

فصلنامه علمی

مطالعات راهبردی ورزش و جوانان

- شماره: ۴۶ ● زمستان ۱۳۹۸ ● شاپا: ۲۲۴x - ۱۷۳۵
- صاحب امتیاز: وزارت ورزش و جوانان
- مدیر مسئول: محمدرضا فضلے زنجانی
- سردبیر: سید نصراله سجادی
- مدیر داخلی و ویراستار: زهرا کمالیان
- صفحه آرا: جعفر خدادی
- چاپ و صحافه: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

مرکز مطالعات و پژوهشهای راهبردی

- بزرگراه آفریقا، خیابان سایه، پلاک ۴، ساختمان شماره ۲ وزارت ورزش و جوانان
- تلفن: ۲۲۶۶۲۳۶۹، دورنگار: ۲۲۶۶۲۲۶۰
- رایانامه: strategic.studies@msy.gov.ir
- سامانه ارسال مقاله: <http://faslname.msy.gov.ir>
- اقتباس و درج مطالب با ذکر ماخذ آزاد است

فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان دارای اعتبار علمی - پژوهشی ۳/۱۸/۸۰۳۳ از ۱۳۹۳/۱/۲۵ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است و در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) نمایه می‌شود.

هیئت تحریریه: (به ترتیب الفبا)

سید عبدالحمید احمدی

دانشیار تربیت بدنی (فیزیولوژی ورزشی) جهاد دانشگاهی

محمد جوادی پور

دانشیار برنامه ریزی درسی گروه روش ها و برنامه های آموزشی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

سید نصراله سجادی

استاد تربیت بدنی (مدیریت و برنامه ریزی) گروه مدیریت ورزشی دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران

غلامرضا شعبانی بهار

استاد تربیت بدنی (مدیریت و برنامه ریزی) گروه مدیریت و برنامه ریزی در تربیت بدنی دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه علامه طباطبائی

رسول صادقی

دانشیار جامعه شناسی گروه جمعیت شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران

فرزاد غفوری

دانشیار تربیت بدنی (مدیریت و برنامه ریزی) گروه مدیریت و برنامه ریزی در تربیت بدنی دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه علامه طباطبائی

کوروش فتحی واجارگاه

استاد برنامه ریزی درسی گروه آموزش عالی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی

رضا قراخانو

استاد تربیت بدنی (فیزیولوژی ورزشی) گروه تربیت بدنی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس

شهلا کاظمی پور

دانشیار جامعه شناسی گروه جمعیت شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران

عباسعلی گائینی

استاد تربیت بدنی (فیزیولوژی ورزشی) گروه فیزیولوژی ورزشی دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران

مشاوران علمی و همکاران این شماره:

امیر حسین واعظی، حسن کلاشلو، سید محسن بنی جمالی، حمیدرضا نیکخواه، شهرام فرج زاده موالو، لطیف سعادت سیدبگلو، مهدی شکرانی، محمد جوادی پور، محمد رسول خدادادی، فرشاد امامی، مهدی نادری نسب، فرزاد نوبخت، محمد هادی توکلی، رسول طریقی، حسن عبدی، مهدی سلیمی، فراز موسوی، طهماسب شیروانی، علی همتی عفیف، وحید ساعتیان، مجید کیانی، کیوان شعبانی مقدم، شمس الدین رضایی، سیاوش خداپرست سرشکه، محمد علی نودهی، شهرام نظری، محمد پورکیانی، محمدرضا اسماعیلی، محمد پوررنجبر، مسعود فریدونی، احمد محمودی، صمد گودرزی، جعفر سطوتی، محمد مهدی شمسایی، رسول صادقی، علی عربی، فهیمه مومنی فر، نسرین عزیزیان کهن، زینب مندعلیزاده، فاطمه فاضلی دینان، افسانه روحانی، شهلا کاظمی پور ثابت، سهیلا علیرضانژاد، فریده عقیلی و لیلا میرآقاسی.

اهداف فصلنامه:

۱. ارتقای دانش علمی و بررسی نقادانه سیاست‌ها و برنامه‌های موجود
۲. کمک به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه ورزش و جوانان
۳. بررسی مسائل و چالش‌های فراروی جوانان و ورزش کشور با ارائه راهکارهای نوین و مفید در این زمینه‌ها
۴. انعکاس جدیدترین یافته‌های جوان پژوهی و ورزشی در داخل و خارج کشور

شرایط چاپ مقالات:

۱. مقالات ارسالی نباید برای هیچ نشریه داخلی یا خارجی ارسال یا در آنها چاپ شده باشد.
۲. مقالات ارسالی، به هیچ وجه مسترد نخواهد شد و پس از طی مراحل ارزیابی و تأیید علمی داوران به چاپ خواهد رسید.
۳. فصلنامه در رد یا پذیرش مقالات و ویرایش مطالب و تغییر عناوین، آزاد است.
۴. مسئولیت مطالب، با نویسندگان است.

راهنمای تنظیم مقالات

فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان

۱. مقاله‌های قابل پذیرش در فصلنامه عبارت اند از گزارش‌های علمی از مطالعات تحقیقی که شامل چکیده فارسی و انگلیسی، مقدمه، روش، یافته‌ها، بحث و تفسیر، نتیجه‌گیری و منابع باشند.
۲. حجم مقاله‌ها باید بین ۱۵ تا ۲۵ صفحه A4 (هر صفحه حدود ۴۰۰ واژه) و در فرمت word 2007 به پایین با فونت 14 Blotus تایپ شده باشد.
۳. ساختار مقاله‌ها باید شامل اجزای زیر باشد:
 - **صفحه عنوان:** ضروری است که عنوان کامل مقاله در کوتاه‌ترین و زیباترین شکل، نام کامل نویسندگان، بالاترین مدرک، مقطع و رشته تحصیلی، دانشگاه یا سازمان متبوع و رتبه علمی یا پست سازمانی هر یک از نویسندگان (به فارسی و انگلیسی)، نشانی پستی، تلفن ثابت، تلفن همراه، نامبر و نشانی الکترونیکی نویسنده مسئول درج شود.
 - **چکیده فارسی و انگلیسی:** لازم است که چکیده‌ای سازمان یافته حداکثر در ۲۵۰ واژه، به زبان فارسی و انگلیسی در بر گیرنده بخش‌های هدف، روش، یافته‌ها و نتیجه‌گیری به صورت فشرده و منعکس کننده اهم مطالب مقاله به همراه ۳ تا ۶ کلمه به عنوان واژگان کلیدی (به گونه‌ای که مقاله بر مبنای آن نمایه سازی شود) ارائه گردد.
 - **مقدمه:** شامل طرح مسئله، پیشینه تحقیق، خلاصه‌ای از تعاریف، اصول، تئوری‌ها، مجهولات بجا مانده از تحقیقات قبلی، چارچوب نظری، فرضیه‌ها یا پرسش‌ها، نتایج، بحث و منابع به صورت کامل ارائه گردد.
 - **روش:** شامل تبیین روش تحقیق، جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و ابزارهای پژوهش است.
 - **یافته‌ها:** یافته‌های حاصل از روش‌های آماری می‌تواند به صورت متن، جدول (شماره و عنوان در بالای آن) و نمودار (شماره و عنوان در زیر آن) ارائه شود- تعداد جدول‌ها و نمودارها نباید بیشتر از ۶ عدد باشد.
 - **بحث و نتیجه‌گیری:** ضمن مقایسه یافته‌های حاصل از این تحقیق با تحقیقات قبلی از منظر شباهت‌ها و تفاوت‌ها، به درستی یا نادرستی فرضیه‌ها و هدف تحقیق اشاره گردد.
 - **منابع:** تمامی مقاله‌ها باید دارای منابع مستند، صحیح و مرتبط باشند و از آنجا که بررسی صحت و سقم تمامی منابع برای اعضای هیئت تحریریه و داوران ممکن نیست، مسئولیت این امر بر عهده نویسنده مسئول می‌باشد. همچنین، لازم است که منابع مورد استفاده، جدید و از سال ۲۰۰۵ به بعد باشند.

۴. ارجاعات به منابع فارسی و انگلیسی باید به شیوه درون متنی (APA) در داخل پرانتز و به شیوه زیر باشد:
(نام خانوادگی مولف، سال انتشار منبع: شماره صفحه یا صفحات) - چنانچه از نویسنده‌ای در یک سال، بیش از یک اثر منتشر شده باشد، با ذکر حروف الفبا پس از سال انتشار از یکدیگر متمایز شوند.
۵. معادل غیر فارسی واژه‌های تخصصی، اسامی افراد یا مکان‌ها، کوته‌نوشت‌ها و سر واژه‌ها، در پاورقی هر صفحه با شماره گذاری مستقل ذکر شود.
۶. هر گونه توضیح اضافی ضروری به ترتیب شماره، در پی نوشت انتهای مقاله، پیش از فهرست منابع بیاید.
۷. فهرست منابع (فارسی یا غیر فارسی) در انتهای مقاله به ترتیب الفبایی نام خانوادگی مولف به شکل زیر تنظیم شود:
- الف. کتاب:** نام خانوادگی مولف، نام (سال انتشار) **عنوان مقاله**. نام و نام خانوادگی مترجم (در صورت لزوم). محل انتشار: ناشر
- ب. مقاله:** نام خانوادگی مولف، نام (سال انتشار) «**عنوان مقاله**». نام و نام خانوادگی مترجم (در صورت لزوم). نام مجله. سال یا دوره، شماره.
- ج. مجموعه مقالات:** نام خانوادگی مولف، نام (سال انتشار) «**عنوان مقاله**». نام و نام خانوادگی مترجم (در صورت لزوم). در (in) نام و نام خانوادگی ویراستار مجموعه. عنوان مجموعه. محل انتشار: ناشر.
- د. رساله تحصیلی:** نام خانوادگی مولف، نام (سال تدوین) «**عنوان مقاله**». مقطع تحصیلی، دانشکده و دانشگاه محل تحصیل.
- ه. پایگاه اینترنتی:** نام خانوادگی مولف، نام (آخرین زمان به روز نمودن سایت) «**عنوان مقاله**». نشانی پایگاه اینترنتی (تاریخ مراجعه به پایگاه).

مرکز مطالعات و پژوهش‌های راهبردی

فهرست

مدل موفقیت کاروان ورزشی ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو با رویکرد داده بنیاد

کتایون کامکاری، نصرالله سجادی، مهرزاد حمیدی، مجید جلالی فراهانی ۹۱

تدوین شاخص‌های ارزیابی فدراسیون‌های المپیک کشور با رویکرد کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده‌ها

لقمان کشاورز، ابوالفضل فراهانی، حمید قاسمی، محمد علیمردانی ۳۳

ارزیابی عملکرد امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های تنیس، تنیس روی میز، بدمینتون و اسکواش جمهوری اسلامی ایران

فریده اشرف گنجویی، حمید سجادی هزاوه، زهرا حاجی انزهایی، سید محمد حسین سنایی ۶۹

مدلسازی معادلات ساختاری مدیریت دانش، نوآوری و اثربخشی سازمانی در کارکنان وزارت ورزش و جوانان ایران

مریم مختاری دینانی، ویدا منصوری بروجنی، ناهید اتقیا، عباس نظریان مادوانی ۶۳

نقش ورزش در ارتقای حس وطن‌پرستی

امین خطیبی، سید حسین مرعشیان، اسماعیل ویسیا ۷۹

تدوین برنامه راهبردی فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران

مسعود فراهانی طجر، فروغ فتاحی مسرور، حبیب هتری ۹۹

مدلسازی و تحلیل فضایی اماکن ورزشی شهر کرمان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

مهتاب پیرایش شیرازی‌نژاد، اسماعیل شریفیان، مصطفی خبازی ۱۲۳

پهنه‌بندی آلودگی هوا و ارزیابی مکانی مجموعه‌های ورزشی شهر تهران با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

احمد نامنی، سید مصطفی طیبی ثانی، علی فهیمی‌نژاد، باقر مرسل ۱۳۷

بررسی عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی ایران و برخی کشورهای در حال توسعه

عبدالاحسین ابراهیمی، امین خطیبی، عبدالرحمن مهدی پور، حسین مرعشیان ۱۵۹

بررسی تأثیر مدیریت دانش بر مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی در ایران

فیروزه حاج علی اکبری، جهان افروز احمدزاده ۱۸۱

احتمال وقوع و تحلیل حساسیت پیشران‌های تجرد در ایران ۱۴۱۴

سارا شهانواز، منصوره اعظم آزاده، مریم قاضی نژاد ۱۹۵

درک و تفسیر چگونگی فرایند قربانی شدن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی

ستار پروین، بهزاد خدری، قباد کاظمی ۲۲۱

از رویا تا واقعیت؛ مطالعه‌ای انتقادی از پیامدهای مشارکت جوانان در شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای

علی روحانی، سهیلا حاجی حیدری ۲۴۷

بررسی رابطه دینداری و حمایت اجتماعی با سلامت روانی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز)

عبدالرضا نواح، حسین ملتفت، مریم قلیچی ۲۶۵

بررسی عوامل مرتبط با نگرش جوانان شهر یزد به آسیب‌های احتمالی روابط دختر و پسر

سیدعلیرضا افشانی، لیدا هاتفی‌راد ۲۸۹

مطالعه جامعه شناختی تأثیر سرمایه فرهنگی مادران بر ازدواج موفق دختران (مورد مطالعه: زنان متأهل شهر تهران)

ملیحه عابدی، مهسا لاریجانی، سارا مدرس قرچه داغی ۳۵۵

مدل موفقیت کاروان ورزشی ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو با رویکرد داده بنیاد

کتابون کامکاری^۱
نصرالله سجادی^۲
مهرزاد حمیدی^۳
مجید جلالی فراهانی^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۱/۲۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۳/۱۲

امروزه بازی‌های المپیک از مهم‌ترین دغدغه‌های فکری تمام مدیران و مسئولان ورزشی است. از این رو، پژوهش حاضر به بررسی مدل موفقیت کاروان ورزشی ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو با رویکرد داده بنیاد پرداخته است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کارشناسان، صاحب‌نظران دارای تجربه حضور در المپیک و ورزشکاران موفق المپیکی بود که نمونه‌گیری بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند به صورت مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته تا اشباع نظری صورت گرفت و در نهایت ۱۷ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران المپیکی در تحقیق شرکت کردند. در این تحقیق ابتدا کدگذاری باز شامل ۵۴ کد، سپس کدگذاری محوری در محورهای مدیریتی، ارتباطات، آموزشی، اقتصادی، انگیزشی، سیاسی و اجتماعی، جمعیتی، فرهنگی، جغرافیایی، ایدئولوژی، سیاسی-اجتماعی، استعدادیابی و پیشینه مدال‌آوری و در انتها کدگذاری گزینشی در قالب عوامل علی (عوامل اقتصادی، استعدادیابی، سیاسی و اجتماعی)، عوامل زمینه‌ای (همچون جمعیتی و

۱. دکترای مدیریت ورزشی، پردیس البرز، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Kati_kamkari@yahoo.com

۲. استاد تمام، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۳. دانشیار، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۴. دانشیار، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

جغرافیایی)، عوامل مداخله‌ای (شامل پیشینه مدال‌آوری و فرهنگی)، راهبردها (شامل عوامل مدیریتی، آموزشی و ارتباطات) و در نهایت پیامدها (عملکرد بهینه، رسیدن به اهداف تعیین‌شده، کسب مدال‌های متعدد و افزایش رتبه‌بندی، کسب مدال طلا و افزایش تعداد شرکت‌کنندگان) بر اساس مدل استراس و کوربین در محیط نرم‌افزار کیفی مکس کیودا نسخه دوازده انجام گرفت.

بنابر نتایج پژوهش به مدیران و مسئولان پیشنهاد می‌شود تا با تاکید بر فاکتورهای مهم نظارت، اجرا و هماهنگی، مدیریت بهینه‌ای در پروژه المپیک داشته باشند تا به موفقیت در المپیک ۲۰۲۰ و سایر المپیک‌ها دست یابند و به محققان آتی تحقیق فرا تحلیلی در راستای المپیک و مقایسه‌اش با تحقیق حاضر پیشنهاد می‌گردد.

واژگان کلیدی: مدل موفقیت، المپیک و داده بنیاد

مقدمه

ورزش به عنوان ابزاری چندبعدی برای به دست آوردن قدرت نرم است (سوچومل^۱ همکاران، ۲۰۱۸: ۱۱). کمتر جاذبه ای همچون ورزش وجود دارد که گروه ها را جذب و سازمان دهی کند. رویدادهای بزرگ ورزشی می تواند وسیله ای برای به رسمیت شناخته شدن و جهانی شدن کشورها و نیز وسیله ای برای دستیابی به اهدافشان باشد (کرنلیسن^۲، ۲۰۱۰: ۲۶). امروزه کمتر کسی وجود دارد که با واژه المپیک نا آشنا باشد؛ المپیک با پیروکوبرتن جامه ای نو بر تن کرد و پس از طی دوره های طولانی به همگان ثابت شد که مهم ترین آوردگاه بین المللی در ورزش، المپیک است؛ به طوری که در المپیک ۲۰۱۶ ریو، ۲۰۵ کشور با بیش از ۱۱۳۸۴ ورزشکار شرکت کردند (کمیته بین المللی المپیک، ۲۰۱۶: ۲). ورزش های رقابتی به ارضای احساسات، با هم بودن و مبارزه کردن می پردازد (کروگر^۳، ۲۰۱۵: ۵۶۶).

نهضت المپیک، یک جنبش همزیستی و هموردی مسالمت آمیز است، اما در کنار این امر عملکرد ورزشی کشورها با استناد به نتایج آنان مهم است و پیشرفت و گسترش ورزش یک کشور منوط به برآیندی است که در این جشنواره مهم ورزشی کسب می گردد (ویکر و همکاران^۴، ۲۰۱۲: ۲۶)؛ امروزه تحولات صورت گرفته همه کشورها را به سمت عملکرد بهینه سوق داده است؛ چنان که افزایش رقابت برای کسب موفقیت میان کشورها موجب شده است تا بتوانند خودشان را نسبت به رقبایشان متفاوت جلوه دهند و عملکرد بالاتری داشته باشند (آلن^۵، ۲۰۱۸: ۳۳). از معیارهای موفقیت در این آوردگاه مهم بین المللی می تواند کسب مدال طلا یا بیشترین مدال باشد. از این رو، تأکید اکثر کشورها معطوف بر کسب مدال است تا خود رقابت - که در جای خود بسیار نگران کننده می باشند (ها^۶، ۲۰۱۶: ۷۲۵). همچنین، غرور ملی یک کشور وابسته به چنین مسابقاتی است (هانت^۷، ۲۰۱۶: ۵). البته رسیدن به اهداف مشخص مدیران و مسئولان ورزشی در المپیک بسیار حائز اهمیت است؛ چنان که منجر به فراگیری رویدادهای ورزشی شده و حتی به صورت جنبش منافع مشترک در جهان درآمده است. برخی از مطالعات پیشین نشان داده اند که اندازه جمعیت و ثروت یک کشور از عوامل اصلی موفقیت و کسب مدال در المپیک هستند (هافمن و همکاران، ۲۰۰۴: ۲۷۲) برخی دیگر نیز به عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، میزان جمعیت یک کشور، وضعیت آب و هوایی و حتی حق میزبانی اشاره کردند (مانوئل و فادال^۸، ۲۰۱۱: ۸۶۸).

نتایج پژوهش کاستونا و اسکوریچ^۹ (۲۰۱۱: ۱۱۱) نیز حاکی از این است که شاخص های اقتصادی و میزان تولید ناخالص داخلی یا ملی می تواند منجر به کسب موفقیت در المپیک شود. کاشی و کریم نیا (۱۳۹۵: ۵۲) نیز تنها تأثیرگذاری عوامل اقتصادی و اجتماعی بر موفقیت ورزشی کشورها در بازی های المپیک (۱۹۹۶-۲۰۱۲) را مطرح نمودند. از طرفی نتایج پژوهش لوئی و سوئن (۲۰۰۸: ۷) نشان داد که هیچ رابطه ای بین

1. Suchomel
2. Cornelissen
3. Kruger
4. Wicker et al
5. Allena
6. Ha
7. Haunt
8. Manuel & Fadal
9. Čustonja & Škorić

عوامل آموزشی و امید به زندگی با موفقیت در المپیک وجود ندارد. اونیل (۲۰۱۵: ۱۳۲) نیز گزارش کرد که عوامل جمعیتی، عوامل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، شرایط آب و هوا، امکانات تمرینی، شرایط خانوادگی، امکانات ورزشی مدارس، باشگاه و وضعیت اجتماعی - اقتصادی جزو مهم‌ترین عوامل اساسی موفقیت در المپیک به شمار می‌آیند. البته عسکریان و دخت باقر (۱۳۹۴: ۱۳) تولید ناخالص داخلی را از عوامل مهم موفقیت در المپیک ندانستند، اما عوامل حجم کاروان اعزامی، جمعیت کشور و امید به زندگی را از عوامل اساسی و مؤثر بر عملکرد کشورها در المپیک ارزیابی کرده‌اند. در این راستا هومفریز و همکاران (۲۰۱۶: ۱۹) موفقیت در المپیک را با حجم جمعیت کشورها نامرتبط دانستند، اما مسائل آموزشی، دانشگاهی و امکانات را ضروری تشخیص داده‌اند. زارعیان (۱۳۹۳: ۱۳۱) موفقیت کشورهای شرکت‌کننده در بازی‌های المپیک را پیش‌بینی کرد و تنها ۵ مؤلفه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، فناوری و ورزشی را مهم دانست که تحقیق بر اساس مدل پیشنهادی دی‌بوسچر و همکاران^۱ (۲۰۰۹) و نرم‌افزار (PEST+S) در سه سطح خرد، متوسط و کلان بوده است.

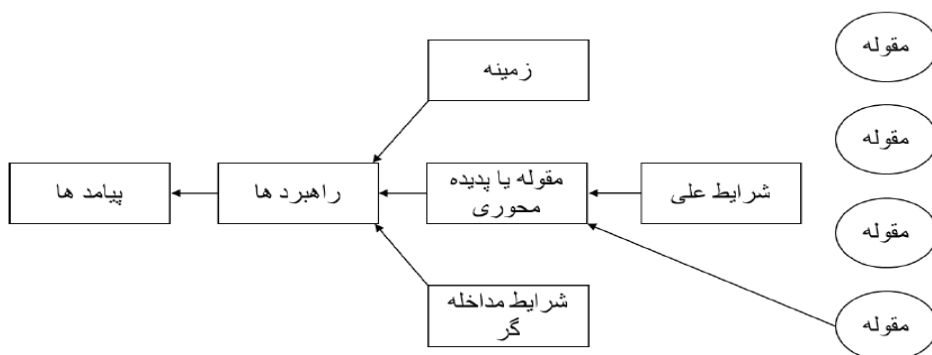
البته عواملی دیگری هم در سطح بین‌المللی سبب موفقیت ورزشی می‌شوند که گهگاه این عوامل هم‌راستا و همخوان باهم نیستند و شناسایی و تعیین آنان بسیار سخت و پیچیده و نیازمند بررسی عمیق و بنیادی است. جمهوری اسلامی ایران یکی از کشورهای است که به‌طور رسمی برای اولین بار در المپیک ۱۹۸۴ لندن شرکت داشته است و تا المپیک ۲۰۱۶ ریو، ۶۸ مدل کسب کرده است. البته عملکرد ورزشی این کشور در المپیک همواره با نوساناتی روبه‌رو بوده است؛ به‌طوری‌که در المپیک ۲۰۱۲ لندن بهترین عملکرد و در المپیک ۲۰۰۸ پکن یکی از بدترین عملکردها را بجای گذاشته است (کمیته بین‌المللی المپیک^۲، ۲۰۱۶). در سال‌های اخیر موفقیت‌ها و ناکامی‌های ملی پوشان کشور در بازی‌های المپیکی حساسیت زیادی در بین مردم و مسئولان به وجود آورده است؛ به‌طوری‌که به نظر می‌رسد انتظارات مردم و مسئولان ورزشی و غیره ورزشی افزایش یافته است و همه خواستار موفقیت‌های بیشتر کشورمان در میدان‌ها بین‌المللی نظیر المپیک و جام جهانی می‌باشند (سجادی و همکاران ۱۳۹۰: ۸۱) و تشکیل کمیته‌های مختلف از جمله «کمیته بررسی علل شکست و ناکامی گروه‌های ورزشی» در مجلس شورای اسلامی از نمونه‌های عینی و بارز در این زمینه است. با این حال، دیده می‌شود که هرزمانی که مشکل و شکستی در رقابت‌های ورزشی رخ می‌دهد، بلافاصله مربی و سرپرست تعویض می‌شوند و مشکل به‌طور اساسی و بنیادی ریشه‌یابی نمی‌گردد که نتیجه این‌گونه برخوردها، ممکن است منجر به تکرار شکست و ناکامی‌ها در آینده شود (غفوری، ۱۳۸۲: ۹۹). بنابراین، روی آوردن به شیوه‌های علمی تحقیق با پشتوانه طرح‌های پژوهشی داده بنیاد و بررسی موضوع و ارائه راهکارها به شیوه عمقی می‌تواند تصمیمات آتی را بر مبنای اصول اساسی و هوشمندانه پایه‌ریزی نمایند. پس بایسته است در وهله نخست برای بازشناختن نیازهای موفقیت در المپیک از استدلال بازکاوشی برای ورود به سطح خرد راستینی، برهان آوری فراسنجی برای ساخت الگوی نظری عام و از استدلال پرسشی برای دریافت موضع کنشگران استفاده کرد- که نیازمند تحقیقات کیفی است. یکی از رایج‌ترین رهیافت‌های تحقیقات کیفی، نظریه زمینه‌ای یا داده بنیاد یا همان گرند تئوری است.

ثورنبرگ (۲۰۱۲) معتقد است چنین کنش‌هایی تنها در انگاره روش داده بنیاد اتفاق می‌افتد. این دیدگاه

1. De Bosscher

2. International Olympic Committee

روشی است که مفاهیم، قضایا و نظریه‌ها را به جای به دست آوردن از فرض‌های پیشین، دیگر پژوهش‌ها و چهارچوب‌های نظری موجود، به گونه مستقیم از داده‌ها کشف می‌کند (ذوالفقاریان و لطیفی، ۱۳۹۰: ۳۶). در بازگفت روابط علی میان پدیده‌ها، نگاه کلان به مقاصد و برداشت‌های افراد اختصاص دارد و وجود نگاه غیرسیستمی و ذهنی در این زمینه سرنخ‌های اندکی پیرامون چرایی یک پدیده فراهم می‌آورد (استراوس و کوربین^۱، ۲۰۰۸) در تحقیقات پیشین نگرش سیستمی و رهیافت کیفی همچون تحقیق حاضر وجود نداشته است. مصاحبه‌ها، کدگذاری‌های باز و محوری که شامل محورهای شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، شرایط زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها می‌باشد، به صورت زیر است:

شکل ۱: برگرفته از دانایی فرو و امامی (۱۳۸۶).

از این رو پژوهش حاضر به دنبال طراحی مدل موفقیت کاروان ورزشی ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو با رویکرد داده بنیاد می‌باشد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر در چهارچوب رویکرد کیفی و با استفاده از روش نظریه پردازی برخاسته از داده‌ها یا داده بنیاد انجام شده است. این روش توسط استراس و کوربین ابداع گردید و به معنای روشی است که بر اساس و پایه داده‌ها به تولید نظریه می‌پردازد. داده‌هایی که برای تشریح فرایندها جمع‌آوری می‌شود، شامل انواع داده‌های کیفی از جمله مشاهدات، گفت‌و شنودها، مصاحبه‌ها، اسناد دولتی و تأملات شخصی پژوهشگر می‌شود (کرسول^۲، ۲۰۱۷). در این روش، تمامی محتوا یا داده‌هایی که به نحوی با موضوع مورد مطالعه در ارتباط می‌باشند، منبعی برای اطلاعات محسوب می‌شوند. در این راستا، گام اصلی مشخص کردن تکنیک‌های گردآوری اطلاعات است که در این پژوهش، از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. نمونه تحقیق شامل افرادی بوده است که به لحاظ اجرایی و علمی با موضوع موفقیت در المپیک مرتبط و دارای تجربه اجرایی یا سابقه ورزشی حضور در المپیک بودند. لازم به ذکر است اشخاصی که ویژگی‌های لازم در

1. Strauss & Corbin

2. Creswell

هر دو زمینه را داشتند (هم ورزشکار المپیک بودند و هم در حوزه اجرایی و مدیریتی بخصوص اعزام کاروان در پروژه المپیک حضور داشتند) در اولویت بالاتری برای مصاحبه قرار گرفتند. به منظور ثبت اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها، علاوه بر یادداشت برداری، از دستگاه ضبط با کسب اجازه استفاده گردید و بنا بر ضرورت، از برخی مصاحبه‌شوندگان بیش از یک بار مصاحبه به عمل آمد و انجام مصاحبه‌ها تا حد اشباع نظری ادامه یافت. اشباع نظری بدین معنی است که داده‌ها به گونه‌ای نیست که کد جدید و متفاوتی را ایجاد کند و یا به ویژگی‌ها مقوله دیگری به طبقات موجود اضافه شود. پس نظر نمونه‌ها از آن پس مشابه به نظر می‌رسند که در این پژوهش با ۱۷ نفر به اشباع رسید. روش نمونه‌گیری از نوع نظری بوده و آزمودنی‌ها به صورت هدفمند انتخاب شدند. در پژوهش حاضر، طی فرایند مستمر جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و دسته‌بندی داده‌ها از طریق مصاحبه و بر اساس ارتباط عوامل زمینه‌ای، مدل موفقیت المپیک کاروان اعزامی به المپیک ۲۰۲۰ تدوین شد و سپس، داده‌ها از طریق مرتبط کردن سیستماتیک مقوله‌ها در یک مدل استراس و کوربین، مجدداً مورد تحلیل قرار گرفت. باید توجه نمود که در رأس یک مدل فرایندی برخاسته از داده‌ها، پدیده مرکزی (در قالب مقوله محوری) قرار دارد و مدل از طریق شناسایی و تعیین علت‌ها، استراتژی‌ها، عوامل موقعیتی و شرایط تعدیل‌کننده، در اطراف مقوله محوری توسعه می‌یابد. در این پژوهش نیز تحلیل داده‌ها طی فرایندی منظم و درعین حال مداوم، از طریق مقایسه داده‌ها انجام شد و برای این کار از فرایند کدگذاری استفاده گردید. برای کدگذاری باز، متن مصاحبه‌ها چندین بار خوانده شد و جملات اصلی آن استخراج گشت. سپس، این جملات اصلی، تلخیص شد و به صورت مفاهیم ثبت گردید. در ادامه، مفاهیمی که مشابه با مقوله‌های انتزاعی‌تر بود و تمامی آن مفاهیم را پوشش می‌دهند، استخراج شدند. لازم به ذکر است در این پژوهش برای بحث روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری از معیارهای گوبا و لینکن^۱ (۱۹۸۹) استفاده شد. به این منظور به هنگام کدگذاری بازبینی انجام شد، طبقه‌بندی یا تأیید نتایج با مراجعه به آزمودنی‌ها انجام گرفت و تأیید چند تن از صاحب نظران گرفته شد. سرانجام کلیه فرایند کدگذاری با استفاده از نرم‌افزار (مکس کیودا^۲) نسخه ۲۰۱۲ انجام گرفت.

یافته‌های پژوهش

نمونه کدگذاری داده‌های مصاحبه‌ای و اسنادی بدین صورت انجام گرفت که برای مفاهیم مستخرج از مصاحبه‌ها از پی^۳ استفاده شد. شایان ذکر است که این کار، دسترسی و بازگشت مداوم به داده‌ها را با توجه به حجم بسیار زیاد مفاهیم تسهیل نمود. در ادامه و پس از تلخیص اولیه داده‌ها و حذف جملات زائد و تکراری از جملات مصاحبه، مفاهیم اولیه مصاحبه‌ها (مرحله کدگذاری باز) در شناسایی عوامل موفقیت و تعریف موفقیت در المپیک در ۵۴ مورد ثبت گردید.

1. Guba & Lincoln

2. Maxqda

3. Person

جدول ۱: نمونه‌ای از فرایند تلخیص داده‌ها در مرحله کدگذاری باز عوامل موفقیت در المپیک ۲۰۲۰

ردیف	کدگذاری باز	کد مصاحبه
۱	برنامه‌ریزی (کوتاه مدت، بلندمدت و عملیاتی)	P1, P4, P5, P6, P10, P15, P13, P17
۲	حمایت سیاسی - اجتماعی	
۳	فرهنگ سازی	
۴	نرخ جمعیت در تیم‌های اعزامی	
۵	تغییر و تحول قوانین	
۶	شرایط آب و هوایی	
۷	استعدادیابی و پیکر سنجی	
۸	انگیزش مالی و رفاهی	
۹	فرهنگ سازی	P2, P3, P6, P7, P11, P14, P16
۱۰	نهادینه سازی	
۱۱	امید به زندگی	
۱۲	کسب حامی مالی	
۱۳	امکانات و تجهیزات	

در مصاحبه‌ها کدها براساس نظرات افراد مورد مصاحبه برای شناسایی عوامل موفقیت و تعریف موفقیت در المپیک در قالب کدگذاری باز مطرح گردید که در این بخش به دلیل حجم مقاله، تنها به نمونه‌ای از فرایند کدگذاری در این مرحله، در جدول ۲ اشاره می‌شود.

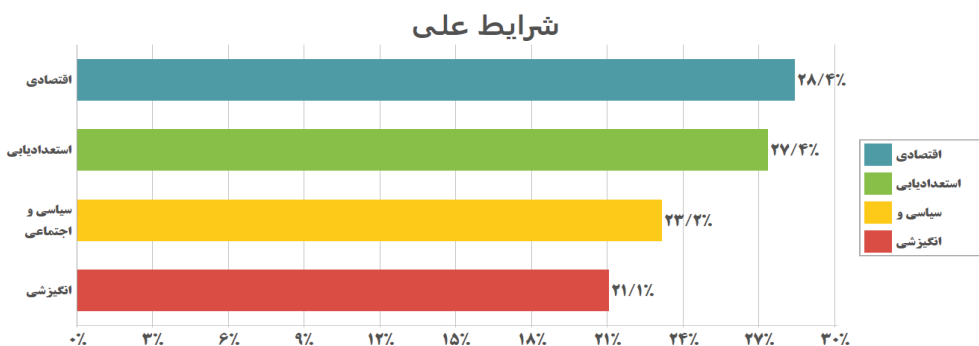
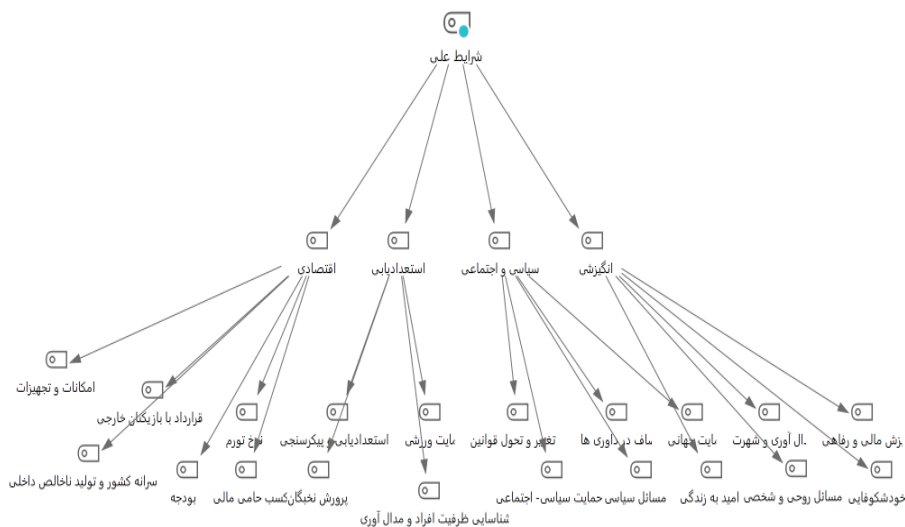
جدول ۲: نمونه‌ای از کدگذاری محوری عوامل موفقیت در المپیک ۲۰۲۰

کدهای باز	کدگذاری محوری	
۱ برنامه‌ریزی (کوتاه مدت، بلندمدت و عملیاتی)	مدیریتی	
۲ اجرا		
۳ نظارت		
۴ هماهنگی و پشتیبانی		
۵ مسائل مدیریتی		
۶ توجه به ساختار سازمانی	ارتباطات	
۷ هم‌افزایی فدراسیون‌ها		
۸ ارتباط با کمیته ملی المپیک		
۹ ارتباط با وزارت ورزش و جوانان		
۱۰ ارتباطات داخلی هیئت‌ها و فدراسیون‌ها		
۱۱ آموزش مربیان متخصص یادگیری سازمانی	آموزشی	
۱۲ آموزش علم تمرین و دانش روز با به‌کارگیری فناوری اطلاعات		
۱۳ یادگیری اولیه		
۱۴ دانش فنی		
۱۵ دانش آکادمیک		
۱۶ مطالعه عمیق و الگوبرداری مناسب		
۱۷ سرانه کشور و توایید ناخالص ملی	اقتصادی	
۱۸ بودجه		
۱۹ مسائل اقتصادی		
۲۰ نرخ تورم		
۲۱ قرارداد با بازیکن‌های خارجی (حتی تابعیت)		
۲۲ امکانات و تجهیزات		
۲۳ کسب حامی مالی		
۲۴ خود شکوفایی	انگیزشی	
۲۵ انگیزش مالی و رفاهی		
۲۶ امید به زندگی		
۲۷ مدال آوری و شهرت		
۲۸ مسائل روحی و شخصی		

سیاسی - اجتماعی	حمایت سیاسی - اجتماعی	۲۹
	مسائل سیاسی	۳۰
	تغییر و تحول قوانین	۳۱
	انصاف در داوری ها	۳۲
	حمایت جهانی	۳۳
جمعیتی	نرخ جمعیت در تیم های اعزامی	۳۴
	وجود پتانسیل و منابع انسانی	۳۵
فرهنگی	نهادینه سازی	۳۶
	ترویج ورزش زنان	۳۷
	فرهنگ سازی	۳۸
	تأکید بر تخصص گرایی	۳۹
	ایدئولوژیکی	۴۰
جغرافیایی	شرایط آب و هوایی	۴۱
	شرایط و امکانات جغرافیایی	۴۲
استعدادیابی	شناسایی ظرفیت افراد و مدال آوری	۴۳
	استعدادیابی و پیکر سنجی	۴۴
	پرورش نخبگان	۴۵
	حمایت ورزشی	۴۶
پیشینه مدال آوری	توجه به پیشینه المپیکی	۴۷
	بررسی پیشینه مدال آوری	۴۸
	تخصیص ورزشی مناسب	۴۹
موفقیت	عملکرد بهینه	۵۰
	کسب مدال های متعدد	۵۱
	رسیدن به اهداف تعیین شده	۵۲
	کسب مدال طلا	۵۳
	افزایش تعداد شرکت کنندگان	۵۴

در مصاحبه ها کدها براساس نظرات افراد مورد مصاحبه و کارشناس در محورهای مختلف مدیریتی، ارتباطات، آموزشی، اقتصادی، انگیزشی، سیاسی، اجتماعی، جمعیتی، فرهنگی، جغرافیایی، استعدادیابی، پیشینه مدال آوری و موفقیت قرار گرفتند. سپس مرحله کدگذاری گزینشی که در این فرایند شرایط مختلفی که (طبقات) در مرحله کدگذاری محوری بیان شده است، باهم ادغام شدند و تجزیه و تحلیل کلی صورت گرفت. در این مرحله همچنین به سؤالات تحقیق پاسخ داده شد.

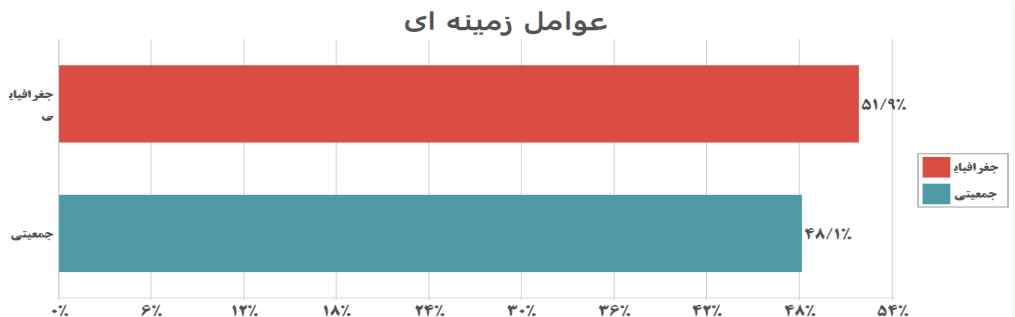
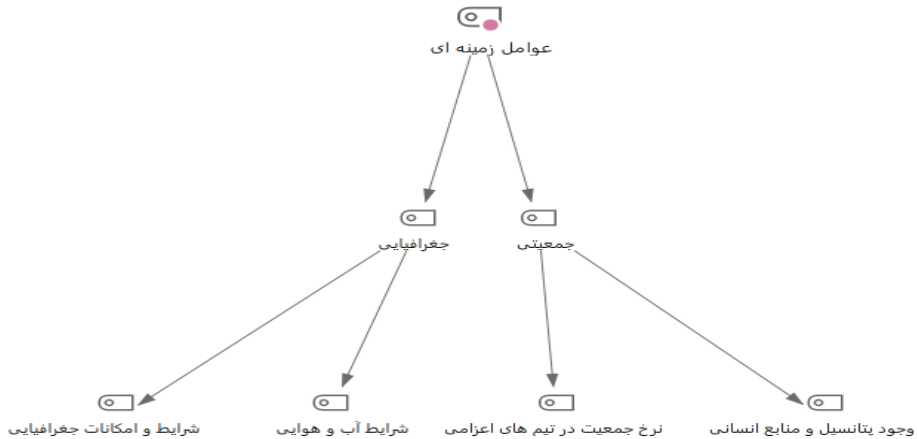
سؤال ۱: عوامل علی مؤثر بر موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو کدام‌اند؟

نمودار ۱: عوامل علی مؤثر بر موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو

با استناد به نتایج نمودار بالا مشخص گردید که مفهوم‌های نام‌برده تشکیل دهنده عوامل علی هستند. بین این مفهوم‌ها بیشترین اهمیت را مفهوم اقتصادی (۲۸/۴ درصد) و کمترین اهمیت را مفهوم انگیزشی (۲۱/۱ درصد) داشتند.

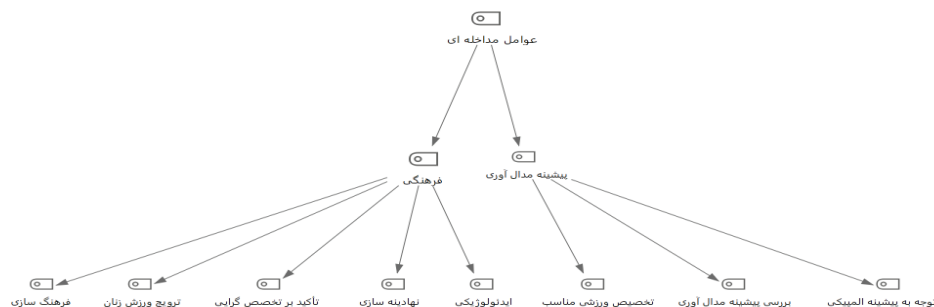
سؤال ۲: عوامل زمینه ساز مؤثر بر موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی های المپیک ۲۰۲۰ توکیو کدام اند؟

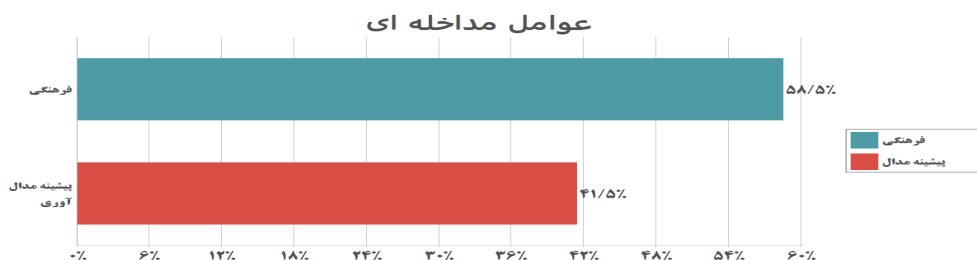
نمودار ۲: عوامل زمینه ساز مؤثر بر موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی های المپیک ۲۰۲۰ توکیو

با استناد به نتایج نمودار بالا مشخص گردید که مفهوم های نام برده تشکیل دهنده عوامل زمینه ساز بودند.. بین این مفهوم ها بیشترین اهمیت را مفهوم جغرافیایی (۵۱/۹ درصد) و کمترین اهمیت را مفهوم جمعیتی (۴۸/۱ درصد) داشتند.

سؤال ۳: عوامل مداخله‌ای مؤثر بر موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو کدام‌اند؟

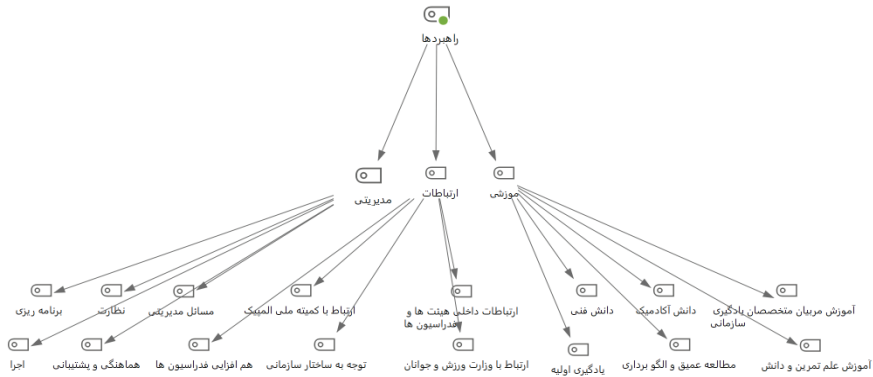
۲۰

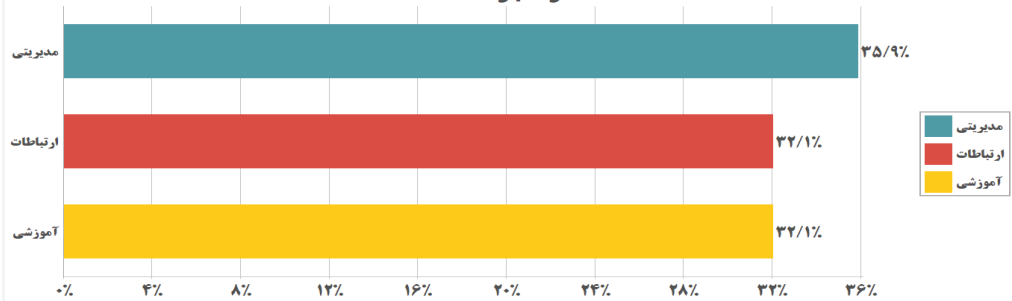
نمودار ۳: عوامل مداخله‌ای مؤثر بر موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو

با استناد به نتایج نمودار بالا مشخص گردید که مفهوم‌های نام‌برده تشکیل‌دهنده عوامل مداخله‌ای بودند. بین این مفهوم‌ها بیشترین اهمیت را مفهوم فرهنگی (۵۸/۵ درصد) و کمترین اهمیت را مفهوم پیشینه مدال آوری (۴۱/۵ درصد) داشتند.

سؤال ۴: راهبردهای لازم برای موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو کدامند؟

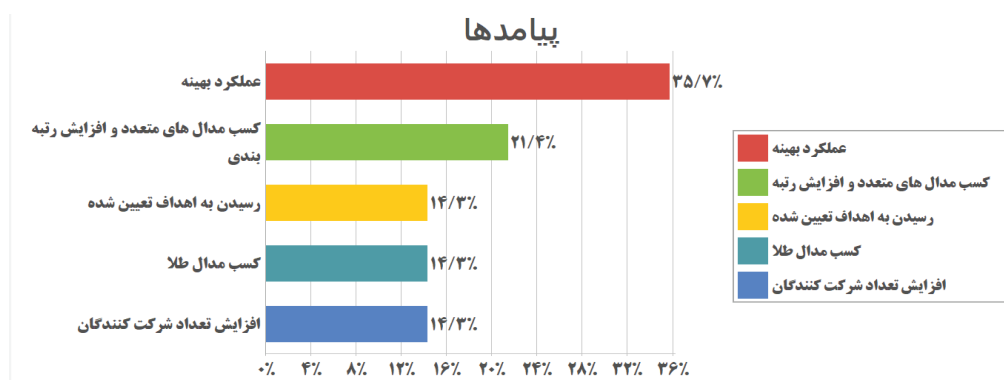
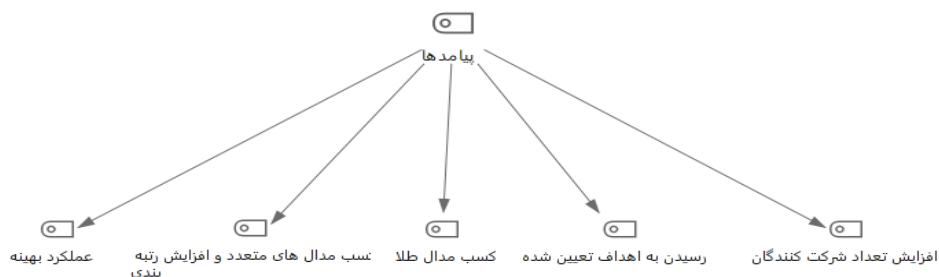
راهبردها

نمودار ۴: راهبردهای مؤثر بر موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو

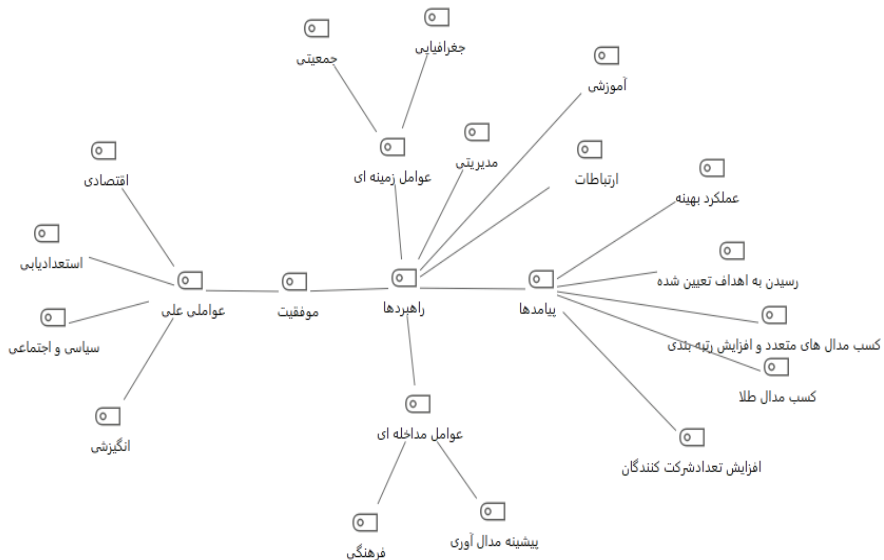
با استناد به نتایج نمودار بالا مشخص گردید که مفهوم‌های نام‌برده تشکیل‌دهنده راهبردها هستند. بین این مفهوم‌ها بیشترین اهمیت را مفهوم مدیریتی (۳۵/۹ درصد) و کمترین اهمیت را مفهوم آموزشی (۳۲/۱ درصد) داشتند.

سؤال ۵: پیامدهای حاصل از اتخاذ راهبردهای موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو کدام‌اند؟

نمودار ۵: تعیین پیامدهای به‌کارگیری راهبردهای مؤثر بر موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو

با استناد به نتایج نمودار بالا مشخص گردید که مفهوم‌های نام‌برده تشکیل‌دهنده پیامدها هستند. بین این مفهوم‌ها بیشترین اهمیت را مفهوم عملکرد بهینه (۳۵/۷ درصد) و کمترین اهمیت را مفهوم افزایش تعداد شرکت‌کنندگان، رسیدن به اهداف تعیین شده و کسب مدال طلا (۱۴/۳ درصد) داشتند.

نمودار ۶: طراحی مدل نهایی موفقیت کاروان المپیک ایران در بازی‌های المپیک

در طراحی مدل نهایی براساس فرایند استراس و کوربین، عوامل علی شامل اقتصادی، استعدادیابی، سیاسی و اجتماعی و انگیزشی؛ عوامل زمینه‌ای شامل جمعیتی و جغرافیایی؛ عوامل مداخله‌ای شامل فرهنگی و پیشینه مدال‌آوری؛ اجزای تشکیل‌دهنده عوامل پیامدها شامل آموزشی، ارتباطات و مدیریتی و اجزای تشکیل‌دهنده عوامل راهبردی شامل افزایش تعداد شرکت‌کننده، رسیدن به اهداف تعیین‌شده، کسب مدال طلا، کسب مدال‌های متعدد و افزایش رتبه‌بندی و عملکرد بهینه بودند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی مدل موفقیت کاروان ورزشی ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو با رویکرد داده بنیاد پرداخت که کدگذاری باز شامل ۵۴ کد، سپس کدگذاری محوری در محورهای مدیریتی، ارتباطات، آموزشی، اقتصادی، انگیزشی، سیاسی و اجتماعی، جمعیتی، فرهنگی، انگیزشی، جغرافیایی، ایدئولوژی، سیاسی-اجتماعی، استعدادیابی و پیشینه مدال‌آوری و در انتها کدگذاری گزینشی در قالب عوامل علی: عوامل اقتصادی، استعدادیابی، سیاسی و اجتماعی؛ عوامل زمینه‌ای همچون جمعیتی و جغرافیایی؛ عوامل مداخله‌ای که شامل پیشینه مدال‌آوری، فرهنگی؛ راهبردها که شامل عوامل مدیریتی، آموزشی، ارتباطات و در نهایت پیامدها شامل عملکرد بهینه، رسیدن به اهداف تعیین‌شده، کسب مدال‌های متعدد و افزایش رتبه‌بندی، کسب مدال طلا و افزایش تعداد شرکت‌کنندگان صورت گرفت.

بازی‌های المپیک از بزرگ‌ترین و هیجانی‌ترین رویداد ورزشی با هزاران طرفدار در جهان است که در آن‌ها بیش از ۲۰۰ کشور برای رسیدن موفقیت و پیروزی باهم به رقابت می‌پردازند (کاشی خداداد، ۱۳۹۵: ۶۶).

از نظر کمیته بین‌المللی المپیک، رقابت در المپیک رقابت بین ورزشکاران در بخش‌های انفرادی و یا تیمی و یا حتی بین کشورها و ملیت‌هاست. (منشور المپیک، ۲۰۱۵) که بر اساس مدل استراس و کوربین (۱۹۹۷) با تکیه بر عوامل علی، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌ای، راهبردها و پیامدها طی این مسیر آسان‌تر خواهد شد. برای طراحی مدل موفقیت کاروان ورزشی ایران در بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ توکیو عوامل علی شامل عوامل اقتصادی، استعدادیابی، سیاسی و اجتماعی و انگیزشی بودند. هر سازمان ورزشی برای پیشبرد برنامه‌ها و پروژه‌های خود به حمایت‌های مالی نیاز دارد، زیرا که حمایت‌های مناسب مالی باعث می‌شود تا سازمان بتواند به آرمان‌هایش نائل شود. بر اساس بند الف ماده ۱۱۷ قانون برنامه چهارم توسعه، دولت موظف است پشتیبانی‌های لازم را از ورزش کشور در بخش‌های مختلف از جمله تأمین منابع مالی انجام دهد. همچنین کلیه دستگاه‌های موضوع ماده ۱۶۰ این قانون، مجازند در طول برنامه چهارم، یک درصد از اعتبارات خود را برای انجام امور تربیت بدنی و ورزشی اعم از احداث و توسعه اماکن ورزشی، ارائه خدمات ورزشی و کمک به سازمان تربیت بدنی، کمیته ملی المپیک، باشگاه‌ها و فدراسیون‌های ورزشی در چارچوب سیاست‌گذاری‌ها با هماهنگی سازمان تربیت بدنی اختصاص دهند (آفرینش خاکی، ۱۳۸۴: ۲۲). پاول (۲۰۱۲: ۸۸) نیز نشان داد که عدم دستیابی کشورهای آفریقایی به شرایط اقتصادی مناسب و امکانات تجهیزات منجر به شکست آنان می‌شود. اقتصاددانان ورزشی همچون فارست و سانز (۲۰۰۹: ۸۹) و کاشی و همکاران (۱۳۹۵: ۵۶) عقیده داشتند که موفقیت المپیکی یک کشور وابسته به منابع اقتصادی آن کشور می‌باشد و فارست و سانز اذعان نمودند متغیرهای مختلف همچون تولید ناخالص داخلی، نرخ بیکاری و نرخ تورم از جمله متغیرهای اقتصادی مهم می‌باشند. تابعیت و بستن قرارداد با بازیکنان خارجی به عنوان معیاری مهم برای واجد شرایط موفقیت در المپیک بودن است (کالیفا، ۲۰۱۵: ۸۸). همچنین به عنوان یک قاعده کلی، کشورهایی با تولید ناخالص داخلی بیشتر، نسبت به کشورهای ضعیف‌تر تمایل بیشتری به موفقیت دارند. قدرت مستقل ثروت نیز با توجه به نوع بازی‌های المپیک (تابستانی/زمستانی) در ورزش‌های مختلف متفاوت است. (ریچی، ۲۰۱۶: ۳۶) بسیاری از دولت‌ها از ورزش برای اثبات کارایی و اقتدار نظام سیاسی‌شان و یا برای نشان دادن هویت نظام و به رسمیت شناساندن آن در محافل سیاسی و بین‌المللی بهره می‌گیرند (ریچی، ۱۳۸۶: ۲۴) و سیاستمداران همواره نیازمند توجه به این ابعاد می‌باشند. قوانین مصوبه، سیاست‌های به‌کاربرده شده در تسهیل کسب مدال نقش دارند. همچنین کاشی و کریم نیا (۱۳۹۵: ۵۱) عوامل سیاسی اجتماعی را تأثیرگذار بر موفقیت ورزشی کشورها دانستند. ویلسون (۲۰۱۲: ۱۶) نیز مسائل سیاسی و اجتماعی را به گونه‌ای مهم دانسته که پیش‌بینی‌ها در میدان المپیک بر این اساس است. البته باید در نظر داشت ورزش بخشی از استراتژی جنگ نرم است (سوچومل همکاران، ۲۰۱۸: ۱۱). میزبانی رویدادهای بزرگ ورزشی به‌ویژه المپیک، توسط دولت‌ها برای ارتقای تصویر کشورها، نشان دادن بزرگی کشورها در سطح جهان و جذب دیگران از طریق ورود گردشگرها منجر به افزایش تجارت و حس غرور ملی است (گریکس، ۲۰۱۳: ۹۰). همچنین، انگیزش کلید انجام هر کاری در ورزش، در رقابت‌ها و در هر تلاش مهم و مبارزه جویانه دیگری همچون المپیک است. تدوین هدف یا هدف چینی در جهت پیروزی در رقابت یا داشتن عملکرد و اجرای بهتر نیز بر جهت‌گیری رقابت‌طلبی و پیروزی تأثیر می‌گذارد و با آن ارتباط مستقیم دارد (هیوود، ۲۰۱۳: ۲۰). در تحقیق حاضر مسائل انگیزشی شامل مسائل رفاهی، امید به زندگی و عوامل شخصی، احساسات درونی، احساس خود شکوفایی، غرور

ملی بوده است. ویلسون^۱ (۲۰۱۲: ۱۴۰) نیز عوامل انگیزشی و هیجانی شرکت در المپیک که باعث تحمل تمرینات سخت است را با ارزش دانست. ویلیامز (۲۰۱۴: ۹۳) نیز نخبه یابی را ضروری دانست، زیرا که پرورش نخبگان و شناسایی و ارزشیابی آنان منجر به موفقیت ورزشی می شود. همچنین استعدادیابی مدون و برنامه ریزی، هدایت استعدادها و پرورش افراد را برای رقابت های سخت هدفمند می کند. همچنین در طرح نظام مند نظریه داده بنیاد مدل استراس و کوربین، شرایط زمینه ای به عنوان نشانگر محل حوادث یا وقایع مرتبط با پدیده نگریسته می شود که در پژوهش حاضر شامل مواردی همچون عوامل جمعیتی و جغرافیایی بودند. راتک و ویوتک^۲ نیز معتقدند که تأثیر جمعیت تنها برای کشورهای نسبتاً ثروتمند مثبت است: «این دیدگاه ممکن است به توضیح نتایج ترکیبی در ادبیات مربوط به تأثیرات جمعیت کمک کننده باشد» (راتک و ویوتک، ۲۰۰۸: ۵۲۵).

هولی هان و ژنگ^۳ (۲۰۱۴: ۱۶) در تحقیقشان با این نتیجه رسیدند که کشورهایی که حداقل یک مدال در بازی های تابستانی به دست آورده اند، جمعیت آن کشورها به طور متوسط پنج برابر جمعیت کشورهایی است که هیچ مدالی کسب نکرده اند. مجله خارجی اروپا (۲۰۱۶) موفقیت را با جمعیت کشورها نامربوط دانسته، اما زارعیان (۱۳۹۳: ۹۶) جمعیت کشورها را پیش بین مدال آوری در المپیک دانسته است. همچنین شرایط جغرافیایی و دسترسی به امکانات جغرافیایی بخصوص در المپیک زمستانی مهم است (اریچ و همکاران^۴، ۲۰۱۲: ۱۸۹۱) که در راستای محدودیت های ورزش های آبی، دستیابی به آب برای دوازده کشور برتر و مدال آور در بازی های المپیک در رشته قایقرانی و ورزش های آبی، اهمیت دارد. (سیلور^۵، ۲۰۱۲: ۴۴۳) علاوه بر شرایط نام برده در مدل پارادایمی استراس و کوربین (۱۹۹۷) شرایط مداخله گر نیز وجود دارد. این شرایط در راستای تسهیل راهبردهای کنش و کنش متقابل در زمینه خاصی عمل می کنند که در تحقیق حاضر، شامل پیشینه مدال آوری و فرهنگی بوده است. توجه به پیشینه مدال آوری در توسعه های ورزشی و نخبه پروی در دنیای امروزی مهم است و منجر به ترسیم مدل توسعه یافته در ورزش می شود (مک دوگل^۶، ۲۰۱۳: ۸۴۱). بعضی کشورها، بر اساس پیشینه ورزشی، ورزش خاصی را اولویت می دهند و بر آن اساس هدف گزینی می نمایند. به عنوان مثال، دولت برزیل فوتبال را به عنوان یک اولویت طبقه بندی کرد تا مدال المپیکی کسب کند. (فرکاس^۷، ۲۰۱۵: ۳۲)، استرالیا (۳۷/۶ درصد مدال های رشته شنا را کسب کرده) جزو ده کشور برتر بازی های المپیک تابستانی در تمامی ادوار قرار گرفته او اتریش (۳۵/۲ درصد کل مدال های رشته اسکی آلپاین را کسب کرده)، جزو ده کشور برتر در بازی های المپیک زمستانی است (هیجمنز^۸، ۲۰۱۵: ۱۲). ورزش در هر جامعه ای متناسب با فرهنگ و ارزش ها و آرمان های آن جامعه تعریفی خاص و منزلت و جایگاهی به خصوص یافته است (قدیمی و باقری، ۱۳۹۶: ۱۳) و برابری جنسیتی در یک کشور، به طرز چشمگیری موفقیت در کسب مدال المپیک را برای هر دو ورزشکاران زن و مرد پیش بینی می کند، زیرا که یک استراتژی برد-برد است که

1. Wilimz
2. Rathke and Woitek
3. Houlihan and Zheng
4. Emrich
5. Silver
6. McDougall
7. Farkas
8. Heijmans

به اعضای هر دو جنس (زن و مرد) اجازه می‌دهد تا پتانسیل واقعی خود را احراز کنند (بردهال^۱ و همکاران، ۲۰۱۵: ۱). بنا به گفته پی فیستر^۲ (۲۰۱۰: ۲۹۴۴) پیشرفت زنان و ورزش‌های زنان به سطح بالایی از حمایت دولت‌ها و حاکمان بستگی دارد و با وجود منابع فراوان و اراده برای مدرن سازی، زنان با موانع فرهنگی بسیاری مواجه هستند. به عنوان مثال، قطر کشوری است که اخیراً شروع به سرمایه‌گذاری قابل توجهی در بخش ورزش کرده است. راهبردها، نحوه کنترل، اداره و برخورد با پدیده محوری را تحت شرایط خاص نشان می‌دهند که چشم‌اندازی برای توسعه ارائه می‌دهد و اولویت‌ها، برنامه‌ها و حمایت‌های خاص را برای دست‌اندرکاران مشخص می‌سازد. (دانایی فر و همکاران، ۱۳۸۶) راهبردهای تحقیق حاضر شامل عوامل مدیریتی، ارتباطی و آموزشی بودند. برنامه‌ریزی صحیح، از هدر رفتن منابع موجود اعم از منابع اعتباری، منابع انسانی و کالبدی جلوگیری می‌کند (سجادی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۸). سوسا همکارانش^۳ (۲۰۱۶: ۷۷) مدیریت پروژه در المپیک را شامل هماهنگ کردن تمامی منابع با تمام مخارج، مدیریت بودجه، مدیریت زمان، برنامه‌ریزی، ارزیابی و کنترل، نظارت و اجرا دانسته‌اند. همچنین در تحقیق حاضر، صاحب نظران بیان نمودند که ارتباطات مناسب منجر به افزایش هم‌افزایی بخصوص در میان فدراسیون‌ها می‌شود. ارتباطات سازمانی در سلسله مراتب سازمانی، برقراری ارتباط و وصل شدن به مدیریت عالی، رساندن و گرفتن اطلاعات به موقع، دخیل کردن افراد در تصمیم‌گیری و دادن اطلاعات مربوط به سازمان بسیار مهم است (فرهنگی، ۱۳۸۷) فدراسیون‌های ورزشی و سازمان‌های ورزشی با همکاری و وحدت رویه به رشد و شکوفایی می‌رسند که درگرو ارتباطات صحیح با کمیته ملی، هیئت‌ها، وزارت ورزش و جوانان و اهمیت دادن ساختار سازمانی است. شرح وظایف همیشه در رسیدن به اهداف نقش اساسی دارد (رایبیز، ۱۳۷۶: ۱۸). همچنین بررسی ارتباطات داخلی نیز باید مورد توجه قرار گیرد و از ناهم‌سویی و جو پرتشش دوری کرد. (فتاحی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۱) بعلاوه اگر کشوری بخواهد در المپیک موفق باشد، نیازمند است تا سرمایه‌های خود را با استفاده از آخرین نوآوری‌ها در آموزش ورزش‌نخبگان در سراسر جهان در زمینه مسائلی مانند مربیگری و امکانات ورزشی، نوآوری و ابتکارها به‌روز نماید (آگوستید و همکاران^۴، ۲۰۰۶: ۸)؛ چنان‌که آموزش فنی در تحقیق حاضر در بخش عوامل آموزشی ضروری دیده شده است. آموزش مربیان متخصص، علم تمرین و دانش جدید با به‌کارگیری فناوری اطلاعات، یادگیری اولیه، دانش فنی، دانش دانشگاهی و مطالعه عمیق و الگوبرداری مناسب از راهبردهای آموزشی می‌باشند. بالا رفتن سطح دانش باعث بالا رفتن سطح کارایی ورزشکاران می‌شود. (بولچانی^۵، ۲۰۱۲: ۱۷) روش تمرینی و طراحی تمرین ورزشکاران، تحصیلات دانشگاهی، برنامه‌ریزی و یادگیری اولیه و صحیح از کودکی و حضور در رقابت‌های برون‌مرزی نیز از مؤلفه‌های آموزش است.

در نهایت بحث پیامدها به واژه پیچیده و پراز مفهوم موفقیت برمی‌گردد که پیامدهای تحقیق حاضر یا تعریف موفقیت شامل عملکرد بهینه، رسیدن به اهداف تعیین شده، کسب مدال‌های متعدد، افزایش رتبه‌بندی، کسب مدال طلا و افزایش تعداد شرکت‌کنندگان می‌باشند. نولند و استاهلر^۶ (۲۰۱۵: ۸۸) مجموع مدال‌های

1. Berdahl
2. Pfister
3. Sousa
4. Augested
5. Bulchandani
6. Noland&Stahler

کسب شده در المپیک را از تعاریف موفقیت در المپیک مطرح کردند. برای موفقیت در المپیک، روش های مختلفی مطرح گردیده است. همانند روش آسوشیتد پرس که تعداد کل مدال های طلا، نقره و برنز کسب شده یک کشور را لحاظ می کند؛ یعنی اگر کشور الف، صد مدال برنز و کشور ب نودونه مدال طلا کسب کرده باشد، کشور الف با توجه به روش آسوشیتد پرس بالاتر از کشور ب قرار می گیرد (فقط تعداد مطرح می شود و نوع مدال طلا یا نقره یا برنز بودن مهم نیست) اما روش کمیته بین المللی المپیک تنها تعداد کل مدال های طلای کسب شده را از تعاریف موفقیت در المپیک می داند. (ریچی، ۲۰۱۶: ۱۱۲) از دیگر معیارهای موفقیت، تعداد ورزشکاران فرستاده شده، عملکرد بهینه و یا حتی دستیابی به اهداف تعیین شده، یا شکستن رکوردهای جهانی یا هر هدفی دیگری باشد (دی بوسچر و همکاران^۱، ۲۰۰۹: ۷۲). میزان محبوبیت یک ورزش و تعداد افراد شرکت کننده در ورزش به صورت تیمی و حتی جذب تماشاگران زیاد یک ورزش زنده در استادیوم و یا تلویزیون می تواند جزو اهداف تعیین شده باشد. به عنوان مثال، ورزش های روی یخ جزو محبوب ترین ورزش های کانادایی است و رشد این ورزش جزو اهداف این کشور محسوب می شود (ریچی، ۲۰۱۶: ۷۲) به غیر از چهار کشور (کنیا، روسیه، تایلند و ترینیداد و توباگو)، تمام کشورها اهداف خاصی برای افزایش موفقیت مدال خود دارند - در هر صورت، این بدان معنی نیست که سایر کشورها هیچ اهداف بلندی ندارند؛ چنان که هدف روسیه «حضور در میان ابرقدرت های ورزشی است». هنگامی که چین پس از ۳۲ سال غیبت در سال ۱۹۸۴ به بازی های المپیک برگشت، هدف تبدیل شدن به «قدرت برتر ورزش جهان» را تا پایان قرن برای خود داشته است (ریوردان و جینخیا^۲، ۱۹۹۶، ۱۴۷). تبدیل شدن کشور به یک کشور مدال آور المپیک، یک شاهکار است که برای افزایش مدال آوری نیازمند توجه خاص است که بر اساس مدل استراس و کوربین (۱۹۹۷) با اولویت دادن به عوامل علی، عوامل زمینه ای، عوامل مداخله ای، راهبردها و پیامدها امکان پذیر خواهد بود. عملکرد بهینه همان پاسخ مناسب ورزشکاران به محرک خارجی انجام عملکرد بهینه ورزشی با حفظ آرامش و قابلیت های بالای مهارت های ذهنی می باشد. پس شناسایی عوامل کاهش دهنده اضطراب رقابتی ورزشکاران، افزایش باورهای خودکارآمدی و یاری رساندن به ورزشکاران در اجرای مهارت های ورزشی منجر به افزایش عملکرد بهینه ورزشکاران می شود (فرخنده همکارانش، ۱۳۹۴: ۷۷). بعلاوه هدف گزینی در رسیدن به موفقیت نقش کلیدی دارد که شامل يك الگوی مستجم و یکپارچه از باورها، اسناد و هیجانات فرد است که مقاصد رفتاری وی را مشخص می کند و موجب می شود تا نسبت به برخی از آن ها گرایش ها و تمایل بیشتری داشته باشد و در آن موقعیت ها عملکردی خاص نشان دهد. (فراهانی، ۱۳۹۴: ۸۷) موفقیت در زمینه محبوب ترین ورزش های یک کشور در المپیک، اهمیت ملی گرایانه دارد که براساس تمرکز بر نیازهای درونی و انگیزش امکان پذیر است (هانت^۳، ۲۰۱۴: ۲۵) پس پیشنهاد می شود که مدیران، مسئولان و برنامه ریزان با توجه با اولویت های ورزشی کشورمان در مدال آوری و کسب موفقیت، با برنامه ریزی مناسب به صورت درازمدت، کوتاه مدت و میان مدت و توجه به فاکتورهای مهم نظارت، اجرا و هماهنگی مدیریت بهینه ای در پروژه المپیک داشته باشند. همچنین با تکیه بر ساختار سازمانی و شرح وظایف دقیق به تقویت روابط سازمان های مختلف ورزشی همچون فدراسیون های مختلف، هیئت ها و سازمان های ورزش و جوانان و نیز بهبود روابط با کمیته ملی المپیک کمک

1. De Bosscher et al

2. Riordan & Jinxia.

3. Haut

کنند. در راستای موفقیت در المپیک نسبت به مسائل آموزشی همچون آموزش‌های تخصصی و کارگاهی، دانشگاهی و فنی و حتی الگوپذیری صحیح اهمیت داده شود و با برطرف سازی مشکلات اقتصادی، حل مسائل سیاسی و اجتماعی، فراهم سازی بستر مناسب رشد ورزشکاران، بازاریابی موفق و کسب حامیان مالی و فراهم سازی امکانات و تجهیزات درخور قهرمانی یا حتی حمایت و پشتیبانی از ورزشکاران زمینه افزایش انگیزش بیرونی، خودشکوفایی، امید به زندگی و عملکرد المپیکی آنها را فراهم آورند.

منابع

- آفرینش خاکی، اکبر؛ تندنویس، فریدون و مظفری، سید احمد. (۱۳۸۴). «مقایسه دیدگاه‌های اعضای هیئت علمی، مربیان، ورزشکاران و مدیران در مورد چگونگی توسعه ورزش همگانی». نشریه علوم حرکتی و ورزش. ج اول، شماره ۵، ص ۲۲
- دانایی فرد، حسن و امامی، سید مجتبی. (۱۳۸۶). «استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه پردازی داده بنیاد». دوره ۱، شماره ۲.
- ذوالفقاریان، محمدرضا و لطیفی، میثم. (۱۳۹۰). نظریه پردازی داده بنیاد با Nvivo۸. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)
- رابینز، استیفن. (۱۳۷۶). تئوری سازمان. سیدمهدی الوانی و حسن دانایی فرد، چاپ اول، انتشارات صفا
- زارعیان، حسین. (۱۳۹۳). «پیش بینی موفقیت کشورهای شرکت کننده در بازی‌های المپیک با استفاده از روش‌های هوشمند». پایان نامه دکترای تخصصی تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تربیت معلم تهران، ۱۱۱-۱۳۱.
- سجادی، سید نصرالله؛ محمودی، احمدی؛ ساعتچیان، وحید و حاجی آخوندزاده، مسعود. (۱۳۹۰). «بررسی اولویت‌ها و راهکارهای پیشرفت ورزش قهرمانی جودوی کشور از دیدگاه صاحب نظران». دومین همایش ملی مدیریت ورزشی، دانشگاه صنعتی شاهرود. ۸۱-۸۸.
- عسکریان، فریبا و دخت باقر، ناصر. (۱۳۹۴). «شناسایی دلایل موفقیت و عدم موفقیت کشورها در بازی‌های المپیک». مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش. دوره ۲، شماره ۶، صص: ۱۱-۱۸.
- غفوری، فرزاد. (۱۳۸۲). «تعیین عوامل مؤثر بر گرایش به ورزش همگانی و قهرمانی برای تعیین راهبردهای ورزش در جمهوری اسلامی ایران». رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس تهران. ۹۹
- فتاحی، مجید؛ داداشی جوکندان، علیرضا و عباس نژاد کبودی، میثم. (۱۳۹۴). «نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات بر ساختار سازمانی در سازمان شهرداری قائم شهر». هشتمین کنفرانس ملی و دومین کنفرانس بین المللی مدیریت دانش. تهران، موسسه اطلاع رسانی نفت، گاز و پتروشیمی، ۲۱.
- فراهانی، ابوالفضل و ایرجی نقندر، رامین. (۱۳۹۴). «تعیین روایی و پایایی پرسشنامه اهداف پیشرفته در ورزش». پژوهش ورزشی‌های کاربردی در مدیریت. سال چهارم صص ۷۵-۸۶.
- فرخنده، حیدر؛ علیزاده، ولی و ایلون کشکولی، فاطمه. (۱۳۹۴). «ارتباط جهت گیری هدفی و اضطراب رقابتی با عملکرد ورزشی کشتی گیران جوان». مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش. دوره دوم، شماره ۷، ۷۳-۸۸.
- فرهنگی، علی اکبر. (۱۳۷۸). ارتباطات سازمانی. جلد ۱، چاپ سوم، انتشارات موسسه خدمات فرهنگی رسا
- قدیمی، بهرام و باقری، مجتبی. (۱۳۹۶). «بررسی اثرات فرهنگی اجتماعی توسعه ورزش در ایران با تأکید بر ورزش فوتبالی». مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران. سال نهم، شماره ۲، ۱۳
- کاشی خداداد، فرهاد و کریم نیا، الهام. (۱۳۹۵). «بررسی تأثیر عامل‌های اقتصادی و اجتماعی بر موفقیت ورزشی کشورها در بازی‌های المپیک (۲۰۱۲-۱۹۹۶)». فصلنامه تحقیقات مدل سازی اقتصادی. شماره ۲۵، صص: ۴۳-۶۷.

- Allena, Mathew R, Georgea, Bradley, A James H. Davis. (2018). **“A model for the role of trust in firm level performance: The case of family businesses”**. Journal of Business Research, 84 (2018) 34–45.
- Augestad, Pål, Nils Asle Bergsgard, and Atle O. Hansen. (2006). **“The Institutionalization of an Elite Sport Organization in Norway: The Case of ‘Olympiatoppen’**. Sociology of Sport Journal, 23 (3): 293–313.
- Berdahl, Jennifer L., Eric Luis Uhlmann, and Feng Bai.)2015(. **“Win–Win: Female and Male Athletes from More Gender Equal Nations Perform Better in International Sports Competitions.”** Journal of Experimental Social Psychology 56: 1–3.
- Bulchandani, S. (2012). **“Technology in sport equipment”**. Dartmouth Undergraduate Journal of Science, 9: 27-9.
- Cornelissen, Scarlett. (2010). **“The Geopolitics of Global Aspiration: Sport Mega- Events and Emerging Powers”**. The International Journal of the History of Sport 27 (16–18): 3008–3025.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). **Research design: Qualitative, quantitative.**
- Čustonja, Z., & Škorić, S. (2011). **“Winning medals at the Olympic games—does Croatia have any chance? ”**. Kinesiology, 43(1), 107-114.
- De Bosscher V., Deknop P., Vanbottenburg M., Shibli S., & Bingham J. (2009). **“Explaining international sporting success: An international comparison of elite sport systems and policies in six countries”**. Sport Management Review, 12: 113–36.
- Emrich, Eike, Markus Klein, Werner Pitsch, and Christian Pierdzioch. (2012). **“On the Determinants of Sporting Success: A Note on the Olympic Games.”** Economics Bulletin, 32 (3): 1890–1901.
- Farkas, Christoph.)2015(. **“Eishockey Als Widerstand Reminiszenz an Ein Spiel, Das Nicht Unterzukriegen War: Berlin- Weißwasser, Weißwasser-Berlin, Zwanzig Jahre Lang.”** Frankfurter Allgemeine Zeitung, 32.
- Forrest, D., & Sanz, I. (2010). **“Forecasting national team medal totals at the summer Olympic Games”**. International Journal of Forecasting, 26: 576–88.
- Grix, Jonathan and Fiona Carmichael. (2012). **“Why Do Governments Invest in Elite Sport? A Polemic.”** International Journal of Sport Policy and Politics 4 (1): 73–90
- Grix, Jonathan. (2013). **“Sport Politics and the Olympics.”** Political Studies Review, 11 (1): 15–25.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). **Fourth generation evaluation.** Sage
- Ha, L. (2016). **“Olympic Champions and Successful Scholars”**. Journalism & Mass Communication Quarterly, 93 (4), 725-727.
- Haut, Jan (Ed.). (2014). **“Leistungssport Als Konkurrenz Der Nationen. Sozio- Ökono-**

- mische Bedingungen Und Effekte**". Universaa, 25.
- Hawksworth, John. (2012). **Economic briefing paper: modelling Olympic performance**. Pricewaterhouse Coopers LLP
 - Heijmans, Jeroen. (2015). **"Countries Winning Medals in Just a Single Sport."** Accessed August 27, 2015, <http://olympstats.com/12>
 - Heywood, Andrew. (2013). **"High Achievers to Get Olympic Games Cash, Non-Performers to Miss Out."** Politics. 4th edn. Palgrave, 1520-.
 - Hoffmann, R., Ging, L. C., & Ramasamy, B. (2004). **"Olympic success and ASEAN countries: economic analysis and policy implications"**. Journal of Sports Economics, 5(3), 262-276.
 - Houlihan, Barrie and Jinming Zheng. (2014). **"Small States: Sport and Politics at the Margin"**. International Journal of Sport Policy and Politics (ahead of print): 1-16.
 - Humphreys, B. R., Johnson, B. K., Mason, D. S., & Whitehead, J. C. (2016). **"Estimating the value of medal success in the Olympic Games"**. Journal of Sports Economics, 19.
 - International Olympic Committee. (2016). **Factsheet: Sochi 2014 facts & figures**.
 - Kalifa, Tamir. (2015). **"In Israel, Migrants Find a Home, through Running."** New York Times, April 24, 88-120.
 - Krüger, Michael. (2015). **"Global Perspectives on Sports and Movement Cultures: From Past to Present—Modern Sports Between Nationalism, Internationalism, and Cultural Imperialism"**. The International Journal of the History of Sport, 32 (4): 518-534.
 - Lui, H. K., & Suen, W. (2008). **"Men, money, and medals: an econometric analysis of the Olympic Games"**. Pacific Economic Review, 13(1), 1-16.
 - Manuel Luiz, J., & Fadal, R. (2011). **"An economic analysis of sports performance in Africa"**. International Journal of Social Economics, 38(10), 869-883.
 - McDougall, Alan. 2013. **"Sport Under Communism: Behind the East German 'Miracle**. Sport in Society, 16 (6): 841-843.
 - Noland, Marcus, Stahler, Kevin. (2016). **"Asian Participation And Performance At Olympic Games"**. Asian Economic Policy Review, 11, 70-90.
 - Olympic Charter. (2015). **International Olympic Committee**. <http://www.olympic.ir/fa/historymedals/olympicmedals/iraninolympicgamesmedlaists>
 - O'Neill, K. (2015). **Early developmental environment and Olympic success**. IOC Olympic Studies Centre. 132.
 - Pfister, Gertrud. (2010). **"Outsiders: Muslim Women and Olympic Games: Barriers and Opportunities"**. The International Journal of the History of Sport, 27 (16-

18): 2925–2957

- Powell, Anita. (2012). **“African Countries: Olympic Medals seem Elusive.”** The Root. Accessed May 11, 88-112
- Rathke, Alexander and Ulrich Woitek. (2008). **“Economics and the Summer Olympics: An Efficiency Analysis.”** Journal of Sports Economics, 520–537.
- Reiche, Danyel. (2016). **Success and Failure of Countries at the Olympic Game.** First published 2016 by Routledge
- Riordan, James and Dong, Jinxia. (1996). **“Chinese Women and Sport: Success, Sexuality and Suspicion”.** The China Quarterly, 145: 130–152.
- Roberts, G. (2006). **“Accounting for achievement in Athens: A count data analysis of national Olympic performance”.** University of Victoria Econometrics Working Paper EWP0602, unter:< <http://web.uvic.ca/econ/ewp0602.pdf>> am, 2, 2007.
- Silver, Nate. (2012). **“Let’s Play Medallball”.** New York Times.
- Simiyu Njororai, Wycliffe W. (2010). **“Global Inequality and Athlete Labour Migration from Kenya”.** Leisure/Loisir 34 (4): 443–461.
- Sosua, Maria, Josa, Lima, Fabiano, Martinz. (2016). **“Models for Project Management in 2016 Olympic Games”.** International Journal Of Economic And Statistics, Vol4, 77
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). **“Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques”.** Newbury. Vol. 3. <http://doi.org/10.4135/9781452230153>.
- Suchomel, Timothy J, Nimphius, Christopher, Sophia, R. Bellon, Christopher. (2018). **“The Importance of Muscular Strength: Training Considerations, Springer”.** International Publishing AG, part of Springer Nature, 11.
- Tan, Tien-C hin and Barrie Houlihan. (2012). **“Chinese Olympic Sport Policy: Managing the Impact of Globalisation”.** International Review for the Sociology of Sport, 48 (2): 131–152.
- Thornberg, R. (2012). **“Informed Grounded Theory”.** Scandinavian Journal of Educational Research, 56(3), 243–259.
- Walker, Peter. (2012). **“London 2012: Team GB Receive a Harsh Welcome to Olympic Handball”.** Accessed May 26, 2015, [www.theguardian.com/sport/2012/jul/30/london-2012-team-g b-olympic-h andball](http://www.theguardian.com/sport/2012/jul/30/london-2012-team-g-b-olympic-handball), 26
- Williams, T. (2016). **“Identifying success factors in construction projects: A case study”.** Project Management Journal, 47(1), 97-112.
- Wilson, Dominic. (2012). **“The Olympics and Economics 2012, Goldman Sachs Global Economics.”,** Commodities and Strategy Research, 11-160.

تدوین شاخص‌های ارزیابی فدراسیون‌های المپیک کشور با رویکرد کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده‌ها

لقمان کشاورز^۱

ابوالفضل فراهانی^۲

حمید قاسمی^۳

محمد علی‌مردانی^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۲/۲۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۲/۸

هدف از تحقیق حاضر، تدوین شاخص‌های ارزیابی فدراسیون‌های المپیک کشور با رویکرد کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده‌هاست. تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف کاربردی بود که با توجه به ماهیت آن به دو شکل کمی و کیفی انجام شد. در بخش کمی برای دستیابی به منظرها و ورودی یا خروجی بودن راهبردهای فدراسیون‌های المپیک، از پرسشنامه محقق ساخته استفاده گردید. در بخش کیفی پژوهش نیز برای تعیین سنجه‌ها با خبرگان و متخصصان مصاحبه کیفی تا رسیدن به اشباع نظری انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل مدیران فدراسیون‌های المپیک، مدیران حوزه معاونت ورزش قهرمانی وزارت ورزش و جوانان و مدیران کمیته ملی المپیک-در مجموع شامل ۴۲۵ نفر-بود. در بخش کیفی از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده و تعداد ۲۱ نفر انتخاب شد. در بخش کمی از روش نمونه‌گیری تصادفی بر اساس جدول مورگان استفاده و ۲۲۰ نفر برای تکمیل پرسشنامه‌ها انتخاب گردید. اطلاعات جمع‌آوری شده در بخش کمی با بهره‌گیری از آزمون آماری خی دو و توسط نرم‌افزار SPSS تحلیل شد. در بخش کیفی نیز برای

تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش استقرای منطقی به منظور مفهوم‌سازی استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان داد که فدراسیون‌های المپیکی کشور در منظر مالی دارای ۲ راهبرد، در منظر مشتری ۱ راهبرد، در منظر فرآیندهای داخلی ۳ راهبرد، در منظر یادگیری و رشد ۲ راهبرد و در منظر ارتباطات ۱ راهبرد می‌باشند. همچنین، نتایج نشان داد از ۹ راهبرد فدراسیون‌های المپیکی، ۴ راهبرد به عنوان ورودی و ۵ راهبرد به عنوان خروجی می‌باشند.

واژگان کلیدی: کارت امتیازی متوازن، تحلیل پوششی داده‌ها، فدراسیون و شاخص ارزیابی

مقدمه

مسئله چگونگی ارزیابی عملکرد، سالیان زیادی محققان و کاربران را به چالش واداشته است. بهبود مستمر عملکرد سازمان‌ها، نیروی عظیم هم‌افزایی ایجاد می‌کند که این نیروها می‌تواند پشتیبان برنامه رشد و توسعه و ایجاد فرصت‌های تعالی سازمانی شود. دولت‌ها و سازمان‌ها و مؤسسات تلاش جلو برنده‌ای را در این مورد اعمال می‌کنند (بافنده و رفیعی، ۱۳۹۴: ۱۷۶). بدون بررسی و کسب آگاهی از میزان پیشرفت و دستیابی به اهداف و بدون شناسایی چالش‌های پیش روی سازمان و کسب بازخورد و اطلاع از میزان اجرای سیاست‌های تدوین شده و شناسایی مواردی که به بهبود جدی نیاز دارند، بهبود مستمر عملکرد میسر نخواهد شد. تمامی موارد مذکور بدون اندازه‌گیری و ارزیابی امکان‌پذیر نیست (بافنده و رفیعی، ۱۳۹۴: ۱۷۷).

عنوان «ارزیابی عملکرد» به فرآیندی اطلاق می‌شود که میزان کمی بازدهی و تاثیرگذاری فعالیت را بر اساس یک مقدار مشخص تعیین می‌کند (کاسرینی و همکاران، ۲۰۱۶: ۱). سنجش عملکرد به عنوان یک بخش منسجم از چرخه برنامه‌ریزی و کنترل و همچنین، ابزاری مناسب برای آگاهی از میزان مطلوبیت عملکرد و تاثیر آن می‌تواند به عنوان فرایند کمی‌سازی، اثربخشی و کارایی فعالیت‌ها مورد توجه قرار گیرد. واضح است که تمامی سازمان‌ها اعم از تولیدی، خدماتی و آموزشی باید یک نظام مناسب ارزیابی عملکرد داشته باشند، اما نکته مهمی که در سال‌های اخیر بر آن تاکید می‌شود، اندازه‌گیری درست عملکرد است (احمدی، ۱۳۹۲: ۳). کاپلان بیان می‌کند که اگر سازمان‌ها نتوانند عملکرد خود را اندازه‌گیری کنند، نمی‌توانند کارشان را مدیریت نمایند. در عصر اطلاعات اگر سازمان‌ها می‌خواهند زنده و کامیاب باشند، باید از سیستم‌های ارزیابی استفاده کنند که مشتق از راهبردها و امکانات آن‌هاست (احمدی، ۱۳۹۲: ۵). با نظارت و ارزیابی می‌توان میزان دستیابی به اهداف، مقایسه برنامه با استانداردها، تعیین ارزش و رتبه هر جنبه از برنامه و میزان اثربخشی آن را شناخت. سیستم‌های ارزیابی عملکرد، مکانیزم‌های رسمی پاسخگویی در سازمان‌ها هستند. از سوی دیگر، اندازه‌گیری عملکرد، موجب هوشمندی سیستم و برانگیختن افراد در جهت رفتار مطلوب می‌شود و بخش اصلی تدوین و اجرای سیاست سازمانی محسوب می‌گردد (کوچی، ۱۳۹۰: ۷).

در سازمان‌های ورزشی نیز برای اینکه مدیران به بهترین نحو پاسخگوی نیازهای جامعه ورزشی باشند، نیاز به آگاهی از موقعیت سازمان دارند. این امر با ارزیابی عملکرد حاصل و موجب می‌شود که از نقاط قوت و ضعف عملکرد سازمان اطلاع یابند و تمهیدات لازم را برای اثربخشی فعالیت‌هایشان به کار برند و بدین طریق به ارائه خدمات بهتر پردازند و در روند حرکت‌های سازمان تحولات مثبت ایجاد کنند (کوچی، ۱۳۹۰: ۷). ارزیابی خود مستلزم شاخص‌هایی است که با استفاده از آن بتوان عملکرد سیستم را مورد ارزیابی قرارداد. شاخص‌ها، مسیر حرکت سازمان را برای رسیدن به اهداف مشخص می‌سازد. مرور آرای صاحب نظران نشان می‌دهد که شاخص‌های ارزیابی عملکرد جزء لاینفک سیستم‌های ارزیابی عملکرد می‌باشند و در حقیقت راهنمای عمل از سوی آنچه هست به سوی آنچه باید باشد، به شمار می‌رود. به عبارت دیگر، تازمانی که معیاری مشخص وجود نداشته باشد، ارزیابی عملکرد در هیچ سطحی امکان‌پذیر نخواهد بود. (احمدی، ۱۳۹۲: ۴). به طور کلی می‌توان اظهار داشت که استفاده از شاخص‌ها، اطلاعات مهمی را فراهم می‌کند و کیفیت قابل توجهی از اطلاعات سازمانی را در وضعیتی جامع و فراگیر گردآوری و اطلاعاتی برای اطلاع رسانی و گزارش‌دهی فراهم می‌کند. همچنین آگاهی افراد را افزایش داده، فرصت‌ها و مشکلات را شناسایی می‌کند و اطلاعات

ساده و دسترس را برای تصمیم‌گیری در مورد موضوعات پیچیده در اختیار مدیران قرار می‌دهد (نژاد سجادی و سلیمانی، ۱۳۹۳: ۱۸۱).

در حال حاضر، بسیاری از سازمان‌های ورزشی کشور برنامه راهبردی دارند. از سوی دیگر، سازمان‌ها برای توسعه پایدار و موفقیت در عرصه‌های آسیایی، جهانی و المپیک به نوعی نظام ارزیابی عملکرد نوین نیاز دارند که قابلیت تأثیرپذیری از چشم‌انداز و راهبردها را داشته باشد و بتواند با بهره‌مندی از ابزارهای نوین ارزیابی عملکرد، همه منابع مالی، انسانی و عملیاتی را همسو کرده، از منابع نامشهود برای دستیابی به منابع مشهود حداکثر استفاده را برد (کشاورز و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۴). با توجه به این که کارت امتیازی متوازن بیشتر این ویژگی‌ها را داراست و به نظر می‌رسد بتواند نظام ارزیابی کارآمدی در فدراسیون‌های ورزشی ایجاد کند، سعی بر آن است که در تدوین نظام ارزیابی این نهاد مهم ورزشی کشور که مسئولیت ورزش قهرمانی را بر عهده دارد، از این ابزار نوین مدیریتی استفاده شود. مدل‌های مختلفی برای ارزیابی عملکرد سازمان‌ها مورد تأکید دانشمندان و متخصصان بوده که کارت امتیازی متوازن^۱ و تحلیل پوشش داده‌ها^۲ از آن جمله است (جعفری اسکندری و کشوری، ۱۳۹۴: ۷۷). مدل کارت امتیازی متوازن از طریق وادار ساختن مدیران به ترجمه دقیق راهبرد به اهداف در چهار بعد متوازن مالی، مشتری، فرآیندهای داخلی و رشد و یادگیری نظامی پویا را برای ارزیابی ایجاد می‌کند. این مدل را می‌توان به عنوان سیستمی جامع جهت استقرار نظام ارزیابی مدیریت عملکرد مطرح نمود (والدراما و همکاران^۳، ۲۰۱۳).

روش تحلیل پوششی داده‌ها، یک تکنیک است که به طور گسترده‌ای برای اندازه‌گیری کارایی واحدهای تصمیم‌گیری مختلف، هنگام تبدیل منابع خاص (ورودی‌ها) به نتایج (خروجی‌ها) استفاده می‌شود (دکارلوس و همکاران، ۲۰۱۷: ۲۱۱). بر پایه روش تحلیل پوشش داده‌ها واحدهای تصمیم، در مقابل یکدیگر ارزیابی می‌شوند. بدین ترتیب، با استفاده از ترکیب تحلیل پوشش داده‌ها و کارت امتیازی متوازن بر یکی از موانع عمده کارت امتیازی متوازن، یعنی نیاز به تعیین استانداردها و خط مبنا، غلبه خواهد شد (ترمس و هالکوس^۴، ۲۰۱۰). تکنیک‌های تحلیل پوششی داده‌ها و کارت امتیازی متوازن را نمی‌توان به عنوان تکنیک‌های جایگزین هم مطرح نمود، بلکه استفاده تلفیقی از آن‌ها در نظام ارزیابی عملکرد لازم به نظر می‌رسد. به عبارت دیگر، می‌توان یک ارتباط سیستماتیک بین دو مدل یاد شده ایجاد نمود؛ به طوری که از یکی از آن‌ها به عنوان مکمل و پوشاننده نقاط ضعف مدل دیگر استفاده کرد. از این رو، به کارگیری صحیح و ترکیب درست آن‌ها می‌تواند از مسائل مهم ارزیابی عملکرد در سازمان‌ها باشد. لازم به توضیح است که در تکنیک ترکیبی تحلیل پوشش داده‌ها و کارت امتیازی متوازن، از کارت امتیازی متوازن به عنوان ابزاری برای طراحی معیارهای ارزیابی عملکرد و از تحلیل پوشش داده‌ها به عنوان ابزاری برای ارزیابی عملکرد استفاده می‌شود (جعفری اسکندری و کشوری، ۱۳۹۴: ۸۱). مدل کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده‌ها در تحقیقات مختلف به صورت مجزا برای ارزیابی و تدوین شاخص‌های ارزیابی در سازمان‌های ورزشی مورد استفاده قرار گرفته، اما در تحقیقات اندکی از این دو مدل به صورت ترکیبی استفاده شده که در ادامه به تعدادی از این تحقیقات اشاره می‌شود.

1. Balanced Scorecard (BSC)
2. Data Envelopment Analysis (DEA)
3. Valderama et al
4. Tzeremes & Halkos

بهادران و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که بین وضعیت موجود و وضعیت فرضی در مؤلفه مالی برخلاف سه مؤلفه دیگر (رشد و یادگیری، مشتری و فرایندهای داخلی) میانگین موجود نسبت به میانگین مطلوب پایین تر است. صابونچی و موسوی (۱۳۹۵) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که ۶ شاخص اعتبار جاری تخصیصی، جمعیت شهرستان، تعداد اماکن ورزشی، تعداد داوران و مربیان، اعتبار سرمایه ای تخصیصی و تعداد پروژه های در دست اجرا به عنوان شاخص های ورودی و ۱۱ شاخص تعداد ایستگاه ورزشی، تعداد شرکت کنندگان، تعداد بیمه شده ورزشی، تعداد میزبانی مسابقات، تعداد مدل کسب شده، تعداد برگزیده برای تیم استانی و ملی، تعداد دوره های آموزشی داور، تعداد دوره های آموزشی مربیگری، تعداد دوره های آموزشی سایر، تعداد پروژه های تکمیل شده و مجموع سرپوشیده و روباز به عنوان شاخص های خروجی در چهار حوزه ورزش همگانی، ورزش قهرمانی، آموزش و عمران نقش دارند. زنجیرچی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «ارزیابی کارایی ۶۴ ساله کاروان ورزشی ایران در بازی های المپیک با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها» دریافتند که جمعیت کشور ایران طی سال های مختلف و تولید ناخالص داخلی کشور ایران طی سال های مختلف به عنوان شاخص های ورودی و تعداد مدال طلا، نقره و برنز به عنوان شاخص های خروجی می باشند. کشاورز و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که فدراسیون ژیمناستیک ایران دارای چهار منظر مالی، مشتری، فرایندهای داخلی و یادگیری و رشد و به ترتیب در هر کدام از مناظر دارای ۲، ۳، ۵ و ۴ هدف راهبردی است. ابطی نیا و همکاران (۱۳۹۲) تحقیقی با عنوان «بهینه سازی ارزیابی عملکرد ادارات تربیت بدنی دانشگاه ها با رویکرد ترکیبی EFQM، BSC و DEA» انجام دادند که چهار بعد مالی، فرایندهای داخلی، رشد و یادگیری و مشتری به عنوان ورودی و سه بعد مالی، رشد و یادگیری و مشتری به عنوان خروجی مدل DEA تعیین شدند. در تحقیقی که ادبی و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان «تعیین میزان کارایی ادارات کل استانی وزارت ورزش و جوانان با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها» انجام دادند، شاخص های کارکنان، بودجه و سرانه ورزشی به عنوان ورودی و شاخص های ورزش قهرمانی، آموزش ورزشی، ساخت اماکن ورزشی، رویداد ورزشی، ورزش همگانی و هیأت های ورزشی فعال به عنوان خروجی تعیین شدند. کشاورز و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که مدل روش ارزیابی متوازن کمیته ملی المپیک دارای چهار منظر مالی، مشتری، فرایندهای داخلی و یادگیری و رشد و ۱۲۷ سنجه می باشد. کیانفر و همکاران (۲۰۱۶) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که در ارزیابی براساس دو روش BSC و DEA، واحدهای مختلف، کارایی مختلف در چهار منظر مدل BSC دارند. برخی از این واحدها در هر دو دیدگاه از ۴ منظر مدل BSC کارآمد بوده، برخی در یک چشم انداز از این مدل کارآمد و برخی از واحدها به سطح کارآمد نرسیده اند. زامبوم و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان «ارزیابی عملکرد جام باشگاه های اروپا»، شاخص های ضربه به سمت دروازه، بازپس گیری توپ، مالکیت توپ و تعداد پاس را به عنوان ورودی و امتیاز کسب شده را به عنوان خروجی تعیین کردند. نتایج تحقیق مزا و همکاران (۲۰۱۵) نشان داد که دو شاخص منابع مالی و تعداد مدال توزیع شده به عنوان ورودی و سه شاخص تعداد مدال طلا، نقره و برنز کسب شده به عنوان خروجی می باشند. نیوپولیچ (۲۰۱۵) هم در تحقیقی، به نحوه استفاده از کارت امتیازی متوازن در اجرای راهبردها برای حمایت از توسعه ورزش و تفریحات در شهر لوبلین پرداخت و نشان داد که بخش ورزش شهر لوبلین دارای چهار منظر مالی، مشتری، یادگیری و رشد و فرایندهای داخلی می باشد.

فدراسیون‌های ورزشی نیز همانند تمامی سازمان‌ها نیاز به یک سیستم ارزیابی عملکرد مناسب دارند که تمامی شاخص‌های ارزیابی، به شکل مناسبی در آن لحاظ شده باشد (احمدی، ۱۳۹۲: ۴). با وجود اهمیت ارزیابی عملکرد در فدراسیون‌های ورزشی به عنوان بالاترین مرجع در هر رشته ورزشی، تاکنون تحقیقات زیادی در زمینه تدوین نظامی برای ارزیابی عملکرد به ویژه استفاده از مدل علمی ترکیبی در این واحدها انجام نشده و گاه براساس دیدگاهی عمومی، عملکرد فدراسیون‌ها با توجه به موفقیت یا شکست آن‌ها در رقابت‌های ورزشی ارزیابی گردیده است. این نوع نگاه به عملکرد فدراسیون‌ها به قضاوت‌های نادرست در مورد ارزیابی عملکرد این واحدها منجر شده و توجه به جنبه‌های دیگر عملکردی همانند موفقیت در توسعه ورزش با توجه به منابع موجود، میزان بهره‌وری، کارایی و میزان توسعه زیرساخت‌های ورزش را تحت شعاع قرار داده است. باید یادآور شد که عملکرد ورزشی تنها بخشی از عملکرد سازمان‌های ورزشی را نشان می‌دهد. بر این اساس می‌توان گفت تدوین نظامی برای ارزیابی عملکرد فدراسیون‌ها به عنوان ابزاری قدرتمند برای تعیین میزان دستیابی آن‌ها به اهداف از پیش تعیین شده و نیز خود ارزیابی فدراسیون‌ها ضروری به نظر می‌رسد. بدین ترتیب، محقق در این تحقیق به دنبال تدوین شاخص‌های ارزیابی فدراسیون‌های المپیکی ایران با استفاده از مدل کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده‌ها می‌باشد.

روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی بود که با توجه به ماهیت آن به دو شکل کمی و کیفی انجام شد. در بخش کمی برای دستیابی به منظرها و ورودی یا خروجی بودن راهبردهای (شاخص‌های ارزیابی) فدراسیون‌های المپیکی، از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه با توجه به مبانی نظری و مطالعات کتابخانه‌ای تهیه گردید و روایی محتوایی و صوری آن مورد تایید متخصصان قرار گرفت. در بخش کیفی پژوهش نیز برای تعیین سنجه‌ها با خبرگان و متخصصان مصاحبه کیفی انجام شد تا اطلاعات مورد نیاز به دست آید. مصاحبه با نمونه‌ها در بخش کیفی تحقیق تا دستیابی به تمام اطلاعات مورد نیاز یا به عبارت دیگر اشباع نظری ادامه یافت. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه مدیران فدراسیون‌های المپیکی (۳۷۵ نفر)، مدیران حوزه معاونت ورزش قهرمانی و حرفه‌ای وزارت ورزش و جوانان (۳۰ نفر) و مدیران کمیته ملی المپیک (۲۰ نفر) - در مجموع ۴۲۵ نفر - بود. در بخش کمی از روش نمونه‌گیری تصادفی بر اساس جدول مورگان استفاده شد و ۲۲۰ نفر به عنوان نمونه برای تکمیل پرسشنامه‌ها انتخاب شدند. در بخش کیفی نیز از نمونه‌گیری هدفمند استفاده و تعداد ۲۱ نفر جهت مصاحبه کیفی تا رسیدن به اشباع نظری انتخاب شدند. اطلاعات جمع‌آوری شده در بخش کمی با بهره‌گیری از آزمون آماری مجذور کای و توسط نرم افزار SPSS تحلیل شد. در بخش کیفی نیز برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش استقرای منطقی به منظور مفهوم سازی استفاده شد. فرایند تحلیل داده‌ها در قالب اجرا و ویرایش مصاحبه‌ها، کد گذاری نظرات، طبقه بندی نظرات در گروه‌های مفهومی یکسان، تفسیر مفاهیم برآمده از تحقیق، ترکیب مفاهیم و نتیجه‌گیری انجام گرفت.

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه آماری بخش کمی در جدول ۱ بیان شده است.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه آماری

متغیر	مولفه‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۴۸	٪ ۲۱/۸
	مرد	۱۷۲	٪ ۷۸/۲
	جمع	۲۲۰	٪ ۱۰۰
تحصیلات	دیپلم	۲	٪ ۰/۹
	فوق دیپلم	۴	٪ ۱/۸
	کارشناسی	۲۴	٪ ۱۰/۹
	کارشناسی ارشد	۶۶	٪ ۳۰
	دکتری	۱۲۴	٪ ۵۶/۴
	جمع	۲۲۰	٪ ۱۰۰
رشته تحصیلی	تربیت بدنی	۱۷۷	٪ ۸۰
	غیر تربیت بدنی	۴۳	٪ ۲۰
	جمع	۲۲۰	٪ ۱۰۰
سابقه مدیریت	۴ تا ۶ سال	۴۶	٪ ۲۰/۹
	۶ تا ۸ سال	۱۵	٪ ۶/۸
	۸ تا ۱۰ سال	۳۰	٪ ۱۳/۶
	بالاتر از ۱۰ سال	۱۲۹	٪ ۵۸/۷
	جمع	۲۲۰	٪ ۱۰۰

در بخش کیفی از تعداد ۲۱ نفر نمونه آماری، از نظر جنسیت ۱۶ نفر (۷۶ درصد) مرد و ۵ نفر (۲۴ درصد) زن، از نظر تحصیلات ۱۲ نفر (۵۷ درصد) فوق لیسانس و ۹ نفر (۴۳ درصد) دکتری، از نظر رشته تحصیلی ۱۴ نفر (۶۷ درصد) با مدرک تربیت بدنی و ۷ نفر (۳۳ درصد) با مدرک غیر تربیت بدنی و از نظر سابقه مدیریت ۲ نفر (۹/۵ درصد) دارای سابقه مدیریت ۶ تا ۸ سال، ۲ نفر (۹/۵ درصد) دارای سابقه مدیریت ۸ تا ۱۰ سال و ۱۷ نفر (۸۱ درصد) با سابقه مدیریت بالاتر از ۱۰ سال بودند.

یافته‌های کمی

جدول ۲، نتایج آزمون مجذور کای مربوط به تعیین منظرهای فدراسیون‌های المپیک کشور را نشان می‌دهد.

جدول ۲: نتایج آزمون مجذور کای برای تعیین منظرهای فدراسیون‌های المپیک کشور

منظر	راهبرد	مجذور کای	درجه آزادی	سطح معناداری
مالی	بهبود وضعیت معیشتی قهرمانان و مربیان تیم‌های ملی	۱۸۵	۴	۰/۰۰۱
	جذب اعتبار از نهادهای دولتی و بخش خصوصی	۴۲۸	۲	۰/۰۰۱
مشتری	بهبود سطح ورزش برای همه	۱۶۶	۳	۰/۰۰۱
فرآیندهای داخلی	ارتقای نظام استعدادیابی در ورزش قهرمانی	۸۱	۲	۰/۰۰۱
	ارتقای نظام رویدادهای ورزشی	۶۸۳	۵	۰/۰۰۱
	بهبود سطح ورزش قهرمانی	۲۳۰	۴	۰/۰۰۱
یادگیری و رشد	بهبود وضعیت دوره‌های آموزشی و پژوهش‌های مرتبط با ورزش قهرمانی	۷۳۸	۴	۰/۰۰۱
	توسعه منابع انسانی	۸۶	۲	۰/۰۰۱
ارتباطات	تقویت تعامل با ارگان‌های ملی و بین‌المللی	۶۳۶	۳	۰/۰۰۱

همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد، تفاوت آماری معنی‌داری بین گزینه‌های مختلف وجود دارد. بنابراین می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان نتیجه گرفت که فدراسیون‌های المپیک کشور دو راهبرد در منظر مالی، یک راهبرد در منظر مشتری، سه راهبرد در منظر فرآیندهای داخلی، دو راهبرد در منظر یادگیری و رشد و یک راهبرد در منظر ارتباطات دارند. در نتیجه، فدراسیون‌های المپیک کشور دارای ۵ منظر مالی، مشتری، فرآیندهای داخلی، یادگیری و رشد و ارتباطات می‌باشند.

جدول ۳، نتایج آزمون مجذور کای مربوط به ورودی یا خروجی بودن راهبردهای فدراسیون‌های المپیک کشور را نشان می‌دهد.

جدول ۳: نتایج آزمون مجذور کای برای تعیین ورودی یا خروجی بودن راهبردهای فدراسیون‌های المپیک

نوع شاخص	راهبرد	مجذور کای	درجه آزادی	سطح معناداری
ورودی	ارتقای نظام استعدادیابی در ورزش قهرمانی	۱۰۰	۱	۰/۰۰۱
	جذب اعتبار از نهادهای دولتی و بخش خصوصی	۱۱۳	۱	۰/۰۰۱
	بهبود سطح ورزش برای همه (ورزش همگانی)	۲۵	۱	۰/۰۰۱
	توسعه منابع انسانی	۱۵۴	۱	۰/۰۰۱
خروجی	بهبود وضعیت دوره‌های آموزشی و پژوهش‌های مرتبط با ورزش قهرمانی	۵۷	۱	۰/۰۰۱
	ارتقای نظام رویدادهای ورزشی	۱۰۸	۱	۰/۰۰۱
	بهبود سطح ورزش قهرمانی	۱۲۵	۱	۰/۰۰۱
	بهبود وضعیت معیشتی قهرمانان و مربیان تیم‌های ملی	۶۳	۱	۰/۰۰۱
	تقویت تعامل با ارگان‌های ملی و بین‌المللی	۱۷	۱	۰/۰۰۱

با توجه به نتایج جدول ۳، می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان نتیجه گرفت که از ۹ راهبرد (شاخص ارزیابی) فدراسیون‌های المپیک، ۴ راهبرد به عنوان ورودی و ۵ راهبرد به عنوان خروجی می‌باشند.

یافته‌های کیفی

جدول ۴، راهبردهای (شاخص‌های ارزیابی) فدراسیون‌های المپیک کشور و سنجه‌های مربوط به آن‌ها را بیان می‌کند.

جدول ۴: راهبردهای ورودی و خروجی فدراسیون‌های المپیکی و سنجه‌های مربوط به آن‌ها

سنجه	راهبرد (شاخص)	فهرست	توضیحات
۱- میزان عواید حاصل از برنامه‌های درآمد زایی (ورودیه مسابقات، خیرین، کمک‌های مردمی و حق عضویت‌ها، برگزاری دوره‌های آموزشی، بلیط فروشی، حق پخش تلویزیونی و تبلیغات) ۲- درآمد حاصل از حامیان مالی و بخش خصوصی ۳- جذب اعتبار از کمیته ملی المپیک ۴- جذب اعتبار از وزارت ورزش و جوانان ۵- جذب اعتبار از نهادها و فدراسیون‌های بین‌المللی ۶- جذب اعتبار از سایر ارگان‌های عمومی و دولتی	جذب اعتبار از نهاد‌های دولتی و بخش خصوصی	ر	ورودی
۱- تعداد هیأت‌های ورزشی فعال استان ۲- تعداد هیأت‌های ورزشی فعال شهرستان ۳- تعداد همایش‌ها و جشنواره‌های ورزشی، مسابقات محلات و طرح‌های اوقات فراغت ۴- تعداد پایگاه‌های ورزش همگانی	بهبود سطح ورزش برای همه (ورزش همگانی)	مشری	
۱- تعداد ورزشکاران مستعد شناسایی شده راه یافته به تیم‌های ملی ۲- تعداد ورزشکاران تحت پوشش پایگاه‌های استعدادیابی ۳- تعداد مربیان به کارگیری شده در پایگاه‌های استعدادیابی ۴- تعداد کارشناسان متخصص و اساتید دانشگاهی به کارگیری شده در پایگاه‌های استعدادیابی	ارتقای نظام استعدادیابی در ورزش قهرمانی	فرایندهای داخلی	
۱- تعداد نیروی انسانی داوطلب سازماندهی شده در فدراسیون برای رویدادهای ورزشی ۲- تعداد کارکنان فدراسیون شرکت کننده در دوره‌های آموزشی ۳- تعداد افراد متخصص با تحصیلات عالی در فدراسیون	توسعه منابع انسانی	یادگیری و رشد	
۱- تعداد قهرمانان ورزشی استفاده کننده از جوایز و پاداش تعلق گرفته توسط دولت ۲- تعداد مربیان ورزشی استفاده کننده از جوایز و پاداش تعلق گرفته توسط دولت	بهبود وضعیت معیشتی قهرمانان و مربیان تیم‌های ملی	مالی	خروجی
۱- تعداد میزبانی‌های مسابقات انتخابی المپیک یا پارالمپیک ۲- تعداد میزبانی‌های مسابقات جهانی ۳- تعداد میزبانی‌های مسابقات آسیایی ۴- تعداد میزبانی‌های مسابقات بین‌المللی ۵- تعداد تیم‌های اعزامی به مسابقات جهانی ۶- تعداد تیم‌های اعزامی به مسابقات آسیایی	ارتقای نظام رویدادهای ورزشی	فرایندهای داخلی	

نوع شاخص	رابطه‌های دانشی	۱- تعداد مدال‌های کسب شده از مسابقات المپیک یا پارالمپیک ۲- تعداد مدال‌های کسب شده از بازی‌های آسیایی یا پارآسیایی ۳- تعداد مدال‌های کسب شده از مسابقات جهانی ۴- تعداد مدال‌های کسب شده از مسابقات آسیایی ۵- تعداد سهمیه‌های کسب شده از مسابقات المپیک یا پارالمپیک	بهبود سطح ورزش قهرمانی
	یادگیری و رشد	۱- تعداد مربیان و داوران اعزام شده به دوره‌های بین‌المللی خارج از کشور ۲- تعداد دوره‌های مربیگری برگزار شده ۳- تعداد دوره‌های داوری برگزار شده ۴- تعداد دوره‌های بازآموزی، توجیهی و دانش افزایی ۵- تعداد همایش‌های علمی برگزار شده ۶- تعداد طرح‌های پژوهشی انجام شده ۷- تعداد مقالات چاپ شده در نشریات علمی ۸- تعداد مقالات ارائه شده در همایش‌های ملی و بین‌المللی	بهبود وضعیت دوره‌های آموزشی و پژوهش‌های مرتبط با ورزش قهرمانی
	ارتباطات	۱- تعداد طرح‌های پژوهشی سفارش داده شده به دانشگاهیان ۲- تعداد کرسی کسب شده در مجامع بین‌المللی ۳- تعداد تفاهم نامه‌های منعقد شده با ارگان‌های ملی	تقویت تعامل با ارگان‌های ملی و بین‌المللی

۴۳

بر اساس نتایج جدول ۴، فدراسیون‌های المپیک کشور دارای ۱۷ سنجه به عنوان ورودی و ۲۴ سنجه به عنوان خروجی می‌باشند. به عبارتی دیگر، در منظر مالی دارای ۸ سنجه، در منظر مشتری دارای ۴ سنجه، در منظر فرآیندهای داخلی دارای ۱۵ سنجه، در منظر یادگیری و رشد دارای ۱۱ سنجه و در منظر ارتباطات دارای ۳ سنجه می‌باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

استفاده از ترکیب دو مدل کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده‌ها، ارزیابی عملکرد را واقع بینانه می‌سازد. تکنیک کارت امتیازی متوازن جوانب متعدد عملکردی يك سازمان را در نظر می‌گیرد و سپس تکنیک تحلیل پوششی داده‌ها از مجموع واحدهای تحت بررسی، تعدادی را به صورت واحد کارا معرفی می‌نماید که به کمک آن‌ها مرز کارایی تشکیل می‌شود و این مرز ملاک کارایی است (افشار کاظمی، ۱۳۸۸: ۳۱). کارت امتیازی متوازن چارچوبی را برای تعیین نهاده‌ها (ورودی‌ها) و ستانده‌ها (خروجی‌ها) در اختیار قرار می‌دهد. انتخاب شاخص‌های مناسب جهت ارزیابی فدراسیون‌های المپیک با مدل تحلیل پوششی داده‌ها و سنجش کارایی نه فقط از راهبردهای مالی، بلکه از راهبردهای منظرهای دیگر کارت امتیازی متوازن بهره می‌گیرند. در این تحقیق سعی شده است مدل مناسب حاصل از تلفیق دو مدل کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده‌ها جهت تدوین شاخص‌های ارزیابی عملکرد فدراسیون‌های المپیک کشور ارائه گردد. بنابراین پیاده‌سازی و اجرای مدل ارائه شده در فدراسیون‌های المپیک می‌تواند ارزش‌داری‌های نامشهود را به خوبی اندازه‌گیری کند و بین‌داری‌های مشهود و نامشهود پیوندی مستحکم به وجود آورد. برای تدوین شاخص‌های

ارزیابی فدراسیون‌های المپیکی در این تحقیق ابتدا بایستی منظرهای مربوط به راهبردهای این فدراسیون‌ها مشخص می‌شدند. بر اساس نتایج تحقیق، فدراسیون‌های المپیکی کشور دو راهبرد در منظر مالی، یک راهبرد در منظر مشتری، سه راهبرد در منظر فرآیندهای داخلی، دو راهبرد در منظر یادگیری و رشد و یک راهبرد در منظر ارتباطات دارند. در نتیجه دارای ۵ منظر مالی، مشتری، فرآیندهای داخلی، یادگیری و رشد و ارتباطات می‌باشند که در ۴ منظر مالی، مشتری، فرآیندهای داخلی و یادگیری و رشد با نتایج تحقیقات بهادران و همکاران (۱۳۹۶)، کشاورز و همکاران (۱۳۹۴)، ابطی و همکاران (۱۳۹۲)، کشاورز و همکاران (۱۳۹۲)، کیانفر و همکاران (۲۰۱۶) و نیوپولیچ و همکاران (۲۰۱۵) همخوانی دارند. در تحقیقات مذکور برخلاف این تحقیق منظر ارتباطات و راهبردهای مربوط به صورت جداگانه بیان نشده- البته در برخی از تحقیقات در قالب منظر فرآیندهای داخلی گنجانده شده است. در تحقیق حاضر منظرهای فدراسیون‌های المپیکی از طریق راهبردهای این فدراسیون‌ها تعیین شدند. بنابراین مبنای تعیین سنج‌های منظرهای مختلف نیز راهبردهای فدراسیون‌های المپیکی بوده است. این اقدام زمینه تعیین سنج‌هایی غیر از سنج‌های مالی را فراهم می‌کند. این رویکرد در بسیاری از نظام‌های ارزیابی عملکرد سنتی وجود ندارد یا کمتر به آن توجه می‌شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت فدراسیون‌های المپیکی با تعیین پنج منظر مالی، مشتری، فرآیندهای داخلی، یادگیری و رشد و ارتباطات در صدد است راهبردها و سنج‌های این منظرها را تعیین کند و بر مبنای آن‌ها سنج‌های مالی، غیرمالی، عملکردی را جهت تعیین شاخص‌های ارزیابی تدوین نماید.

در این پژوهش در ابتدا با استفاده از مدل کارت امتیازی متوازن، منظرها، راهبردها و سنج‌های فدراسیون‌های المپیکی تدوین شدند. سپس راهبردها از نظر شاخص ورودی یا خروجی بودن در فدراسیون‌ها مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج آزمون خی دو نشان داد که ۴ راهبرد ارتقای نظام استعدادیابی در ورزش قهرمانی، جذب اعتبار از نهادهای دولتی و بخش خصوصی، بهبود سطح ورزش برای همه و توسعه منابع انسانی به عنوان شاخص‌های ورودی و ۵ راهبرد بهبود وضعیت دوره‌های آموزشی و پژوهش‌های مرتبط با ورزش قهرمانی، ارتقای نظام رویدادهای ورزشی، بهبود سطح ورزش قهرمانی، بهبود وضعیت معیشتی قهرمانان و مربیان تیم‌های ملی و تقویت تعامل با ارگان‌های ملی و بین‌المللی به عنوان شاخص‌های خروجی می‌باشند. این یافته‌ها با بخشی از یافته‌های پژوهش‌های صابونچی و موسوی (۱۳۹۵)، ادبی و همکاران (۱۳۹۲) و مزا و همکاران (۲۰۱۵) همخوانی دارد. اندازه‌گیری میزان کارایی هر سازمانی با استفاده از روش‌های ناپارامتریک از جمله روش تحلیل پوششی داده‌ها در ابتدا نیازمند تعیین شاخص‌های ورودی به کار رفته توسط سازمان و همچنین تعیین شاخص‌های خروجی سازمان می‌باشد. ورودی‌ها، منابعی هستند که سازمان برای تولید و ارائه خدمات به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم در اختیار داشته است. خروجی‌ها نیز نتایج حاصل از اقدامات و فعالیت‌های سازمان می‌باشد (ادبی، ۱۳۹۱، ۱۲۹). تحقیقات مختلفی که درباره اندازه‌گیری و تعیین میزان کارایی سازمان‌های مختلف اعم از خدماتی و تولیدی یا ورزشی و غیر ورزشی انجام شده است، با توجه به هدف تحقیق و منابع به کار رفته توسط سازمان، از یک سو و نتایج فعالیت‌ها و خدمات ارائه شده توسط سازمان از سوی دیگر، اقدام به تعیین شاخص‌ها نموده‌اند. برخی از محققان با توجه به اهداف تحقیق و مطالعه پیشینه و مبانی نظری مرتبط با تحقیق اقدام به تعیین شاخص‌های ورودی و خروجی سازمان می‌کنند (باروس، ۲۰۱۰) در حالی که برخی دیگر علاوه بر توجه به اهداف تحقیق و مطالعه پیشینه و مبانی نظری مرتبط با پژوهش، از نظر

خبرگان و کارشناسان حوزه برای تعیین شاخص های ورودی و خروجی سازمان استفاده می نمایند (سلیمانی دامنه، ۲۰۱۱).

از دیگر نتایج تحقیق این بود که از ۴۱ سنجه مربوط به فدراسیون های المپیک، ۱۷ سنجه به عنوان ورودی و ۲۴ سنجه به عنوان خروجی شناخته شدند. همچنین با توجه به منظرهای کارت امتیازی متوازن، این فدراسیون ها در منظر مالی دارای ۸ سنجه، در منظر مشتری دارای ۴ سنجه، در منظر فرآیندهای داخلی دارای ۱۵ سنجه، در منظر یادگیری و رشد دارای ۱۱ سنجه و در منظر ارتباطات دارای ۳ سنجه می باشند. به عبارت دیگر، از میان ۴۱ سنجه فدراسیون های المپیک، تنها ۸ سنجه مالی است و سایر سنجه ها در منظرهای مشتری، فرآیندهای داخلی، یادگیری و رشد و ارتباطات قرار دارند. برخی سنجه های تحقیق حاضر با سنجه های تحقیقات کشاورز و همکاران (۱۳۹۴) و کشاورز و همکاران (۱۳۹۲) همسو می باشند. در تحقیق حاضر با توجه به نظر کارشناسان، منظر ارتباطات و سنجه های مربوط به آن نیز بیان شده که این نشان از اهمیت این منظر در تدوین شاخص های ارزیابی عملکرد فدراسیون های المپیک می باشد. چنان و هو اظهار کرده اند که کارت امتیازی متوازن معیار سنجش مدیریتی است که جانشین معیارهای ارزیابی مالی نشده، بلکه در جهت تکمیل آن مطرح گردیده است (ابطحی نیا و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۰). نظام ارزیابی نوین از توجه صرف به سنجه های مالی و نتیجه گرا دوری کرده، درصدد است از راهبردها و چشم انداز فدراسیون های ورزشی برای ایجاد نظام ارزیابی عملکرد بهره گیرد. وجود چنین سنجه هایی که در روش های ارزیابی سنتی و توأم با سنجه های مالی گذشته نگر کمتر مشاهده شده است، بر کارایی و قابلیت این ابزار نوین مدیریتی دلالت دارد. بهره مندی از نظام ارزیابی عملکرد با رویکرد کارت امتیازی متوازن موجب موفقیت بسیاری از سازمان ها در حوزه های مختلف شده است (کشاورز و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۷).

برای اینکه فدراسیون های ورزشی که در المپیک حضور دارند به عنوان متولیان آن رشته ورزشی در سطح کشور بتوانند به بهترین نحو پاسخگوی اهداف تعیین شده باشند، ضروری است خود را طبق مدل های علمی ارزیابی نمایند. تکنیک هایی مانند DEA و BSC به عنوان ابزارهایی هستند که شاید نتوانیم به عنوان تکنیک های جایگزین هم مطرح کنیم، ولی شکی نخواهد بود استفاده تلفیقی از آن ها در یک نظام ارزیابی عملکرد می تواند نتایج مثبت تری را به همراه داشته باشد. دیدگاه سیستماتیک BSC در چهار وجه که از آنها به عنوان حوزه توانمندسازها و نتایج یاد شده است، راهنمای حرکت سازمان در مسیر راهبرد می باشد و مکمل DEA برای ارزیابی وضعیت سازمان در این دو حوزه جهت اتخاذ تصمیم گیری های مناسب به صورت امری اجتناب ناپذیر است (نجفی و همکاران، ۱۳۸۷: ۸).

در پایان می توان نتیجه گرفت نظام ارزیابی عملکرد در فدراسیون های المپیک کشور با استفاده از مدل تلفیقی کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده ها می تواند موجب ایجاد زمینه مناسب برای اجرا و پیاده سازی راهبردها شود. همچنین، می تواند با ارائه بازخورد مناسب به موفقیت در بخش مالی، شناسایی نقاط قوت و ضعف و ایجاد همدلی در بین بخش های مختلف ورزش کشور و موفقیت فدراسیون ها و ورزشکاران در کسب سهمیه و سکویای المپیک کمک شایانی نماید.

منابع

- ابطحی نیا، عاطفه؛ میرکاظمی، سیده عذرا و کشتی دار، محمد. (۱۳۹۲). «بهینه سازی ارزیابی عملکرد ادارات تربیت بدنی دانشگاه ها با رویکرد ترکیبی BSC، EFQM و DEA». پژوهش در ورزش دانشگاهی. شماره ۳، ص ۵۲-۲۷.
- ابطحی نیا، عاطفه؛ میرکاظمی، سیده عذرا و کشتی دار، محمد. (۱۳۹۳). «به کارگیری رویکرد BSC جهت ارزیابی عملکرد اداره‌های تربیت بدنی دانشگاه‌های کشور». پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی. شماره ۷، ص ۱۶۳-۱۴۹.
- احمدی، سمیرا. (۱۳۹۲). «تدوین شاخص‌های ارزیابی عملکرد هیئت‌های ورزشی ووشو». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بیرجند، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی.
- ادبی فیروزجاه، جواد. (۱۳۹۱). «تعیین میزان کارایی ادارات کل ورزش و جوانان استان‌های ایران با استفاده از تحلیل پوششی داده‌ها (DEA)». رساله دوره دکتری، دانشگاه خوارزمی.
- ادبی فیروزجاه، جواد؛ مظفری، امیر احمد و هادوی، فریده. (۱۳۹۲). «تعیین میزان کارایی ادارات کل استانی وزارت ورزش و جوانان با استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها». دوفصلنامه پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی. دوره ۳، شماره ۱۱، ص ۷۸-۶۱.
- افشار کاظمی، محمدعلی؛ طلوعی، عباس و قلم سیاه، لیلی. (۱۳۸۸). «طراحی مدل ترکیبی کارت امتیاز متوازن و تحلیل پوششی داده‌ها (مطالعه موردی: ارزیابی کارایی نسبی شرکت‌های دارویی عضو بورس اوراق بهادار)». نظام سلامت. شماره ۳، ص ۳۲-۱۵.
- بافنده زنده، علیرضا و رفیعی، سمیرا. (۱۳۹۴). «ارزیابی کارایی سازمانی بر اساس تلفیق کارت امتیازی متوازن و تحلیل پوششی داده‌های فازی». مدیریت بهره‌وری. شماره ۳۴، ص ۲۰۰-۱۷۵.
- بهادران، محمد رضا؛ مرادی، محمد و قربانی، لیلا. (۱۳۹۶). «ارزیابی عملکرد کارکنان اداره کل تربیت بدنی ناجا بر اساس کارت امتیازی متوازن». مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی. شماره ۳۷، ص ۶۰-۴۱.
- جعفری اسکندری، میثم و کشوری، محمدرضا. (۱۳۹۴). «کاربرد مدل تلفیقی کارت امتیازی متوازن پویا و تحلیل پوششی داده‌ها به منظور ارزیابی عملکرد مراکز صدا و سیما». مدیریت سازمان‌های دولتی. شماره ۱۲، ص ۸۹-۷۶.
- زنجیرچی، محمود؛ خطیبی، عبدالنبی و پیمان فر، محمد حسن. (۱۳۹۴). «ارزیابی کارایی ۶۴ ساله کاروان ورزشی ایران در بازی‌های المپیک با استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها». مدیریت ورزشی، دوره ۷، شماره ۵، ص ۷۰۰-۶۸۷.
- صابونچی، رضا و موسوی، سید محمد. (۱۳۹۵). «تحلیل کارایی و الویت‌بندی اداره‌های ورزش و جوانان استان لرستان با استفاده از تحلیل پوششی داده‌ها». پژوهش‌های معاصر در مدیریت ورزشی. شماره ۱۱، ص ۹۷-۸۵.
- کشاورز، لقمان؛ حمیدی، مهرزاد؛ سجادی، نصراله و گودرزی، محمود. (۱۳۸۹). «تدوین نظام ارزیابی عملکرد کمیته ملی المپیک با رویکرد کارت امتیازی متوازن». پژوهش در علوم ورزشی. شماره ۲۹، ص ۹۸-۸۳.

- کشاورز، لقمان؛ حمیدی، مهرزاد؛ گودرزی، محمود و سجادی، نصراله. (۱۳۹۲). «تبیین مدل پیاده سازی راهبردهای کمیته ملی المپیک با روش ارزیابی متوازن». پژوهش نامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی. شماره ۱۸، ص ۴۲-۱۵.
- کشاورز، لقمان؛ فراهانی، ابوالفضل و دانشمندی، حمزه. (۱۳۹۴). «تدوین منظرها و نقشه راهبردی توسعه ژیمناستیک ایران با رویکرد کارت امتیازی متوازن». مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش. شماره ۷، ص ۱۱۵-۱۰۳.
- کوچی، فاطمه. (۱۳۹۰). «تدوین شاخص های ارزیابی عملکرد هیئت های ورزشی آمادگی جسمانی ایران». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی.
- نجفی، اسماعیل؛ آریا نژاد، میربهادر؛ حسین زاده، فرهاد و ابن الرسول، اصغر. (۱۳۸۷). «ارزیابی کارایی با تلفیق دو نظام اندازه گیری BSC و DEA». فصلنامه مدیریت. شماره ۱۱، ص ۹-۱.
- نژاد سجادی، سید احمد و سلیمانی دامنه، جهانگیر. (۱۳۹۳). «شناسایی و اولویت بندی شاخص های ارزیابی عملکرد فدراسیون های ورزشی ایران با استفاده از مدل AHP». مطالعات مدیریت ورزشی. شماره ۲۳، ص ۱۹۲-۱۷۹.
- Barros, C. P., Assaf, A., Sa-Erap, F. (2010). **“Brazilian Football League Technical Efficiency: A Simar and Wilson Approach”**. Journal of Sport Economics, 11(6): 641-651.
- De Carlos, P., Alén, E., Pérez-González, A. (2016). **“Measuring the efficiency of the Spanish Olympic Sports Federations”**. European Sport Management Quarterly, 17 (2), p: 210-225.
- Kianfar, k. Ahadzadeh, M. Alam Tabriz, A. Najafi, E. Hosseinzadeh, F (2016). **“Presentation of a Novel Integrated DEA-BSC Model with Network Structure in Multi Objective Programmig”**. International Journal of Data Envelopment Analysis, 4(2). pp: 967-984.
- Kusirini, E. Subagyo, Masruroh, N.A. (2016). **“Designing Performance Measurement For Supply Chain’s Actors And Regulator Using Scale Balanced Scorecard And Data Envelopment Analysis”**. IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering.
- Meza L.A., Valério R.P., De Mello J.C.C.B.S. (2015). **“Assessing the efficiency of sports in using financial resources with DEA models”**. Procedia Computer Science. 55. P 1151- 1159.
- Nieplowicz, Maria. (2015). **“The use of the balanced scorecard in the implementation of the strategy to support the development of sport and recreation in the city of Lublin”**. Quantitative Methods in Accounting and Finance, p: 95-103
- Soleimani- Damaneh, J., Hamidi, M., Sajadi, N. (2011). **“Evaluating the Performance of Iranian Football Teams Utilizing Linear Programming”**. American Journal of Operations Research, 1:65-72.
- Tzeremes N, Halkos G. A. (2010). **“DEA approach for measuring university departments' efficiency”**. Munich Personal RePEc Archive. 21: 24-29.
- Valderrama T, García C, Rodríguez, V B, Revuelta, D. (2013). **“Balanced Scorecard and Efficiency: Design and Empirical Validation of a Strategic Map in the University by Means**

of DEA". American Journal of Operations Research. 3:30-52.

- Zambom-Ferraresi F., García-Cebrián L.I., Lera-López F., Iráizoz B. (2015). **"Performance Evaluation in the UEFA Champions League"**. Journal of Sports Economics, 18(5). 448-470.

ارزیابی عملکرد امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های تنیس، تنیس روی میز، بدمینتون و اسکواش جمهوری اسلامی ایران

فریده اشرف گنجویی^۱
حمید سجادی هزاوه^۲
زهرا حاجی انزهایی^۳
سید محمد حسین سنایی^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۷/۹

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۸/۱۳

هدف از انجام این پژوهش، مقایسه ارزیابی عملکرد در حوزه موفقیت امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های راکتی (تنیس، تنیس روی میز، بدمینتون و اسکواش) ایران بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب بود. جامعه آماری شامل ۲۰۷ نفر از روسا و نواب رئیس، دبیر، روسای هیئت‌های استانی و رؤسای کمیته‌های تخصصی چهار فدراسیون ورزشی راکتی جمهوری اسلامی ایران بودند که بر اساس فرمول نمونه‌گیری، حجم نمونه تحقیق به تعداد ۱۳۴ نفر به عنوان معرف در نظر گرفته شد. روش مورد استفاده، نمونه‌گیری هدفمند بود. برای جمع‌آوری داده‌ها، با کسب نظر کارشناسی از خبرگان ورزشی، پرسشنامه محقق ساخته به صورت مقایسه زوجی بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب معیار ارزیابی موفقیت در امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های راکتی تدوین شد. مقدار آلفای کرونباخ به مقدار ۰/۹۳/ پرسشنامه نشان دهنده پایایی بالا و مطلوب پرسشنامه است. به منظور استخراج بارعاملی از روش تحلیل عامل اکتشافی استفاده گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱. دانشیار، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Ganjouei@yahoo.com

۲. استادیار، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. استادیار، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۴. دکترای مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

از آمار توصیفی و آزمون فریدمن استفاده گردید. نتایج پژوهش حاکی از آن است که زیر مقیاس‌های مهم الگوی ارزیابی معیار امور فنی ورزش قهرمانی عبارت اند از: در فدراسیون اسکوآش: کسب کرسی‌های کلیدی در فدراسیون جهانی و آسیا و نتایج کسب شده در مسابقات بین‌المللی؛ در فدراسیون تنیس: برگزاری اردوهای تیم ملی و افزایش تعداد میزبانی مسابقات آسیایی و بین‌المللی؛ در فدراسیون بدمینتون: حضور در رنکینگ هزار ورزشکار برتر دنیا و برگزاری اردوهای تیم ملی؛ در فدراسیون تنیس روی میز: برنامه مدون اداره تیم ملی و حضور در رنکینگ هزار ورزشکار برتر. در نتایج الگوی کلی ارزیابی عملکرد فدراسیون‌های ورزشی راکتی نیز دو زیر مقیاس برگزاری اردوهای تیم ملی و برگزاری لیگ‌های کشوری حائز اهمیت هستند.

واژگان کلیدی: ورزش قهرمانی، موفقیت ورزشی، ارزیابی عملکرد، فدراسیون‌های ورزشی راکتی و ایران

مقدمه

با وجود تحقیقات متعدد در زمینه ارزیابی عملکرد در حوزه ورزش، تاکنون معیارهای استاندارد در زمینه ارزیابی عملکرد فدراسیون ها در زمینه ورزش قهرمانی به روش علمی تدوین نشده است و اغلب معیارها به طور ذهنی تعیین شده اند. برای ارزیابی عملکرد سازمان ها و فدراسیون های ورزشی و تعیین شاخص های ارزیابی آنها روش های مختلفی به کار گرفته می شود. در امر توسعه ورزش قهرمانی و تربیت قهرمانان ورزشی نیز رویکردهای گوناگونی وجود دارد که توجه به آنها می تواند راهگشای توسعه ورزش قهرمانی باشد.

روش های مختلفی که برای اندازه گیری عملکرد در ورزش قهرمانی مورد استفاده قرار می گیرد و عمدتاً «مدال محور» نامیده می شوند، عبارت اند از: رتبه بندی جدول مدال های کسب شده، تعداد مدال های طلای به دست آمده، تعداد کل مدال ها، وزن ماهیت مدال ها، هشت رتبه برتر مسابقات ورزش قهرمانی و موفقیت نسبی در مواردی چون تعداد جمعیت کشور و میزان تولید ناخالص ملی (دی بوسچر و همکاران، ۲۰۱۵: ۸۷).

کشورها در بازی های زمستانی المپیک از طریق اولویت بندی بودجه، مجموعه متنوعی از ورزش های هدفمند بین کشورها و همبستگی بالا با موفقیت های ورزشی گذشته و حال به دست آورده اند. مدیریت ورزش قهرمانی به واسطه خروجی های قابل اندازه گیری دقیق مانند تعداد مدال های کسب شده به طور خاص به هدف ارزیابی عملکرد کمک می کند. در حالی که پدیده هدف گیری یا اولویت بندی هزینه های ورزشی قهرمانی در بحث های سیاستگذاری بسیار برجسته است، در ادبیات مدیریت ورزش توجه کمتری را به خود جلب کرده است- با این حال، شواهد کمی در مورد میزان اولویت بندی هزینه های موجود وجود دارد (و بر و همکاران، ۲۰۱۸: ۱۸).

شناخت عواملی که می تواند موفقیت کشورها را در رویداد مهم المپیک تضمین نماید، از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. از سوی دیگر، برای مدیران و برنامه ریزان این امکان را فراهم می کند تا در جهت توسعه ورزش و کسب کرسی های بین المللی با توجه به امکانات و منابع بالقوه کشور و نیز مقایسه با کشورهای دیگر، سیاست های مناسب را اتخاذ نمایند (زارعیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۳).

مفهوم «سهم بازار» توسط دی بوسچر و همکاران (۲۰۰۸) ارائه گردید. این مفهوم در ارزیابی خروجی داده های بازی های المپیک ۲۰۱۲ به کار گرفته شد. در بازی های المپیک ۲۰۱۲ لندن، تعداد ۳۰۲ رویداد ورزشی مورد داوری قرار گرفتند. اصل مدل سهم بازار می تواند برای مقایسه ارزیابی عملکرد یک کشور در میان ملل مختلف در طول زمان اعمال شود. با استفاده از داده های المپیک لندن ۲۰۱۲ برای نشان دادن تفکر اساسی در پشت مفهوم سهم بازار، دی بوسچر و همکاران مایل به اندازه گیری موفقیت ورزشی صرفاً در یک رویداد ورزشی بودند (دی بوسچر و همکاران، ۲۰۱۵: ۸۸). آنها سه معیار خروجی اندازه گیری عملکرد شامل دوره ای از زمان، سطح رقابت های ورزشی و رویدادهای ورزشی مشخص را پیشنهاد دادند (دی بوسچر و همکاران، ۲۰۱۵: ۹۰).

سیاست گذاری های ورزش قهرمانی در یک رقابت جهانی، یک امر راهبردی است. یکی از پیامدهای بین المللی شدن ورزش برای انجام رویدادهای بین المللی (المپیک)، رقابت در حال افزایش بین کشورهاست که از یک سو به سیستم های ورزشی پیچیده و گرانقیمت و شکاف رو به رشد برای کشورهای دارای سیستم های ورزشی کمتر توسعه یافته برای تولید موفق قهرمان های ورزشی انجامیده و از سوی دیگر، ملت ها به طور فزاینده ای برای حفظ مزایای نسبی خود با اتخاذ یک رویکرد راهبردی به رشد ورزش قهرمانی و در رقابت

1. De Bosscher, V., Shibil, S., Westerbeek, H., & Van Bottenburg, M.

2. Weber, A. C., De Bosscher, V., & Kempf, H.

با شیوه‌های رقابتی دیگر، تلاش می‌کنند. توجه به ورزش قهرمانی لزوم طراحی مقیاسی برای خط مشی ها و سیاست گذاری های موفق عملکردی و درک نظری از اندازه گیری، ارزیابی و نظارت بر راهبردهای های موثر دولت ها را با پیروی از یک مدل منطقی شامل ورودی ها، خروجی ها، نتایج و تأثیر آنها نمایان می نماید (دی بوسچر^۱، ۲۰۱۸: ۱).

بسیاری از کشورها با تمرکز بر روی ورزش هایی که رقابت در آنها کم، ولی تعادل رقابتی بالاست تصمیمات راهبردی برای به حداکثر رساندن تعداد مدال هایی که می توانند برنده شوند، اتخاذ می کنند (ژنگ و همکاران^۲، الف: ۲۰۱۸: ۲۶۷۵). مدیریت ورزش قهرمانی به واسطه خروجی های قابل اندازه گیری دقیق مانند مدال ها به طور خاص به هدف ارزیابی عملکرد کمک می کند. در حالی که پدیده هدف گیری یا اولویت بندی هزینه های ورزشی نخبگان در بحث های سیاستگذاری بسیار برجسته است، در ادبیات مدیریت ورزش توجه کمتری به خود جلب کرده است. ارزیابی اثربخشی خروجی های موفقیت ورزش قهرمانی در مدل سیستمی در ادبیات سیاست های ورزشی تاکید شده است (و بر و همکاران^۳، ۲۰۱۸: ۸).

یافته های ژنگ و همکاران (الف: ۲۰۱۸: ۲۶۷۵) در رشته ورزشی قهرمانی تنیس حاکی از این بود که بسیاری از کشورها تصمیمات راهبردی برای به حداکثر رساندن تعداد مدال هایی که می توانند برنده شوند در نظر می گیرند؛ با تمرکز بر روی ورزش هایی که رقابت در آن رشته های ورزشی کم است، ولی تعادل رقابتی بالا دارند و این کشورها از مزیت رقابتی در آنها برخوردارند. همچنین ژنگ و همکاران^۴ (ب: ۲۰۱۸: ۶) بیان کردند که فقدان هماهنگی ملی - منطقه ای تیم های ملی ممکن است منجر به رفتارهای متناقض و بی اثر از سیاست های ورزش قهرمانی شود.

درهیجدهمین دوره بازی های آسیایی ۲۰۱۸ جاکارتای اندونزی، کاروان ورزشی ایران با ۲۰ طلا، ۲۰ نقره و ۲۲ برنز در رده ششم جدول قرار گرفت. در این دوره چند رکورد شخصی و تیمی شکسته شد که می توان به رکورد سهراب مرادی در وزنه برداری و کسب مدال برنز تنیس روی میز و واترپلو بعد از نیم قرن اشاره کرد. از نظر مجموع مدالی نیز رکورد تعداد مدال ها بعد از انقلاب شکسته شد. اگرچه طلاهای ایران نسبت به دوره گذشته بازی های آسیایی در اینچئون یک عدد کاهش داشت، اما کاروان ورزشی ایران در سال ۲۰۱۸ در مجموع ۶۲ مدال کسب کرد. در کنار این رکورد مهم، باید به ۱۷ مدال بانوان ایران نیز اشاره کرد که از منظر کمی رشد قابل ملاحظه ای نسبت به دوره گذشته داشت تا یک رکورد جالب دیگر نیز ثبت شود. کاروان ورزشی ایران با اعزام ۳۷۸ ورزشکار در این بازی ها شرکت کرد که در برخی از رشته ها ملی پوشان کشورمان نتایجی فوق العاده داشتند، اما در برخی از رشته ها ورزشکاران در حد انتظار ظاهر نشدند و حتی می توان گفت ناکام مطلق بودند. در درهیجدهمین دوره بازی های آسیایی ۲۰۱۸ جاکارتای اندونزی در رشته های راکتی به ویژه در تنیس روی میز انفرادی، نوشاد عالمیان با وجود اینکه از رسیدن به فینال بازماند، اما با کسب مدال برنز نام خود را جاودانه کرد تا پس از ۵۲ سال یک مدال با ارزش در تنیس روی میز به دست آوریم؛ مدال برنزی که با وجود مدعیان بزرگ چشم بادامی، ارزشی فراتر از طلا دارد. در رشته تنیس، تنیسورهای ایران حتی یک برد نیز کسب

1. De Bosscher, V.

2. Zheng, J., Oh, T., Kim, S., Dickson, G., & De Bosscher, V.

3. Weber, A. C et al

4. Zheng, J., Lau, P. W. C., Chen, S., De Bosscher, V., Peng, Q., & Dickson, G.

نکردند و تنها دو برد در کارنامه ایران ثبت شد. در رشته بدمینتون و اسکواش نیز کاروان ورزشی ایران نتیجه خوبی نگرفت و این رشته‌ها صرفاً برای حضور در این مسابقات شرکت داشتند. این در حالی بود که اسکواش بعد از چند دوره غیبت با پشتوانه مدال برنز آسیا پا به این رقابت‌ها گذاشت و به کسب مدال و یا حتی چند برد خوشبین بود، اما در نهایت با شکست‌های پی در پی از جاکارتا بدرقه شد. برای بررسی علل شکست و ناکامی فدراسیون‌های راکتی در بازی‌های آسیایی ۲۰۱۸ جاکارتای اندونزی، بر آن شدیم تا با شناسایی شاخص‌های موثر در اندازه‌گیری خروجی‌های ورزش قهرمانی، مولفه‌های مهم ارزیابی عملکرد در حوزه امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های راکتی را مشخص نماییم.

پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد با وجود اینکه سازمان تربیت بدنی در سال ۱۳۸۲ «سند راهبردی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور» را به طور کلی و در دو سطح کلان و خرد مورد تحقیق و بررسی قرار داده، اما بحث ورزش قهرمانی فدراسیون‌های ورزشی راکتی و تعیین مولفه‌های کلیدی ارزیابی عملکرد آنها در این سند مغفول مانده است.

پژوهش حاضر در صدد است با استفاده از نظرات گروه‌های مختلف از جمله مدیران و دست‌اندرکاران حوزه ورزش قهرمانی کشور، متخصصان و اعضای هیات علمی حوزه مدیریت راهبردی ورزش قهرمانی و متولیان و بدنه اجرایی ورزش قهرمانی و با در نظر گرفتن تغییرات درونی و بیرونی سال‌های اخیر در حوزه ورزش راکتی در سطح جهانی، عوامل و مولفه‌های مهم ارزیابی عملکرد در حوزه امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های راکتی را با رویکرد مقایسه‌ای تعیین و جایگاه راهبردی توسعه ورزش قهرمانی هر یک از فدراسیون‌های راکتی کشور را مشخص کند.

به همین منظور پژوهش حاضر تصمیم دارد ابعاد و مولفه‌های کلیدی ارزیابی عملکرد شاخص امور فنی ورزش قهرمانی و حرفه‌ای را از ادبیات پژوهش استخراج و بر اساس آن به ارزیابی و مقایسه سیستم‌های ورزش قهرمانی فدراسیون‌های ورزشی راکتی اقدام کند. این مقایسه حوزه‌های مختلف ارزیابی عملکرد و روابط بین آنها را نمایش می‌دهد و تلاش دارد به مدیران، برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان وزارت ورزش و جوانان و فدراسیون‌های ورزشی راکتی کمک کند تا نگرش سیستمی و جامع به ارزیابی عملکرد فدراسیون‌های ورزشی داشته باشند.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر در طبقه‌بندی انواع روش‌های تحقیق، بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها، توصیفی-تحلیلی است. از آنجا که کل مدیران فدراسیون‌های ورزشی (تنیس، پینگ‌پنگ، بدمینتون و اسکواش) مورد مطالعه قرار می‌گیرد، لذا جامعه آماری شامل ۲۰۷ نفر از روسا و نواب رئیس، دبیر، روسای هیئت‌های استانی و رؤسای کمیته‌های تخصصی چهار فدراسیون ورزشی راکتی جمهوری اسلامی ایران است و روش مورد استفاده در انتخاب نمونه آماری، روش نمونه‌گیری هدفمند است که در پایان، ۱۳۴ نفر انتخاب شدند. جامعه آماری فدراسیون‌های راکتی شامل مقادیر زیر بودند:

جدول ۱: جامعه آماری فدراسیون‌های راکتی

رئیس فدراسیون	دبیر	نائب رئیس	کمیته‌ها	هیئت‌ها	جمع
اسکواش	۱	۱	۲۴	۳۲	۶۰
تنیس	۱	۲	۹	۳۲	۴۵
تنیس روی میز	۱	۲	۱۱	۳۲	۴۷
بدمینتون	۱	۲	۱۹	۳۲	۵۵
مجموع					۲۰۷

نمونه آماری از میان ذینفعان چهار فدراسیون ورزشی راکتی جمهوری اسلامی ایران (تنیس روی میز، تنیس، بدمینتون و اسکواش) به روش نمونه در دسترس و هدفدار انتخاب شدند:

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right)} = \frac{\frac{1/96^2 95 * 5}{0/9^2}}{1 + \frac{1}{207} \left(\frac{1/96^2 95 * 5}{0/9^2} - 1 \right)}$$

آنگاه طبق فرمول بالا حجم نمونه تحقیق برابر ۱۳۴ تعیین شد.

در مقاله حاضر برای جمع‌آوری اطلاعات و دستیابی به نتایج، از روش‌های مطالعات کتابخانه‌ای جهت تدوین مبانی نظری و از تحقیقات میدانی به منظور گردآوری اطلاعات مورد نظر و از پرسشنامه برای سنجش متغیرهای تحقیق بهره گرفته شد. تعداد ۱۳۴ پرسشنامه سالم توزیع و جمع‌آوری گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش با استفاده از منابع نظری و مرور پیشینه تحقیق و کسب نظر کارشناسی از خبرگان ورزشی کشور، پرسشنامه محقق ساخته با مقیاس پنج درجه‌ای طیف لیکرت به صورت مقایسه زوجی بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب شاخص‌های ارزیابی عملکرد تنظیم و تدوین شد. برای شناسایی شاخص‌های ارزیابی عملکرد، با مرور عمیق پیشینه تحقیق، فهرستی از شاخص‌ها تدوین و در اختیار صاحب‌نظران خبره قرار داده شد. پرسشنامه تدوین شده برای تعیین پایایی (قابلیت اعتماد) بین ۱۰ نفر از افراد صاحب‌نظر و خبره ورزشی از جامعه آماری توزیع گردید. مقدار آلفای کرونباخ ۰/۹۳ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی بالا و مطلوب پرسشنامه است. پس از دریافت و جمع‌بندی نظرات، چارچوب نهایی شاخص ارزیابی عملکرد حوزه ورزش قهرمانی فدراسیون‌های ورزشی راکتی ایران تدوین شد.

به منظور استخراج بارعاملی هریک از مواد و گویه‌های (شناسه‌های) ارزیابی عملکرد فدراسیون‌های ورزشی راکتی پس از آنکه ماده شاخص امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های راکتی تفکیک شد، از روش تحلیل عامل اکتشافی استفاده گردید.

پرسشنامه حاضر دارای اعتبار صوری است، زیرا میزان رضایت خبرگان نسبت به شباهت ظاهری گویه‌ها به موضوع پژوهش تعیین شد. پرسشنامه تحقیق حاضر دارای اعتبار محتوایی نیز می‌باشد، زیرا اجزای متغیرهای مورد اندازه‌گیری از ادبیات موضوع تحقیق گرفته شده و سپس توافق خبرگان اخذ شده است. نتیجه به دست

آمده ناشی از اجرای تحلیل عامل اکتشافی نشان می‌دهد که ضرایب بارهای عاملی استخراج شده برای تبیین شاخص حوزه ورزش قهرمانی ارزیابی عملکرد فدراسیون‌ها از انسجام لازم و کافی برخوردار می‌باشد، زیرا نتایج حاصله از تحلیل بار عاملی برای شاخص ارزیابی عملکرد امور فنی ورزش قهرمانی نشان دهنده آن است که ماتریس همبستگی فاکتورها برای انجام تحلیل عاملی مناسب بود. بنابراین شواهد فوق می‌توان به این نتیجه دست یافت که ماتریس همبستگی فاکتورها برای انجام تحلیل عاملی مناسب است.

در تحقیق حاضر اطلاعات به دست آمده با استفاده از شیوه آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در آمار استنباطی از روش‌های آماری رتبه‌ای فریدمن^۱ برای رتبه‌بندی معیارهای کلی و زیرمعیارهای فدراسیون‌های ورزشی راکتی و برای تجزیه و تحلیل داده‌ای آماری آزمون تی زوجی وابسته و تکنیک تحلیل مسیر برای تعیین پیوندهای علی احتمالی بین متغیرها استفاده شده است.

شاخص‌های ارزیابی عملکرد و موفقیت در امور فنی ورزش قهرمانی در فدراسیون‌های راکتی عبارت‌اند از: کسب سهمیه المپیک ۲۰۲۰ و ۲۰۲۴، ارتقای مدال و رنکینگ آسیایی و جهانی، حضور در رنکینگ ۱۰۰۰ ورزشکار برتر دنیا، کسب کرسی‌های کلیدی در فدراسیون جهانی و آسیایی، کسب مدال و مقام‌های مختلف، برگزاری لیگ‌های کشوری، اعزام تیم ملی به مسابقات بین‌المللی، برنامه مدون اداره تیم ملی، برگزاری اردوهای تیم ملی، افزایش تعداد میزبانی مسابقات آسیایی و بین‌المللی، نتایج کسب شده در مسابقات بین‌المللی، مبارزه با دوپینگ و بهبود رکورد.

یافته‌های پژوهش

بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی نشان داد از میان ۱۳۴ نفر نمونه آماری، ۸۸ نفر مرد و ۴۶ نفر زن هستند که به ترتیب ۶۵/۷ و ۳۴/۳ درصد از حجم نمونه را به خود اختصاص دادند. همچنین، سن ۸/۲ درصد از افراد زیر ۳۰ سال، ۳۵/۸ درصد بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۳۵/۱ درصد بین ۴۰ تا ۵۰ سال و ۲۰/۹ درصد هم بالای ۵۰ سال بوده است. میزان تحصیلات ۴/۵ درصد از افراد فوق دیپلم، ۲۸/۴ درصد لیسانس و ۴۶/۳ درصد فوق لیسانس و ۲۰/۹ درصد هم دکتری بوده است. ۲۹/۱ درصد از افراد نمونه آماری از فدراسیون اسکوآش، ۲۱/۶ درصد از فدراسیون تنیس، ۲۲/۴ درصد از فدراسیون تنیس روی میز و ۲۶/۹ درصد هم از فدراسیون بدمینتون بوده‌اند.

جدول ۲: توزیع فراوانی مربوط به حجم نمونه بر اساس جنس

جنس	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۸۸	۶۵/۷
زن	۴۶	۳۴/۳
کل	۱۳۴	۱۰۰

جدول ۳: توزیع فراوانی مربوط به حجم نمونه بر اساس سطح تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
فوق دیپلم	۶	۴/۵
لیسانس	۳۸	۲۸/۴
فوق لیسانس	۶۲	۴۶/۳
دکتری	۲۸	۲۰/۹
کل	۱۳۴	۱۰۰

جدول ۴: توزیع فراوانی حجم نمونه بر اساس شاغل در فدراسیون ورزشی راکتی

شاغل در فدراسیون ورزشی	فراوانی	درصد فراوانی
اسکواش	۳۹	۲۹/۱
تنیس	۲۹	۲۱/۶
تنیس روی میز	۳۰	۲۲/۴
بدمینتون	۳۶	۲۶/۹
کل	۱۳۴	۱۰۰

مشخصه‌های آماری نظیر میانگین و انحراف استاندارد شاخص امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون از نظر افراد نمونه آماری استخراج گردید که نتیجه حاصله در جدول زیر آمده است:

جدول ۵: مقایسه وضعیت موجود و مطلوب شاخص امور فنی ورزش قهرمانی به تفکیک فدراسیون‌های راکتی

فدراسیون امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون	اسکواش		تنیس		تنیس روی میز		بدمینتون	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
وضعیت موجود	۳/۰۲	۰/۴	۳	۰/۷	۳/۳۹	۰/۷	۳/۰۹	۰/۷
وضعیت مطلوب	۴/۲۴	۰/۴	۴/۰۷	۰/۷	۳/۹۹	۰/۸	۴/۱	۰/۶

نتایج جدول ۵ حاکی از آن است که از نظر افراد نمونه آماری در چهار فدراسیون ورزشی راکتی بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب در شاخص امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون تفاوت قابل ملاحظه‌ای وجود دارد و با ملاحظه میانگین‌های موجود، این تفاوت در فدراسیون اسکواش بیشتر از سه فدراسیون دیگر است.

جدول ۶: مقایسه رتبه میانگین مولفه‌های امورفنی ورزش قهرمانی به تفکیک فدراسیون‌های ورزشی راکتی

رتبه میانگین در بدمیتون	رتبه میانگین در تنیس روی میز	رتبه میانگین در تنیس	رتبه میانگین در اسکواش	امورفنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های راکتی
۷/۷	۷/۶	۴/۰۵	۴/۹	۱- کسب سهمیه المپیک ۲۰۲۰ و ۲۰۲۴
۷/۱	۶/۷	۵/۴	۷/۷	۲- ارتقای مدال ورنکینگ آسیایی و جهانی
۸/۴	۸/۲	۵/۳	۶/۵	۳- حضور در رنکینگ ۱۰۰۰ ورزشکار برتر دنیا
۶/۳	۵/۹	۷/۳	۸/۰۸	۴- کسب کرسی‌های کلیدی در فدراسیون جهانی و آسیا
۵/۷	۴/۱	۶/۵	۷/۵	۵- مدال ها و مقام‌های کسب شده
۷/۹	۷/۴	۸/۲	۷/۶	۶- برگزاری لیگ‌های کشوری
۷/۷	۷/۴	۸/۲	۷/۴	۷- اعزام تیم ملی به مسابقات بین‌المللی
۷/۲	۸ . ۴	۷/۷	۷/۶	۸- برنامه مدون اداره تیم ملی
۸/۰۳	۸/۱	۸/۴	۷/۱	۹- برگزاری اردوهای تیم ملی
۵/۵	۴/۸	۸/۳	۶/۶	۱۰- افزایش تعداد میزبانی مسابقات آسیایی و بین‌المللی
۵/۶	۶/۹	۶/۹	۷/۷	۱۱- نتایج کسب شده در مسابقات بین‌المللی
۷/۵	۷/۵	۷/۸	۵/۶	۱۲- مبارزه با دوپینگ
۵/۸	۷/۴	۶/۴	۶/۳	۱۳- بهبود رکورد
۷۰/۲	۶۷/۶	۸۸/۰۶	۴۷/۴۸	میزان خی دو
۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	Df (درجه آزادی)
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	P (سطح معنی داری)

اطلاعات جدول ۶ نشان می‌دهد بین رتبه‌های میانگین فدراسیون‌های ورزشی راکتی (بدمیتون، تنیس روی میز، تنیس، اسکواش) در امورفنی ورزش قهرمانی فدراسیون تفاوت وجود دارد. با ملاحظه رتبه میانگین رتبه‌ها در هریک از فدراسیون‌ها مشخص گردید که در فدراسیون ورزشی اسکواش، دوزیر مقیاس کسب کرسی‌های کلیدی در فدراسیون جهانی و آسیا و نتایج کسب شده در مسابقات بین‌المللی حائز اهمیت هستند. در فدراسیون ورزشی تنیس، دوزیر مقیاس برگزاری اردوهای تیم ملی و افزایش تعداد میزبانی مسابقات آسیایی و بین‌المللی اهمیت دارند. در فدراسیون ورزشی تنیس روی میز، دوزیر مقیاس برنامه مدون اداره تیم ملی و حضور در رنکینگ ۱۰۰۰ ورزشکار برتر حائز اهمیت هستند. در فدراسیون ورزشی بدمیتون نیز دوزیر مقیاس حضور در رنکینگ ۱۰۰۰ ورزشکار برتر دنیا و برگزاری اردوهای تیم ملی اهمیت دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

فعالیت‌های ورزشی با هدف رشد و تعالی شخصیت انسان، يك ضرورت برای اقشار مختلف هر جامعه محسوب می‌شوند. از آنجا که برنامه‌های توسعه ورزش بر نیازهای اساسی جامعه منطبق است و تحقق اهداف

نهایی این برنامه‌ها از طریق نظارت و ارزیابی مستمر به دست می‌آید، ارزیابی عملکرد سازمان‌های ورزشی ابزاری سودمند در جهت توسعه سلامت آحاد جامعه خواهد بود.

کلیه نهادها و سازمان‌ها در دنیای پیچیده کنونی به منظور حصول اطمینان از روند رو به رشد فعالیت‌های خود به دنبال روش‌های ارزیابی دقیق و فراگیر هستند. فدراسیون‌های ورزشی به عنوان یکی از متولیان اصلی ورزش کشور تا زمانی که برای بقا تلاش می‌کنند و خود را نیازمند حضور در عرصه ملی و جهانی می‌دانند، باید اصل بهبود مستمر را سرلوحه فعالیت خود قرار دهند. فدراسیون‌ها باید با استفاده از ارزیابی، اولویت‌ها را شناسایی و در توسعه برنامه استراتژیک کشور گام بردارند. از این رو، پژوهش حاضر با هدف مقایسه و ارزیابی عملکرد شاخص‌های موفقیت در امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های راکتی (تنیس، تنیس روی میز، بدمینتون و اسکواش) ایران تدوین گردید.

با انجام پژوهش حاضر مشخص گردید مولفه‌های ارزیابی عملکرد موفقیت در حوزه ورزش قهرمانی فدراسیون‌های چهارگانه ورزشی راکتی (تنیس، تنیس روی میز، بدمینتون و اسکواش) جمهوری اسلامی ایران به خوبی حیطه مورد نظر را تبیین می‌نماید. همچنین، نتایج ضرایب و ریزه نشان می‌دهد که همه زیرمعیارهای سیزده گانه می‌تواند امور فنی ورزش قهرمانی را تبیین کند و لذا به عنوان گویه‌ها و بارهای عاملی مناسب برای شاخص امور فنی ورزش قهرمانی شناخته می‌شوند. با مقایسه وضعیت موجود و مطلوب مشخص گردید که با توجه به اهمیت اولویت‌های هریک از زیرمقیاس‌های مولفه‌های موفقیت در امور فنی ورزش قهرمانی فدراسیون‌های ورزشی راکتی باید به شاخص‌های ارزیابی عملکرد توجه شود. اولویت‌های یاد شده به قرار زیر است:

درفدراسیون اسکواش: کسب کرسی‌های کلیدی در فدراسیون جهانی و آسیا و نتایج کسب شده در مسابقات بین‌المللی؛ در فدراسیون تنیس: برگزاری اردوهای تیم ملی و افزایش تعداد میزبانی مسابقات آسیایی و بین‌المللی؛ در فدراسیون بدمینتون: حضور در رنکینگ هزار ورزشکار برتر دنیا و برگزاری اردوهای تیم ملی؛ در فدراسیون تنیس روی میز: برنامه مدون اداره تیم ملی و حضور در رنکینگ هزار ورزشکار برتر.

در نتایج الگوی کلی ارزیابی عملکرد فدراسیون‌های ورزشی راکتی نیز دوزیر مقیاس برگزاری اردوهای تیم ملی و برگزاری لیگ‌های کشوری حائز اهمیت هستند.

لذا با توجه به اولویت برگزاری اردوهای تیم ملی به عنوان مهمترین زیرمعیار شاخص‌های موفقیت در امور فنی ورزش قهرمانی و در مرتبه دوم زیرمعیار برگزاری لیگ‌های کشوری در هر چهار فدراسیون، دلایل و همپوشانی و همسویی پژوهش حاضر با پژوهش‌های دیگر مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌گیرد.

یافته‌های پژوهش حاضر در مورد زیرمعیار برگزاری اردوهای تیم ملی با بخشی از یافته‌های پژوهش دی بوسچر، (۲۰۱۸: ۱)، دی بوسچر و همکاران (۲۰۱۵: ۸۷)، سلیمانی دامنه (۲۰۱۲: ۹۸۳)، علی دوست قهفرخی و همکاران (۲۰۱۳: ۲۳۱)، تیدمن و همکاران (۲۰۱۱: ۵۷۱)، دی بوسچر و همکاران (۲۰۱۱: ۵۷۶)، پرینز و همکاران (۲۰۱۳: ۲۰۰) همسویی دارد- یافته‌های پژوهش حاضر با بخشی از یافته‌های باروز و همکاران (۲۰۰۹: ۶۴۱) همسویی نداشت.

یافته‌های پژوهش حاضر در زمینه زیرمعیار برگزاری لیگ‌های کشوری با بخشی از یافته‌های پژوهش دی بوسچر و همکاران (۲۰۱۵: ۸۷) و ژنگ و همکاران (۲۰۱۸: ۶) همسویی داشت.

دی بوسچر (۲۰۱۸: ۱) بیان نمود که توجه به ورزش قهرمانی لزوم طراحی مقیاسی برای خط مشی‌ها و

سیاست گذاری های موفق عملکردی و درک نظری از اندازه گیری، ارزیابی و نظارت بر راهبردهای موثر دولت ها را با پیروی از یک مدل منطقی شامل ورودی ها، خروجی ها، نتایج و تأثیر آنها نمایان می نماید.

دی بوسچر و همکاران (۸۷:۲۰۱۵) همچنین اظهار داشتند شواهد نشان می دهد بعضی کشورها با آن که هزینه های ورزش قهرمانی خود را طی دهه گذشته تقریباً به دو برابر افزایش داده اند، اما موفقیت های بعدی آنها در ورزش قهرمانی به طور قابل توجهی کاهش یافته است. این پدیده موسوم به «کاهش بازده به مقیاس» موجب افزایش فشار بر دولت ها برای بهینه سازی بازده سرمایه گذاری های خود شده است و یکی از راه های دستیابی به این هدف، بهبود بهره وری در حوزه خروجی های ورزش قهرمانی است. سلیمانی دامنه (۹۸۳:۲۰۱۲) نیز به این نتیجه رسید که در لیگ برتر فوتبال ایران موفقیت ورزشی مهمترین عامل برای موفقیت در زمینه کارایی و ارزیابی عملکرد نیست. سجادی و همکاران (۲۳۱:۱۳۹۰) نیز به این نتیجه رسیدند که کسب عنوان در رویدادهای ورزشی بزرگ و بین المللی که درکانون توجه بسیاری از کشورها قرار دارد می تواند شرایط اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی یک جامعه را تحت تأثیر قرار دهد.

دی بوسچر و همکاران (۵۶۷:۲۰۱۱) افزایش شرکت ورزشکاران در رقابت های بین المللی را از عوامل مهم پیشرفت و موفقیت در ورزش دانسته اند. پرینز و همکاران (۲۰۱۳) شرکت ورزشکاران در رقابت های ملی و بین المللی را عاملی جهت بهبود مهارت ورزشکاران بیان کردند. باروز و همکاران (۶۴۱:۲۰۰۹) نیز در لیگ برزیل به این نتیجه دست یافته بودند که بین موفقیت ورزشی با موفقیت در زمینه ارزیابی عملکرد ارتباط چندانی وجود ندارد، اما نتایج تحقیقات تیدمن و همکاران (۵۷۱:۲۰۱۱) در آلمان نشان دهنده وجود ارتباط بین موفقیت ورزشی و موفقیت در ارزیابی عملکرد است. علی دوست قهفرخی و همکاران (۲۳۱:۱۳۹۳) برگزاری اردوهای بلند مدت و مسابقات درون مرزی را از عوامل پیشرفت ورزش قهرمانی جودوی کشور دانستند. این یافته وی نیز با یافته های پژوهش حاضر همخوانی دارد. با توجه به اینکه یکی از عوامل موفقیت ورزشکاران در رویدادهای بزرگ، تدارک اردوها و مسابقات دوستانه متعدد است و نیز در کشورهای توسعه یافته، بعد از اتمام مسابقاتی نظیر المپیک، ورزشکار به حال خود رها نمی شوند و فدراسیون برای مسابقات پیش روی خود برنامه های مدونی دارد، بنابراین نیاز به برگزاری لیگ های منسجم و منظم در رشته های انفرادی نیز در کشور ما احساس می شود. در تبیین نتایج پژوهش حاضر می توان گفت در این مطالعه، زیر معیار برگزاری اردوهای تیم ملی به عنوان مهمترین زیر معیار قرار گرفت. تیم های بزرگ باشگاهی و تیم های ملی باید به دنبال زیرساخت و مسائل سخت افزاری اردوهای تیم ملی باشند. شاید این تیم ها نیاز به سالن های مجهز تمرینی داشته باشند تا بتوانند تمرینات تاکتیکی خود را در آن انجام دهند به هر حال امکان استفاده از امکانات کمپ های خارجی کوتاه مدت نیز مطلوب است. یکی از عوامل موفقیت ورزشکاران در رویدادهای بزرگ، تدارک اردوها و مسابقات دوستانه متعدد است، ولی مشاهده می شود که فدراسیون ها در فاصله زمانی چهار سال بعد از بازی های المپیک اینچون تا دوره بعد در جاکارتا، عملاً در سال های اولیه برنامه مشخصی برای برگزاری اردو و حفظ و افزایش آمادگی ورزشکاران نداشته اند. مشکل این است که فصل برگزاری مسابقات لیگ در داخل کشور حداکثر سه ماه به طول می انجامد و در بقیه سال برنامه مدونی برای حفظ آمادگی و پیشرفت ورزشکار وجود ندارد. یافته های پژوهش حاضر در زمینه زیر معیار برگزاری لیگ های کشوری با بخشی از یافته های پژوهش ژنگ و همکاران (ب ۶:۲۰۱۸) و دی بوسچر و همکاران (۱۳۹:۲۰۱۵) همسویی داشت.

مطالعه ژنگ، و همکاران (ب ۲۰۱۸: ۴) روابط بین سازمانی را با ویژگی‌های هماهنگی عمودی مشخص، از جمله اختلاف بین سازمان‌های سازمانی بین سازمان‌های ورزشی ملی و همتایان استانی آنها بررسی می‌کند. به طور خاص، این مطالعه درون سازمان‌های ملی برای سه رشته ورزشی در کشور چین و به طور عمده بر ورزش قهرمانی در رشته‌های ژیمناستیک، شنا و دوچرخه سواری متمرکز بود.

دی بوسچر و همکاران (۱۳۹۰: ۲۰۱۵) بیان کردند هر دو «هماهنگی افقی در سطح ملی» و «هماهنگی عمودی بین سطح سیاست‌های ملی و مناطق استانی» از عوامل کلیدی موفقیت سیاست‌های ورزش قهرمانی ملی به شمار می‌روند. این هماهنگی عمودی، در بسیاری از کشورها، شامل ارتباط بین سازمانی و تعامل بین سطوح مختلف سازمان‌های دولتی است. تحقیق در مورد تعامل بین سازمان‌های ورزشی قهرمانی ملی و سطح منطقه‌ای (به عنوان مثال، ارتباط عمودی) بسیار پراکنده است. این شکاف ممکن است درک عوامل خط مشی موفقیت را که بر توسعه ورزش قهرمانی تاثیر می‌گذارد، محدود نماید.

نتایج یافته‌های کلیدی ژنگ، و همکاران (ب ۲۰۱۸: ۴) نشان داد در حالی که سیستم دیوانسالاری در رده‌های بالا و پایین سازمان‌های ورزشی چین مشهور است، در سیستم ورزشی چین، مناقشات بین سازمانی بسیار قابل توجه است. وسعت و ویژگی‌های منازعات ملی و استانی بین ورزش‌ها متفاوت است. تعارضات بین سازمان‌های کشوری و استانی، یک اکتشاف مفید برای بیان و درک روابط بین سازمانی درون سیستم ورزشی قهرمانی در مدیریت ورزشی قهرمانی است. ژنگ و همکاران (ب ۲۰۱۸: ۴) بیان کردند که فقدان هماهنگی ملی-منطقه‌ای تیم‌ها ممکن است منجر به رفتارهای متناقض و بی‌اثر در سیاست‌های ورزش قهرمانی چین شود.

در تبیین یافته‌های پژوهش حاضر در زمینه زیر معیار برگزاری لیگ‌های کشوری ورزش قهرمانی می‌توان بیان کرد: اگر کشمکش بین سازمانی مخرب در سطح لیگ‌های کشوری بین تیم‌های ملی و استانی راکتی آشکار باشد، یک قدرت واحد ملی و متمرکز با قدرت در سطح ملی را می‌توان برای ادارات ورزش استانی با سازوکارهای موثر در وزارت ورزش و جوانان ایجاد نمود تا ضمن عدم تداخل برگزاری لیگ‌های کشوری، لیگ‌های استانی نیز در قالب نظام ارتباطات تیم‌های لیگ کشوری، مقاوم ترومنسجم تر و با هماهنگی کامل انجام شوند. با توجه به یافته‌های پژوهش، برخی راهبردهای اجرایی جهت موفقیت در ورزش قهرمانی بازی‌های المپیک و آسیایی آتی پیشنهاد می‌گردد:

توجه به شاخص‌های ورزشی جهت رسیدن به موفقیت در بازی‌های المپیک و آسیایی از جمله افزایش تعداد رشته‌های المپیکی در مدارس، میزبانی مسابقات المپیک، پیاپی سازی آمایش سرزمینی رشته‌های ورزشی، استفاده از دانش مربیان حرفه‌ای جهان، میزان استقلال و توانمندی‌های فدراسیون‌ها، مدیریت مناسب فدراسیون‌های ورزشی در برگزاری لیگ‌های کشوری، افزایش تعداد میزبانی مسابقات آسیایی و بین‌المللی، برنامه‌ریزی و زمان‌بندی مناسب اعزام کاروان‌های ورزشی راکتی، برخورداری از سلامت جسمی و روحی از قبیل انگیزش و اعتماد به نفس ورزشکار، بهبود تغذیه و رفاه ورزشکار در اردوها و مسابقات راکتی، افزایش تعداد اردوها و بهبود کیفیت آنها، افزایش تعداد ورزشکاران اعزامی به المپیک و آسیایی، توجه به تجربه حضور قبلی در بازی‌های المپیک و آسیایی، ایجاد روحیه مشارکت و همکاری تیمی ورزشکار، فراهم کردن شرایط مناسب تمرینی و رفاهی در محل برگزاری مسابقات استانی و ملی، عدم تداخل لیگ‌های استانی و تیم ملی و تحت فشار قراردادن ورزشکار به دلیل جایگاه کاروان اعزامی در جدول مسابقات.

منابع

- زارعیان، حسین؛ الهی، علیرضا؛ سجادی، سید نصرالله و پدرام، میر محسن. (۱۳۹۳). «مؤلفه‌های پیش‌بینی کننده موفقیت کشورهای شرکت کننده در بازی‌های المپیک». مطالعات مدیریت ورزشی. ۶۱۳-۶۳۲: ۳۵.
- سجادی، سید نصرالله؛ محمودی، احمد؛ ساعتچیان، وحید و حاجی آخوندزاده، مسعود. (۱۳۹۰). «بررسی اولویت راهکارهای پیشرفت ورزش قهرمانی جودوی کشور از دیدگاه صاحب‌نظران». نشریه مدیریت ورزشی. ۳۴۱-۳۳۶(۲)۶
- علی دوست قهفرخی، ابراهیم؛ سجادی، سید نصرالله؛ محمودی، احمد و ساعتچیان، وحید. (۱۳۹۳). «بررسی اولویت‌ها و راهکارهای پیشرفت ورزش قهرمانی جودوی کشور». نشریه مدیریت ورزشی. ۶(۲)، ۲۳۱-۲۴۶.
- Barros, C. P., Peypoch, N., Assaf, A., & S u-earp, F. (2009). **“Brazilian Football League Technical Efficiency: A Simar and Wilson Approach”**. Journal of Sports Economics. Vol 11, Issue 6, pp. 641 - 651
- De Bosscher, V., De Knop, P., van Bottenburg, M., Shibli, S., Bingham, J. (2009). **“Explaining international sporting success: An International comparison of elite sport systems and policies in six Countries”**. Sport Management Review, 12: pp: 113-136.
- De Bosscher, V., De Knop, P., van Bottenburg, M., Shibli, S., & Bingham, J. (2011). **“Developing a Method for Comparing the Elite Sport Systems and Policies of Nations: A Mixed Research Methods Approach”**. Journal of Sport Management, Vol. 24 P. 567-600.
- De Bosscher, V., Shibil, S., Westerbeek, H., & Van Bottenburg, M. (2015). **Successful elite sport policies: An international comparison of the Sportpolicy Factors Leading to International Sporting Success (SPLISS 2. 0) in 15 nations**. Meyer & Meyer Verlag.
- De Bosscher, V. (2018). **Effective strategies to develop elite sport in a changing Europe: a mixed methods approach**. In B. Carlsson, T. Breitbarth, & T. Bjarsholm (Eds.), **“Invited keynote speaker at the 26th European Sport Management Conference: Managing Sport in a Changing Europe”**. European Association for Sport Management.
-
- Forrest, D., & Sanz, I. (2010). **“Forecasting national team medal totals at the summer Olympic Games”**. International Journal of Forecasting, 26: 576-88.
- Prinz, J., & von Hanau, T. (2013). **“Estimating the indicators of national sporting success”**. Sport Management Review, 15(2), pp. 200-210
- Soleimani-Damaneh, J., Soleimani-Damaneh, M., & Hamidi, M. (2012). **“Efficiency analysis of provincial departments of physical education in Iran”**. International Journal of Information Technology & Decision Making, 11(05), 983-1008.
- Tiedemann, T., Francksen, T., & Latacz-Lohmann, U. (2011). **“Assessing the performance of German Bundesliga football players: a non-parametric metafrontier approach”**. Central

European Journal of Operations Research, 19(4), 571-587.

- Weber, A. C., De Bosscher, V., & Kempf, H. (2018). **“Positioning in Olympic Winter sports: analysing national prioritisation of funding and success in eight nations”**. European Sport Management Quarterly, 18(1), 8-24.
- Zheng, J., Oh, T., Kim, S., Dickson, G., & De Bosscher, V. (2018a). **“Competitive balance trends in elite table tennis: the Olympic Games and World Championships 1988-2016”**. Journal of sports sciences, 36(23), 2675-2683.
- Zheng, J., Lau, P. W. C., Chen, S., De Bosscher, V., Peng, Q., & Dickson, G. (2018b). **“Inter organizational conflict between national and provincial sport organizations within China’s elite sport system”**. Sport Management Review.

مدلسازی معادلات ساختاری مدیریت دانش، نوآوری و اثربخشی سازمانی در کارکنان وزارت ورزش و جوانان ایران

مریم مختاری دینانی^۱
ویدا منصوری بروجنی^۲
ناهید اتقیا^۳
عباس نظریان مادوانی^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۲/۱۶
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۵/۶

هدف تحقیق حاضر، مدلسازی معادلات ساختاری مدیریت دانش، نوآوری و اثربخشی سازمانی در کارکنان وزارت ورزش و جوانان ایران بود. روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بود که به شیوه میدانی اجرا شد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه کارکنان وزارت ورزش و جوانان ($N = 430$) بود که با توجه به جدول کرجسی و مورگان، از بین آنها ۲۰۳ نفر به شیوه تصادفی انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری تحقیق شامل سه پرسشنامه «مدیریت دانش» پروبست و همکاران (۲۰۰۰)، پرسشنامه «نوآوری سازمانی» مک‌کین و زوک (۲۰۰۶) و پرسشنامه «اثربخشی سازمانی» هسو (۲۰۰۲) بود. برای طراحی مدل، از مدلسازی معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. نتایج به دست آمده نشان داد مدیریت دانش با ضریب مسیر ($pc = 0/65$) بر نوآوری سازمانی و با ضریب مسیر ($pc = 0/78$) بر اثربخشی سازمانی دارای اثر مستقیم است. در اثرگذاری مدیریت دانش بر اثربخشی و نوآوری سازمانی، به کارگیری دانش با بار عاملی $0/79$ ، انتقال دانش ($0/72$)، کسب دانش ($0/41$) و ثبت و ضبط ($0/32$) به ترتیب بیشترین نقش را داشتند. همچنین، نوآوری سازمانی با ضریب

۱. استادیار، گروه مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Mokhtarinani@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد، مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

۳. دانشیار، گروه مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

۴. استادیار، گروه مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران

مسیر ($pc = 0/56$) بر اثربخشی سازمانی اثر مستقیم داشت. مدیریت دانش علاوه بر اثرگذاری مستقیم بر اثربخشی سازمانی، به صورت غیرمستقیم از طریق نوآوری سازمانی نیز بر اثربخشی سازمانی اثر داشت و میزان اثرگذاری غیرمستقیم کمتر از اثرگذاری مستقیم بود. بر اساس نتایج به دست آمده، لازم است با ارتقای دو مولفه به کارگیری دانش و انتقال دانش در بین کارکنان وزارت ورزش و جوانان، شاهد افزایش نوآوری و اثربخشی سازمانی در بین کارکنان این وزارتخانه باشیم.

واژگان کلیدی: اثربخشی سازمانی، مدیریت دانش، نوآوری سازمانی و وزارت ورزش و جوانان

مقدمه

یکی از معیارهای سنجش میزان تحقق اهداف سازمانی، اثربخشی است که در تمام مکاتب کلاسیک، نئوکلاسیک و اقتضایی مطرح شده و با رویکردهای مختلف می توان به آن دست یافت و از این رو مفهومی کلی است (ژنگ، یانگ و مک لین^۱، ۲۰۱۰). کیم و کیم^۲ (۲۰۱۱) اثربخشی سازمانی را درجه ای می دانند که یک سازمان به اهدافش تحقق می بخشد و با مولفه های درون سازمانی از جمله کارایی، خلاقیت و استعداد کارکنان ارتباط معناداری دارد (ژنگ، یانگ و مک لین، ۲۰۱۰: ص ۲۲-۲۵). اثربخشی سازمانی به عنوان مهم ترین هدف هر سازمان، مقصدی است که تمام تلاش های سازمانی در راستای رسیدن به آن صورت می گیرد (واعظی و همکاران، ۱۳۸۸)؛ اما همواره این سؤال مطرح است که چرا برخی از سازمان ها در ایفای وظایف خود موفق و برخی ناموفق اند. پاسخ به چنین سؤالاتی، مستلزم انجام مطالعات و تحقیقات وسیع در زمینه عوامل مرتبط با اثربخشی سازمان هاست (عبدصور و همکاران، ۱۳۹۴). از جمله عوامل اصلی و کلیدی تاثیرگذار بر اثربخشی سازمانی، توجه به بحث نوآوری در سازمان است.

به اعتقاد جیمenez، وال و هرناوندز^۳ (۲۰۰۸) نوآوری ایجاد، قبول و اجرای ایده ها و فرایندها، محصولات و خدمات جدید است. نوآوری، پذیرش یک ایده یا رفتار راجع به یک سیستم، سیاست، برنامه، فرآیند، محصول یا خدمت است که برای سازمان نو و جدید می باشد (نارانجیو والنسیا و همکاران^۴، ۲۰۱۰). کاستاپولوس و همکاران^۵ (۲۰۱۱) نیز معتقدند به واسطه نوآوری، شرکت ها به هدف پاسخگویی مؤثر به تقاضاهای محیطی و در نتیجه، به حفظ و بهبود عملکرد سازمانی دست می یابند (ص ۱۳۳۷). از سوی دیگر، حفظ نوآوری به عنوان یک مزیت رقابتی برای سازمان ها برای مدت طولانی امکان ندارد. تنها روش خلق ارزش، به پذیرش نوآوری، منابع فکری و خلاقیت منابع انسانی (دارایی های فکری) آن بستگی دارد (هرکمن^۶، ۲۰۰۳) و دانش مهمترین عنصر در نوآوری است (آفوا^۷، ۲۰۰۳؛ استوری و کلی^۸، ۲۰۰۲). نقش مهمی که مدیریت دانش در فرآیند نوآوری ایفا می کند، کمک به تسهیم و تدوین دانش ضمنی در سازمان می باشد (گلوئت و ترزیووسکی^۹، ۲۰۰۴).

هافمن و همکاران^{۱۰} (۲۰۰۵) مدیریت دانش را به عنوان فرآیند خلق، تسهیم، انتقال و حفظ دانش می دانند؛ به گونه ای که بتوان آن را به شیوه ای اثربخش در سازمان بکار برد. گلوکر، لازگا و هامر^{۱۱} (۲۰۱۷) نیز معتقدند وظیفه مدیریت دانش آن است که موانع موجود بر سر راه خلق و به کارگیری دانش در سازمان ها را شناسایی و رفع نماید. با توجه به اهمیت مدیریت دانش در سازمان ها، ها و همکاران^{۱۲} (۲۰۱۶) در مطالعه ای با عنوان

1. Zheng, Yang & McLean
2. Kim & Kim
3. Jimenez, Valle & Hernandez.
4. Naranjo Valencia
5. Kostopoulos
6. Herkema
7. Afuah
8. Storey & Kelly
9. Gloet & Terziovski
10. Hoffman & et al.
11. Gluckler, Lazega & Hammer
12. Haa et al.

«ارتباط بین مدیریت دانش با عملکرد سازمانی» به این نتیجه رسیدند که قابلیت‌های فرآیند مدیریت دانش، پیشگوی مهمی برای عملکرد سازمانی هستند که به نوبه خود با هر دوی عملکرد مالی و غیرمالی شرکت‌ها در مالزی ارتباط مثبت دارد. نواب و همکاران^۱ (۲۰۱۵) نیز در تحقیقی به این نتیجه رسید که فرآیندهای مدیریت دانش اثر مستقیم و معناداری در صنعت بانکداری دارند و این فرآیندها در ارتقای نوآوری در این صنعت موثر است. در پژوهشی دیگر، دلگادو^۲ و همکاران (۲۰۱۱) اثر دارایی‌های دانشی بر نوآوری را مورد بررسی و تحلیل قرار دادند. کارلینا و آنجل^۳ (۲۰۱۱) نیز در پژوهشی با عنوان «مدیریت دانش استراتژیک: نوآوری و عملکرد سازمانی»، ۳۱۰ شرکت اسپانیایی را مورد مطالعه قرار دادند. براساس نتایج این پژوهش، مدیریت دانش می‌تواند بر عملکرد سازمان به طور مستقیم و غیرمستقیم (از طریق افزایش توانایی نوآوری) اثر بگذارد. هانگ^۴ (۲۰۱۰) به منظور بررسی دانش به عنوان تسهیل‌کننده برای افزایش نوآوری عملکرد از طریق مدیریت کیفیت جامع دریافت که نوآوری، فرآیند گردآوری، تسهیم و به کارگیری دانش عینی و ضمنی را دربرمی‌گیرد. در تحقیق ژنگ و همکاران^۵ (۲۰۱۰) نیز مدیریت دانش تاثیر قوی و معناداری بر اثربخشی سازمانی داشت. در تحقیق اسمیت و میلز^۶ (۲۰۱۰) با عنوان «نمایش تأثیر مدیریت دانش بر اثربخشی سازمانی» نیز فرآیندهای کسب، به کارگیری و حفظ و ضبط دانش با اثربخشی سازمانی رابطه معنادار و مثبتی داشتند، اما فرآیند تغییر و تبدیل دانش با اثربخشی سازمانی رابطه معناداری نداشت. نتایج تحقیق چین تی ساي^۷ (۲۰۰۹) در همین زمینه رابطه مثبت و معناداری را در میان فرآیندهای مدیریت دانش و اثربخشی سازمانی نشان داد. در این پژوهش، مدیریت دانش عاملی قوی برای پیش‌بینی اثربخشی سازمانی بود و قویترین پیش‌بینی‌کننده در میان فرآیندهای مدیریت دانش برای اثربخشی سازمانی، به کارگیری و انتقال دانش در سازمان بود. در سطح تحقیقات داخلی انجام شده در این زمینه، در تحقیقات شریف‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) و نیز ایرانبان (۱۳۹۶) به ترتیب بین مدیریت دانش با خلاقیت و نیز بین عوامل موثر بر استقرار مدیریت دانش با مزیت رقابتی و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری گزارش شده است. همچنین زارعی و همکاران (۱۳۹۵) و نیز فرزانه و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقات خود به اثر مستقیم و غیرمستقیم مدیریت دانش بر نوآوری سازمانی اشاره نموده‌اند. طیبی و میرزایی (۱۳۹۶) در تحقیق خود که بر روی مدیران و کارمندان سازمان تامین اجتماعی انجام شد، به این نتیجه رسیدند که بین مولفه‌های مدیریت دانش و خلاقیت کارکنان سازمان تامین اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. به علاوه، مولفه‌های خلاقیت به ترتیب ابتکار، سیالی، انعطاف و بسط با استقرار مدیریت دانش رابطه مستقیم و معناداری داشتند. در مورد تحقیقات انجام شده در مورد مدیریت دانش در حوزه ورزش، ون‌هوی و ژن^۸ (۲۰۱۱) در پژوهش‌های خود نتیجه گرفتند که مدیریت رویدادهای ورزشی براساس مدیریت دانش، یکی از نوین‌ترین شیوه‌های پیشرفت کارآیی و ادراک مدیریتی در سازمان‌های ورزشی در سازماندهی و برگزاری

1. Nawab et al.
2. Delgado
3. Carolina & Angel
4. Hong
5. Zheng et al.
6. Smith & Mills
7. Chin Tsai
8. Wenhui & Zhen

رویدادهای ورزشی مختلف است. همچنین، اریلی و نای^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی با عنوان «مدیریت دانش؛ بهترین روش برای سازمان‌های ورزشی» مطرح کردند که سازمان‌های ملی ورزش اهداف سودآوری دارند. این سازمان‌ها مسئول رشد و توسعه ورزش در کشور خویش هستند و ابزار کار و ساختاری که موجب تسهیل کارآمدی در ایجاد و نشر دانش برای بقا و رشد در این سازمان‌ها می‌شود، اهمیت بسیاری دارد و قادر است عملکرد آنها را متحول سازد.

علی‌رغم اینکه بیش از چندین دهه است که اثربخشی به عنوان موضوع تحقیق مدیریت و طراحی سازمان‌هاست و ساخت اثربخشی به شکل عمیقی در ادبیات سازمانی جای گرفته، اما تحقیقات تجربی هنوز به یک تئوری عمومی در این مورد دست نیافته است. از این رو، بررسی اثربخشی سازمانی به صورت یک الگوی عمومی بویژه در سازمان‌های ورزشی ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، اثربخشی سازمان‌ها در فرایندها و روش‌های مدیریتی، وجود ارتباطات قوی در سازمان و تعامل سازنده بین واحدهای سازمانی نهفته است. همچنین، مدیران موفق در ایجاد محیطی بدون ترس و سرشار از اعتماد که اعضای سازمان حاضر به تسهیم دانش با یکدیگر باشند، محیطی که زایش دانش را به حداکثر می‌رساند و نوآوری را ترویج می‌دهد، در کسب اثربخشی از دیگران پیشی می‌گیرند (گلد^۲، ۲۰۰۱). هر چند دانش در بقای سازمان‌ها نقش بسزایی دارد و شرط موفقیت سازمان‌ها در تجارت جهانی، دستیابی به دانش و فهم عمیق در تمامی سطوح است، باز هم بسیاری از سازمان‌ها (از جمله سازمان‌های ورزشی) به مدیریت دانش به طور جدی توجهی ندارند (عسگری، ۱۳۸۴) و پس از گذشت بیش از یک دهه از تحقیقات مدیریت دانش، اغلب سازمان‌ها در مورد چگونگی ایجاد دانش و اینکه چگونه مدیریت دانش به خلاقیت و نوآوری در هر دو سطح فردی و سازمانی منجر می‌شود، ابهام دارند. از جمله این سازمان‌ها، «وزارت ورزش و جوانان» است. وزارت ورزش و جوانان به عنوان متولی اصلی امر ورزش در کشور، از تأثیرگذاری گسترده‌ای در این حوزه برخوردار است. با توجه به این امر، ضرورت توجه بیشتر به این سازمان به عنوان سازمانی دولتی و غیرانتفاعی به منظور افزایش اثربخشی آن احساس می‌شود. این توجه موجب رشد و شکوفایی ورزش خواهد شد و در نهایت توسعه کلان کشور را فراهم می‌کند. همچنان که گفته شد یکی از متغیرهای مهم در این زمینه، سطح مدیریت دانش کارکنان این وزارتخانه است. جستجوی پیشینه و ادبیات تحقیق توسط محقق حاکی از آن است که بیشتر تحقیقات انجام شده در زمینه مدیریت دانش به عنوان یک متغیر زیربنایی و ارتباط موثر آن با نوآوری سازمانی به عنوان متغیر میانجی و اثربخشی سازمانی در داخل کشور، بیشتر در سازمان‌های غیرورزشی انجام شده است و هنوز شناخت کافی از وضعیت مدیریت دانش موجود در بین مدیران و کارکنان سازمان‌های ورزشی ایران و بویژه وزارت ورزش و جوانان وجود ندارد و در این زمینه تحقیقی انجام نشده است - درحالی که وزارت ورزش و جوانان، ادارات کل تربیت بدنی و فدراسیون‌های ورزشی، جزو سازمان‌هایی محسوب می‌شوند که مدیران آنها عمدتاً تحت تأثیر توجه و حساسیت افراد جامعه به اثربخشی‌شان، در پی افزایش اثربخشی کوتاه مدت و کسب برتری در صحنه رقابت با سازمان‌های رقیب هستند و یکی از شیوه‌های مؤثر جهت حفظ رقابت در صحنه بین‌المللی و افزایش اثربخشی سازمان، بهره‌گیری از سیستم اثربخش مدیریت دانش در سازمان‌هاست (صفاری، ۱۳۸۷). از سوی دیگر، محقق با مرور تحقیقات انجام شده در این حوزه، به یک مدل ارتباطی کامل و جامع در این زمینه دست نیافت. بنابراین ضرورت بررسی

1. O'Reilly & Knigh

2. Gold

ارتباط اثربخشی سازمانی با متغیرهای فردی، محیطی و سازمانی اثرگذار بر آن به ویژه دو متغیر مدیریت دانش و نوآوری سازمانی و ارائه یک الگوی عمومی در این حوزه، کاملاً احساس می‌شود. لذا با توجه به محدود بودن تحقیقات انجام شده در زمینه اثربخشی سازمانی به طور کلی و محدود بودن این تحقیقات بویژه در حوزه ورزش و نیز برخی نتایج متناقض در تحقیقات انجام شده و نیز عدم ارائه یک الگوی ارتباطی در زمینه متغیرهای فردی، سازمانی و محیطی اثرگذار بر اثربخشی سازمانی، هدف اصلی این تحقیق، مدل‌سازی معادلات ساختاری مدیریت دانش، نوآوری و اثربخشی سازمانی کارکنان وزارت ورزش و جوانان ایران است. با توجه به مبانی نظری و پیشینه تحقیقات انجام شده، محقق مدل زیر را به عنوان مدل زیربنایی و مفهومی تحقیق جهت مدل‌سازی این ارتباطات در کارکنان وزارت ورزش و جوانان ایران مورد استفاده قرار داد.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-همبستگی بود که به صورت میدانی انجام شد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه کارکنان دارای مدرک لیسانس به بالا در وزارت ورزش و جوانان ایران بود ($N=430$) که از این تعداد ۲۰۳ نفر با استناد به جدول مورگان و با شیوه تصادفی انتخاب شدند. برای مقابله با افت بازگشت، تعداد ۴۰ عدد به این نمونه اضافه شد و در نهایت ۲۴۳ پرسشنامه در بین جامعه آماری توزیع و ۲۳۲ پرسشنامه سالم و کامل به محقق بازگردانده شد. جهت سنجش مدیریت دانش، از پرسشنامه استاندارد «مدیریت دانش» که بر اساس مدل پایه‌های دانش پروبست و همکاران (۲۰۰۰) تهیه شده است، استفاده شد. این پرسشنامه دارای چهار مولفه کسب دانش، انتقال و توزیع دانش، به کارگیری دانش و ثبت و ضبط دانش است. فرآیند کسب دانش برای پاسخگویی به نیازهای فعلی و قابل پیش‌بینی آینده و تحقق اثربخش هدف‌ها ضروری است؛ یعنی ارتباط با مشتریان، تامین‌کنندگان، رقبا، و شرکا در کارهای تعاونی و مشارکتی. انتقال و توزیع دانش، انتقال سازمانی و فناوریانه داده‌ها، اطلاعات و دانش را در بر می‌گیرد. ظرفیت سازمان برای جابجایی دانش بیانگر قابلیت انتقال و به اشتراک گذاشتن قدرت است که لازمه موفقیت سازمان می‌باشد. دانش باید به دقت و به سرعت در سراسر سازمان یا حوزه‌های سازمانی توزیع شود (مارکوارت، ۱۳۸۵). همچنین، لازم است که دانش سازمانی در محصولات، فرآیندها و خدمات شرکت به کار گرفته شود. اگر سازمانی نتواند نوع صحیح دانش را در شکل درست تخصیص دهد، در این صورت

نمی تواند به حفظ مزیت رقابتی امیدوار باشد. این فرآیند، معرف به کارگیری دانش است. ثبت و ضبط دانش نیز به فعالیت هایی اشاره دارد که دانش را در سیستم ماندگار می کند (نیومن و کنراد^۱، ۱۹۹۱) و به ذخیره، ثبت، ضبط و نگهداری دانش در شکل یا چارچوبی اشاره دارد که پیوستگی اجزای آن را حفظ کند و قابلیت بازیابی و استفاده توسط کارکنان سازمان را باشد.

جهت سنجش نوآوری سازمانی، از پرسشنامه «نوآوری سازمانی» مک کین و زوک^۲ (۲۰۰۶) استفاده شد که دارای ۱۴ سؤال در مقیاس پنج گزینه ای لیکرت می باشد. همچنین، جهت سنجش اثربخشی سازمانی، از پرسشنامه «اثربخشی سازمانی» هسو (۲۰۰۲) استفاده شد که دارای ۱۹ سؤال در قالب ۴ مولفه سازماندهی، تصمیم گیری، ارتباط افراد و رضایت شغلی در مقیاس پنج گزینه ای لیکرت می باشد. ضمن اینکه روایی و پایایی هر سه پرسشنامه در تحقیقات متعدد قبلی مورد بررسی و تایید قرار گرفته است، در این تحقیق نیز محقق ضمن تایید روایی صوری و محتوایی این پرسشنامه ها با نظر ۱۲ نفر از اساتید و متخصصان مدیریت ورزشی، پایایی آنها را نیز مورد بررسی قرار داد و به ترتیب ضرایب آلفای کرونباخ ۰/۸۸، ۰/۸۶ و ۰/۹۱ به دست آمد که گویای تایید پایایی هر سه ابزار فوق است. همچنین برای طراحی مدل، از مدل سازی معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. عملیات آماری تحلیل داده ها توسط نرم افزار SPSS16 صورت گرفته و برای طراحی مدل از نرم افزار LISREL 8.8 استفاده شد.

یافته های پژوهش

بر اساس یافته های توصیفی به دست آمده، از مجموع ۲۳۲ نفر افراد شرکت کننده در تحقیق حاضر، ۵۶/۱ درصد زن بودند. همچنین، اکثر نمونه های تحقیق (۴۵/۳ درصد) در دامنه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال قرار داشتند. سایر اطلاعات مربوط به آمار توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی تحقیق در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱: توصیف آماری ویژگی های جمعیت شناختی تحقیق

جنس	نامشخص		
	مرد	زن	درصد
	۴۰/۹ درصد	۵۶/۱ درصد	۳ درصد
سن	بالاتر از ۵۱ سال		
	۳۰-۲۰ سال	۴۰-۳۱ سال	۵۰-۴۱ سال
	۶/۵ درصد	۴۵/۳ درصد	۳۲/۳ درصد
سابقه مدیریت	۱۶ سال به بالا		
	۵-۱ سال	۱۰-۶ سال	۱۵-۱۱ سال
	۶۳/۴ درصد	۶ درصد	۱۲/۵ درصد
			۱۸/۱ درصد

جدول ۲: نتایج ماتریس همبستگی جهت تعیین ارتباط بین متغیرهای اصلی تحقیق

مدیریت دانش	اثربخشی سازمانی	نوآوری سازمانی	آماره	
0.510	0.466		r	نوآوری سازمانی
0.001	0.001		Sig	
0.547		0.466	r	اثربخشی سازمانی
0.001		0.001	Sig	
	0.547	0.510	r	مدیریت دانش
	0.001	0.001	Sig	

۷۰

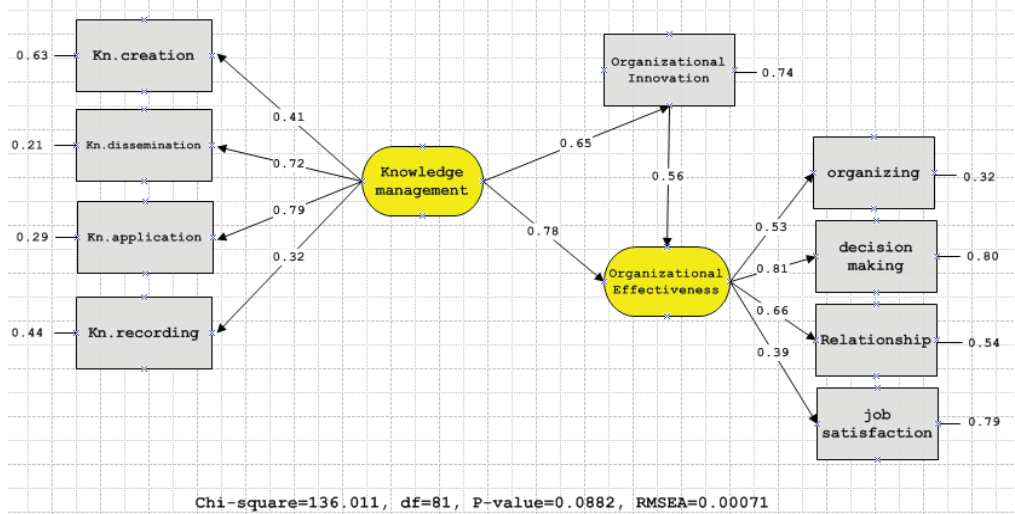
بر اساس نتایج به دست آمده در جدول ۲، ارتباط معناداری بین متغیرهای تحقیق وجود دارد ($P < 0.05$)؛ بدین معنی که نوآوری سازمانی ارتباط مثبت و معناداری با اثربخشی سازمانی ($r = 0.466$) و مدیریت دانش ($r = 0.510$) دارد. همچنین، اثربخشی سازمانی ارتباط معناداری با مدیریت دانش دارد ($r = 0.547$).

در ادامه، متغیرهای تحقیق در LISREL 8.8 بررسی شدند و شاخص‌های مرتبط با نیکویی برازش و خطاهای اندازه‌گیری به دست آمد که در این زمینه، از سه شاخص متفاوت استفاده گردید. با تأکید بر تمامی این سه شاخص، مدل مزبور، از برازش برخوردار است و کارایی بالایی در توصیف روابط بین متغیرها داراست. جدول زیر معرف شاخص‌های مرتبط با برازش مدل ارائه شده توسط محقق است.

جدول ۳: شاخص‌های برازش مدل

تفسیر	ملاک	میزان	شاخص برازش	
برازش مطلوب	-	۱/۶۷	کای اسکور به درجه آزادی	مطلق
برازش مطلوب	بیش از ۰/۰۵	۰/۰۸۸۲	سطح معناداری (Pvalue)	
برازش مطلوب	بیش از ۰/۹۰	۰/۹۹	شاخص نیکویی برازش (GFI)	
برازش مطلوب	بیش از ۰/۹۰	۰/۹۶	شاخص توکر-لویس (TLI)	تطبیقی
برازش مطلوب	بیش از ۰/۹۰	۰/۹۱	شاخص برازش بنتلر-بونت (BBI)	
برازش مطلوب	بیش از ۰/۹۰	۰/۹۸	شاخص برازش تطبیقی (CFI)	
برازش مطلوب	کمتر از ۰/۰۵	۰/۰۰۰۷۱	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)	مقتصد
برازش مطلوب	بیش از ۰/۰۵	۰/۶۹	شاخص مقتصد هنجار شده (PNFI)	

همچنان که نتایج ارائه شده در جدول ۳ نشان می دهد، با در نظر گرفتن شاخص های برازش مدل در سه دسته شاخص های مطلق، تطبیقی و مقتصد، مدل تحقیق از برازش مطلوبی برخوردار است و نشان دهنده تأیید مدل پژوهش می باشد. در نهایت، مدل نهایی تحقیق به شکل زیر است:

شکل ۲: مدل نهایی تحقیق

(Knowledge management = مدیریت دانش، Kn. Creation = کسب دانش، Kn. Dissemination = انتقال و توزیع دانش، Kn. Application = به کارگیری دانش، Kn. Recording = ثبت و ضبط دانش، Organizational innovation = نوآوری سازمانی، Organizational effectiveness = اثربخشی سازمانی، Organizing = سازماندهی، Decision making = تصمیم گیری، Relationship = ارتباط افراد، Job Satisfaction = رضایت شغلی)

علاوه بر اینکه مدل نظری برازش در حیطه تحلیل مسیر، از مفروضات تجربی - نظری مناسبی برخوردار بود، مدیریت دانش با ضریب مسیر $pc = 0/65$ بر نوآوری سازمانی و با ضریب مسیر $pc = 0/78$ بر اثربخشی سازمانی اثر مستقیم داشت. در اثرگذاری مدیریت دانش بر اثربخشی و نوآوری سازمانی، به ترتیب به کارگیری دانش با بارعاملی $0/79$ ، انتقال دانش با بارعاملی $0/72$ ، کسب دانش با بارعاملی $0/72$ و ثبت و ضبط با بارعاملی $0/32$ نقش داشتند. در مدل نهایی همچنین نشان داده شد که نوآوری سازمانی با ضریب مسیر $pc = 0/56$ بر اثربخشی سازمانی اثر مستقیم دارد. در این اثرگذاری به ترتیب تصمیم گیری با بارعاملی $0/81$ ، ارتباط با افراد با بارعاملی $0/66$ ، سازماندهی با بارعاملی $0/53$ و رضایت شغلی با بارعاملی $0/39$ نقش داشتند. مدیریت دانش علاوه بر اثرگذاری مستقیم بر اثربخشی سازمانی، به صورت غیرمستقیم از طریق نوآوری سازمانی بر اثربخشی سازمانی اثر داشت. میزان اثرگذاری غیرمستقیم $(0/364 = 0/65 \times 0/56)$ کمتر از اثرگذاری مستقیم مدیریت دانش بر اثربخشی سازمانی بود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این تحقیق، مدل‌سازی معادلات ساختاری مدیریت دانش، نوآوری و اثربخشی سازمانی در کارکنان وزارت ورزش و جوانان ایران بود. یکی از نتایج این تحقیق، وجود ارتباط معنادار بین مدیریت دانش با اثربخشی سازمانی بود. نتیجه حاصله موید نتایج تحقیقات گذشته بود و از این نظر با نتایج تحقیقات ژنگ و همکاران (۲۰۱۰)، اسمیت و میلز (۲۰۱۰) و نیز چین تی سای (۲۰۰۹) همراستا می‌باشد. در توجیه نتایج به دست آمده می‌توان گفت مدیریت دانش قصد دارد دسترسی به دانشی که پیوسته در حال تغییر است، دانش عینی و دانش ضمنی یا دانش نهفته در اذهان افراد را فراهم کند و با ایجاد «خرد»، توانایی در نوآوری و قدرت مقابله با بحران‌ها را افزایش دهد. نکته اساسی پشت پرده مدیریت دانش این است که بهبود تمام عوامل منجر به موفقیت یک سازمان مثل خلاقیت سازمانی، کیفیت محصولات و خدمات، در گرو دسترس‌پذیری و استفاده کارآمد از دانش برتر و بهتر است. اسمیت (۲۰۱۴) نیز معتقد است استفاده واقعی از دانش موجود، انتقال دانش از یک فرد به فرد دیگر، از یک فرد به گروه یا از یک گروه به گروه دیگر، کسب دانش سازمانی مورد نیاز از منابع داخلی و خارجی و قابلیت‌بازایی و دسترسی افراد جهت استفاده از دانش به ترتیب موثرترین اقدامات مدیریت دانش هستند که از طریق خواهان نوآوری کردن و بهبود عملکردها، اثربخشی سازمانی را بیشتر می‌کنند.

همچنین، در بحث طراحی مدل و استفاده از الگوی معادلات ساختاری، نتایج تحقیقات گذشته نشان داده است که مدیریت دانش و نوآوری بر عملکرد سازمان تاثیر می‌گذارد. به عبارت دیگر، مدیریت دانش از طریق نوآوری، عملکرد سازمان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. نتیجه حاصله در این بخش از پژوهش نیز با نتایج تحقیقات کارلینا و آنجل (۲۰۱۱)، ون‌هوی و ژن (۲۰۱۱) و اریلی و نای (۲۰۰۷) در سطح تحقیقات خارجی و نیز ایران‌بان (۱۳۹۶) در سطح تحقیقات داخلی همراستاست. در توجیه نتایج حاصله در این بخش از پژوهش باید گفت به اعتقاد محققان این حوزه، فرآیند نوآوری به دانش و مدیریت دانش بستگی دارد؛ این در حالی است که برخی سازمان‌ها از پیامدهای واقعی که ممکن است مدیریت دانش داشته باشد، آگاه نیستند. مدیریت دانش، پایه و اساس تحول سازمان است و هرچه سازمان‌ها بتوانند فرآیند مدیریت دانش را در سازمان‌ها به شکل مطلوب اجرا نمایند، نوآوری و تفکر خلاق را در سازمان‌ها تقویت خواهند کرد (پری‌کلاین، ۲۰۱۴). نوآوری و تفکر خلاق، پایه و اساس تصمیمات مدیریت سازمان‌ها در فضای مملو از تغییرات محیطی است. مدیرانی که در فرآیند تصمیم‌گیری از نوآوری و خلاقیت‌های فردی و گروهی کارکنان خود بهره می‌جویند، با گزینه‌های خلاق و جدیدی برای حل مسائل غیربرنامه‌ریزی شده مواجه خواهند بود و بنابراین انتخاب یک راه‌حل و تصمیم اثربخش برای سازمان بسیار محتمل خواهد بود. فرهنگ نوآورانه، راهی برای عبور از مسائل و چالش‌های جدی سازمان پیش روی مدیریت خواهد گذاشت و با این رویکرد، عبور از مشکلات جدی سازمان به آسانی صورت خواهد گرفت. نکته‌ای که در تحقیقات گذشته نیز به آن اشاره شده است، وجود ارتباط معنادار بین نوآوری سازمانی و اثربخشی سازمانی است که در سطوح مختلف سازمان و به شکل ملموس قابل ملاحظه است. نوآوری سازمانی که در بطن آن نوع مدیریت و رهبری سازمانی است، با تکیه بر گروه‌اندیشی و استفاده از نظرات سایر اعضای سازمان، در جستجوی تفکر خلاقانه و نقدانه برای حل مشکلات سازمان است و در این زمینه مشکلات سازمان به بهترین راه‌حل خواهد رسید. پژوهش‌های گذشته بر ارتباط بین نوآوری سازمانی و نقش آن در اثربخشی سازمان در سطوح گوناگون تاکید داشته‌اند و بر این اساس، نتایج تحقیق حاضر با

تحقیقات گذشته همسو می باشد و نتایج آن ها را تایید می نماید. اگر بخواهیم نوآوری را که امری مقتضی در دنیای امروز است نهادینه کنیم، باید عوامل آن در سازمان فراهم شود و تحت فرآیند مناسب دائما توسعه یابد. رسیدن به چنین سازمانی نیاز به فرآیند تحول اساسی دارد. لذا مدار نوینی که سازمان موردنظر باید در آن قرار گیرد، مداری است که سازمان های یادگیرنده در آن قرار دارند. سازمان های یادگیرنده، عامل نوآوری را درون خود تقویت می کنند و نوآوری نیز تداوم می یابد، ولی سازمان های موجود ممکن است سازمان های یادگیرنده نباشند و تازمانی که تبدیل به سازمان های یادگیرنده نشوند، این فرایندها شکل نمی گیرند و نوآوری در فرایندها اتفاق نمی افتد (لی باس، ۲۰۱۴). برای اینکه انتقال از سازمان های موجود به سازمان های یادگیرنده صورت گیرد و سلسله مراتبی بودن و وظیفه ای بودن آنها، نگرش آنها به کار و انسان و به طور کلی پارادایم سنتی آنها دگرگون شود، سازمان ها احتیاج به نوآوری در فرآیند تحول سازمانی دارند و این امر، اساسی ترین نوآوری است که مدیران به آن احتیاج دارند تا نوآوری را جهت دار کنند، رونق و اشاعه بدهند و بین آنها سینیژی ایجاد کنند. این گونه نوآوری در نهایت اثربخشی سازمانی را امکان پذیر خواهد کرد. بنابراین در تأیید مبانی نظری موجود در این زمینه و بر اساس تحقیقات انجام شده قبلی می توان گفت با تقویت و گسترش عوامل مرتبط با مدیریت دانش می توان زمینه تقویت خلاقیت و یادگیری سازمانی را در کارکنان وزارت ورزش و جوانان ایران فراهم کرد. مسئولان سازمان های ورزشی باید به دنبال ایجاد محیطی صمیمانه و قابل اعتماد همراه با ارتباطات مفید و سودمند در سازمان ها باشند و در پی آن بتوانند با تعاملات سازنده، شرایط توسعه دانش را در سطوح مختلف سازمان به وجود آورند. این تحقیقات بیانگر آن است که بین تمامی مولفه های مدیریت دانش از قبیل کسب دانش، انتقال دانش، به کارگیری دانش و ثبت و ضبط آن با نوآوری سازمانی ارتباط معنادار مثبتی وجود دارد. این نتیجه با نتایج تحقیقات آفوا (۲۰۰۳)، استوری و کلی (۲۰۰۲) و ترزیوسکی (۲۰۰۴) همراستا بوده و موید نتایج به دست آمده در تحقیقات گذشته است. همچنین، نتایج تحلیل مدل در این پژوهش بیانگر تاثیر مستقیم مدیریت دانش بر اثربخشی سازمانی بوده است. در این زمینه، بر اساس نتایج این پژوهش و تحقیقات گذشته، "به کارگیری دانش" دارای بیشترین تاثیر بر اثربخشی سازمانی بوده است و از این منظر، نتایج این تحقیق با تحقیقات گذشته همسوست و آنها را تایید می نماید. نتیجه حاصله با نتایج تحقیقات کاستاپولوس (۲۰۱۱) همراستا است. همچنین، نوآوری سازمانی به عنوان یک متغیر میانجی می تواند سبب تاثیر مدیریت دانش بر اثربخشی سازمانی شود. درواقع، با استناد به نتایج تحقیق حاضر می توان گفت مدیریت دانش با ارتقای سطح نوآوری سازمانی در بین کارکنان وزارت ورزش و جوانان، به افزایش میزان اثربخشی سازمانی در این وزارتخانه منجر می شود. این اثر علاوه بر اثر مستقیمی است که مدیریت دانش بر اثربخشی سازمانی دارد و به طور مستقیم و بدون ارتقای سطح نوآوری سازمانی هم می تواند به افزایش اثربخشی سازمانی منجر گردد. نتایج یافته های تحقیقات گذشته نیز این مطلب را تایید می کند و از این منظر نتایج این تحقیق با تحقیقات گذشته (زوگا، ۲۰۱۵) همسوست. بنابراین، از آنجا که در مدل نهایی برازش شده تحقیق، مدیریت دانش با یک اثر مستقیم به میزان ۷۸ درصد و نیز با یک اثر غیرمستقیم با میزان تأثیرگذاری ۳۶ درصد، منجر به ارتقای اثربخشی سازمانی در وزارت ورزش و جوانان ایران شده، لازم است مدیران این وزارتخانه با ارتقای سطح مدیریت دانش در این سازمان، ضمن ارتقای اثربخشی سازمان، سطح نوآوری سازمانی را نیز افزایش دهند که با توجه به بارهای عاملی به دست آمده در اثرگذاری مدیریت دانش بر نوآوری و اثربخشی سازمانی لازم است به دو مؤلفه

«به کارگیری دانش» و «انتقال دانش» بیشترین توجه را نمایند و مسیرهای به کارگیری و انتقال هرچه بیشتر دانش کارکنان در این وزارتخانه را هرچه بیشتر مورد تحقیق و تفحص قرار دهند. بنابراین، براساس نتایج به دست آمده در مورد مولفه‌های مدیریت دانش، نیاز وزارت ورزش و جوانان خلق یا اکتساب دانش و حفظ آن در بین کارکنان این وزارتخانه نیست، بلکه نیاز اساسی این وزارتخانه، توسعه طرح‌های اجرایی به منظور استفاده از دانش و به اشتراک گذاری آن در بین کارکنان است. برای نیل به این هدف لازم است مدیران این وزارتخانه از طریق تسهیل مجاری انتقال و تبادل دانش در بین کارکنان خود و نیز از طریق اتخاذ راهکارهایی که منجر به به کارگیری هر چه بیشتر سطح دانش و اطلاعات در نزد کارکنان می‌شود. از دانش منتقل شده و نیز دانش حداکثری به کار گرفته شده به عنوان ابزار و اهرمی در جهت ارتقای سطح نوآوری سازمانی در این وزارتخانه استفاده نمایند. همچنین، در ارائه نظرات کاربردی جهت توسعه مدیریت دانش می‌توان به موارد زیر که برگرفته از اسناد بالادستی حاکم بر امور دستگاه‌های اجرایی است، اشاره کرد. قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب سال ۱۳۸۶ حاکی از مواد و ظرفیت‌های قانونی ارزشمند تکلیف شده و الزام‌آوری است که به توسعه مدیریت دانش در دستگاه‌های اجرایی کمک می‌کند. یکی از این موارد، رجوع به فصل سوم این قانون و ماده ۲۷ آن است که در آن دستگاه‌های اجرایی ملزم به مستندسازی و شفاف نمودن مراحل، زمان، کیفیت و استاندارد کردن ارائه خدمات اشاره شده هستند. در زمینه اثربخش نمودن سازمان می‌توان به فصل پنجم این قانون و ماده ۳۶ ارجاع داد که در آن، به الزام دستگاه‌های اجرایی به تهیه فرآیندهای مورد عمل و روش‌های انجام کار با هدف افزایش بهره‌وری نیروی انسانی و کارآمدی فعالیت‌هایی نظیر سرعت، دقت، هزینه، کیفیت، سلامت و صحت امور و تأمین رضایت و کرامت مراجعان و مردم اشاره شده است. در زمینه نوآوری و نقش آن در اثربخشی سازمان نیز می‌توان به موظف کردن کارمندان دستگاه‌های اجرایی به توانمندسازی مستمر و افزایش مهارت‌ها و توانمندی‌های شغلی طبق ماده ۶۲ قانون مذکور اشاره نمود. ضمن اینکه در ماده ۶۹ به دستگاه‌های اجرایی اجازه داده شده است که فوق‌العاده بهره‌وری به کارمندان و مدیرانی که کارهای برجسته و نوآورانه به سازمان ارائه می‌دهند، پرداخت شود. این موارد از جمله مواردی است که می‌تواند به عنوان پیشنهادی کاربردی در این زمینه ارائه شود. در مورد سایر اسناد بالادستی نیز می‌توان به بخشنامه ۱۳۰۸۱۸۶ مورخ ۱۳۹۶/۵/۱۰ «سازمان اداری و استخدامی کشور» با موضوع «ارزشیابی عملکرد کارکنان و مدیران» اشاره نمود. در بخش عوامل مدیریتی و مولفه فرآیندی، به موضوع تهیه طرح کار موثر و نوآور با ۴ امتیاز از ۱۰۰ امتیاز اشاره شده است که پیشنهاد می‌شود با تأکید بر نوآور کردن کارکنان سازمان، این امتیاز ارتقا یابد. به علاوه، با توجه به اینکه کلیه نتایج حاصله حاکی از اثرگذاری مدیریت دانش بر اثربخشی سازمانی است و در این مسیر، به کارگیری دانش و انتقال دانش، بیشترین تأثیر را دارند، پیشنهاد می‌شود طرح عملیاتی سازی فرآیند و نظام مدیریت دانش که مورد تأکید نظام اصلاح اداری کشور است، به طور جامع در سطح وزارت ورزش و جوانان اجرایی شود و گام به گام بر اجرای آن نظارت گردد. مدیریت دانش در همه سازمان‌ها از جمله وزارت ورزش و جوانان یک فرآیند سیال و مستمر است که لازم است به طور جامع و علمی برنامه‌ریزی و نظارت گردد. این موضوع از پشتوانه‌های قانونی و اسناد بالادستی همچون قانون مدیریت خدمات کشوری و بخشنامه‌هایی چون «۱۰ اصلاح نظام اداری» برخوردار است و به عنوان یک تکلیف و الزام دستگاه‌های اجرایی محسوب می‌شود. همچنین، از آنجا که امروزه در بسیاری از دستگاه‌های اجرایی، نیروهای تحصیل کرده در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری رقم قابل توجهی از منابع انسانی را تشکیل

می دهند که در کنار افراد باتجربه دستگاه ها می توانند بسترهای لازم برای به هدف رساندن دستگاه ها و تحقق اهداف آنها داشته باشند، لذا ضرورت تدوین نظام جامع مدیریت دانش در دستگاه ها کمک شایانی به این موضوع خواهد کرد. از طرف دیگر، موضوع نوآوری و خلاقیت نیز به عنوان یکی از مولفه های اصلی اثرگذار در ارزیابی عملکرد سالانه مدیران و کارکنان دستگاه های اجرایی، به شدت مورد تاکید است و هر ساله امتیاز قابل توجهی به این موضوع تعلق می گیرد. لذا دستگاه ورزش و جوانان می تواند با ارتقای امتیاز این موضوع، کمک موثری به افزایش اثربخشی در این وزارتخانه نماید. در همین راستا، طبق ماده ۶۸ قانون مدیریت خدمات کشوری، فوق العاده بهره وری به افرادی تعلق می گیرد که در سازمان کار برجسته ای را انجام دهند و موجب ارتقای بهره وری سازمان گردند و از این مسیر به اثربخشی سازمان کمک نمایند.

از جمله نوآوری های تحقیق حاضر از حیث روش شناسی، ارائه مدلی جامع برای سنجش مهمترین عوامل اثرگذار بر اثربخشی سازمانی است. همچنان که مرور تحقیقات گذشته انجام شده در این زمینه از طرف محقق نشان می دهد، در مورد عوامل اثرگذار بر اثربخشی سازمانی در وزارت ورزش و جوانان تحقیقی یافت نشد و در تحقیقات گذشته به سنجش ارتباط و همبستگی تنها یک متغیر با اثربخشی سازمانی بسنده شده است. لذا از این نظر تحقیق حاضر منحصر به فرد است و می تواند به توسعه دانش گذشته در زمینه عوامل اثرگذار بر اثربخشی سازمانی کمک شایانی نماید.

در خاتمه، از آنجا که بنا بر محدودیت های موجود از جمله محدودیت ها و شرایط سازمانی در پاسخگویی کارکنان وزارتخانه به پرسشنامه های تحقیق، تنها سهم دو متغیر مدیریت دانش و قابلیت کارآفرینی در سنجش اثربخشی سازمانی در وزارت ورزش و جوانان مورد بررسی قرار گرفت، لازم است در تحقیقات آتی سایر عوامل اصلی و واسطه ای از جمله شرایط شخصی، محیطی و سازمانی که بر ارتقای اثربخشی سازمانی در این وزارتخانه به صورت مستقیم یا غیر مستقیم نقش دارند مورد بررسی و تحلیل قرار گیرند. با توجه به اثر مستقیم و غیر مستقیم مدیریت دانش بر اثربخشی سازمانی که به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۳۶ به دست آمده است، ضرورت انجام چنین تحقیقی بیش از پیش احساس می گردد. همچنین، از آنجا که یکی از محدودیت های اصلی انجام این تحقیق، انجام آن به شیوه کمی بوده است، لازم است در تحقیقات آتی، مدلی یکپارچه و جامع جهت تبیین عوامل اصلی اثرگذار بر ارتقای اثربخشی سازمانی در این وزارتخانه و نیز سایر نهادهای ورزشی به شیوه کیفی و از طریق احصای نظرات متخصصان و خبرگان مدیریت در سازمان های ورزشی ارائه گردد.

منابع

- ایران‌بان، سیدجواد. (۱۳۹۶). «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل موثر بر استقرار مدیریت دانش و رابطه آن با مزیت رقابتی و عملکرد سازمانی». رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. ۲ (۳۰): ۱۲۷-۱۴۱.
- زارعی، عظیم؛ مقدم، علیرضا؛ مهمان‌نوازان، سهیلا و شهریاری، مهین. (۱۳۹۵). «بررسی نقش هوش سازمانی و یادگیری سازمانی در تبیین رابطه بین مدیریت دانش و نوآوری سازمانی». فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی. ۵ (۴): ۱-۳۲.
- شریف‌زاده، مظفر؛ صفری، ثنا و حیدری، امیر. (۱۳۹۶). «برازش و تحلیل مسیر مدل مدیریت دانش و نقش آن بر خلاقیت اعضای هیئت علمی». راهبردهای آموزش در علوم پزشکی. ۱۰ (۳): ۱۷۲-۱۷۹.
- صفاری، مرجان. (۱۳۸۷). «رابطه بین فرهنگ سازمانی و استقرار مدیریت دانایی در سازمان تربیت بدنی». همایش ملی مدیریت ورزشی. آکادمی ملی المپیک.
- طبیبی شیرمرد، مهدی و میرزایی، نورالدین. (۱۳۹۶). «رابطه مولفه‌های خلاقیت با استقرار مدیریت دانش». فصلنامه رسالت مدیریت دولتی. ۲۵: ۸۵-۹۲.
- عبدصبور، فریدون؛ راوند، مصطفی و ضیائی دوستان، حامد. (۱۳۹۴). «نقش تعیین‌کننده مدیریت دانش در ارتباط آموزش و اثربخشی سازمانی (مورد مطالعه: شرکت برق منطقه‌ای تهران)». سی‌امین کنفرانس بین‌المللی برق. ۱۱-۱۳ آبان ۱۳۹۴، تهران.
- عسگری، ناصر. (۱۳۸۷). «بررسی ارتباط بین عوامل سازمانی (ساختار، فرهنگ، تکنولوژی) در وزارت کار و امور اجتماعی با استراتژی مدیریت دانش». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران.
- فرزانه، محمد؛ روح‌بخش، هاجر و بذرافشان، مجتبی. (۱۳۹۵). «نقش واسطه‌ای مدیریت دانش در ارتباط میان رهبری تحول‌آفرین و نوآوری سازمانی». فصلنامه رسالت مدیریت دولتی. ۲۳: ۱۵-۳۱.
- مارکوارت، مایکل. (۱۳۸۵). ایجاد سازمان یادگیرنده. محمدرضا زالی. تهران: دانشگاه تهران
- واعظی، مظفرالدین؛ حسینی بهارانچی، سیدرسول و امیرحسینی، امیر. (۱۳۸۸). «بررسی ارتباط مولفه‌های رفتاری مدیران آموزشی با اثربخشی دبیرستان‌های شهر تهران». نشریه روانشناسی و علوم تربیتی. ۳۹ (۲): ۱۳-۳۰.

- Afuah, A. (2003). **Innovation Management**. New York, NY: Oxford University Press
- Carolina Lopez-Nicolas., Angel L. Merono, Cerdan. (2011). **“Strategic knowledge management, innovation and performance”**. International journal of Information Management, 31, 502-509.
- Chin Tsai, Ch. (2009). **“A study of the correlations between the knowledge management and the administrative effectiveness of general affairs office in the elementary schools in Taiyuan County”**. Master's thesis, department grad- education, 156.
- Delgado-Verde, M., Martin-de Castro, G., Navas-Lopez, J. E. (2011). **“Organizational knowledge assets and innovation capability”**. Journal of Intellectual Capital, 12(1): 5-19.
- Gloet, M. and Terziovski, M. (2004). **“Exploring the relationship between knowledge management practices and innovation performance”**. Journal of manufacturing technology

management, 15 (5): 402- 409.

- Gluckler, J., Lazega, E & Hammer, I. (2017). **“Knowledge and networks”**. Knowledge and space series, Vol 11 (Berlin: Springer).
- Gold, A. H. Malhotra, A. and Segars, A. H. (2001). **“Knowledge management: an organizational capabilities perspective”**. Journal of management information systems, 18 (1): 185-214.
- Haa, S T., Lob, M c., Wang, Y C. (2016). **“Relationship between knowledge management and organizational performance: A test on SMEs in Malaysia”**. Social and behavioral sciences, pp. 184-189.
- Herkema S. (2003). **“A complex adaptive perspective on learning within innovation projects”**. The Learning Organization, 10(6): 340-346.
- Hoffman, James, Hoelscher Mark L., Sherif Karma. (2005). **“Social Capital, Knowledge management and Sustained Superior Performanc”**. Journal of Knowledge management, 9(3), 170- 182.
- Jimenez-Jimenez, D, Sanz -Valle, R. S & Hernandez-Espallardo, M. (2008). **“Fostering Innovation: The role of market orientation and organizational learning”**. European Journal of Innovation Management 11(3): 389-412.
- Kim, J.H., Kim, C.S, Kim, J. M. (2011). **“Analysis of the effect of leadership and organizational culture on the organizational effectiveness of radiological technologist’s working environments”**. Journal of Radiography, 17, 201-206
- Kostopoulos, K., Papalexandris, A., Papachroni, M., & Ioannou, G. (2011). **“Absorptive capacity, innovation, & financial performance”**. Journal of Business Research, 64 (12): 1335-1343.
- Le Bas, C., C. Mothe, et al. (2014). **“The differentiated impacts of organizational innovation practices on technological innovation persistence”**. European Journal of Innovation Management 18 (1): 110-127.
- Naranjo Valencia, J. C., Valle, R. S., Jime´nez. D. J. (2010). **“Organizational culture as determinant of product Innovation”**. European Journal of Innovation Management, 13(4): 466-480
- Nawab, S., Nazir, T., Zahid, M M., Fawad, S M. (2015). **“Knowledge management, innovation and organizational performance”**. International journal of knowledge engineering, pp. 43- 48.
- O’Reilly, N. O. Knigh, P. (2007). **“Knowledge management best practices in national sport organizations”**. International journal of sport management and marketing Issue, 2(3): 264-280.
- Smith, A. T. Mills, M. A. (2010). **“Exploring the impact of knowledge management capabilities on organizational effectiveness”**. International conference on information.

- Smith, T A. (2014). **“Knowledge management liked to strategy for organizational effectiveness”**. Journal of sport science, 12: 120- 134.
- Storey, C., Kelly, D. (2002). **“Innovation in services: the need for knowledge management”**. Australasian Marketing Journal, 10 (1): 59-70.
- Systematic Review of the Literature. **Business and Economic Research**. 2(1): 1-37.
- Teresa, L., Chia-Ying, L., Tien-Shiang, L. (2006). **“A contingency model for knowledge management capability and innovation”**. Industrial Management & Data Systems, 106(6): 855-877.
- Wenhui, H. Zhen, ZH. (2011). **Innovation of management model of sport event based on knowledge management**. 978-1-5477-9358-4/11///26.00//2011 IEEE.
- Zheng, W. Yang, B. McLean, N, G. (2010). **“Linking organizational culture, structure, strategy and organizational effectiveness: mediating role of knowledge management”**. Journal of business research, 63 (7): 763-771.
- Zoogah, D. B., M. W. Peng, et al. (2015). **“Institutions, resources, and organizational effectiveness in Africa”**. The Academy of Management Perspectives, 29(1): 7-31.

نقش ورزش در ارتقای حس وطن‌پرستی^۱

امین خطیبی^۲

سید حسین مرعشیان^۳

اسماعیل ویسیا^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۰/۱۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۱/۲۶

هدف این تحقیق، بررسی نقش ورزش در ارتقای حس وطن‌پرستی بود که به روش آمیخته اکتشافی در استان خوزستان انجام شد. در بخش اول این تحقیق به منظور شناسایی نقش ورزش، از روش مصاحبه‌های کیفی نیمه ساختار یافته با خبرگان استفاده شد. بر اساس نتایج به دست آمده در این مرحله، مدل مفهومی تحقیق و پرسشنامه نقش ورزش طراحی گردید. پس از اعتباریابی ابزار تحقیق، در بخش دوم (بخش کمی) مدل مفهومی تحقیق آزمون شد. جامعه آماری این تحقیق کلیه افراد رده سنی ۱۵ تا ۶۵ سال ساکن در استان خوزستان بودند ($N=4853000$). ۴۰۰ پرسشنامه در پنج خوشه استان خوزستان توزیع شد که در نهایت ۳۲۲ پرسشنامه کامل و قابل استفاده بود. برای تحلیل داده‌ها از معادلات ساختاری استفاده شد. یافته‌ها حاکی از تاثیر ورزش بر ارتقای حس وطن‌پرستی بود. در مورد نقش ورزش چهار عامل شناسایی شد: حضور، عملکرد، جو و برگزاری رویدادهای ورزشی و از میان عوامل، جو پیرامون رویدادهای ورزشی نقش پررنگ‌تری داشت. یافته‌های تحقیق بیانگر ظرفیت اجتماعی ورزش است که در صورت مدیریت صحیح می‌تواند دستاوردهای ارزشمندی برای کشور به همراه داشته باشد.

۱. این مقاله مستخرج از پژوهشی است که با حمایت اداره کل ورزش و جوانان استان خوزستان انجام شده است.

۲. استادیار، گروه مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)

Email: Khatibi83@yahoo.com

۳. استادیار، گروه مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۴. دانشجوی دکتری، مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

واژگان کلیدی: ورزش، حس وطن پرستی، رویداد ورزشی و استان خوزستان

مقدمه

در زبان اروپایی، واژه ملت^۱ بر مردمانی دلالت دارد که از ولادت با یکدیگر نسبت دارند و از یک قوم و قبیله اند؛ اما در خلال شکل گیری دولت های ملی در عصر جدید، گاهی سیر حوادث تاریخی، مردمانی را که از اقوام گوناگون بوده اند، گرد هم آورده و از آن ها یک ملت با یک هویت مشترک را به وجود آورده است (اشرف، ۱۳۷۳، ۵۳۰).

از آنجا که هویت یا وطن پرستی همیشه در تقابل ما و دیگران شکل می گیرد، عنصر کلیدی در روند تعیین وطن پرستی ترسیم مرزها بین خود و دیگران است. در حقیقت، وطن پرستی از طریق مشخص کردن تفاوت ها، قابل درک است. هنگامی که ما بین خودمان و دیگران در یک سطح فردی و جمعی تمایز قائل می شویم، یک حس وطن پرستی را بیان و احساس می کنیم (ادنسور^۲، ۲۰۰۲: ۴۸). این تمایز و ترسیم تفاوت ها به ویژه در مورد «دیگران تهدید کننده» اهمیت بیشتری دارد (بارکر^۳، ۲۰۰۸: ۹۸). تحول دوران مدرن باعث شد که واحدهای سیاسی به درجه ای از شناسایی و مشروعیت شهروندان نیاز داشته باشند (رجایی، ۱۳۸۲: ۱۰۱). به علت اهمیت و تاثیر حس وطن پرستی در انسجام اجتماع و پیوند مردم، نسل ها و اقوام مختلف، یکپارچگی ملی و نقش مستقیم آن در توسعه سیاسی و اقتصادی جوامع است که کشورها تثبیت می شوند، ارائه هویت واحد را در دستور کار خود قرار می دهند و با عرضه یک تعریف واحد از آن، فرایند «ملت سازی» را تحکیم می بخشند. آن ها در این فرایند، تعریفی از ملت خود بنا می سازند و با مقبول و مشروع ساختن آن تعریف، هویت منسجم و متحدی ایجاد می کنند (اتاوی^۴، ۲۰۰۲: ۱۲۳).

یکی از جنبه هایی که تاثیرگذاری و نقش آن در شکل گیری، ارتقا و یا تنزل حس وطن پرستی همواره مورد بحث محققان بوده، نقش ورزش است. پیوند میان ورزش و وطن پرستی از آغاز تکوین این دو پدیده قابل بررسی است. این دو پدیده چه در آغاز تکوین و چه در ادامه تکامل شان بسیار با همدیگر در آمیخته اند. از یک سو، ورزش همواره بستر کم نظیری برای ساخت، گسترش، بیان، مشروعیت یابی و نفوذ ملیت و فرهنگ ملی بوده است و از سوی دیگر، این دولت ها و جنبش های هویت طلبی بودند که به تقویت، گسترش و نفوذ ورزش مدرن کمک کردند (اخوان کاظمی و شاه قلعه، ۱۳۹۲: ۱۱۲). در بین بهره برداری های سیاسی گوناگون که از ورزش شده، ترویج و تبلیغ شعارهای ملی یا حتی تهییج احساسات ناسیونالیستی (وطن پرستی) و تقویت هویت ملی در زمره سالم ترین انواع استفاده از ورزش برای نیل به اهداف سیاسی و اجتماعی هستند (هاشمی و جوادی یگانه، ۱۳۸۶: ۱۲۲). در ورزش، عشق به تیم، تبدیل به میهن دوستی و دفاع از خاک وطن می شود. ویلکرسون و دودر^۵ معتقدند که ورزش، اجرا کننده یکی از هفت وظیفه اثبات هویت و موحد روح جمعی است و مردم را به شیوه ای متحد برای دست یابی به اهداف مشترک متشکل می کند (خلجی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۷۶). ورزش نقش قابل ملاحظه ای در تقویت وفاق ملی نیز

1. Nation
2. Edensor
3. Barker
4. Ottaway
5. Wilkerson & Dodder

ایفا می‌کند. تمامی آحاد جامعه با هر نوع گرایش سیاسی، مذهبی و وابستگی‌های دیگر، هنگام برگزاری مسابقات ملی، یک نقطه مشترک به نام تیم ملی می‌بایند و این امر، عامل وفاق بخش‌های گسترده‌ای از مردم جامعه می‌شود (اخوان کاظمی و شاه قلعه، ۱۳۹۲: ۱۳۳).

ورزش در سطح بین‌المللی به گونه‌ای دیگر نیز در تقویت هویت ملی موثر است؛ به طوری که پیروزی تیم‌های ورزشی در میدان‌های جهانی باعث افزایش غرور ملی و حس وطن‌پرستی شده، به طور خودجوش مردم را به سوی جشن و شادمانی در مقطع میهنی و در سطح کشوری سوق می‌دهد به ویژه اگر این پیروزی بر یک دشمن قوی سیاسی و یا یک رقیب پر توان ورزشی باشد که نمونه‌های آن، هنگام پیروزی تیم ملی فوتبال جمهوری اسلامی ایران بر تیم ملی فوتبال آمریکا و استرالیا مشاهده شد (ملکوئیان، ۱۳۸۸: ۳۱۳).

با این حال نتایج برخی تحقیقات نیز چندان از نقش ورزش در ارتقای حس وطن‌پرستی حمایت نکرده‌اند؛ چنان‌که هاشمی و جوادی یگانه (۱۳۸۶) در تحقیقی به کارکردهای اجتماعی ورزش پرداختند و دریافتند عملکرد تیم‌های محلی در بسیاری از موارد در تقابل با نمادها و آیین‌های ملی است و در مواردی هم با ایجاد فضای رقابتی شدید به تقابل گروه‌های اجتماعی دامن می‌زند و با استمرار آن در طول زمان به قطب‌بندی‌های موجود قوت می‌بخشد. احمدی (۱۳۸۶) در تحقیقی به بررسی تاثیر نتایج تیم ملی فوتبال ایران در جام جهانی ۲۰۰۶ بر هویت ملی شهروندان پرداخت و دریافت پس از شکست تیم ملی فوتبال ایران در مقابل مکزیک و پرتغال نمره‌های هویت ملی در ابعاد مختلف به صورت کلی کاهش یافت. شعبانی بهار و مقبولی (۱۳۹۲) نیز طی تحقیقی دریافتند که محیط ورزشی علاوه بر این که باعث تطبیق با محیط چند فرهنگی می‌شود می‌تواند باعث حفظ هویت قومی نیز گردد و حفظ هویت فرهنگی و یا فرهنگ‌پذیری جدید به پیشینه فرهنگی ورزشکاران بستگی دارد.

فدایی ده چشمه، عیدی و عباسی (۱۳۹۵) در تحقیقی غرور ملی را در قالب هفت عامل غرور فرهنگی و ادبی، غرور ناشی از تاریخ و تمدن، غرور نظامی، غرور سیاسی، غرور علمی، غرور اقتصادی و غرور ورزشی شناسایی کردند. لنو^۱ و همکاران (۲۰۱۲) معتقدند پوشیدن لباس ملی از سوی ورزشکاران در بازی‌های المپیک و جام جهانی، اهتزاز پرچم و خواندن سرود ملی کشورها صحنه‌ای عظیم برای نمایش غرور و اعتبار ملی است. موور^۲ (۲۰۱۲) در یک پژوهش بین‌المللی از طریق خبرگزاری بی‌بی‌سی^۳ نشان داد که بیشتر ساکنان ۱۸ کشور از بین ۲۰ کشور مورد مطالعه، عملکرد قهرمانان ورزشی ملی را در بازی‌های المپیک موجب تقویت احساس غرور ملی می‌دانند. پائولوسکی، دون وارد و راسوت^۴ (۲۰۱۳) طی تحقیقی دریافتند که نه تنها موفقیت بین‌المللی ورزشی و غرور ملی موجب ایجاد نشاط و شادی در جامعه خواهد شد، بلکه عوامل دیگری مانند میزبانی رویدادهای ورزشی و توسعه ورزشی نیز تاثیر گذارند. با این حال، لیسن^۵ (۲۰۱۸) طی تحقیقی دریافت میزبانی رویدادهای ورزشی بزرگ (رقابت‌های اروپایی ۲۰۱۳ بسکتبال مردان) تاثیر معناداری بر حس وطن‌پرستی مردم کشور میزبان (اسلوونی) ندارد. الینگ، هیلورد

1. Lau

2. Mower

3. BBC

4. Pawlowski , Downward & Rasciute

5. Licen

ووندول^۱ (۲۰۱۴) با انجام یک مطالعه طولی در زمینه غرور ملی و تاثیر آن از طریق موفقیت ورزشی به این نتیجه رسیدند که غرور ملی به عنوان یک مولفه ثابت هویت ملی، تحت تاثیر موفقیت‌های ورزشی در میداين بين‌المللی افزایش می‌یابد که این میزان در ورزشکاران، مردان و افراد غیر مهاجر بیشتر است. ماتز و گرک^۲ (۲۰۱۸) طی تحقیقی دریافتند درگیری احساسی، مکانیسم اصلی است که موجب می‌شود هویت ملی از طریق ورزش افزایش یابد. همچنین آن‌ها دریافتند شیوه ارائه یک رویداد ورزشی در رسانه‌ها، در ایجاد حس وطن‌پرستی و غرور ملی بینندگان تاثیرگذار است.

در سطح ملی، هویت قومی با تاثیر گذاری بر هویت ملی، می‌تواند اساس یک کشور را به خطر بیندازد. در سطح خرد نیز تشدید هویت قومی با تاثیر گذاشتن بر مناسبات زندگی افرادی که در کنار مرزها زندگی می‌کنند، می‌تواند مشکلات خاصی را به وجود آورد. هویت قومی و تشدید و برجستگی آن، یکی از مسائل اجتماعی مهم در کشورهای چند قومیتی است. اهمیت این مسئله در کشورهای توسعه نیافته بیشتر است، چرا که در این کشورها هنوز جامعه مدنی با مکانیزم‌های آن نهادینه نشده است و تشدید هویت قومی می‌تواند اثرات مخربی در سرنوشت آن‌ها بگذارد. سوابق حوادث تاریخی مانند جدایی آذربایجان و کردستان از ایران در سال ۱۳۲۴ و برخی نغمه‌های عربی بودن خوزستان و حتی خلیج فارس و ... و ادعاهای برون مرزی در این زمینه و پژواک آن در اذهان عده‌ای از مرزنشینان ایران، نشان می‌دهد که هویت ملی ایرانی با اشکالات فرهنگی و ... کلان روبه‌رو بوده است (شیخاوندی، ۱۳۷۹: ۶۷). این مشکل امروزه در میان اعراب بسیار ملموس‌تر است. ظهور گروه‌های افراطی تروریستی در خوزستان بویژه در شهر اهواز و وقایع ناشی از آن طی چند سال گذشته، همگی مویید این نظر است (لهسانی زاده، مقدس و تقوی نسب، ۱۳۸۸: ۷۶).

در مورد تاثیر ورزش بر وطن‌پرستی تحقیقات متعددی انجام شده است، ولی همان‌طور که در بالا نیز گفته شد، نتایج این تحقیقات متناقض هستند. بعلاوه در اغلب این تحقیقات نقش ورزش به صورت کلی بررسی شده و مشخص نشده است کدام جنبه‌های ورزش می‌تواند بر حس وطن‌پرستی تاثیرگذار باشد و یا کدام جنبه‌ها تاثیری ندارد. با توجه به اینکه استان خوزستان دارای قومیت‌های مختلفی از جمله عرب، بختیاری، لر، دزفولی و شوشتری و ... می‌باشد و این استان سابقه‌ای تاریخی و موفق در امر ورزش دارد، این پژوهش قصد دارد تا روابط علی بین دو متغیر ورزش و حس وطن‌پرستی را بررسی کند و به این سوال پاسخ گوید که آیا ورزش در ارتقای حس وطن‌پرستی نقش دارد؟

روش شناسی پژوهش

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، آمیخته اکتشافی^۳ بود که به صورت میدانی انجام شد. با توجه به اینکه در ارتباط با چگونگی تاثیرگذاری جنبه‌های مختلف ورزش بر وطن‌پرستی، پرسشنامه یا چارچوب مفهومی یافت نشد، تلاش گردید تا در بخش کیفی تحقیق، جنبه‌هایی از ورزش که می‌تواند بر حس وطن‌پرستی مردم تاثیرگذار باشد، شناسایی شود. بدین منظور پس از مطالعه ادبیات و پیشینه تحقیق، از مصاحبه‌های کیفی نیمه ساختاریافته با خبرگان (متخصصان آگاه به حوزه ورزش و علوم اجتماعی)

1. Elling, Hilvoorde & Van Den Dool

2. Mutz & Gerke

3. Exploratory Mixed Model

استفاده گردید. پس از هر مصاحبه، نظرات خبرگان به مجموعه عوامل شکل دهنده نقش ورزش اضافه شد و با استفاده از نمونه گیری نظری^۱ (غیر احتمالی)، مصاحبه ها تا مرحله اشباع نظری ادامه یافت. مصاحبه شوندگان شامل ۸ نفر از متخصصان ورزشی و ۴ نفر از متخصصان علوم اجتماعی بودند که همگی مدرک دکترای تخصصی داشتند.

جدول ۱: تنوع و تعداد افراد مصاحبه شده

تخصص	تعداد	جنسیت	مدرک تحصیلی	میانگین سابقه شغلی
متخصصان مدیریت ورزشی	۸ نفر	مرد	دکتر	۱۲ سال
متخصصان جامعه شناسی	۴ نفر	۳ مرد و ۱ زن	دکتر	۱۵ سال
مجموع	۱۲ نفر	-	-	-

۸۳

فرایند نمونه گیری، پس از انجام ۱۲ مصاحبه و شناسایی ۶۳ گویه موثر متوقف شد. پس از آن مجموعه گویه های شناسایی شده مورد بازبینی تیم تحقیق قرار گرفت و گویه هایی که هم پوشانی داشتند، حذف شدند که در نهایت ۴۴ گویه باقی ماند. ۴۰ گویه در قالب چهار عامل اصلی برای پرسشنامه نقش ورزش (حضور در رویداد ورزشی، عملکرد در رویداد ورزشی، همکاری در برگزاری رویداد ورزشی و جو شکل گرفته پیرامون رویداد ورزشی در جامعه) و چهار گویه نیز به عنوان یک متغیر تعدیل کننده (با عنوان حضور نمایندگان استان در رویداد ورزشی) شناسایی شد. برای سنجش وطن پرستی نیز با توجه به پرسشنامه های تحقیقات پیشین از جمله احمدی (۱۳۸۶) و رنجبریان و قلی زاده (۱۳۸۸) پرسشنامه جدیدی در قالب ۲۷ گویه و پنج عامل اصلی (عضویت در گروه ملی، ویژگی های گروه ملی، دفاع سرزمین، دفاع از میراث ملی، دیدگاه درباره وطن) طراحی شد. هر دو پرسشنامه دارای طیف پنج گزینه ای لیکرت (۱=کاملاً مخالف تا ۵= کاملاً موافق) بود. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه های تحقیق توسط متخصصان مدیریت ورزشی و علوم اجتماعی (n=۸) بررسی و تایید شد. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق نیز، ابتدا ۳۵ پرسشنامه در شهر اهواز توزیع شد و پایایی پرسشنامه ها با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ محاسبه گردید. پایایی کلی پرسشنامه نقش ورزش ۰/۹۶۶ و پایایی کلی پرسشنامه وطن پرستی ۰/۹۴۹ به دست آمد. پس از اطمینان از پایایی پرسشنامه های تحقیق، اقدام به توزیع آنها در بین نمونه آماری شد. پس از آن روایی سازه پرسشنامه های تحقیق نیز با استفاده از آزمون تحلیل عاملی تاییدی بررسی شد.

جامعه آماری در بخش دوم تحقیق (بخش کمی) نیز کلیه افراد رده سنی ۱۵ تا ۶۵ سال ساکن در استان خوزستان بودند. بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران، جمعیت استان خوزستان در سال ۱۳۹۵، ۴۸۵۳۰۰۰ نفر محاسبه شده است. با توجه به جدول مورگان برای جوامع بزرگتر از صد هزار نفر، نمونه آماری ۳۸۴ نفر می باشد. لذا اندازه نمونه آماری ۳۸۴ نفر تعیین شد. برای انتخاب این حجم از نمونه، از روش نمونه گیری خوشه ای تصادفی استفاده شد. بدین منظور کل استان خوزستان به پنج خوشه شمالی، جنوبی، شرقی، غربی و مرکزی تقسیم شد و با توجه به نقشه استان خوزستان از هر خوشه دو شهر و چهار روستا به صورت

تصادفی انتخاب شدند. به منظور تعیین نمونه از خوشه شمالی شهرهای دزفول و اندیمشک، از خوشه جنوبی شهرهای آبادان و هندیجان، از خوشه شرقی شهرهای ایذه و باغمלק، از خوشه غربی شهرهای دشت آزادگان و هویزه و از خوشه مرکزی دو شهر اهواز و باوی به تصادف انتخاب شدند. برای پوشش مناطق روستایی در هر شهرستان تلاش شد تا از مجموع روستاهای اطراف هر شهرستان، دو روستا به صورت تصادفی ساده انتخاب شود. در مجموع ۴۰۰ پرسشنامه در قالب پنج خوشه، در ده شهر و بیست روستای استان خوزستان توزیع شد که اطلاعات ۳۲۲ پرسشنامه کامل و قابل استفاده بود (ضریب بازگشت پرسشنامه ها ۸۳ درصد). برای توزیع پرسشنامه ها به همکاران تحقیق تاکید شد تا تلاش کنند پرسشنامه ها را در اماکن عمومی و در بین اقشار مختلف جامعه در دامنه سنی ۱۵ تا ۶۵ سال توزیع کنند. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون های آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، فراوانی، درصد، نمودار و...) و استنباطی استفاده شد. در بخش آمار استنباطی جهت بررسی روایی سازه و تایید عوامل شکل دهنده پرسشنامه نقش ورزش و همین طور پرسشنامه وطن پرستی از آزمون تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد. در ادامه جهت بررسی مدل تحقیق و سنجش تاثیر نقش ورزش وطن پرستی از معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی^۱ استفاده شد. جهت محاسبه آزمون های آمار توصیفی از نرم افزار اسپس^۲ نسخه ۲۲ و جهت انجام تحلیل عاملی تاییدی و آزمون معادلات ساختاری از نرم افزار اسمارت پی ال اس^۳ نسخه دو استفاده شد.

یافته های پژوهش

پس از مطالعه ادبیات و پیشینه تحقیق، از مصاحبه های کیفی نیمه ساختاریافته با خبرگان (متخصصان آگاه به حوزه ورزش و علوم اجتماعی) استفاده و پس از انجام ۱۲ مصاحبه و شناسایی ۶۳ گویه موثر، مصاحبه متوقف شد. پس از آن مجموعه گویه های شناسایی شده مورد بازبینی تیم تحقیق قرار گرفت و گویه هایی که هم پوشانی داشتند، حذف شدند که در نهایت ۴۴ گویه باقی ماند. ۴۰ گویه در قالب پنج عامل اصلی برای پرسشنامه نقش ورزش (حضور در رویداد ورزشی، عملکرد در رویداد ورزشی، همکاری در برگزاری رویداد ورزشی، جو شکل گرفته پیرامون رویداد ورزشی در جامعه و حضور نمایندگان استان در رویداد ورزشی) شناسایی شد.

1. Partial Least Squares (PLS)

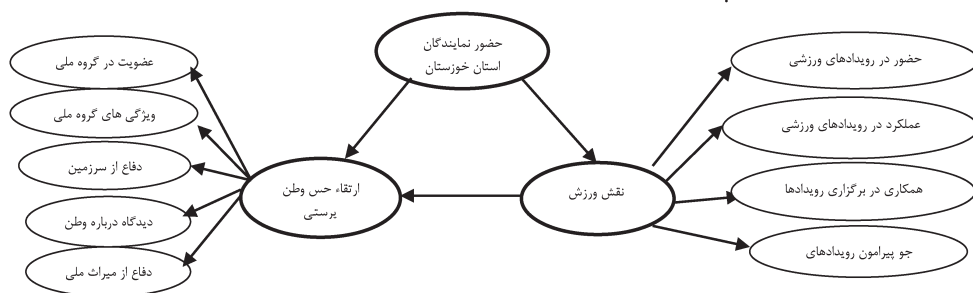
2. SPSS

3. Smart PLS

جدول ۲: عوامل شکل دهنده نقش ورزش

نقش ورزش	برخی از مولفه‌های آن
حضور در رویداد ورزشی	حضور در رویدادهای بین‌المللی مثل جام جهانی، حضور بانوان با پوشش‌های اسلامی در رویدادهای بین‌المللی، حضور نمایندگانی از ایران در تیم دآوری مسابقات، صعود تیم‌های ورزشی ملی به جام جهانی (مثل فوتبال، والیبال و ...)، حضور تیم‌های ملی در لیگ جهانی (والیبال، کشتی و ...)، حضور تیم‌های ملی در المپیک (مثل والیبال، فوتبال و ...)، حضور تیم‌های ملی در جام ملت‌های آسیا و بازی‌های آسیایی
عملکرد در رویداد ورزشی	نتیجه گرفتن تیم‌های ملی در مسابقات بین‌المللی، نتیجه گرفتن تیم‌های باشگاهی در مسابقات بین‌المللی، اهتزاز پرچم کشور در مسابقات بین‌المللی، پخش سرود ملی در مسابقات بین‌المللی پیروزی در مقابل کشورهایی که با آنها چالش سیاسی داریم، ثبت رکوردهای ویژه توسط ورزشکاران ایرانی در سطح بین‌المللی، موفقیت بانوان ورزشکار در رویدادهای بین‌المللی، دور افتخار ورزشکاران با پرچم ملی
همکاری در برگزاری رویداد	حضور نمایندگانی از ایران در بین مسئولان برگزاری رویدادها، میزبانی و برگزاری رویدادهای بین‌المللی، اخذ کرسی‌های بین‌المللی، میزبانی مسابقات لیگ‌های معتبر جهانی مثل (والیبال و ...) میزبانی مسابقات جام باشگاه‌های جهان مثل (کشتی و ...)
جو پیرامون رویداد	حضور انبوهی از تماشاگران ایرانی در داخل کشور، رفتار تحسین برانگیز تماشاگران ایرانی، رفتار جوانمردانه ورزشکاران ایرانی، داشتن اماکن ورزشی جدید و مدرن، پوشش با کیفیت و زیبای البسه ورزشکاران ایرانی، لژیونر شدن ورزشکاران ایرانی، استفاده ورزشکاران از البسه ورزشی تولید داخل، استفاده از مربیان ایرانی برای تیم‌های ملی، به کار گرفتن مربیان ایرانی در تیم‌های ملی کشورهای دیگر
حضور نمایندگان استان خوزستان	نتیجه گرفتن ورزشکاران استان در مسابقات ملی، نتیجه گرفتن ورزشکاران استان در مسابقات برون مرزی، حضور ورزشکاران استان در مسابقات بین‌المللی، حضور ورزشکاران استان در تیم‌های ملی

براساس یافته‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها با خبرگان، چهار عامل به عنوان عوامل شکل دهنده نقش ورزش در نظر گرفته شد. عامل حضور نمایندگان استان خوزستان در رقابت‌های ورزشی به عنوان متغیری که احتمالاً می‌تواند هم بر نقش ورزش و هم بر ارتقای حس وطن پرستی تاثیرگذار باشد، در نظر گرفته شد. بر اساس یافته‌های به دست آمده از بخش کیفی، مدل مفهومی تحقیق طراحی شد.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق براساس نتایج به دست آمده از مصاحبه با خبرگان

در بخش دوم تحقیق به منظور ارزیابی کمی مدل مفهومی، پرسشنامه‌ای تهیه و در بین ۴۰۰ نفر از مردم استان خوزستان توزیع شد. در نهایت اطلاعات ۳۲۲ پرسشنامه کامل بود و مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد تعداد ۱۶۳ نفر از پاسخ دهندگان مرد (۵۰/۶ درصد) و ۱۵۹ نفر زن (۴۹/۴ درصد) بودند. میانگین سنی مردان $29/74 \pm 10/74$ سال، میانگین سنی زنان $29/71 \pm 9/71$ سال و میانگین سنی به صورت کلی $29/73 \pm 10/23$ سال بود. کمترین سن پاسخ دهندگان ۱۵ سال و بیشترین سن ۶۴ سال بود. ۱۴۶ نفر از پاسخ دهندگان متأهل (۴۵/۴ درصد) و ۱۷۶ نفر مجرد (۵۴/۶ درصد) بودند. بیشترین پاسخ دهندگان مربوط به دو قومیت لر (۲۴/۵ درصد) و فارس (۲۴/۲ درصد) بودند. بیش از ۳۵ درصد پاسخ دهندگان دانش آموز یا دانشجو بودند. بیش از ۵۷ درصد پاسخ دهندگان بیان کرده اند که به میزان زیاد و خیلی زیاد پیگیر اخبار و رویدادهای ورزشی هستند.

جدول ۳: ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ دهندگان

متغیر	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۱۶۳
	زن	۱۵۹
وضعیت تاهل	متاهل	۱۴۶
	مجرد	۱۷۶
قومیت	بختیاری	۱۹/۹
	عرب	۲۰/۸
	لر	۲۴/۵
	فارس	۲۴/۲
	سایر	۱۰/۶

شغل	دانش آموز یا دانشجو	۱۱۳	۳۵/۱
	استخدام تمام وقت	۵۸	۱۸
	استخدام پاره وقت	۲۵	۷/۸
	کار آزاد	۷۱	۲۲
	بیکار	۴۶	۱۴/۳
	بازنشسته	۹	۲/۸
مدرک تحصیلی	زیردیپلم	۳۸	۱۱/۸
	دیپلم	۵۰	۱۵/۵
	کاردانی	۳۴	۱۰/۶
	کارشناسی	۱۵۹	۴۹/۴
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۴۱	۱۲/۷
پیگیری اخبار و رویدادهای ورزشی	خیلی کم	۵۱	۱۵/۸
	کم	۴۵	۱۴
	متوسط	۱۲۱	۳۷/۶
	زیاد	۶۳	۱۹/۶
	خیلی زیاد	۴۲	۱۳

در ادامه، مدل مفهومی تحقیق با استفاده معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی بررسی شد. در این روش برازش مدل در سه بخش بررسی گردید:

الف) برازش مدل اندازه گیری؛ ب) برازش مدل ساختاری؛ ج) برازش کلی مدل. یک مدل اندازه گیری مربوط به بخشی از مدل کلی می شود که در برگیرنده یک متغیر به همراه سوالات مربوط به آن متغیر است. در واقع در مدل اندازه گیری، روایی سازه ابزار بررسی می شود.

الف) برازش مدل اندازه گیری: برای بررسی برازش مدل های اندازه گیری، سه معیار پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده می شود. همان طور که در جدول ۴ آمده است، مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی^۱ و میانگین واریانس استخراجی برای تمامی متغیرها در محدوده قابل قبول قرار دارد.

جدول ۴: بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری

سازه	ضریب آلفای کرونباخ (a) > ۰/۶	پایایی ترکیبی (CR) > ۰/۷	میانگین واریانس استخراجی (AVE) > ۰/۴
عملکرد در رویدادهای ورزشی	۰/۹۰۷	۰/۹۲۳	۰/۵۲۴
جو رویدادهای ورزشی	۰/۹۱۰	۰/۹۲۳	۰/۵۰۱
همکاری در برگزاری رویدادها	۰/۸۷۱	۰/۹۰۶	۰/۶۶۱
حضور در رویدادهای ورزشی	۰/۸۹۱	۰/۹۱۷	۰/۶۱۹
نقش ورزش (بطورکلی)	۰/۹۶۶	۰/۹۷۷	۰/۸۴۸
دفاع از سرزمین	۰/۸۲۶	۰/۸۹۶	۰/۷۴۳
دیدگاه درباره وطن	۰/۸۳۷	۰/۸۹۱	۰/۶۷۲
دفاع از میراث ملی	۰/۸۲۸	۰/۸۸۰	۰/۶۶۰
ویژگی‌های گروه ملی	۰/۸۸۷	۰/۹۱۲	۰/۵۹۸
عضویت در گروه ملی	۰/۹۱۸	۰/۹۳۴	۰/۶۱۷
وطن‌پرستی (بطورکلی)	۰/۹۴۹	۰/۸۹۹	۰/۶۴۳
حضور نمایندگان استان	۰/۹۱۴	۰/۹۳۹	۰/۷۹۵

برای بررسی روایی واگرا از روش ماتریس فورنل و لارکر^۱ استفاده شد. در قطر اصلی این ماتریس، جذر میانگین واریانس استخراجی متغیرها وارد می‌شود و جهت تایید روایی واگرا لازم است، این مقدار بیش از همبستگی میان آن متغیر با سایر متغیرها باشد (داوودی و رضازاده، ۱۳۹۲). نتایج جدول ۵، نشان دهنده روایی واگرای مناسب و برازش خوب مدل‌های اندازه‌گیری است.

جدول ۵: بررسی روایی و اگرای مدل به روش فورنل و لاکر

سازه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
عملکرد در رویدادهای ورزشی	۰/۷۲۳											
جو رویدادهای ورزشی	۰/۷۰۷	۰/۵۸۹										
همکاری در برگزاری رویدادها	۰/۵۴۹	۰/۶۱۰	۰/۸۱۳									
حضور در رویدادهای ورزشی	۰/۶۲۲	۰/۵۹۲	۰/۵۵۲	۰/۷۸۶								
نقش ورزش (بطور کلی)	۰/۶۲۲	۰/۶۳۱	۰/۷۰۳	۰/۶۲۲	۰/۹۲۰							
دفاع از سرزمین	۰/۴۹۲	۰/۳۹۹	۰/۴۲۲	۰/۴۳۹	۰/۴۷۶	۰/۸۶۱						
دیدگاه درباره وطن	۰/۳۹۶	۰/۳۸۴	۰/۳۳۷	۰/۴۳۹	۰/۴۰۴	۰/۵۲۵	۰/۸۱۹					
دفاع از میراث ملی	۰/۴۹۲	۰/۴۲۴	۰/۳۸۷	۰/۴۳۹	۰/۴۳۸	۰/۴۳۲	۰/۴۸۶	۰/۸۱۲				
ویژگی های گروه ملی	۰/۴۴۱	۰/۴۱۸	۰/۳۶۹	۰/۴۱۹	۰/۴۵۲	۰/۵۷۶	۰/۶۷۱	۰/۵۷۶	۰/۷۷۳			
عضویت در گروه ملی	۰/۴۸۳	۰/۳۹۹	۰/۳۹۷	۰/۳۹۰	۰/۴۵۷	۰/۶۱۹	۰/۶۳۵	۰/۴۴۲	۰/۵۲۰	۰/۷۸۵		
وطن پرستی (بطور کلی)	۰/۵۳۷	۰/۴۸۷	۰/۴۶۱	۰/۴۸۴	۰/۵۳۹	۰/۵۴۲	۰/۶۰۴	۰/۶۴۳	۰/۶۸۷	۰/۷۰۵	۰/۸۰۱	
حضور نمایندگان استان	۰/۶۷۲	۰/۵۱۳	۰/۵۱۵	۰/۵۵۳	۰/۵۷۱	۰/۶۰۵	۰/۳۵۹	۰/۳۴۳	۰/۳۹۵	۰/۴۰۹	۰/۴۷۳	۰/۸۹۱

با توجه به نتایج جدول ۶، گویه های ۶، ۷، ۲۵ و ۲۶ از پرسشنامه نقش ورزش دارای بار عاملی کمتر از ۰/۴ بودند که از مدل حذف شدند. مابقی گویه ها دارای بار عاملی قابل قبول بودند. مقادیر t برای تمام گویه ها بزرگتر از ۱/۹۶ بود. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار هستند. یافته های این بخش حاکی از روایی سازه پرسشنامه نقش ورزش است. در جدول شماره ۵ بار عاملی و مقدار t مربوط به هرگویه پرسشنامه نقش ورزش آمده است.

جدول ۶: بررسی بار عاملی و مقدار t متناظر با هریک از گویه های پرسشنامه نقش ورزش

شماره	گویه های مربوط به عوامل ۴ گانه	بار عاملی	مقدار t
۱۵	حضور در رویدادهای بین المللی مثل جام جهانی	۰/۷۴۶	۱۳/۱۴۲
۱۷	حضور بانوان با پوشش های اسلامی در رویدادهای بین المللی	۰/۴۹۰	۴/۱۸۳
۱۸	حضور نمایندگانی از ایران در تیم دآوری مسابقات	۰/۷۶۴	۱۴/۸۴۶
۳۹	صعود تیم های ورزشی ملی به جام جهانی (مثل فوتبال، والیبال و ...)	۰/۸۶۱	۲۳/۴۳۶
۴۰	حضور تیم های ملی در لیگ جهانی (والیبال، کشتی و ...)	۰/۸۵۸	۲۰/۷۷۶
۴۱	حضور تیم های ملی در المپیک (مثل والیبال، فوتبال و ...)	۰/۸۶۲	۲۲/۵۱۷
۴۲	حضور تیم های ملی در جام ملت های آسیا و بازی های آسیایی	۰/۸۵۸	۲۴/۹۱۷

حضور در رویداد ورزشی

۱۶/۵۸۲	۰/۷۸۸	نتیجه گرفتن تیم‌های ملی در مسابقات بین‌المللی	۱	عملکرد در رویدادهای ورزشی
۱۷/۲۹۲	۰/۸۳۳	نتیجه گرفتن تیم‌های باشگاهی در مسابقات بین‌المللی	۲	
۱۹/۸۴۳	۰/۶۵۵	اهتزاز پرچم کشور در مسابقات بین‌المللی	۳	
۱۴/۳۱۹	۰/۷۹۰	پخش سرود ملی در مسابقات بین‌المللی	۴	
۶/۴۲۳	۰/۶۲۹	پخش سرودهای حماسی از صدا و سیما پس از موفقیت ورزشکاران	۵	
۱۱/۰۴۳	۰/۶۸۵	تشکر مسئولان نظام از ورزشکاران با قومیت‌های مختلف	۱۱	
۱۰/۰۵۲	۰/۶۵۸	تشکر مسئولان نظام از ورزشکاران با مذاهب مختلف	۱۲	
۹/۰۹۲	۰/۶۷۳	پیروزی در مقابل کشورهای که با آنها چالش سیاسی داریم	۱۳	
۱۸/۱۶۳	۰/۷۹۱	ثبت رکوردهای ویژه توسط ورزشکاران ایرانی در سطح بین‌المللی	۱۴	
۷/۴۰۶	۰/۶۷۱	موفقیت بانوان ورزشکار در رویدادهای بین‌المللی	۱۶	
۸/۰۶۷	۰/۶۵۵	دور افتخار ورزشکاران با پرچم ملی	۳۳	همکاری در برگزاری رویدادهای ورزشی
۱۵/۲۸۹	۰/۷۷۱	حضور نمایندگانی از ایران در بین مسئولین برگزاری رویدادها	۱۹	
۱۴/۵۲۵	۰/۷۷۳	میزبانی و برگزاری رویدادهای بین‌المللی	۲۰	
۱۴/۰۵۹	۰/۷۷۹	اخذ کرسی‌های بین‌المللی	۳۴	
۲۸/۵۷۷	۰/۸۷۱	میزبانی مسابقات لیگ‌های معتبر جهانی مثل (والیبال و...)	۴۳	
۳۰/۲۹۱	۰/۸۶۵	میزبانی مسابقات جام باشگاه‌های جهان مثل (کشتی و...)	۴۴	پروپاگاندای رویدادهای ورزشی
۱۰/۷۹۷	۰/۶۶۴	حضور ورزشکاران با قومیت‌های مختلف در تیم‌های ملی	۸	
۱۱/۹۱۳	۰/۷۰۸	حضور ورزشکاران با مذاهب مختلف در تیم‌های ملی	۹	
۹/۶۲۴	۰/۶۳۴	حضور مقامات دولتی و نمایندگان مردم در ورزشگاه‌ها	۱۰	
۱۲/۵۶۲	۰/۷۰۴	استفاده از ورزشکارانی که در خارج از ایران رشد کرده‌اند	۲۱	
۱۱/۷۱۵	۰/۷۰۶	حضور انبوهی از تماشاگران ایرانی در داخل کشور	۲۲	
۱۲/۷۴۳	۰/۷۴۳	رفتار تحسین برانگیز تماشاگران ایرانی	۲۳	
۹/۲۵۳	۰/۶۸۴	رفتار جوانمردانه ورزشکاران ایرانی	۲۴	
۱۱/۲۴۴	۰/۶۹۸	داشتن اماکن ورزشی جدید و مدرن	۲۷	
۱۵/۸۹۲	۰/۷۵۹	پوشش با کیفیت و زیبای البسه ورزشکاران ایرانی	۲۸	
۱۱/۷۵۵	۰/۷۲۱	لژیونر شدن ورزشکاران ایرانی	۲۹	
۹/۶۸۰	۰/۶۵۷	استفاده ورزشکاران از البسه ورزشی تولید داخل	۳۰	
۸/۷۲۳	۰/۶۵۰	استفاده از مربیان ایرانی برای تیم‌های ملی	۳۱	
۱۰/۸۹۵	۰/۶۹۹	به کار گرفتن مربیان ایرانی در تیم‌های ملی کشورهای دیگر	۳۲	

بنابر یافته‌های تحقیق، چهار عامل عملکرد در رویدادهای ورزشی، همکاری در برگزاری رویدادهای ورزشی، حضور در رویدادهای ورزشی و جو رویدادهای ورزشی با ۳۶ گویه تبیین کننده نقش ورزش هستند. در بررسی روایی سازه پرسشنامه وطن پرستی نیز همه گویه‌ها دارای بار عاملی قابل قبول بودند. مقادیر t نیز برای تمام گویه‌ها بزرگتر از ۱/۹۶ بود. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار بودند.

برازش مدل ساختاری

در بررسی مدل ساختاری، ضرایب معناداری t ، معیار R^2 ، معیار اندازه تاثیر f^2 و معیار Q^2 بررسی می‌شود. با توجه به جدول ۷، مقادیر t به جز در مورد تاثیر حضور نمایندگان استان (۰/۵۶۰)، برای سایر سوالات و روابط میان متغیرها بزرگتر از ۱/۹۶ بود و در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار بودند. علیرغم اینکه در مدل مفهومی تحقیق پیش بینی شده بود که حضور نمایندگان استان خوزستان بتواند به عنوان یک متغیر تعدیل کننده در رابطه با نقش ورزش و احساس وطن پرستی مردم خوزستان ایفای نقش کند، ولی یافته‌های تحقیق این فرضیه را رد کرد.

ضرایب R^2 نشان دهنده تاثیر یک متغیر برونزا بر یک متغیر درون‌زا است که برای متغیر نقش ورزش در حد نسبتاً قوی و برای متغیر وطن پرستی در حد متوسط به دست آمد. اندازه تاثیر f^2 بیانگر شدت رابطه میان سازه‌های مدل است و برای نقش ورزش بر وطن پرستی شدت تاثیر متوسط (۰/۰۴۳) به دست آمد. معیار Q^2 که قدرت پیش بینی مدل در متغیرهای وابسته را مشخص می‌سازد برای متغیرهای عملکرد در رویدادهای ورزشی (۰/۴۳۸)، جو رویدادهای ورزشی (۰/۴۱۲) همکاری در برگزاری رویدادهای ورزشی (۰/۵۳۴) و حضور در رویدادهای ورزشی (۰/۵۲۷) دارای قدرت پیش بینی قوی بود و برای متغیر وطن پرستی (۰/۱۲۳) دارای قدرت پیش بینی متوسطی بود. مقادیر Q^2 گزارش شده نشان می‌دهند ورزش و مولفه‌های مربوط به آن در مدل ارائه شده در این پژوهش توانایی خوبی در تبیین یا پیش بینی وطن پرستی دارد.

جدول ۷: مقادیر معیارهای برازش مدل ساختاری

سازه‌های پیش بین	سازه ملاک	ضریب مسیر (β)	مقدار t	R^2	f^2	Q^2
عملکرد در رویدادهای ورزشی	نقش ورزش	۰/۹۲۲	۴۴/۷۰۲	۰/۸۵۰	-	۰/۴۳۸
جو رویدادهای ورزشی	نقش ورزش	۰/۹۳۲	۶۲/۶۷۵	۰/۸۶۸	-	۰/۴۱۳
همکاری در برگزاری رویدادها	نقش ورزش	۰/۹۰۳	۵۷/۷۲۷	۰/۸۱۶	-	۰/۵۳۴
حضور در رویدادهای ورزشی	نقش ورزش	۰/۹۲۹	۶۳/۸۴۷	۰/۸۶۳	-	۰/۵۲۶
حضور نمایندگان استان	وطن پرستی	۰/۰۷۷	۰/۵۶۰	۰/۰۰۰	-	-
نقش ورزش	وطن پرستی	۰/۴۴۸	۳/۴۸۵	۰/۰۰۰	۰/۰۴۳	-
وطن پرستی	-	-	-	۰/۳۰۳	-	۰/۱۲۳

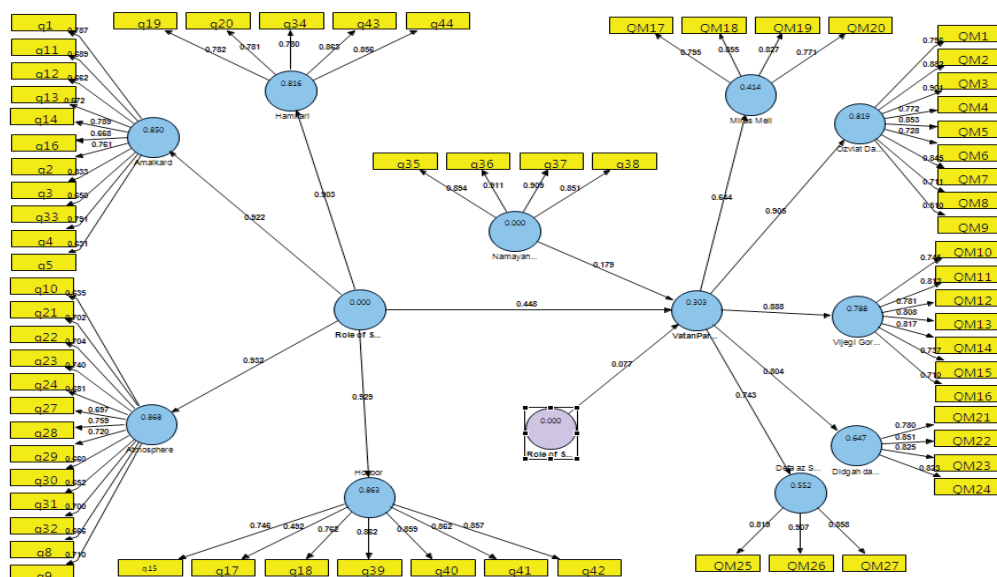
برازش مدل کلی

مدل کلی شامل هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری می‌شود و با تایید برازش آن، بررسی برازش در یک مدل کامل می‌شود. برای بررسی برازش مدل کلی تنها یک معیار به نام خوبی برازندگی^۱ وجود دارد. این معیار توسط تننهاوس^۲ و همکاران (۲۰۰۴) ابداع گردید و طبق فرمول زیر محاسبه می‌گردد. وتزلز^۳ و همکاران^۴ (۲۰۰۹) سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای آن معرفی نموده‌اند (داوودی و رضازاده، ۱۳۹۲). با توجه به جدول ۷ و همچنین فرمول مقابل، مقدار میانگین مقادیر اشتراکی^۴ مقدار ۰/۶۲۱ و میانگین مقادیر R² مقدار ۰/۷۴ به دست آمد. با توجه به فرمول زیر مقدار معیار خوبی برازندگی معادل ۰/۶۷۷ به دست آمد که با توجه به دسته‌بندی وتزلز و همکاران (۲۰۰۹) نشان از برازش قوی مدل کلی تحقیق دارد.

۹۲

$$GOF = \sqrt{\text{Communalities} \times R^2}$$

$$F = \sqrt{.621 \times .74} = \sqrt{.459} .677$$

شکل ۲: آزمون مدل اصلی تحقیق

1. Goodness of Fit (GOF)
2. Tenenhaus
3. Wetzells et al.
4. Communalities

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، بررسی نقش ورزش در ارتقای حس وطن‌پرستی شهروندان خوزستانی بود. نتایج تحقیق نشان داد که ورزش بر ارتقای حس وطن‌پرستی مردم استان خوزستان تاثیرگذار است، ولی حضور نمایندگان استان خوزستان تاثیر معناداری در زمینه ارتباط بین نقش ورزش و حس وطن‌پرستی مردم ندارد. در مصاحبه با خبرگان پیش‌بینی شده بود که حضور ورزشکاران خوزستانی در تیم‌های ملی، مسابقات ملی و بین‌المللی و همچنین پیروزی‌ها یا کسب مدال از سوی آن‌ها می‌تواند تاثیر ویژه‌ای بر حس وطن‌پرستی مردم داشته باشد، ولی یافته‌های کمی تحقیق این موضوع را تایید نکرد. برای بررسی وطن‌پرستی در این تحقیق با توجه به تحقیقات پیشین پنج عامل در نظر گرفته شد.

در بررسی نقش ورزش و عوامل تشکیل دهنده آن نتایج تحقیقات پیشین یکسان نبود. نتایج این تحقیق نشان داد چهار جنبه از ورزش که شامل حضور در رویدادهای ورزشی، عملکرد در رویدادهای ورزشی، همکاری در برگزاری رویدادهای ورزشی و جو پیرامون رویدادهای ورزشی است در ارتقای حس وطن‌پرستی تاثیرگذارند. عامل حضور در رویدادهای ورزشی به مواردی چون: حضور در رویدادهای معتبر بین‌المللی مثل جام جهانی، حضور بانوان با پوشش اسلامی در رویدادهای بین‌المللی، حضور نمایندگان ایران در تیم‌های دوری مسابقات، حضور تیم‌های ملی در بازی‌های آسیایی، لیگ جهانی و المپیک اشاره دارد. لنو و همکاران (۲۰۱۲) نیز طی تحقیقی نشان دادند پوشیدن لباس ملی از سوی ورزشکاران در بازی‌های المپیک و جام جهانی، افتخار پرچم و خواندن سرود ملی کشورها صحنه‌ای عظیم برای نمایش غرور و اعتبار ملی است (لنو و همکاران، ۲۰۱۲: ۱۲۸۲). با این حال آنان در تحقیق خود به بررسی تاثیر این عوامل بر وطن‌پرستی نپرداخته‌اند. تحقیقات پیشین اغلب به بررسی تاثیر نتایج اخذ شده در رقابت‌های ورزشی بر غرور ملی و وطن‌پرستی پرداخته‌اند (احمدی، ۱۳۸۶؛ ملکوتیان، ۱۳۸۸؛ مورو، ۲۰۱۲؛ والینگ و همکاران، ۲۰۱۴) حال آنکه نتایج این تحقیق نشان داد صرف راه‌یابی و حضور در مسابقات معتبر بین‌المللی نیز می‌تواند موجب برانگیخته شدن حس وطن‌پرستی شود. شاید یکی از عواملی که موجب شده است در تحقیقات خارج از کشور کمتر به این موضوع پرداخته شود، میزان توسعه یافتگی ورزش آن کشورها باشد. به عبارت دیگر، شاید برای کشورهایی که دارای ورزش توسعه یافته‌تری هستند، صرف حضور در رقابت‌ها، به تنهایی بر ارتقای حس وطن‌پرستی مردم تاثیرگذار نباشد و به همین دلیل در تحقیقات نیز به آن پرداخته نشده است. تاثیر عملکرد در رویدادهای ورزشی بر وطن‌پرستی از جمله عواملی است که پیش‌تر در تحقیقات داخلی و خارجی مورد توجه قرار گرفته است. در این تحقیق، گویه‌هایی که عملکرد را می‌سنجیدند شامل مواردی همچون: نتیجه گرفتن تیم‌های ملی و باشگاهی، افتخار پرچم پس از موفقیت ورزشکاران در مسابقات بین‌المللی، پیروزی در مقابل کشورهایی که با آن‌ها چالش سیاسی داریم، دور افتخار زدن ورزشکاران با پرچم ملی در رقابت‌های بین‌المللی و ثبت رکوردهای ویژه توسط ورزشکاران ایرانی بود که با نتایج تحقیقات فدایی ده چشمه و همکاران (۱۳۹۵)، جعفرزاده (۱۳۸۹)، احمدی (۱۳۸۶)، الینگ و همکاران (۲۰۱۴)، پانولوسکی و همکاران (۲۰۱۳)، مورو (۲۰۱۲) و داکزی^۱ و همکاران (۲۰۱۱) که همگی بر نقش مهم عملکرد در رویدادهای ورزشی و به ویژه موفقیت بین‌المللی ورزشکاران در رویدادهای المپیک، جام جهانی و غیره در تهییج حس وطن‌پرستی، ملی‌گرایی و تقویت هویت و انسجام

ملی تاکید داشتند، همسو می باشد.

هر چند پنج حلقه بازی های المپیک، نماد سمبلیک همبستگی پنج قاره جهان نام گرفته است، اما ورزش در سطح بین المللی در تقویت و همبستگی ملی در داخل یک کشور موثر است. ورزش ساز و کاری مفید و موثر برای نزدیک کردن خرده فرهنگ ها به یکدیگر است. در مسابقات جهانی، اهتزاز پرچم و پخش سرود ملی یک کشور بدنبال پیروزی ورزشکاران وابسته به خرده فرهنگ های مختلف و یا فرهنگ اصلی آن کشور بازگو کننده و تاکید کننده وحدت ملی در آن کشور است. ورزش در سطح بین المللی به گونه ای دیگر نیز در تقویت هویت ملی و حس وطن پرستی و ملی گرایی موثر است؛ به طوری که پیروزی تیم های ورزشی در میدان های جهانی باعث افزایش غرور ملی می گردد و به طور خودجوش مردم را به سوی جشن و شادمانی می برد به ویژه اگر این پیروزی بر یک دشمن قوی سیاسی و یا یک رقیب پر توان ورزشی باشد که نمونه های آن به هنگام پیروزی تیم ملی فوتبال جمهوری اسلامی ایران بر تیم ملی فوتبال آمریکا و استرالیا مشاهده شد (مالاکوشین^۱، ۲۰۰۹: ۳۰۲). یکی از گویه هایی که در این عامل جای گرفته، پخش سرودهای حماسی از صدا و سیما پس از موفقیت ورزشکاران است که با نتایج تحقیق ماتز و گرک (۲۰۱۸) همسوست. آنان نیز در تحقیق خود دریافتند شیوه ارائه یک رویداد ورزشی در رسانه ها می تواند موجب ایجاد احساس وطن پرستی و غرور ملی در بین بینندگان شود. چگونگی تاثیرگذاری عملکرد رسانه ها در پوشش رقابت های ورزشی بر احساس وطن پرستی بینندگان از جمله موضوعاتی است که در تحقیقات ورزشی داخل کشور چندان به آن پرداخته نشده است و نیاز به تحقیقات بیشتر دارد.

یافته دیگر تحقیق نشان داد که همکاری در برگزاری مسابقات بین المللی بر ارتقای حس وطن پرستی مردم در استان خوزستان تاثیرگذار است. این عامل که بر مواردی همچون: میزبانی و برگزاری رویدادهای بین المللی، حضور نمایندگانی از ایران در بین مسئولان برگزاری، میزبانی مسابقات لیگ های معتبر جهانی و میزبانی مسابقات جام باشگاه های جهان اشاره داشت، با نتایج تحقیقات پائولوسکی و همکاران (۲۰۱۳)، کروج^۲ (۲۰۱۱) و هولیهان^۳ (۱۹۹۷) همسو و با نتایج تحقیق لیسن (۲۰۱۸) ناهمسو می باشد. لیسن (۲۰۱۸) طی تحقیقی دریافت میزبانی رویدادهای ورزشی بزرگ تاثیر معناداری بر حس وطن پرستی مردم کشور میزبان یعنی اسلوونی ندارد. شاید این تفاوت ناشی از تفاوت های فرهنگی جوامع مورد بررسی باشد، چرا که اسلوونی کشوری است که پیشینه تاریخی چندانی ندارد (این کشور تا سال ۱۹۹۱ جزئی از کشور یوگسلاوی بود و پس از آن تاریخ مستقل گردید) و شرایط آن از نظر هویت ملی و عرق ملی با ایران متفاوت است. البته همان طور که نتایج این تحقیق نیز نشان داد، جوی که پیرامون یک رویداد ورزشی شکل می گیرد نیز می تواند بر ادراک مردم آن منطقه از آن رویداد تاثیرگذار باشد. وضعیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مردم یک کشور، هزینه های انجام شده برای میزبانی یک رویداد ورزشی، تبلیغات شکل گرفته پیرامون آن رویداد و اهمیت آن رویداد همگی از جمله عواملی هستند که احتمالاً بر نگرش مردم آن کشور تاثیرگذارند؛ چنان که کاوتسوس و مانسکی^۴ (۲۰۱۰) معتقدند برگزاری و میزبانی رویدادهای ورزشی سبب افزایش حس ملی گرایی و وطن پرستی افراد

1. Malakoutian
2. Krog
3. Houlihan
4. Kavetsos & Szymanski

جامعه می شود و میزان افزایش آن به سطح برگزاری رویداد یعنی ملی، محلی و منطقه ای بستگی دارد. آنچه که به عنوان جو یک رویداد ورزشی در این تحقیق به آن اشاره شده شامل گویه هایی چون: حضور ورزشکاران با قومیت ها و مذاهب مختلف در تیم های ملی، حضور مقامات دولتی و نمایندگان مردم در ورزشگاه ها، داشتن اماکن ورزشی مدرن، استفاده ورزشکاران از البسه تولید داخل، استفاده از مربیان ایرانی در تیم های ملی، لژیونر شدن ورزشکاران ایرانی، حضور انبوهی از تماشاگران ایرانی در داخل کشور و ... بود. این گویه ها در مجموع می تواند در شکل گیری فضای پیرامون آن رویداد نقش تعیین کننده ای داشته باشد که از آن تعبیر به جو شده است. این نتیجه با نتایج تحقیقات آنت و همکاران (۱۳۹۴)، جوک هرمس^۱ (۲۰۰۵) و آلن^۲ و همکاران (۲۰۱۰) همسو است. هر چند در این تحقیقات به صورت مستقیم به واژه جو اشاره نشده است، ولی به مواردی اشاره شده که با گویه های این عامل همخوان هستند.

با توجه به یافته های تحقیق مبنی بر تاثیر مثبت و قابل توجه ورزش بر ارتقای حس وطن پرستی و همچنین ضرورت افزایش حس وطن پرستی در استان خوزستان، با توجه به تنوع اقوام، همسایگی با کشور عراق و شرایط خاص جغرافیایی و سیاسی منطقه پیشنهاد می شود مسئولان ملی و استانی نگاه ویژه ای نسبت به موضوع ورزش و اهمیت و کارکردهای آن در این استان داشته باشند و دستگاه هایی چون: استانداری، فرمانداری، شهرداری و همچنین ارگان های نظامی با حمایت از اداره کل ورزش و جوانان استان خوزستان به عنوان متولی اصلی ورزش در این استان، به توسعه ورزش در استان خوزستان کمک کنند تا به دنبال آن شاهد کاهش اختلافات قومی و قبیله ای و ارتقای حس وطن پرستی در این استان باشیم.

منابع

- احمدی، حمید. (۱۳۸۶). هویت، ملیت، قومیت. تهران: موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی
- اخوان کاظمی، مسعود و شاه قلعه، صفی الله. (۱۳۹۲). «تاثیر فوتبال بر مولفه‌های هویت ملی». فصلنامه مطالعات فرهنگ-ارتباطات. ۱۴ (۲۳)، ۱۱۵-۱۳۵.
- اشرف، احمد. (۱۳۷۳). «بحران هویت ملی و قومی در ایران». مجله ایران نامه. تابستان، شماره ۴۷، ۵۵۰-۵۲۱.
- آنت، زینب؛ سجادی، سید نصرالله و خبیری، محمد. (۱۳۹۴). «ملی گرایی مصرفی و رابطه آن با وطن پرستی و جهانگرایی در ارزیابی کالاهای ورزشی داخلی و خارجی». پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی. ۹ (۵): ۴۷-۵۹.
- خلجی، حسن؛ بهرام، عباس و آقاپور، سیدمهدی. (۱۳۸۶). اصول و مبانی تربیت بدنی و علوم ورزشی. تهران: سمت
- داوری، علی و رضازاده، آرش. (۱۳۹۲). مدل سازی معادلات ساختاری با نرم افزار PLS. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی
- رجایی، فرهنگ. (۱۳۸۲). مشکل هویت ایرانیان امروز. تهران: نشر نی
- رنجبریان، بهرام و قلی زاده، رسول. (۱۳۸۸). «قوم گرایی در مصرف و رابطه آن با میهن پرستی و گرایشات جهان وطنی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان». مدیریت بازرگانی. ۱ (۳)، ۸۷-۱۰۶.
- شعبانی بهار، غلامرضا و مقبولی، سجاد. (۱۳۹۲). «رابطه بین ورزش و حفظ هویت فرهنگی دانشجویان ورزشکار». پژوهش ها در ورزش دانشگاهی. ۱ (۳)، ۷۷-۹۲.
- شیخاوندی، داور. (۱۳۷۹). تکوین و تنفیذ هویت ایرانی. تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران
- فدایی ده چشمه، معصومه؛ عیدی، حسین و عباسی، همایون. (۱۳۹۵). «ارائه مدل غرور ملی با تاکید بر جایگاه ورزش». مدیریت ورزشی. ۳۱، ۲۴۸-۲۳۵.
- لهسایی زاده، عبدالعلی. (۱۳۸۵). جامعه شناسی آبادان. تهران: کیان مهر
- ملکوتیان، مصطفی. (۱۳۸۸). «ورزش و سیاست». مجله سیاست. تابستان، ۱۰، ۳۱۶-۳۰۱.
- هاشمی، سید ضیاء و جوادی یگانه، محمد رضا. (۱۳۸۶). «فوتبال و هویت ملی». فصلنامه مطالعات ملی. سال هشتم، ۲، ۱۱۷-۱۲۴.
- Allen, James. T., Drane, Dan. D., Byon Kevin. K., & Mohn, Richard. S. (2010). "Sport as a vehicle for socialization and maintenance of cultural identity: International students attending American universities". Sport Management Review, 13, 421-434.
- Barker, P. W. (2008). Religious Nationalism in Modern Europe If God Be For Us (Rutledge Studies in Nationalism and Ethnicity). New York Rutledge.
- Doczi T. (2011). "Gold fever: Sport and national identity-The Hungarian case". International Review for the Sociology of Sport, 46: 1-18.
- Edensor, T. (2002). National Identity, Popular Culture and Everyday Life. New York Berg.
- Elling, A., Hilvoorde, V., & Van Den Dool, R. (2014). "Creating or awakening national Pride

through sporting success: A longitudinal study on macro effects in the Netherlands". International Review for the Sociology of Sport, 49 (2) 129-151.

- Houlihan, B. (1997). "Sport, National Identity and Public Policy". Nations and Nationalism, 3(1), 113-137.
- Joke Hermes, S., Burnt orange. (2005). "Television, football and the Representation of Ethnicity". Journal of Television New Media, 6(1), 49-69. DOI: 10.1177/1527476403255819.
- Kavetsos G. & Szymanski. (2010). "National Well-Being and International Sports Events". Journal of Economic Psychology, 31(2), 158-171.
- Krog A. (2011). "Soccer steps in where politics fail to create a new vocabulary. Ilha do Desterro A Journal of English Language". Literatures in English and Cultural Studies: 98-189.
- Lau, P.W.C., Lam, M.H.S., Leung, B.W.C., Choi, C., & Ransdell, L.B. (2012). "The longitudinal changes of national identity in mainland china, HongKong and Taiwan before, during and after the 2008 Beijing olympics Games". The international Journal of the History of Sport, 29(9), 1281-1294.
- Licen, S.(2018). "Influence of hosting a major sports event on patriotic attitudes: The Eurobasket 2013 competition in Slovenia". International Review for the Sociology of sport, 1-23. (In printed).DOI: 10.1177/1012690217722116.
- Malakoutian M. (2009). "SPORT AND POLITICS. POLITICS QUARTERLY". JOURNAL OF FACULTY OF LAW AND POLITICAL SCIENC, 39(2): 301-316.
- Mower J. (2012). "London 2012: Olympic Success Is Key To National Pride". BBC News World, 36-40.
- Mutz, M., & Gerke, M. (2018). "Major sporting events and national identification: The moderating effect of emotional involvement and the role of the media". Communication & Sport, 1-22. (In printed), Doi: 10.1177/2167479517733447.
- Ottaway, Marina. (2002). "Nation Building". Foreign Policy, (Sep/ Oct 2002)
- Paul, Verme. () "Religious Identity Formation". International Journal of Education and Religion, 2(2), 107-125.
- Pawlowski, T., Downward, P., & Rasciute, S. (2013). "Does National Pride From International Sporting Success Contribute Towel Being? An international investigation". Sport Management Review, 17(3), 227-238.

تدوین برنامه راهبردی فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران

مسعود فراهانی طبر^۱
فروغ فتاحی مسرور^۲
حبیب هنری^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۲/۳۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۴/۱۵

هدف از این پژوهش، تدوین برنامه راهبردی فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران بود. جامعه آماری این تحقیق شامل مسئولان و مدیران فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان، مدیران و روسای هیئت‌های استانی و اعضای هیئت رئیسه ورزش ناشنوایان و مربیان تیم‌های ملی ناشنوایان بودند ($N=142$). در گزینش نمونه آماری با توجه به تعداد کم کل جامعه و طبقات آن، از روش تمام شمار استفاده شد. به منظور گردآوری اطلاعات این پژوهش، محقق با بهره‌مندی از سوابق و مستندات، مبانی نظری و ادبیات پیشینه، کتب، مقالات و پایان‌نامه‌ها، مشاوره و بررسی آرا و نظرات متخصصان و تشکیل کمیته راهبردی، یک پرسشنامه باز طراحی نمود. در ادامه با توجه به اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه باز، پرسشنامه بسته‌ای مشتمل بر نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها استخراج گردید که مشتمل بر ۲۸ گویه بر مبنای طیف ۵ تایی لیکرت بود و برای رتبه‌بندی گویه‌ها، در اختیار نمونه‌های تحقیق قرار گرفت. نتایج حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل درونی نشان داد که مجموع نمرات این ماتریس بیشتر از ۲/۵ می‌باشد. همچنین نتایج حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی نشان داد که مجموع نمرات این ماتریس کمتر از ۲/۵ می‌باشد. این نتایج گویای آن است که

۱. کارشناس ارشد، مدیریت ورزشی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. استادیار، مدیریت ورزشی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Froughfatahim@yahoo.com

۳. دانشیار، مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

فدراسیون ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران به لحاظ درونی و بیرونی دارای قوت و تهدید می‌باشد و در ناحیه رقابتی قرار می‌گیرد. در نهایت پس از تجزیه و تحلیل سوات، راهبردهای فدراسیون ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران استخراج گردید که نتیجه آن انتخاب ۱۱ راهبرد می‌باشد. در مرحله پایانی، با استفاده از ماتریس QSPM راهبردهای استخراج شده رتبه‌بندی شدند.

واژگان کلیدی: برنامه راهبردی، برنامه عملیاتی و فدراسیون ناشنوایان

مقدمه

یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها در زندگی اجتماعی بشر امروز، مدیریت است. به کمک این فعالیت می‌توان از طریق اصولی و با توجه به منابع و امکانات موجود به نحو شایسته به اهداف سازمانی دست یافت. برای رسیدن به چنین اهدافی مدیران فرآیندی را دنبال می‌کنند که شامل اجزائی همچون: برنامه‌ریزی، سازماندهی، نظارت، کنترل و تصمیم‌گیری است. برنامه‌ریزی، یکی از فعالیت‌های پیچیده مدیریتی است. فرآیندی است که تعیین می‌کند سازمان به آنجایی که می‌خواهد برسد، چگونه برسد. در برنامه‌ریزی، مدیران آینده را می‌نگرند، اهداف سازمان را مشخص می‌کنند و راهبردها را به منظور نیل به این گونه اهداف بسط می‌دهند. وسعت و پیچیدگی برنامه‌ریزی بستگی به پیچیدگی و تنوع اهداف دارد. اساس برنامه‌ریزی، برآگاهی از فرصت‌ها و تهدیدهای آتی و چگونگی استفاده از فرصت‌ها و مبارزه با تهدیدها قرار دارد (سیدعبداللهی، ۱۳۹۶). این نوع برنامه‌ریزی در واقع همان برنامه‌ریزی راهبردی است که با بررسی محیط داخلی و خارجی سازمان، قوت‌ها و ضعف‌های داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی را شناسایی می‌کند و با در نظر داشتن مأموریت سازمانی، اهدافی بلند مدت برای سازمان تنظیم می‌نماید و برای دستیابی به این اهداف از بین گزینه‌های راهبردی، اقدام به انتخاب راهبردهایی می‌کند که با تکیه بر قوت‌ها و رفع ضعف‌ها از فرصت‌های پیش آمده به نحو احسن استفاده نماید و از تهدیدها پرهیز کند؛ به طوری که در نهایت باعث موفقیت سازمان در میدان رقابت می‌شود (اعرابی و عابدی، ۱۳۸۹). برنامه‌ریزی راهبردی به عنوان فرآیند برنامه‌ریزی رسمی که توسط مدیران ارشد و از بالا به پایین تدوین شده است، پایه‌گذاری می‌گردد و بر اساس تحلیل‌های ماهرانه اقتصادی، طراحی جامع و پیوسته سازمان صورت می‌پذیرد. جهت کمک به این فرآیند تعدادی ابزار و تکنیک‌های تحلیل مانند مدل "SWOT" مدل پورتر، ماتریس بوستون، نقشه راهبردی و... با هدف نهایی تدوین راهبردها، اهداف بلند مدت و کوتاه مدت توسعه به کار گرفته می‌شود (اعرابی، ۱۳۹۲).

ضرورت استفاده از برنامه راهبردی برای سازمان‌ها آن قدر گسترش یافته است که سازمان‌های غیر انتفاعی همچون فدراسیون‌های ورزشی همانند سازمان‌های انتفاعی و تجاری از آن بهره می‌برند؛ چنان که برخی سازمان‌های ورزشی همچون انجمن ملی ورزش‌های دانشگاهی آمریکا^۱، سازمان ورزش بین دانشگاهی کانادا^۲، سازمان ورزش‌های دانشگاهی استرالیا^۳ و فدراسیون ملی ورزش‌های دانشگاهی آفریقای جنوبی^۴ اقدام به تدوین برنامه‌های راهبردی سه یا چهار ساله نموده‌اند (گودرزی، ۱۳۹۳: ۱۲۲-۱۱۳). این موضوع داری مثال‌های داخلی از جمله برنامه راهبردی فدراسیون‌های ورزشی سه‌گانه، برنامه راهبردی والیبال ساحلی، برنامه راهبردی فدراسیون اسکی می‌باشد. توسعه تربیت بدنی و ورزش - بزرگترین پدیده اجتماعی جهانی و همچنین بخشی از فرهنگ و هویت ملل - به عنوان زمینه ساز تامین و تربیت نیروی انسانی سالم و تندرست بخشی از برنامه‌های توسعه ملی به شمار می‌آید (اختر، ۱۳۹۴) و در جامعه ما منوط به تحول سازنده و مثبت در برنامه‌های جاری ورزشی است. با گذشت زمان مسائلی چون پیشرفت انسان در ابعاد جسمانی، روانی و اجتماعی جزو اهداف ورزش قرار گرفته و این انگیزش پیشرفت زیر بنایی را برای رشد رفتار رقابتی در سطوح

1. National Collegiate Athletic Association

2. Canadian Interuniversity Sport

3. Australian University Sport

4. University Sport South Africa

مختلف ایجاد کرده که با عنوان ورزش قهرمانی بروز نموده است. بررسی عملکرد برخی از سازمان‌های ورزشی نشان می‌دهد سازمان‌هایی که برای انجام مأموریت و دستیابی به اهداف خود از مدیریتی قوی و مبتنی بر برنامه‌ریزی راهبردی استفاده کرده‌اند، توانسته‌اند در فعالیت‌های مختلف از جمله ورزش قهرمانی و تأمین منابع مورد نیاز به موفقیت‌های چشم‌گیری دست یابند (تسلیمی و همکاران، ۱۳۹۴). برایسون^۱ (۲۰۱۱) معتقد است برنامه‌ریزی راهبردی از مزایایی همچون: اعمال کنترل بیشتر روی سازمان، بهبود عملکرد مالی، استفاده مؤثر از منابع، ایجاد چارچوبی معتبر برای تصمیم‌گیری، کسب بازخورد، ارزیابی از میزان پیشرفت سازمان، وحدت و یکپارچگی سازمان با ایجاد یک دیدگاه مشترک و توسعه کار گروهی برخوردار است (اکبری و همکاران، ۱۳۹۴).

فرآیند مدیریت راهبردی شامل سه مرحله تدوین، اجرا و ارزیابی راهبردهاست. مقصود از تدوین راهبرد تعیین مأموریت سازمان، شناسایی عواملی است که در محیط خارجی سازمان را تهدید می‌کند یا فرصت‌هایی را به وجود می‌آورند. شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی سازمان، تعیین هدف‌های بلند مدت، در نظر گرفتن راهبردهای گوناگون و انتخاب راهبردهای خاص برای ادامه فعالیت است. در واقع، می‌توان مرحله تدوین راهبرد را معادل با برنامه‌ریزی راهبردی برای سازمان در نظر گرفت (فاضلی، ۱۳۹۴).

روش‌های مهم تدوین راهبرد را می‌توان در چارچوب تصمیم‌گیری سه مرحله‌ای گنجانند. روش‌های ارائه شده در این چهارچوب برای انواع سازمان‌ها مناسب است و به روستا کمک می‌کند که راهبردها را شناسایی، ارزیابی و گزینش کنند. مرحله اول چهارچوب (تدوین راهبرد) شامل ارزیابی عوامل داخلی و ماتریس ارزیابی عوامل داخلی است. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی، حاصل بررسی راهبردی عوامل داخل سازمان است که این ماتریس، قوت‌ها و ضعف‌های اساسی سازمان را تدوین می‌کند. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی، عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بوم‌شناسی، محیطی، سیاسی، دولتی و دیگر عوامل بیرونی سازمان را ارزیابی می‌کند. این ماتریس، فرصت‌ها و تهدیدهای اساسی سازمان را تدوین می‌کند. در مرحله دوم که آن را «مرحله مقایسه» می‌نامند، به انواع راهبردهای امکانپذیر توجه می‌شود و به این منظور بین عوامل داخلی و خارجی سازمان نوعی توازن و تعادل برقرار می‌شود. روش‌ها و ابزارهایی که در مرحله دوم به کار می‌رود عبارت است از: ماتریس ضعف‌ها^۲، قوت‌ها^۳، فرصت‌ها^۴ و تهدیدها^۵ (تحلیل سوات^۶). این ماتریس یکی از ابزارهای مهمی است که مدیران به وسیله آن اطلاعات را مقایسه می‌کنند و می‌توانند با استفاده از آن چهار نوع راهبرد ارائه کنند که به راهبردهای ST، SO، WO، WT معروف اند. (گکلیتیس و کوفولیوس^۷، ۲۰۱۳؛ پاپادیمیتریو^۸، ۲۰۱۴).

در این جا به برخی پژوهش‌ها که در این زمینه انجام شده اشاره می‌گردد. نتایج مطالعات سید عبدالحی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تدوین برنامه راهبردی فدراسیون سوارکاری جمهوری اسلامی ایران به روش تحلیل SWOT» نشان داد که با ارزیابی عوامل درونی فدراسیون و عوامل بیرونی آن، موقعیت راهبردی

1. Bryson
2. weaknesses
3. Strengths
4. Opportunities
5. Threats
6. SWOT
7. Gklatiis & Koufopoulos
8. Papadimitriou

فدراسیون در منطقه محافظه کارانه قرار گرفته است؛ بدین معنی که فدراسیون باید با توجه به فرصت‌های موجود، ضعف‌های خویش را مرتفع سازد و خود را در معرض ریسک‌های بزرگ قرار ندهد. ندری (۱۳۸۸) در یک مطالعه مشابه با عنوان «طراحی راهبرد توسعه ورزش همگانی استان لرستان» نشان داد که ورزش همگانی استان لرستان از لحاظ موقعیت راهبردی در منطقه (SO) قرار دارد. همچنین میلارا و دوهرتی^۱ (۲۰۱۶) در تحقیقی به بررسی ظرفیت‌سازی در سازمان‌های غیر انتفاعی ورزشی (مدل فرآیند توسعه) پرداختند و به این نتیجه رسیدند که افزایش ظرفیت سازمان‌های غیرانتفاعی مستلزم بررسی و ارزیابی نیازها در پاسخگویی به محرک‌های بیرونی، تدوین اهداف خاص، راهبرد مناسب و در نظر گرفتن ابعاد تخصصی می‌باشد. همچنین طبق یافته‌های پژوهشی با استفاده از تحلیل SWOT در سال (۲۰۰۷) انجمن المپیک مالزی گزارش کرد که این سازمان با ضعف‌هایی مانند سازماندهی نامناسب، استفاده ناکامل از ویژگی مشتری پسندی حلقه‌های المپیک و قصور در افزایش تسهیلات و منابع موجود و همچنین تهدیدهایی مانند تغییر انگیزه‌های بشردوستانه به انگیزه‌های مالی در ورزشکاران و داوطلبان و خطر بروز انتظارات نامعقول مواجه است. جهان‌بینی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «تدوین راهبرد توسعه ورزش همگانی و قهرمانی استان قم» نتیجه گرفت که ورزش استان قم باید از راهبرد رشد و توسعه در مورد ورزش همگانی و قهرمانی استفاده نماید، چراکه در خانه راهبرد تهاجمی (SO) رشد و توسعه قرار گرفته است. قره و کلهر (۱۳۹۴) در یک مطالعه پژوهشی به این نتیجه رسیدند که علیرغم وجود نقاط ضعف محسوس‌تر نسبت به نقاط قوت، فرصت‌های بیشتری نیز در فدراسیون اسکی وجود دارد. از این رو، باید راهبرد‌هایی را بیشتر مد نظر قرار داد که ضمن بهره‌گیری از فرصت‌ها موجب کاهش ضعف‌ها و کمبودها شود.

طبق آمار سازمان بهداشت جهانی^۲، هم اکنون ۳۶۰ میلیون نفر افراد ناشنوا و کم‌شنوا در جهان وجود دارد که این آمار در ایران قریب ۵۲۰ هزار نفر می‌باشد. از طرفی طبق آمارهای رسمی فدراسیون ناشنوایان، ۲۵۰۰ نفر ورزشکار ناشنوا وجود دارد که از این تعداد ۵ درصد ورزشکار همگانی و ۹۵ درصد به صورت حرفه‌ای و قهرمانی فعالیت می‌کنند. همچنین در این حوزه، ۲۵۰ مدال آور و قهرمان وجود دارد که معادل ۱۰ درصد تمام ورزشکاران فعال در ورزش است. نکته جالب اینکه تعداد مدال‌آوران بیشتر از تعداد کسانی هستند که به صورت تفریحی و همگانی ورزش می‌کنند. تحلیل این آمارها نشان می‌دهد که فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان در همگانی کردن ورزش در بین این قشر ضعیف عمل کرده، چرا که تقریباً ۰/۰۰۵ از کل ناشنوایان را به سمت ورزش سوق داده است- این در حالی است که ورزش همگانی به عنوان بستر و اساس ورزش قهرمانی و همچنین تامین‌کننده سلامت فردی و اجتماعی جامعه از اولویت بیشتری برخوردار است. مصاحبه با مسئولان سابق و فعلی این فدراسیون نشان می‌دهد که مهمترین دلیل این مشکل توجه نکردن مسئولان، سرمایه‌گذاران و ... به این قشر (ناشنوایان) و در نتیجه ضعف بنیه مالی این فدراسیون است. از طرفی با توجه به اینکه معادل ۱۰ درصد ورزشکاران این حوزه توانسته‌اند با کسب مدال و عناوین قهرمانی نقشی موثر در احیای روحیه اعتماد، غرور و خودباوری این قشر داشته باشند، ضرورت دارد فدراسیون با نگاهی برنامه‌محور و کلان در جهت ایجاد منابع و تامین زیرساخت‌ها حرکت کند و شرایط مشارکت حداکثری این قشر را فراهم آورد. با وجود انجام پژوهش‌های متعدد در زمینه تدوین برنامه راهبردی در فدراسیون‌ها و رشته‌های مختلف ورزشی،

1. Millara & Doherty

2. The World Health Organization

تاکنون پژوهشی در فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان صورت نگرفته است. از طرف دیگر، فدراسیون ورزش ناشنوایان با چالش‌ها و مشکلات بسیاری برای انجام مسئولیت‌ها و نیل به اهدافش مواجه می‌باشد. لذا تدوین برنامه راهبردی فدراسیون ورزش ناشنوایان مهم و ضروری به نظر می‌رسد تا با استفاده حداکثری از قوت‌ها و فرصت‌ها و برطرف ساختن ضعف‌ها و تهدیدها به انجام اثربخش‌تر و کارآمدتر مسئولیت‌ها، توسعه بیشتر اصول و آرمان‌های ورزش ناشنوایان و همچنین کسب جایگاه بهتر در عرصه‌های بین‌المللی نائل آید. از طرف دیگر اینکه فدراسیون ورزش ناشنوایان بتواند به درستی وضعیت موجود خود را شناسایی کند، مقصد مناسب را تشخیص دهد و نحوه رسیدن به آنجا را معین نماید، باعث می‌شود بتواند برای مقابله با چالش‌های آینده ورزش در حیطه کاری خود چاره‌اندیشی و مقابله نماید. لذا سوال اصلی این پژوهش آن است که چه برنامه راهبردی برای فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران مناسب می‌باشد؟

روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر به لحاظ هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر زمان، گذشته‌نگر و حال‌نگر است که به صورت توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است. اطلاعات این پژوهش نیز به صورت میدانی جمع‌آوری شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل تمامی مسئولان و مدیران فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان، مدیران و روسای هیئت‌های استانی و اعضای هیئت رئیسه فدراسیون ورزش ناشنوایان و مربیان تیم‌های ملی ناشنوایان و نیز ورزشکاران کم‌شنوا بودند ($N=142$). در انتخاب نمونه آماری با توجه به تعداد کم کل جامعه و طبقات آن، از روش تمام شمار استفاده شد. برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه‌های محقق ساخته با ۲۸ گویه برای شناخت نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان تدوین شد. به منظور تعیین قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان با بهره‌مندی از منابع موجود و بررسی آرا و نظرات متخصصان مدیریت ورزشی کشور پس از بررسی وضعیت موجود طی پرسشنامه اولیه‌ای، فهرستی مقدماتی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید استخراج گردید. پس از مشاوره با نخبگان ورزش کشور و طرح فهرست مقدماتی SWOT، محقق با بهره‌گیری از تکنیک‌های تعیین میانگین، تعیین رتبه و اولویت‌بندی و بهره‌گیری از میزان شدت هر یک از عوامل، فهرست نهایی SWOT را استخراج نمود. در نهایت بعضی از سؤالات، حذف یا تعدیل و بعضی سؤالات نیز به فهرست SWOT اضافه گردید. برای تعیین روایی پرسشنامه از نقطه نظرات ۱۰ تن از اساتید صاحب نظر مدیریت ورزشی استفاده شد و در نهایت مورد تایید آنها قرار گرفت. به منظور بررسی پایایی ابزار تحقیق، پرسشنامه تدوین شده در میان یک نمونه ۳۰ نفری توزیع و نتایج حاصل با ابزار SPSS و آزمون آلفای کرونباخ بررسی شد. ضریب آلفای ۰/۷۸ نشان دهنده پایا بودن ابزار تحقیق است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های مطالعات راهبردی، امتیازهای مربوط به عوامل بیرونی (EF) و عوامل درونی (IF) تعیین شد و موقعیت راهبردی فدراسیون مشخص گردید. همچنین از تکنیک‌های مطالعات راهبردی در جدول QSPM بنا به جذابیت راهبردها استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱: اطلاعات جمعیت شناختی پاسخگویان

وضعیت تاهل		
درصد	تعداد	
۲۱/۸٪	۳۱	مجرد
۷۸/۲٪	۱۱۱	متاهل
۱۰۰٪	۱۴۲	جمع
وضعیت سنی		
درصد	تعداد	
۷٪	۱۰	۲۰-۳۰
۵۶٪	۷۹	۳۰-۴۰
۳۱٪	۴۵	۴۰-۵۰
۶٪	۸	بالای ۵۰
۱۰۰٪	۱۴۲	جمع

بر اساس داده‌های جدول فوق ۲۱/۸ درصد از پاسخگویان مجرد و ۷۸/۲ درصد متاهل بودند. از این تعداد ۷ درصد بین ۲۰ تا ۳۰ سال، ۵۶ درصد در بازه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال، ۳۱ درصد در دامنه سنی ۴۰ تا ۵۰ سال و ۶ درصد نیز بالای ۵۰ سال سن داشتند.

برای ارزیابی عوامل درونی، از ماتریس ارزیابی عوامل درونی استفاده شد. در این ماتریس، قوت‌ها و ضعف‌های شناسایی شده در یک ستون ماتریس قرار می‌گیرند و با استفاده از ضرایب و رتبه‌های خاصی امتیاز بندی می‌شوند تا مشخص شود که فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران در مجموع به لحاظ عوامل داخلی دارای قوت یا ضعف است.

همان‌گونه که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود، مجموع نمرات این ماتریس بیشتر از ۲/۵ (۲/۷۶۴) می‌باشد و حاکی از آن است که از لحاظ عوامل درونی منابع فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران دارای قوت می‌باشد. به عبارت دیگر، فرصت‌های فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران بر تهدیدهای آن برتری دارد.

جدول ۲: ماتریس عوامل درونی فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران

عوامل درونی	عوامل	رتبه	ضریب اهمیت (وزن)	شدت عامل	نمره
۱.۱.۱	تدوین و اجرای منظم تقویم فعالیت‌های سالیانه در فدراسیون	۱	۰/۰۸۶	۴	۰/۳۴۴
	برگزاری کلاس‌های مربیگری برای ناشنوایان	۲	۰/۰۸۳	۴	۰/۳۵۱
	تلاش جهت تشکیل مستمر و هدفمند گردهمایی با روسای فدراسیون‌های مربوط	۳	۰/۰۷۹	۴	۰/۳۱۶
	وضعیت خوب ورزش قهرمانی کشور در سطح جهانی و المپیک ناشنوایان	۴	۰/۰۷۲	۳	۰/۲۱۶
	مشارکت و حضور مستمر در مسابقات جهانی و بین‌المللی	۵	۰/۰۶۶	۳	۰/۱۹۸
	برنامه‌ریزی مدون جهت حضور در المپیک ۲۰۲۱ ناشنوایان	۶	۰/۰۶۱	۴	۰/۲۴۴
	استفاده از قهرمانان سال‌های اخیر در کادر مربیگری تیم‌های ملی	۷	۰/۰۵۵	۴	۰/۲۲۰
	فعال بودن فدراسیون ناشنوایان در رشته‌های جهانی و المپیک ناشنوایان	۸	۰/۰۵۱	۴	۰/۲۰۴
	برگزاری کلاس‌های اشاره برای کارکنان فدراسیون جهت برقراری ارتباط مناسب با ورزشکاران	۹	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱
۱.۱.۲	استفاده از نیروهای شنوا در فدراسیون	۶	۰/۰۵۷	۲	۰/۱۱۴
	وجود ضعف در هیئت‌های استانی به لحاظ منابع و امکانات	۵	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱
	عدم وجود برنامه مدون جهت استعدادیابی	۴	۰/۰۶۴	۱	۰/۰۶۴
	کمبود مربیان یا داوران متخصص در استان‌های کشور	۳	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹
	در اختیار نداشتن کرسی‌های مدیریتی در سطح جهانی	۲	۰/۰۷۳	۲	۰/۱۴۶
	درآمدزایی ضعیف فدراسیون	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶
	مجموع ضرایب اهمیت عوامل درونی		۱		$\sum = ۲/۷۶۴$

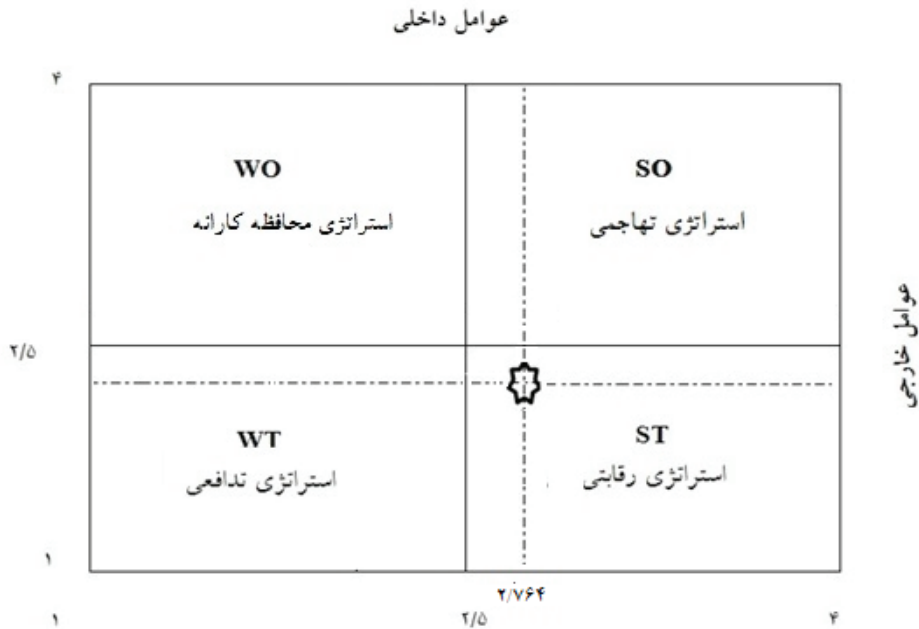
برای ارزیابی عوامل بیرونی، از ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی استفاده شد تا مشخص شود که فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران در مجموع به لحاظ عوامل بیرونی دارای فرصت یا تهدید است. همان‌گونه که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، مجموع نمرات این ماتریس کمتر از ۲/۵ (۲/۳۸۱) می‌باشد و حاکی از آن است که از لحاظ عوامل بیرونی فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران دارای تهدید می‌باشد. به عبارت دیگر، تهدیدهای فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران بر فرصت‌های آن برتری دارد.

جدول ۳: جدول ماتریس عوامل بیرونی فدراسیون ورزش های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران

عوامل بیرونی	عوامل	رتبه	ضریب اهمیت (وزن)	شدت عامل	نمره
۱. عوامل اجتماعی	وجود استعداد های فراوان در ورزش قهرمانی ناشنوایان	۱	۰/۰۸۸	۴	۰/۳۵۲
	علاقه مندی بالای ورزشکاران ناشنوا برای فعالیت در رشته های ورزشی	۲	۰/۰۸۴	۴	۰/۳۳۶
	امکان استفاده ورزشکاران ناشنوا از سالن های عمومی	۳	۰/۰۸۰	۴	۰/۳۲۰
	همکاری مناسب فدراسیون با بهزیستی جهت توسعه ورزش ناشنوایان	۴	۰/۰۷۵	۳	۰/۲۲۵
	برگزاری مسابقات جهانی در رشته های ورزشی ناشنوایان	۵	۰/۰۶۹	۴	۰/۲۷۶
	امکان برقراری رابطه مناسب با وزارت ورزش	۶	۰/۰۶۵	۳	۰/۱۹۵
۲. عوامل اقتصادی	بی توجهی مراکز آموزشی و پژوهشی کشور نسبت به ورزش ناشنوایان	۷	۰/۰۶۷	۲	۰/۱۳۴
	عدم توجه مسئولان کشور و مدیران ورزشی به موفقیت های ورزشکاران ناشنوا	۶	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۲
	وجود تبعیض در پرداخت جوایز ورزشکاران ناشنوا با قهرمانان المپیک و جهانی	۵	۰/۰۷۴	۱	۰/۰۷۴
	عدم ثبات در بودجه ورزش کشور	۴	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶
	عدم سرمایه گذاری حامیان مالی در رشته های ورزشی ناشنوایان	۳	۰/۰۸	۱	۰/۰۸
	توجه نمودن به رشته های ورزشی ناشنوایان از سوی رسانه های ملی	۲	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴
	عدم تخصیص اعتبارات لازم از سوی وزارت ورزش و جوانان برای ورزش ناشنوایان	۱	۰/۰۸۷	۱	۰/۰۸۷
	مجموع ضرایب اهمیت عوامل درونی				$\sum = ۲/۳۸۱$
		۱			

برای تجزیه و تحلیل همزمان عوامل درونی و بیرونی، از ماتریس درونی و بیرونی استفاده شد. این ماتریس برای تعیین موقعیت و نوع راهبرد فدراسیون ورزش های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران به کار می رود. برای تشکیل این ماتریس، نمرات حاصل از ماتریس های ارزیابی عوامل درونی و بیرونی در ابعاد افقی و عمودی قرار می گیرند تا جایگاه فدراسیون ورزش های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران در خانه های این ماتریس مشخص

شود و بتوان راهبرد مناسبی برای آن اتخاذ نمود. در این ماتریس، نمرات در یک طیف دو بخشی قوی (۲/۵) تا (۴) و ضعیف (۱ تا ۲/۵) تعیین می‌شوند.

شکل ۱: ماتریس همزمان عوامل درونی و بیرونی فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران

با توجه به شکل ۱، نتایج ماتریس درونی و بیرونی نشان دهنده آن است که فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران از لحاظ موقعیت راهبردی و ماتریس داخلی و خارجی در منطقه رقابتی قرار دارد. بنابراین باید برای کاهش تهدیدات بیرونی و استفاده حداکثری از قوت‌های داخلی باید برنامه مناسبی تدوین نمود. هنگامی که موقعیت راهبردی سازمان رقابتی باشد، بدین معنی است که سازمان باید از قوت‌های خود استفاده کند که کمتر تحت تاثیر تهدیدات محیط قرار گیرد؛ بدین معنی که سازمان باید بررسی نماید که برای رقابت با رقبای، هزینه تمام شده محصول یا خدمات را کاهش دهد، کیفیت را برای رقابت افزایش دهد یا بر بخش خاصی از بازار که جذابیت کمتری دارد، اما سودآور است تمرکز کند. از آنجایی که فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران دارای این موقعیت رقابتی بود، راهبردهای دارای اولویت این سازمان بر این اساس انتخاب شدند. با نهایی شدن قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدات فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران، ۱۵ راهبرد اتخاذ شد.

با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی، ۱۵ راهبرد به دست آمده فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران را بر مبنای جذابیت راهبردها اولویت‌بندی شدند.

جدول ۴: ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی QSPM

SWOT	نمره جذابیت ضریب اهمیت	راهبرد اول		راهبرد دوم		راهبرد سوم		راهبرد چهارم	
		نمره	جمع	نمره	جمع	نمره	جمع	نمره	جمع
S1	۰/۰۸۶	۴	۰/۳۴۴	۱	۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶	۴	۰/۳۴۴
S2	۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۴	۰/۳۳۲	۱	۰/۰۸۳
S3	۰/۰۷۹	۲	۰/۱۵۸	۴	۰/۳۱۶	۴	۰/۳۱۶	۴	۰/۳۱۶
S4	۰/۰۷۲	۴	۰/۲۸۸	۳	۰/۲۱۶	۲	۰/۱۴۴	۱	۰/۰۷۲
S5	۰/۰۶۶	۴	۰/۲۶۴	۳	۰/۱۹۸	۱	۰/۰۶۶	۲	۰/۱۳۲
S6	۰/۰۶۱	۲	۰/۱۲۲	۴	۰/۲۴۴	۱	۰/۰۶۱	۴	۰/۲۴۴
S7	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵	۴	۰/۲۲۰	۱	۰/۰۵۵
S8	۰/۰۵۱	۴	۰/۲۰۴	۲	۰/۱۰۲	۲	۰/۱۰۲	۱	۰/۰۵۱
S9	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷
W1	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷
W2	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۲	۰/۱۲۲	۲	۰/۱۲۲	۱	۰/۰۶۱
W3	۰/۰۶۴	۱	۰/۰۶۴	۲	۰/۱۲۸	۲	۰/۱۲۸	۲	۰/۱۲۸
W4	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۴	۰/۲۷۶	۱	۰/۰۶۹
W5	۰/۰۷۳	۱	۰/۰۷۳	۲	۰/۱۴۶	۱	۰/۰۷۳	۱	۰/۰۷۳
W6	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶
O1	۰/۰۸۸	۲	۰/۱۷۸	۴	۰/۳۵۲	۱	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸
O2	۰/۰۸۴	۲	۰/۱۶۸	۴	۰/۳۳۶	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴
O3	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۲	۰/۱۶۰	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰
O4	۰/۰۷۵	۱	۰/۰۷۵	۲	۰/۱۵۰	۴	۰/۳۰۰	۱	۰/۰۷۵
O5	۰/۰۶۹	۴	۰/۲۷۶	۴	۰/۲۷۶	۱	۰/۰۶۹	۲	۰/۱۳۸
O6	۰/۰۶۵	۱	۰/۰۶۵	۴	۰/۲۶۰	۴	۰/۲۶۰	۴	۰/۲۶۰
T1	۰/۰۸۷	۱	۰/۰۸۷	۱	۰/۰۸۷	۲	۰/۱۷۴	۱	۰/۰۸۷
T2	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۲	۰/۱۶۸	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴
T3	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۲	۰/۱۶۰	۲	۰/۱۶۰	۱	۰/۰۸۰
T4	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۲	۰/۱۵۲	۱	۰/۰۷۶
T5	۰/۰۷۴	۱	۰/۰۷۴	۲	۰/۱۴۸	۱	۰/۰۷۴	۱	۰/۰۷۴
T6	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۲	۲	۰/۱۴۲	۱	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۲
T7	۰/۰۶۷	۲	۰/۱۳۴	۲	۰/۱۳۴	۱	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷
جمع	۲		۳/۴۸۴		۴/۳۷۴		۳/۷۶۹		۳/۱۴۳

جدول ۵: ادامه ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی QSPM

SWOT	نمره جذابیت ضریب اهمیت	راهبرد پنجم		راهبرد ششم		راهبرد هفتم		راهبرد هشتم	
		نمره	جمع	نمره	جمع	نمره	جمع	نمره	جمع
S1	۰/۰۸۶	۲	۰/۱۷۲	۲	۰/۱۷۲	۱	۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶
S2	۰/۰۸۳	۲	۰/۱۶۶	۱	۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۴	۰/۳۳۲
S3	۰/۰۷۹	۲	۰/۱۵۸	۲	۰/۱۵۸	۲	۰/۱۵۸	۱	۰/۰۷۹
S4	۰/۰۷۲	۴	۰/۲۸۸	۲	۰/۱۴۴	۲	۰/۱۴۴	۱	۰/۰۷۲
S5	۰/۰۶۶	۴	۰/۱۳۲	۴	۰/۲۶۴	۲	۰/۱۳۲	۱	۰/۰۶۶
S6	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱
S7	۰/۰۵۵	۲	۰/۱۱۰	۱	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵
S8	۰/۰۵۱	۲	۰/۰۵۱	۱	۰/۰۵۱	۲	۰/۱۰۲	۱	۰/۰۵۱
S9	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۴	۰/۱۸۸
W1	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷
W2	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۲	۰/۱۲۲	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱
W3	۰/۰۶۴	۲	۰/۱۲۸	۱	۰/۰۶۴	۱	۰/۰۶۴	۲	۰/۱۲۸
W4	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۴	۰/۲۷۶
W5	۰/۰۷۳	۱	۰/۰۷۳	۲	۰/۱۴۶	۱	۰/۰۷۳	۲	۰/۱۴۶
W6	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۲	۰/۱۵۲	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶
O1	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸
O2	۰/۰۸۴	۲	۰/۱۶۸	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴
O3	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰
O4	۰/۰۷۵	۳	۰/۲۲۵	۱	۰/۰۷۵	۲	۰/۱۵۰	۴	۰/۳۰۰
O5	۰/۰۶۹	۲	۰/۱۳۸	۱	۰/۰۶۹	۲	۰/۱۳۸	۱	۰/۰۶۹
O6	۰/۰۶۵	۴	۰/۲۶۰	۲	۰/۱۳۰	۲	۰/۱۳۰	۱	۰/۰۶۵
T1	۰/۰۸۷	۲	۰/۱۷۴	۴	۰/۳۴۸	۱	۰/۰۸۷	۱	۰/۰۸۷
T2	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۴	۰/۳۳۶	۱	۰/۰۸۴
T3	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۴	۰/۳۲۰	۲	۰/۱۶۰	۱	۰/۰۸۰
T4	۰/۰۷۶	۲	۰/۱۵۲	۴	۰/۳۰۴	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶
T5	۰/۰۷۴	۴	۰/۲۹۶	۳	۰/۲۲۲	۲	۰/۱۴۸	۱	۰/۰۷۴
T6	۰/۰۷۱	۴	۰/۲۸۴	۲	۰/۱۴۲	۲	۰/۱۴۲	۱	۰/۰۷۱
T7	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷	۲	۰/۱۳۴	۴	۰/۲۶۸
جمع	۲		۳/۷۴۵		۳/۶۵۸		۳/۰۲۱		۳/۱۶۰

جدول ۶: ادامه ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی QSPM

SWOT	نمره جذابیت ضریب اهمیت	راهبرد نهم		راهبرد دهم		راهبرد یازدهم		راهبرد دوازدهم	
		نمره	جمع	نمره	جمع	نمره	جمع	نمره	جمع
S1	۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶
S2	۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۲	۰/۱۶۶	۴	۰/۳۳۲	۱	۰/۰۸۳
S3	۰/۰۷۹	۲	۰/۱۵۸	۱	۰/۰۷۹	۱	۰/۰۷۹	۱	۰/۰۷۹
S4	۰/۰۷۲	۱	۰/۰۷۲	۱	۰/۰۷۲	۳	۰/۲۱۶	۲	۰/۱۴۴
S5	۰/۰۶۶	۱	۰/۰۶۶	۱	۰/۰۶۶	۳	۰/۱۹۸	۲	۰/۱۳۲
S6	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۲	۰/۱۲۲
S7	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵	۳	۰/۱۶۵	۱	۰/۰۵۵
S8	۰/۰۵۱	۱	۰/۰۵۱	۱	۰/۰۵۱	۱	۰/۰۵۱	۲	۰/۱۰۲
S9	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۲	۰/۰۹۴	۲	۰/۰۹۴	۲	۰/۰۹۴
W1	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶
W2	۰/۰۷۳	۱	۰/۰۷۳	۴	۰/۲۹۲	۱	۰/۰۷۳	۴	۰/۲۹۲
W3	۰/۰۶۹	۴	۰/۲۷۶	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹
W4	۰/۰۶۴	۱	۰/۰۶۴	۳	۰/۱۹۲	۴	۰/۲۵۶	۱	۰/۰۶۴
W5	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۴	۰/۲۴۴	۱	۰/۰۶۱
W6	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷	۴	۰/۲۲۸
O1	۰/۰۸۸	۴	۰/۳۵۲	۱	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸
O2	۰/۰۸۴	۲	۰/۱۶۸	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۴	۰/۳۳۶
O3	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۲	۰/۱۶۰	۱	۰/۰۸۰	۴	۰/۳۲۰
O4	۰/۰۷۵	۴	۰/۳۰۰	۱	۰/۰۷۵	۱	۰/۰۷۵	۳	۰/۲۲۵
O5	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۴	۰/۲۷۶	۴	۰/۲۷۶
O6	۰/۰۶۵	۱	۰/۰۶۵	۴	۰/۲۶۰	۱	۰/۰۶۵	۱	۰/۰۶۵
T1	۰/۰۸۷	۱	۰/۰۸۷	۳	۰/۲۶۱	۱	۰/۰۸۷	۲	۰/۱۷۴
T2	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴
T3	۰/۰۸	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۳	۰/۲۴۰
T4	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۳	۰/۲۲۸
T5	۰/۰۷۴	۱	۰/۰۷۴	۲	۰/۱۴۸	۱	۰/۰۷۴	۲	۰/۱۴۸
T6	۰/۰۷۱	۱	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۲	۱	۰/۰۷۱	۱	۰/۰۷۱
T7	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷
جمع	۲		۲/۸۵۹		۳/۰۷۱		۳/۲۶۴		۴/۰۰۹

جدول ۷: ادامه ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی QSPM

راهبرد پانزدهم		راهبرد چهاردهم		راهبرد سیزدهم		نمره جذابیت ضریب اهمیت	SWOT
جمع	نمره	جمع	نمره	جمع	نمره		
۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶	۱	۰/۰۸۶	S1
۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	S2
۰/۰۷۹	۱	۰/۰۷۹	۱	۰/۰۷۹	۱	۰/۰۷۹	S3
۰/۰۷۲	۱	۰/۰۷۲	۱	۰/۰۷۲	۱	۰/۰۷۲	S4
۰/۰۶۶	۱	۰/۰۶۶	۱	۰/۰۶۶	۱	۰/۰۶۶	S5
۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۱۸۳	۳	۰/۰۶۱	S6
۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵	S7
۰/۰۵۱	۱	۰/۰۵۱	۱	۰/۰۵۱	۱	۰/۰۵۱	S8
۰/۱۴۱	۳	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	S9
۰/۲۹۶	۴	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۶	W1
۰/۰۷۳	۱	۰/۲۹۲	۴	۰/۱۴۶	۲	۰/۰۷۳	W2
۰/۲۷۶	۴	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	W3
۰/۲۵۶	۴	۰/۰۶۴	۱	۰/۰۶۴	۱	۰/۰۶۴	W4
۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	W5
۰/۱۲۴	۲	۰/۲۲۸	۴	۰/۲۲۸	۴	۰/۰۵۷	W6
۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸	۱	۰/۰۸۸	O1
۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	O2
۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۰۸۰	O3
۰/۰۷۵	۱	۰/۰۷۵	۱	۰/۰۷۵	۱	۰/۰۷۵	O4
۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	۱	۰/۰۶۹	O5
۰/۰۶۵	۱	۰/۰۶۵	۱	۰/۰۶۵	۱	۰/۰۶۵	O6
۰/۰۸۷	۱	۰/۲۴۱	۳	۰/۳۴۸	۴	۰/۰۸۷	T1
۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	T2
۰/۰۸۰	۱	۰/۳۲۰	۴	۰/۲۴۰	۳	۰/۰۸	T3
۰/۰۷۶	۱	۰/۲۲۸	۳	۰/۲۲۸	۳	۰/۰۷۶	T4
۰/۰۷۴	۱	۰/۲۲۲	۳	۰/۲۹۶	۴	۰/۰۷۴	T5
۰/۲۸۴	۴	۰/۰۷۱	۱	۰/۰۷۱	۱	۰/۰۷۱	T6
۰/۲۶۸	۴	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷	T7
۳/۱۹۴		۳/۰۸۴		۳/۱۶۱		۲	جمع

جدول ۸: اولویت بندی راهبردهای فدراسیون ورزش های ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران

اولویت	نمره QSPM	عنوان راهبرد
۱	۴/۳۷۴	استعدادیابی از طریق برگزاری منظم مسابقات و همچنین اجرای برنامه های استعداد یابی برای مسابقات جهانی و المپیک
۲	۴/۰۰۹	افزایش درآمدهای فدراسیون از طریق جذب اسپانسرها، کمک های دریافتی از بخش دولتی (وزارت ورزش و جوانان)، حق پخش مسابقات و ... جهت برطرف نمودن مشکلات منابع و امکانات و جذب ناشنوایان به ورزش و شرکت در رقابت های جهانی
۳	۳/۷۶۹	توسعه ورزش همگانی در بین ناشنوایان از طریق برگزاری کلاس های مربیگری و داوری و کارگاه های آموزشی برای ناشنوایان
۴	۳/۷۴۵	توجه بیشتر مسئولان و مدیران ورزشی به ورزشکاران ناشنوا و پرداخت جوایز مشابه با ورزشکاران عادی جهت حضور موفق در رقابت های جهانی و المپیک ناشنوایان
۷	۳/۲۶۴	افزایش کمی و کیفی داوران و مربیان خبره و کارکنان جهت موفقیت در میادین جهانی و المپیک و در اختیار گرفتن کرسی های بین المللی
۸	۳/۱۹۴	توجه بیشتر به بحث آموزشی و پژوهشی از سوی فدراسیون جهت برطرف نمودن ضعف های ساختاری و انسانی
۱۰	۳/۱۶۰	ارتقای سطح علمی و آگاهی مربیان و مسئولان ورزش ناشنوایان از طریق همکاری با مراکز آموزشی و پژوهشی کشور
۱۱	۳/۱۴۳	برگزاری مسابقات و اردوهای آماده سازی ورزشکاران ناشنوا با هماهنگی فدراسیون های مربوطه
۱۳	۳/۰۷۱	تقویت ارتباطات مثبت با وزارت ورزش جهت برطرف نمودن ضعف های هیئت های استانی
۱۴	۳/۰۲۱	توسعه ورزش همگانی در بین ناشنوایان از طریق تبلیغات تلویزیونی و پخش مسابقات ناشنوایان از رسانه های ملی
۱۵	۲/۸۵۹	کشف استعداد های ورزشی در بین افراد ناشنوا با همکاری سازمان بهزیستی

همان طور که در جدول ۷ گزارش شده است راهبردهای شناسایی شده فدراسیون ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران اولویت بندی شدند و استعدادیابی ورزشکاران ناشنوا در بین ورزشکاران علاقمند برای مسابقات جهانی و المپیک از طریق جذب منابع مالی از دو منبع وزارت ورزش و جوانان و فدراسیون های مربوطه، جز اولویت های فدراسیون ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران قرار گرفتند و کشف استعداد های ورزشی در بین افراد ناشنوا با همکاری سازمان بهزیستی رتبه آخر را کسب کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه پژوهش‌های راهبردی حاکی از وجود مدل‌های زیادی برای برنامه ریزی راهبردی است که سازمان‌های مختلف بر حسب شرایط خود از آن‌ها استفاده کرده‌اند. با این وجود، کاراگر معتقد است که هیچ نسخه یکسان و کاملی برای برنامه ریزی راهبردی برای همه سازمان‌ها وجود ندارد و هر سازمان بر اساس ماهیت کار خود، با انتخاب یک مدل یا ترکیبی از چند مدل و انجام اصلاحاتی آن‌را برای تدوین برنامه راهبردی سازمان خود مورد استفاده قرار می‌دهند. نکته قابل توجه در برنامه‌های راهبردی سازمان‌های ورزشی ایران در انتخاب مدل یکسان، بیشتر حکایت از تبعیت بدون توجه به ماهیت سازمان دارد (گودرزی، ۱۳۹۳)، حال اینکه مطالعات حوزه راهبردی روی این مسئله تاکید دارد که هر سازمان بر اساس ماهیت کار خود باید الگو و مدلی را برای طراحی و استقرار برنامه راهبردی در جهت و مسیر درست انتخاب کند (کاراگر، ۱۹۹۱). لذا برنامه راهبردی فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان به دلیل تطابق اجزای آن با نیازها و ماهیت کاری این فدراسیون، بر اساس مدل SWOT تدوین شده است.

بررسی‌ها نشان داد برنامه راهبردی سازمان‌های ورزشی دیگر مانند فدراسیون‌های ورزش‌های سه‌گانه، سوارکاری، ورزش‌های رزمی و ... در داخل و برخی سازمان‌های ورزشی خارجی مانند انجمن ملی ورزش‌های دانشگاهی آمریکا، سازمان ورزش بین دانشگاهی کانادا، سازمان ورزش‌های دانشگاهی استرالیا و فدراسیون ملی ورزش‌های دانشگاهی آفریقای جنوبی با برنامه راهبردی فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان به دلیل ماهیت متفاوت جامعه هدف، دو تفاوت عمده دارد:

اول اینکه بر اساس آمار رسمی این فدراسیون، تعداد ورزشکارانی که در حوزه ورزش قهرمانی فعالیت دارند از تعداد ورزشکاران همگانی بسیار بیشتر است - این در حالی است که در اکثر رشته‌ها وضعیت متفاوت است. دوم اینکه نگاه بخش خصوصی و دولتی به این حوزه خیلی متفاوت‌تر است.

با توجه به تفاوت‌ها و شرایط خاص، در مجموع ۱۴ راهبرد برای فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان تدوین گردید. در ادامه راهبردهای تدوین شده از تحلیل ماتریس سوات به ترتیب مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. راهبرد استعدادیابی از طریق برگزاری منظم مسابقات و همچنین اجرای برنامه‌های استعدادیابی برای مسابقات جهانی و المپیک که از ترکیب فرصت‌ها و قوت‌های (O5, S8, S1, S4, S5) در این بخش پیشنهاد شد به این موضوع اشاره دارد که فدراسیون ناشنوایان جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با برگزاری منظم مسابقات استانی و کشوری، گام مهمی را در راستای انتخاب بهترین ورزشکاران برای مسابقات جهانی و المپیک بردارد. فدراسیون ناشنوایان جمهوری اسلامی در ابتدای هر سال با تهیه و تنظیم تقویم مناسبی که در آن تمامی جوانب سنجیده شده باشد می‌تواند برنامه خود را در حوزه‌های برگزاری مسابقه مشخص و به هیئت‌های استانی اعلام نماید تا تمامی هیئت‌ها و ورزشکاران به خوبی بتوانند خود را برای مسابقات آماده نمایند. زمانی که هیئت‌ها و ورزشکاران به طور دقیق در ابتدای هر سال از برنامه برگزاری مسابقات مطلع شوند می‌توانند برنامه ریزی‌های مناسبی را جهت آماده سازی تیم‌ها انجام دهند و عملکرد ورزشکاران در مسابقات انتخابی افزایش می‌یابد و در نتیجه کیفیت مسابقات بالاتر رود و مناسب ترین ورزشکار جهت حضور در تیم ملی شناسایی می‌شود. زمانی که این موضوع اتفاق بیفتد، تیم ملی در مسابقات جهانی و المپیک نیز می‌تواند عملکرد به مراتب بهتری را نسبت به زمانی که فدراسیون تقویم ورزشی نداشته باشد، از خود به جای بگذارد. نتایج این مطالعه با نتایج

مطالعات گودرزی (۱۳۹۱)، خسروی زاد (۱۳۹۱)، غفرانی (۱۳۸۹)، نادری نسب (۱۳۹۰)، مظفری (۱۳۹۱) و شعبانی بهار (۱۳۹۱) همسو است. یکی از دلایل این همسویی و تاکید همه تحقیقات بر استعداد یابی و اهمیت آن این است که موضوع استعداد یابی و اجرای برنامه های آن در سطح کلان مغفول مانده است و این همسویی ها نشانه این است که برنامه های استعداد یابی ورزشی باید در سطح کلان ورزش تدوین و اجرا شود. افزایش درآمدهای فدراسیون از طریق جذب اسپانسر ها، کمک های دریافتی از بخش دولتی (وزارت ورزش و جوانان)، حق پخش مسابقات و ... جهت برطرف نمودن مشکلات منابع و امکانات و جذب ناشنویان به ورزش و شرکت در رقابت های جهانی که از ترکیب قوت ها و تهدید های (T4, T3, T1, S5) تشکیل شده است برای بهبود وضعیت مالی فدراسیون پیشنهاد شده است. ورزش ناشنویان به دلیل شرایط خاص خود در بحث جذب حامیان مالی به خوبی فدراسیون های دیگر نمی تواند عمل کند و وزارت ورزش و جوانان باید بیشتر اعتبارات آن را تامین نماید. اگر فدراسیون ناشنویان بتواند حامیان مالی را که در حوزه ناشنویان فعالیت می کنند جذب نماید می تواند تا حدودی اعتبارات خود را تامین کند. همچنین فدراسیون ناشنویان باید با رایزنی با وزارت ورزش و جوانان میزان اعتبارات دریافتی خود را افزایش دهد تا از این طریق بتواند منابع مالی لازم برای هزینه های جاری فدراسیون و اردو های آماده سازی تیم های اعزامی به مسابقات جهانی و المپیک را فراهم کند که امری بسیار ضروری در موفقیت تیم های ملی در مسابقات برون مرزی می باشد. این نتیجه در پژوهش های دیگری از جمله مطالعه گودرزی (۱۳۹۱) مورد تاکید قرار گرفته است. ماهیت فعالیت فدراسیون ورزش ناشنویان با فدراسیون شطرنج که مورد مطالعه گودرزی (۱۳۹۱) بود، کاملاً متفاوت است. با توجه به مطالعات کارگر (۱۹۹۱) ماهیت راهبردها و برنامه های راهبردی این دو فدراسیون باید با هم متفاوت باشد، ولی به دلیل اولویت نداشتن ورزش در نگاه تصمیم گیران، ورزش کشور به طور عام و فدراسیون ورزش های ناشنویان به طور خاص از ضعف بنیه مالی رنج می برد. حل این مشکل در فدراسیون های دیگر به دلیل جذب راحت منابع از بخش خصوصی به مراتب راحت تر می باشد. این مشکل حتی در مقیاس کلان و در خارج از کشور نیز وجود دارد. به عنوان مثال، در برنامه راهبردی دپارتمان ورزشی دانشگاه ایالتی مونت کلیر (۲۰۰۹) به کمبود منابع مالی و ضعف در جذب حامیان مالی اشاره شده است.

راهبرد توسعه ورزش همگانی از طریق برگزاری کلاس های مربیگری و داوری و کارگاه های آموزشی برای ناشنویان که از ترکیب فرصت ها و قوت های (S2, S3, S7, O6, O4) تشکیل شده است پیشنهاد گردید، زیرا فدراسیون ناشنویان در مقایسه با فدراسیون های عادی از نظر بودجه و امکانات در سطح بسیار پایین تری قرار دارد و این استفاده از منابع فدراسیون و وزارت ورزش و سایر سازمان های ذی ربط می تواند بسیاری از مشکلات فدراسیون ناشنویان را برطرف سازد. سازمان هایی مانند بهزیستی که در بحث ورزش ناشنویان فعال اند می تواند کمک زیادی را به پیشرفت ورزش ناشنویان داشته باشند. بحث مربیگری و داوری ناشنویان نیز از حوزه های تخصصی ورزش ناشنویان است که مربیان و داوران عادی به دلیل شرایط خاص ورزشکاران ناشنوا نمی توانند به خوبی از عهده این مسئله برآیند و نیاز به توسعه کمی و کیفی داوری و مربیگری ورزش ناشنویان مشهود است. در صورتی که فدراسیون ناشنویان بتواند از منابع وزارت ورزش و فدراسیون ها و دیگر سازمان ها در بحث پرورش مربیان و داوران استفاده نماید، می تواند بهتر و راحت تر به تربیت مربی و داور بپردازد. این یافته با نتایج مطالعه قره و کلهر (۱۳۹۳) همسوست. دلیل این همسویی ناشی از اهمیت آموزش در تمام سازمان ها و موثر

بودن کارکردهای آن است. بر همین اساس در اکثر پژوهش‌های مرتبط با تدوین برنامه‌های راهبردی و عملیاتی، یکی از محورهای مورد توجه آموزش و بهسازی است. اهمیت آموزش در توسعه مهارت‌های فنی، ارتباطی و روانشناختی و همچنین مدیریتی در تحقیقات گسترده تایید شده است. آموزش در سازمان‌ها دارای کارکردهایی از جمله جامعه پذیری، بهبود عملکرد، جانشین پروری، مهارت آموزی و کاهش رفتارهای غیرمولد و قابلیت اشتغال است (قلی پور، ۱۳۹۵).

راهبرد توجه بیشتر مسئولان و مدیران ورزشی به ورزشکاران ناشنوا و پرداخت جوایز مشابه با ورزشکاران عادی جهت حضور موفق در رقابت‌های جهانی و المپیک ناشنوایان که از ترکیب قوت‌ها و تهدیدهای (S5, S4, T6, T5) حاصل شده است پیشنهاد می‌دهد که مدیران ورزشی و مسئولان کشور توجه بیشتری را به ورزش ناشنوایان داشته باشند. ورزشکاران ناشنوا در بسیاری از موارد زندگی شخصی و قهرمانی خود با مشکلات بیشتری نسبت به ورزشکاران عادی دست و پنجه نرم می‌کنند که می‌تواند منجر به بی انگیزگی و دلسردی در این ورزشکاران شود که توجه بیشتر مسئولان و مدیران می‌تواند از این امر جلوگیری نماید. یکی از مواردی که در آن ورزشکاران ناشنوا مورد بی مهری قرار می‌گیرند، بحث پرداخت جوایز مشابه با ورزشکاران عادی می‌باشد. با مقایسه پرداخت حقوق و جوایز ورزشکاران ناشنوا با افراد عادی می‌توان گفت که جوایز ورزشکاران ناشنوا قابل مقایسه با ورزشکاران عادی نیست. ورزشکاران ناشنوا هم مانند ورزشکاران عادی زمانی که در میادین جهانی و المپیک عنوان و مقام کسب می‌کنند با توجه به وضعیت مالی ضعیف‌تر آنها و نیز عدم برگزاری لیگ‌های حرفه‌ای در کشور برای تامین هزینه‌های زندگی خود، این انتظار را دارند تا جوایز مناسب و درخور شان یک قهرمان جهان و المپیک را دریافت نمایند که متأسفانه این کار انجام نمی‌گیرد. اگر وزارت ورزش و جوانان و فدراسیون‌ها جوایز مشابهی را به ورزشکاران ناشنوا که برای سربلندی جمهوری اسلامی ایران تلاش می‌کنند اعطا نمایند، بدون شک می‌توانیم شاهد رشد کسب مدال و موفقیت‌های ورزشکاران ناشنوا در سطح جهانی و المپیک باشیم. این راهبرد یکی از وجوه افتراق این مطالعه با مطالعات مشابه است که دلیل تفاوت آن، خاص بودن جامعه هدف. و دلیل مطرح شدن این راهبرد، وجود نگاه‌های دوگانه و اهمیت برد تبلیغاتی ورزش‌های دیگر است. همین موضوع باعث شده است که از نظر جامعه آماری، دادن انگیزش و نگاه عدالت محور در آن می‌تواند تأثیرات بسیار زیادی بر عملکرد ورزشکاران ناشنوا داشته باشد. محققان در تحقیقات مختلف به این نتیجه رسیدند که مدیران هر سازمان جهت پویایی و رسیدن به اهداف آرمانی از قبل تعیین شده سازمان خود، باید تصویری جامع‌تر از رضایت شغلی کارکنان در سازمان خود را مورد مطالعه قرار بدهند تا اولویت بندی عوامل موثر در انگیزش شغلی سازمان خودشان را به دست بیاورند و در صدد پرورش استعدادها و افراد طریق توجه به مشکلات اقتصادی و معیشتی و ... برآیند (بهادری و همکاران، ۱۳۹۱). برآوردن نیازهای افراد و تقویت انگیزه آن‌ها به خودی خود باعث تقویت عملکرد نمی‌شود و یک نکته کلیدی در اثربخشی اقدامات انگیزشی عدالت محور بودن و بدور از هرگونه تبعیض است که باعث می‌شود برنامه‌های انگیزشی حداکثر اثربخشی را دارا باشند؛ چنان که در مطالعات متعدد پژوهشی مانند مطالعه حقیقی و همکاران (۱۳۸۸) بر اهمیت عدالت تأکید شده است.

راهبرد برگزاری مسابقات و اردوهای آماده‌سازی ورزشکاران ناشنوا با هماهنگی فدراسیون‌های مربوطه که از ترکیب فرصت‌ها و قوت‌های (O6, S6, S3, S1) تشکیل شده است به این منظور پیشنهاد شد که فدراسیون

ناشنوایان با هماهنگ نمودن تقویم خود با فدراسیون‌های مربوطه می‌تواند مزایای بسیاری چون: استفاده از کمپ‌های تمرینی فدراسیون‌ها، برگزاری اردوهای مشترک و یا استفاده از نیروهای متخصص فدراسیون‌های مربوطه را کسب نماید. برگزاری اردوهای مشترک می‌تواند انگیزه بالایی را در ورزشکاران ناشنوا ایجاد نماید و سطح عملکردی فنی آنها را ارتقا دهد. همچنین فدراسیون ناشنوایان با هماهنگ نمودن تقویم خود در بحث برگزاری اردوهای آمادگی می‌تواند برخی از اردوهای خود را در زمانی برگزار نماید که کمپ تیم‌های ملی در رشته مذکور خالی است و بدین ترتیب از امکانات فدراسیون‌های مربوطه در برگزاری اردوهای تمرینی استفاده نماید. این یافته با نتایج مطالعات گودرزی (۱۳۹۱) و قره و کلهره (۱۳۹۳) همخوان است. به باور اندیشمندان، ارتباطات بین سازمانی به عنوان یکی از با ارزش‌ترین منابع سازمان‌ها تلقی می‌شود که همه سازمان‌ها (از جمله فدراسیون‌های ورزشی) باید در حفظ و ارتقای آن بکوشند، زیرا بخش اعظمی از موفقیت‌ها و شکست‌های سازمان‌ها در همه حوزه‌ها وام‌دار وجود ارتباطات بین سازمانی کارآمد است (آذر و همکاران، ۱۳۸۶). همچنین پژوهش‌ها نشان داد که توسعه و پیشرفت جوامع و همچنین موفقیت آن‌ها، تا اندازه‌ای بازتابی از نظام ارتباطی بین سازمان‌هاست (زارعی، ۱۳۸۵). بر همین اساس، فدراسیون ورزش‌های ناشنوایان به دلیل بنیه ضعیف مالی و کمبود زیرساخت‌های لازم باید با تعامل با سایر سازمان‌ها اعم از وزارت ورزش و جوانان، فدراسیون‌ها و ورزشی و ... از ظرفیت‌های آنان استفاده کند.

توسعه ورزش همگانی در بین ناشنوایان از طریق تبلیغات تلویزیونی و پخش مسابقات ناشنوایان از رسانه‌های ملی که از ترکیب قوت‌ها و تهدیدهای (S4, S5, S6, T2) به این منظور پیشنهاد شده است که در صورت پخش مسابقات ناشنوایان از رسانه ملی می‌توان ورزش را در بین افراد ناشنوا ترویج داد. متأسفانه، رسانه‌های ملی و شبکه‌های تلویزیونی مسابقات ورزشی ناشنوایان را بسیار کم پخش می‌کنند. رسانه‌های ملی می‌توانند نقش بسیار مهمی در اشاعه ورزش در بین آحاد مختلف جامعه و بخصوص ناشنوایان داشته باشند. پخش این مسابقات می‌تواند تاثیر مثبتی بر افراد ناشنوا در جذب به ورزش داشته باشد و ترس آنها را از ورزش کردن از بین ببرد. دیدن مسابقات، ناشنوایان را به این باور می‌رساند که آنها نیز می‌توانند در ورزش‌های مختلف فعالیت داشته باشند و حتی با وجود شرایط خاصشان برای خود افتخار کسب کنند. پخش شدن مسابقات ورزشی آنها از تلویزیون می‌تواند انگیزه بسیار بالایی در بین ناشنوایان برای ورزش کردن ایجاد نماید که در نهایت به افزایش تعداد ورزشکاران ناشنوا و بالا رفتن سطح ورزش ناشنوبان منجر می‌شود. با بهره‌گیری از راهبرد همکاری فدراسیون با مراکز آموزشی و پژوهشی کشور جهت ارتقای سطح علمی مربیان و مسئولان ورزش ناشنوایان و ارائه راهکارهای لازم برای پیشرفت ورزش ناشنوایان پیشرفت ورزش ناشنوایان که از ترکیب قوت‌ها و تهدیدهای (S2, S9, T7) تشکیل شده است می‌توان در جهت ارتقای سطح علمی مربیان و مسئولان ورزش ناشنوایان و ارائه راهکارهای لازم برای پیشرفت ورزش ناشنوایان پیشرفت قابل ملاحظه‌ای را شاهد باشیم. ورزش ناشنوایان به دلیل گسترده نبودن حیطه فعالیت‌ها، در محافل علمی و پژوهشی کشور کمتر مورد توجه قرار گرفته است و به همین دلیل دلیل پژوهشگران و محققان کمی به این حوزه می‌پردازند. در صورت همکاری فدراسیون ناشنوایان با مراکز تحقیقاتی همچون دانشگاه‌های فعال در حیطه تربیت بدنی و پژوهشگاه تربیت بدنی و انجام طرح‌های پژوهشی و تحقیقاتی که دغدغه ورزش ناشنوایان است، می‌توان بسیاری از مشکلات علمی ورزش ناشنوایان را برطرف نمود. همچنین نتایج تحقیقاتی که جامعه آنها ورزشکاران ناشنوا هستند می‌تواند در ارتقای سطح

فنی ورزشکاران ناشنوا موثر باشد و در زمینه ارتقای سطح علمی مربیان مورد استفاده قرار گیرد. این یافته با نتایج مطالعات سجادی و همکاران (۱۳۹۳) همسوست. رسانه ملی از منظر بعد تبلیغاتی می‌تواند بر تقویت جایگاه ورزشکاران ناشنوا و عملکرد آن‌ها تأثیر بگذارد. از منظر بسیاری از محققان زمینه بازاریابی ورزشی، حق پخش رسانه‌ای مهم‌ترین منبع درآمدی صنعت ورزش به شمار می‌آید (ونوس، ۱۳۸۵). بدیهی است که هر چه پوشش رسانه‌ای مسابقات و فعالیت‌های ورزشی بیشتر شود، تمایل حامیان مالی برای سرمایه‌گذاری در ورزش نیز بیشتر می‌شود. با پوشش تلویزیونی مسابقات برای افراد بیشتر، نشان شرکت حمایت‌کننده نیز بیشتر در معرض دید عموم قرار می‌گیرد. بررسی نقاط ضعف فدراسیون شطرنج نشان می‌دهد که این فدراسیون در زمینه تعامل با رسانه ملی و پوشش اخبار، رویدادها و فعالیت‌های ورزش‌های ناشنوایان ناموفق بوده است. با توجه به اهمیت پوشش رسانه‌ای، تقویت روابط عمومی و تعامل با رسانه‌ها از جمله مواردی است که برای استفاده از ظرفیت‌های موجود باید بر آن تأکید شود.

کشف استعدادهای ورزشی در بین افراد ناشنوا با همکاری سازمان بهزیستی که از ترکیب فرصت‌ها و ضعف‌های (O1, O4, W3) تشکیل شده است بدین منظور پیشنهاد شده است که فدراسیون ناشنوایان می‌تواند با تدوین برنامه استعدادیابی در سطح کشور، به شناخت استعدادهای برتر در بین افراد ناشنوا دست یابد. همانطور که قبلاً هم اشاره شد استعدادهای خوبی در بین ناشنوایان وجود دارد که در بسیاری از موارد شکوفا نمی‌شود. سازمان بهزیستی به دلیل ارتباط نزدیک با ناشنوایان در این امر می‌تواند کمک شایانی به فدراسیون ناشنوایان بنماید. این فدراسیون می‌تواند با همکاری سازمان بهزیستی ناشنوایانی را که به ورزش علاقه دارند شناسایی نماید و در مرحله بعد از بین این افراد به استعدادیابی بپردازد که اجرای این طرح می‌تواند کمک زیادی به نهادینه شدن ورزش همگانی و قهرمانی در بین ناشنوایان کند.

راهبرد تقویت ارتباطات مثبت با وزارت ورزش جهت برطرف نمودن ضعف‌های هیئت‌های استانی که از ترکیب فرصت‌ها و ضعف‌های (W2, O6) تشکیل شده است می‌تواند راهگشای حل مشکلات هیئت‌های استانی باشد. برای حصول این امر فدراسیون ناشنوایان باید مشکلات موجود در هیئت‌های استانی را به خوبی شناسایی کند و این مشکلات را به وزارت ورزش انتقال دهد. گاهی اوقات مسئولان وزارت ورزش از مشکلات موجود در برخی حیطه‌ها بی‌خبر هستند و مسئولان ورزش ناشنوایان که از نزدیک و به خوبی با این مشکلات سروکار دارند باید این مشکلات را به مسئولان انتقال دهند تا در جهت برطرف نمودن آنها گام‌های اساسی برداشته شود. تخصیص بودجه‌های حمایتی، از راه‌های برطرف سازی این مشکلات می‌تواند باشد که در صورت عدم شکل‌گیری ارتباطات مثبت از سوی فدراسیون ناشنوایان با مسئولان وزارت ورزش نمی‌تواند تحقق یابد.

راهبرد افزایش کمی و کیفی داوران و مربیان خبره و کارکنان بهزیستی جهت موفقیت در میادین جهانی و المپیک و در اختیار گرفتن کرسی‌های بین‌المللی که از ترکیب فرصت‌ها و ضعف‌های (W4, W5, O5) تشکیل شده است بار دیگر این موضوع را یادآور می‌شود که همواره ورزش ما از در اختیار نداشتن کرسی‌های بین‌المللی در سطح ورزش متضرر گشته است. زمانی که ما نه در سطح داور و نه در سطح مربیگری در سطح جهانی حرفی برای گفتن نداشته باشیم باید با این تبعیض‌ها و سوگیری‌های مسئولان ورزش در سطح جهانی کنار بیاییم. تجربیات گذشته نشان داده است که هرگاه ورزش کشور در سطح بین‌المللی دارای کرسی‌های مدیریتی بوده، توانسته

از اعمال نفوذ رقیبان و از ناداوری‌ها و اتفاقات بد جلوگیری نماید. نمونه این مسائل در ورزش‌های کشتی و تکواندو هویداست که ورزش ایران پس از در اختیارگیری کرسی‌های بین‌المللی توسط روسای فدراسیون این ورزش‌ها توانسته رشد چشمگیری در کسب مدال و عنوان‌های جهانی داشته باشد و وجود این افراد در پست‌های مدیریتی فدراسیون‌های جهانی توانسته است از اعمال نفوذ کشورهای دیگر جلوگیری نمایند. برای رسیدن به این امر باید سطح کیفی مدیران، مربیان و داوران کشور را با برگزاری کلاس‌های توجیهی و بازآموزی بالا برد و آنها را با علم مربیگری و قوانین و مقررات داوری روز دنیا آشنا نمود تا این افراد با به نمایش گذاشتن عملکرد بالا در مسابقات بین‌المللی، مقدمات حضور افرادی از کشورمان را در فدراسیون‌های جهانی ورزشی فراهم نمایند.

راهبرد توجه بیشتر به بحث آموزشی و پژوهشی از سوی فدراسیون جهت برطرف نمودن ضعف‌های ساختاری و انسانی که از ترکیب ضعف‌ها و تهدیدهای (T7, W1, W3, W4) تشکیل شده به این موضوع اشاره دارد که فدراسیون ناشنویان می‌تواند با انجام فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی، ضعف‌های خود را برطرف سازد. سیستم مدیریتی ورزش کشور به دلیل استفاده از مدیران غیرمتخصص ضعف‌های بسیاری دارد. همچنین ضعف‌های زیادی در ساختار فدراسیون‌های ورزشی کشور مشاهده می‌گردد که نیاز به طراحی مجدد مشاغل و شرح وظایف آنها به شدت احساس می‌شود. فدراسیون ناشنویان می‌تواند با انجام پژوهش‌های کاربردی در این حیطه در قالب طرح‌های پژوهشی و نیز تشکیل کلاس‌های توانمندسازی برای مدیران و کارکنان خود تا حد زیادی این ضعف‌ها را پوشش دهد. همچنین این فدراسیون می‌تواند با الگوبرداری از فدراسیون‌های موفق در سطح جهان مشکلات موجود در ساختار خود را شناسایی و برطرف سازد تا عملکرد این فدراسیون ارتقا یابد.

منابع

- آذر، عادل و همکاران. (۱۳۸۶). «طراحی مدلی مبتنی بر شبیه سازی جهت بررسی و تحلیل ارتباطات بین سازمانی». فصلنامه مدرس علوم انسانی. ویژه نامه مدیریت.
- اختر، حسین. (۱۳۹۴). «بررسی رابطه راهبردهای منابع انسانی با رویکرد نقاط مرجع راهبردی (SRP) و فرهنگ سازمانی با تمرکز بر روش AHP در شرکت عمران و مسکن اصفهان». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف آباد.
- اعرابی، سید محمد. (۱۳۹۲). دستنامه برنامه ریزی راهبردی. دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ محتشم
- اعرابی، محمد و عابدی، رحیم. (۱۳۸۹). «رابطه هماهنگی راهبرد سطح کسب وکار و راهبرد مالی با عملکرد سازمان». فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت صنعتی. ۱۹، ۲۳۹ تا ۲۷۷.
- اکبری، رضا؛ قادریان، مسعود و منتظری، مرجان. (۱۳۹۴). «جستاری پیرامون کارآمدی تکنیک SWOT ارائه مدل جامع پیشنهادی برای مسائل شهری (مطالعه موردی: برنامه ریزی راهبردی بافت روستا شهری نعیم آباد یزد)». هویت شهر. ۲۲(۹)، ص: ۸۷-۹۸.
- بهادری، محمد کریم؛ بابایی، منصور و مهربان، فردین. (۱۳۹۱). «اولویت بندی مولفه‌های موثر بر انگیزش شغلی در کارکنان یک مرکز نظامی به روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP)». مجله طب نظامی. دوره ۱۴، شماره ۴، صص ۲۴۳ - ۲۳۶.
- تسلیمی، سعید؛ امین، فرشته و حسن زاده، کاظم. (۱۳۹۴). «اولویت بندی موانع برنامه ریزی راهبردی در هیئت‌های مذهبی». مدیریت اسلامی. سال ۲۳، شماره ۲، ص: ۸۳-۱۰۱.
- زارعی، عظیم. (۱۳۸۵). «طراحی مدلی جهت شناسایی، مستندسازی و تحلیل ارتباطات بین سازمانی در بخش دولتی». رساله دکتری مدیریت. تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- سید عبدالهی، شادی. (۱۳۹۶). «تدوین برنامه راهبردی فدراسیون سوارکاری جمهوری اسلامی ایران به روش تحلیل SWOT». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات تهران.
- فاضلی، عطیه. (۱۳۹۴). «تدوین راهبرد منابع انسانی با رویکرد تئوری نقاط مرجع راهبردی (مورد مطالعه: معاونت صدای جمهوری اسلامی ایران)». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی.
- قلی‌پور، آرین. (۱۳۹۵). مدیریت منابع انسانی: مفاهیم، تئوری‌ها و کاربردها. تهران: انتشارات سمت
- گودرزی، مهدی. (۱۳۹۳). «تدوین برنامه راهبردی فدراسیون‌های ورزش سه‌گانه با استفاده از مدل SPP». فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی و رفتار سازمانی در ورزش. سال ۱، شماره ۴، صص ۱۲۲-۱۱۳.
- ندری، حمزه. (۱۳۸۸). «طراحی راهبرد توسعه ورزش همگانی استان لرستان». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شمال.
- Aldehayyat, J., Aldehayyat, A. & Anchor, J. (2011). "The use of strategic planning tools and techniques by hotels in Jordan". Journal of Management Research Review, Vol. 34, No 4, pp. 477-490.
- Bryson, J. M. (2011). Strategic planning for public and nonprofit organizations: A guide to strengthening and sustaining organizational achievement. Vol. 1. John Wiley & Sons
- Gkliatis, I. & Koufopoulos, D. (2013). "Strategic planning practices in the Greek hospital-

- ity industry". Journal of European Business Review, Vol. 25, No. 6, pp. 571-587.
- Karager, Delmar, W. (1991). **Strategic Planning and Management: the key to corporate success**. Marcel Derkker, Inc. New York
 - Papadimitriou, A. (2014). "Strategic planning and benchmarking organizational routines of universities in the Western Balkan". The TQM Journal, Vol. 26, No. 3, pp. 261-274.

مدل سازی و تحلیل فضایی اماکن ورزشی شهر کرمان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

مهتاب پیرایش شیرازی نژاد^۱
اسماعیل شریفیان^۲
مصطفی خبازی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱/۱۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۲/۱۵

این تحقیق دارای دو هدف تحلیل موقعیت مکانی اماکن ورزشی موجود شهر کرمان و ارائه الگوهای علمی و عملی به منظور یافتن بهترین اراضی برای ساخت اماکن ورزشی براساس معیارهای حریم اماکن ورزشی موجود، تراکم جمعیت، نزدیکی به مراکز اصلی شهر و دسترسی مطلوب و فاصله مناسب از مراکز صنعتی، دارای آلاینده‌گی و ناایمن را دنبال می‌کند. به منظور انجام عملیات تحلیل فضایی از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) استفاده شد که بر اساس آن داده‌های مکانی و توصیفی گردآوری، پایگاه اطلاعاتی تشکیل و وضعیت مکانی اماکن ورزشی موجود بر اساس هر معیار مشخص گردید. به منظور اولویت بندی اراضی محدوده بر اساس معیارهای مورد بررسی، پس از تشکیل پایگاه اطلاعاتی برای هر معیار نقشه‌ای تهیه شد که در نهایت با جمع بندی نقشه‌ها، اراضی محدوده به ۵ طیف با درجه مطلوبیت بسیار مناسب، مناسب، متوسط، نامناسب و بسیار نامناسب برای ساخت انواع اماکن ورزشی تقسیم گردید. بر اساس نتایج این تحقیق، ۷۰ درصد اماکن ورزشی موجود در محدوده شهر کرمان از لحاظ مکانی دارای وضعیت مناسب و کاملاً مناسب و ۳۰ درصد دارای وضعیت متوسط و نامناسب هستند. پیشنهاد می‌شود که مدیران ورزشی با تکیه بر

۱. دکترای مدیریت ورزشی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: mahtab.pirayesh@gmail.com

۲. دانشیار، گروه مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران

۳. استادیار، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران

● مدل‌سازی و تحلیل فضایی اماکن ورزشی شهر کرمان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

نتایج این پژوهش علاوه بر اطلاع از وضعیت اماکن ورزشی در محدوده، با ضریب اطمینان بیشتری نسبت به ساخت انواع اماکن اقدام نمایند.

واژگان کلیدی: اماکن ورزشی، مکان‌یابی بهینه، تحلیل سلسله‌مراتبی فازی و سیستم اطلاعات جغرافیایی

مقدمه

یکی از مهمترین پیامدهای رشد شتابان شهرنشینی، از هم پاشیدگی نظام توزیع مراکز خدماتی در درون شهرهاست که زمینه‌ساز نابرابری‌های گسترده دسترسی شهروندان به خدمات شده است (همتی‌نژاد و همکاران، ۲۰۰۶: ۵۷۱-۵۸۱). با توجه به رشد شهرها و شهرگرایی طی سال‌های گذشته، تفکر برنامه‌ریزی برای توزیع بهینه امکانات و خدمات شهری اهمیت بیشتری پیدا کرده است؛ به طوری که در صورت عدم توجه به مکان‌یابی صحیح و مناسب کاربری‌های خدمات عمومی، هرج و مرج، ترافیک و آلودگی زیست محیطی و نظایر آن در شهر پدید خواهد آمد (احمدی، ۱۳۸۷: ۵۶).

در حال حاضر، یکی از مهمترین مشکلات موجود در شهرهای کشور، استقرار نامناسب فضاهای ورزشی در میان سایر کاربری‌های شهری است؛ به طوری که بسیاری از افراد جامعه به علت عدم دسترسی به آنها نمی‌توانند از مکان‌های ورزشی به صورت مطلوب استفاده کنند و حل آنها به برنامه‌ریزی و ساماندهی فضاهای ورزشی نیاز دارد (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۴۲-۳۲۹).

عدم توجه کافی به استانداردهای مکان‌یابی، طراحی و ساخت، پهنه‌بندی، کاربری زمین و تعیین معیارهای مناسب توپولوژی^۱ در هنگام ساخت اماکن و تاسیسات ورزشی باعث اتلاف زمان و بودجه می‌شود. همچنین، تأثیرات مستقیمی بر عملکرد آینده این تاسیسات به ویژه تأثیر منفی بر کیفیت برنامه‌های ورزشی به جای خواهد گذاشت.

در این راستا توجه مسئولان شهرداری‌ها، مشاوران شهرسازی و مدیران سازمان‌های تربیت بدنی به ساخت و مناسب سازی فضاهای ورزشی براساس مدل‌های توسعه شهری، دارای اهمیت ویژه‌ای است. توزیع مکانی کاربری‌های مختلف شهر باید به نحوی برنامه‌ریزی شده باشد که باعث ایجاد حداقل هزینه برای استفاده کنندگان شود. یکی از عمده‌ترین عناصر ارتقا دهنده کیفیت محیط شهری، توسعه شاخص‌های دسترسی است و دسترسی مطلوب، یک عامل ضروری برای توفیق پایداری محیط شهری تلقی می‌شود. ساخت فضاهای جدید، به مطالعات علمی و دقیق تعیین مکان نیاز دارد که بی‌توجهی به این مسئله موجب ناکارآمدی فضاهای ساخته شده می‌شود.

مکان‌یابی، فرآیندی است که به ارزیابی محیط فیزیکی تأمین‌کننده شرایط و پشتیبانی از فعالیت‌های انسانی می‌پردازد. مکان‌یابی بهینه سعی دارد با قانونمند کردن شاخص‌ها و عوامل تأثیرگذار در تصمیم‌گیری و یافتن راهکارهای منطقی، به تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان در انتخاب مکان‌های مناسب برای انجام فعالیت‌ها یاری رساند. این عملیات بدون در نظر گرفتن روابط مکانی و ژئومتری فضایی نتایج نامناسبی به دنبال خواهد داشت (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸۰-۱۵۷).

محمودی و فنائی (۲۰۱۰) در مقاله‌ای با عنوان «بازبینی فضاهای شهری به منظور افزایش قابلیت دسترسی برای معلولین در جهت دستیابی به هدف شهری برای همه» که در شهر تهران صورت گرفت به این نتیجه رسیدند که مناسب سازی فضاهای شهری برای استفاده همه افراد و اقلیت‌ها بسیار مهم است و موجب استفاده راحت و مستقل افراد از این فضاها می‌شود و عدم توجه به آن مشکلاتی را در استفاده افراد ایجاد می‌کند. تمامی اماکن عمومی و اجتماعی بویژه اماکن ورزشی و اوقات فراغت باید برای تمامی افراد به ویژه معلولان

۱. عبارت است از نحوه چیدمان و اتصال عناصر شبکه به یکدیگر.

مناسب‌سازی شده و قابل دسترسی باشند، در حالی که اماکن و فضاهای ورزشی شهر تهران به نسبت زیادی برای استفاده افراد معلول مناسب نیستند و از دسترسی خوبی به ویژه برای افراد معلول برخوردار نمی باشند. ایلانلو (۱۳۹۵) به مکان‌یابی محل دفن بهداشتی زباله با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و روش تحلیل سلسله مراتبی پراخت و نتایج آن چهار مکان را برای دفن بهداشتی زباله تعیین نمود. همچنین چانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۲) با استفاده از روش فازی به مکان‌یابی دفن مناسب و بهداشتی زباله در بخش جنوبی شهر تگزاس با در نظرگیری لایه‌های جاده، آب‌های زیرزمینی، روستاها، شهرها و چاه‌ها پرداختند و مکان‌های مناسب را پیشنهاد و اولویت‌بندی کردند.

مکان‌یابی بهینه سعی دارد تا با قانونمند کردن شاخص‌ها و عوامل تاثیرگذار در تصمیم‌گیری و ارائه راه کارهای منطقی، تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان را در انتخاب مکان‌های مناسب برای انجام فعالیت‌ها یاری رساند. روش‌های مکان‌یابی توسعه شهری با توجه به موقعیت مکانی یا جغرافیایی و وسعت و اندازه توسعه و نوع کاربری‌های پیشنهادی از همدیگر متمایزند. چنانچه مکان‌یابی کاربری به حساب آید، باید مکان بهینه آن همراه با شرایط و وضعیت کاربری‌های همجوار و احیاناً برخی پیشنهادهای تغییر کاربری‌ها در جهت هماهنگی و همخوانی با کاربری مکان‌یابی شده شناسایی گردد.

با توجه به موارد یاد شده و لزوم توجه به آن در مکان‌یابی اماکن و فضاهای ورزشی، تحقیقات متعددی به بررسی وضعیت مکانی اماکن و فضاهای ورزشی در سطح یک شهر یا منطقه پرداخته‌اند که در ادامه به برخی از آنها اشاره خواهد شد.

تاجی فایندری و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی به بررسی اماکن ورزشی شهر رشت با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از ۱۴۸ مکان ورزشی ۲۶ مورد یک، دو یا سه حریم (رودخانه، لوله‌های گاز و خطوط انتقال نیرو) را رعایت نکرده و ۱۲۲ مکان هر سه حریم را رعایت کرده‌اند. از نظر شعاع کاربری، تعداد کمی از اماکن استانداردهای مورد نظر را رعایت نموده‌اند و از جنبه تراکم جمعیتی، توزیع اماکن ورزشی بزرگ نسبت به اماکن کوچک و متوسط نامناسب بوده‌اند.

نتایج به دست آمده از تحقیق نشان می‌دهد از نرم‌افزار GIS^۲ برای شناسایی پیست اسکی استفاده شده و امکان سنجی استقرار این پیست‌ها در کوه‌های راکی ثابت شده است (سیلبرمن و رس^۳، ۲۰۱۰: ۳۶-۴۹). همچنین نتایج تحقیق انجام شده نشان می‌دهد از نرم‌افزار GIS برای انتخاب مسیرهای دوچرخه سواری استفاده شده و مکان‌یابی ساده‌ترین مسیر از دانشگاه کوئزلند جنوبی به منطقه تجاری در توومبال^۴ با توجه به قوانین و مقررات انرژی را در پی داشته است (هانتلی و همکاران^۵: ۴۳-۵۰).

در مجموع می‌توان گفت که ارزیابی هرپدیده‌ای مستلزم وجود معیارهایی است تا بتوان به کمک آن پدیده مورد مطالعه را در وضع موجود بررسی کرد و آن را با شرایط مطلوب مقایسه نمود. در این بین، توجه به کاربری ورزشی به دلیل اهمیت خاص آن از این قاعده مستثنی نیست و به منظور ارزیابی این کاربری لازم است معیارهایی تدوین شود و بر مبنای آن ارزیابی صورت گیرد (جلالی فراهانی، ۱۳۹۳: ۳۲).

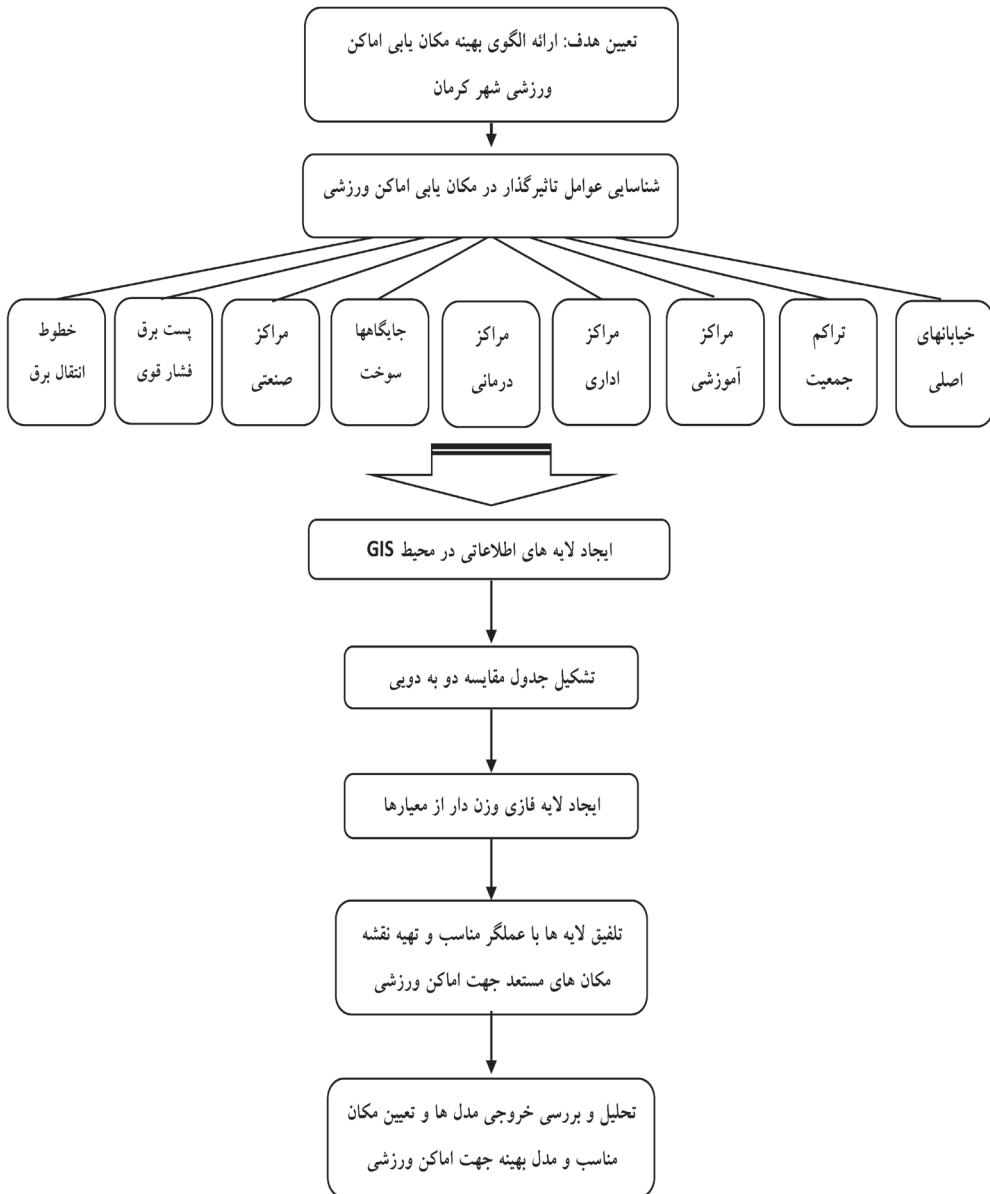
1. Chang et al
2. Geographic Informational System
3. Silberman and Rees
4. Toowoombal
5. Huntley et al

شهر کرمان به دلایلی چون: مهاجرت‌های روستایی و شهری و افزایش رشد طبیعی شهر، شاهد رشد بیش از حد جمعیت و در نتیجه رشد بدون برنامه‌ریزی فیزیکی در بعضی مناطق است. لذا مکان‌های مناسب از نظر توزیع فضای بهینه و مکان‌گزینی عادلانه برای کاربری‌های خدمات عمومی بخصوص کاربری ورزشی و دسترسی سریع، به موقع و راحت به آنها در نظر گرفته نشده است. در این تحقیق علاوه بر مکان‌یابی بهینه اماکن ورزشی، اقدام به مدل‌سازی و تحلیل فضایی نقشه‌های اماکن ورزشی موجود شده است.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش، با توجه به ماهیت و اهداف تحقیق، از نوع تحقیقات کاربردی و روش تحقیق از نوع توصیفی است. در این تحقیق سعی شده تا تمامی معیارها بر اساس ویژگی‌های خود در دستیابی به مکان‌های مناسب احداث اماکن ورزشی در محدوده شهر کرمان مطالعه و بررسی شوند. اطلاعات با استفاده از دوروش اطلاعات مکانی و اطلاعات غیر مکانی و توصیفی گردآوری شده است. اطلاعات مکانی با حضور محقق در مکان‌های مورد مطالعه با استفاده از دستگاه GPS ثبت گردید.

اطلاعات غیر مکانی با مراجعه به «مرکز اطلاعات و آمار شهرداری» از میان مدارک موجود در این مرکز گردآوری شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق دستگاه GPS و نقشه‌های کاربری اراضی شهر کرمان از ابزار GIS 10 استفاده شده است. برای این امر با جمع‌آوری اطلاعات مکانی از نقشه‌ها و تجزیه و تحلیل آنها با استفاده از مدل FAHP جهت بررسی کاربری‌های مناسب ورزشی اقدام شد. در این روش ابتدا مقایسات زوجی انجام می‌شود و جدول‌های مقایسه‌ای بر اساس درخت سلسله مراتب از پایین به بالا تهیه می‌شوند. هنگام مقایسه دو به دو، معادل اهمیت دو به دو به طریق رتبه‌ای مشخص می‌گردد. سپس مقدار عددی متناظر با آن در جدول مقایسه آورده می‌شود و به استخراج اولویت‌ها از جدول مقایسه زوجی با استفاده از نرمال‌سازی و میانگین موزون اقدام می‌گردد. به منظور درک بهتر روش تحقیق، مدل مفهومی مراحل اجرای پژوهش در نمودار زیر آورده شده است.

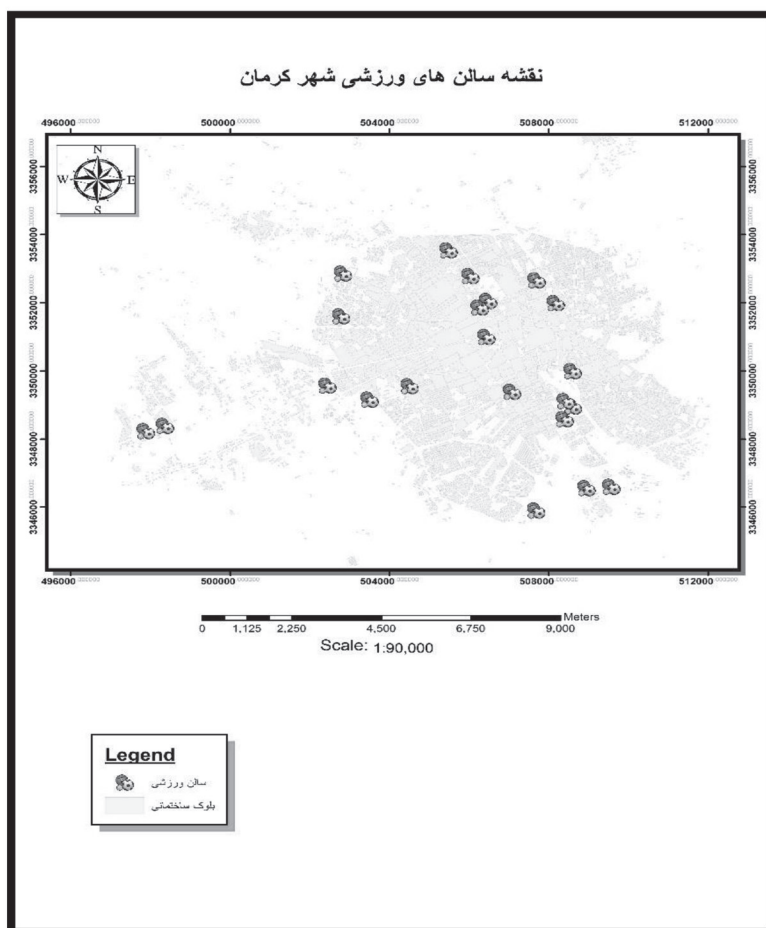
یافته‌های پژوهش

پس از جمع‌آوری داده‌ها، ابتدا از روش ساعتی برای بررسی ناسازگاری در قضاوت‌ها و محاسبه ضریبی به نام ضریب سازگاری استفاده شده است که از تقسیم شاخص ناسازگاری به شاخص تصادفی بودن حاصل می‌شود. در جدول به دست آمده مقدار عددی وزن‌ها بین ۱ الی ۹ و وزن هر معیار یا زیرمعیار نسبت به خودش ۱ خواهد بود. برای وزندهی به معیارها نیز همین مراحل تکرار خواهد شد و در نهایت جدول ۱ حاصل مقایسه زوجی ۹ معیار به دست آمده است.

جدول ۱: مقایسه دوبه‌دویی معیارها

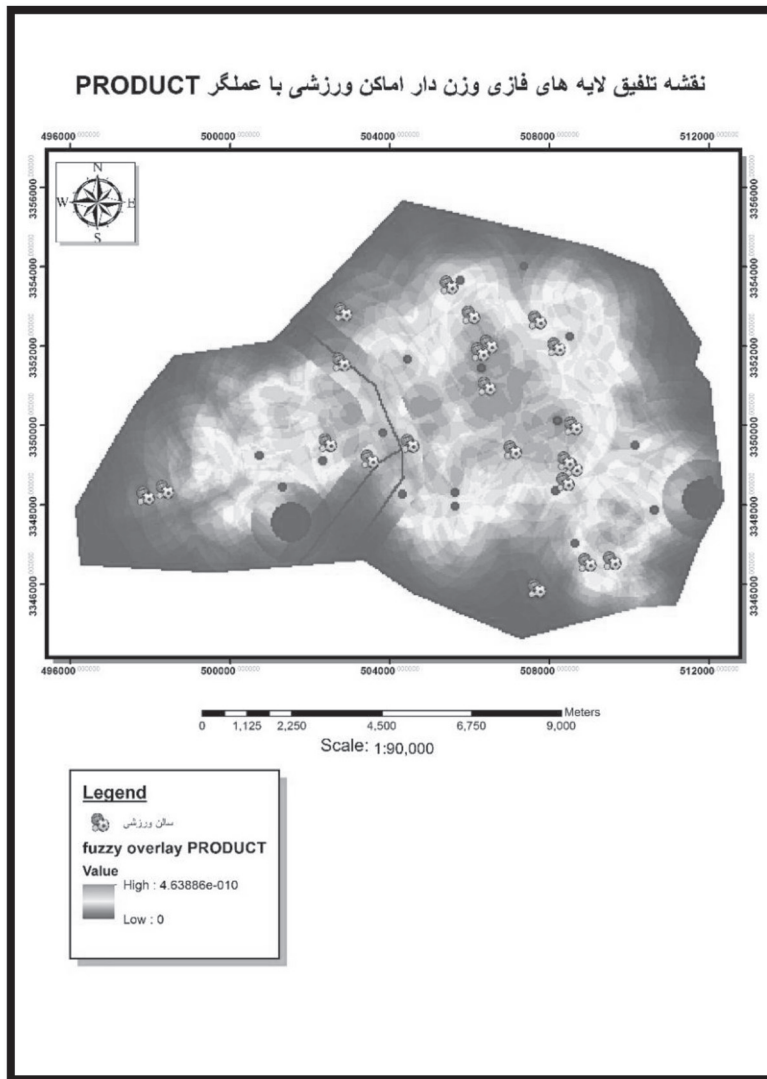
خیابان اصلی	تراکم جمعیت	مراکز آموزشی	مراکز درمانی	ادارات	پمپ بنزین	مراکز صنعتی	پست فشار قوی	خط انتقال برق
خیابان اصلی	1	0.33	3	5	5	1	0.33	3
تراکم جمعیت	3	1	5	7	7	1	0.33	1
مراکز آموزشی	0.33	0.2	1	3	3	0.33	0.33	0.33
مراکز درمانی	0.2	0.14	0.33	1	1	0.33	0.33	0.33
ادارات	0.2	0.14	0.33	1	1	0.33	0.33	0.33
پمپ بنزین	1	1	3	3	3	1	1	1
مراکز صنعتی	3	3	5	5	5	1	1	1
پست فشار قوی	0.33	1	3	3	3	1	1	1
خط انتقال برق	0.33	1	3	3	3	1	1	1

در مرحله بعد با داده‌های مکانی تلفیق و در نهایت نتایج به صورت نقشه‌های موضوعی خاص نمایش داده شد. مدل پیشنهادی کارشناسان و متخصصان در این زمینه، استفاده از روش سلسله مراتبی فازی بود. در پایان با تلفیق آن با سیستم اطلاعات جغرافیایی، مدل روی سطح شهر کرمان پیاده و مکان‌هایی برای استقرار اماکن ورزشی پیشنهاد شده است.

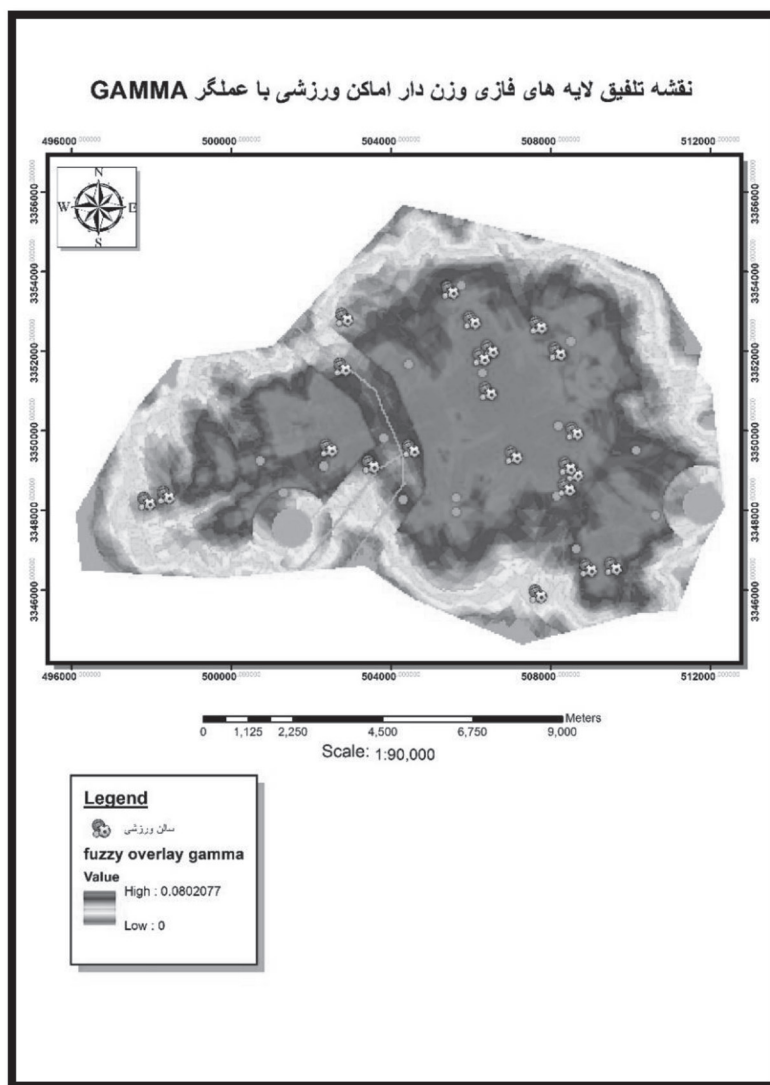
نقشه ۱: موقعیت مکانی اماکن ورزشی شهر کرمان

به منظور مدل‌سازی FAHP اماکن ورزشی شهر کرمان از ۹ لایه اطلاعاتی شامل تراکم جمعیت، خیابان‌های اصلی، مراکز اداری، درمانی و آموزشی، مراکز صنعتی، خطوط انتقال برق فشار قوی، جایگاه‌های سوخت و پست‌های برق با توجه به نظر اساتید دانشگاهی و پژوهشگران استفاده شد. سپس، این معیارها با استفاده از روش AHP وزندهی و با استفاده از عملگرهای همپوشانی GAMMA و PRODUCT اقدام به ارزیابی مکان‌های مناسب و بهینه گردید.

نقشه ۲: تلفیق لایه های فازی وزن دار با استفاده از عملگر PRODUCT

هر یک از معیارها دارای حریم و ضوابطی است که رعایت آنها ضرورت دارد. به منظور تعیین این حریم ها و ضوابط از کتاب های موجود در مورد کاربری اراضی، پایان نامه های انجام شده قبلی و دیدگاه های اساتید استفاده شده است.

نقشه ۳: تلفیق لایه‌های فازی وزن دار با استفاده از عملگر GAMMA

بعد از تهیه لایه‌ها براساس ضوابط GIS، این لایه‌ها به RASTER تبدیل شدند- نوعی نقشه رقومی با نمایش پیکسلی که اطلاعات هر پیکسل به صورت کدهایی، در سطرها و ستون‌های بانک اطلاعاتی نقشه نشان داده می‌شود. برای به دست آوردن وزن نهایی، هر لایه با استفاده از روش RECLASSIFY به لایه وزن دار تبدیل شد. در نهایت، همپوشانی لایه‌های وزن دار با استفاده از نرم افزار Arc GIS انجام گرفت. حاصل این کار، نقشه نهایی مکان‌های مطلوب جهت

کاربری های مورد نظر بود. نقشه حاصل از همپوشانی لایه ها، مکان های مناسب جهت کاربری ورزشی را مشخص ساخت.

بحث و نتیجه گیری

هدف از تحقیق، ارائه مدلی برای مکان یابی بهینه اماکن ورزشی در شهر کرمان بوده است. نتایج پژوهش در مورد مدل سازی بهینه اماکن ورزشی شهر کرمان با بررسی مکانی و تحلیل نقشه ها در راستای ایجاد محیط شهری با امکانات مناسب ورزشی، بدون صرف وقت زیاد و هزینه گزاف است. به ویژه آن که این اهداف در نهادهایی چون وزارت ورزش و جوانان، فدراسیون های ورزشی و سایر دستگاه های اجرایی دارای اماکن ورزشی نقشی بسیار تعیین کننده ایفا می کند. یکی از الزامات اولیه تأسیس اماکن ورزشی با بهره وری زیاد، انتخاب مکان بهینه برای ساخت آنهاست.

وضع موجود فضاهای ورزشی، نحوه توزیع فضاهای ورزشی و مدل بهینه فضاهای ورزشی شهر کرمان قطعاً از مهمترین وظایف مدیران ورزشی این شهر است. در این پژوهش، با استفاده از توانمندی های GIS به بررسی این موضوع پرداخته ایم. نتایج این تحقیق نشان می دهد در مکان یابی بهینه به منظور تسهیلات خاص، سیستم اطلاعات جغرافیایی و مدل FAHP پتانسیل زیادی به منظور کاهش هزینه و زمان و بالا بردن دقت در تصمیم گیری های فضایی داراست و چارچوب مناسبی را برای حل مسائل فضایی در شهرسازی فراهم می آورد.

داده ها و بررسی ها نشان می دهد با توجه به وضعیت اجتماعی و کالبدی شهر کرمان، روش FAHP مناسب ترین راه برای برنامه ریزی و مکان یابی است تا توسعه ای متوازن، همگون و هماهنگ در سطح شهر کرمان به وجود آید و این اختلاف فضایی و کالبدی از بین برود. همچنین، علاوه بر صرفه جویی در وقت و زمان شهروندان، در آموزش و تربیت آنها با هدف تحقق چشم انداز و اهداف کلان ادارات کل ورزش و جوانان کمک مؤثری باشد. بررسی ها و داده های آماری نشان می دهد احداث و ایجاد مراکز ورزشی طی سنوات گذشته بر اساس شاخص ها و معیارهای علمی نبوده و احداث این مراکز مطابق دیدگاه ها و سلايق شخصی صورت گرفته است.

نتایج به دست آمده، بیانگر آن است که الگوی توزیع فضاهای ورزشی متناسب با توسعه شهر نیست و توزیع فضای ورزشی از الگوی منطقی پیروی نمی کند و عموماً دسترسی به اماکن ورزشی با محدودیت های فضایی و زمانی بسیاری رو به روست. در نتیجه، برخی فضاهای ورزشی منطقه با تراکم بسیار بالای استفاده کنندگان مواجه اند و برخی دیگر، به علت برنامه ریزی غلط و نامناسب، در بیشتر اوقات مورد استفاده مناسب قرار نمی گیرند.

همچنین، دسترسی به برخی فضاهای ورزشی برای مناطق حاشیه شهر هزینه های مالی و زمانی اضافی دربردارد. لذا جهت صرفه جویی در وقت و هزینه، برنامه ریزی صحیح و همه جانبه در مکان یابی فضاهای ورزشی شهری ضروری به نظر می رسد.

نتایج نهایی به دست آمده از تحقیق نشان می دهد که ۷۰ درصد اماکن ورزشی موجود در محدوده شهر کرمان از لحاظ مکانی دارای وضعیت مناسب و کاملاً مناسب و ۳۰ درصد دارای وضعیت متوسط

و نامناسب هستند که با مشاهده میدانی اماکن و مقایسه نتایج به دست آمده با شرایط منطقه مشخص شد که نتایج حاصل کاملاً با شرایط واقعی تطابق دارد و این مسئله را می‌توان گواهی بر عدم استفاده مدیران از روش‌های نوین و رایانه‌ای در مکان‌یابی و ساخت اماکن ورزشی دانست. پیشنهاد می‌شود که مدیران ورزشی با تکیه بر نتایج این پژوهش علاوه بر اطلاع از وضعیت اماکن ورزشی در محدوده، با ضریب اطمینان بیشتری نسبت به ساخت انواع اماکن اقدام نمایند.

منابع

- احمدی، محمد رضا. (۱۳۸۷). «شناسایی شاخص های مهم در مکانیابی اماکن ورزشی». همایش ملی مدیریت. آکادمی ملی المپیک. تهران. ص ۵۶.
- ایلانلو، مریم. (۱۳۹۵). «کاربرد عوامل ژئومورفیک در مکانیابی دفن زباله های شهری». فصل نامه جغرافیایی سرزمین. شماره سیزدهم. ص ۴۹.
- تاجی فایندری، احمد؛ همتی نژاد، مهرعلی و ریحانی، محمد. (۱۳۹۰). «بررسی اماکن ورزشی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (مطالعه موردی اماکن ورزشی شهر رشت)». ششمین همایش ملی دانشجویان تربیت بدنی و علوم ورزشی ایران.
- جلالی فراهانی، مجید. (۱۳۹۳). مدیریت اماکن، تأسیسات و تجهیزات ورزشی. چاپ هشتم، تهران: دانشگاه تهران
- سلیمی، مهدی؛ سلطان حسینی، محمد و شعبانی بهار، غلامرضا. (۱۳۹۱). «مکان گزینی اماکن ورزشی با استفاده از مدل های پیوسته و گسسته فضایی مبتنی بر ترکیب دو مدل TOPSIS و AHP». نشریه مطالعات مدیریت ورزشی. شماره ۱۳.
- سلیمی، مهدی؛ سلطان حسینی، محمد و خلیلی، ابراهیم. (۱۳۹۵). «تلفیق روش های تصمیم گیری در محیط GIS به منظور مکان گزینی اماکن ورزشی». مدیریت ورزشی. دوره ۸ شماره ۳. ص ۳۴۲-۳۲۹.
- Chang, N.B.; Parvathinathan, G.; Breeden, J.B. (2012). **“Combining GIS with fuzzy multicriteria decision-making for landfill siting in a fast-growing urban region”**. Journal of Environmental Management, 87 (1), pp. 139-153.
- Hataminejad, H.; Ahmed Yahaya, A.; Farhadi, E.; Hoseini, F. (2006). **“An Investigation of the Life Quality Indices for Improving the Mental Health of the Citizens of Kaleybar in Iran”**. International Journal of Scientific Research in Science, Engineering and Technology 2, no. 1, pp. 571-581.
- Huntley, M.; Liue, X.; Dougall, K.; Gibbings, P. (2011). **“Mapping cycling pathways and Route selection using GIS and GPS Faculty of Engineering and Surveying”**. The University of Southern Queensland Toowoomba, Australia. 7, pp. 43-50.
- Kaya, T.; Kahraman, C. (2011). **“An Integrated Fuzzy AHP-ELECTRE Methodology for Environmental Impact Assessment”**. Expert Systems with Applications. 38(7), pp. 8553-62.
- Mahmudi, A.; Fanaei, K. (2010). **“Revision of urban spaces to make it accessible for disabled people in order to achieve the aim of city for all”**. Real corp. Cities for everyone. Live able, Healthy, Prosperous. <http://www.Corp.at>.
- Qaderi, Omran. (2003). **“Urban sustainable development and localization of sportspaces”**. 1st conference on sport, environment and sustainable development, National committee of Olympic, 26. (persian).

- Silbeman, J.; Rees, P. (2010). **“Reinventing mountain settlements: A GIS model for identifying possible ski towns in the U.S. Rocky Mountains”**. Department of Geography, University of Delaware, 222 South Chapel Street, Newark, DE 19716, USA. 30, pp.36-49.

پهنه‌بندی آلودگی هوا و ارزیابی مکانی مجموعه‌های ورزشی شهر تهران با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

احمد نامنی^۱
سید مصطفی طیبی ثانی^۲
علی فهیمی نژاد^۳
باقر مرسل^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۲/۱۹

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۴/۲۰

شهر تهران به عنوان یکی از آلوده‌ترین شهرهای جهان شناخته شده است که این آلودگی ناشی از سیستم نادرست شهرسازی، رشد و توسعه ناهمگون و بدون ارزیابی می‌باشد. در این شرایط در صورتی که بتوان الگوی قابل اطمینانی برای پیش‌بینی وضعیت آبی آلاینده‌های موجود در هوای شهر ارائه داد، می‌توان با شناخت دقیق‌تری از آلاینده‌ها، راهکارهای مناسبی را از منظر مدیریت پایدار شهری اتخاذ نمود. هدف از انجام این تحقیق، پهنه‌بندی آلاینده‌های شاخص هوا در ارتباط با مجموعه‌های ورزشی شرق تهران (مناطق ۷، ۸، ۱۳، ۴) می‌باشد. بدین منظور، داده‌های ایستگاه‌های سنجش آلودگی در پیرامون منطقه به روش کریجینگ، برای بازه زمانی ۶ ساله (۹۷-۱۳۹۰) درون‌یابی شدند. به عنوان استاندارد، از شاخص کیفیت هوا (AQI) استفاده گردید. رویهم‌گذاری لایه‌ها با استفاده از نرم‌افزار ArcGIS 9.2 انجام شد. نتایج نشان داد که تغییرپذیری غلظت این آلاینده در ایستگاه‌های مختلف متفاوت است و پراکنش آلاینده‌ها در محدوده مطالعاتی از الگوی یکسان

۱. دکترای مدیریت ورزشی، دانشکده علوم انسانی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران

۲. استادیار، گروه تربیت بدنی، دانشکده علوم انسانی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Tayebi.sani@gmail.com

۳. استادیار، گروه تربیت بدنی، دانشکده علوم انسانی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران

۴. استادیار، گروه تربیت بدنی، دانشکده علوم انسانی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران

و مشابهی پیروی نمی‌کند. شدیدترین درجه آلودگی در ایستگاه ستاد بحران (۹۰/۴۹) ثبت گردیده است. بیشترین تعداد روزهای هوای پاک در ایستگاه گلبرگ (۴۸۸ روز) و کمترین آن در ایستگاه ستاد بحران (۱۶۰ روز) مشخص شده است. همچنین، ایستگاه ستاد بحران دارای بیشترین تعداد روز با کیفیت هوای «ناسالم» و «ناسالم برای گروه‌های حساس» می‌باشد. در این میان، ایستگاه دروس دارای تعداد روزهای آلوده کمتری بوده است. در نهایت، ۲۲ مجموعه ورزشی در محدوده مطالعاتی در معرض آلودگی شدید هوا قرار دارند.

واژگان کلیدی: آلودگی هوا، مجموعه‌های ورزشی، شاخص کیفیت هوا (AQI) و توسعه شهری پایدار

مقدمه

آلودگی هوا، یکی از مهم‌ترین عواملی است که کیفیت زندگی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و اثرات سوئی بر سلامت انسان می‌گذارد. این اثرات باعث تغییرات بیوشیمیایی و فیزیولوژیکی در بدن می‌گردند که در نهایت به بیماری شدید و حتی مرگ منتهی می‌شود (Arnesano et al., 2016: 226). آلاینده‌های هوا که تعداد آنها به بیش از ۱۸۰ نوع می‌رسد، ممکن است طبیعی یا ساخته دست بشر بوده و به اشکال مختلف مانند ذرات جامد، قطرات مایع و یا گاز وجود داشته باشند (غیاث‌الدین، ۱۳۹۴: ۱۴). دو گروه عمده آلاینده‌ها عبارت‌اند از: آلاینده‌های اولیه و ثانویه. آلاینده‌های اولیه آنهایی هستند که مستقیماً نشأت گرفته از منابع آلودگی هستند نظیر مونوکسیدکربن، دی‌اکسید گوگرد، اکسیدهای نیتروژن، هیدروکربن‌ها و ذرات معلق (دوده، گرد و غبار و مه دود). آلاینده‌های ثانویه در اثر برهم‌کنش عوامل محیطی (نور خورشید، رطوبت و سایر آلاینده‌ها) با آلاینده‌های اولیه ایجاد شده و شامل آلاینده‌های ازن، آلدئیدها، اسید سولفوریک و پراکسی استیل نیترات (PAN) می‌باشند. آلودگی هوای شهرها شامل هر دو نوع آلاینده اولیه و ثانویه است (Adams, 2010: 73). مطالعات نشان داده‌اند آلاینده‌هایی همانند دی‌اکسید نیتروژن و ذرات معلق منجر به بیماری‌های قلبی عروقی، تنفسی و سرطان می‌گردند (Bono et al, 2010: 18). در سال ۲۰۱۳ آلودگی هوا و ذرات معلق به عنوان ترکیبات سرطان‌زای درجه ۱ برای انسان طبقه‌بندی شده‌اند (IARC, 2013: 24). آلودگی هوا، چهارمین عامل خطر برای مرگ منتسب در دنیا و همچنین هفتمین عامل خطر در ایران می‌باشد. طبق بررسی‌های انجام شده توسط سازمان بهداشت جهانی، هر سال در اثر آلودگی هوا بیش از چهار میلیون نفر دچار مرگ زودرس می‌شوند (WHO, 2017: 17). به عنوان مثال، در اتریش، سوئیس و فرانسه ۶ درصد از کل مرگ و میر بزرگسالان بالای ۳۰ سال به آلودگی هوا نسبت داده شده است (O'Reilly et al., 2015: 304). به طور کلی آلودگی هوا به قشر حساس جامعه یعنی سالمندان و کودکان بیشتر آسیب می‌رساند و حتی ممکن است اثرات آن در آینده نیز در زندگی آنان مشاهده گردد (Qu et al, 2015: 331). بر اساس گزارش بانک جهانی، خطراتی که آلودگی هوا بر سلامت می‌تواند داشته باشد، در کشورهای در حال توسعه بیشترین میزان است (WB, 2015). کلان‌شهر تهران با توجه به شرایط توپوگرافی و اقلیم آن و همچنین تردد نزدیک به ۵ میلیون وسیله نقلیه و استقرار تعداد زیادی واحدهای صنعتی بزرگ و کوچک، یکی از هشت شهر بزرگ کشور است که آلودگی هوا در آن به یکی از مشکلات بزرگ فراروی مردم و مسئولان این شهر تبدیل شده است. خسارات سالانه آلودگی هوا در ایران تا سال ۲۰۱۶ میلادی حدود ۱۶ میلیارد دلار برآورد شده است (بهمن‌پور، ۱۳۹۶: ۴۸). شهر تهران در سال ۱۳۹۵، دارای ۸۰ روز ناسالم برای گروه‌های حساس جامعه و ۹ روز ناسالم برای عموم افراد جامعه بوده است (شرکت کنترل کیفیت هوای تهران، ۱۳۹۵: ۱۵-۱۱). براساس آمار رسمی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (۱۳۹۵)، سالانه در شهر تهران بیش از ۴ هزار و ۴۰۰ نفر بر اثر آلودگی هوا می‌میرند؛ در واقع به ازای هر ۲۴ ساعت ۱۲ نفر در تهران بر اثر آلودگی هوا به کام مرگ می‌روند- به عبارت دقیق‌تر، در هر ۲ ساعت یک نفر. آمارها نشان می‌دهد که در روزهای تشدید آلودگی هوای تهران، شمار بیماران تنفسی تا ۶۰ درصد افزایش می‌یابد (اصیلیان، ۱۳۹۵: ۶۱). بیشترین عامل مرتبط با تشدید بیماری‌های سیستم قلبی، عروقی و ریوی، افزایش آلاینده‌های دی‌اکسید گوگرد، ذرات معلق و منواکسید کربن است؛ به طوری که آلودگی هوا در تهران به طور متوسط موجب کاهش ۵ سال از عمر تهرانی‌ها شده است (محقق و حاجیان، ۱۳۹۲: ۲۴۲). بنابر این پژوهش‌ها، روزانه بالغ بر یک هزار

و ۱۹۲ تن مواد آلاینده در هوای تهران منتشر می‌شود. بیشترین این آلاینده‌ها مربوط به اکسیدهای گوگرد با انتشار ۶۹۵ تن در هر روز است که بعد از آن به ترتیب اکسیدهای نیتروژن، منواکسید کربن و هیدروکربن‌های سوخته نشده، عمده آلاینده‌های هوای تهران محسوب می‌شوند (بهمن‌پور، ۱۳۹۶؛ اصیلیان، ۱۳۹۵). بر این ارقام باید ۱۶ تن ذرات لاستیک و ۷ تن آزیست لنت ترمزها را در سال اضافه نمود. همچنین مشخص گردیده است که اگرچه بیش از ۸۰۰ هزار واحد صنعتی مستقر در تهران سهم بزرگی در آلودگی این شهر دارند، ولیکن ۸۸ درصد آلودگی هوای تهران ناشی از آلاینده‌های وسایل نقلیه است (بهرامی، ۱۳۹۵: ۱۲). ویژگی‌های طبیعی شهر تهران نیز اثر بسیار زیادی در آلودگی آن دارند. وارونگی دمایی نیز از ویژگی‌های فصل سرد سال می‌باشد که به همراه استقرار آنتی سیکلون‌ها هوای ناپایدار ایجاد می‌کند و شرایط پایدار هم یکی از عوامل میزان بالای غلظت آلاینده‌ها در تهران است (فتح‌تبار فیروزجایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۷).

با وجود تحقیقات فراوانی که در زمینه علل ایجاد و روش‌های کنترل آلودگی هوا صورت گرفته است، کیفیت هوا همچنان یکی از مشکلات شهرهای بزرگ است (Nasibulina, 2015: 1080).

از آنجا که بنابر اطلاعات اخذ شده از سوی سازمان‌ها و کارشناسان مرجع، کیفیت هوای شهر تهران چندان مطلوب نیست و در برخی از مواقع سال در شرایط بسیار خطرناک و بحرانی قرار می‌گیرد، این پرسش اساسی مطرح است که افرادی که در این شرایط هوایی اقدام به انجام فعالیت‌های بدنی و ورزش می‌کنند، با چه تهدیدهایی مواجه هستند؟

مطالعات متعدد نشان داده‌اند که اثرات سوء آلاینده‌های هوا بر انسان با افزایش فعالیت فیزیکی افزایش می‌یابد و مواجهه با آلاینده‌های هوا در هنگام ورزش بر کارکرد ریوی و کارایی ورزشکاران تأثیر منفی دارد (Campbell et al., 2005; Lippi et al., 2008; Pierson, 1989). دلیل این امر آن است که با ورزش، ضربان قلب و تعداد دفعات دم و بازدم افزایش و بدن به اکسیژن بیشتری نیاز پیدا می‌کند، اما به جای دریافت اکسیژن، آلاینده‌ها با حجم زیادتری وارد ریه ورزشکاران می‌شود. تأثیر آلاینده‌های مونوکسید کربن و ازن بر کاهش کارایی ورزشکاران اثبات شده است (Carlisle & Sharp, 2001: 219). خلاصه‌ای از اثرات زیان‌بار آلاینده‌های گوناگون هوا بر سلامت شهروندان و کارایی ورزشکاران را نشان می‌دهد.

جدول ۱: پیامدهای آلاینده‌های شاخص هوای شهرها بر سلامت شهروندان و ورزشکاران

ردیف	آلاینده	اثرگذاری	منبع
۱	ذرات معلق (PM_{10} و $PM_{2.5}$)	هر ۱۰ میکروگرم افزایش ذرات معلق موجب ۱ تا ۳ درصد افزایش مرگ و میر خواهد شد. عملکرد این ذرات به این گونه‌ای است که ذراتی که در قسمت گلو و حلق گرفته می‌شوند، وارد دستگاه هاضمه شده و در مدت نسبتاً کوتاهی دفع می‌گردند، مگر آنکه وارد خون شوند. ذراتی که وارد نای می‌شوند به وسیله موی مانندها و مخاط از جریان هوای تنفسی جدا می‌شوند و در نهایت به دستگاه هاضمه راه می‌یابند. ذراتی که به پرونش‌ها برسند، خیلی کندتر حذف می‌شوند.	غیاث‌الدین، ۱۳۹۴؛ طبیبی ثانی، ۱۳۹۱؛ بهمن‌پور، ۱۳۹۴؛ اصیلان، ۱۳۹۵؛ Vedal et al., 2003; Leaderer et al., 1999; Carlisle & Sharp, 2001; Holzer, 2012; Hastings, 2010; Florida & James, 2004; Folinsbee, 2001; Blair et al., 2010; Hastings, 2010; Kim et al., 2001; Jones, 2000; Brunekreef & Holgate, 2002; Dais et al., 2003; Campbell et al., 2005; Lippi et al., 2008; Pierson, 1989; USEPA, 2004; Wu et al, 2015; Widodo, 2015;
۲	مونوکسید کربن (CO)	با تشکیل کریوکسی هموگلوبین، این ماده مانع انتقال اکسیژن به بافت‌ها می‌شود. ورزش سنگین به مدت ۳۰ دقیقه در مجاورت ترافیک سنگین می‌تواند غلظت کریوکسی هموگلوبین را تا ۱۰ برابر افزایش دهد که معادل کشیدن ۱۰ نخ سیگار است. حداکثر میزان جذب اکسیژن و برون ده کاری نیز کاهش می‌یابد.	
۳	اوزن (O_3)	سبب تحریک و آزار دستگاه تنفسی، کاهش عملکرد ریوی، تشدید آسم و آلرژی‌ها، التهاب و تخریب ریه و افزایش احتمال به عفونت‌های تنفسی می‌شود. مواجهه با ازن با غلظت ۱۰۰ ppb می‌تواند سبب کاهش عملکرد ریوی شود. افزایش دمای ۳۵ درجه، سبب افزایش اثرات منفی ازن می‌شود.	
۴	NO_2	محرك چشم، حلق، سینه و تنگی نفس است. با افزایش غلظت، سبب کاهش مقاومت بدن به عفونت‌های تنفسی می‌گردد.	
۵	SO_2	سوزاننده مجاری و مخاط‌های بینی و دستگاه تنفسی است. بیماران آسمی ۱۰ مرتبه بیشتر از افراد غیر آسمی به ویژه در هنگام ورزش به این آلاینده حساس‌اند. تقریباً به ازاء هر 10 mg/m^3 افزایش غلظت، میزان خطر ۴/ درصد افزایش می‌یابد؛ یعنی میزان خطر قلبی و عروقی ۸/ درصد و ۶۴/ درصد خطر سکته قلبی همچنین میزان خطر انسداد مزمن ریوی ۴۶/ درصد افزایش می‌یابد.	

هر ورزشکار به طور متوسط در هر بار ورزش کردن ۱۰ الی ۲۰ برابر شرایط عادی به اکسیژن نیاز دارد که در شهرهای آلوده به جای این میزان اکسیژن، آلاینده‌های مختلف وارد دستگاه تنفسی ورزشکاران می‌شود. در حقیقت ورزشکاران به دلیل تحرک بالا، بیش از افراد عادی آلاینده‌ها را وارد بدن خود می‌کنند و خستگی زودهنگام بسیاری از ورزشکاران ناشی از ورود آلاینده‌ها به جای اکسیژن به دستگاه تنفسی آنها است (محقق و حاجیان، ۱۳۹۲: ۲۴۷). پروژه توسعه شهری را می‌توان مبنای تجدید ساختارهای اقتصادی، اجتماعی،

سیاسی، فرهنگی و حقوقی شهری تلقی کرد که هدف آن در درجه اول بهبود فرآیند شهرنشینی و روند شهرگرایی، ترمیم محیط زیست شهری، ساماندهی اقتصاد شهری و تقویت جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زندگی شهری است. سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD, 1997)، کیفیت هوا را به عنوان مهمترین شاخص محیط زیستی در بحث توسعه پایدار معرفی کرده است. نظر به درصد بالای جمعیت جوان کشور، بالا بودن میزان ساعات اوقات فراغت در ایران و فراگیر شدن ورزش در نزد آحاد جامعه، فضاهای ورزشی از تنوع و تعدد بسیاری برخوردار شده اند و در سطح شهر تهران نیز پراکنش دارند. فضاهای ورزشی، به مکان‌هایی گفته می‌شود که برای انجام فعالیت‌های ورزشی مختلف احداث می‌شوند. این فضاها شامل مکان‌های ورزشی سرپوشیده و روباز است. در حال حاضر، بخش عمده‌ای از مجموعه‌های ورزشی کشور (و نیز شهر تهران) روباز می‌باشند و در فصول مختلف پذیرای تعداد زیادی از ورزشکاران آماتور و حرفه‌ای هستند. این در حالی است که آلاینده‌های مختلف در هوای شهر تهران پراکنده اند و متناسب با زمان‌های مختلف، از کمیت و کیفیت متفاوتی برخوردارند و در بسیاری از زمان‌ها تهدیدی برای سلامت شهروندان به ویژه افرادی که در این گونه فضاها و اماکن اقدام به فعالیت بدنی می‌نمایند، به شمار می‌آیند. از آنجا که فعالیت جسمانی یک نیاز حیاتی برای بدن محسوب می‌شود، فضاها و اماکن مطلوب باید جهت رفع این نیاز، مکان‌یابی، طراحی و ساخته شوند. شایان ذکر است که نقش مداخلات محیطی جهت ارتقای فعالیت جسمانی به عنوان یک جزء حیاتی استراتژی منسجم برای افزایش سطوح فعالیت جسمانی در شهروندان مورد توجه است (طیبی‌ثانی، ۱۳۹۱: ۵۵).

بنابراین، هدف از انجام این تحقیق، بررسی میزان تناسب مکانی و نوع پراکنش مجموعه‌های ورزشی واقع در شرق شهر تهران با پهنه‌بندی آلودگی هوا (براساس آلاینده‌های شاخص) می‌باشد.

روش شناسی پژوهش

منطقه مطالعاتی، مجموعه‌های ورزشی روباز واقع در محدوده شرق شهر تهران (مناطق ۷، ۸، ۱۳ و ۴) می‌باشد. این تحقیق به لحاظ زمان اجرای طرح، از نوع مقطعی و به لحاظ خروجی‌ها، از نوع کاربردی می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق از نوع کتابخانه‌ای است. برای شروع، داده‌های مربوط به ۶ آلاینده شاخص هوا (منواکسید کربن، دی‌اکسید گوگرد، دی‌اکسید ازن، ازن و ذرات معلق) مطابق با دستورالعمل جهانی^۱، به صورت خام از مرکز پایش آلودگی هوا و شرکت کنترل کیفیت هوای تهران جمع‌آوری و مورد تحلیل قرار گرفتند. بدین منظور، داده‌های آماری ۵ ایستگاه فعال در منطقه مطالعاتی شامل ایستگاه‌های دروس، ستاد بحران، گلبرگ، پیروزی و اقدسیه (شکل ۱) در بازه زمانی ابتدای فروردین ۱۳۹۰ تا ابتدای فروردین ۱۳۹۷، گردآوری و بررسی گردیدند. به منظور استخراج نتایج مطلوب و اطلاعات حقیقی، داده‌ها و آمار مورد پیش پردازش قرار گرفتند؛ بدین شکل که یکسان‌سازی، یکپارچه‌سازی، تبدیل و خلاصه نمودن داده‌ها صورت گرفت. در ابتدا داده‌های پایه نظیر (موقعیت جغرافیایی ایستگاه‌های سنجش آلاینده و مختصات مجموعه‌های ورزشی) جهت ورود به محیط GIS تبدیل به فایل‌های وکتوری^۲ شدند. سپس با رویهم‌گذاری موقعیت ورزشگاه‌ها با نقشه‌های میزان غلظت آلاینده‌ها، سایر نقشه‌ها تهیه و تولید گردید (شکل ۲). با توجه

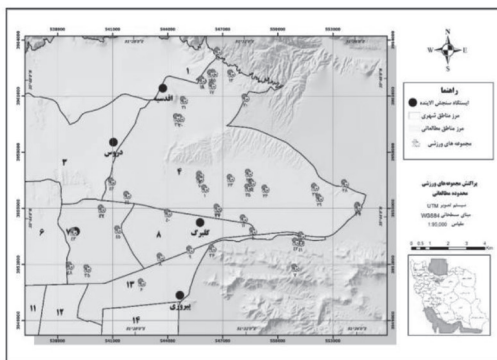
1. Standard method

2. Shape file

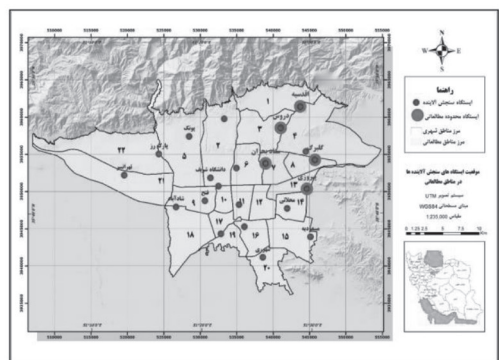
به غلظت آلاینده‌ها در هر یک از ایستگاه‌های منتخب، اقدام به ترسیم جدول میانگین داده‌ها شد. بدین ترتیب، عدد مربوط به هر آلاینده به شکل میانگین استخراج گردید. سپس بر اساس درون‌یابی به روش کریجینگ^۱ بر اساس غلظت هر آلاینده به تفکیک رستر مربوطه تولید و کلاس‌بندی بر اساس محدوده حداقل و حداکثر انجام شد. در روش کریجینگ، مقدار عددی که به ارزش نقاط اختصاص داده می‌شود نه تنها مبتنی بر فاصله بین هر نقطه نمونه‌برداری شده است، بلکه به نحوه چیدمان و نظم کلی پراکنش مکانی نقاط نمونه‌برداری شده و همچنین مقدار ارزش‌های آنها نیز بستگی دارد. درون‌یابی با روش کریجینگ جزو روش‌های زمین‌آماري است که مبتنی بر مدل‌های آماری شامل خودهمبستگی می‌باشد. از این روش نه تنها برای برآورد رویه یک سطح استفاده می‌شود، بلکه به کمک این روش پارامترهایی مثل قطعیت و دقت نتایج خروجی حاصل از میان‌یابی را نیز می‌توان محاسبه نمود. برای برآورد مقادیر بر اساس روش کریجینگ روش‌های مختلفی وجود دارد که در این تحقیق از روش کریجینگ معمولی استفاده شده است. روش عمومی محاسبه کریجینگ برای درون‌یابی داده‌ها بر اساس معادله زیر است:

$$Z_0^1 = \sum_{i=1}^N W_i Z_i \quad (1)$$

در این معادله Z_0^1 برابر با مقادیر برآورد شده، W_i برابر با وزن و Z_i برابر با مقادیر نمونه است. کمیت‌ها به درجه همبستگی بین نقاط نمونه و نقاط برآورد شده بستگی دارد و همیشه جمع آنها برابر با ۱ است. در روش کریجینگ با افزایش فاصله، ساختار فضایی ضعیف می‌شود و در نهایت از بین می‌رود. بنابراین نقاطی که از فاصله مشخصی (شعاع تاثیر) دورتر از نقطه تخمین قرار دارند، عملاً روی نقطه مورد تخمین تاثیری ندارند و لازم نیست که در فرایند تخمین آن نقطه وارد شوند (Bohling & Geoff, 2005: 100). به علاوه، در مورد مناطق مرزی میان ایستگاه‌ها احتمال همپوشانی داده‌ها وجود دارد که از طریق کریجینگ به حداقل خواهد رسید.

شکل ۲: پراکنش مجموعه‌های ورزشی در محدوده مطالعاتی

شکل ۱: موقعیت ایستگاه‌های سنجش در منطقه مطالعاتی

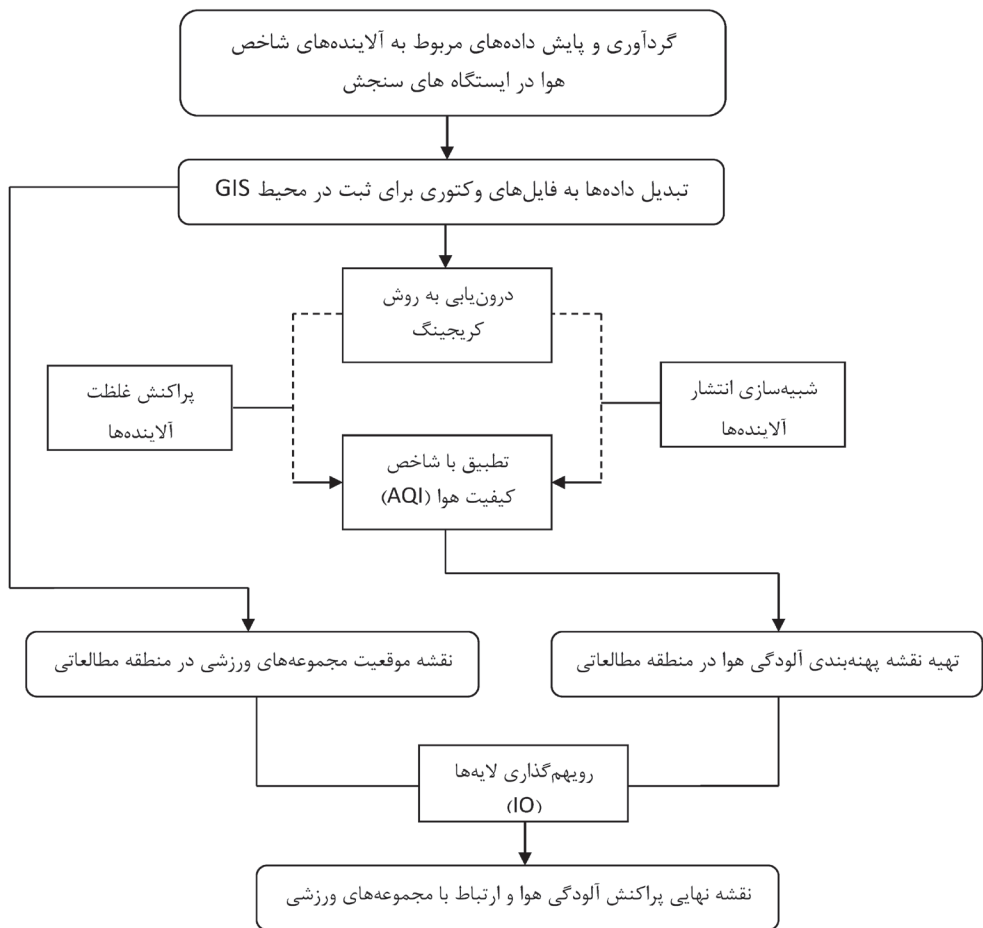
● پهنه‌بندی آلودگی هوا و ارزیابی مکانی مجموعه‌های ورزشی شهر تهران با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

در نهایت، بر اساس جدول شاخص کیفیت هوا که مبتنی بر استاندارد EPA 2004 می‌باشد، طبقه‌بندی سطح اهمیت ایمنی و بهداشتی نیز صورت گرفت و نقشه مربوطه تهیه گردید. مبنای سنجش میزان آلاینده‌ها، براساس شاخص کیفیت هوا (AQI^۱)، تنظیم گردیده است. محدوده این شاخص بین ۰ تا ۵۰۰ متغیر است. هر چه شاخص بالاتر باشد، هوا آلوده‌تر و اثر آن بر سلامتی بیشتر است (جدول ۲).

جدول ۲: راهنمای شاخص کیفیت هوا (EPA, ۲۰۰۴)

مفهوم	سطح اهمیت بهداشتی	شاخص کیفیت هوا
کیفیت هوا رضایت بخش بوده و ریسکی وجود ندارد.	پاک	۰-۵۰
کیفیت هوا قابل قبول بوده و برای افراد حساس در حد متوسط قرار می‌گیرد.	سالم	۵۱-۱۰۰
کیفیت هوا برای افراد حساس خوب نیست، ولی عامه مردم ممکن است تحت تاثیر قرار نگیرند.	ناسالم برای گروه حساس	۱۰۱-۱۵۰
کیفیت هوا برای عموم خوب نیست و برای افراد حساس وضعیت خطرناک می‌باشد.		۱۵۱-۲۰۰
شرایط سلامتی در حالت هشدار است و کلیه مردم از آن متاثر خواهند شد.		۲۰۱-۳۰۰
کیفیت هوا مخاطره‌آمیز بوده و این شرایط برای تمامی افراد خطرات جدی در بر دارد.	خطرناک	۳۰۱-۵۰۰

سپس، از طریق تکنیک IO اقدام به رویهم‌گذاری لایه موقعیت مکانی مجموعه‌های ورزشی و لایه‌های پهنه‌بندی آلاینده‌ها گردید. شکل ۳، فرآیند و گام‌های تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۳: فرآیند و گام‌های تحقیق

یافته‌های پژوهش

غلظت آلاینده‌ها در بازه زمانی (۹۶-۱۳۹۰) و در هر یک از ایستگاه‌های سنجش واقع در محدوده مطالعاتی محاسبه و در جدول ۳ ارائه شده است.

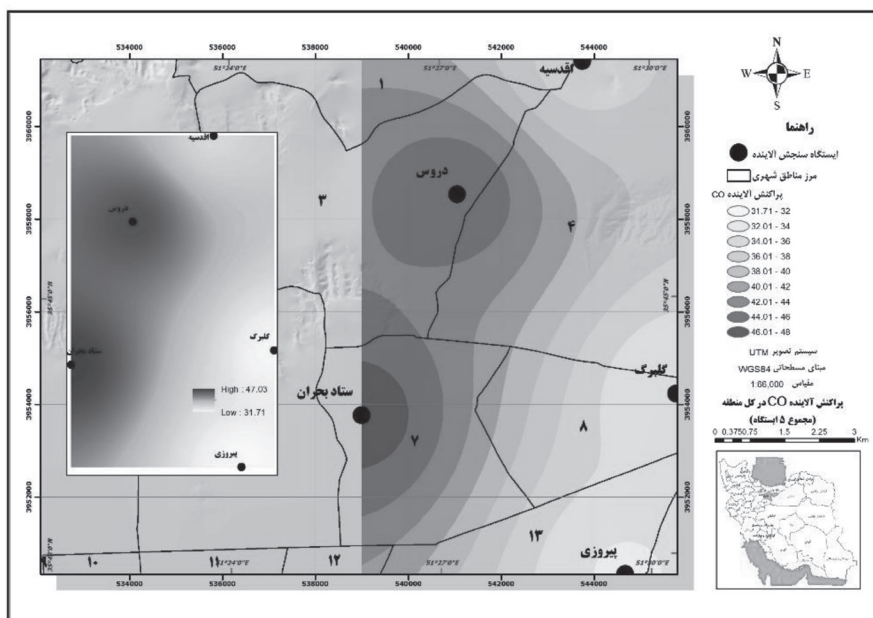
● پهنه‌بندی آلودگی هوا و ارزیابی مکانی مجموعه‌های ورزشی شهر تهران با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

جدول ۳: میانگین غلظت آلاینده‌ها در ایستگاه‌های منتخب

ایستگاه گلبرگ	ایستگاه ستاد بحران	ایستگاه دروس	ایستگاه پیروزی	ایستگاه اقدسیه	آلاینده / زمان
۳۲/۰۲	۴۷/۰۳	۴۵/۶۵	۳۱/۷۱	۳۵/۰۱	CO (ppm)
۴۵/۹۷	۳۹/۵۴	۴۴/۷۲	۴۰/۸۰	۴۱/۰۶	O ₃ (ppb)
۶۶/۴۸	۵۱/۶۵	۶۰/۲۷	۴۸/۸۳	۶۸/۳۲	NO ₂ (ppb)
۲۹/۳۴	۲۴/۰۷	۲۴/۸۷	۱۵/۶۳	۱۸/۲۹	SO ₂ (ppm)
۶۲/۷۳	۵۸/۵۲	۲۷/۳۱	۶۹/۶۵	۵۳/۲۷	PM ₁₀ (Mg/m ³)
۷۴/۱۱	۹۵/۶۹	۹۷/۸۹	۶۸/۲۴	۷۵/۹۸	PM _{2.5}
۷۵/۴۷	۹۰/۴۹	۸۶/۳۵	۶۳/۷۴	۷۴/۲۵	AQI (Mg/m ³)

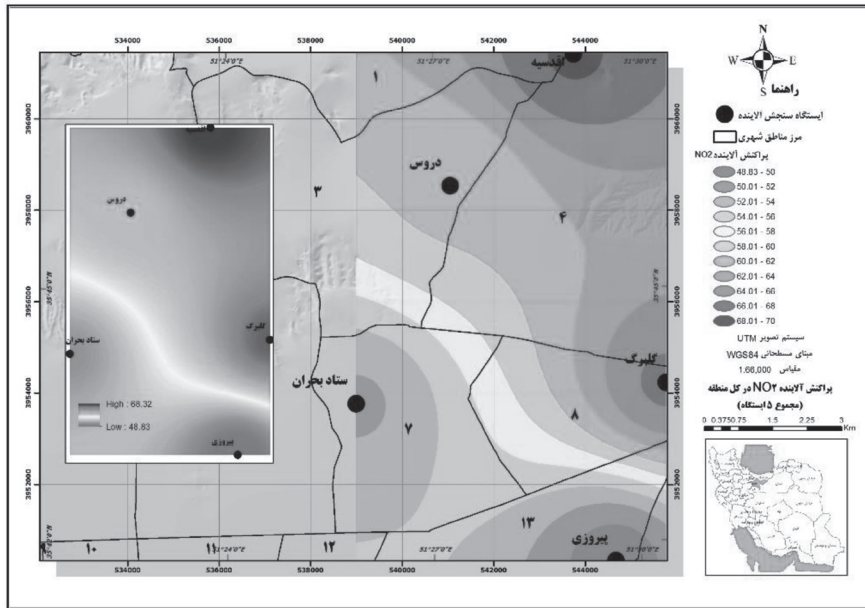
۱۴۶

شکل‌های ۴ تا ۱۰ نشان دهنده غلظت و پراکنش آلاینده‌های شاخص هوا در محدوده مطالعاتی هستند. همانطور که در شکل ۴ نیز مشاهده می‌شود، غلظت آلاینده منواکسید کربن در شرق محدوده مطالعاتی کمتر می‌باشد.

شکل ۴: پراکنش و غلظت آلاینده منواکسید کربن (CO) در محدوده مطالعاتی (میانگین سالیانه ۹۶-۱۳۹۰)

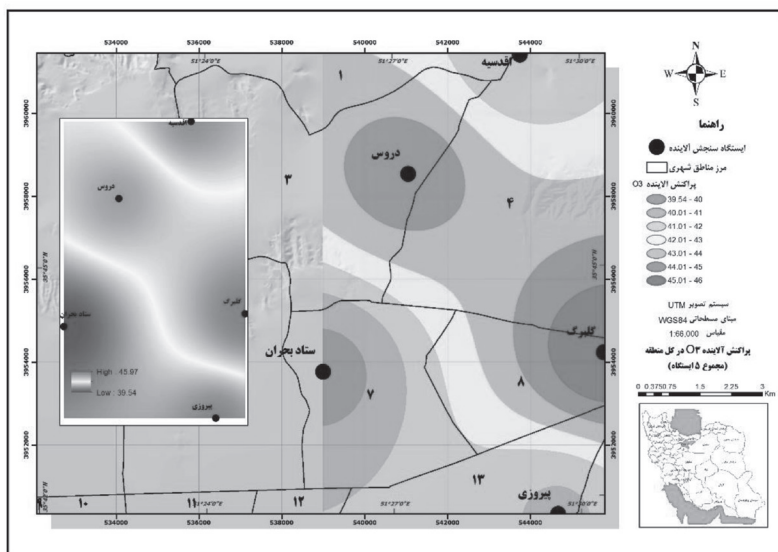
در مورد دی اکسید نیتروژن، اوضاع تا حدودی برعکس منواکسید کربن است؛ به طوری که بخش اعظم این آلاینده در نیمه شرقی محدوده مطالعاتی پخش گردیده و در نیمه غربی محدوده، غلظت این آلاینده کمتر است (شکل ۵).

شکل ۵: پراکنش و غلظت آلاینده دی اکسید نیتروژن (NO_2) در محدوده مطالعاتی (میانگین سالانه ۹۶-۱۳۹۰)

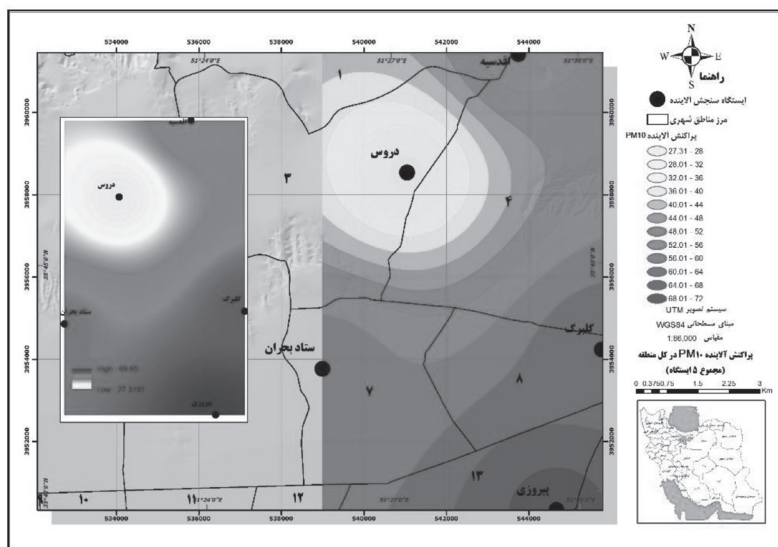
آلاینده ازن در شرق و شمال محدوده مطالعاتی دارای بیشترین غلظت بوده و پراکنش آن در جنوب غربی محدوده مطالعاتی از غلظت کمتری برخوردار بوده است.

● پهنه‌بندی آلودگی هوا و ارزیابی مکانی مجموعه‌های ورزشی شهر تهران با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

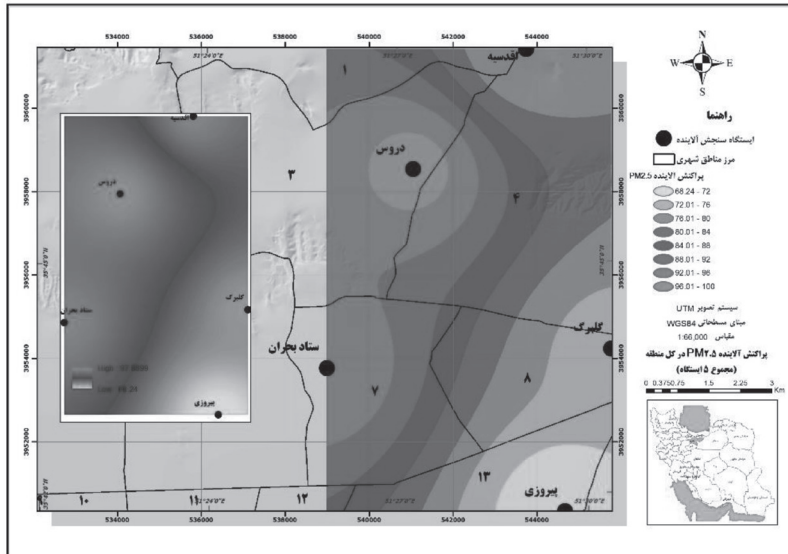
شکل ۶: پراکنش و غلظت آلاینده ازن (O₃) در محدوده مطالعاتی (میانگین سالیانه ۹۶-۱۳۹۰)

میزان آلاینده ذرات معلق با قطر ۱۰ میکرون (PM₁₀), در محدوده مطالعاتی نشانگر آن است که با حرکت به سمت جنوب محدوده مطالعاتی میزان غلظت این آلاینده افزایش می‌یابد.

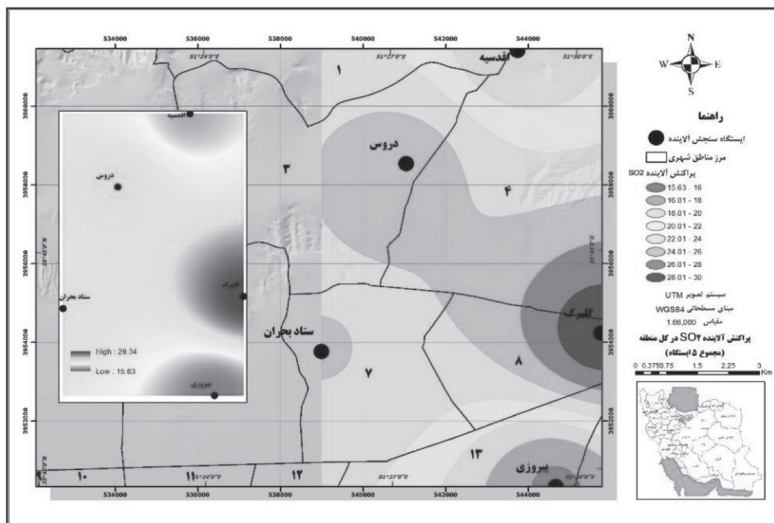
شکل ۷: پراکنش و غلظت آلاینده ذرات معلق با قطر ۱۰ میکرون (PM_{۱۰}) در محدوده مطالعاتی (میانگین سالیانه ۹۶-۱۳۹۰)

آلاینده ذرات معلق با قطر $2.5/\mu$ میکرون ($PM_{2.5}$) نیز در شمال و غرب محدوده مطالعاتی از غلظت بیشتری برخوردار بوده است.

شکل ۸: پراکنش و غلظت آلاینده ذرات معلق با قطر $2.5/\mu$ میکرون ($PM_{2.5}$) در محدوده مطالعاتی (میانگین سالیانه ۹۶-۱۳۹۰)

در مورد آلاینده دی اکسید گوگرد، نتایج بیانگر آن است که میزان این آلاینده در بخش میانی محدوده مطالعاتی بیشتر از سایر مناطق است.

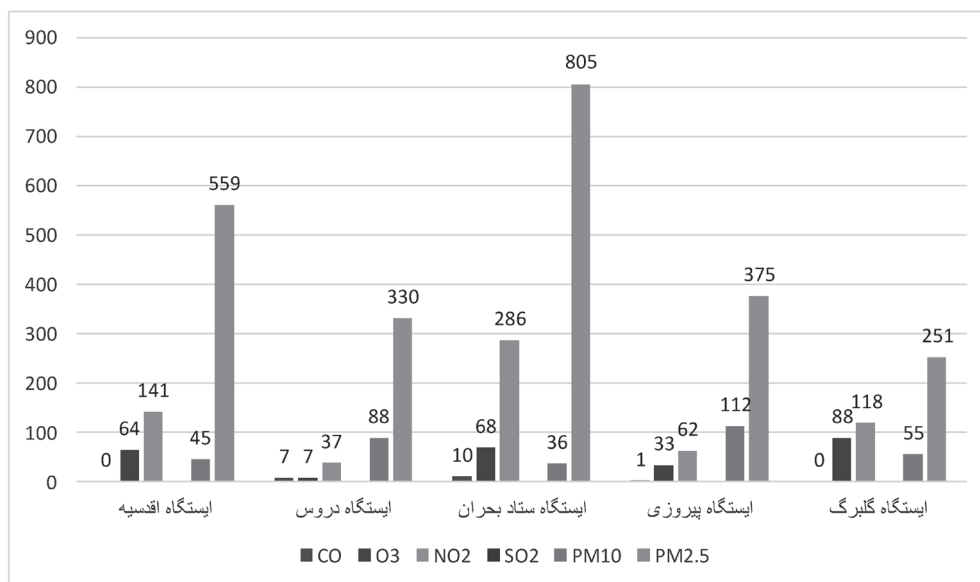
شکل ۹: پراکنش و غلظت آلاینده دی اکسید گوگرد (SO_2) در محدوده مطالعاتی (میانگین سالیانه ۹۶-۱۳۹۰)

نتایج رویهم‌گذاری لایه‌های مربوط به آلاینده‌های شاخص هوا در محدوده مطالعاتی، نشان‌گر آن است که در بازه زمانی مورد نظر و با در نظر گرفتن میانگین غلظت آلاینده‌ها، شدیدترین درجه آلودگی در ایستگاه ستاد بحران (۹۰/۴۹) ثبت گردیده است (جدول ۵).

جدول ۴: میانگین شاخص کیفیت هوا (AQI) در ایستگاه‌های سنجش محدوده مطالعاتی (منبع: یافته‌های تحقیق)

نام ایستگاه	میانگین شاخص AQI
دروس	۸۶/۳۵
اقدسیه	۷۴/۲۵
ستاد بحران	۹۰/۴۹
گلبرگ	۷۵/۴۷
پیروزی	۶۳/۷۴

شکل ۱۰، تعداد روزهای آلوده را در محدوده مطالعاتی براساس نوع آلاینده و ایستگاه‌های سنجش نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است، بیشترین روزهای آلوده مربوط به ذرات معلق با قطر کمتر از ۲/۵ میکرون مربوط به ایستگاه‌های ستاد بحران و اقدسیه بوده است. همچنین، بیشترین روزهای آلوده به لحاظ دی اکسید نیتروژن نیز مربوط به ایستگاه ستاد بحران می‌باشد. در مورد ازن نیز، ایستگاه گلبرگ نرخ بالاتری را نشان می‌دهد.

شکل ۱۰: نمودار مقایسه‌ای تعداد روزهای آلوده به لحاظ نوع آلاینده‌ها (منبع: یافته‌های تحقیق)

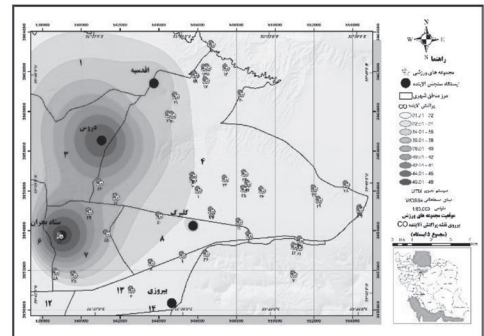
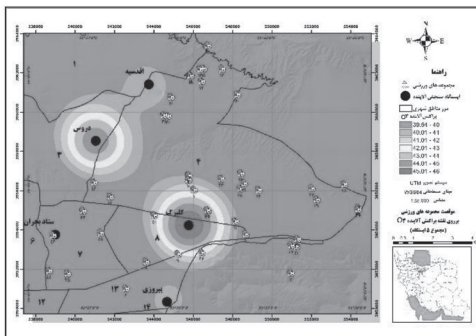
از سوی دیگر، براساس شاخص AQI، کیفیت هوای محدوده مطالعاتی تعیین و به شرح جدول زیر ترسیم گردید.

جدول ۵: کیفیت هوای محدوده مطالعاتی براساس روز در ایستگاه‌های سنجش (منبع: یافته‌های تحقیق)

خطرناک	بسیار ناسالم	ناسالم	ناسالم برای گروه‌های حساس	سالم	پاک	کیفیت هوا / ایستگاه سنجش
-	۲	۸۴	۵۲۰	۱۲۶۴	۳۰۲	اقدسیه
-	-	۶۹	۲۷۴	۵۰۴	۳۱۷	دروس
-	۱	۱۱۴	۷۴۴	۱۰۳۳	۱۶۰	ستاد بحران
-	۳	۷۲	۳۷۳	۱۲۰۰	۳۹۳	پیروزی
-	۱	۲۸	۳۳۳	۱۴۸۸	۴۸۸	گلبرگ

با توجه به جدول بالا، بیشترین تعداد روزهای هوای پاک در ایستگاه گلبرگ (۴۸۸ روز) و کمترین آن در ایستگاه ستاد بحران (۱۶۰ روز) مشخص شده است. همچنین، ایستگاه ستاد بحران دارای بیشترین تعداد روز با کیفیت هوای «ناسالم» و «ناسالم برای گروه‌های حساس» می‌باشد. در این میان، ایستگاه دروس دارای تعداد روزهای آلوده کمتری بوده است.

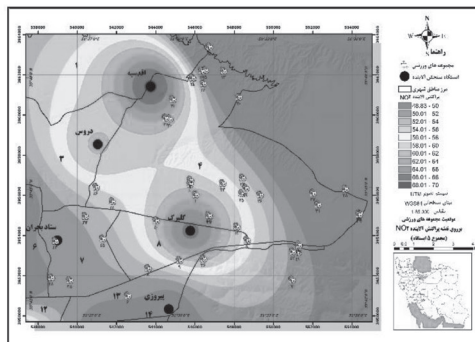
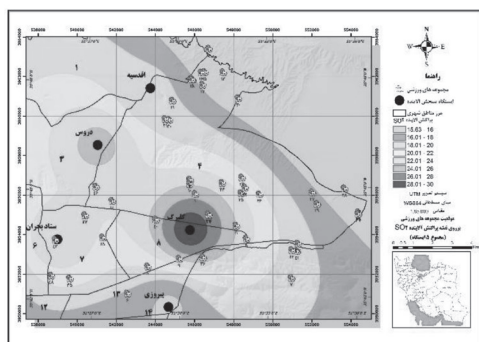
در نهایت، نتیجه تلفیق لایه موقعیت مکانی مجموعه‌های ورزشی محدوده مطالعاتی با لایه شاخص کیفیت هوای و آلاینده‌های منطقه در شکل‌های زیر ارائه شده است.

شکل ۱۲: پراکنش O₃ و موقعیت مجموعه‌های ورزشی در منطقه

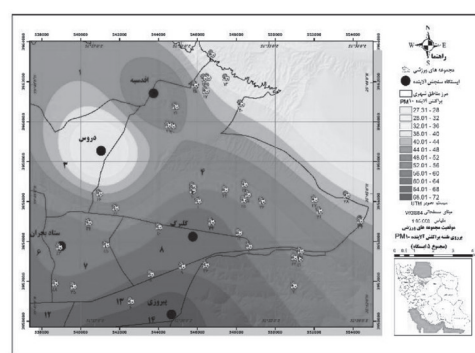
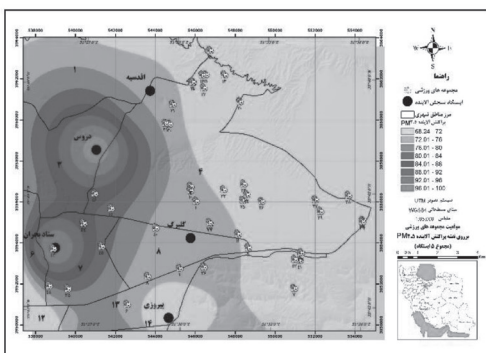
شکل ۱۱: پراکنش CO و موقعیت مجموعه‌های ورزشی در منطقه

● پهنه‌بندی آلودگی هوا و ارزیابی مکانی مجموعه‌های ورزشی شهر تهران با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)

شکل ۱۴: پراکنش SO_2 و موقعیت مجموعه‌های ورزشی در منطقه

شکل ۱۳: پراکنش NO_2 و موقعیت مجموعه‌های ورزشی در منطقه

شکل ۱۶: پراکنش $PM_{2.5}$ و موقعیت مجموعه‌های ورزشی

شکل ۱۵: پراکنش PM_{10} و موقعیت مجموعه‌های ورزشی

براساس نتایج و یافته‌های تحقیق، می‌توان مجموعه‌های ورزشی که دریافت‌کننده بیشترین میزان آلودگی بوده و از ریسک بالاتری نسبت به سایر اماکن و فضاهای ورزشی محدوده مطالعاتی برخوردار هستند را مشخص نمود.

جدول ۶، مجموعه‌های ورزشی را که در معرض نوع خاصی از آلاینده می‌باشند، مشخص می‌کند.

جدول ۶: مجموعه‌های ورزشی در ارتباط با آلاینده شاخص

آلاینده	مجموعه‌های ورزشی که بیشتر در معرض آلاینده هستند
منواکسید کربن	فجر، شهدای ازگل، تربیت دبیر شهید رجایی (۱) و (۲)، تهران جوان، دو کوه، کارکنان بانک سپه، کمیل، مرکز یوگای ایران زمین، کوثر، الزهرا شماره (۳) و شیرودی
ازن	قایم، فجر، شهید طوفانی، سجاد، تفریحی و ورزشی دهکده، شهید ابراهیمی، مرکز یوگای ایران زمین، کوثر و الزهرا شماره (۳)
دی اکسید گوگرد	شهید طوفانی، آزادگان، قایم، فجر، شهید عراقی، جام، سالن ورزشی حوزه ۱۵۳ عاشورا، هالی، سجاد، دهکده، شهید ابراهیمی، تهران جوان، کوثر، الزهرا شماره (۳)، بانک سپه و مرکز یوگای ایران زمین
دی اکسید نیتروژن	شهید طوفانی، فجر، شهید عراقی، شهدای ازگل، تربیت دبیر شهید رجایی (۱) و (۲)، سجاد، دهکده، شهید ابراهیمی و کوثر
ذرات معلق با قطر ۱۰ میکرون	شهید طوفانی، آزادگان، موگویی، رافی، قایم، فجر، ۲۲ بهمن، جام، هالی، حوزه ۱۵۳ عاشورا، راه آسیا، دانشگاه آزاد تهران شمال، دانشگاه شهید عباسپور، سالن چند منظوره تعاونی حضرت امیرالمومنین، ۲۲ بهمن، شهدای ازگل، تربیت دبیر شهید رجایی (۱) و (۲)، سجاد، دهکده، شهید ابراهیمی، تهران جوان، دو کوه، پیست سوارکاری و دوچرخه سواری سرخه حصار، کوثر، کارکنان بانک سپه، کمیل، الزهرا شماره (۳) و شیرودی
ذرات معلق با قطر ۲/۵ میکرون	شهید طوفانی، آزادگان، موگویی، رافی، قایم، فجر، شهید عراقی، شهدای ازگل، تربیت دبیر شهید رجایی (۱) و (۲)، دهکده، سجاد، شهید ابراهیمی، تهران جوان، دوکوه، کوثر، بانک سپه، بانک سپه، کمیل، مرکز یوگای ایران زمین و شیرودی

جمع‌بندی

هدف از انجام این تحقیق، پهنه‌بندی آلودگی هوا براساس آلاینده‌های شاخص در ارتباط با مجموعه‌های ورزشی در منطقه مطالعاتی بوده است. بدین منظور، مجموعه‌های ورزشی شرق تهران در بازه زمانی ۹۶-۱۳۹۰ از لحاظ پراکنش آلاینده‌های هوا مورد سنجش و تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج بیانگر آن بوده است که آلوده‌ترین نقطه در محدوده مطالعاتی، مربوط به ایستگاه ستاد بحران واقع در منطقه ۷ شهرداری تهران و پیرامون آن می‌باشد (با میانگین شاخص AQI برابر با ۹۰/۴۹) و کمترین میزان آلودگی نیز متعلق به ایستگاه پیروزی (با میانگین شاخص AQI برابر با ۶۳/۷۴). در این بازه زمانی، ایستگاه ستاد بحران شاهد ۸۵۸ روز «ناسالم» و «ناسالم برای گروه‌های حساس» بوده است که شرایط محیط را برای انجام ورزش‌های فضای باز سخت و زیان‌بار می‌نماید. از سوی دیگر، نتایج حاکی از آن بوده است که با حرکت به سمت شمال شرق منطقه مطالعاتی، از میزان غلظت آلاینده‌ها تا حد زیادی کاسته می‌شود. با این وجود، ۲۲ مجموعه از ۴۸ مجموعه ورزشی مورد بررسی به عنوان کانون‌های دریافت‌کننده بار آلودگی بالا مطرح‌اند که عبارت‌اند از:

مجموعه ورزشی الزهرا (شماره ۳)، مرکز یوگای ایران زمین، فجر، کوثر، مجموعه ورزشی مدرسه راهنمایی شاهد (شهید آسیه)، مجموعه ورزشی تفریحی دهکده، شهید عراقی، شهید طوفانی، شهید حسن ابراهیمی، شمیران نو (شماره ۳)، تهران جوان، کمیل، شهدای ازگل، قایم، آزادگان، موگویی، کارکنان بانک سپه، شیرودی، رافی، جام، دوکوه و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی (۱) و (۲).

در این میان، برخی از مجموعه‌ها در معرض تمامی انواع آلاینده‌های هوا می‌باشند که این امر نشانگر

وضعیت نامناسب محیطی در پیرامون آنهاست. لازم به یادآوری است که ۲ نوع آلاینده منواکسید کربن و ذرات معلق با قطر ۲/۵ میکرون به عنوان آلاینده‌های دائمی شهر تهران شناخته می‌شوند و سایر آلاینده‌ها به شکل فصلی و دوره‌ای ظهور می‌کنند. بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت مجموعه‌هایی که با این دو نوع آلاینده بیشتر در ارتباط هستند، شرایط نامطلوب‌تری را تجربه می‌کنند، چرا که تمام طول سال در معرض آلودگی هوا قرار دارند.

یافته‌ها نشان داد که تقریباً نیمی از مجموعه‌های ورزشی، در معرض آلاینده‌های هوا قرار دارند که با توجه به آسیب‌پذیری ورزشکاران در شرایط آلودگی شدید هوا لازم است تا با اتخاذ راهکارهای مدیریتی و رویکرد انعطاف‌پذیری از قبیل زمان‌بندی مناسب، انتخاب انواع مناسب ورزش‌ها، طراحی مجموعه‌ها به شکل سرپوشیده و روباز به طور توأم و بکارگیری دستگاه‌های تصفیه هوا در اماکن ورزشی به ارتقای کیفیت این نوع از کاربری‌های شهری همت گماشت.

امروزه، رویکرد نوین چندعملکردی یا چند ظرفیتی در برنامه‌ریزی شهری مورد استقبال بسیاری از طراحان و معماران قرار گرفته است، چرا که با تغییر در نوع کاربری‌ها و چیدمان فضاها می‌توان به اثربخشی بیشتری دست یافت. از سوی دیگر، آگاه‌سازی شهروندان و کاربران پیرامون میزان در معرض بودن مجموعه‌ها نیز یکی دیگر از الزامات اساسی مدیریت ورزشی در این گونه مناطق می‌باشد. این امر سبب می‌گردد تا کاربران نسبت به انتخاب مکان مجموعه و نوع ورزشی مدنظر، دقت بیشتری داشته باشند.

در نهایت، می‌توان نتایج تحقیق را هم‌راستا با تحقیقات اصیلیان (۱۳۹۵)، محقق و حاجیان (۱۳۹۲) و غیاث‌الدین (۱۳۹۴) دانست و بررسی پراکنش آلاینده‌های هوا در تمامی مجموعه شهری تهران را در یک بازه زمانی گسترده‌تر، به عنوان پیشنهادی برای تحقیقات آتی مطرح نمود.

منابع

- آریان فر. رامین و حقیقت. مسعود. (۱۳۹۲). «تعیین بهترین مدل یابی فضایی جهت برآورد میزان بارش سالانه و فصلی (مطالعه موردی استان فارس)». اداره کل هواشناسی فارس. ۱۵ - ۱.
- اصیلیان. حسن. (۱۳۹۰). آلودگی هوا. چاپ سوم، انتشارات سبحان
- بهرامی. عبدالرحمن. (۱۳۹۵). روش های مهندسی کنترل آلودگی هوا. تهران: فن آوران
- بهمن پور. هومن. (۱۳۹۶). محتوای آموزش محیط زیست ویژه اعضای شوراهای اسلامی شهر و روستا. دفتر آموزش و مشارکت های مردمی سازمان حفاظت محیط زیست
- سجادیان. مهیار و سجادیان. ناهید. (۱۳۹۰). «سامانه مکان مبنای مدیریت کیفیت هوای ناشی از ترافیک مبتنی بر شاخص آلودگی». فصلنامه راهور. ۸ (۱۵): ۷۵ - ۹۲
- سعیدنیا. احمد. (۱۳۹۲). فضاهای فرهنگی و ورزشی، کتاب سبز، راهنمای شهرداری ها. جلد دوم، چاپ دوم. تهران: سازمان شهرداری های کشور
- شرکت کنترل کیفیت هوا. (۱۳۹۶). گزارش کیفیت هوای تهران ۱۳۹۵. شهرداری تهران، مرکز چاپ نشر شهر
- طبیبی ثانی. سید مصطفی. (۱۳۹۱). «بررسی ارتباط بین وضعیت زیست محیطی و بهداشتی فضاهای ورزشی با میزان مشارکت کاربران». رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز.
- غیاث الدین. منصور. (۱۳۹۴). آلودگی هوا و روش های کنترل آن. تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- فتح تبار فیروزجایی، سمیه؛ آل شیخ، علی اصغر؛ رنگرن، کاظم و چینی پرداز، رحیم. (۱۳۹۰). «پهنه بندی آلاینده های هوا با استفاده از مدل های آماری و تکنیک های GIS (مطالعه موردی: شهر تهران)». پنجمین همایش تخصصی مهندسی محیط زیست. تهران.
- محقق. شهرام، حاجیان. مریم. (۱۳۹۲). «ورزش و آلودگی هوا». مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران. دوره ۳۱، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۲: ۲۴۹-۲۳۷
- Adams, K.J. (2010). "Exercise Physiology". In: Ehrman JK, editor. *ACSM Resource Manual for Guidelines for Exercise testing and prescription*. 6th ed. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkin; p. 73-4.
- Arnesano, M., Revel, G., M, Seri, F., A. (2016). "Tool for the optimal sensor placement to optimize temperature monitoring in large sports spaces". www.elsevier.com/locate/envres. Automation in Construction 68, 223-234
- Blair C., Walls J., Davies N.W., Jacobson G.A. (2010). "Volatile organic compounds in runners near a roadway: increased blood levels after short-duration exercise". *Br J Sports Med*; 44(10):731.
- Bohling, Geoff. (2005). **Kriging**. Kansas Geological Survey
- Bono, Roberto, Raffaella, Degan, Marco Pazzi, Valeria Romanazzi, Renato Rovere. (2010). "Benzene and formaldehyde in air of two winter Olympic venues of Torino 2006". *Journal homepage: www.elsevier.com/locate/envint*.

- Brunekreef, S.T. (2002). **"Holgate. Air pollution and health"**. Lancet 360, 1233–1242
- Campbell M., Li Q, Gingrich S, Macfarlane R. (2005). **"Should people be physically active outdoors on smog alert days?"**. Canad J public health, 96(1):24-8.
- Carlisle. A. J., Sharp. N. C. (2001). **"Exercise and outdoor ambient air pollution"**. Br J Sports Med; 35:214-222.
- Daisey, J. M., Angell, W. J., Apte, M. G. (2003). **"Indoor air quality, ventilation and health symptoms in schools: analysis of existing information"**. Indoor Air 13, 53–64
- Florida K, James G. (2004). **"Athens 2004 the pollution climate and athletic performance"**. J Sports Sci, 22:967-80.
- Folinsbee LJ. (2001). **"Air pollution: acute and chronic effects"**. 2nd edition. London: The Royal Society of Medicine
- Hastings J. Exercise prescription and medical considerations. In: Ehrman JK, editor. (2010). **"ACSM Resource Manual for Guidelines for Exercise testing and prescription"**. 6th ed. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkin, 556.
- Holzer, K. (2012). **"Respiratory symptoms during exercise"**. In: Brukner P editor. *Brukner and Khan clinical sports medicine. 4th ed.* McGraw-Hill. P.1049.
- IARC. (2013). **"International Agency for Research on Cancer, Latest world cancer statistics Global cancer burden raises to 14.1 million new cases in 2012: Marked increase in breast cancers must be addressed"**. WHO website.
- Jones. A. P. (2000). **"Asthma and the home environment"**. J Asthma 37(5):103-24.
- Kim Y.M., Harrad S., Harrison, R. (2001). **"Concentrations and sources of volatile organic compounds in urban domestic and public microenvironments"**. Indoor Built Environ; 10:147-53.
- Leaderer B.P., Naeher L., Jankun T., Balenger K., Holford T.R., Toth C., et al. (1999). **"Indoor, outdoor, and regional summer and winter concentrations of PM₁₀, PM_{2.5}, SO₄, H⁺, NH₄⁺, NO₃, NH₃ and nitrous acid in homes with and without kerosene space heaters"**. Environ Health Perspect, 107:223-31.
- Lippi, G., Guidi, G.C., Maffulli, N. (2008). **"Air pollution and sports performance in Beijing"**. Int J Sports Med, 29(8):696-8.
- Nasibulina, Anastasia. (2015). **"Education for Sustainable Development and Environmental Ethics"**. Available online at www.sciencedirect.com, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 214– 1082.
- OECD. (1997). **"Development Co-operation Report"**. Efforts and Policies of the Members of the Development Assistance Committee, <http://dx.doi.org/10.1787/dcr-1997-en>
- O'Reilly, Norm, Berger, Ida E, Hernandez, Tony, Parent, Milena M, Se'guin, Benoit. (2015). **"Urban sports capes: An environmental deterministic perspective on the management of**

youth sport participation". Sport Management Review, 18, 291–307

- Pierson, W. E. (1989). **"Impact of air pollution on athletic performance"**. Allergy Proc , 10(3):209-14.
- Qu, Ying, Liu, Yakun, Ravi Nayak, Raveendranath, Li, Mengru. (2015). **"Sustainable development of eco-industrial parks in China: effects of managers' environmental awareness on the relationships between practice and performance"**. Journal of Cleaner Production, 87, 2015, 328e338
- USEPA. (2004). **"An examination of EPA risk assessment principles and practices"**. Washington (DC): OSA, USEPA, <http://www.epa.gov/OSA/pdfs/ratf-final.pdf> [accessed 30.10.13].
- Vedal S, Brauer M, White R, Petkau J. (2003). **"Air pollution and daily mortality in a city with low levels of pollution"**. Environ Health Perspect, 111:45-51.
- WB. (2015). **"Air pollution cost in global"**. World Bank Reports, air-pollution-deaths-cost-global-economy
- WHO. (2017). **Air quality and health**. www.who.int.
- Widodo, B, Lupyantob, R, Sulistionoc, D, Harjitod, A, Hamidin, J, Hapsaria, E ,Yasin, M, Ellinda ,C. (2015). **"Analysis of environmental carrying capacity for the development of sustainable settlement in Yogyakarta urban area"**. Procedia Environmental Sciences, 28 (2015) 519 – 527
- Wu, Dan, Xu, Yuan, Zhang, Shiqiu. (2015). **"Will joint regional air pollution control be more cost-effective? An empirical study of China's BeijingTianjineHebei region"**. Journal of Environmental Management, 2015,149 (2015) 27e36.

بررسی عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی ایران و برخی کشورهای در حال توسعه

عبدالحسین ابراهیمی^۱

امین خطیبی^۲

عبدالرحمن مهدی پور^۳

حسین مرعشیان^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۶/۳۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۹/۱۱

امروزه یکی از استراتژی‌های مهم برای رشد تولید ناخالص داخلی، راهبرد توسعه صادرات است. توسعه صادرات کالاهای ورزشی نیز از مباحث مهم اقتصاد ورزشی است. پژوهش حاضر با هدف بررسی عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی ایران و برخی کشورهای در حال توسعه انجام شد. این پژوهش، یک پژوهش کاربردی و به لحاظ روش جمع‌آوری آمار و اطلاعات، از نوع تحقیقات اسنادی است. جامعه آماری پژوهش، ۹ کشور منتخب در حال توسعه هستند که شاخص توسعه انسانی نزدیک به هم دارند. به دلیل حجم کوچک جامعه، ۹ کشور به عنوان نمونه انتخاب شد. داده‌های مربوط به صادرات پنج گروه کالاهای ورزشی (کفش، پوشاک، انواع توپ، قایق‌های تفریحی - ورزشی و کالاهای متفرقه) و برخی شاخص‌های رشد اقتصادی در طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۶ از بانک جهانی و مرکز تجارت بین‌الملل بر اساس طبقه‌بندی و کدگذاری کالاهای گمرگ استخراج شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها براساس روش‌های اقتصادسنجی و پانل دیتا و

۱. دکترای مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Sam133543@yahoo.com

۲. استادیار، مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۳. دانشیار، مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۴. استادیار، مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

استفاده از آزمون‌های علیت گرنجری، آزمون ریشه واحد، آزمون هم‌جمعی و آزمون ساکن پذیری، از نرم افزار Eviews9 استفاده شده است. نتایج نشان داد که بیشترین حجم صادرات کالاهای ورزشی به ترتیب متعلق به کشورهای اندونزی، هند، ترکیه، تایلند، پاکستان، مالزی، روسیه، ایران و عمان است. همچنین رابطه علیت کوتاه مدت دو طرفه‌ای نیز بین رشد صادرات محصولات ورزشی و رشد ناخالص داخلی وجود دارد. به طور کلی و با توجه به یافته‌های پژوهش توسعه صادرات محصولات ورزشی منجر به رشد اقتصادی ایران، افزایش بهره‌وری در بخش‌های تولیدی و استفاده مناسب از منابع موجود در جامعه است.

واژگان کلیدی: صادرات، صنعت ورزش و کالاهای ورزشی

مقدمه

امروزه، اهمیت و نقش صادرات کالاهای غیر نفتی در توسعه پایدار و افزایش ثروت، در آمد ملی و رفاه اجتماعی کشورها بر کسی پوشیده نیست. پر کردن ظرفیت‌های خالی واحدهای تولیدی، حل مشکل اشتغال و کاهش تورم، تنوع بخشیدن به منابع ارزی کشور، جلوگیری از آسیب‌پذیری اقتصاد از ارز حاصل از نفت و ایجاد رفاه نسبی برای جامعه از موارد مهم دیگری است که از طریق افزایش صادرات غیر نفتی میسر می‌گردد. از طرف دیگر، در دنیای امروز که شکاف بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه قابل درک است، جنبش عظیمی در بین کشورهای در حال توسعه برای از بین بردن این شکاف اقتصادی به وجود آمده است (اندام و همکاران، ۱۳۸۸). در این کشورها توجه به مقوله رشد و توسعه اقتصادی به سرعت در حال افزایش است. یکی از مهم‌ترین راه‌ها و سیاست‌ها در این کشورها، سیاست باز بودن اقتصاد به عنوان موتور رشد است که در آن افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند باعث بهبود عملکرد صادرات و رشد و توسعه کشورهای در حال توسعه شود (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۷).

اقتصاددانان بهبود عملکرد صادرات را به عنوان محور رشد و توسعه اقتصادی معرفی می‌کنند (ایجاز^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). کشورهایمانند کره جنوبی، مالزی و ترکیه و هند از استراتژی توسعه و ارتقای عملکرد صادرات برای بالا بردن رشد اقتصادی خود بهره برده و به نتایج رضایت بخشی دست یافته‌اند. بنابراین تجارت خارجی به طور اعم و صادرات محصولات با کیفیت و عملکرد مناسب به طور اخص برای این کشورها اهمیت زیادی دارد. در واقع، از یک طرف به دلیل تأمین بخشی از نیازهای ارزی این کشورها و اثرهای مثبت آن بر رشد و توسعه اقتصادی، از جایگاه ویژه در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های اقتصادی برخوردار است (مهرآرا و همکاران، ۱۳۹۶)؛ از طرف دیگر، توسعه و ارتقای عملکرد صادرات امکان استفاده از امکانات بازارهای جهانی را برای رشد تولیدات داخلی مهیا می‌نماید و واحدها و بنگاه‌های تولیدی داخلی را قادر می‌سازد تا از محدودیت‌های بازار داخلی‌رهایی یابند. با توسعه میزان تولید به منظور صادرات بیشتر به بازارهای خارجی، علاوه بر افزایش سهم بازار و کسب درآمدهای ارزی، در عرصه تولید نیز فرصت‌های جدید شغلی و ارتقای کیفیت محصول متناسب با استاندارد جهانی افزایش خواهد یافت (آرمن و همکاران، ۱۳۸۷). بنابراین تجارت بین‌المللی ناشی از روابط عرضه و تقاضا برای کالا و خدمات بین کشورهای مختلف جهان به دلیل درآمد مالیاتی و بهبود تراز برقرار می‌گردد (گریگوریان^۲، ۲۰۱۴).

در سند چشم‌انداز ایران، صادرات از مهم‌ترین و راهبردی‌ترین مباحث تحقق آرمان‌های توسعه کشور ایران است. بنابراین با توجه به تأکید سند چشم‌انداز و همچنین وضعیت کنونی اقتصاد ایران و نامگذاری شعار سال به نام «سال حمایت از کالای ایرانی»، همچنین وابستگی شدید اقتصاد کشور به درآمدهای نفتی و نوسان‌پذیری اقتصاد کشور از نوسانات بازار نفت، یکی از مهم‌ترین مسائل سیاسی و اقتصادی که مسئولان کشور باید در نظر بگیرند، توسعه و بهبود عملکرد صادرات کالاهای غیر نفتی از جمله کالاهای پرطرفدار ورزشی است. در واقع، امروزه موفقیت صادراتی با عناوین مختلفی از جمله عملکرد صادراتی بیان می‌شود. عملکرد صادراتی برای هر شرکتی که در بازارهای بین‌المللی فعالیت می‌کند، راهنمایی ضروری به حساب می‌آید. عملکرد صادرات، میزان دستیابی به اهداف شرکت در زمانی است که یک محصول به بازار خارجی صادر می‌شود. در

1. Ijaz

2. Grigoryan

تعریف دیگری، عملکرد صادرات، درجه موفقیت اقتصادی برای شرکت صادراتی در بازارهای صادرات بیان شده است (ناوارو و همکاران^۱، ۲۰۱۶). بررسی‌های مختلف نشان از تأثیر توسعه و بهبود عملکرد صادرات بر رشد اقتصادی کشورها دارد. بهبود عملکرد صادرات این کالاها می‌تواند علاوه بر رشد اقتصادی، دایره ارتباطات را توسعه داده، بازار رقابتی ایجاد کرده و درک پایدارتر و بهتری از بازارهای جهانی و فرهنگ‌های آن‌ها ایجاد کند. هنگامی که شرکتی پا را از محدوده جغرافیای خود فراتر می‌گذارد، دستاوردهای بیشتری برای خود به همراه خواهد داشت (آمیرا و کریستینا^۲، ۲۰۱۷). همچنین به دلیل اتکای ایران بر اقتصاد تک محصولی و نجات از فشارها و بحران‌های اقتصادی، لزوم توجه به این بخش از صنعت ورزش کشور که ظرفیت شکوفایی و توسعه آن نیز فراهم است، بیش از پیش مورد نیاز می‌باشد. توسعه عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی، برون‌داد مهمی چون توسعه کمی و کیفی مشاغل وابسته به ورزش را به وجود آورده است. برای مثال، رشد مشاغل ورزشی تا سال ۲۰۱۰ در ایالات متحده، به ایجاد ۲۰ میلیون شغل منجر شده است، درحالی که تا سال ۱۹۹۸، تعداد شاغلان ورزش (نه تعداد مشاغل)، ۴/۵ میلیون نفر بود (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۷). در حال حاضر در کشورهای پیشرفته، ورزش و تفریحات سالم، یک صنعت بسیار مهم و عامل اثرگذار در رشد و توسعه اقتصاد ملی به شمار می‌رود و از بزرگترین و درآمدزاترین صنایع در قرن بیست و یکم است (ایجاز و همکاران، ۲۰۱۷).

به طور کلی کالاهای ورزشی به ۵ نوع کالای کفش، پوشاک، توپ، قایق و سایر تقسیم می‌شود. در آمار سایت سازمان تجارت جهانی آمده است که در سال ۲۰۱۶ سهم کشور ما از صادرات کفش ورزشی ۲ دهم درصد و پوشاک ورزشی ۹ صدم درصد بوده است (سازمان تجارت جهانی، ۲۰۱۷). کشورهای ژاپن، انگلیس، آلمان و آمریکا بازارهای عمده لوازم ورزشی به شمار می‌روند که آمریکا به تنهایی ۴۰/۶ درصد از سهم این بازار را در اختیار دارد (بانک جهانی، ۲۰۱۸). بنابراین صادرات کالاهای ورزشی، یکی از مهم‌ترین بخش‌های صنعت ورزش است که در افزایش رشد اقتصادی کشورها نقش ویژه‌ای دارد و اغلب دولت‌مردان و سیاست‌مداران اقتصادی کشورها، تمایل زیادی به اجرای سیاست‌های مناسب در تجاری‌سازی جهت افزایش صادرات محصولات ورزشی دارند (عسکریان و همکاران، ۱۳۹۵). در واقع، صادرات کالاهای ورزشی، تقاضای خارجی برای کالاهای داخلی است. معمولاً عوامل زیادی بر عملکرد صادرات بین کشورها اثر می‌گذارد. میزان عملکرد صادرات را به تفاوت در تکنولوژی در بین کشورها و همچنین نوسازی مستمر تکنولوژی‌های موجود و انتقال آن‌ها به دیگر کشورها نسبت می‌دهند (شریدان^۳، ۲۰۱۴).

بدون شک، توسعه و تکامل عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی کشور، نتیجه مدیریت صحیح عوامل داخلی و شاخص‌های صادراتی است. در واقع، میزان موفقیت یک شرکت در امر صادرات را می‌توان با عملکرد صادراتی آن ارزیابی کرد. برای سنجش عملکرد صادراتی، معیارهای مختلفی از جمله میزان فروش و رشد اقتصادی در نظر می‌گیرند (ایجاز و همکاران، ۲۰۱۷). از جمله عواملی که بر بهبود عملکرد صادراتی تأثیر می‌گذارد می‌توان به برخی عوامل و شاخص‌های مهم از جمله: نرخ ارز واقعی، نرخ تورم، نرخ اشتغال، باز بودن اقتصاد، عامل سرمایه انسانی و تحقیق و توسعه اشاره کرد (گریگوریان، ۲۰۱۴). اگر دولت نتواند مدیریت

1. Navarro et al
2. Amira and Christina
3. Sheridan

صحیحی بر بازار داخلی و شاخص‌های مربوطه و تنظیم روابط تجاری با سایر کشورها اعمال کند، در بخش تولید و صادرات به خوبی امکان توسعه و رشد وجود ندارد.

بررسی مطالعات گذشته نشان می‌دهد که تاکنون تحقیقات کمی درباره بررسی عملکرد صنعت صادرات کالاها و ورزشی ایران با برخی کشورهای در حال توسعه انجام شده است و آن چه در این زمینه انجام شده است، بیشتر آمار و ارقام صادرات کالاها و ورزشی بوده است. از این رو، در راستای موضوع پژوهش در داخل کشور نتایج تحقیق نوروزی و معصوم (۱۳۹۷) نشان داد که بازاریابی بر قابلیت‌های بازاریابی و قابلیت‌های بازاریابی بر مزیت رقابتی، قابلیت نوآوری و عملکرد صادرات تأثیر دارد. این تحقیق همچنین تأثیر مزیت رقابتی و قابلیت نوآوری بر عملکرد صادرات را تأیید می‌نماید. همچنین، نتایج تحقیق خدادادی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که داشتن مرز مشترک بین کشورها، اثر مثبتی بر جریان تجارت گروه کالاها و ورزشی دارد، ولی داشتن زبان مشترک و داشتن تفاهم نامه تجاری مشترک، اثری منفی بر جریان تجارت گروه کالاها و ورزشی بر جای می‌گذارد. نتایج تحقیق سرلاب و عسکریان (۱۳۹۶) نشان داد که رشد صادرات کالاها و ورزشی در سطح اطمینان ۹۹ درصد علت گرنجری رشد صادرات غیرنفتی (غیر از ورزش) و رشد صادرات غیرنفتی نیز در سطح اطمینان ۹۵ درصد علت گرنجری رشد صادرات کالاها و ورزشی است. دیگر یافته تحقیق نشان داد که رابطه علت بین متغیرهای رشد صادرات کالاها و ورزشی و رشد صادرات غیرنفتی (غیر از ورزش) متقابل است. بنابراین به طور کلی می‌توان گفت متغیر رشد صادرات کالاها و ورزشی و رشد صادرات غیرنفتی (غیر از ورزش) بر یکدیگر تأثیرگذارند. همچنین نتایج تحقیق عسکریان و همکاران (۱۳۹۵) نشان داد که ایران در صادرات هیچ کدام از کالاها و ورزشی از مزیت نسبی و قدرت رقابتی برخوردار نمی‌باشد. بررسی روند صادرات کالاها و ورزشی نشان می‌دهد که میزان صادرات کفش، پوشاک و سایر تجهیزات ورزشی افزایش یافته، ولی میزان صادرات توپ، قایق و تردمیل کاهش پیدا کرده است. ترکیب فعالیت‌های صادراتی و ساختار کشور در طی این دهه، در گروه کالاها و کفش، تردمیل و سایر تجهیزات مطلوب و مناسب صادرات این بخش ها بوده، اما ساختار مربوط به کالاها و توپ، پوشاک و قایق به ضرر این بخش ها عمل کرده است. در این راستا نتایج تحقیق محمدکاظمی و همکاران (۱۳۹۵) نشان داد که عوامل تعیین کننده در عملکرد صادراتی صنعت پوشاک و تجهیزات ورزشی به ترتیب اولویت اثرگذاری عبارت‌اند از: عوامل محیطی، تعهد صادراتی مدیران، راهبردهای بازاریابی مدیران، مشوق‌های صادراتی، ویژگی‌های عینی شرکت. دیگر نتایج تحقیق شاه‌آبادی و ثمری (۱۳۹۵) نشان داد که نوآوری تأثیر مثبت و معناداری بر صادرات متکی بر فناوری بالا در هر دو گروه از کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته دارد. متغیر حکمرانی و سرمایه انسانی نیز دارای اثری مثبت و معنادار بر صادرات مبتنی بر فناوری برتر است. در همین راستا نتایج تحقیق علیزاده پهلوانی و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد که ۵۹ درصد کشورهای وارد کننده کالای ورزشی به ایران شامل چین (۳۶ درصد)، امارات متحده عربی (۲۱ درصد) و ترکیه (۷ درصد) بودند. در مقابل صادرات کالاها و ورزشی ایران به کشورهای صادر شده بر اساس ارزش ریالی - ۷۰ درصد انواع توپ - شامل عراق (۳ درصد)، ترکمنستان (۸ درصد) و افغانستان (۷ درصد) بود. در نهایت، یافته‌های پایانی تحقیق نشان داد بین واردات و صادرات کالاها و ورزشی بر حسب ارزش ریالی در سال ۱۳۹۳ رابطه معنی داری وجود ندارد. نتایج تحقیق فارسیجانی و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد که بهبود توانمندی بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌تواند بر عملکرد صادراتی آن‌ها به کشورهای آسیای

میانۀ تاثیر مثبت و معناداری داشته باشد. در خارج از کشور نیز نتایج تحقیق ایجاز و همکاران (۲۰۱۷) نشان داد که در آمد صادرات سالانۀ کالاهای ورزشی پاکستان به میزان ۳۳۸ میلیون دلار و بوده و ۲۰۰۰۰۰ نیروی کار به طور مستقیم در ارتباط با صنعت صادرات کالاهای ورزشی مشغول به کار بوده‌اند. از این رو، صنعت صادرات کالاهای ورزشی یک نقش حیاتی در تجارت بین المللی این کشور ایفا می نماید. در همین راستا نتایج تحقیق تریک و مالیک^۱ (۲۰۱۷) نشان داد که توسعه صادرات محصولات که مبتنی بر نوآوری و تحقیق و توسعه صادراتی هستند، شتاب بیشتری می گیرد. ایجاد دانش صادراتی مؤثر به منظور رقابت کارآمدتر و توسعه و تولید محصولات جدید بسیار موثر است. بنابراین استفاده از فناوری، تحقیق و توسعه در تولید و صادرات کالاهای ورزشی، موجب افزایش قدرت رقابت پذیری و افزایش سهم در بازار جهانی می گردد. اورا^۲ و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی تأثیر ظرفیت های نوآوری بر عملکرد صادراتی کسب و کارهای کوچک و متوسط در کشور بزرگ برزیل طی سال ۲۰۱۳ پرداختند. نتایج این پژوهش که به روش معادلات ساختاری حداقل مربعات برآورد شده، حاکی از آن است که اثر ایجاد ظرفیت های نوآور در کسب و کارهای کوچک و متوسط بر عملکرد صادراتی، مثبت و معنادار است. شریدان^۳ (۲۰۱۴) ارتباط بین صادرات و رشد اقتصادی در بین ۱۱۷ کشور در حال توسعه با تعریف آستانه تغییر صادرات از کالاهای سنتی به صنعتی بررسی کردند. نتایج مطالعه آنها نشان داد که ارتباط بین صادرات و رشد اقتصادی در کشورهای با سطوح سرمایه انسانی پایین منفی است. همچنین، ساندو و سیوسانل^۴ (۲۰۱۴) به بررسی تأثیر نوآوری بر صادرات مبتنی بر فناوری برتر در کشورهای عضو اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۲ پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می دهد که بهبود استراتژی رشد نوآوری در تولید کالاها به سطوح بالاتر رقابت پذیری منجر می گردد.

همان طور که در نتایج تحقیقات مشابه نشان داده شد که بیشتر کشورهای توسعه یافته از تمام ظرفیت های خود برای بهبود عملکرد صادرات کالاهای ورزشی استفاده می کنند، اما بررسی ها نشان می دهد که کشور ایران با وجود برخورداری از پتانسیل های بالای صادراتی، سهم کمی از بازارهای بین المللی را در اختیار دارد. اگر چه از زمان تدوین برنامه سوم توسعه، عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی ایران روند صعودی به خود گرفته است، اما هنوز فاصله زیادی با شرایط مطلوب وجود دارد. صادرات کالاهای ورزشی ایران نسبت به کشورهای توسعه یافته و کشورهای همتراز به میزان قابل تأملی پایین تر است. طبق آمار سایت جهانی، کشور ایران تا سال ۲۰۱۶، ۳۲ میلیون و ۸۹۰ هزار دلار صادرات داشته که در مقابل صادرات جهان رقم قابل توجهی نیست و سهم ایران بسیار کمتر از استاندارد جهانی آن می باشد. از طرفی تولیدات کشور، یارای رقابت با کالاهای مشابه خارجی را ندارد. از این رو، وجود سیاست ها و برنامه ریزی های مناسب در زمینه ارتقای شاخص ها و عوامل تأثیرگذار بر عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی امری ضروری به نظر می رسد. با وجود این، برای ورود به عرصه تجارت جهانی کالاهای ورزشی، بررسی عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی و شناخت عوامل مؤثر یکی از الزامات می باشد. به همین جهت، هدف این پژوهش، بررسی عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی ایران و برخی کشورهای در حال توسعه است تا بنگاه ها و تولیدی هایی که

1. Tariq and Malik
2. Oura
3. Sheridan
4. Sandu and Ciocanel

در این صنعت در حال فعالیت هستند، بتوانند موقعیت و شرایطی که در آن هستند را درک کنند و در جهت توسعه صادرات کالاهای ورزشی و رقابت با سایر کشورهای دنیا گام بردارند. از این رو، محقق برای بهبود عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی کشور به دنبال بررسی تأثیر برخی شاخص‌های مهم از جمله نرخ ارز واقعی، نرخ تورم، نرخ اشتغال، باز بودن اقتصاد، عامل سرمایه انسانی و تحقیق و توسعه بر عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی است. دستیابی به این شناخت، به مدیران و سیاستگذاران حوزه صادرات و تجارت کالاهای ورزشی کمک می‌کند تا با تحلیل عوامل اثرگذار بر عملکرد صادرات کالاهای ورزشی هوشمندانه‌تر عمل نمایند. بدین ترتیب مسئله اصلی پژوهش این است که عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی ایران را بررسی کند و مشخص نماید آیا صادرات کالاهای ورزشی بر رشد اقتصادی ایران تأثیر می‌گذارد؟

۱۶۵

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش، یک پژوهش کاربردی و به لحاظ روش جمع‌آوری آمار و اطلاعات، از نوع تحقیقات اسنادی است. آمارهای مورد استفاده در این تحقیق، آمارهای سری زمانی و پنل منتشره توسط بانک جهانی، سازمان بین‌المللی توسعه تجارت، گمرک جمهوری اسلامی ایران طی دوره زمانی ۲۰ ساله (۱۹۹۷ الی ۲۰۱۶) است. جامعه آماری پژوهش، ۹ کشور منتخب در حال توسعه هستند که شاخص توسعه انسانی نزدیک به هم دارند. به دلیل حجم کوچک جامعه، ۹ کشور نیز به عنوان نمونه انتخاب شد. روش اقتصادسنجی، دیگر روش مورد استفاده بود؛ بدین صورت که داده‌ها و شاخص‌های مربوط به صادرات کالاهای ورزشی ایران به صورت داده‌های سری زمانی برای ایران و به صورت پنل برای برخی کشورهای در حال توسعه در طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۶ از سایت بانک جهانی و سازمان بین‌المللی تجارت^۱ استخراج شد و پس از پردازش به وسیله نرم افزار اکسل، با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی تجزیه و تحلیل گردید. مبادلات بین‌المللی ورزشی ایران بر اساس طبقه‌بندی سیستم هماهنگ توصیف و کدگذاری کالاهای گمرک، به پنج گروه از قبیل کفش، پوشاک، انواع توپ، قایق‌های تفریحی - ورزشی و کالاهای متفرقه تقسیم شد. داده‌های سری زمانی و پنل مقادیر یک متغیر را در نقاط متوالی در زمان اندازه‌گیری می‌کند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های اقتصادسنجی و پانل دیتا از آزمون‌های علیت گرنجری، آزمون ریشه واحد، آزمون هم‌جعی و آزمون ساکن‌پذیری از نرم افزار Eviews9 برای بررسی رابطه بین متغیرهای رشد صادرات محصولات ورزشی و رشد ناخالص داخلی استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

داده‌های مربوط به صادرات کالاهای ورزشی از سایت بانک اطلاعات تجاری سازمان ملل متحد استخراج شد. مبادلات بین‌المللی ورزشی ایران بر اساس طبقه‌بندی سیستم هماهنگ توصیف و کدگذاری کالاهای گمرک، به چهار گروه از قبیل کفش، پوشاک، قایق‌های تفریحی - ورزشی و سایر کالاهای ورزشی تقسیم گردید.

1. UN Com trade Database

جدول ۱: دسته‌بندی کالاهای ورزشی

کد کالا	گروه کالا	شرح کالا
۶۴	کفش ورزشی	انواع کفش‌های تمرینی، ژیمناستیک، دو و میدانی، اسکی روی برف و غیره
۶۱ و ۶۲	پوشاک ورزشی	ژاکت ورزشی، گرمکن ورزشی و لباس شنا
۸۹	قایق‌های تفریحی-ورزشی	قایق‌های پارویی و کانهوا، قایق‌های تفریحی عمومی و قایق‌های موتوری
۹۵	سایر تجهیزات	انواع توپ‌ها، اشیاء و ادوات برای تنیس، تیر اندازی، ژیمناستیک، بیلارد، تمرینات فیزیکی در هوای آزاد، انواع راکت بدمینتون و تنیس و تخته‌های اسکی و شناور

صادرات ورزشی در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۶ نیز به ترتیب با ۱۰۰ و ۴۹ میلیارد ریال، ۰/۴۶ درصد و ۰/۱۴ درصد کل صادرات غیرنفتی است که ۰/۳۲ درصد کاهش رشد داشته است. میزان صادرات ورزشی کشور در سال ۲۰۱۶ نسبت به سال ۲۰۰۹، ۰/۳۲ درصد رشد منفی را نشان می‌دهد. بیشترین میزان صادرات کالاهای ورزشی در سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۶ مربوط به کفش ورزشی و کمترین آن مربوط به قایق‌های ورزشی است. جدول ۲ نشان‌دهنده اطلاعات مربوط به صادرات کالاهای ورزشی و مقایسه آنها در طی سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۶ می‌باشد.

جدول ۲: صادرات سالانه کالاهای ورزشی

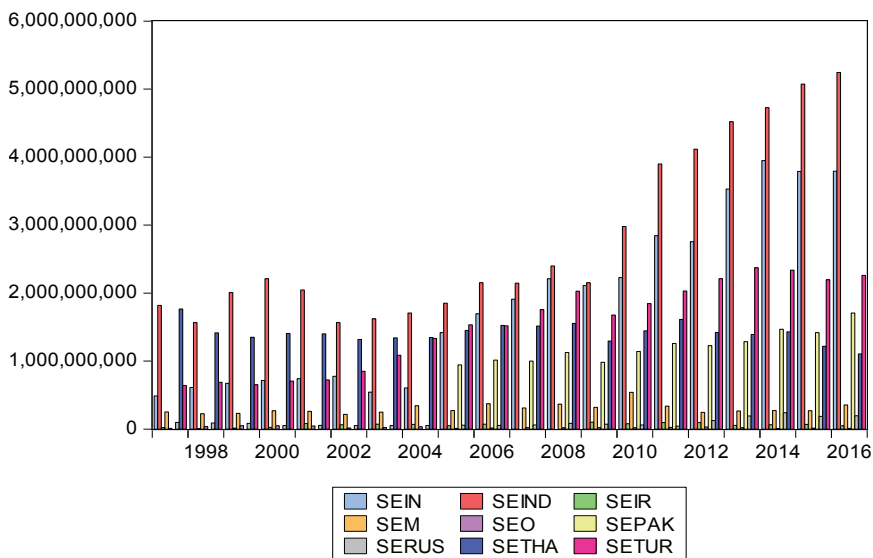
سهم (درصد)	صادرات کالاهای ورزشی (دلار)	کل صادرات غیرنفتی (میلیون دلار)	سال
۰/۴۶	۱۰۰۷۵۳۰۲۸	۲۱۸۹۱/۴۶	۲۰۰۹
۰/۲۹	۷۹۲۰۳۴۹۴	۲۶۵۵۰/۸۳	۲۰۱۰
۰/۲۷	۹۴۵۲۸۰۲۳	۳۳۸۱۸/۶۴	۲۰۱۱
۰/۲۹	۹۴۸۰۷۵۱۵	۳۲۵۶۷/۲۴	۲۰۱۲
۰/۱۷	۵۵۰۱۴۲۶۵	۳۱۵۵۲	۲۰۱۳
۰/۱۷	۶۴۵۷۶۱۷۶	۳۶۵۵۵/۲	۲۰۱۴
۰/۱۹۶	۶۹۹۹۸۳۱۸	۳۵۶۰۹/۲۷	۲۰۱۵
۰/۱۴	۴۹۴۷۸۴۷۱	۳۴۵۳۱/۲۷	۲۰۱۶

جدول ۳: صادرات کالاهای ورزشی

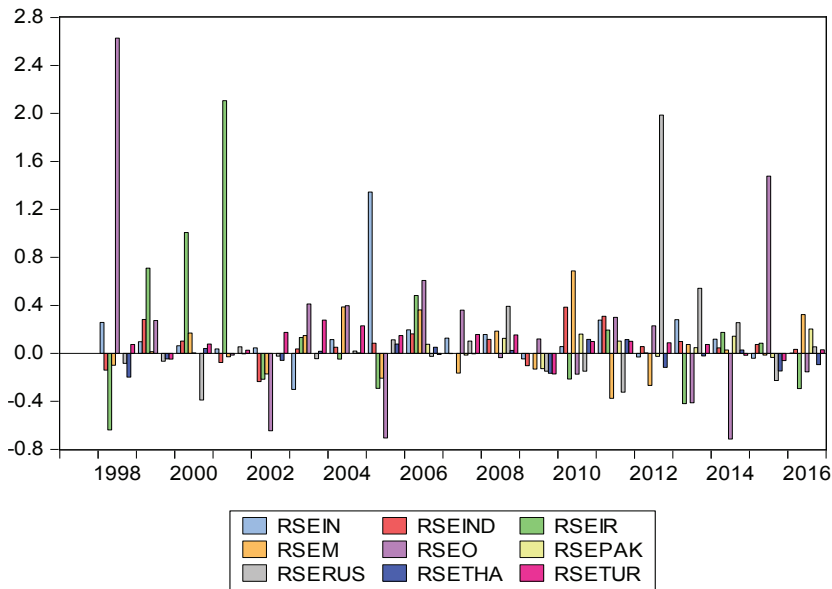
کالاها	۲۰۱۵		۲۰۱۶	
	صادرات	سهم	صادرات	سهم
کفش ورزشی	۶۹۴۳۸۱۳۷	۰/۱۹	۴۸۲۵۵۲۴۲	۰/۱۳۹
پوشاک ورزشی	۸۱۸۹۸	۰/۰۰۰۲	۴۴۴۴۷۰	۰/۰۰۱
قایق های تفریحی-ورزشی	۸۰۶۴۱	۰/۰۰۰۲	۷۵۴۰۱	۰/۰۰۰۲
سایر تجهیزات ورزشی	۳۹۷۶۴۲	۰/۰۰۱	۷۰۳۳۵۸	۰/۰۰۲
کل کالاهای ورزشی	۶۹۹۹۸۳۱۸	۰/۱۹۶	۴۹۴۷۸۴۷۱	۰/۱۴

روند صادرات کالاهای ورزشی ایران در مقایسه با کشورهای منتخب

شکل ۱ روند صادرات کالاهای ورزشی تعدادی از کشورهای منتخب را در سال های گوناگون مربوط به بازه زمانی ۱۹۹۷-۲۰۱۶ را نشان می دهد. روند عمومی صادرات کالاهای ورزشی کشورهای منتخب طی بازه انتخابی مورد بررسی، با نوسانات زیادی روبه رو بوده است. بیشترین حجم صادرات کالاهای ورزشی در کشورهای منتخب به ترتیب متعلق به کشورهای اندونزی، هند، ترکیه، تایلند، پاکستان، مالزی، روسیه، ایران و عمان است. شکل ۲ نشان می دهد که بیشترین نرخ رشد صادرات کالاهای ورزشی کشور هند در سال ۲۰۰۵، کشور ایران در سال ۲۰۰۱، کشور اندونزی و مالزی و تایلند در سال ۲۰۱۰، کشور روسیه در سال ۲۰۱۲، کشور ترکیه در سال ۲۰۰۳، کشور عمان در سال ۲۰۱۵ و کشور پاکستان در سال ۲۰۱۶ می باشد.

شکل ۱: میزان صادرات کالاهای ورزشی ایران و کشورهای منتخب

شکل ۲: رشد صادرات کالاهای ورزشی ایران و کشورهای منتخب

در جدول ۴ و ۵ آمار و ارقام شاخص‌های تأثیر گذار بر رشد اقتصادی صادرات محصولات ورزشی کشور ایران و کشور اندونزی به عنوان کشور پیشرو در صادرات محصولات ورزشی بیان شده است. نتایج نشان می‌دهد که بیشترین نرخ رشد صادرات کالاهای ورزشی کشور ایران در سال ۲۰۰۱ و کشور اندونزی در سال ۲۰۱۰ بوده است.

جدول ۴: آمار و ارقام شاخص های تأثیرگذار بر رشد اقتصادی صادرات محصولات ورزشی ایران

Rd (تحقیق و توسعه)	Hc (سرمایه انسانی)	Open (باز بودن اقتصاد)	Es (صادرات محصولات ورزشی)	RG (مخارج کل دولت)	Em (اشتغال)	Ex (نرخ ارز واقعی)	Inf (نرخ تورم)	Gdp (رشد اقتصادی)	سال
..	۵۹/۱۱	۳۱/۰	۲۱۲۱۴۳۲۵	۱۵E+۱۰/۴	۵/۵	۲/۱۳۷	۳/۱۷	۰۸/۴۴۷۵	۱۹۹۷
..	۷/۱۵	۳۱/۰	۷۶۸۲۵۴۶	۳۲E+۱۰/۴	۵/۴	۸/۱۶۹	۹/۱۷	۹/۴۴۸۳	۱۹۹۸
..	۴۱/۱۴	۳/۰	۱۳۱۳۸۱۹۲	۰۷E+۱۰/۴	۳/۵	۲/۲۰۶	۱/۲۰	۲۰/۴۴۹۱	۱۹۹۹
..	۲۹/۱۷	۳۱/۰	۲۶۳۶۰۰۲۹	۵۳E+۱۰/۴	۱/۵	۹/۲۴۴	۵/۱۴	۸۷/۴۶۷۶	۲۰۰۰
۵/۰	۵۴/۲۰	۲۸/۰	۸۱۹۰۲۲۵۸	۶۵E+۱۰/۴	۷/۵	۵/۲۷۸	۳/۱۱	۹۱/۴۷۱۹	۲۰۰۱
۵/۰	۰۱/۲۵	۲۷/۰	۶۴۱۷۰۵۴۸	۷۸E+۱۰/۴	۵/۵	۶/۱۰۵	۳/۱۴	۶۷/۵۰۳۴	۲۰۰۲
۶/۰	۵۹/۳۲	۲۸/۰	۶۷E+۱۱/۲	۹۶E+۱۰/۴	۳/۵	۲۶/۶۶	۵/۱۶	۷۱/۵۴۰۳	۲۰۰۳
۵/۰	۳۷/۳۷	۲۷/۰	۸۳E+۱۳/۶	۳۸E+۱۰/۵	۷/۵	۹۳/۶۵	۸/۱۴	۹۱/۵۵۷۲	۲۰۰۴
۶/۰	۲۳/۴۵	۲۷/۰	۴۹E+۱۶/۳	۵۹E+۱۰/۵	۸/۵	۴۲/۶۸	۴/۱۳	۹۶/۵۶۸۴	۲۰۰۵
۶/۰	۵۴/۵۲	۲۷/۰	۷۲۶۴۶۱۴۶	۸۷E+۱۰/۵	۶/۵	۷۷/۷۱	۹/۱۱	۶۴/۵۹۰۱	۲۰۰۶
..	۷۸/۵۳	۲۵/۰	۹۴۸۰۷۵۱۵	۴۸E+۱۰/۵	۵/۵	۲۶/۷۵	۲/۱۷	۷۹/۶۳۱۱	۲۰۰۷
۷/۰	۸۲/۵۲	۲۴/۰	۶۱E+۱۲/۱	۴۹E+۱۰/۵	۹/۴	۵۵/۸۵	۵/۲۵	۸۸/۶۲۵۶	۲۰۰۸
۳/۰	۷/۴۲	۲۴/۰	۲۴E+۱۴/۸	۴۴E+۱۰/۵	۸/۴	۰۳/۹۷	۵/۱۳	۶۹/۶۲۴۷	۲۰۰۹
۳/۰	۳۱/۴۱	۲۴/۰	۲۲E+۱۷/۴	۲۶E+۱۰/۵	۱/۴	۱۰۰	۱/۱۰	۹۳/۶۵۳۱	۲۰۱۰
..	۳۴/۴۱	۲۳/۰	۹۴۵۲۸۰۲۳	۰۷E+۱۰/۵	۴/۴	۳/۱۰۹	۶/۲۰	۶۷/۶۶۲۲	۲۰۱۱
۳/۰	۹۵/۳۴	۱۸/۰	۹۴۸۰۷۵۱۵	۸۳E+۱۰/۴	۵	۲/۱۲۳	۴/۲۷	۵۲/۶۰۵۲	۲۰۱۲
..	۹۹/۳۷	۱۸/۰	۲۳E+۱۲/۱	۸۷E+۱۰/۴	۱/۴	۴/۱۲۲	۳/۳۹	۱۸/۵۹۶۴	۲۰۱۳
..	۲۵/۴۲	۱۸/۰	۲۶E+۱۵/۱	۰۸E+۱۰/۵	۷/۳	۹۲	۲/۱۷	۱/۶۱۶۱	۲۰۱۴
..	۵۹/۵۰	۲۱/۰	۲۳E+۱۷/۳	۳۳E+۱۰/۵	۸/۳	۹/۱۰۳	۷/۱۳	۶۰۰۷	۲۰۱۵
..		۲۶/۰	۱۶۸۱۳۷۶۳	۵۲E+۱۰/۵	۶/۳	۶/۱۰۶	۵۶/۸	۹۱/۶۷۳۳	۲۰۱۶

جدول ۵: آمار و ارقام شاخص های تأثیرگذار بر رشد اقتصادی صادرات محصولات ورزشی کشور اندونزی

Rd (تحقیق و توسعه)	Hc (سرمایه انسانی)	Open (باز بودن اقتصاد)	Es (صادرات محصولات ورزشی)	RG (مخارج کل دولت)	Em (اشتغال)	Ex (نرخ ارز واقعی)	Inf (نرخ تورم)	Gdp (رشد اقتصادی)	سال
..	۶۷/۱۸	۳۵E-۱۱/۵	۱۸۱۹۰۲۷۸۷۹	۴۶E+۱۰/۳	۱۳/۳	..	۲۲/۶	۳۴/۲۴۳۳	۱۹۹۷
..	۴/۱۹	۴۷E-۱۱/۹	۱۵۶۴۹۶۴۴۶۷	۹۳E+۱۰/۲	۳۴/۳	..	۳۸/۵۸	۲۳/۲۰۸۴	۱۹۹۸
..	۷۸/۲۲	۹۶E-۱۱/۵	۲۰۰۷۳۴۸۰۴۶	۹۵E+۱۰/۲	۰۶/۳	..	۴۸/۲۰	۵۵/۲۰۷۱	۱۹۹۹
۰۶/۰	۱/۲۴	۳۱E-۱۱/۶	۲۲۱۱۲۱۸۱۸۲	۱۴E+۱۰/۳	۹۵/۲	..	۷۲/۳	۳۸/۲۱۴۳	۲۰۰۰
۰۴/۰	۴۵/۲۴	۱۵E-۱۱/۶	۲۰۴۴۴۴۴۶۴۷	۳۸E+۱۰/۳	۰۷/۳	..	۵/۱۱	۷۶/۲۱۹۰	۲۰۰۱
..	۴/۲۴	۰۵E-۱۱/۵	۱۵۶۴۸۱۶۵۷۵	۸۲E+۱۰/۳	۰۱/۳	..	۸۷/۱۱	۷۴/۲۲۵۷	۲۰۰۲
..	۷۱/۲۵	۲۲E-۱۱/۴	۶۳۷۸۳۰۹۲۹۳۱	۲۰E+۱۰/۴	۸۵/۲	..	۵۸/۶	۰۹/۲۳۳۳	۲۰۰۳
..	۹۹/۲۶	۷۹E-۱۱/۴	۷۱E+۱۳/۱	۳۷E+۱۰/۴	۱۳/۳	..	۲۴/۶	۸۳/۲۴۱۶	۲۰۰۴
..	۴۸/۳۱	۹۲E-۱۱/۴	۶۱E+۱۵/۸	۶۶E+۱۰/۴	۹۹/۲	..	۴۵/۱۰	۵/۲۵۱۹	۲۰۰۵
..	۵۲/۳۴	۹۹E-۱۱/۳	۲۱۵۱۱۴۸۹۶۶	۱۱E+۱۰/۵	۹۴/۲	..	۱/۱۳	۹۶/۲۶۲۱	۲۰۰۶
..	۷۳/۴۰	۷۲E-۱۱/۳	۲۱۴۷۰۰۰۴۱۷	۳۱E+۱۰/۵	۸۹/۲	..	۴/۶	۶۱/۲۷۵۰	۲۰۰۷
..	۲/۴۳	۹۷E-۱۱/۳	۰۲E+۱۱/۴	۸۶E+۱۰/۵	۷۳/۲	..	۷۷/۹	۸۸/۲۸۷۶	۲۰۰۸
۰۸/۰	۰۳/۴۵	۸۲E-۱۱/۲	۰۶E+۱۴/۲	۷۸E+۱۰/۶	۸۹/۲	..	۸۱/۴	۰۴/۲۹۷۰	۲۰۰۹
..	۸/۴۰	۹۷E-۱۱/۲	۰۵E+۱۷/۱	۸۰E+۱۰/۶	۹۲/۲	..	۱۳/۵	۴۸/۳۱۱۳	۲۰۱۰
..	۲۱/۴۲	۹۸E-۱۱/۲	۳۸۹۹۱۴۳۲۹۹	۱۸E+۱۰/۷	۳۵/۳	..	۳۵/۵	۷۴/۳۲۶۲	۲۰۱۱
..	۷۷/۴۸	۹۴E-۱۱/۲	۴۱۱۵۱۲۲۲۹۴	۵۰E+۱۰/۷	۵۳/۳	..	۲۷/۴	۳۵/۳۴۱۵	۲۰۱۲
۰۸/۰	۸۶/۵۲	۷۵E-۱۱/۲	۰۲E+۱۱/۳	۰۱E+۱۰/۸	۵۱/۳	..	۴۱/۶	۱/۳۵۶۰	۲۰۱۳
..	۲۶/۵۶	۵۹E-۱۱/۲	۵۸E+۱۴/۱	۱۰E+۱۰/۸	۵۹/۳	..	۳۹/۶	۹۴/۳۶۹۲	۲۰۱۴
..	//	۱۰E-۱۱/۲	۰۸E+۱۶/۸	۵۳E+۱۰/۸	۵۵/۳	..	۳۶/۶	۵۴/۳۸۲۷	۲۰۱۵
..	۲۶/۶۰	۷۶E-۱۱/۱	۱۷۶۹۵۸۵۳۹۸	۵۲E+۱۰/۸	۵۳/۳	..	۵۲/۳	۰۵/۳۹۷۴	۲۰۱۶

به منظور بررسی رابطه علیت گرنجری و تصحیح خطا از مدل های زیر استفاده می گردد:

$$\Delta res_t = \eta_0 + \sum_{k=1} \alpha_0 \Delta res_{t-1} + \sum_{k=1} \beta_0 \Delta rgdp_{t-k} + \omega_0 ECT_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\Delta rgdp_t = \eta_0 + \sum_{k=1} \alpha_0 \Delta rgdp_{t-1} + \sum_{k=1} \beta_0 \Delta res_{t-k} + \omega_0 ECT_{t-1} + \varepsilon_t$$

متغیرهای مدل عبارت اند از:

rgdp: رشد اقتصادی (رشد تولید ناخالص داخلی واقعی سرانه)

res: رشد صادرات محصولات ورزشی

قبل از برآورد مدل لازم است ابتدا نسبت به ساکن پذیر بودن و ساکن ناپذیر بودن سری های زمانی مورد استفاده در مدل با استفاده از روش دیکی - فولر تعمیم یافته اطمینان حاصل شود. آزمون ریشه واحد دیکی - فولر تعمیم یافته:

$$\Delta x_t = \beta t + \alpha + \delta x_{t-1} + \sum_{i=1}^p \theta \Delta x_{t-i} + \varepsilon_t$$

که در آن Δ عملکرد تفاضل اول و ε_t جمله اختلال است. در این حالت نیز فرضیه صفر، داشتن ریشه واحد برای متغیر سری زمانی x_t است. به عبارت دیگر، فرضیه $H_0: \delta = 0$ بوده که معادل $H_0: p=1$ است. تعیین تعداد وقفه ها معمولاً به طور تجربی به دست می آید. یک روش برای تعیین تعداد وقفه ها استفاده از آماره دوربین - واتسون (D.W) است. همچنین، می توان از آماره t برای تعیین تعداد وقفه ها استفاده کرد. در آزمون ریشه واحد دیکی - فولر تعمیم یافته نیز از آماره t مربوطه که دیکی فولر با T نشان می دهند، همراه با جدول مقادیر بحرانی مک کینون استفاده می کنیم. مادامی که قدر مطلق T بزرگتر از نقطه بحرانی مربوطه باشد، آن گاه می توان فرضیه عدم وجود ریشه واحد را رد کرد؛ اما اکنون که شکل مدل به صورت رابطه است، پیدا کردن ریشه واحد برای ساکن پذیری تفاضل مرتبه اول سری کافی نیست، چرا که اگر ضریب (t) غیر صفر باشد، تفاضل مرتبه اول x_t به زمان بستگی دارد و لذا تفاضل سری فوق غیر ساکن نخواهد بود. پس باید فرضیه همزمان صفر بودن ضرایب t و x_{t-1} را مورد آزمون قرار دهیم. قاعدتاً این فرضیه با آماره F صورت می گیرد و از جدول دیگری که دیکی - فولر تهیه کرده اند و آماره مربوطه را با ϕ_2 نشان می دهند که کوچک تر از مقدار بحرانی می باشد. بنابراین نمی توان فرضیه H_0 مبنی بر ساکن بودن تفاضل مرتبه اول را رد کرد. اگر فرض کنیم مدل به شکل رابطه زیر باشد:

$$\Delta x_t = \alpha + \rho x_{t-1} + \beta t + u_t$$

که در آن $\beta = 0$ و $\beta \neq 0$ باشد، در آن صورت متغیر سری زمانی x_t ساکن خواهد بود و باید روند خطی قطعی را حفظ کرد تا سری حاصله ساکن باشد - در غیر این صورت استفاده از روند در یک رگرسیون منجر به خطای تصریح مدل می شود که تخمین و آزمون را غیر معتبر می سازد.

آزمون ریشه واحد^۱

آزمون ریشه واحد، یکی از معمول‌ترین آزمون‌هایی است که برای تشخیص ساکن پذیری یک فرایند سری زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای این منظور از آزمون دیکی - فولر تعمیم یافته برای کلیه متغیرهای طی دوره ۱۹۹۷-۲۰۱۶ به صورت فصلی استفاده شده است که فرضیه صفر $H_0: |\rho| = 1$ (وجود ریشه واحد)، در مقابل فرضیه $H_A: |\rho| < 1$ (عدم وجود ریشه واحد)، آزمون می‌شود. یک سری زمانی وقتی ساکن است که میانگین، واریانس، کواریانس و در نتیجه ضریب همبستگی آن در طول زمان ثابت باقی بماند و مهم نباشد که در چه مقطعی از زمان این شاخص‌ها را محاسبه کنیم. اگر قدر مطلق آماره دیکی - فولر تعمیم یافته محاسباتی از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر باشد، فرضیه صفر رد شده و متغیر ساکن است - در غیر این صورت متغیر در سطح غیر ساکن است و باید آزمون ساکن‌پذیری روی تفاضل مرتبه اول متغیر صورت گیرد. جداول ۶ و ۷ نتایج حاصل از آزمون ساکن‌پذیری متغیرها را با استفاده از روش دیکی - فولر تعمیم یافته نشان می‌دهد. نتایج آزمون بر روی متغیرهای مدل در سطح و در حالت با عرض از مبدأ و روند، در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶: نتایج آزمون ساکن‌پذیری متغیرها در سطح و با عرض از مبدأ

نام متغیر	آماره آزمون	نتیجه آزمون
رشد اقتصادی	-۰/۹۳۳	غیر ساکن
رشد صادرات محصولات ورزشی	-۴/۵۲	ساکن
مقدار بحرانی در سطح ۵ درصد -۳/۰۴		

برای متغیر رشد اقتصادی، قدر مطلق کمیت آماره آزمون برابر ۰/۹۳۳ - می‌باشد. از آنجا که قدر مطلق کمیت بحرانی برابر ۳/۰۴ - است که بیشتر از آماره آزمون محاسبه شده است، فرضیه فرضیه صفر وجود ریشه واحد یا غیر ساکن بودن متغیر رشد اقتصادی در سطح ۵ درصد را نمی‌توان رد کرد. پس نتیجه می‌گیریم که رشد اقتصادی متغیری غیر ساکن است. متغیر رشد صادرات محصولات ورزشی قدر مطلق کمیت آماره آزمون برابر ۴/۵۲ - می‌باشد. از آنجا که قدر مطلق کمیت بحرانی برابر ۳/۰۴ - است که کمتر از آماره آزمون محاسبه شده است، فرضیه صفر وجود ریشه واحد یا غیر ساکن بودن متغیر رشد صادرات محصولات ورزشی در سطح ۵ درصد را می‌توان رد کرد. جدول ۷ نشان می‌دهد متغیری که در سطح ساکن نبوده، با تفاضل گیری مرتبه اول از این متغیر ساکن شد.

جدول ۷: نتایج آزمون ساکن‌پذیری متغیرها در تفاضل مرتبه اول و با عرض از مبدأ

نام متغیر	آماره آزمون	نتیجه آزمون
رشد اقتصادی	-۳/۴۱	ساکن
مقدار بحرانی در سطح ۵ درصد -۳/۰۴		

آزمون علیت گرنجری کوتاه مدت و بلندمدت با استفاده از مدل تصحیح خطا

گرنجر^۱ بیان می کند که در صورت وجود یک رابطه هم جمعی بین دو متغیر، علیت به مفهوم گرنجری حداقل در یک جهت (یک طرفه یا دوطرفه) بین آن ها وجود خواهد داشت. به هر حال اگرچه آزمون هم جمعی می تواند وجود یا عدم وجود رابطه علیت گرنجری بین متغیرها را معین کند، اما نمی تواند جهت رابطه علیت را مشخص کند. اگر دو متغیر Y_t و X_t هم جمعی باشند، همواره یک الگوی تصحیح خطای برداری بین آن ها وجود خواهد داشت. در نتیجه می توان برای بررسی رابطه علیت گرنجری بین متغیرها از یک مدل تصحیح خطای برداری استفاده کرد. این الگو که رفتار کوتاه مدت و بلندمدت دو متغیر را به هم مربوط می سازد، به صورت زیر بیان می شود:

$$\Delta Y_t = \alpha + \sum_{i=1}^m \beta_i \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_i \Delta X_{t-i} + \lambda \varepsilon_{t-i} + v_t$$

به هر حال جزء تصحیح خطا $(\lambda \varepsilon_{t-i})$ در مدل تصحیح خطا یک مسیر اضافی برای بررسی رابطه علیت گرنجری به روی ما می گشاید؛ چیزی که در آزمون های علیت گرنجر نادیده گرفته شده است. اگر متغیرهای مورد بررسی مثلاً ساکن از درجه یک و هم جمع نیز باشند، استفاده از یک مدل خود توضیح برداری بر روی تفاضل اول متغیرها به جای استفاده از یک مدل تصحیح خطای برداری برای بررسی رابطه علیت گرنجری بین متغیرها، به علت حذف جزء تصحیح خطا واریانس، معادله رگرسیون را افزایش می دهد و بنابراین، آماره والد مورد نظر اریب خواهد داشت. این مسئله باعث قضاوت های نادرست در مورد جهت رابطه علیت می شود. علاوه بر تعیین جهت رابطه علیت گرنجری بین متغیرها مدل تصحیح خطای برداری ما را قادر می سازد که بین علیت گرنجری کوتاه مدت و بلندمدت تفاوت قائل شویم. معنی دار نبودن λ می تواند نشان دهنده آن باشد که رابطه علیت گرنجری در بلندمدت بین متغیرهای توضیحی نسبت به متغیر وابسته وجود ندارد، یا اینکه متغیر وابسته یک متغیر برون زای ضعیف است. معنی دار نبودن مجموع وقفه های هر کدام از متغیرهای توضیحی می تواند نشان دهنده آن باشد که در کوتاه مدت، رابطه علیت گرنجری بین هر کدام از متغیرهای توضیحی نسبت به متغیر وابسته وجود ندارد.

به منظور بررسی جهت رابطه علیت بلندمدت و کوتاه مدت میان این متغیرها از الگوی تصحیح خطای برداری استفاده می شود. در این معادلات ECTt-1 باقیمانده های حاصل از تخمین روابط بلندمدت برای هر بخش است و ضریب آن علیت بلندمدت را اندازه گیری می کنند. برای بررسی جهت علیت از آزمون والد استفاده می کنیم. نتایج آزمون علیت کوتاه مدت، بلندمدت و هر دو آزمون به طور مشترک میان متغیرهای رشد اقتصادی و رشد صادرات محصولات ورزشی در جدول ۸ مشاهده می شود.

جدول ۸: نتایج آزمون علیت گرنجری VECM

متغیر وابسته	علیت کوتاه مدت		علیت بلندمدت
	$\Delta rgdp_{t-1}$	$\Delta \ddot{u}_{t-1}$	$\ddot{u}_{t-1}$
$\Delta rgdp_t$	-	۵/۶۱ (۰/۰۲۳)	-۰/۲۴ (۰/۰۰۳)
$\Delta \ddot{u}_t$	۳/۶۸ (۰/۰۶۳)	-	-۰/۳۱ (۰/۰۲۳)

در جدول ۸ نتایج آزمون علیت بلندمدت و کوتاه مدت گزارش شده است. طبق نتایج این جدول ضریب جمله تصحیح خطا در سطح ۵ درصد معنی دار بوده است و علیت بلندمدت دو طرفه بین رشد صادرات محصولات ورزشی و رشد اقتصادی تأیید می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه دستیابی به رشد و توسعه ناخالص داخلی به دلیل تأثیر مستقیم بر رفاه اجتماعی، یکی از اهداف مهم کلان اقتصادی هر کشور محسوب می‌گردد. رشد اقتصادی در تمامی بخش‌های صادراتی و به خصوص صادرات کالاهای ورزشی، ظرفیت‌های تولیدی را طی زمان افزایش می‌دهد و منجر به ایجاد فرصت‌های بیشتر و بهتر برای شکوفایی اقتصاد ورزشی و ورود به عرصه‌های تازه و نو می‌گردد. هدف این پژوهش، بررسی عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی ایران و برخی کشورهای در حال توسعه بود. برای مثال، وضعیت دو کشور اندونزی و هند با عملکرد تقریباً مشابه صادرات کالاهای ورزشی نشان‌دهنده موفقیت چشمگیر اندونزی در زمینه افزایش صادرات کالاهای ورزشی طی سال‌های اخیر به ویژه دست‌یابی به رقم ۵ میلیارد دلار صادرات کالاهای ورزشی در سال ۲۰۱۶ است و کشور هند در زمینه صادرات کالاهای ورزشی طی سال‌های اخیر به رقم ۴ میلیارد دلار صادرات کالاهای ورزشی در سال ۲۰۱۶ رسیده است. حجم صادرات کالاهای ورزشی دو کشور هند و اندونزی در سال ۲۰۰۹ تقریباً مشابه بوده و از سال ۲۰۱۰-۲۰۱۶ رقم صادرات کالاهای ورزشی کشور اندونزی از کشور هند بالاتر بوده، ولی از سال ۲۰۱۲ به بعد نرخ رشد صادرات کالاهای ورزشی کشور هند افزایش یافته است؛ به طوری که رقم صادرات کالاهای ورزشی هند در سال ۲۰۱۶ حدود ۴ میلیارد دلار رسید. صادرات ورزشی کشور مالزی در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۶ نیز به ترتیب با ۵۳۹ و ۳۵۶ میلیون دلار است که ۰/۶۶ درصد رشد منفی داشته است. بیشترین میزان صادرات کالاهای ورزشی در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ مربوط به کفش ورزشی و کمترین آن مربوط به قایق‌های تفریحی-ورزشی است. صادرات ورزشی کشور ایران در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۶ نیز به ترتیب با ۱۰۰ و ۴۹ میلیون دلار، ۰/۶۲ درصد رشد منفی داشته است. بیشترین میزان صادرات کالاهای ورزشی در سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۶ مربوط به کفش ورزشی و کمترین آن مربوط به قایق‌های ورزشی است. صادرات ورزشی کشور ترکیه در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۶ نیز به ترتیب با ۱/۸ و ۲/۲ میلیارد دلار است که ۰/۸۱ درصد رشد داشته است. بیشترین میزان صادرات کالاهای ورزشی در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ مربوط به پوشاک ورزشی و کمترین آن مربوط به تجهیزات ورزشی است.

شکاف بین رقم صادرات کالاهای ورزشی ایران و ترکیه در سال ۱۹۹۷ حدود ۶۱۸ میلیون دلار به نفع کشور ترکیه بود که به مرور زمان به دلیل عدم رشد معنادار صادرات کالاهای ورزشی ایران و در مقابل رشد قابل توجه صادرات کالاهای ورزشی ترکیه، شکاف موجود به مرور افزایش یافته‌است؛ چنان که این شکاف در سال ۲۰۱۶ نزدیک به ۲/۲ میلیارد دلار شده است. رشد صادرات کالاهای ورزشی در طی دوره ۲۰۱۰-۲۰۱۶ به ترتیب در کشورهای روسیه، اندونزی، مالزی، پاکستان، ترکیه، عمان، ایران، مالزی و تایلند می‌باشد. در سال ۲۰۱۶، صادرات کالاهای ورزشی کشور عمان ۰/۲۱ برابر، صادرات کالاهای ورزشی روسیه ۳/۹ برابر، صادرات کالاهای ورزشی مالزی ۷/۱ برابر، صادرات کالاهای ورزشی تایلند ۲۲/۳ برابر، صادرات کالاهای ورزشی پاکستان ۳۴/۴ برابر، صادرات کالاهای ورزشی ترکیه ۴۵/۷ برابر، صادرات کالاهای ورزشی هند ۷۶/۶ برابر و صادرات کالاهای ورزشی اندونزی ۱۰۵/۹ برابر صادرات کالاهای ورزشی ایران بوده است. نتایج تحقیق نشان داد که برخی شاخص‌های مهم اقتصاد سنجی از جمله نرخ ارز، شاخص باز بودن اقتصاد، نرخ مخارج دولت و شاخص تورم بر عملکرد صادرات کالاهای ورزشی و رشد ناخالص داخلی تأثیرگذارند. اصولاً اقتصاددانان کلاسیک و نئوکلاسیک بر این باورند که افزایش درجه باز بودن تجاری، موتور محرکه رشد و توسعه اقتصادی است و این مهم منجر به تشویق کشورهای جهان در افزایش همگرایی اقتصادشان از طریق افزایش صادرات می‌گردد. این یافته پژوهش با نتایج خدادادی و همکاران (۱۳۹۷)، غلامی و همکاران (۱۳۹۶)، نهاوندیان و افقهی (۱۳۹۳) و دی ویتا و کیاو^۱ (۲۰۱۴) همخوان است. شاخص‌های نرخ ارز، باز بودن اقتصاد، نرخ مخارج دولت از مهمترین ابزارهای سیاسی و حاکمیتی دولت‌ها محسوب می‌شود که هر کدام از این عوامل می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر صادرات کالاهای ورزشی و رشد اقتصادی ورزشی هر کشور داشته باشد. بنابراین نرخ ارز می‌تواند بر تقاضای کالاهای ورزشی تأثیر بگذارد، زیرا کاهش ارزش پول یک کشور باعث ارزان تر شدن پول یک کشور در خارج از کشور می‌شود و متعاقباً منجر به افزایش جریان تجارت کالاها می‌شود. از طرف دیگر، تورم نیز از دیگر عوامل مهم و تأثیرگذار بر صادرات است که در صورت افزایش می‌تواند موجب از بین رفتن انگیزه‌های سرمایه‌گذاری و عدم تخصیص بهینه منابع گردد و در نهایت تولید داخلی کالاهای ورزشی را تحت تأثیر قرار دهد.

یافته دیگر تحقیق نشان داد که نهادهای تحقیق و پژوهش می‌توانند بر عملکرد صادرات کالاهای ورزشی تأثیرگذار باشند. توسعه صادرات در هر کشور به عوامل زیادی بستگی دارد که زیربنای همه آن‌ها به میزان پژوهش و تحقیقات در زمینه توسعه صادرات وابسته است. از عمده‌ترین فوائد انجام تحقیق و پژوهش پیرامون توسعه صادرات می‌توان به افزایش کیفیت محصول، ایجاد بازارهای صادراتی جدید، حذف مراحل مازاد و کاهش قیمت تمام شده کالا اشاره کرد. این نتیجه از تحقیق با یافته‌های بی و لی^۲ (۲۰۱۷)، تریک و مالیک (۲۰۱۷)، زرنیدی و همکاران (۱۳۹۵) و نهاوندیان و افقهی (۱۳۹۳) همخوانی دارد. بنابراین وجود پارک‌های فناوری و مراکز رشد و برخورداری آنها از قوانین و مقررات خاص حمایتی در زمینه صادرات کالاهای ورزشی، همچنین تخصیص اعتبارات دولتی متناسب تحقیق و توسعه صادرات کالاهای ورزشی در کشور می‌تواند بر توسعه صادرات کالاهای ورزشی تأثیر بگذارد. از این رو، شرکت‌ها و نهادهای تحقیق و پژوهش، عمده‌ترین عامل رشد اقتصادی و پیشرفت تکنولوژیک در کشورها بوده‌اند. دیگر یافته پژوهش نشان داد که سرمایه

1. De Vita & Kyaw

2. BY, Lee

انسانی به عنوان یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار بر عملکرد صادرات کالاهای ورزشی به شمار می‌آید؛ یعنی سرمایه‌گذاری پایدار در منابع انسانی در بخش‌های مرتبط با صادرات کالاهای ورزشی و دسترسی به مجموعه نیروی انسانی آموزش دیده و با تجربه در بخش‌های تولید کالاهای ورزشی دانش بنیان می‌تواند بر صادرات کالاهای ورزشی تأثیرگذار باشد. این یافته از پژوهش با نتایج جلالی و همکاران (۱۳۹۷)، غلامی و همکاران (۱۳۹۶)، نهاوندیان و افقهی (۱۳۹۳) و بن حبیب و اسپیکل^۱ (۱۹۹۴) همخوان است. بنابراین وجود انعطاف در تعیین دستمزد، ساعات کار و روابط کارفرما و پیمانکار، وجود ارتباط بین دستمزد و بهره‌وری نیروی کار بر بهره‌وری سرمایه انسانی و در نهایت بهره‌وری سرمایه انسانی بر توسعه صادرات کالاهای ورزشی تأثیرگذار خواهد بود.

مطابق نتایج به دست آمده، رشد صادرات کالاهای ورزشی، تأثیر مثبت و معناداری بر رشد تولید ناخالص داخلی کشور ایران دارد. این نتیجه از پژوهش با نتایج زفر و همکاران^۲ (۲۰۱۷)، سیلو و همکاران^۳ (۲۰۱۷)، بی و لی (۲۰۱۷)، تریک و مالیک (۲۰۱۷) و ساندو و سیوسانل (۲۰۱۴) همخوان است. رشد صادرات محصولات ورزشی موجب بالا رفتن ظرفیت تولید، برخورداری از صرفه‌های اقتصادی، افزایش بهره‌وری و تخصیص کارآتر منابع و در نهایت رشد بالاتر در بخش غیرصادراتی می‌گردد. با توجه به چالش‌ها و مشکلات موجود در این بخش، سرمایه‌گذاران تمایلی به سرمایه‌گذاری در صنعت کالاهای ورزشی ندارند. با توجه به این شرایط، بخش‌های تولیدی ایران در شرایط مساعدی قرار ندارند و بدیهی است که سرمایه‌گذاران که به دنبال فضای امن و پرسود برای سرمایه‌گذاری می‌گردند، با مشاهده مشکلات موجود، فضا را برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی و مولد مناسب نمی‌دانند و سرمایه‌های خود را به بخش‌های پرسود و اغلب نامولد انتقال می‌دهند.

از نظر منابع مالی مورد نیاز از طریق اعطای وام و اعتبارات در جهت تامین سرمایه در گردش و نیز تشکیل سرمایه ثابت، برخی ارزیابی‌ها حکایت از آن دارد که بخش صنعت ورزش در مقایسه با دیگر بخش‌های اقتصاد کشور همبستگی بالاتری با اعتبارات دارد؛ به طوری که کاهش اعتبارات در بخش صنعت به نسبت شدیدتری به کاهش رشد صنعتی و رکود در فعالیتهای صنعتی می‌انجامد. لذا می‌توان نتیجه گرفت که در اقتصاد بانک محور ایران، بخش صنعت تا چه اندازه به وام و اعتبارات بانکی وابسته است - اعتباراتی که تقریباً به مثابه یارانه دولتی برای سرپا نگه داشتن صنعت عمل کرده است. از این رو، به نظر می‌رسد برخی روندهای حاکم بر فضای سیاستگذاری کشور نیز در جهت جلوگیری از رشد و رونق صنعتی عمل نموده است. سال‌ها سیاست‌گذاری نادرست در بخش پولی و بانکی موجب شده است که صرف دریافت اعتبار از نظام بانکی ضامن سودآوری در برخی فعالیتهای صنعتی باشد، بدون آنکه به خلاقیت خاصی از سوی وام‌گیرنده نیاز باشد. تولیدات ورزشی به این دلیل با نوسانات نرخ ارز همگام می‌شود که نهادهای اولیه و حتی کالاهای واسطه‌ای غالب محصولات بخش صنعت وارداتی است. لذا تولیدات ورزشی نه تنها با تغییر در میزان اعطای وام و اعتبارات و یارانه‌های مستقیم و غیرمستقیم دولتی، بلکه با اعمال یک سیاست پولی که نرخ ارز را تحت تأثیر قرار دهد یا کاهش قیمت نفت و درآمدهای نفتی که در منابع ارزی و نرخ ارز اثر می‌گذارد، دچار نوسان

1. Benhabib and Spiegel

2. Zafar et al

3. Silva et al

می شود. باید در نظر داشت که کاهش قیمت نفت و درآمدهای حاصل از صادرات آن، از یک سو با کاهش درآمدهای دولت و کاهش اعتبارات و از سوی دیگر، از طریق اثرگذاری بر نرخ ارز و بالا رفتن هزینه های تولید به نوسانات تولیدات ورزشی دامن می زند تا جایی که تغییرات شدید نرخ ارز در مدت زمان کوتاهی می تواند بسیاری از بنگاه های صنعتی را در معرض خطر ورشکستگی قرار دهد. دولت ایران هیچ گونه یارانه ای را برای صنعت کالاهای ورزشی ارائه نمی دهد که به موجب آن این بخش در مواجهه با چالش های بزرگی از رقابت بین المللی، قرار دارد.

به طور کلی می توان گفت که به منظور افزایش ارزش افزوده در بخش صنعت ورزش و صنعت صادرات کالاهای ورزشی به عنوان یکی از مهم ترین بخش های اقتصادی در بیشتر کشورهای دنیا، باید توسعه صادرات کالاهای پرطرفدار و با کیفیت ورزشی در اولویت برنامه های دولت قرار گیرد، زیرا که توسعه صادرات در این بخش منجر به تقویت مبادلات خارجی و در نتیجه افزایش تولید داخلی می گردد. از طرف دیگر، توسعه صادرات کالاهای ورزشی با ایجاد تخصص در تولید کالاهای صادراتی، باعث رشد تولید و افزایش بهره وری خواهد شد. همچنین، افزایش صادرات کالاهای ورزشی تا حدی ارز مورد نیاز کشورهای در حال توسعه را فراهم می کند. در نتیجه می توان با استفاده از این ارز، منابع مورد نیاز برای واردات کالاهای سرمایه ای در بخش ورزش و رشد بیشتر کالاهای ورزشی فراهم کرد. در این راستا پیشنهاد می شود برای افزایش رشد بخش صنعت صادرات کالاهای ورزشی، سیاست ها و برنامه هایی در حمایت از تولیدکنندگان داخلی نظیر سیاست تشویق صادرات کالاهای ورزشی اجرا گردد. همچنین تلاش برای عضویت در سازمان تجارت جهانی و تعامل با سایر کشورهای پیشرو در زمینه صادرات کالاهای ورزشی و ارتباط و تعامل با شرکت های چند ملیتی در عرصه تولید کالاهای ورزشی می تواند بر عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی اثرگذار باشد.

یادآور می گردد آن چه تاکنون پیرامون محصولات و کالاهای ورزشی انجام گرفته است، بیشتر در زمینه ارائه ارقام صادرات و واردات کالاهای ورزشی بوده و تا الان در مورد عملکرد صنعت صادرات کالاهای ورزشی و تأثیر آن بر رشد ناخالص داخلی پژوهشی صورت نگرفته است. از این لحاظ پژوهش حاضر تلاش بکری است که نتایج آن نشان داد افزایش صادرات محصولات ورزشی در ایران و برخی کشورهای در حال توسعه می تواند بر رشد ناخالص داخلی تأثیرگذار باشد. در نهایت، رشد صادرات محصولات ورزشی موجب ارتقای ظرفیت تولید، صرفه های اقتصادی، فرصت های جدید شغلی و ارتقای کیفیت محصول متناسب با استاندارد جهانی خواهد شد.

منابع

- آرمن، سیدعزیز؛ تبعه ایزدی، امین و حسین پور، فاطمه. (۱۳۸۷). «مثلث توسعه مالی، رشد اقتصادی و تجارت خارجی در ایران». فصلنامه اقتصاد مقداری (بررسی های اقتصادی سابق). ۵(۳): ۱۳۵-۱۰۷.
- اندام، رضا؛ همتی نژاد، مهرعلی؛ حمیدی، مهرزاد؛ رضائی نژاد، رحیم و کاظم نژاد، انوشیروان. (۱۳۸۸). «بررسی انگیزه های داوطلبی در ورزش». فصلنامه المپیک. ۳(۱): ۱۰۴-۱۱۶.
- جلالی، سید عبدالحمید؛ بخشنده، حسین؛ اسماعیلی، محسن و رسولی، سید مهدی. (۱۳۹۷). «نقش منابع انسانی در رشد اقتصادی صنعت ورزش ایران». نشریه مطالعات مدیریت ورزشی. ۱۰(۴۸): ۸۸-۶۷.
- خدادادی، محمد رسول؛ سرلاب، محمد و معصوم زاده، سارا. (۱۳۹۷). «اثر رژیم های ارزی بر جریان تجارت گروه کالاهای ورزشی در کشورهای خاورمیانه: رهیافت اقتصادسنجی فضایی». نشریه مطالعات مدیریت ورزشی. ۱۰(۴۸): ۳۶-۱۷.
- رحمانی، تیمور و معتمدی، سیما. (۱۳۹۷). «تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر تشکیل سرمایه، بهره وری نیروی کار و رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه». فصلنامه پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی. ۸(۳۰): ۱۳۲-۱۱۷.
- سرلاب، رقیه و عسکریان، فریبا. (۱۳۹۶). «بررسی رابطه علیت بین رشد صادرات کالاهای ورزشی و رشد صادرات غیر نفتی ایران». نشریه مدیریت ورزشی. ۶(۲): ۲۲۶-۲۱۵.
- شاه آبادی، ابوالفضل و ثمری، هانیه. (۱۳۹۶). «عوامل موثر بر صادرات مبتنی بر فناوری برتر با استفاده از روش سیستم معادلات همزمان». فصلنامه تحقیقات مدل سازی اقتصادی. ۷(۲۷): ۱۲۲-۸۵.
- عسکریان، فریبا؛ اصغرپور، حسین و سرلاب، رقیه. (۱۳۹۵). «بررسی مزیت نسبی صادرات کالاهای ورزشی ایران». نشریه مطالعات مدیریت ورزشی. ۳۵(۱): ۸۲-۶۷.
- عزیزاده پهلوانی، آزاده؛ عوض پور، کرامت؛ عوض پور، علی و علیزادوانی، حامد. (۱۳۹۴). «بررسی مقایسه واردات و صادرات کالاهای ورزشی ایران در سال ۱۳۹۳ جهت اعمال اقتصاد مقاومتی». کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد و مهندسی صنایع. تهران، موسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا.
- غلامی، علی نقی؛ زارع، علیرضا؛ قلاوند، اکبر و شیرالی، رضوان. (۱۳۹۶). «بررسی عوامل مؤثر بر شکل گیری بنگاه های کوچک و متوسط در صنعت ورزش کشور». نشریه پژوهش های کاربردی در مدیریت ورزشی. ۶(۲۲): ۶۶-۵۷.
- فارسیجانی، حسن؛ قره چه، منیژه؛ امین بیدختی، علی اکبر و نیک سرشت، فرامرز. (۱۳۹۱). «تبیین مدل توانمندسازی راهبردی صادرات شرکت های کوچک و متوسط». فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی. ۳(۱۱): ۵۷-۶۶.
- محمد کاظمی، رضا؛ صولتی، ابوالفضل و کیانی، الهه. (۱۳۹۵). «اولویت بندی عوامل مؤثر بر عملکرد صادراتی بنگاه های صادرکننده تجهیزات ورزشی». نشریه چشم انداز مدیریت بازرگانی. ۲۵(۱): ۱۵۹-۱۴۱.
- مهرآرا، محسن؛ سیجانی، سمانه و رضازاده، عباس. (۱۳۹۶). «عوامل تعیین کننده صادرات با تکنولوژی بالا در کشورهای در حال توسعه مبتنی بر رویکرد متوسط گیری مدل بیزی». فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی ایران. ۶(۲۴): ۴۷-۲۳.

- نوروزی، نگار و معصوم، محمد. (۱۳۹۷). «طراحی مدل عوامل مؤثر بر عملکرد صادرات شرکت های تولید کننده تجهیزات ورزشی». نشریه مطالعات مدیریت ورزشی. ۱۰ (۴۹): ۲-۱۹.
- نهاوندیان، محمد و افقهی، بابک. (۱۳۹۳). «عوامل مؤثر در توسعه صادرات خدمات با فناوری بالا در جمهوری اسلامی ایران». فصلنامه پژوهش های اقتصادی. ۴ (۱): ۲۳-۵۶.
- Amira. K. Christina. S. (2017). "Environmental Upgrading in Pakistan's Sporting Goods Industry in Global Value Chains: A Question of Progress". Journal Business & Economic Review, 9(1): 43-64.
- Aw BY, Lee Y. (2017). "Demand, costs and product scope in the export market". European Economic Review, 100(1): 28-49.
- Benhabib, J., & Spiegel, M. M. (1994). "The role of human capital in economic development evidence from aggregate cross-country data". Journal of Monetary Economics, 34(2): 143-73.
- De Vita, G. (2014). "The long run impact of exchange rate regimes on international tourism flows". Journal of Tourism Management, 45(1): 226-233.
- Grigoryan, K. (2014). "Study of the Peculiarities of Export Developments in EU Member Countries and in Armenia". Romanlan journal of european affairs, 12(3): 2-20.
- Ijaz. N. Muhammad. A. Nabeel. S. Muhammad. Y. Fareeha. Z. (2017). "Contribution of Sports Goods Industry towards Economic Growth of Pakistan". Advances in Social Sciences Research Journal, 4(13): 70-75.
- Malik TH. (2017). "Varieties of capitalism, innovation performance and the transformation of science into exported products: A panel analysis". Technological Forecasting and Social Change, 118(1): 324-33.
- Navarro, A. Arenas, J. & Rondan, F. (2014). "External environment and the moderating role of export market orientation". Journal of Business Research, 67(5): 740-745.
- Oura MM, Zilber SN, Lopes EL. (2016). "Innovation capacity, international experience and export performance of SMEs in Brazil". International Business Review, 25(4): 921-32.
- Sandu S, Ciocanel B. (2014). "Impact of R&D and Innovation on High-tech Export". Procedia Economics and Finance, 15(1): 80-90.
- Sharma, A. and Dharmendra, D. (1994). "Casual Analyses between Export and Economic Groeth in developing Countries". Journal of Applied Economics, 26(1): 1145-1157.
- Sheridan, B.J. (2014). "Manufacturing export and growth: When is a developing country ready to transition from primary exports to manufacturing exports". Journal of Macroeconomics, 42(1): 1-13.
- Silva GM, Gomes PJ, Lages LF. (2017). "Does importer involvement contribute to product innovation? The role of export market factors and intra-firm coordination". Industrial

Marketing Management, 7(1): 117-126.

- Tariq H. Malik (2017). **“Varieties of capitalism, innovation performance and the transformation of science into exported products: A panel analysis”**. Journal Technological Forecasting & Social Change, 118(1): 324–333.
- Zafar F, Nawaz I, Aqib M, Shahzad N, Yasir M (2017). **“Contribution of Sports Goods Industry towards Economic Growth of Pakistan”**. Advances in Social Sciences Research Journal, 4(13): 1-19.

بررسی تأثیر مدیریت دانش بر مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی در ایران

فیروزه حاج علی اکبری^۱
جهان افروز احمدزاده^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۲/۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۳/۱۲

هدف از پژوهش حاضر، بررسی تأثیر مدیریت دانش بر مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولید کننده پوشاک ورزشی در ایران است. روش پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی و جامعه آماری شامل کارکنان شرکت‌های دایی و مجید به تعداد ۱۴۰ نفر بود که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده تعداد ۱۰۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه «مدیریت دانش» شرون لاوسون (۲۰۰۳) و پرسشنامه استاندارد بومی شده «گرایش به کارآفرینی» استفاده شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده از آمار توصیفی و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون) استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین مدیریت دانش و ابعاد آن با موفقیت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولید کننده پوشاک ورزشی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج تجزیه و تحلیل رگرسیونی نیز آشکار ساخت که مؤلفه‌های مدیریت دانش توانسته‌اند حدود ۰/۲۸ درصد از میزان موفقیت ارتباط با مشتری را پیش بینی کنند که در این میان بعد کاربرد دانش بیشترین سهم را در این پیش بینی دارد.

واژگان کلیدی: مدیریت دانش، مدیریت ارتباط با مشتری، شرکت‌های تولیدکننده و پوشاک ورزشی

مدیران کارآمد امروزی باید داده‌های لازم را از نظام‌های تولیدی و پایگاه‌ها و منابع داخلی و خارجی متعددی به دست آورند. مدیران برای اینکه بتوانند از «مزیت‌های رقابتی» برخوردار شوند، باید داده‌های خام را تجزیه و تحلیل و همبسته نمایند، آنها را به اطلاعات معنادار سازمانی تبدیل کنند و سپس این اطلاعات معنادار سازمانی را به دانش مفید مبدل سازند (اسچون هر و همکاران^۱، ۲۰۱۵). از این رو، برخورداری از اطلاعات و مدیریت دانش به موقعیت استوار برای ادامه حیات در سازمان‌های پویا و نوآور تبدیل شده و حتی توان رقابت در بازارها و تجارت، منوط به کسب، توسعه و روزآمدی دانش فردی و سازمانی است (صفرزاده و همکاران^۲، ۱۳۹۱: ۷۷). اهمیت کسب، توسعه و روزآمدی دانش فردی و سازمانی هنگامی بیشتر آشکار می‌گردد که در یابیم عرصه کنونی کسب و کار، تصویر جدیدی از سازمان عرضه می‌کند که در آن، سازمان مجموعه‌ای از فرآیندهایی است که هدف آن‌ها ایجاد ارزش برای مشتری و ارتقای کیفیت خدمات مورد انتظار مشتریان است (بندریان، ۱۳۹۰: ۲۰۲). از این رو، فرآیندهای مدیریت دانش، جهت به جریان در آوردن دانش و رساندن آن به جای اصلی خود، اهمیت ویژه‌ای خواهد داشت. سازمانی که از تسهیم اطلاعات و خلق دانش میان کارکنانش حمایت می‌کند بیشتر می‌تواند فرآیندهای مؤثر و کارآمد را تعریف کند و عملکرد سازمانی خود را بهبود بخشد (گوزمان^۳، ۲۰۱۱). در سازمانی با فرهنگ تبادل دانش، افراد ایده‌ها و پیشنهادهای خود را با دیگران تبادل می‌کنند، زیرا به جای این که مجبور به این کار باشند، آن را فرایندی طبیعی می‌دانند (سنگری و همکاران، ۲۰۱۵: ۶۲۰). بنابراین باید در بین اعضای سازمان، این انگیزه را به وجود آورد که بدون ترس از دست دادن موقعیت خود به تبادل دانش در سازمان بپردازند (مرات و همکاران^۴، ۲۰۱۳: ۵).

مدیریت دانش به تلاش‌هایی اشاره دارد که به طور نظام‌مند برای یافتن، خلق، قابل دسترسی کردن، کاربرد و سرمایه‌های نامشهود سازمان، تقویت فرهنگ یادگیری مستمر و تسهیم دانش در سازمان انجام می‌شود (رهنورد و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۲). مدیریت دانش، فرایند نظام‌مند منسجمی است که ترکیب مناسبی از فناوری‌های اطلاعاتی و تعامل انسانی را به کار می‌گیرد تا سرمایه‌های اطلاعاتی سازمان را شناسایی، مدیریت و تسهیم کند. این دارایی‌ها شامل پایگاه‌های اطلاعاتی، اسناد، سیاست‌ها و رویه‌ها می‌شود (الحکیم و همکاران^۵، ۲۰۱۲). علاوه بر این که به ایجاد و انتقال دانش به عنوان یکی از مهم‌ترین فرایندهای بنیادی و استراتژیک- که تعیین‌کننده توانایی یادگیری و نوآوری سازمان است- نگریسته می‌شود، در همه بخش‌های اقتصادی از جمله صنایع اصلی، تولید، تکنولوژی و بخش خدمات کاربرد دارد. این امر نشان‌دهنده افزایش تمرکز بر شناسایی دانش و منابع فکری است که سازمان‌ها بتوانند تمام مهارت‌ها و دانش لازم را در دسترس خود قرار دهند و از آنها برای افزایش عملکرد عملیاتی و فردی خود بهره ببرند. (ابراهیمی و همکاران، ۲۰۱۲). مدیریت دانش، عامل کلیدی و مهمی در اجرای موفق سامانه‌های مدیریت ارتباط با مشتری است. قابلیت مدیریت دانش به توانایی‌های سازمان در تسخیر، مدیریت اطلاعات و ارائه کالاها و خدمات معتبر و به موقع به مشتریان در جهت بهبود بخشیدن به ارائه پاسخ به مشتریان و انجام تصمیم‌گیری‌های سریع سازمانی بر

1. Schoenherr
2. Guzmán
3. Merat
4. AL-Hakim

اساس اطلاعات واقعی اطلاق می گردد (هیسگ^۱، ۲۰۱۵: ۱۷۰). از سوی دیگر، در روندهای کسب و کاری جدید، به دست آوردن رضایت مشتریان جایگاهی مهم و حیاتی در اهداف شرکت‌ها به خود اختصاص داده است و مدیران ارشد به خوبی می دانند موفقیت آن‌ها در راه رسیدن به اهداف کلان بنگاه، در گرو جلب رضایت مشتریان است - البته نمی توان گفت همه مشتریان به یک اندازه در موفقیت شرکت نقش دارند. بنابراین جلب رضایت مشتریان کلیدی، حساسیت بیشتری خواهد داشت. از جمله تکنیک‌هایی که در این راستا کاربرد عمده دارد، اصول مدیریت ارتباط با مشتری است (چو^۲، ۲۰۰۹: ۲۱۰). مدیریت ارتباط با مشتری یک مفهوم یا استراتژی دقیق برای تقویت روابط با مشتریان و در عین حال کاهش هزینه و افزایش بهره‌وری و سودآوری در تجارت است. یک سیستم CRM ایده‌آل، مجموعه‌ای متمرکز از تمام منابع داده یک سازمان است و یک دیدگاه اتمیستی (جزئی) زمان واقعی از اطلاعات مشتری را فراهم می کند. یک سیستم CRM، گسترده و قابل توجه است، اما می تواند در تجارت‌های کوچک و بزرگ به عنوان هدف اصلی برای کمک به مشتریان، کارآمد باشد. (محرابی، ۱۳۹۳).

چن و همکاران^۳ (۲۰۰۵: ۳۱۹۴) مدیریت ارتباط با مشتری را به عنوان استراتژی یکپارچه شده مشتری در یک سازمان برای مدیریت اثربخش تر مشتریان به وسیله فراهم کردن کالاها و خدمات خاص و حداکثر کردن ارزش دوره حیات مشتری می دانند. آکروش و همکاران^۴ (۲۰۱۰: ۴۶) مدیریت ارتباط با مشتری را به عنوان فرآیند دستیابی به یک رابطه مداوم با مشتریان و از طریق رفتار مناسب و متنوع با هریک از مشتریان بر مبنای علایق آن‌ها، به جای اجرای برنامه‌های بازاریابی تعریف می کنند. مدیریت ارتباط با مشتری، مفهومی است که یک سازمان را در فراهم کردن خدمات خاص با هر مشتری توانمند می سازد و در نتیجه یک رابطه صمیمی با مشتری ایجاد می کند (کینگ و همکاران^۵، ۲۰۰۸: ۱۶۸). مدیریت ارتباط با مشتری ممکن است یک تجربه یک به یک را ایجاد کند که مورد توجه است. بنابراین فرصت‌های جدید بازاریابی را بر مبنای گذشته و ترجیحات مشتری ایجاد می نماید (کیم و همکاران^۶، ۲۰۱۰). بر اساس مفاهیم مدیریت ارتباط با مشتری، هر شخصی در سازمان باید بر روی مشتری و اطلاعات مربوط به او متمرکز باشد. لذا اطلاعات مشتریان یک سازمان یا یک بنگاه اقتصادی به طور کامل و یکسان در اختیار تمامی بخش‌های مرتبط با مشتری قرار داده می شود (اولیکپه^۷، ۲۰۱۲، ۸۶۵). مدیریت اثربخش و بهره‌گیری از انواع مختلف دانش در داخل سازمان‌ها، یکی از راه‌های ایجاد ارزش و مزیت رقابتی در محیط‌های بین‌المللی امروزی است. در عصر کنونی، سازمان‌هایی موفق خواهند بود که سهم بیشتری از دانش را به خود اختصاص دهند و با مدیریت صحیح آن بتوانند اهداف سازمانی را به طور مؤثر و کارا تحقق بخشند. در این راستا، بخش بازاریابی در هر شرکت با تلاشی سازمان یافته باید در جهت جمع‌آوری و سازماندهی کردن دانش اطلاعات مشتریان در درون مجموعه فعالیت کند. واحد فروش از این اطلاعات برای تماس با مشتری و ارائه خدمات و کالا به او استفاده می کند (خان^۸، ۲۰۱۲،

1. Heisig
2. Chu
3. Chen
4. Akroush
5. King
6. Kim
7. Oluikpe
8. Khan

(۲۴۲). بنا بر تحقیقات صورت گرفته، هزینه مورد نیاز جهت جذب مشتریان جدید به طور متوسط ۱۱ برابر هزینه مورد نیاز جهت حفظ مشتریان قدیمی است. پیاده سازی یک سیستم CRM کارآمد سبب می گردد به درخواست‌های مشتری به سرعت پاسخ داده شود و در نهایت میزان رضایت مشتری افزایش یابد. با پیاده سازی CRM، اطلاعات مربوط به مشتری به صورت جامع و مشابه در اختیار همه ارکان سازمان قرار می گیرد تا مشتری برای دریافت خدمات خود مجبور به طی کردن مراحل مختلف و تکرار اطلاعات نباشد و از بروز نارضایتی جلوگیری گردد (مظفری، ۱۳۹۵).

در این راستا، رضائی ملک و رادفر (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «مدلی برای اولویت دهی عوامل مدیریت دانش در بهبود عملکرد مدیریت ارتباط با مشتری» نشان دادند که مدیریت دانش بر بهبود عملکرد مدیریت ارتباط با مشتری تأثیر معناداری دارد. تقوی فرد و همکاران (۱۳۹۴) در تأثیر مدیریت دانش در موفقیت «مدیریت ارتباط با مشتری» با در نظر گرفتن اثرات واسطه‌ای عوامل سازمانی نشان دادند که متغیرهای فناوری مدیریت ارتباط با مشتری، اکتساب دانش، انشمار دانش و مشتری محوری بر موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری تأثیر دارند. حسن آبادی و همکاران (۱۳۹۶) در بررسی ضرورت پیاده سازی مدیریت دانش در سازمان‌ها و نقش آن در کسب مزیت رقابتی بیان کردند که مدیریت دانش سازمانی و فرایندهای آن، به مثابه یک راهبرد ضروری و آینده‌نگر به منظور کسب مزیت رقابتی و حفظ بقا و بهبود عملکرد فردی و سازمانی و به طور کلی تبدیل شدن به یک سازمان یادگیرنده در محیط‌های پویا و به شدت تغییرپذیر می باشد. گاریدو مورنو و پادریلا ملندز (۲۰۱۱) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که داشتن قابلیت‌های مدیریت دانش برای موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری کافی نیست، بلکه عوامل دیگری (سازمانی) نیز وجود دارد که می توان در نظر گرفت. سهیل (۲۰۱۷) در پژوهش خود نشان داد مدیریت دانش، فرایند نظام مند منسجمی است که ترکیب مناسبی از فناوری‌های اطلاعاتی و تعامل انسانی را به کار می گیرد تا سرمایه‌های اطلاعاتی سازمان را شناسایی، مدیریت و تسهیم کند. این دارایی‌ها شامل پایگاه‌های اطلاعاتی، اسناد، سیاست‌ها و رویه‌ها می شود. همچنین سالازر (۲۰۱۷) نشان داد بهبود و کاربردی ترکردن ابزارهایی چون راه اندازی تالار گفتگو مجازی و اتاق فکر برای تبادل تجربیات میان مشتری ها، رقبا و مشارکت با بخش‌های دیگر صنعت ها می تواند در زمینه مدیریت دانش و منابع دانش مؤثر باشد.

در بازاریابی ورزشی، برندهای قوی به وسیله ارتقای فرایند پردازش اطلاعات، اطمینان در تصمیم گیری و رضایت مشتری، تولید ارزش می کنند. بر این اساس توانمندی برندها در ساده سازی تصمیم‌گیری مشتریان، کاهش ریسک و تعریف انتظارات آنان بسیار موثر است. پس مؤسسات تولید و عرضه کالاها و خدمات ورزشی به منظور درک بهتر بازار ورزش و خواسته‌های مشتریان باید بهترین عملکرد را در امر بازاریابی داشته باشند، چرا که آگاهی از نیازها، ادراکات و انتظارات مشتریان از نحوه کیفیت محصولات می تواند در این راستا راه‌گشای شرکت‌های واردکننده باشد.

شرکت‌های وارد کننده پوشاک ورزشی در ایران هنوز به طور کامل و جامع نتوانسته‌اند نیازهای مشتریان کلیدی و اصلی خود را شناسایی کنند و ازین طریق عملکرد بازاریابی خود را بهبود بخشند، چرا که کیفیت به تنهایی یک امتیاز رقابتی متمایز کننده نیست. توجه به مشتری پس از فروش کالا و خدمات به او از طریق ارائه خدمات و پشتیبانی فعال و پاسخگو است که می تواند عملکرد شرکت را از دیگر رقبا متمایز سازد. بدین ترتیب،

مسئله اساسی پژوهش حاضر این است که مدیریت دانش در شرکت‌های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) چه تاثیری بر موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری دارد؟

روش شناسی پژوهش

از آن جاکه پژوهش حاضر به بررسی تاثیر مدیریت دانش بر مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولید کننده پوشاک ورزشی در ایران می‌پردازد، از نوع پژوهش‌های توصیفی - همبستگی و به لحاظ جمع‌آوری اطلاعات، میدانی و از نظر هدف، کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کارکنان دوشرکت تولید کننده پوشاک ورزشی با نام دایی و مجید می‌باشند. با بررسی مقدماتی و مراجعه به دفتر نمایندگی شرکت‌های یاد شده در شهرهای تهران، تبریز، اصفهان و کیش، تعداد کل کارکنان ۱۴۰ نفر برآورد شد که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۱۰۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد:

الف: پرسشنامه مدیریت دانش (KMAI)

پرسشنامه «مدیریت دانش» دارای چهار خرده مقیاس (خلق دانش، ذخیره دانش، انتقال و کاربرد دانش) و ۲۴ سوال (۱ تا ۶ مربوط به خلق دانش، ۶ تا ۱۲ مربوط به ذخیره دانش، ۱۲ تا ۱۸ مربوط به انتقال دانش و ۱۸ تا ۲۴ مربوط به کاربرد دانش) است که براساس مقیاس پنج ارزشی لیکرت اندازه‌گیری می‌شود. این پرسشنامه در سال ۲۰۰۳ توسط شرون لاوسون تدوین شده است.

ب: پرسشنامه مدیریت ارتباط با مشتری

پرسشنامه «مدیریت ارتباط با مشتری» بردباردر سال (۱۳۹۰) با ۲۴ گویه تدوین و تنظیم شده است که شامل ۴ بعد تمرکز بر مشتریان کلیدی، سازماندهی متناسب، مدیریت دانش و تکنولوژی می‌باشد. به منظور گردآوری اطلاعات با مراجعه به شرکت‌های مورد مطالعه، تعداد ۱۰۵ پرسشنامه توزیع شد که ضریب پایایی به دست آمده از طریق ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه مدیریت دانش ۰/۸۱ و برای پرسشنامه مدیریت ارتباط با مشتری ۰/۸۰ به دست آمد. ضرایب آلفا نشان می‌دهد که پرسشنامه‌های به کار برده شده توسط محقق از پایایی بالایی برخوردار می‌باشد. در پژوهش حاضر، بسته به اهداف و سؤالات پژوهش، از روش‌های مختلفی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده گردید. به طور کلی در سطح آمار توصیفی از شاخص‌هایی همچون: جداول توزیع فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد و در سطح آمار استنباطی از آزمون‌هایی مانند آزمون کولموگروف اسمیرنوف، ضریب همبستگی پیرسون و آزمون رگرسیون بهره گرفته شد. این آزمون‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS 20 صورت گرفت.

یافته‌های پژوهش

براساس شاخص‌های آمار توصیفی، بیش از ۶۲ درصد افراد نمونه را مردان (۶۵ نفر) و ۳۸ درصد (۴۰ نفر) را زنان تشکیل می‌دادند که در این میان، بیش از ۷۰ درصد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی بودند و ۶۰ درصد در دامنه سنی ۳۱-۴۰ قرار داشتند. در بخش آماری ابتدا برای اطمینان از طبیعی بودن توزیع متغیرها از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد و با توجه به نتایج جدول ۱ چون داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار بودند، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید.

● بررسی تأثیر مدیریت دانش بر مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی در ایران

جدول ۱: نتایج آزمون کولموگراف اسمیرنوف جهت تعیین نرمالیتی بودن

متغیرها	شاخص	کولموگراف اسمیرنوف	سطح معناداری
مدیریت دانش		۱/۳۵۴	۰/۰۵۱
مدیریت ارتباط با مشتری		۰/۹۴۸	۰/۳۳۰

فرضیه اصلی پژوهش: بین مدیریت دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط وجود ندارد.

جدول ۲: همبستگی بین متغیرهای مدیریت دانش و مدیریت ارتباط با مشتری

متغیر	تعداد (N)	ضریب همبستگی (R)	سطح معنی داری (sig)
مدیریت دانش	۱۰۵	۰/۵۰۸	۰/۰۰۰
مدیریت ارتباط با مشتری	۱۰۵		

همان طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود با توجه به ضرایب همبستگی پیرسون ۰/۵۰۸ و سطح معناداری ($p \leq 0/05$) فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید می‌گردد. بنابراین بین مولفه مدیریت دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط معنی دار و مستقیمی وجود دارد. فرضیه اول: بین خلق دانش با موفقیت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط وجود ندارد.

جدول ۳: همبستگی بین مولفه خلق دانش و مدیریت ارتباط با مشتری

متغیر	تعداد (N)	ضریب همبستگی (R)	سطح معنی داری (sig)
خلق دانش	۱۰۵	۰/۴۱۱	۰/۰۰۳
مدیریت ارتباط با مشتری	۱۰۵		

همان طور که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود با توجه به ضرایب همبستگی پیرسون ۰/۴۱۱ و سطح معناداری ($p \leq 0/05$) فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید می‌گردد. بنابراین بین مولفه خلق دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط معنی دار و مستقیمی وجود دارد.

فرضیه دوم: بین ذخیره دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط وجود ندارد.

جدول ۴: همبستگی بین مولفه ذخیره دانش و موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری

متغیر	تعداد (N)	ضریب همبستگی (R)	سطح معنی داری (sig)
ذخیره دانش	۱۰۵	۰/۴۴۷	۰/۰۰۰
مدیریت ارتباط با مشتری	۱۰۵		

همان طور که در جدول ۴ ملاحظه می شود با توجه به ضرایب همبستگی پیرسون ۰/۴۴۷ و سطح معناداری $(p \leq 0/05)$ فرض صفر رد و فرض تحقیق تأیید می گردد. بنابراین بین مؤلفه ذخیره دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط معنی دار و مستقیمی وجود دارد.

فرضیه سوم: بین انتقال دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط وجود ندارد.

جدول ۵: همبستگی بین مولفه انتقال دانش و موفقیت مدیریت ارتباط مشتری

متغیر	تعداد (N)	ضریب همبستگی (R)	سطح معنی داری (sig)
انتقال دانش	۱۰۵	۰/۳۵۵	۰/۰۰۵
مدیریت ارتباط با مشتری	۱۰۵		

همان طور که در جدول ۵ ملاحظه می شود با توجه به ضرایب همبستگی پیرسون ۰/۳۵۵ و سطح معناداری $(p \leq 0/05)$ فرض صفر رد و فرض تحقیق تأیید می گردد. بنابراین بین مؤلفه انتقال دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط معنی دار و مستقیمی وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین کاربرد دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) کرمانشاه ارتباط وجود ندارد.

جدول ۶: همبستگی بین مولفه کاربرد دانش و موفقیت ارتباط با مشتری

متغیر	تعداد (N)	ضریب همبستگی (R)	سطح معنی داری (sig)
کاربرد دانش	۱۰۵	۰/۳۱۲	۰/۰۰۱
مدیریت ارتباط با مشتری	۱۰۵		

همان طور که در جدول ۶ ملاحظه می شود با توجه به ضرایب همبستگی پیرسون $0/312$ و سطح معناداری $(p \leq 0/05)$ فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید می گردد. بنابراین بین مؤلفه کاربرد دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط معنی دار و مستقیمی وجود دارد.

فرضیه پنجم: مؤلفه های مدیریت دانش قابلیت پیش بینی واریانس موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) را ندارند.

جدول ۷: خلاصه الگوی رگرسیون

شاخص	R	R2	خطای استاندارد برآورد
مقدار	۰/۵۳۶	۰/۲۸۷	۰/۳۵۹

جدول ۷، خلاصه الگوی رگرسیون را نشان می دهد. با توجه به جدول ۷ مشخص می شود که ضریب رگرسیون چندگانه بین مؤلفه های مدیریت دانش با مدیریت ارتباط با مشتری آن ها معادل $(R^2 = 0/287)$ می باشد. این مقدار نشان دهنده این واقعیت است که مؤلفه های مدیریت دانش توانسته اند حدود $0/287$ درصد از واریانس تغییرات مدیریت ارتباط با مشتری را پیش بینی کنند. جهت بررسی معناداری این مقدار به جدول ۸ مراجعه می شود.

جدول ۸: رگرسیون چند متغیره

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	sig
اثر رگرسیونی	۵/۰۴۰	۴	۱/۲۶۰	۱۰/۰۸۴	۰/۰۰۰
باقیمانده	۱۲/۴۹۶	۱۰۰	۰/۱۲۵	—	—
جمع کل	۱۷/۵۳۶	۱۰۴	—	—	—

جدول ۹: آماره های متغیر وارده در مدل برازش رگرسیون مدیریت دانش

نام متغیر	B	Std.B	Beta	T	sig
عرض از مبدا	۱/۱۲۶	۰/۳۶۹	—	۳/۰۵۰	۰/۰۰۳
خلق دانش	۰/۰۹۵	۰/۰۹۹	۰/۱۱۱	۰/۹۶۱	۰/۳۳۹
ذخیره دانش	۰/۲۰۲	۰/۰۸۵	۰/۳۱۱	۲/۳۶۷	۰/۰۰۲
انتقال دانش	۰/۱۴۲	۰/۰۸۴	۰/۱۶۹	۱/۷۰۴	۰/۰۰۹
کاربرد دانش	۰/۱۴۷	۰/۰۶۱	۰/۳۶۱	۲/۴۰۶	۰/۰۰۱

همان طور که در جدول ۸ ملاحظه می شود، با توجه به مقدار ($f=10/084$) و سطح معناداری ($p \leq 0/05$) می توان گفت مدل تبیینی براساس نتایج تحلیل واریانس معنادار است و به وسیله متغیرهای مدیریت دانش، موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) پیش بینی می شود. بنابراین فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید می شود. همچنین، با توجه به مقدار $Beta = 0/361$ می توان گفت بین این چهار متغیر، بعد کاربرد دانش بیشترین تاثیر را در پیش بینی میزان موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) دارد.

بحث و نتیجه گیری

افزایش موج جهانی شدن، همکاری و تشریک مساعی به صورت فعالیت های بین المللی به جزء لاینفک مدیریت دانش تبدیل شده است. دانش، پایه و اساس رقابت را شکل می دهد. اگرچه مطالعه دانش به قدمت تاریخ بشر است، ولی طی دهه اخیر به عنوان عامل حیاتی در توسعه صنعتی شرکت ها مورد توجه و ویژه قرار گرفت. سازمان ها به دانش خود به دید منبعی راهبردی و با ارزش می نگرند و معتقدند به منظور حفظ حیات و قابلیت های رقابتی باید منابع معنوی خود را به خوبی مدیریت کنند. در راستای تحقق همین هدف، مدیریت دانش به مفهومی اساسی در دنیای تجارت تبدیل شده است. سازمان ها سرمایه گذاری های عظیمی در زمینه ایجاد سامانه های مدیریت دانش انجام می دهند. این سازمان ها باید توانمندی ها و منابع دانش خود را به صورت راهبردی ارزیابی کنند و جهت کسب و حفظ مزیت رقابتی در زمینه دانش به تدوین و اجرای راهبرد بپردازند.

نتایج فرضیه اصلی پژوهش حاضر نشان داد که بین مدیریت دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت های تولید کننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط معنی دار و مستقیمی وجود دارد. در تبیین نتایج حاصل می توان گفت که فرآیندهای مدیریت ارتباط با مشتری مبتنی بر حجم زیادی از دانش است و به عنوان یکی از فرآیندهای اساسی مطرح می شود که توانایی یادگیری و نوآوری سازمانی را تعیین می کند. دانش مشتری معطوف به درک مشتریان است. پاگوته (۲۰۰۶) معتقد است که دانش مشتری می تواند ترکیبی از دانش مشتری، دانش زنجیره تأمین و دانش مخصوص همکاری های مشترک و مانند آن باشد و این دانش مشتری، برای خریدار و تأمین کننده، ایجاد و خلق دانش جدید را به همراه دارد که می تواند به ماورای شناسایی اطلاعات و دسته بندی مشتریان به دانش دست پیدا کند. حسن آبادی و همکاران (۱۳۹۶) بیان کردند که مدیریت دانش سازمانی و فرآیندهای آن، به مثابه یک راهبرد ضروری و آینده نگر به منظور کسب مزیت رقابتی و حفظ بقا و بهبود عملکرد فردی و سازمانی و به طور کلی تبدیل شدن به یک سازمان یادگیرنده در محیط های پویا و به شدت تغییر پذیر می باشد. بیوک سنگی (۲۰۱۷) معتقد است که استفاده از مدیریت دانش در کسب و کار باعث توسعه عملکرد و نوآوری در محصولات برای شرکت ها می باشد. از این رو، شرکت های تولید پوشاک ورزشی می توانند با مدیریت دانش و مشارکت کارکنان در تصمیم گیری ها و کارهای گروهی، منابع سازمان را برای رقابت در عرصه بازار شناسایی و موانع موجود را کشف کنند. همچنین، با بکارگیری اصول مدیریت دانش می توانند با ارائه شیوه های جدید تفکر در مورد سازمان و تسهیم منابع فکری و خلاقانه سازمان ضمن کاهش هزینه ها، میزان بهره وری و بهینه سازی دانش سازمانی را ارتقا بخشند و از این طریق در فرآیند بازاریابی موفق عمل کنند. نتایج این قسمت از پژوهش حاضر همسو با پژوهش های بزرگی (۱۳۸۷)، دهقانی و

همکاران (۱۳۹۰)، میرفخرالدینی و همکاران (۱۳۸۹)، مدهوشی و همکاران (۱۳۹۰)، اسکاربروک و همکاران (۲۰۰۳)، حمیدی زاده و همکاران (۱۳۹۱)، زابلا و همکاران^۱ (۲۰۰۴) و سعید سلیمان^۲ (۲۰۱۲) می‌باشد.

نتایج حاصل از فرضیه اول تا چهارم پژوهش نشان داد که بین ابعاد مدیریت دانش با موفقیت مدیریت ارتباط با مشتری در شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی (دایی و مجید) ارتباط معنی‌دار و مستقیمی وجود دارد. نتایج حاصل همسو با پژوهش‌های داروچ جنی^۳ (۲۰۰۲) می‌باشد و می‌توان این گونه استنباط کرد که دانشی که برای سازمان ایجاد مزیت رقابتی کند، منحصر به فرد می‌باشد. از این رو، سرمایه دانشی نمی‌تواند خرید و فروش شود و نیاز دارد که در خود سازمان ایجاد شود و در درون خود سازمان نیز استفاده گردد تا به ارزش کامل آن پی برده شود. بنابراین هرچه دانش سازمانی افزایش پیدا کند، مدیریت ارتباط با مشتری در کارکنان افزایش پیدا خواهد کرد. بنابراین شرکت‌های واردکننده پوشاک ورزشی به منظور پیاده سازی موفق مدیریت ارتباط با مشتری و بهبود عملکرد بازاریابی خود نیازمند طراحی مجدد سازمان و تطبیق زنجیره ارزش خود با تقاضا هستند. به این ترتیب، عوامل سازمانی از قبیل استراتژی، ساختار و فرآیندهای کسب و کار برای پیاده سازی مدیریت ارتباط با مشتری همگی نیازمند تغییر شکل هستند. با استفاده از فرآیند سازماندهی، شرکت‌ها سعی دارند تا راهبردی را خلق کنند که تمام اجزای یک سازمان را یکپارچه کند، اطلاعات را در بین تمام کاربران به اشتراک بگذارد و مانع از تکرار بیهوده کارها شود. این فلسفه، فضایی را در شرکت ایجاد می‌کند که در آن اطلاعات به اشتراک گذاشته شود و در زمان لازم در اختیار افرادی که به آن نیاز دارند قرار گیرد؛ یعنی همه کارکنان و همه چیز به یکدیگر مرتبط و متصل هستند و خروج یک نفر از سازمان باعث از هم پاشیدن هیچ چیز در سازمان نخواهد شد. نتایج حاصل همسو با پژوهش‌های ملک اخلاق و همکاران (۱۳۹۰)، حمیدی زاده و همکاران (۱۳۹۱)، سعید سلیمان (۲۰۱۲) و رینارتز و همکاران^۳ (۲۰۰۴) می‌باشد. همچنین، سالازر (۲۰۱۷) نشان داد بهبود و کاربردی‌تر کردن ابزارهایی چون راه اندازی تالار گفتگو مجازی و اتاق فکر برای تبادل تجربیات میان مشتری‌ها، رقبا و مشارکت با بخش‌های دیگر صنعت‌ها می‌تواند در زمینه مدیریت دانش و منابع دانش مؤثر باشد. او تأکید می‌کند که فرآیندهای مدیریت دانش، رشته‌های زنجیره‌آوری هستند که تنها زمانی می‌توانند منجر به ایده‌پردازی، نوآوری، بهبود عملکرد و کسب مزیت رقابتی شوند که به صورت نظام‌مند از همدیگر پشتیبانی کنند، مدیران شرکت‌ها با یک نگاه نظام‌مند به مدیریت دانش توجه داشته باشند و نیازها و فرصت‌های موجود در بازار رقابتی را شناسایی و براساس آن در محصولات و فرآیندهای خود نوآوری ایجاد کنند. از این رو، شرکت‌های تولیدکننده پوشاک ورزشی می‌توانند با بهره‌گیری از امکانات و ابزارآلات مناسب فناوری روز، وضعیت مطلوبی را در تبادل و انتقال دانش ایجاد نمایند.

از این رو پیشنهاد می‌شود با برگزاری مصاحبه‌های گروهی به طور خاص و نظرسنجی‌های مقطعی در جهت ایجاد اعتماد متقابل بین کارکنان، ضمن کسب اطلاعات در مورد نیازها و خواسته‌های آنان برای تامین این نیازها برنامه‌های مدیریت ارتباط با مشتری را طرح ریزی کنند. همچنین برای دستیابی به سود مورد انتظار در یک شرایط رقابتی، هر شرکت باید سعی کند که موجبات افزایش رضایت مشتریان خود را از طریق بهبود کیفیت

1. Zablah et al
2. Sayed Soliman
3. Reinartz et al

محصولات فراهم آورد. چون افزایش رضایت مشتریان منجر به وفاداری مشتریان می شود و این وفاداری و خرید مجدد از شرکت، زمینه های فعالیت و سودآوری بیشتر شرکت ها را فراهم می آورد. در این راستا، بخش بازاریابی در هر شرکت با تلاشی سازمان یافته باید در جهت جمع آوری و سازماندهی کردن اطلاعات مشتریان در درون مجموعه فعالیت کند و واحدهای فروش از این اطلاعات برای تماس با مشتریان و ارائه خدمات و کالا به آنان استفاده نمایند.

منابع

- بزرگی، مانده. (۱۳۸۷). «بررسی ارتباط بین نگرش به تسهیم دانش و رفتار کارآفرینانه کارکنان در صنایع غذایی استان قم». پایان نامه کارشناسی ارشد.
- تقوی فرد، محمد تقی؛ واقف، ماندانا و صالحی، شیمیا. (۱۳۹۴). «تأثیر مدیریت دانش در موفقیت "مدیریت ارتباط با مشتری" با در نظر گرفتن اثرات واسطه‌ای عوامل سازمانی». فصلنامه مطالعات مدیریت فناوری اطلاعات. سال سوم، شماره ۱۲. صص ۹۵-۷۷
- حسینی پور، طهمورث و سید جوادین، سیدرضا. (۱۳۹۱). «مدل ارزیابی فرایند مدیریت ارتباط با مشتری در بانک‌های تجاری خصوصی کشور». مدیریت فناوری اطلاعات. دوره ۴. شماره ۱۰. صص ۶۲-۴۲
- حمیدی زاده، محمدرضا و خیرخواه عسکری آبادی، محمدرضا. (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر قابلیت‌های مدیریت دانش بازاریابی بر عملکرد سازمان در صنعت پتروشیمی ایران». فصلنامه علمی پژوهشی کاوش‌های مدیریت بازرگانی. سال چهارم. شماره ۸.
- حیدرزاده، کریم و غفاری، اسدالله. (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر شناخت نام و نشان تجاری و روابط نام و نشان تجاری بر رفتار خرید مشتریان». مجموعه مقالات کنفرانس بین‌المللی برند. صص ۱۴۳.
- دهقان نجم، منصور. (۱۳۸۸). «مدیریت دانش و نقش آن در نوآوری سازمانی». ماهنامه مهندسی خودرو و صنایع وابسته. سال اول. شماره ۱. صص ۵۸-۴۳.
- رهنورد، فرج اله و همکاران. (۱۳۸۸). «شناسایی عوامل کلیدی موفقیت سیستم مدیریت دانش در دانشکده‌ها و مراکز آموزش عالی تهران». نشریه مدیریت فناوری اطلاعات. در دوره یک، شماره ۳، صص ۵۲.
- صفرزاده، حسین؛ تدین، اعظم و حر محمدی، مریم. (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر استراتژی‌های مدیریت دانش بر نوآوری و عملکرد سازمانی (مطالعه موردی مراکز بهداشتی و درمانی شمال فارس)». فصلنامه علمی پژوهشی دانشکده.
- محرابی، جواد. (۱۳۹۳). «ارائه الگوی یکپارچه پیاده سازی مفهوم مدیریت ارتباط با مشتری در بانک ملت». مجله مدیریت توسعه و تحول. صص ۷۱-۶۱.
- مدهوشی، مهرداد و ساداتی، عبدالحییم. (۱۳۹۰). «بررسی اثرگذاری فرآیند مدیریت دانش بر کارآفرینی سازمانی». فصلنامه توسعه کارآفرینی. سال سوم. شماره ۱۲. صص ۱۱۴-۱۰۱.
- مظفری، مهدی. (۱۳۹۵). «بررسی ابعاد مختلف مدیریت ارتباط با مشتری و تأثیر آن در بانک‌های ایران». همایش بین‌المللی توسعه مدیریت و علم تربیتی. تهران.
- ملک اخلاق، احمد. (۱۳۹۰). «استراتژی‌های ناب و چابک و عملکرد بازاریابی شرکت». مجله توسعه مهندسی بازار. شماره ۱۸. صص ۹۱-۱۰۸.
- میرفخرالدینی، سید حیدر و حاتمی نسب، سیدحسن. (۱۳۸۸). «مدیریت دانش، نوآوری دانش و عملکرد نوآوری در شرکت‌های کوچک و متوسط». چشم انداز مدیریت بازرگانی. شماره ۲.
- میرکمالی، سید محمد؛ ایزدیان، زینب و مصدق، هادی. (۱۳۹۰). «بررسی وضعیت مدیریت دانش در شرکت‌های دانش بنیان مستقر در شهرک علمی و تحقیقاتی اصفهان». فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد (رشد فناوری). سال هفتم. شماره ۲۸. صص ۹-۲.

- رضا ملک، نرگس و رادفر، رضا. (۱۳۹۲). «مدلی برای اولویت دهی عوامل مدیریت دانش در بهبود عملکرد». مدیریت فناوری اطلاعات. دوره ۵. شماره ۴. ۸۲-۶۳
- هرج حسن آبادی، فهیمه و مظفری، محمد مهدی. (۱۳۹۶). «ضرورت پیاده سازی مدیریت دانش در سازمان ها و نقش آن در کسب مزیت رقابتی». اولین کنفرانس ملی مطالعات نوین مدیریت در ایران. کرج، موسسه آموزش عالی علامه خویی و موسسه آموزش عالی معراج.
- Akroush, M., Al-Mohammad, S. (2010). **“The effect of marketing knowledge management on organizational performance: An empirical investigation of the telecommunications organizations in Jordan”**. International Journal of Emerging Markets, Vol. 5 No. 1, 2010, pp. 38-77.
- AL-Hakim, A. Hassan, SH. (2012). **“Critical Success Factors of Knowledge Management, Innovation and Organisational Performance: An Empirical Study of the Iraqi Mobile Telecommunication Sector”**. British Journal of Economics, Finance and Management Sciences, 31 . Vol. 4 (1).
- Ambler, T. and Roberts, J. H. (2008). **“Assessing Marketing Performance: Don’t Settle for a Silver Metric”**. Journal of Marketing Management, Vol. 24, No. 7/8, pp.733-750.
- Ambler, Tim. & Kokkinaki, F. & Puntoni, S. (2004). **“Marketing Performance: Reasons for metric selection”**. Journal of Marketing Management, Vol20.P.P.475-498.
- Armstrong, M., & Baron, A. (1998). **Performance Management: The New Realities**. London: Institute of Personnel and Development
- Chao. H. (2009). **“Knowledge management in the learning organization”**. The Leadership and Organization Development Journal; 20(4): 207-215.
- Chen,M. Chen,K. (2010). **“Relationships among organizational innovation, learning and knowledge management in the information technology industry”**. African Journal of Business Management Vol. 4(14), pp. 3191-3200.
- Ebrahimi,SH. Shajari,M. (2012). **“Knowledge Management and Innovation Capacity”**. Journal of Management Research. ISSN 1941-899X. , Vol. 4, No. 2. 126-143
- Gloet, M. Terziovski, M. (2004). **“Exploring the relationship between knowledge management practices and innovation performance”**. Journal of Manufacturing Technology Management, Vol. 15 No. 5, pp. 402.
- Gloet,M. Samson,D. (2013). **“Knowledge Management to Support Systematic Innovation Capability”**. 46th Hawaii International Conference on System Sciences.
- Guzmán,M. Lema,M. (2011). **“The Relationship between Knowledge Management and Innovation Level in Mexican SMEs: empirical evidence”**. International Journal of the Computer, the Internet and Management Vol. 17.No.1pp 1-17.
- Grant, RM. (1996). **“Toward a knowledge-based theory of the firm”**. Strategic Management

journal, Vol.17, p.120.

- Khan, A., Ehsan, N., Mirza, E. and Sarwar, S.Z. (2012). **“Integration between Customer Relationship Management (CRM) and Data Warehousing”**. Journal of Procedia Technology, 1, 239-249.
- King, William. R., chung.T.R, honey.M.N. (2008). **“Knowledge management and organizational learning”**. international journal of management science, OMEGA, Vol.36, p. 168
- Mehrara, A. Ebrahim Razaghi, M . Moosavi, M . Hajizadeh, M. (2012). **“Study of Knowledge Management Efficiency on Employees Performance in Kerman Sport and Youth Offices”**. Journal of Basic and Applied Scientific Research.2 (10)10547.
- Merat . A Damien Bo. (2013). **“Strategic analysis of knowledge firms:the links between knowledge management and leadership”**. Journal of knowledge management, VOL17 NO. 1, pp. 3-15,
- Salazar. M Lasserre.A. Campos. M. (2017). **“The Role of Knowledge Management in Supply Chain Management: A Literature Review”**. Journal of Industrial Engineering and Management. JIEM,— 10(4): 711-788 –
- Schoenherr, T., Griffith, D.A., & Chandra, A. (2015). **“Knowledge management in supply chains: The role of explicit and tacit knowledge”**. Journal of Business Economics and Management, 35(2), 121-135
- Sangari, M.S., Hosnavi, R., & Zahedi, M.R. (2015). **“The impact of knowledge management processes on supply chain performance: An empirical study”**. The International Journal of Logistics Management, 26(3)۶۲۶-۶۰۳
- Sayed Soliman, H. (2011). **“Customer Relationship Management and Its Relationship to the Marketing Performance”**. International Journal of Business and Social Science. Vol. 2 No. 10
- Zablah A. R., Bellenger D. N. Johnston W. J. (2004). **“An evaluation of divergent perspectives on customer relationship management: Towards a common understanding of an emerging phenomenon”**. Industrial Marketing Management; 33(6): 475 -489

احتمال وقوع و تحلیل حساسیت پیشران‌های مجرد در ایران ۱۴۱۴

سارا شهانواز^۱
منصوره اعظم آزاده^۲
مریم قاضی نژاد^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۵/۱۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۶/۴

ازدواج به عنوان راه تشکیل خانواده همواره مورد تاکید فرهنگ ها و جوامع بوده است. در دهه‌های اخیر الگوی ازدواج دچار تحولات فراوانی شده است. گسترش مجرد و تاخیر در ازدواج از تغییرات مهم در این زمینه اند. در کشور ما نیز تاخیر در ازدواج و باقی ماندن در مجرد طی سالیان گذشته روندی فزاینده داشته است. شناسایی آینده این مسئله مهم اجتماعی می تواند برای پیشگیری از اثرات سوء آن بر جامعه بسیار پراهمیت باشد. هدف این پژوهش، بررسی احتمال وقوع آینده پیشران‌های مجرد در ایران ۱۴۱۴ است. برای دستیابی به این هدف با استفاده از پیشران‌های مجرد در ایران، فرضیاتی برای آینده مجرد طراحی شد. فرضیات به شکل ماتریس در اختیار کارشناسان قرار گرفت تا درباره احتمال وقوع ساده و احتمال وقوع شرطی فرض ها نظر دهند. داده ها توسط نرم افزار smic-prob expert تجزیه و تحلیل و مورد تفسیر قرار گرفت. احتمال وقوع شش فرض مطرح شده برای هر یک از پیشران‌های مجرد، به تفکیک به دست آمد که در این میان، فرض «افزایش تاثیر رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان» بالاترین درصد احتمال وقوع را از نظر متخصصان به خود اختصاص داد. همچنین، احتمال وقوع سناریوهای بالقوه، از کنارهم قرارگیری فرضیات با حالات مختلف

۱. دانشجوی دکتری، جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: S.shahanavaz@gmail.com

۲. دانشیار، جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

۳. دانشیار، جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

به وجود آمد. حالتی در آینده که تمامی فرض‌ها رخ دهند، بالاترین احتمال وقوع را به خود اختصاص داده است. نتایج تحلیل حساسیت نیز نشان می‌دهد فرض تاثیر رسانه‌های جمعی، بالاترین میزان اثرگذاری بر سایر فرض‌ها را دارد که نشان دهنده میزان اهمیت آن بوده و لزوم توجه ویژه به آن در برنامه ریزی و سیاستگذاری را آشکار می‌کند.

واژگان کلیدی: تجرد، فرضیات آینده، پیشران‌ها، احتمال وقوع و تحلیل حساسیت

مقدمه

ازدواج از رویدادهای مهم و حیاتی در زندگی افراد می باشد. ازدواج سرآغاز تشکیل خانواده است. خانواده، مهم ترین نهادی است که ساختار و هویت انسان را می سازد. خانواده با نهادهای دیگر جامعه در ارتباط بوده و هم متاثر از تغییرات جامعه بوده و هم زمینه ساز تغییرات در جامعه است (جواهری و هلالی، ۱۳۹۵: ۱۷۱). ازدواج علاوه بر تامین نیازهای جنسی و عاطفی فرد، نیازهای اقتصادی، ارتباطات اجتماعی و فرهنگی را تحت تاثیر قرار می دهد. به دلیل اهمیت و تاثیر بالا، ازدواج به عنوان هنجاری پذیرفته شده در تمامی کشورهای دنیا محسوب می شود. از لحاظ فرهنگی و اجتماعی، بی توجهی به ازدواج امری ناپسند شمرده می شود، زیرا بقای خانواده وابسته به ادامه یافتن امر ازدواج است (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶: ۹۹). گرچه ازدواج یک عمل ارادی و تابع خواسته و تمایلات فردی است، با این حال تحت تاثیر متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی و حتی سیاسی قرار دارد (کاظمی پور، ۱۳۸۳: ۱۰۳). در دوران جدید و در پی تغییر و تحولات ناشی از نوسازی، صنعتی شدن و جهانی شدن، تغییرات عمده ای در ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رخ داده است. الگوی ازدواج و تشکیل خانواده متاثر از این تغییرات دچار تحولات فراوانی شده است. تغییرات وسیع در حوزه ارزش های اجتماعی، اهمیت روز افزون فردگرایی، امکان تحصیلات بالاتر، تغییر نقش زنان در عرصه اجتماعی و امکان اشتغال آنها، تقابل ارزش های سنتی با ارزش های نوپدید و بسیاری عوامل دیگر باعث تحولات گسترده در سبک زندگی بشر و به خصوص جوانان شده است. این عوامل در کنار عوامل ساختاری دیگر، باعث تغییر در هنجارهای سنتی ازدواج و همچنین تاخیر در سن ازدواج و کاهش نرخ ازدواج شده است (ساروخانی، ۱۳۷۸: ۸۳). سن ازدواج یکی از شاخص های مهم برای ارزیابی میزان سلامت و بهداشت جسمی و روانی افراد یک جامعه محسوب می شود (مورایاما، ۲۰۰۱: ۳۰۷). در برخی از جوامع و فرهنگ ها مانند جامعه ما، ازدواج نخستین گام فرد برای دستیابی به زندگی مشترک است. اگر این گام در زمان مناسب و به شکل صحیح برداشته شود، کارکردهای مناسب آن در طول زندگی مشترک مشخص می شود. هرچه کارکردهای ازدواج در زندگی افراد بیشتر باشد، خانواده های حاصل از این ازدواج ها مستحکم تر بوده و جامعه نیز دارای انسجام و همبستگی بیشتری خواهد بود (کاوه فیروز و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۵۰).

تغییرات ارزشی، گسترش فردگرایی و انتخاب های آزادانه ناشی از ورود نوسازی، صنعتی شدن و گسترش شهرنشینی و جهانی شدن به کشور موجب گسترش تجرد و تاخیر در ازدواج به عنوان سبک زندگی نوپدید توسط جوانان شده است. همچنین در سال های اخیر، وضعیت اقتصادی و اجتماعی جامعه، ازدواج را تبدیل به امری پرهزینه کرده است. با توجه به نظریه مرتن می توان گفت که انتخاب تجرد واکنشی به ناکارآمدی موجود در ساختار است. همچنین موج تحولات ارزشی و نگرشی متاثر از نوسازی و جهانی شدن و رسانه های جمعی، تقدس خانواده و مذموم بودن تجرد را زیر سوال برده است (جواهری و ستوده هلالی، ۱۳۹۵: ۲۰۲).

مسئله تجرد مخصص کشور ما نبوده و اکثر کشورها تاخیر در سن ازدواج و افزایش تجرد را تجربه کرده اند. پدیده مجردهای شهری اولین بار در امریکا مطرح شد. براساس مطالعات انجام شده، سن ازدواج در دهه ۱۹۶۰ به شدت در امریکا افزایش یافت (لوگران و زیسیموپولوس، ۲۰۰۴: ۲). در واقع، تغییرات در الگوی ازدواج جوانان ابتدا در جوامع توسعه یافته و در دهه های اخیر در جوامع در حال توسعه رخ داد (کوششی و قربانی، ۱۳۹۱: ۱۱۰). با این حال به دلیل وجود میزان بالای جمعیت جوان، مسئله تجرد دارای اهمیت زیادی

در کشور ماست. همچنین، ازدواج در جامعه ما از اهمیت فرهنگی - اجتماعی و دینی برخوردار است. مجرد می‌تواند پیامدهای مثبت و منفی و آسیب‌هایی در سطوح اجتماعی و فردی داشته باشد. اگر تاخیر در ازدواج باعث افزایش سرمایه‌های انسانی فرد گردد و بتواند انتخاب با دید بازتری داشته باشد می‌توان این تاخیر را دارای نقش مثبت در زندگی فرد دانست، اما در بسیاری مواقع افزایش بیش از حد سن ازدواج باعث سرخوردگی‌های عاطفی و روانی در فرد می‌شود که حتی افزایش توانمندی‌ها نیز نمی‌تواند در مانگر این سرخوردگی‌ها باشد (کاظمی پور، ۱۳۸۳: ۱۰۵). تعویق ازدواج می‌تواند باعث شروع فعالیت جنسی خارج از ازدواج و رفتارهای پرخطر شود که تبعات زیادی برای فرد و جامعه در پی خواهد داشت. همچنین، با توجه به ساختار فرهنگی جامعه و اهمیت ازدواج از نظر دینی و فرهنگی نزد خانواده‌ها، افزایش سن ازدواج و باقی ماندن در مجرد می‌تواند پیامدهای فردی و اجتماعی از جمله: مشکلات جسمی و روحی، هراس از آینده، تعارض بین هویت سنتی و مدرن، طرد اجتماعی، مورد تبعیض قرار گرفتن و داغ خوردگی ناشی از مجرد داشته باشد (قانع عزآبادی و دیگران ۱۳۹۳، فرضی‌زاده ۱۳۹۳، علیرضائزاد و دیگران ۱۳۹۱، سفیری و شهانواز، ۱۳۹۴، جواهری و هلالی، ۱۳۹۵). با آشکار شدن اهمیت مسئله مجرد در جامعه ما، شناسایی روند تغییرات این مسئله در آینده نیز اهمیت می‌یابد. هدف پژوهش حاضر این است که با استفاده از پیشران‌های مجرد در کشور به بررسی احتمال وقوع فرضیاتی درباره آینده پردازد. با استفاده از پیشران‌های مجرد فرضیاتی درباره آینده مجرد در ایران طراحی می‌شود و این فرضیات مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا احتمال وقوع و حساسیت تاثیر آنها مشخص شود. براین اساس می‌توان به درک درستی از وضعیت آینده مجرد رسید و با استفاده از نتایج در راستای بهبود و اصلاح وضعیت، برنامه ریزی و سیاستگذاری‌های لازم را انجام داد.

پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت نهاد خانواده و همچنین ازدواج به عنوان راه رسیدن به خانواده، موضوع خانواده و ازدواج همواره در مطالعات و پژوهش‌ها مورد تاکید بوده است. طی دهه‌های اخیر، تحولات اساسی و ساختاری در حوزه‌های مختلف از جمله نهاد خانواده و ازدواج رخ داده است. تغییرات زیادی در الگوی ازدواج و سن ازدواج به وجود آمده است که با توجه به اهمیت خانواده و ازدواج برای جوامع و فرهنگ‌ها، سبب شده که مطالعات و پژوهش‌های زیادی در این باره صورت بگیرد. از آنجا که در کشور ما نیز در سال‌های اخیر، پدیده تاخیر در ازدواج و مجرد به شکل روز افزونی قابل مشاهده است، تحقیقات مختلفی در این باره صورت گرفته است. سلیمان و همکاران (۲۰۱۵) از نتایج پژوهش خود دریافتند که عواملی مانند عدم توجه والدین، نگرش منفی والدین در مورد آموزش دختران و بی‌سوادی پدر و مادر باعث می‌شود تا دختران برای ازدواج آموزش نیابند و تاخیر در ازدواج به وجود بیاید. برگ کراس و همکاران^۱ (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای با عنوان «زنان حرفه‌ای تنها: یک پدیده جهانی، چالش‌ها و فرصت‌ها» به بررسی وضعیت زنان مجرد حرفه‌ای در جهان پرداخته‌اند. عوامل اقتصادی و نیازهای روانشناختی این افراد مورد مطالعه قرار گرفت و استراتژی‌های ممکن برای پاسخگویی به نیازها، تطابق با نیازها و ارتقای موقعیت طراحی گردید. وایو^۲ (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای به بررسی تعیین‌کننده‌های سن ازدواج در ویتنام پرداخته است. براساس نتایج در بازه مورد مطالعه یعنی از سال ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۲ سن ازدواج

1. Berg-Cross

2. vu

روند افزایش داشته است. متغیرهایی مانند، تحصیلات، نوع محل سکونت (روستا یا شهر)، ثروت، سن، منطقه و نژاد به شدت بر سن ازدواج تاثیرگذار بوده است.

کاظمی پور (۱۳۸۳) در پژوهشی با استفاده از تحلیل ثانویه آمارها و اطلاعات و اسناد به بررسی تحول سن ازدواج زنان در ایران می پردازد. این پژوهش بر عوامل جمعیتی موثر بر تغییرات سن ازدواج تاکید دارد. تحلیل های انجام گرفته در این پژوهش نشان از تحول چشمگیر در سن ازدواج در دوره نزدیک به چهار دهه می باشد. در بازه زمانی مورد پژوهش که چهار دهه از آغاز سال ۱۳۴۵ را در بر می گیرد، ۵ سال بر متوسط سن ازدواج زنان افزوده شده است. ورود مدرنیاسیون و تغییرات ساختاری و هنجاری متعاقب آن، در مناطق مختلف کشور تاثیر بسیار زیادی بر سن ازدواج داشته است. تحقیق دیگری که توسط موسائی و فندرسی (۱۳۹۵) بر روی زنان و مردان مجرد و متأهل انجام شده است، نشان می دهد که افزایش سرمایه اقتصادی به ویژه در میان زنان احتمال ازدواج را کاهش و شانس باقی ماندن در مجرد را افزایش می دهد. براساس نتایج حاصل از پژوهش کاوه فیروز و صارم (۱۳۹۵) با تغییرات ناشی از مدرنیاسیون و تغییرات در ذائقه و مصرف فرهنگی افراد، تغییراتی در نگرش به ازدواج شکل گرفته است همچنین، الگوهای جدید ارتباطات اجتماعی با ایجاد شبکه های ارتباطی جدید و نظام های ارزشی نوین و همچنین بازتعریف هویت، تغییرات فراوانی در ازدواج پدید می آورند. بعلاوه، مدیریت بدن که متأثر از تغییرات ساختاری و هنجاری ناشی از مدرنیاسیون است نیز بر ازدواج اثرگذار می باشد. موقعیت اقتصادی و اجتماعی و امکان بالارفتن در پایگاه اجتماعی با سبک زندگی فردگرایانه بر سن ازدواج و نگرش آنها موثر است. پرهوده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به گرایش دانشجویان مرد ۲۶ سال به بالا به مجرد نسبی و عوامل موثر بر آن پرداخته اند. آنها با بررسی دانشجویان مرد ۲۶ سال به بالای دانشگاه آزاد شهر اسلام آباد غرب درصدد بودند تا به این سوال پاسخ دهند که چرا با وجود بالارفتن سن افراد مورد مطالعه از میانگین سن ازدواج معمول در استان، این افراد تمایل به ازدواج ندارند و همچنان به باقی ماندن در مجرد گرایش دارند. نتایج پژوهش نشان می دهد که متغیرهای سن، بی اعتمادی به جنس مخالف و همچنین تماس با جنس مخالف از عوامل موثر بر گرایش به مجرد مردان است. شهناوز و آزاده (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «فرا ترکیب مطالعات مجرد در ایران»، با استفاده از روش فراترکیب به بررسی مولفه ها و عوامل موثر بر مجرد پرداختند. براساس نتایج حاصل از این پژوهش، عوامل اقتصادی، ساختاری، اجتماعی- فرهنگی و فردی از ابعاد کلان تاثیر گذار بر مجرد در کشور هستند. یافته ها نشان دهنده اهمیت و تاثیرگذاری بالای ابعاد فرهنگی- اجتماعی بر مجرد در ایران است. با بررسی مطالعات انجام شده می توان نتیجه گرفت که تحقیقات مختلفی در زمینه مجرد و تاخیر در ازدواج در جوامع و فرهنگ های مختلف انجام شده است. با این حال نکته قابل توجه در مقایسه این تحقیقات، این است که مسئله مجرد و علل و پیامدهای آن به شدت متأثر از زمینه های فرهنگی و اجتماعی جوامع مختلف می باشد. مطالعات انجام شده نیز با توجه به ارزش های اجتماعی و فرهنگی هر جامعه، به ابعاد مختلف مسئله مجرد پرداخته اند. در کشور ما نیز در سال های اخیر با توجه به گسترش روزافزون مسئله مجرد و تاخیر در ازدواج مطالعاتی در این باره دربار صورت گرفته است. در تحقیقات مختلف، با روش های متفاوت کمی و کیفی به مسئله مجرد و تاخیر در ازدواج و افزایش سن ازدواج و علل موثر بر مجرد و پیامدها و آسیب های ناشی از آن پرداخته شده است. در برخی از تحقیقات انجام شده مسئله مجرد از دیدگاه افراد مجرد و در تحقیقات دیگر از نظر آماری و با توجه به داده ها و آمار و اطلاعات، مسئله مورد بررسی

قرار گرفته است. با این حال تاکنون، نظر کارشناسان و متخصصان حوزه خانواده درباره تاخیر در ازدواج و تجرد مطالعه نشده است و چشم اندازی به آینده تجرد در کشور وجود ندارد. هدف این پژوهش، بررسی آینده تجرد در ایران است؛ به طوری که با استفاده از پیشران‌های تجرد در کشور احتمال وقوع فرض‌های مرتبط با آینده تجرد بررسی می‌شود و تحلیل حساسیت فرض‌ها انجام می‌گیرد.

چارچوب نظری پژوهش

به واسطه اهمیت نهاد خانواده و ازدواج، نظریه پردازان متعددی از دیدگاه‌های مختلف به بررسی تغییرات این حوزه پرداخته‌اند. بدین ترتیب نظریات متفاوتی درباره الگوی ازدواج و تغییرات آن وجود دارد که هر یک از منظری متفاوت به بررسی و تشریح آن پرداخته‌اند. با تلفیق و ترکیب نظریات و دیدگاه‌های مختلف می‌توان به الگوی مناسبی برای بررسی مسئله تجرد دست یافت.

صنعتی شدن، از جمله عواملی بود که ساختارهای جوامع را دچار تغییرات زیادی کرد. تغییرات ناشی از صنعتی شدن در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی اتفاق افتاد و یکی از تغییرات اساسی موثر از صنعتی شدن، نهاد خانواده است. خانواده از لحاظ ساختاری، کارکردی، روابط درونی و همچنین چگونگی شکل‌گیری دچار تغییرات فراوانی شد. نولان و لنسکی^۱ تحولات در خانواده بر اثر صنعتی شدن را شامل کوچکتر شدن ابعاد خانوار، کاهش نقش خانواده در فعالیت‌های اجتماعی، افزایش میزان طلاق و دگرگونی نقش زنان و جوانان می‌دانند (نولان و لنسکی، ۱۳۸۰: ۴۵۲). در جامعه جدید برخلاف جامعه ماقبل صنعتی که هویت براساس عضویت در خانواده معنا می‌یافت، هویت براساس کار معنا می‌یابد. در خانواده جدید، الگوی سنتی انتخاب همسر دچار تغییرات فراوانی شده است (غفاری، ۱۳۸۵: ۲۸۲). ویلیام گود^۲ به گستره تأثیرات نوسازی بر خانواده و الگوهای ازدواج باور دارد. گود، تغییرات بوجود آمده در خانواده و توسعه خانواده‌های جدید از نوع اروپایی را نتیجه اجتناب‌ناپذیر، دگرگونی‌های ساختاری در جامعه و دگرگونی‌های ایدئولوژیکی می‌داند. به عقیده وی، زمانی که دگرگونی‌های ساختاری مانند صنعتی شدن، شهرنشینی و دگرگونی‌های ایدئولوژیکی در سطح کلان رخ دهد، سازمان‌های سطوح خرد همانند خانواده نیز در راستای آنها متحول می‌شوند (اعزازی، ۱۳۸۰: ۱۷). پیتر سی اسمیت^۳ در این مورد معتقد است، عوامل موثر بر ساختار خانواده و نتایج آن‌ها بسیار پیچیده و برای جوامع غیر غربی متفاوت و متغیر است. با این حال یک نتیجه مشترک پدید آمده که طی آن تغییر اجتماعی منجر به ازدواج دیرتر مردان و زنان تقریباً در تمامی زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی مورد بررسی شده است (اسمیت، ۱۹۸۰).

گیدنز معتقد است که عناصری مانند عشق و روابط صمیمی و جنسی را باید در تأثیر مدرنیته بررسی کرد. به باور او، تغییر شکل صمیمیت با هویت شخصی و شیوه‌های زندگی ارتباط دارد و رابطه ناب و هویت شخصی به شدت درهم آمیخته‌اند (گیدنز، ۱۳۹۴: ۲۲). گیدنز رابطه ناب را برخلاف پیوندهای شخصی در جامعه سنتی که وابسته به عوامل بیرون از زندگی اجتماعی و اقتصادی است، می‌داند. برای روشن شدن این مسئله، مفهوم ازدواج را می‌توان در نظر گرفت که در گذشته ازدواج نوعی قرارداد بوده که با ابتکار

1. Nolan and Lenski

2. William j. good

3. Peter c. smith

والدین تحقق می‌یافت و به شدت تحت تاثیر ملاحظات اقتصادی قرار داشت. در دنیای جدید که الزام‌های بیرونی در حال ریشه کن شدن است، ازدواج بیش از پیش به صورت رابطه‌ای درآمده که دلیل پیدایش و ادامه آن براساس احساس رضایت عاطفی است (گیدنز، ۱۳۹۴: ۱۳۱). گیدنز همچنین بی‌اعتمادی را یکی از تبعات دوران مدرن می‌داند که در اثر دور شدن از نظم اجتماعی سنتی به وجود آمده است. بی‌اعتمادی در روابط اجتماعی به سطح روابط فردی و درون خانواده نیز منتقل می‌شود (گیدنز، ۱۳۸۸: ۱۴۴). به دلیل این بی‌اعتمادی، افراد با احتیاط بیشتری ازدواج می‌کنند و حتی گاهی ممکن است از این کار انصراف دهند (گیدنز، ۱۳۹۴: ۱۲۱).

موقعیت میدانی فرد در فضای اجتماعی، گزینه‌های فرد را تعیین می‌کنند و در مقابل، هیتاس فرد نحوه مواجهه فرد با این گزینه‌ها را مشخص می‌کند. براین اساس چگونگی حرکت کشران در فضای اجتماعی در جهت بالا و پایین و جذب و طرد توسط میدان و هیتاس قابل توضیح است. افراد به دنبال دستیابی به سرمایه‌های مختلف هستند تا بتوانند در میدان‌های مختلف حضور یابند. بورديو نشان می‌دهد افرادی که مختصات سرمایه مورد نیاز برای موقعیت جدید در میدان را ندارند، از ورود به موقعیت مورد نظر خود محروم می‌مانند (گرنفل، ۱۳۸۹: ۱۱۷). بدین ترتیب، افراد به دنبال دستیابی به سرمایه‌های مختلف هستند تا بتوانند در میدان‌های مختلف حضور یابند. بورديو خانواده را از مهمترین مکان‌های انباشت و انتقال سرمایه می‌داند. بر این اساس، تغییر و تفاوت بین نسلی خانواده‌ها در ایران ناشی از رقابت بر سر دستیابی به انواع سرمایه در میدان‌ها و عرصه‌های مختلف اجتماعی است. جوانان برای رسیدن به تحصیلات و مدارج علمی تلاش می‌کنند به خصوص زنان که راه دستیابی به سرمایه فرهنگی و تغییر سلسله مراتب قدرت در خانواده را افزایش آگاهی و کسب مدارک دانشگاهی می‌دانند. این افزایش آگاهی و تحصیلات بالا و به تبع آن فرصت‌های شغلی موجود، تغییرات ارزشی در خانواده‌ها ایجاد کرده است. از پیامدهای این تغییر ارزشی، تغییر و بالا رفتن سن ازدواج است (سرای و اجاقلو، ۱۳۹۲: ۲۶).

جهانی شدن نیز تاثیرات فراوانی در نهادهای اجتماعی و بخصوص خانواده داشته است. از تاثیرات اساسی جهانی شدن در نهاد خانواده، تغییر نقش‌های سنتی و ثابت و از پیش تعیین شده اعضای خانواده است. نقش‌های محول در ازدواج سنتی، مردان را به عنوان نان آور خانواده و حضور در فضای خارج از خانه و زنان را به عنوان مسئول کارهای خانگی معرفی می‌کرد. این تقسیم بندی امروزه تغییر یافته است. حضور گسترده زنان شاغل در زندگی اجتماعی، تغییر و تنوع شکل‌های ازدواج در جوامع غربی، تنزل جایگاه ازدواج سنتی، جابجایی نقش‌های اکتسابی با نقش‌های محول برای زنان در فضای فرهنگی و همچنین کاهش اثر ازدواج در فرآیند هویت‌یابی فرد از پیامدهای تغییر نقش در عصر جهانی شدن است (تافلر، ۱۳۷۰: ۳۰۸-۲۸۸). وسایل ارتباط جمعی نیز به عنوان یکی از ابزارهای جهانی شدن باعث نزدیکی سلیقه‌ها، خواست‌ها و انتظارات تمامی ساکنان یک جامعه شده است. زنان به عنوان گروهی که هویت شان بیشتر در ارتباط با خانواده تعریف می‌شود، در فرایند جهانی شدن که فرهنگ‌های گوناگونی را در دسترس افراد و گروه‌های مختلف قرار داده و دنیا و مراجع اجتماعی آن‌ها را اضافه کرده است، بیش از دیگر افراد به بازتعریف هویت خود پرداخته‌اند. این تعریف جدید از هویت باعث پدید آمدن سبک زندگی جدیدی شده است (سروش و حسینی، ۱۳۹۲: ۵۵). در نتیجه تغییرات حاصل از جهانی شدن، ارزش‌ها و نقش‌های سنتی تغییر یافته و الگوی جدید هویت

یابی و سبک زندگی رواج یافته است. براین اساس، ازدواج که از تعریف‌کننده‌های اصلی هویت و سبک زندگی در گذشته بود دچار تحول شده و از اولویت خارج شده است.

روش‌شناسی پژوهش

آینده پژوهی، پژوهشی فرارشته‌ای با رویکردهای فکری مختلف، تنوری‌ها و روش‌های کمی و کیفی، نگرش‌ها و کاربردهای مختلف است. آینده پژوهی، دیدگاهی نظام‌مند، ابتکاری و چندرشته‌ای برای تلاش‌های انسان برای خلق و بررسی آینده است. ظرفیت‌های اساسی آینده پژوهی، شکل‌دهی و مدل‌سازی اطلاعات آینده‌نگر و پردازش طرح‌های مربوط به آینده است (اسلاتر، ۲۰۰۲: ۳۵۰). وندل بل معتقد است که بزرگترین هدف آینده پژوهی، حفظ و ارتقای سطح رفاه بشر و ظرفیت‌های تداوم حیات او می‌باشد. در سطوح پایین‌تر، اهداف آینده پژوهی کشف، ابداع، ارزیابی و پیشنهاد آینده‌های ممکن و محتمل و مرجع است (بل، ۱۳۹۵: ۲۲۰). رواج و گسترش آینده پژوهی در سال‌های اخیر باعث رشد رویکردها و تکنیک‌ها و روش‌های مربوط به آن شده است. رشته‌ها و حوزه‌های بسیاری در مطالعات خود از این رویکرد علمی بهره می‌برند. به دلیل این تنوع و تکرر روش‌های متنوعی در آینده پژوهی مورد استفاده قرار می‌گیرد. گوده^۱ نیز یک روش مدون برای شناسایی آینده ارائه داده است. روش گوده شامل چندین مرحله است: شناسایی متغیرهای کلیدی موثر بر سیستم با استفاده از روش تحلیل ساختاری^۲ و نرم افزار میک مک^۳، تحلیل استراتژی‌های بازیگران با استفاده از روش مکتور^۴، شناسایی فرضیات محتمل براساس متغیرهای کلیدی شناسایی شده با استفاده از روش اسمیک^۵، شناسایی سناریوهای محتمل با استفاده از روش موروفول^۶ و ارزیابی سناریوها با استفاده از روش مولتی فول^۷. نکته قابل توجه در روش شناسی گوده این است که روش سناریو، دارای رویکردی ماژولار است (گوده، ۱۹۹۴: ۷۰). ماژولار بودن این روش به این معناست که می‌توان هم مجموعه کامل روش را مورد استفاده قرار داد و هم می‌توان بر حسب نیاز یک یا چند مرحله از این روش را به صورت مستقل به کار برد. به عنوان مثال، اگر هدف شناسایی مسائل یا عوامل کلیدی است از تحلیل ساختاری و روش میک مک استفاده می‌شود. اگر هدف از پژوهش، بررسی احتمال وقوع فرضیات آینده و همچنین بررسی احتمال وقوع شرطی و متقابل فرضیات باشد می‌توان از روش اسمیک استفاده کرد.

در این پژوهش با استفاده از بسته نرم افزاری اسمیک در پی شناسایی احتمال وقوع پیشران‌های تجرد هستیم. برای این منظور ابتدا پیشران‌های تجرد شناسایی می‌شود. برای دست‌یابی به پیشران‌های تجرد، در ابتدا با استفاده از بررسی مطالعات و پژوهش‌های تجربی و نظری و همچنین استفاده از نظرات خبرگان، عوامل موثر بر تجرد در ایران شناسایی و استخراج شد. برای استخراج عوامل موثر بر تجرد از فراتحلیل مطالعات و روش دلفی استفاده گردید. عوامل استخراج شده در اختیار خبرگان قرار گرفت و خبرگان درباره

1. Godet
2. Structural Analysis
3. MICMAC
4. MACTOR
5. SMIC PROB - EXPERT
6. MORPHOL
7. MULTIPOL

میزان اهمیت و تاثیر هر کدام از عوامل نظر دادند. پس از تجمیع نظرات خبرگان، برخی از متغیرها اصلاح، حذف و اضافه شد. ۱۰۴ متغیر باقی مانده، به شکل پیشران تنظیم شد و در چارچوب ماتریس اثرات متقابل بار دیگر در اختیار خبرگان قرار گرفت. خبرگان با توجه به اندازه اثرگذاری- اثرپذیری پیشران ها بر یکدیگر ماتریس را تکمیل کردند. تجمیع نظرات خبرگان وارد نرم افزار میک مک شد و مورد تجزیه و تحلیل و تفسیر قرار گرفت. بدین ترتیب پیشران‌های اصلی موثر بر مجرد در ایران شناسایی شدند.^۱ پیشران‌های اصلی شناسایی شده، به صورت فرضیاتی درباره آینده طراحی شد. این فرضیات در قالب ماتریس استاندارد اثرات متقابل در اختیار خبرگان قرار گرفت و یک بار در باره میزان احتمال وقوع هر فرض و بار دیگر در باره احتمال وقوع شرطی و عدم وقوع شرطی هر یک از فرض ها نظر دادند. برای هر تعداد فرض، مقدار احتمال وقوع اولیه و احتمال وقوع هر فرض در صورت وقوع فرض دیگر و احتمال وقوع هر فرض در صورت عدم وقوع فرض دیگر از خبرگان خواسته می شود و در ادامه داده‌های خام مستخرج از ماتریس، وارد نرم افزار اسمیک خواهد شد (گوده، ۱۹۹۴: ۱۴۳).

جامعه آماری این پژوهش، متشکل از بیست نفر از متخصصان حوزه خانواده و ازدواج می باشد. این متخصصان شامل اساتید دانشگاه در رشته مرتبط، پژوهشگران حوزه خانواده و ازدواج و کارشناسان این حوزه با سابقه اجرایی در حوزه ازدواج می باشند. براساس ویژگی‌های جامعه آماری که کارشناسان و خبرگان را شامل می شود، نمونه گیری هدفمند ملاک عمل قرار گرفت. در نمونه گیری هدفمند شرکت کنندگان توسط پژوهشگر انتخاب می شوند، زیرا یا به صورت مشخص دارای ویژگی یا پدیده مورد نظر هستند و یا غنی از اطلاعات در موردی خاص هستند. در واقع، این روش زمانی استفاده می شود که نیاز به نمونه‌های خیره باشد (جلالی، ۱۳۹۱: ۳۱۳). براین اساس، کارشناسان و خبرگانی که دارای سوابق پژوهشی و مطالعاتی و اجرایی در زمینه ازدواج و جوانان می باشند، انتخاب شدند. در جدول ۱ لیست خبرگان پاسخگو در پژوهش مشاهده می شود:

جدول ۱: مشخصات خبرگان پاسخگو در پژوهش

شغل	تحصیلات	تعداد
اعضای هیات علمی	دکتر	۸
کارشناسان و مدیران اجرایی	کارشناسی ارشد و دکتر	۴
پژوهشگران	دکتر	۸

در این مرحله، شش فرض درباره آینده مجرد ارائه شد. گرچه درباره هر موضوعی می توان گمانه‌های بسیاری مطرح کرد، اما نتایج مراحل قبلی محقق را قادر می سازد تا تعداد گمانه ها را کاهش دهد و به تعداد ۵ تا ۶ برساند (گوده و دورنس، ۲۰۱۱: ۸۳). پس از تعیین و طراحی فرضیات مربوط به مجرد، این فرضیات در سه ماتریس در اختیار خبرگان قرار گرفت. خبرگان درباره احتمال وقوع فرضیات و همچنین احتمال شرطی وقوع و احتمال شرطی عدم وقوع هر کدام از فرضیات در صورت رخداد فرض‌های دیگر نظر دادند. نظرات خبرگان

۱. توضیحات تفصیلی درباره پیشران ها و روش دستیابی به پیشران ها در مقاله شناسایی و تحلیل پیشران‌های مجرد در ایران موجود است. این مقاله در فصلنامه مسائل اجتماعی ایران در دست چاپ است.

وارد نرم افزار smic-prob expert شد. تجمیع نظرات خبرگان در نرم افزار مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نرم افزار داده ها را تصحیح می کند و احتمال وقوع فرض ها را به صورت سازگار با قوانین احتمالات ارائه می دهد. همچنین، احتمال مربوط به سناریوهای شکل گرفته از ترکیب فرض ها در این مرحله به دست می آید. از ترکیب تعداد n فرض، تعداد ۲ به توان n سناریو شکل می گیرد. به طور مثال، اگر ۵ فرض داشته باشیم، تعداد ۳۲ سناریو و اگر ۶ فرض داشته باشیم، تعداد ۶۴ سناریو خواهیم داشت. نتایج نرم افزار کمک می کند از میان این تعداد، مواردی را که بر حسب احتمال وقوع ارزش بررسی و مطالعه دارند را انتخاب کنیم (گوده، ۲۰۱۲: ۶۰). نرم افزار اسمیک علاوه بر سناریوهای بالقوه، تحلیل حساسیت فرض ها را نیز در اختیار ما قرار می دهد. به این ترتیب با توجه به فرض های تعریف شده، تحلیل حساسیت دو نتیجه ارائه می دهد: حساسیت تاثیر و حساسیت وابستگی. این دو آزمون نشان می دهند که تغییر احتمال یک فرض به چه میزان تغییر احتمال فرض های دیگر را تخمین می زند. به این ترتیب می توان فرضی که دارای بیشترین احتمال تاثیرگذاری بر احتمال وقوع فرض های دیگر است و همچنین فرض با بیشترین تاثیرپذیری از احتمال وقوع فرض های دیگر را شناسایی نمود.

یافته‌های پژوهش

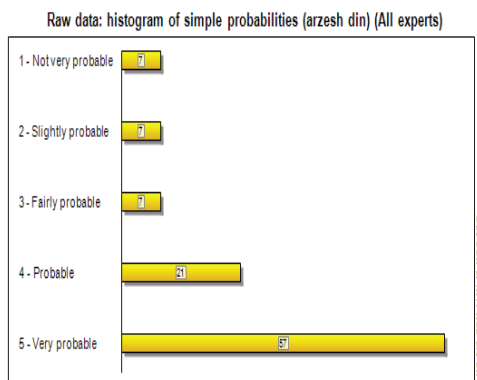
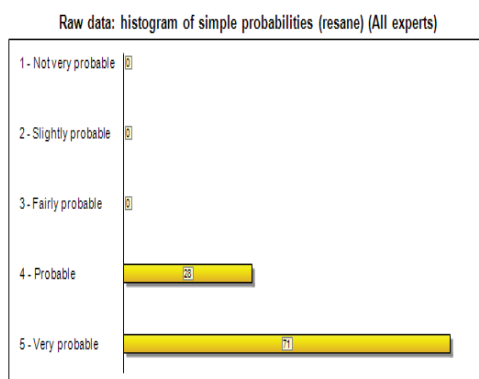
همان گونه که بیان شد، برای طراحی فرضیات آینده مجرد از پیشران هایی که در مرحله تحلیل ساختاری و براساس تجمیع و تجزیه و تحلیل نظر خبرگان و با استفاده از نرم افزار میک مک حاصل شده بود، استفاده گردید. بر مبنای این پیشران های کلیدی و با مشورت خبرگان، شش فرض برای آینده مجرد در ایران تعریف شد. برخی از فرض ها تنها با در نظر گرفتن یک متغیر و برخی از ترکیب و اجماع چند پیشران حاصل شده اند. فرض های ساخته شده در جدول ۲ قابل مشاهده است:

جدول ۲: فرضیات آینده مجرد ایران

ردیف	فرضیات
فرض ۱	میزان پایبندی به ارزش های دینی و سنتی در جامعه کاهش می یابد.
فرض ۲	تاثیر رسانه های جمعی و شبکه های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان افزایش می یابد.
فرض ۳	دولت برنامه های کارآمدی برای تسهیل ازدواج جوانان ارائه نخواهد داد.
فرض ۴	ساختارهای اقتصادی بهبود نخواهد یافت و هزینه های شروع زندگی مشترک افزایش می یابد.
فرض ۵	معیارهای جدید برای انتخاب همسر در جامعه گسترش خواهد یافت.
فرض ۶	بدیل های هویت آفرین جایگزین ازدواج (مانند شغل و موقعیت اجتماعی) گسترش می یابد.

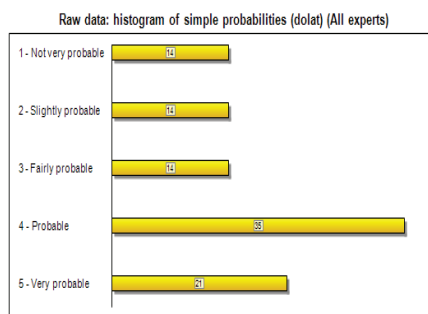
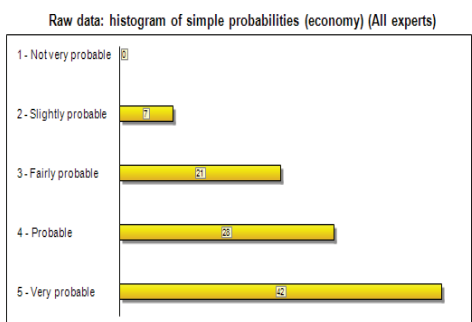
احتمال وقوع فرض‌های آینده مجرد

پس از طراحی فرض‌های آینده مجرد در ایران، این فرض‌ها به شکل ماتریس در اختیار خبرگان قرار گرفت تا درباره احتمال وقوع این فرض‌ها در آینده نظر دهند. نظرات خبرگان وارد نرم افزار شد و خروجی‌ها مورد تفسیر قرار گرفت. تجمیع نظرات خبرگان درباره احتمال وقوع هر فرض به تفکیک به دست آمده است. نظرات خبرگان در قالب طیف پنج تایی از گزینه «نه چندان محتمل»، «کمی محتمل»، «نسبتاً محتمل»، «محتمل» و «خیلی محتمل» دسته بندی شده است. در شکل ۱ احتمال وقوع هر یک از فرض‌های شش گانه براساس این طیف پنج تایی قابل مشاهده است. براساس تفسیر داده ها، ۵۷ درصد خبرگان احتمال وقوع فرض اول «میزان پایداری به ارزش‌های دینی و سنتی در جامعه کاهش می‌یابد.» را «خیلی محتمل» و ۲۱ درصد «محتمل» ارزیابی کرده اند. در مجموع می‌توان گفت فرض اول از نگاه خبرگان، فرض محتملی است. احتمال وقوع فرض دوم یعنی افزایش تاثیر رسانه‌های جمعی بر نگرش جوانان، از نظر ۷۱ درصد خبرگان خیلی محتمل و از نظر ۲۸ درصد آن‌ها محتمل ارزیابی شده است که نشان دهنده احتمال وقوع بسیار بالای این فرض از نظر خبرگان است. احتمال وقوع فرض سوم (عدم ارائه ارائه برنامه‌های کارآمد توسط دولت)، طبق نظرات ۲۱ درصد خبرگان بسیار محتمل و از نظر ۳۵ درصد محتمل ارزیابی شده است و می‌توان آن را فرض نسبتاً محتملی از نظر خبرگان دانست. فرض چهارم (عدم بهبود ساختارهای اقتصادی) نیز از نظر ۴۲ درصد آرا خبرگان، خیلی محتمل و از نظر ۲۸ درصد محتمل ارزیابی شد که نشان دهنده احتمال وقوع بالای این فرض از نظر خبرگان است. ۷۱ درصد صاحب‌نظران درباره احتمال وقوع فرض معیارهای جایگزین انتخاب همسر خیلی محتمل و ۲۱ درصد احتمال وقوع محتمل را بیان کرده اند. براین اساس این فرض نیز از نظر صاحب‌نظران بسیار محتمل ارزیابی شده است و در نهایت فرض ششم (گسترش بدیل‌های هویت آفرین) توسط ۴۲ درصد خبرگان دارای احتمال وقوع خیلی محتمل و توسط ۲۱ درصد متخصصان محتمل ارزیابی شده است که در کل می‌توان گفت فرض محتملی از نگاه خبرگان است.

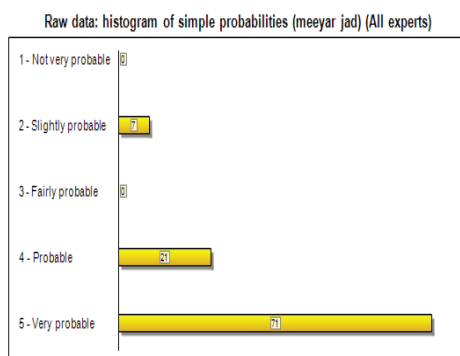
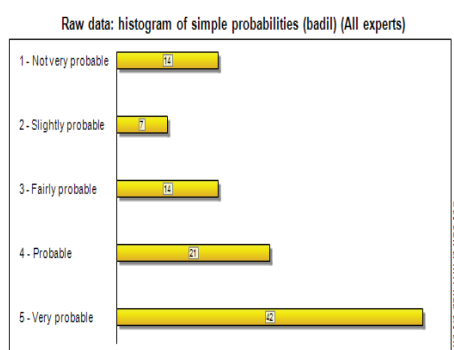
H۲. احتمال وقوع فرض افزایش تاثیر رسانه‌ها بر نگرش جوانان

H۱. احتمال وقوع فرض کاهش پابندی به ارزش‌های دینی

H۴. احتمال وقوع فرض عدم بهبود ساختارهای اقتصادی

H۳. احتمال وقوع فرض کاهش ارائه برنامه کارآمد دولت

H۶. احتمال وقوع فرض اولویت یافتن بدیل‌های جایگزین ازدواج

H۵. احتمال وقوع فرض گسترش معیارهای جدید انتخاب همسر

شکل ۱: نمودار درصد احتمال وقوع هریک از فرض‌ها

از میان شش فرض مطرح شده، فرض دوم (افزایش تاثیر رسانه ها بر نگرش جوانان) و فرض پنجم (گسترش معیارهای جدید انتخاب همسر) به ترتیب از نظر ۹۹ و ۹۲ درصد خبرگان محتمل ارزیابی شده اند که نشان دهنده احتمال وقوع بسیار بالایی برای این فرض ها می باشد.

احتمالات شرطی وقوع فرض ها

در کنار بررسی احتمال وقوع ساده هر یک از فرض ها، می توان اثرات متقابل فرض ها را در نرم افزار اسمیک بررسی کرد. برای تعیین اثرات متقابل فرض ها، بار دیگر فرضیات به شکل ماتریس اثرات متقابل و در دو حالت، وقوع یک فرض به شرط وقوع فرض های دیگر و حالت دیگر وقوع یک فرض در صورت عدم وقوع فرض های دیگر، در اختیار خبرگان قرار گرفت. خبرگان دو ماتریس را به صورت مستقل تکمیل نمودند. نظرات خبرگان به شکل ماتریس اثرات متقابل وارد نرم افزار شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در جدول ۳، اثرات متقابل فرض ها در صورت وقوع فروض دیگر مشاهده می شود. در تفسیر این جدول به طور مثال، اثر فرض دوم را بر فرض اول در نظر می گیریم. خبرگان احتمال وقوع فرض اول یعنی «کاهش پابندی به ارزش دینی و سنتی» را $70/3$ درصد ارزیابی کرده اند. در ماتریس اثرات متقابل احتمالات، خبرگان باید برآورد کنند در صورتی که فرض دوم ($H2$) به وقوع بپیوندد، مقدار احتمال وقوع فرض اول ($H1$) چقدر خواهد بود. همان گونه که در جدول نیز مشاهده می شود، براساس نظر خبرگان، اگر فرض «افزایش تاثیر رسانه های جمعی و شبکه های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان» رخ دهد، مقدار احتمال وقوع فرض کاهش پابندی به ارزش دینی و سنتی از $70/3$ به عدد $88/8$ درصد خواهد رسید. به همین ترتیب تمامی سلول های جدول قابل تفسیر می باشد. براین اساس در این ماتریس احتمال وقوع هر فرض به صورت وابسته به هر کدام از فرض ها مورد ارزیابی قرار می گیرد. در جدول ۴، ماتریس اثرات متقابل عدم وقوع هر فرض بر فرض های دیگر آمده است. در این جدول اعداد هر سلول، درصد احتمال وقوع هر فرض در صورتی که فرض دیگر به وقوع نپیوندد را نشان می دهد. برای تفسیر این جدول به عنوان مثال، اثر عدم وقوع فرض ($H5$) را بر فرض ($H6$) را در نظر می گیریم. خبرگان نظر می دهند که اگر فرض پنجم ($H5$) رخ ندهد، آنگاه احتمال وقوع فرض ششم ($H6$) چقدر خواهد بود. احتمال وقوع فرض ششم یعنی گسترش بدیل های هویت آفرین جایگزین ازدواج از نظر خبرگان $63/2$ برآورد شده است. حال اگر فرض «گسترش معیارهای جدید برای انتخاب همسر» در جامعه رخ ندهد، احتمال وقوع این فرض به $21/3$ درصد خواهید رسید. تمامی فرض های دیگر ماتریس به همین ترتیب قابل توضیح و تفسیر هستند. در واقع، در این ماتریس احتمال رخداد هر فرض در صورت نبود هر کدام از فرض ها به صورت مستقل برآورد می شود. دو ماتریس احتمال وقوع شرطی و احتمال عدم وقوع شرطی، اثرات متقابل بین فرض ها و همچنین تاثیرگذاری و تاثیرپذیری فرض ها از یکدیگر را آشکار می کند. داده های این بخش می تواند برای تحلیل حساسیت هر یک از فروض به کار گرفته شود.

جدول ۳: اثرات متقابل وقوع هر فرض بر فرض‌های دیگر

فرضیات	احتمال وقوع	کاهش پابندی به ارزش دینی و سنتی	افزایش تاثیر رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان	عدم ارائه برنامه‌های کارآمدی برای تسهیل ازدواج توسط دولت	عدم بهبود ساختارهای اقتصادی و افزایش هزینه زندگی	گسترش معیارهای جدید برای انتخاب همسر	گسترش بدیل‌های هویت آفرین جایگزین ازدواج
کاهش پابندی به ارزش دینی و سنتی	۷۰/۳	۷۰/۳	۸۸/۸	۸۶	۸۹/۵	۸۸/۶	۸۷/۵
افزایش تاثیر رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان	۷۴/۶	۹۴/۳	۷۴/۶	۹۰/۸	۹۵/۲	۹۴	۹۵/۷
عدم ارائه برنامه‌های کارآمدی برای تسهیل ازدواج توسط دولت	۴۹/۸	۶۰/۹	۶۰/۷	۴۹/۸	۶۸/۹	۵۹/۳	۵۹
عدم بهبود ساختارهای اقتصادی و افزایش هزینه زندگی	۶۰/۲	۷۶/۷	۷۶/۸	۸۳/۳	۶۰/۲	۷۳/۸	۷۵
گسترش معیارهای جدید برای انتخاب همسر	۷۰/۹	۸۹/۴	۸۹/۴	۸۴/۴	۸۶/۹	۷۰/۹	۹۰/۲
گسترش بدیل‌های هویت آفرین جایگزین ازدواج	۶۳/۲	۷۸/۷	۸۱/۱	۷۴/۸	۷۸/۷	۸۰/۴	۶۳/۲

جدول ۴: اثرات متقابل عدم وقوع هر فرض بر فرض های دیگر

فرضیات	احتمال وقوع	کاهش پایداری به ارزش دینی و سنتی	افزایش تاثیر رسانه های جمعی و شبکه های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان	عدم ارائه برنامه های کارآمدی برای تسهیل ازدواج توسط دولت	عدم بهبود ساختارهای اقتصادی و افزایش هزینه زندگی	گسترش معیارهای جدید برای انتخاب همسر	گسترش بدیل های هویت آفرین جایگزین ازدواج
کاهش پایداری به ارزش دینی و سنتی	۷۰/۳	-	۱۵/۳	۵۴/۷	۴۱/۲	۲۵/۶	۴۰/۶
افزایش تاثیر رسانه های جمعی و شبکه های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان	۷۴/۶	۲۸	-	۵۸/۴	۴۳/۴	۲۷/۲	۳۸/۴
عدم ارائه برنامه های کارآمدی برای تسهیل ازدواج توسط دولت	۴۹/۸	۲۳/۵	۱۷/۹	-	۲۱	۲۶/۷	۳۴/۱
عدم بهبود ساختارهای اقتصادی و افزایش هزینه زندگی	۶۰/۲	۲۱/۴	۱۱/۵	۳۷/۳	-	۲۷/۲	۳۴/۸
گسترش معیارهای جدید برای انتخاب همسر	۷۰/۹	۲۷/۲	۱۶/۶	۵۷/۵	۴۶/۷	-	۳۷/۸
گسترش بدیل های هویت آفرین جایگزین ازدواج	۶۳/۲	۲۶/۵	۱۰/۸	۵۱/۷	۳۹/۷	۲۱/۳	-

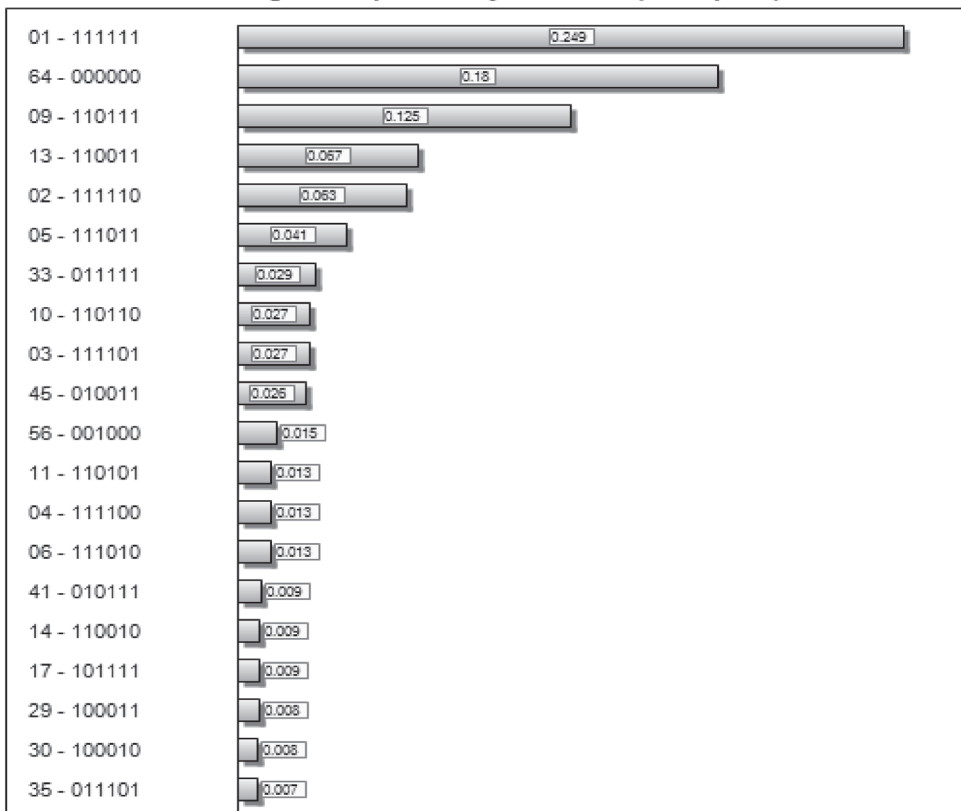
منبع: یافته های پژوهش

احتمال وقوع سناریوهای بالقوه برای پیشران های تجرد

از ترکیب فرض های مختلف و براساس نظرات خبرگان درباره احتمال وقوع فرض ها و اثرات متقابل فرض ها، احتمالات مربوط به سناریوهای بالقوه شکل می گیرد. از تعداد n فرض، تعداد ۲ به توان n سناریو شکل می گیرد. به عبارتی، اگر ۶ فرض داشته باشیم، تعداد ۶۴ سناریو خواهیم داشت. نتایج نرم افزار به ما کمک می کند از میان این سناریوها، مواردی را که برحسب احتمال وقوع، ارزش مطالعه تکمیلی دارد را

انتخاب کنیم (گوده، ۲۰۱۲: ۶۰). همان‌طور که توضیح داده شد بر اساس پیشران‌های حاصل از مرحله تحلیل ساختاری شش فرض برای آینده تجرد ایران در سال ۱۴۱۴ در نظر گرفته شد. برای هر یک از این فرض‌ها، دو حالت قابل تصور است: اینکه فرض محقق شود یا محقق نشود. حال اگر همه فرض‌ها را با هم در نظر بگیریم و با در نظر گرفتن دو حالت قابل تصور برای هر فرض، در مجموع ۶۴ حالت از ترکیب این فرض‌ها حاصل می‌شود. این ۶۴ حالت سناریوهای بالقوه را تشکیل می‌دهند. برای نشان دادن حالت فرض‌ها در هر سناریو از سیستم باینری (صفر و یک) استفاده می‌شود. صفر به معنای عدم وقوع فرض و یک به معنای وقوع فرض در نظر گرفته می‌شود. در شکل ۲، ۲۰ سناریوی بالقوه دارای بیشترین احتمال وقوع قابل مشاهده است. سناریوی بالقوه شماره یک با (۱۱۱۱۱۱) نمایش داده شده است. این عدد به این معنا است که در این سناریو تمامی شش فرض موجود در جدول ۲ به وقوع پیوندد. سناریوی شماره ۶۴ در رتبه دوم از نظر احتمال وقوع قرار دارد. حالت (۰۰۰۰۰۰) نشان دهنده آن است که هیچ کدام از شش فرض در این سناریو به وقوع نمی‌پیوندد.

Histogram of probability scenarios (All experts)

شکل ۲: سناریوهای بالقوه براساس احتمال وقوع

در جدول ۴ براساس بالاترین میزان احتمال وقوع سناریوهای ۶۴ گانه، ده سناریوی بالقوه برآمده از فرض‌های شش گانه براساس درصد احتمال وقوع هریک و همچنین تاثیر فرض‌ها در سناریوها آمده است. در ستون اول جدول، ده سناریو با بالاترین احتمال وقوع برآمده از فرض‌ها قابل مشاهده است. ستون دوم جدول نیز نشان دهنده میزان احتمال وقوع هر یک از سناریوهای بالقوه منتج از فرض‌ها از دیدگاه خبرگان است. ستون‌های دیگر در جدول، فرض‌های اول تا ششم را نشان می‌دهند.^۱ همان گونه که در این جدول مشاهده می‌شود احتمال وقوع سناریوی بالقوه شماره یک، یعنی حالتی که تمامی فرض‌ها در آینده رخ دهند، نزدیک به ۲۵ درصد است. سناریوی شماره ۶۴ با احتمال وقوع ۱۸ درصد پس از آن قرار دارد. در این سناریوی بالقوه هیچ کدام از شش فرض به وقوع نمی‌پیوندد. رتبه سوم احتمال وقوع مربوط به سناریو شماره ۹ می‌باشد که در این سناریو تمامی فروض پژوهش بجز فرض سوم (دولت برنامه‌های کارآمدی برای تسهیل ازدواج جوانان ارائه نخواهد داد) رخ خواهد داد. با توجه به جدول ۵ سه سناریوی اول شناسایی شده در این بخش در مجموع از بین ۶۴ سناریوی احتمالی، تقریباً ۵۵/۵ درصد احتمال وقوع کل سناریوها را به خود اختصاص داده اند.

جدول ۵: احتمال وقوع ده سناریوی بالقوه برآمده از فرضیات

سناریو	احتمال وقوع	H1	H2	H3	H4	H5	H6
۱	۰/۲۴۹						
۶۴	۰/۱۸						
۹	۰/۱۲۵						
۱۳	۰/۰۶۷						
۲	۰/۰۶۳						
۵	۰/۰۴۱						
۳۳	۰/۰۲۹						
۱۰	۰/۰۲۷						
۳	۰/۰۲۷						
۴۵	۰/۰۲۶						

منبع: یافته‌های پژوهش

۱. هریک از فرض‌های H1 تا H6 در جدول ۱ به صورت کامل آمده است.

تحلیل حساسیت^۱

تحلیل حساسیت، مقدار تغییر احتمال (ΔP_j) از فرض j به علت تغییر احتمال (ΔP_i) از گمانه i را تخمین می‌زند. نتایج تحلیل حساسیت به شکل ماتریس کشش ارائه می‌شوند. این نتایج به برنامه ریزان و مدیران کمک می‌کند از میان استراتژی‌های جایگزین، بهترین را انتخاب کنند. ضرایب کشش^۲ نشان می‌دهند که اگر احتمال وقوع هر فرض مقدار مشخصی تغییر کند، تاثیر آن بر سایر فرض‌ها چقدر خواهد بود. مقادیر این ماتریس نیز توسط نرم افزار محاسبه می‌شود. جدول ۶ نتایج حاصل از تحلیل حساسیت هر یک از فروض را نمایش می‌دهد. تغییر در احتمال وقوع هر یک از فرض‌ها یا واریانس تغییرات برابر با ۰/۱ در نظر گرفته شده است؛ به این صورت که اگر احتمال وقوع فرض اول ۰/۱ بیشتر شود، احتمال وقوع فرض‌های دیگر چقدر افزایش یا کاهش (که با اعداد مثبت و منفی نمایش داده می‌شود) خواهد یافت. به عنوان مثال، در سطر اول اگر احتمال وقوع فرض اول (کاهش پایداری به ارزش دینی و سنتی) ۰/۱ بیشتر شود، احتمال وقوع فرض دوم (افزایش تاثیر رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان) ۰/۱۰ افزایش می‌یابد. با تفسیر مقادیر این ماتریس به خصوص از طریق جمع سطری و ستونی آن، می‌توان فهمید که حساسیت کدام یک از فرض‌ها نسبت به تغییرات بیشتر است.

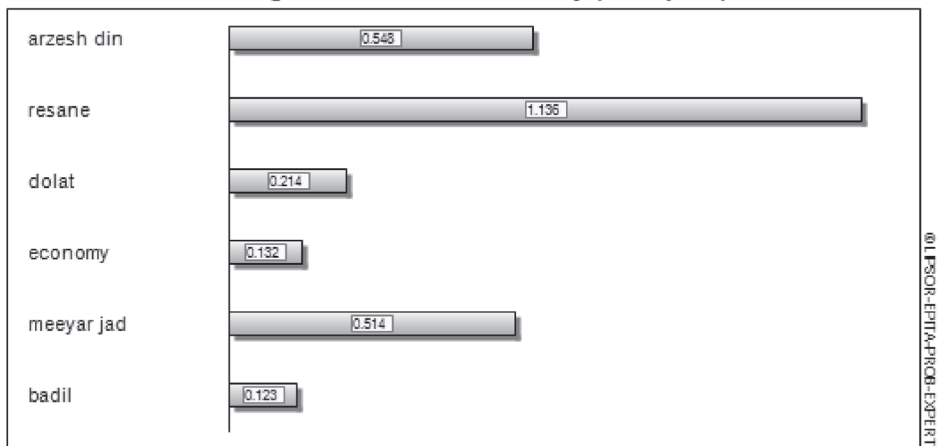
جدول ۶: تغییرات حساسیت هر فرض براساس فرض‌های دیگر

ارزش دینی	رسانه‌ها	ناکارآمدی دولت	ساختار اقتصادی	معیارهای جدید	بدیل هویت آفرین	جمع
۱	۰/۱۰۱	۰/۱۰۶	۰/۱۳۶	۰/۱۰۱	۰/۱۰۴	۰/۵۴۸
۰/۲۱۵	۱	۰/۲۰۲	۰/۲۵۷	۰/۲۱	۰/۲۵۱	۱/۱۳۶
۰/-۰۴۹	۰/-۰۵۲	۱	۰/۰۰۱	۰/-۰۵۹	۰/-۰۵۲	۰/۲۱۴
۰/۰۱۳	۰/۰۰۸	۰/۰۸۸	۱	۰/-۰۱۴	۰/۰۱	۰/۱۳۲
۰/۱۱	۰/۱۰۶	۰/۰۶۸	۰/۰۹۵	۱	۰/۱۳۶	۰/۵۱۴
۰/۰۲۲	۰/۰۳۷	۰/۰۰۵	۰/۰۲۷	۰/۰۳۲	۱	۰/۱۲۳
۰/۴۰۹	۰/۳۰۳	۰/۴۶۹	۰/۵۱۷	۰/۴۱۶	۰/۵۵۲	-

1. Sensitivity analysis
2. Elasticity coefficients

تحلیل حساسیت فرض ها به شکل نمودار حساسیت^۱ و در دو حالت نمودار حساسیت تاثیر^۲ و نمودار حساسیت وابستگی^۳ نمایش داده می شود. در شکل ۳، نمودار حساسیت تاثیر آمده است. این نمودار نشان دهنده میزان تاثیرگذاری هر فرض بر فرض های دیگر می باشد. همان گونه که در شکل مشاهده می شود، میزان تاثیرگذاری فرض «افزایش تاثیر رسانه های جمعی و شبکه های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان» بر سایر فرض ها ۱/۱۳۶ است که بالاترین میزان تاثیرگذاری بر فرض هاست. از سوی دیگر، فرض گسترش بدیل های هویت آفرین دارای کمترین میزان تاثیرگذاری می باشد. این عدد از جمع سطری میزان اثرگذاری این فرض بر سایر فرض ها به دست آمده است. معنای تاثیرگذاری یک فرض بر دیگر فرض ها این است که تغییر در احتمال وقوع فرض افزایش تاثیر رسانه ها، بیش از سایرین، باعث تغییر احتمالات فرض های دیگر می شود.

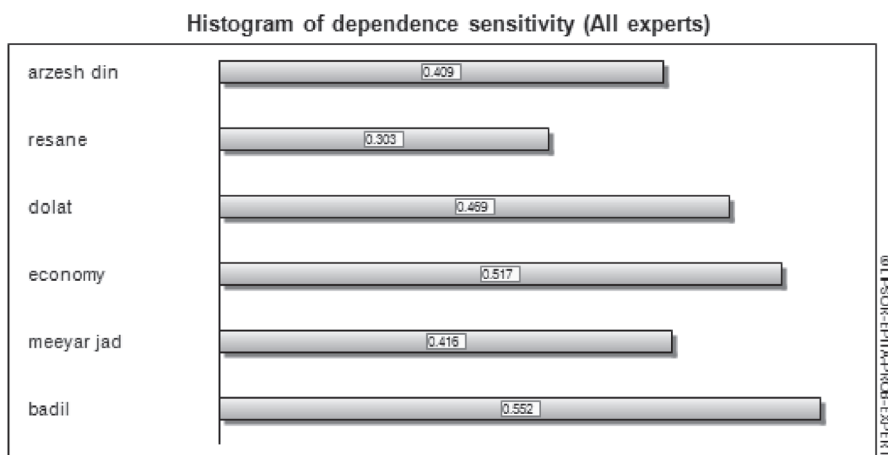
Histogram of influence sensitivity (All experts)

شکل ۳: نمودار حساسیت تاثیر

نمودار حساسیت وابستگی که در شکل ۴ آمده است، مقدار تاثیرپذیری فرض ها از یکدیگر را نشان می دهد. همان گونه که در این شکل می توان دید، مقدار تاثیرپذیری فرض «گسترش بدیل های هویت آفرین جایگزین ازدواج» از سایر فرض ها برابر با عدد ۰/۵۵۲ است. براین اساس می توان گفت که این فرض بالاترین میزان وابستگی به فرض های دیگر را دارد؛ یعنی تغییر در فرض گسترش بدیل های هویت آفرین، با درجه بالایی تابعی از تغییر در احتمال وقوع فرض های دیگر است و می توان آن را تاثیرپذیرترین فرض برشمرد.

1. Sensitivity histograms
2. Influence sensitivity
3. Dependence sensitivity

شکل ۴: نمودار حساسیت وابستگی

بحث و نتیجه‌گیری

ازدواج سرآغاز تشکیل خانواده و خانواده یکی از قدیمی‌ترین نهادهای اجتماعی است. اهمیت خانواده به عنوان اولین و مهم‌ترین نهادی که در ساخت شخصیت و هویت افراد مطرح است، آشکار می‌شود. خانواده با تمامی نهادهای جامعه ارتباط دارد، از آنها تاثیر گرفته و بر آن‌ها تاثیر می‌گذارد. پس هرگونه تغییرات در خانواده، متاثر و زمینه ساز تغییرات در جامعه است (جواهری و ستوده، ۱۳۹۵: ۱۷۱). به دلیل اهمیت خانواده، ازدواج به عنوان راه رسیدن به آن به عنوان هنجاری پذیرفته شده در تمامی کشورهای دنیا محسوب می‌شود (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶: ۹۹). گرچه ازدواج یک عمل ارادی و تابع خواسته و تمایلات فردی است، با این حال تحت تاثیر متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی و حتی سیاسی قرار دارد (کاظمی پور، ۱۳۸۳: ۱۰۳). طی دهه‌های اخیر ساختار خانواده و الگوی ازدواج در جهان دچار تغییرات فراوانی شده است. کشور ما نیز در کنار دیگر کشورهای جهان شاهد تغییر در الگوی ازدواج و سن ازدواج و همچنین گسترش تجرد می‌باشد. اهمیت ازدواج برای تشکیل خانواده با در نظر گرفتن تاکید فرهنگی و دینی بر ازدواج و همچنین میزان جمعیت بالای جوان در کشور ما، بیشتر آشکار می‌شود. با توجه به آمار و اطلاعات که نشان دهنده رشد روزافزون میزان تجرد در کشور است، نیاز به بررسی وضعیت تجرد و روند آن در آینده داریم. با شناخت وضعیت آینده تجرد در کشور، برنامه ریزان و سیاست‌گذاران حوزه می‌توانند برای این مسئله در آینده برنامه ریزی‌های لازم را به عمل آورند. در پژوهش حاضر با استفاده از روش گوده و نرم افزار اسمیک در پی شناسایی احتمال وقوع سناریوهای مرتبط با پیشران‌های تجرد در ایران ۱۴۱۴ بوده ایم. براساس این روش با استفاده از پیشران‌های تجرد در کشور که حاصل مطالعه دیگری درباره تجرد در ایران است، فرضیاتی برای آینده مطرح شد. فرضیات در اختیار خبرگان قرار گرفت تا درباره احتمال وقوع هر فرض در سال ۱۴۱۴ نظر دهند. همچنین از خبرگان خواسته شد که درباره اثرات احتمالی وقوع هر فرض در صورت وقوع فروض دیگر یا در صورت عدم وقوع فروض دیگر نظر دهند. نظرات خبرگان در نرم افزار smic مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتایج تفسیر شد. پس از بررسی احتمال

وقوع ساده و شرطی فرض ها، احتمالات مربوط به سناریوهایی شکل گرفته از ترکیب فرض ها به دست آمد. در این میان، بیشترین احتمال وقوع مربوط به سناریوی بالقوه شماره ۱ با حدود ۲۵ درصد است. در این سناریو هر شش فرض اولیه به وقوع می پیوندد. براساس این سناریو در سال ۱۴۱۴، پابندی به ارزش های دینی و سنتی کاهش می یابد. همان گونه که مطالعات و نظریات نیز نشان می دهند با ورود مدرنیته و تغییر در ساختارهای اقتصادی- اجتماعی، تغییر در نگرش ها و ارزش های اجتماعی رخ می دهد. تاثیر رسانه ها و جهانی شدن نیز این تغییرات را گسترده تر کرده است. بدین ترتیب، ارزش های جدید اجتماعی گسترش می یابد و ارزش ها و رفتارهای مبتنی بر مذهب و سنت کم رنگ تر می شود. هابرماس معتقد است که مدرنیته با گسترش آزادی های فردی و اجتماعی، افزایش فضاهای ارتباطی و سکولار شدن، تغییر در ارزش های اجتماعی، تفوق ارزش های فردگرایانه، تنوع روزافزون سبک زندگی و تاثیرات ناهمگون بر عادت ها، ارزش ها و تصورات باعث فاصله گرفتن از رفتارهای مبتنی بر مذهب و سنت شده است. به دنبال این تغییر و تحولات فردی شدن روابط افراد، ذره ای شدن خانواده و از دست رفتن جایگاه مسئولیت پذیری و تعهد اجتماعی، شکل گیری الگوهای جدیدی از روابط بین دو جنس به میان خواهد آمد (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۵). تاثیر رسانه ها و شبکه های اجتماعی بر نگرش جوانان افزایش خواهد یافت که با توجه به نظریاتی مانند نظریه کاشت گربنر و نظریه یادگیری باندورا این فرض پشتیبانی می شود. گیدنز معتقد است که رسانه ها امکان بازاندیشی در سنت ها را فراهم می کنند. از نظر او، رسانه ها عامل موثر در شکل دهی به جهان اجتماعی هستند (گیدنز، ۱۳۹۲). از طریق رسانه ها، افراد امکان دستیابی به اطلاعات و داده های جدید و متنوع از تمامی نقاط جهان را دارند که این امر می تواند باعث تغییر و بازاندیشی در ارزش ها، سنت ها و نگرش ها شود. در ادامه تغییرات در نهادها و ارزش های اجتماعی، معیارهای جدید برای ازدواج و انتخاب همسر رواج می یابد. نظر گیدنز درباره تغییر معیار ازدواج از حالت قراردادی به انتخابی و اهمیت یافتن صمیمیت و عشق (گیدنز، ۱۳۹۴) تایید کننده این فرض است. هویت فردی و اجتماعی افراد دیگر بر مبنای ملاک های سنتی موجود و گذشته مانند ازدواج تعریف نمی شود و افراد به ویژه جوانان به دنبال راه های جدیدی مانند تحصیلات، کسب شغل و استقلال مالی برای هویت یابی هستند. نظریات هویت یابی گیدنز، جنکینز و کاستلز همگی در راستای این فرض هستند. از سوی دیگر، ساختارهای اقتصادی که با مشکلاتی مانند تورم و ناامنی شغلی روبرو هستند نمی تواند بر مشکلات خود غلبه کنند. دولت و نهادهای مرتبط با امور جوانان نیز برنامه ها و تسهیلات مناسبی برای تسهیل ازدواج جوانان ارائه نمی دهند. مرتن معتقد است که اگر میان اهداف نهادی شده و ابزارهای نهادی شده ارتباط متقابل وجود داشته باشد، انسجام اجتماعی به وجود می آید. ازدواج زمانی رخ می دهد که جامعه بتواند اهداف مشخص فرهنگی و راه های وصول به آن ها را تعیین کند تا جامعه به انسجام برسد و تداوم یابد. اگر اهداف مشخص شده توسط جامعه مانند ازدواج با ابزارهای تحقق و راه های رسیدن به آن ناسازگار باشد، جامعه دچار عدم تعادل و عدم انسجام می شود (تهایی، ۱۳۸۲). ازدواج نکردن و باقی ماندن در تجرد، نمونه ای از این عدم تعادل می باشد. براساس این سناریو که احتمال وقوع نزدیک به ۲۵ درصد نیز دارد تجرد در کشور در سال ۱۴۱۴ رشد بسیاری خواهد داشت. پس از آن سناریوی شماره ۶۴ با احتمال وقوع ۱۸ درصد قرار دارد که در این حالت های هیچ کدام از فرض های شش گانه رخ نمی دهند. براساس این سناریو در سال ۱۴۱۴ پابندی به ارزش های دینی و سنتی کاهش نمی یابد، معیارهای انتخاب همسر نیز دگرگون نخواهد شد و همچنین بدیل های هویت آفرین

جایگزین ازدواج نخواهند شد. تاثیر رسانه‌ها نیز بر نگرش جوانان افزایش نخواهد یافت و ساختارهای اقتصادی کشور ضعیف‌تر نخواهد شد. این سناریو نزدیکترین حالت به وضع موجود مجرد در کشور است. سناریوی شماره ۹ نیز با احتمال وقوع ۱۲/۵ سومین سناریوی محتمل است. در این سناریو پنج فرض به وقوع می‌پیوندد و تنها فرض «عدم ارائه برنامه‌های کارآمد توسط دولت» محقق نمی‌شود. سه سناریوی اول در مجموع بیش از ۵۵ درصد احتمالات را به خود اختصاص می‌دهند که نشان‌دهنده قدرت این سناریوها می‌باشد. همان‌گونه که بیان شد تحلیل حساسیت نشان می‌دهد که تغییر در احتمال وقوع هر فرض، به چه میزان منجر به تغییر در احتمال وقوع فرض‌های دیگر می‌شود. نتایج حاصل از تحلیل حساسیت فرضیات نشان می‌دهد که فرض «افزایش تاثیر رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی بر تغییر نگرش جوانان» تاثیرگذارترین متغیر بر آینده مجرد در ایران است. بدین ترتیب افزایش احتمال تاثیر رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی بر نگرش جوانان بیشتر از سایر فرض‌ها می‌تواند موجب تغییر در احتمال کاهش پابندی به ارزش‌های دینی و سنتی، گسترش بدیل‌های هویتی آفرین جایگزین ازدواج و دیگر فرض‌ها شود. در واقع، فرض‌های دیگر موجود در تحقیق تا حد زیادی به تغییرات در این فرض حساس خواهند بود. نتیجه حساسیت تاثیر که اهمیت فرض تاثیر رسانه‌ها را آشکار کرده است می‌تواند اهمیت و اولویت برنامه‌ریزی و سیاستگذاری در این زمینه را نشان دهد. همچنین براساس نتایج حساسیت وابستگی، فرض «گسترش بدیل‌های هویت آفرین جایگزین ازدواج» بالاترین میزان وابستگی را دارد که نشان‌دهنده بیشترین میزان تاثیرپذیری از سایر فرض‌هاست و تغییرات در فرض‌های دیگر می‌تواند بر این فرض بسیار تاثیرگذار باشد.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی. (۱۳۸۶). جامعه شناسی خانواده ایرانی. تهران: انتشارات سمت
- اعزازی، شهبلا. (۱۳۷۶). جامعه شناسی خانواده با تاکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر. تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان
- بل، وندل. (۱۳۹۵). مبانی آینده پژوهی (تاریخچه، اهداف و دانش). مصطفی تقوی و محسن محقق. تهران: موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری های دفاعی
- پرهوده، فرزاد؛ فاتحی، ابوالقاسم و مرادی، اکبر. (۱۳۹۸). «گرایش دانشجویان مرد ۲۶ سال به بالا به مجرد نسبی و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزادشهر اسلام آباد غرب)». مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه شناسی. سال دوم، شماره ۱ (پیاپی: ۴)، ۳۵-۵۲.
- تافلر، آلون. (۱۳۷۰). موج سوم. شهیندخت خوارزمی. چاپ پنجم، تهران: نشر نو
- تنهایی، حسین ابوالحسن. (۱۳۸۲). جامعه شناسی نظری. تهران: بهمن برنا
- جلالی، رستم. (۱۳۹۱). «نمونه گیری در پژوهش های کیفی». تحقیقات کیفی در علوم سلامت. سال ۱، شماره ۴: ۳۱۰-۳۲۰.
- جواهری، فاطمه و ستوده هلالی، مینا. (۱۳۹۵). «تمایل به زندگی مجردی». مجموعه مقالات گزارش وضعیت اجتماعی کشور. تهران: شورای اجتماعی کشور و پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. جلد اول: ۱۷۱-۲۱۲.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۷۸). جامعه شناسی ارتباطات. تهران: اطلاعات
- سرایی، حسن و او جاقلو، سجاد. (۱۳۹۲). «مطالعه نسلی تغییر ارزش ازدواج در ایران مطالعه موردی: زنان شهر زنجان». مطالعات توسعه اجتماعی ایران. سال پنجم، شماره ۴، ۴۱-۱۹.
- سروش، مریم و حسینی، مریم. (۱۳۹۲). «جهانی شدن، هویت مستقل از خانواده و سبک زندگی زنان شهری». فصلنامه زن و جامعه. سال چهارم، شماره ۱، صص ۵۳-۷۴.
- سفیری، خدیجه و شهانواز، سارا. (۱۳۹۴). «بررسی تجرد و هویت با استفاده از نظریه زمینه ای (مورد مطالعه: دختران مجرد بالای ۳۵ سال شهرستان لاهیجان)». فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی. دوره چهارم، شماره ۳، ۳۷-۹.
- شهانواز، سارا و آزاده، منصوره اعظم. (۱۳۹۷). «فرا ترکیب مطالعات تجرد در ایران». مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان. سال ۱۶، شماره ۴، ۴۳-۷۸.
- غفاری، غلامرضا و ابراهیمی لویه، عادل. (۱۳۸۵). جامعه شناسی تغییرات اجتماعی. چاپ سوم، تهران: آگرا و لویه
- فرضی زاده، زهرا. (۱۳۹۳). «طرد اجتماعی دختران روستایی مجرد». مجله توسعه روستایی. دوره ششم، شماره ۱، صص ۱۲۳-۱۴۶.
- قانع عزآبادی، فرزانه؛ کیانپور، مسعود و قاسمی، وحید. (۱۳۹۴). «نگرش اجتماعی نسبت به تجرد دختران ۳۰ سال و بالاتر (مورد مطالعه: شهر یزد)». فصلنامه پژوهش های جامعه شناسی معاصر. سال ۴، شماره ۷، صص ۱۲۷-۹۹.

- کاظمی پور، شهلا. (۱۳۸۳). «تحول سن ازدواج زنان در ایران و عوامل جمعیتی موثر بر آن». فصلنامه پژوهش زنان. شماره ۳: ۱۰۳-۱۲۴.
- کاوه فیروز، زینب و صارم، اعظم. (۱۳۹۵). «بررسی تاثیر مولفه‌های سبک زندگی بر نگرش دختران مجرد در باب ازدواج (مطالعه شاغلان دانشگاه علوم پزشکی شیراز)». مسائل اجتماعی ایران. سال ۸، شماره ۱: ۷۳-۹۵.
- کوششی، مجید و قربانی، زهرا. (۱۳۹۱). «مطالعه جمعیت شناختی تاثیر جوان همسری بر ازدواج دختران». مطالعات اجتماعی و روانشناختی زنان. سال ۱۰، شماره ۲، صص ۱۰۹-۱۳۴.
- گرنفل، مایکل. (۱۳۸۹). مفاهیم کلیدی بوردیو. محمد مهدی لیبی. نشر افکار
- گلن، جروم سی و گوردون، تنودور جی. (۱۳۹۵). مرجع روش شناسی آینده پژوهی. ابوذر سیفی گلستان. دوره ۳ جلدی. تهران: دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۹۴). تجدد و تشخیص. ناصر موفقیان. چاپ دهم، تهران: نشر نی
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۹۲). پیامدهای مدرنیت. محسن ثلاثی. چاپ هفتم، تهران: نشر مرکز
- لیندگرن، ماتس و باند هولد، هانس. (۱۳۹۰). طراحی سناریو: پیوند بین آینده و راهبر. عزیز تاتاری. تهران: مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی
- مهدوی، محمد صادق؛ کلدی، علیرضا و جمند، بهاره. (۱۳۹۵). «بررسی عوامل اجتماعی موثر بر بی رغبتی جوانان شهری به ازدواج (مورد مطالعه: شهر تهران)». فصلنامه مطالعات جامعه شناختی شهری. سال ششم، شماره ۱۹: ۳۳-۶۰.
- موسانی، میثم و فندرسی، لیلا السادات. (۱۳۹۵). «تاثیر سرمایه اقتصادی بر وضعیت تاهل (مطالعه موردی: شهر بهشهر)». زن در فرهنگ و هنر. دوره ۸، شماره ۲، ۲۶۴-۲۴۹.
- مولایی، محمد مهدی؛ طالبیان، حامد و عابدی، حمید. (۱۳۹۶). «سناریوهای مسائل فضای مجازی ایران در سال ۱۳۹۵». مطالعات رسانه‌های نوین. سال ۳، شماره ۹، ۱۱۵-۷۷.
- نولان، پاتریک و لنسکی، گرهارد. (۱۳۸۰). جامعه‌های انسانی؛ مقدمه‌ای بر جامعه شناسی کلان. ناصر موفقیان. تهران: نشر نی

- Berg-Cross, L. et al. (2004). "Single Professional Women: A Global Phenomenon Challenges and Opportunities". *Journal of International Women's Studies*, Vol 5: 34-59.
- Godet, M. & Durance, P. (2011). *Strategic Foresight for Corporate and Regional Development*. DUNOD & UNESCO.
- Godet, M. (1994). *From anticipation to action: A handbook of strategic prospective*. Préface by Joseph F. Coates. UNESCO Publishing.
- Godet, M. (2012). "A tool-box for scenario planning". In *'Futures Research Methodology Version 3.0'*. The Millennium Project.
- Loughran, D S. and Zissimopoulos, J M. (2004). "Are There Gains to Delaying Marriage? The Effect of Age at First Marriage on Career Development and Wages". RAND Labor and Population working paper series, November 8.

- Murayama, S. (2001). **“Regional standardization in the age at marriage: A comparative study of pre-Industrial Germany and Japan”**. The History of the Family, Vol. 6, No. 2: 303-324.
- Slaughter, R. A. (2002). **“New thinking for a New Millennium: The knowledge base of futures studies”**. Routledge
- Slaughter, R. (1995). **“New Thinking for New Millennium”**. Futures,
- Smith, c.p. (1980). **“Asian marriage patterns in transition”**. Journal of family history, 58-96. <https://doi.org/10.1177/036319908000500104>.
- Suleman, Q. Aslam, H. Habib, M. Yasmeen, K. Jalalian, M. Akhtar, Z. Akhtar, B. (2115). **“Exploring Factors Affecting Girls' Education at Secondary Level: A Case of Karak District, Pakistan”**. Journal of Education and Practice, 6(13), 35-113.
- Vu, L. (2009). **“Age at first marriage in Vietnam: Trends and determinants”**. Paper presented in Population Association of America, Annual meeting, Detroit: 30 April-2 May 2006.

درک و تفسیر چگونگی فرایند قربانی شدن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی

ستار پروین^۱
بهزاد خدری^۲
قباد کاظمی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۲/۱۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۳/۷

یکی از مهمترین تهدیدها علیه وجود امنیت در بین اقشار مختلف جامعه، وقوع جرائم در بستر آن جامعه است که به دنبال آن قربانیانی همراه با انواع پیامدهای روانی، اقتصادی و اجتماعی را به بار می آورد. این پژوهش تلاش دارد تا به بررسی قربانی شناسی جرائم جوانان در بین دانشجویان با توجه به بسترها و زمینه های اجتماعی مسئله بپردازد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف درک و تفسیر چگونگی فرایند قربانی شدن از دیدگاه قربانیان صورت می گیرد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانشجویان مقاطع تحصیلی سه گانه است که در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ در دانشگاه علامه طباطبائی مشغول به تحصیل بودند. شیوه نمونه گیری، هدفمند و حجم نمونه برابر با ۳۰ نفر از دانشجویان بود. روش پژوهش کیفی بود و داده های پژوهش با استفاده از مصاحبه نیمه ساخت یافته گردآوری و با تکنیک تحلیل مضمون مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که قربانی جرم سرقت شدن در میان دانشجویان بیشتر از هرگونه جرم دیگری رواج دارد. همچنین، بیشتر قربانیان در ساعات پایانی روز و شب هنگام، قربانی جرم می شوند. بیشتر قربانیان معتقدند که ترجیح می دهند به شیوه ای شخصی با قضیه برخورد کنند؛ یعنی راهبردهای مواجهه شخصی و حل کردن موضوع را از طریق

۱. دانشیار، گروه مددکاری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Sparvin1359@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری، مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

۳. استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

مهارت‌های حل مسئله فردی بر مواجهه‌های ساختاری و مراجعه به نهادها ترجیح می‌دهند. قربانیان جرم، با سه مرحله تفکر کردن، احساس کردن و تجربه کردن، با اتفاق حادث شده مواجه می‌شوند. همچنین مهمترین پیامدهای تجربه قربانی شدن برای قربانیان شامل انگاره انحطاط هنجارهای اجتماعی، درماندگی روانشناختی، سرزنش خویش، مواجهه جنون آمیز، اضمحلال سرمایه و مسائل اقتصادی می‌باشد.

واژگان کلیدی: قربانی شناسی، جرم، راهبرد ها، پیامدها، دانشجویان و دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

قربانی (بزه دیده) شناسی^۱ شاخه‌ای از جرم شناسی است که به طور خاص به مطالعه قربانیان جرم می‌پردازد. جرم شناسانی که به بررسی مجرمان می‌پردازند، این سوال را مطرح می‌کنند که کدام عوامل خطر سبب می‌شود تا افراد مرتکب جرم شوند. در عوض جرم شناسان حوزه قربانیان جرم می‌پرسند که چرا برخی افراد، خانواده‌ها و گروه‌ها، بیشتر هدف جرائم قرار می‌گیرند. قربانی شدن یک فرایند اتفاقی نیست. قربانی شدن همانند مجرم شدن، فرایندی است که مجموعه‌ای از ویژگی‌های فردی، جمعیتی و محیطی الگو مندی را در بر می‌گیرد (Walsh and Ellis, 2007: 828).

یکی از مهمترین تهدیدها علیه وجود امنیت در بین اقشار مختلف جامعه، وقوع جرائم در بستر آن جامعه است که به دنبال آن قربانیانی همراه با انواع پیامدهای روانی، اقتصادی و اجتماعی را به بار می‌آورد. بر اساس آمار و اطلاعات موجود، روند جرائم در اغلب جوامع رو به رشد است. این روند افزایشی از مکانی به مکانی دیگر بسته به نوع جرم دارای تفاوت‌هایی است و دلایل و انگیزه‌های خاص خود را دارد. وقوع انواع جرم، مشکلات متعددی را در سطح جامعه به وجود می‌آورد و از یک طرف موجب ناامنی، دلهره، هراس و آشفتگی شهروندان می‌گردد و از طرف دیگر، سلامت شهر را به خطر می‌اندازد و موجب می‌شود تا سیستم قضایی و انتظامی کشور بودجه‌ای کلان را صرف کشف جرم، تعقیب و دستگیری و نگهداری مجرمان، رسیدگی‌های قضایی و مجازات آنها نماید (زنگی آبادی و رحیمی نادر، ۱۳۹۸؛ نصیری و همکاران، ۱۳۹۶). اما سوال اصلی این است که قربانی شدن دانشجویان چه تاثیری می‌تواند بر زندگی آنها داشته باشد. در بین دانشجویان، تنیدگی‌های دوره تحصیلی، تضادهای قومی و فرهنگی، احساساتی مبنی بر مورد تبعیض سیاسی، عقیدتی، نژادی و جنسیتی قرار گرفتن، وجود دارد. در کشور ما نیز گاه گاهی این موارد به صورت حاد درآمده و بر جنبه‌های مختلف زندگی دانشجویان اثر می‌گذارد و سلامتی این قشر را به خطر می‌اندازد و توجهی ویژه را می‌طلبد. از سوی دیگر، با توجه به اینکه دانشجویان در دوره خاص رشدی و تحول خود هستند و به اصطلاح در دوره «گذار» به سر می‌برند، لذا همواره در معرض تنیدگی هستند و عوامل تنیدگی‌زای بی‌شماری را تجربه می‌کنند که بر ابعاد سلامتی آنها تاثیرگذار است. در یک نگاه دیگر می‌توان گفت که تغییرات مربوط به تحول، انطباق با روش جدید مطالعه و سبک زندگی، جدایی از محیط‌های آشنا و حمایت‌کننده، رفتارهای گروهی و فشارهای ناشی از آن، رویدادهای مختلف کشور و فرهنگ موجود در دانشگاه همگی دست به دست هم داده، می‌توانند دانشجویان را تحت فرسودگی و خستگی جسمانی، روانی و اجتماعی شدید قرار دهند و تمام ابعاد زندگی، از جمله سلامتی آنها را به مخاطره اندازند- که بی تردید، مشاوره و مداخله همه جانبه افراد مسئول در حوزه‌های مختلف (مددکاری اجتماعی، روانشناسی و...) را می‌طلبد. حال اگر به همه این موارد تجربه شده، قربانی شدن را بیفزاییم، درک خواهیم نمود که چگونه زندگی و آینده یک دانشجو مورد تهدید قرار می‌گیرد و به عبارتی سرنوشت او عوض خواهد شد. در حوزه جرم شناسی جوانان، مسائل مربوط به جرم و وقوع آن بیشتر به سمت چرایی پدیده و مجرمان متمرکز است و کمتر به افراد قربانی پرداخته می‌شود. لذا با توجه به کمبود پژوهش‌ها در این، حوزه، ضرورت انجام چنین پژوهش‌های علمی آشکار می‌گردد.

قربانی شدن، احساساتی مانند افسردگی، گناه، خودسرزنشی^۱، خودکارامدی^۲ و عزت نفس ضعیف را ایجاد می کند. مطالعه‌ای در انگلیس که بر روی قربانیان سرقت از منازل انجام شده نشان می دهد که ۶۵ درصد قربانیان با خشم، ۳۰ درصد با ترس از قربانی شدن مجدد و ۱۹ درصد با بی خوابی واکنش نشان می دهند (همان: ۴۳۷). پژوهشی که در مورد قربانیان سو استفاده جنسی انجام شده است نشان می دهد که سو استفاده جنسی زودرس در خانه، اثر مستقیم مثبتی بر قربانی شدن زنان در دوره‌های بعدی در خیابان دارد و احتمال آن را افزایش می دهد. بعلاوه، آنها را در معرض جرم و مجرم قرار می دهد (Tyler and et al, 2000). قربانی شدن، هزینه‌های فردی و اجتماعی زیادی را بر افراد و جامعه تحمیل می کند که ضرورت بررسی حاضر را بیش از پیش آشکار می سازد؛ از آن جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. هزینه‌های قربانی: هزینه‌های اقتصادی فردی مانند هزینه‌های مراقبت پزشکی، از دست دادن درآمد و خسارت‌های مالی؛
 ۲. هزینه‌های نظام قضایی: مانند هزینه‌های رجوع به کلاتری، دادسرا و دادگاه، گرفتن وکیل و هزینه‌های دادرسی و احتمالاً درج سوء پیشینه قضایی؛
 ۳. هزینه‌های مربوط به دوره زندگی مجرمانه^۳: هزینه‌های فرصت مربوط به انتخاب مجرم برای درگیری در فعالیت‌های غیر قانونی به جای فعالیت‌ها قانونی و مولد، از جمله هزینه‌های مربوط به حمایت از خانواده‌های مجرمان؛
 ۴. هزینه‌های ناملموس^۴: هزینه‌های غیرمستقیمی که قربانیان تجربه می کنند و صدمه می بینند مانند درد و رنج، کاهش کیفیت زندگی، بیماری‌های روان شناختی (مک کولیستر به نقل از Siegel, 2017: 70). با توجه به پیامدهای ذکر شده، ضرورت بررسی، پیشگیری و درمان مطرح می شود که حیطه را برای ورود در مانگرانی همچون روانشناسان، مشاوران و مددکاران اجتماعی فراهم می نماید.
- دانشگاه علامه طباطبائی به عنوان یکی از دانشگاه‌های تخصصی کشور هر ساله پذیرای جوانان بسیاری از سرتاسر کشور می باشد. در حال حاضر، حدود ۱۷ هزار نفر از جوانان در مقاطع تحصیلی مختلف در این دانشگاه مشغول به تحصیل هستند. کمیت و کیفیت زندگی دانشجویان همواره یکی از دغدغه‌های مسئولان دانشگاه بوده و هست. جرم و انواع آسیب‌های اجتماعی می تواند زندگی دانشجویان جوان را با چالش مواجه سازد. جوانان مانند هریک از گروه‌های جامعه، در عین اینکه می توانند مرتکب رفتارهای کجروانه گردند، می توانند قربانی جرائم نیز بشوند. شواهد نشان می دهد که برخی از جوانان بیشتر احتمال دارد که قربانی جرائم مختلف مانند سرقت، انواع خشونت، جرائم سایبری در محیط‌های داخل دانشگاه - مانند خوابگاه- و بیرون آن یعنی محیط‌های شهری قرار گیرند. این پژوهش تلاش دارد تا به بررسی قربانی شناسی جرائم جوانان در بین دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی با توجه به بسترها و زمینه‌های اجتماعی مسئله بپردازد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف درک و تفسیر چگونگی فرایند قربانی شدن از دیدگاه قربانیان صورت می گیرد. به عبارتی، در پی پاسخ به سئالات زیر است:

1. self-blame
2. self-efficacy
3. crime career
4. intangible

در فرآیند قربانی شدن، قربانیان چگونه این فرآیند را تجربه می کنند و مهمترین پیامدها و راهبردهای مواجهه آنها با وضعیت قربانی شدن چگونه است؟

پژوهش فوق در ابتدا به مرور نظری و تجربی حوزه بزه دیده شناسی و روش شناسی پژوهش می پردازد. در ادامه نوع و ماهیت جرم، ماهیت قربانیان و مجرمان، نقش آفرینی قربانیان در فرآیند قربانی شدن، فرآیند قربانی شدن برای قربانیان، تجربه کردن پیامد، راهبردهای مواجهه با قربانی شدن، نتیجه گیری و پیشنهادات سیاستی مورد کنکاش قرار می گیرد.

پیشینه پژوهش

صادقی فسانی و میرحسینی (۱۳۹۰) تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر بزه دیدگی زنان شهر تهران با روش کیفی» از طریق مصاحبه های عمیق با ۶۵ زن ۱۹ تا ۶۰ ساله تهرانی انجام داده اند. یافته های این تحقیق حاکی از آن است که زنان مصاحبه شونده عواملی نظیر بی احتیاطی زنان، نوع فعالیت های روزمره، نوع رفتار و پوشش، خشونت در حوزه خصوصی و عمومی، نابسامانی خانوادگی وضعف در جامعه پذیری، نا کارآمدی یا نبود قوانین حمایتی و اجتماعی، عدم آموزش روش های دفاع از خود، درهم ریختگی فضای شهری، وجود مکان های جرم خیز و مخفی نظیر زیرگذرها و معابر تاریک، وجود نابسامانی های اجتماعی و اقتصادی نظیر بیکاری و فقر را درکنار ویژگی های فیزیولوژیک و زیستی، از جمله مهمترین دلایل بزه دیدگی می دانند.

زینالی (۱۳۸۳) در تحقیقی با عنوان «اثرات فقدان حمایت کیفری مناسب از زنان بر بزه دیدگی آنان» نشان می دهد که قانونگذار کیفری ایران در قانون مجازات اسلامی نه تنها از یک سیاست کیفری افتراقی (ویژه) برای حمایت از زنان پیروی نکرده است، بلکه با عدول منفی از اصل تساوی افراد در برابر قانون کیفری، از آنها در برابر تعرضات مجرمانه علیه تمامیت جسمانی شان، حمایت کمتری نموده است. همین حمایت کیفری کمتر از زنان در برابر تعرضات جسمانی به عنوان عاملی در جهت بالا بودن ضریب و احتمال بزه دیدگی آنها عمل کرده است.

مالجو (۱۳۸۹) پژوهشی با عنوان «تجاوز به محارم: زمینه ها، استراتژی های متجاوز و واکنش های بزه دیده» انجام داده است. روش این پژوهش به دلیل تازگی و حساسیت آن، کیفی و از نوع اتنوگرافیک بوده است. داده ها با استفاده از مصاحبه عمیق، رجوع به اسناد و مدارک، مشاهده و پرسشنامه جمع آوری شده و نمونه ای از ۳۹ مورد از زنان و دخترانی که در خانواده تحت تجاوز جنسی پدر یا برادر قرار گرفته اند، به روش در دسترس و هدفمند بررسی شده اند. نتایج این پژوهش نشان می دهد که استراتژی های آزارجنسی در چهارگروه قابل طبقه بندی است: ۱) استراتژی های اجبار و خشونت جسمانی؛ ۲) استراتژی های تحریکات عاطفی و ارباب احساسی؛ ۳) استراتژی های اقتصادی و ۴) استراتژی های فریبکارانه. همچنین بنابر پاسخ های مربوطه، چهار واکنش در زنان شناسایی شده اند که به ترتیب، سکوت، مقاومت، اعتراض و خروج می باشند. هر چقدر زنان آزار دیده برخوردار از شبکه های فردی و حمایت های اجتماعی باشند، امکان واکنش اعتراض و رفتار فعالانه بیشتر خواهد بود و هر چه این حمایت ها کمتر باشد، واکنش های منفعلانه، بیشتر است. همچنین نتایج این پژوهش نشان می دهد تجاوز جنسی به محارم بیشتر از آنکه مسئله ای روانی باشد، مسئله ای اجتماعی است و مردسالاری و شکل روابط قدرت در خانواده و همچنین حاکمیت انگاره های مالکانه در روابط والدین و فرزندان، از مهمترین

زمینه‌های شکل‌گیری آن است.

جین چوئی و همکاران^۱ (۲۰۱۰) مطالعه‌ای در موسسه «میانجی‌گری^۲ مجرمان با قربانیان» با موضوع قربانی‌شناسی، نیازهای قربانیان و توانمندسازی، در ایالات متحده با روش کیفی و بررسی تجارب زیسته قربانیان (۳۴ مورد مصاحبه عمیق) انجام داده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که قربانیان سه نیاز اساسی را مطرح می‌کنند: (۱) در میان گذاشتن تجارب قربانی شدن با دیگران؛ (۲) به دست آوردن اطلاعات بیشتر در باب شیوه‌های تطابق با وضعیت پیش آمده؛ (۳) دریافت کردن یک معذرت خالصانه از مجرم. همچنین قربانیان معتقدند که دو نیاز اول به عنوان یک فعالیت مفید برای فهم آنها از حادثه اتفاق افتاده و در نهایت در فرایند توانمندسازی و تطابق بسیار مفید است.

کی‌وی و همکاران^۳ (۲۰۱۸) در پژوهشی با «عنوان شخصیت و قربانی شدن در ایالات متحده» به علت و چرایی وقوع قربانی شدن می‌پردازند. آنها مدعی‌اند به صورت کلی در گذشته عوامل جمعیت‌شناختی و اقتصادی موجبات قربانی بودن را فراهم می‌کردند، اما نتایج تحقیق آنها نشان می‌دهد که بنیان‌های شخصیتی، نیرو محرکه اصلی قربانی شدن را فراهم می‌آورد. آنها خاطر نشان می‌کنند که باز بودن و برون‌گرایی^۴ امکان قربانی شدن را افزایش می‌دهد و در مقابل، موافقت نمودن در موضوعات مختلف و عدم همراهی و قدرت نه گفتن این امکان را کاهش می‌دهد.

جنیکرکدیلو^۵ در پژوهشی با عنوان «هیچ جایی برای مخفی شدن نیست (قربانی‌شناسی سرقت)» به بررسی اثرات سرقت بر قربانیان آنها پرداخته‌اند. آنها نشان می‌دهند اگر چه در نگاه اول به نظر می‌رسد، سرقت چندان اثری بر قربانی (کسی که اموالش به سرقت رفته) ندارد، اما اثرات جدی و ماندگاری بر روحیه فرد بجا می‌گذارد. نتایج پژوهش آنها که از ۲۶ مورد مصاحبه عمیق بر می‌خیزد، نشان می‌دهد که قربانی سرقت شدن موجب تغییر رویه زندگی شده و همچنین از آن به عنوان یک تروما یاد می‌شود که اثرات اجتماعی و روانی عمیقی بر زندگی فرد بر جای می‌گذارد. همچنین این قربانیان تا مدت‌ها احساس ناامنی نموده، به لحاظ فیزیکی و روانی احساس خطر می‌کنند.

مرول و نیوالا^۶ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «قربانی‌شناسی افراد سالخورده در نواحی شهری لیوبلیانا و اوپسالای کشور اسلونی» به بررسی تیپولوژی و مقایسه دو منطقه پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که افراد سالخورده در هر دو منطقه بیشتر قربانی جرائم مربوط به مالکیت و سرمایه اقتصادی شده‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که شیوع قربانی جرم شدن در منطقه لیوبلیانا در مقایسه با ناحیه اوپسالا با آزار و اذیت بیشتر، ارباب و تهدید، کلاهبرداری، بیشتری همراه بوده است. همچنین در هر دو ناحیه افراد مسن از جانب غریبه‌ها مورد سوء استفاده و قربانی جرم بوده‌اند. در نهایت، در هر دو منطقه افراد مجرمی که به آنها (سالخوردگان) حمله کرده‌اند، در رده سنی میانسال بوده‌اند.

همان‌طور که مشخص است در تحقیقات ایرانی شامل صادقی‌فسائی و میرحسینی (۱۳۹۰) و زینالی

1. Jung Jin Choi, Diane L. Green, Stephen A. Kapp

2. Mediating

3. Matthew Cawvey, Matthew Hayes, Damarys Canache, Jeffery J Mondak

4. Openness and Extraversion

5. Jenny Korkodeilou

6. Tinkara Pavšič Mrevlje, Johanna Nivala

(۱۳۸۳) که به صورت محدود در حوزه قربانی شناسی انجام شده‌اند، به بررسی فرایندی قربانی شدن و نقطه شروع آن تا مقصد نهایی پرداخته نشده است. به صورت واضح تر آنچه که مورد کنکاش قرار گرفته است، اغلب با عناوینی تماتیک (مضمونی) در ذکر پیامدهای قربانی شدن آمده است. اگرچه هدف هر دو تحقیق بررسی چگونگی (آنچه که در یک تحقیق کیفی مورد نظر است) فرایند قربانی شدن است، اما کمتر به ماهیت قربانی شدن، چگونگی آغاز آن، احساسات و تفکرات قربانیان راجع به حادثه اتفاق افتاده شده و چگونگی کنار آمدن شخص قربانی با پدیده قربانی شدن پرداخته شده است که در تحقیق حاضر سعی بر این است که این خلاءها مورد بررسی قرار گیرد. همچنین، در تحقیقات داخلی به این موضوع که شخص قربانی چگونه با پدیده قربانی شدن مواجه می‌نماید و چه راهبرد هایی برای برخورد با این حادثه به کار می‌برد، اشاره‌ای نشده است. به عبارتی، پدیده قربانی شدن را در حد پیامد باقی گذاشته‌اند و سیر مواجهه و برخورد کنشگران را مورد بررسی قرار نمی‌دهند. برخی تحقیقات مانند مطالعه مالجو (۱۳۸۹) نیز تنها به بررسی چگونگی مواجهه با پدیده قربانی شدن می‌پردازد و از بررسی فرایندی این مسئله پرهیز می‌کند. خلاءهای تحقیقات خارجی را نیز نمی‌توان نادیده گرفت. برای مثال، جین چوئی و همکاران (۲۰۱۰) تنها به نیازهای قربانیان بعد از قربانی شدن می‌پردازند و از بررسی فرایندی قربانی شدن باز می‌مانند. در تحقیقات دیگری مانند مریل و نیوالا (۲۰۱۶) و یایلیم دی لینت (۲۰۱۷) تنها به اشاره‌های آماری و شیوع آماری مسئله در این مورد می‌پردازند و از امر تفسیری آن پرهیز می‌کنند- هرچند که ذکر این نکته ضروری است که هدف تحقیقات آنها بررسی کیفی مسئله حاضر نیست. لذا با طرح مشکلات و خلاءهای پژوهشی موجود و همچنین کمبود تحقیقات کیفی در این زمینه، تحقیق حاضر یک گام فراتر بر داشته و با هدف کشف روند و چگونگی قربانی شدن، به انجام رسیده است.

مرور ادبیات و چارچوب نظری

برای سال‌ها تبیین رفتار مجرمانه و تاکید بر عنصر مجرم بر جرم شناسی حاکم بود، اما صاحب نظرانی مانند استفان شافر^۱ و هانس وان هنتینگ^۲ نشان دادند که قربانی (بزه دیده) در جرم ارتكابی مجرمان، عنصری منفعل نیست، لذا در تئوری‌های جدید به جای تاکید صرف بر مجرم- بدون نادیده گرفتن اهمیت آن- بر عنصر قربانی شدن و نقش او در فرایند جرم تاکید بیشتری شده است.

امروزه نظریه‌های مختلفی تلاش دارند تا به تبیین قربانی شدن بپردازند که مهمترین آنها عبارت‌اند از: نظریه نقش آفرینی [یا اشتابزدگی] قربانی^۳، نظریه سبک زندگی^۴ فعالیت‌های روزمره^۵ و نظریه مکان انحرافی^۶ که در ادامه به بررسی آنها پرداخته می‌شود.

نقش آفرینی بزه‌دیده در رخ دادن جرم

این باور که باید در تحلیل جرم به سهم بزه‌دیدگان در رخ دادن جرم توجه داشت، از روش‌های پیشینه‌دار سرچشمه گرفته از جرم‌شناسی است. هانسفون هنتینگ^۷ نخستین بار به این موضوع که بزه‌دیدگان اغلب زمینه

1. Stephen Schafer

2. Hans Van Henting

3. victim precipitation theory

4. lifestyle theory

5. routine activities theory

6. Deviant place

7. Hans Von Hentig

بزه‌دیدگی خود را فراهم می‌آورند، در دهه ۱۹۴۰ میلادی توجه نشان داد. او بر این نکته تأکید داشت که رفتار تحریک‌آمیز افراد می‌تواند به بزه‌دیدگی آنان بینجامد. دسته‌بندی وی از بزه‌دیدگان همچنین بر این نکته تأکید داشت که نقش آفرینی بزه‌دیده در رخ دادن جرم، می‌تواند ناشی از ویژگی‌ها یا عوامل اجتماعی خارج از کنترل وی باشد. برخی از گونه‌های بزه‌دیدگان در دسته‌بندی وی شامل زنان، سالمندان، ناتوانان ذهنی، مهاجران و افراد حریص^۱ هستند. بسیاری از این دسته‌بندی‌ها، نشان‌دهنده ناتوانی بزه‌دیدگان بالقوه در زمینه ایستادگی در برابر مجرمان با توجه به وضعیت اجتماعی، فیزیکی و روانی آن‌هاست. اهمیت دسته‌بندی فونته‌تیک این است که شخصیت یا موقعیت اجتماعی بزه‌دیدگان می‌تواند منفعلانه بر بزه‌دیدگی آنان اثرگذار باشد.

سپس بنیامین مندلسون^۲ با تأکید بر اندازه نقش بزه‌دیده، این مفهوم را گسترش داد. محور طبقه‌بندی، مشارکت فعال بزه‌دیده در رخ دادن جرم، یعنی رفتارها و اقداماتی بود که در بزه‌دیدگی وی نقش داشته‌اند.

بر اساس این رویکرد نظری، برخی افراد به شکل واقعی ممکن است آغازگر مواجهه‌ای باشند که در نهایت منجر به صدمه و یا مرگ آنها می‌شود. مشارکت قربانی می‌تواند فعالانه^۳ و یا منفعل^۴ باشد. نقش آفرینی فعالانه زمانی اتفاق می‌افتد که قربانیان به شکل تحریک‌آمیزی رفتار می‌کنند، از تهدید و یا کلمات تهدیدآمیز استفاده می‌نمایند و یا حتی حمله را آغاز می‌کنند. نقش آفرینی منفعلانه، زمانی است که قربانی برخی از ویژگی‌های شخصی را به نمایش می‌گذارد که نادانسته هم تهدیدآمیز است و هم حمله‌کننده را تحریک می‌کنند. بعلاوه ممکن است زمانی حادث شود که قربانی به گروهی تعلق دارد که حضور صرف آنها رفاه اقتصادی، منزلت و وجهه حمله‌کننده را تهدید می‌کند. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نقش آفرینی منفعلانه با قدرت ارتباط دارد. اگر گروه هدف بتواند خودشان را در جامعه قدرت سیاسی و اقتصادی تقویت کنند، آسیب‌پذیری آنها کاهش می‌یابد. (Siegel, 2017: 97)

نظریه سبک زندگی و فعالیت روزمره

اگرچه هدف این دو نظریه به طور بنیادی متفاوت است، چشم‌انداز آن‌ها تقریباً با یکدیگر درآمیخته است. در واقع، هر نظریه به مدت چندین دهه برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های مطرح شده توسط دیگری، به کار گرفته شده است. علاوه بر این، هر دو نظریه بر روشنگری بزه‌دیدگی از جرائم تهاجمی و رودرو مانند سرقت همراه با آزار، تجاوز جنسی، قتل، تهاجم مشدد، زورگیری و سرقت متمرکز هستند. از این رو، بیش‌تر پژوهشگران بر این باورند که تفاوت میان این دو نظریه بیش از آن که ماهوی باشد، لفظی است.

نظریه‌های سبک زندگی و فعالیت روزمره، هر دو منعکس‌کننده این دیدگاه هستند که بزه‌دیده می‌تواند در بزه‌دیدگی خود نقش داشته باشد، اما به جای تأکید بر تحریک فعال که در مطالعات اولیه درباره نقش بزه‌دیده در رخ دادن جرم مطرح بود، این نظریه‌ها میان سبک زندگی یا فعالیت‌های روزمره اشخاص و گروه‌ها از یک سو و نرخ بزه‌دیدگی آن‌ها از سوی دیگر، ارتباط برقرار می‌کنند. فعالیت روزمره اشخاص و گروه‌ها، به نوبه خود به وسیله فرصت‌ها و محدودیت‌های ساختاری و چشم‌داشت‌های فرهنگی شکل داده می‌شوند. اگرچه نظریه‌های سبک زندگی و فعالیت روزمره به جای یکدیگر نیز به کار گرفته می‌شوند، اما در این مدخل هر یک

1. Acquisitive
2. Benjamin Mendelsohn
3. active
4. passive

را جداگانه مطرح می‌کنیم.

نظریه سبک زندگی - مجاورت^۱ به این نکته اشاره می‌کند که وضعیت افراد مانند سن، نژاد، مجرد یا متأهل بودن، جنسیت و میزان درآمد آن‌ها، از راه شکل دادن به سبک زندگی آن‌ها بر نرخ بزه‌دیدگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد. افراد ممکن است به این دلیل قربانی جرم شوند که سبک زندگی ریسکی آنها، در معرض بودن آنها را در مقابل مجرمان افزایش می‌دهد. خطر قربانی شدن از طریق رفتارهایی مانند معاشرت با مردان جوان، بیرون بودن در مکان‌های عمومی تا پاسی از شب و زندگی در یک منطقه شهری افزایش می‌یابد. بر عکس، احتمال قربانی شدن می‌تواند از طریق ماندن در خانه در شب، رفتن به یک منطقه روستایی، دور بودن از مکان‌های عمومی، به دست آوردن درآمد بیشتر و ازدواج کردن کاهش یابد. مبانی این نظریه، این است که قربانی شدن به جای اینکه یک پشامد تصادفی باشد، نتیجه سبک زندگی قربانی است. افراد عضو گروه‌هایی که زندگی بسیار پر مخاطره‌ای دارند مانند بی‌خانمان‌ها، فراریان و مصرف‌کنندگان مواد مخدر از ریسک بالایی برای قربانی شدن برخوردارند: هر چه بیشتر در معرض زندگی خیابانی باشند، بیشتر این احتمال وجود دارد که به قربانیان جرائم تبدیل شوند (Siegel, 2017: 97).

کوهن و فلسون نظریه فعالیت‌های روزمره را در سال ۱۹۷۹ مطرح نموده‌اند. این اصطلاح شامل همه فعالیت‌های بازگشت‌کننده و متداول است که برای نیازهای پایه‌ای فردی و جمعیتی صورت می‌گیرد (بزرگوار و تمجیدی، ۱۳۹۶: ۸۶). نظریه فعالیت روزمره مانند نظریه سبک زندگی بر فعالیت‌های روزمره و انتظارهای فرهنگی و ساختارهای اجتماعی که آن‌ها را شکل می‌دهند، تمرکز دارد، اما تمرکز اصلی این نظریه، بر شفاف‌سازی روند کلی بزه‌دیدگی است. این نظریه بر این نکته اشاره می‌کند که یکی از دلایل اصلی تغییر در روند بزه‌دیدگی، تغییر ساختارهای اجتماعی و انتظارهای فرهنگی است که فعالیت روزمره افراد را شکل می‌دهند. کوهن و فلسون اشاره کردند که تغییر در فرهنگ و ساختارهای اجتماعی که کیفیت زندگی گروه‌های گوناگونی از افراد را بهبود بخشیده، در عین حال باعث افزایش نرخ بزه‌دیدگی آن‌ها نیز شده است. برای مثال، این احتمال وجود دارد که زنان و یا دارایی‌شان در نبود مراقبان توانمند، در ارتباط مستقیم با بزه‌کاران روند قربانی شدن را افزایش دهد.

این بحث، عوامل بزه‌دیدگی را بر اساس نظریه فعالیت روزمره مورد توجه دقیق‌تر قرار می‌دهد. این عوامل عبارت‌اند از: الف) بزه‌کار بانگیزه؛ ب) بزه‌دیده/هدف مناسب و پ) نبود مراقب توانمند برای پیش‌گیری از رخ دادن جرم. آن‌گاه که این سه عامل در یک زمان و مکان وجود داشته باشند، احتمال دارد که جرم ارتکاب یابد. پس، خطر بزه‌دیدگی برای افراد یا گروه‌هایی که بدون مراقب هستند و فعالیت‌های روزمره‌شان آنان را در روبه‌رو شدن با بزه‌کاران بانگیزه قرار می‌دهد، بیش‌تر است.

بزه‌کاران بانگیزه، در نظریه فعالیت روزمره به کسی گفته می‌شود که به هر دلیل ممکن است مرتکب جرم شود.. این تعریف تا اندازه‌ای مبهم است، زیرا نظریه فعالیت روزمره وجود بزه‌کاران بانگیزه را فرض می‌انگارد و هیچ اظهارنظر مشخصی درباره انگیزه‌های ارتکاب جرم نمی‌کند؛ اما این رویکرد به شکل ضمنی می‌پذیرد که بزه‌کاران، کنش‌گرانی خردمند هستند که می‌کوشند تا سود خود را حداکثر و رنج خود را حداقل سازند. به هر رو، این انگاره وجود دارد که فرآیند گزینش بزه‌دیده، تصمیم‌گیری خردمندانه‌ای برای آماج قراردادن هدف

است. این نظریه فرض را بر این می‌گذارد که بزه‌کار با انگیزه همیشه وجود دارد و تمرکز خود را بر آماج مناسب و مراقبت از آن می‌گذارد.

نظریه مکان‌های انحرافی (بی‌سازمانی اجتماعی)

بر اساس این نظریه، به هر میزان افراد بیشتر در مکان‌های خطرناک حضور داشته باشند، به همان میزان احتمال اینکه قربانی جرم و خشونت قرار گیرند، افزایش می‌یابد. قربانیان به این دلیل مستعد قربانی شدن هستند که در نواحی جرم‌خیزی که با بی‌سازمانی اجتماعی مواجه‌اند، سکونت دارند. مکان‌های انحرافی، محلات فقیر و با تراکم جمعیتی زیاد و تحرک بالا هستند که در آن، اموال مسکونی تجاری دوشادوش هم قرار دارند. اموال تجاری برای مجرمان، اهداف مناسبی را برای سرقت فراهم می‌کند (Siegel, 2017: 81) ساکنان محلات فقیرنشین بیشتر احتمال دارد تا در خطر قربانی شدن باشند، زیرا آنها در جوار مجرمان با انگیزه زندگی می‌کنند. بی‌سازمان اجتماعی به افزایش مکان‌های انحرافی و بی‌نظمی محلات شهری دامن می‌زند. بر اساس نظریه پنجره شکسته، محلات بی‌سازمان با وضعیت بی‌نظمی در سطح محله مواجه‌اند که پیامد آن، افزایش مکان‌های انحرافی و مکان‌های داغ و در نهایت بروز جرم و افزایش قربانیان جرائم شهری است (نک ۲۰۱۴، Maskaly and Bogges, ۲۰۱۴)

نگاه نظری پژوهش مبتنی بر نظریه سبک زندگی و فعالیت روزمره است. بر اساس این نظریه، می‌توان گفت که جوانان به دلیل ویژگی‌های جوانی و جوان بودن و همچنین فعالیت‌های روزمره‌ای که دارند می‌توانند جز گروه‌هایی باشند که بیشتر در معرض خطر قربانی شدن قرار دارند. از طرف دیگر، در بین جوانان تفاوت‌هایی نیز مشاهده می‌شود که از آن میان می‌توان به تفاوت‌های جنسیتی، سنی، قومیتی، مقاطع تحصیلی و نیز رشته‌های تحصیلی اشاره کرد که خود می‌تواند زمینه‌ساز و یا مانع قربانی شدن آنان شود.

روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه با رویکرد کیفی انجام شده است. پژوهشگران کیفی در پی کشف، توصیف و درک (تفاهم) ماهیت پیچیده تجربیات انسان با رویکرد طبیعت‌گرا هستند. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان شاغل به تحصیل در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در دانشگاه علامه طباطبائی در سال ۱۳۹۷ می‌باشد که دارای تجربه قربانی شدن در یک سال گذشته بوده‌اند. روش اصلی گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه‌های عمیق نیمه ساخت یافته می‌باشد. پژوهشگر با برقراری ارتباط و جلب اعتماد مصاحبه‌شونده -ضمن رعایت ملاحظات اخلاقی- با استفاده از گوشی موبایل به ضبط حجم زیادی از داده‌ها پرداخته است. همچنین، در موارد مورد نیاز از گفتگوها یادداشت برداری نیز کرده است. نمونه‌گیری در این پژوهش هدفمند بود و معیارهای پذیرش در نمونه عبارت بودند از: دانشجوی و در حال تحصیل بودن، همچنین دانشجوی دانشگاه علامه طباطبائی بودن و قربانی جرم شدن در یک سال اخیر. مصاحبه با افراد مصاحبه‌شونده در دانشکده‌ها و خوابگاه‌های دانشگاه علامه طباطبائی صورت پذیرفته است. در پژوهش‌های کیفی، تعداد افراد نمونه را با معیار اشباع نظری تعیین می‌کنند؛ بدین معنا که گردآوری اطلاعات را باید تا زمانی ادامه داد که افزایش اطلاعات، مفاهیم، مقولات و خرده‌مقولات، تنوع جدیدی را به بطن تحقیق عرضه نکند. در این تحقیق حجم نمونه برابر با ۳۰ نفر می‌باشد. برای تحلیل یافته‌ها، از روش تجزیه و تحلیل مضمون (تم) استفاده شد.

فراگرد تحلیل تم زمانی شروع می شود که تحلیل گر الگوهای معنی و موضوعاتی که جذابیت بالقوه دارند را مورد نظر قرار می دهد. این تحلیل شامل یک رفت و برگشت مستمر بین مجموعه داده ها و خلاصه های کدگذاری شده و تحلیل داده هایی است که به وجود می آیند. فرایند این تحقیق بدین صورت بود: آشنایی با داده ها، ایجاد کدهای اولیه، جستجوی تم ها، بازبینی تم ها، تعریف و نام گذاری تم ها و تهیه گزارش. جهت تضمین اعتبار و پایایی یافته های پژوهش، نتایج به دو تن از اساتید مسلط به حوزه جرم شناسی واگذار شد و مورد بازبینی قرار گرفت.

یافته های پژوهش

نوع و ماهیت جرم

افرادی که مورد آزار و قربانی شدن قرار گرفته بودند، به ترتیب فراوانی در ماهیت و نوع جرم مطابق جدول زیر طبقه بندی شدند. همان گونه که جدول نشان می دهد، از کل قربانیان مورد مطالعه در این پژوهش، تعداد ۸ نفر مورد قربانی سرقت موبایل و ۵ نفر قربانی سرقت کیف پول شده اند. همچنین تعداد ۴ نفر، قربانی سرقت کیف زنانه و ۳ نفر نیز قربانی خشونت جنسی گفتاری قرار گرفته اند. همچنین، تعداد ۳ نفر قربانی سرقت لب تاپ، ۳ نفر قربانی سرقت خودروی شخصی و در نهایت ۴ نفر قربانی سرقت وسایل شخصی و چمدان در ترمینال بوده اند.

جدول ۱: نوع بزه دیدگی قربانیان

ردیف	نوع جرم	فراوانی
۱	سرقت موبایل	۸
۲	سرقت کیف پول	۵
۳	سرقت کیف زنانه	۴
۴	خشونت جنسی گفتاری	۳
۵	سرقت اتومبیل	۳
۶	سرقت لب تاپ	۳
۷	سرقت چمدان و وسایل شخصی	۴
	جمع	۳۰

در مورد زمان جرم صورت گرفته باید اظهار داشت که ۳ مورد از جرم های صورت گرفته در ساعات اولیه صبح، ۸ مورد بعد از ظهر، ۱۷ مورد در شب یعنی از ساعات ۱۸ غروب تا ۱۲ شب و ۲ مورد از ساعات ۱ بامداد تا ۶ صبح روز بعد صورت گرفته است که دو مورد آخری در پایانه مسافری، یعنی در ساعاتی که نظارت و کنترل کمتری صورت می گیرد، به وقوع پیوسته است.

در مورد مکان هایی که افراد بزه دیده، قربانی جرم شده اند، باید گفت که ۶ مورد در پارک ها، ۱۴ مورد در

خیابان، ۱ مورد در دانشگاه، ۷ جرم در مترو و ۲ مورد در پایانه مسافربری حادث شده است.

جدول ۲: زمان و مکان جرم حادث شده

ردیف	زمان جرم	فراوانی	مکان جرم	فراوانی
۱	صبح (ساعت ۶ الی ۱۲)	۳	پارک	۶
۲	بعد از ظهر (ساعت ۱۲ الی ۱۸)	۸	خیابان	۱۴
۳	شب (ساعت ۱۸ الی ۲۴)	۱۷	دانشگاه	۱
۴	بامداد (ساعت ۱ بامداد الی ۶ صبح)	۲	مترو	۷
۵	جمع	۳۰	ترمینال	۲
			جمع	۳۰

۲۳۲

ویژگی‌های عمومی و ماهیت قربانیان و مجرمان: متغیر

در مورد ماهیت قربانیان و مجرمان باید اظهار داشت که قریب به اکثریت مجرمانی که اقدام به جرم نموده‌اند، با فرد قربانی رابطه آشنایی نداشته‌اند و افراد قربانی توسط غریبه‌ها مورد سوء استفاده و قربانی واقع شده‌اند. جدول زیر، مشخصات دموگرافیک و همچنین ماهیت مجرمان را توصیف نموده است:

جدول ۳: جنس، سن و سابقه آشنایی مجرمان

ردیف	فراوانی	جنس مجرم		سابقه آشنایی مجرم با قربانی		سن مجرم		
		مونث	مذکر	بدون سابقه آشنایی	دارای سابقه آشنایی	جوان	میانسال	سالخورده
۱	فراوانی	۲	۲۸	۲۸	۲	۲۰	۸	۲
۲	جمع	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰			

از آنجا که افراد مشارکت کننده در تحقیق در مورد سن مجرمان اطمینان کاملی نداشتند و مجرم پس از ارتکاب جرم از محل جرم متواری شده است، سن مجرمان بر حسب تخمین پاسخگویان در سه دسته قرار داده شده است: تعداد ۲۰ مورد جرم توسط افراد جوان، تعداد ۸ مورد توسط افراد میانسال و تنها ۲ مورد توسط افراد سن بالا (بنا به توصیف قربانیان، تقریباً پیرمرد) صورت گرفته است. همچنین قریب به اکثریت یعنی ۲۸ نفر توسط مردان قربانی جرم شده و تنها دو مورد توسط جنس مونث مورد سوء استفاده و سرقت قرار گرفته بودند که تنها همین دو مورد نیز سابقه آشنایی با قربانی داشتند (سرقت در خوابگاه دخترانه). در ادامه وضعیت قربانیان بر حسب جنس و تحصیلات آنان در جدول زیر آمده است:

جدول ۴: جنس، سن و تحصیلات قربانیان

ردیف	فراوانی	جنس قربانی		تحصیلات قربانی			سن قربانی		
		مونث	مذکر	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری	۲۱-۱۸	۲۵-۲۲	۲۹-۲۶
۱	فراوانی	۱۹	۱۱	۱۷	۹	۴	۱۹	۱۰	۱
۲	جمع	۳۰			۳۰			۳۰	

همان طور که در جدول ۴ مشاهده می شود از کل مشارکت کنندگان تحقیق ۱۹ نفر مونث و ۱۱ مذکر بوده اند. همچنین ۱۷ نفر از قربانیان دارای تحصیلات کارشناسی، ۹ نفر کارشناسی ارشد و ۴ نفر دارای تحصیلات دکتری بوده اند. همچنین، ۱۹ نفر در سن ۱۸ تا ۲۱ سالگی، ۱۰ نفر در فاصله سنی ۲۲ تا ۲۵ و یک نفر نیز در فاصله سنی ۲۶ الی ۲۹ سال قرار داشتند. بعلاوه، پاسخگویان در دانشکده های علوم اجتماعی، مدیریت و حسابداری، روانشناسی و حقوق و علوم سیاسی مشغول به تحصیل بوده اند.

نقش آفرینی قربانیان در فرآیند قربانی شدن

نتایج و مضامین برگرفته از مصاحبه با قربانیان نشان می دهد که در فرآیند قربانی شدن، زنان بیشتر از مردان احساس گناه ناشی از مشارکت در قربانی شدن را تجربه می کنند؛ یعنی زنان رفتارهایی همچون: غفلت، بی دقتی، بی مبالایی و سهل انگاری از خود نشان داده اند که روند قربانی شدن را تسهیل نموده است. در برخی مواقع نیز زنان به علت ترس از اتفاق بدتری که شاید در انتظارشان باشد و یا اینکه آسیب جسمانی و فیزیکی بیشتری ببینند، از نشان دادن مقاومت پرهیز نموده و ارزش وسیله یا اشیاء را کمتر از جان و آبروی خود ارزیابی نموده اند. برای مثال، قربانی مونث ۲۱ ساله در حادثه دزدیده شدن موبایلش می گوید:

«همش تقصیر بی عرضگی خودمه، اگر خودم یه ذره هوشیار بودم این اتفاق نمی افتاد...»

یا اینکه قربانی دیگر، ۲۴ ساله در دزدیده شدن لب تاپش معتقد است:

«البته ارزش نداشت مقاومت کنم. دیدم نصف شبه و فقط بهتره که برن و بلای بدتری سرم نیاد...»

در این پژوهش مشاهده شد که به هر میزان افراد بیشتر در مکان های خطرناک حضور داشته باشند، به همان میزان احتمال اینکه قربانی جرم و خشونت قرار گیرند، افزایش می یابد. قربانیان به این دلیل مستعد قربانی شدن هستند که در نواحی جرم خیزی که با بی سازمانی اجتماعی مواجه اند، سکونت دارند. در تحقیق حاضر، قرار گرفتن در محیط و مکان نامناسب، زمان نامناسب، فقدان نظارت و امنیت در محلاتی که شرایط ارتکاب جرم راحت تر است، عاملی در جهت تسهیل قربانی شدن بوده است. برای مثال، افرادی که در این تحقیق، در ساعات بامداد و پایانی شب در پایانه های مسافربری مورد سوء استفاده قرار گرفته اند، اظهار می دارند که پلیس ترینال در جایگاه پست و نگهبانی حضور نداشته و متاسفانه خواب بوده است. لذا می توان دریافت که مجرم نیز با علم به اینگونه موارد، شرایط آسان تر را برای ارتکاب جرم برمی گزینند. همچنین، افزایش ارتکاب جرم علیه بزه دیدگان در ساعات ۱۸ الی ۲۴ (فراوانی ۱۴ مورد) در این تحقیق، خود گواهی بر این ادعاست که فقدان نظارت و کنترل، دیده نشدن و سهولت در فرار بعد از ارتکاب جرم، از عواملی هستند که در بزه دیدگی و قربانی شدن قربانیان و ارتکاب جرم تاثیرگذار است.

فرآیند قربانی شدن برای قربانیان

با توجه به مصاحبه‌های انجام شده با قربانیان، آنها به ترتیب سه مرحله را در فرآیند قربانی شدن طی کرده‌اند که به لحاظ تفسیری در این تحقیق، این سه مرحله به ترتیب زیر نامگذاری شده است: تفکر کردن، احساس کردن و تجربه پیامد. نکته قابل توجه آن که این سه مرحله با رعایت تقدم و تاخر (یکی پس دیگری) روی می‌دهد. در مرحله نخست، فرد اقدام به فکر کردن راجع به اتفاق رخ داده می‌نماید و جنایتی که برای او رخ داده تفسیر می‌کند. در مرحله دوم، فرد شروع به بروز احساسات خود می‌کند و آنچه را که اتفاق افتاده به صورت ذهنی و روانی از طریق مکانیسم‌های روانی و احساسی بروز می‌دهد و حالت تدافعی و غم و اندوه به خود می‌گیرد. در نهایت فرد با پیامدهای قربانی شدن رو به رو می‌گردد که یک مرحله عینی است و قربانی با پیامدهای عینی در زندگی مواجه می‌شود.

۲۳۴

تفکر کردن (Thinking)

- چرا این اتفاق برای من افتاده است؟
- چی می‌شد اگر اینگونه می‌شد...؟
- اگر اینکار را می‌کردم و...

احساس کردن (Feeling)

- احساسات شدید شامل: ترس، عصبانیت، ناراضی
- احساس اضطراب، آسیب‌پذیری، احساس بی‌حرمتی
- احساس شرم و خجالت راجع به جزئیات حادثه
- احساس گناه راجع به عدم کنش
- تنهایی - احساس عدم ارتباط و شکسته شدن روابط
- تفرق و از هم گسیختگی ذهنی و عدم تمرکز بر امور فکری

تجربه کردن پیامد (Experiencing)

- **پیامدهای فیزیکی:** سردردهای جسمانی و تغییر در اشتها، خوردن، آسیبهای ناشی از آثار قابل مشاهده
- **پیامدهای روانشناختی:** عدم تمرکز در انجام وظایف و مسئولیت‌ها، کابوس و خاطره بد، سوگ، بی‌اعتمادی به دیگران، افسردگی، اختلال استرس پس از حادثه، نگرانی دائمی راجع به امنیت شخصی،
- **پیامدهای اجتماعی-اقتصادی:** سرزنش شدن قربانی توسط خود و اطرافیان، تخریب رابطه با اشخاص مهم در زندگی، انزوای اجتماعی، تغییرات منفی در سرمایه اجتماعی، افزایش مصرف مسکن‌ها و مخدرها، هزینه‌های پزشکی و دارویی، از دست دادن سرمایه اقتصادی

شکل ۱: مراحل بعد از قربانی شدن از نظر قربانیان

تفکر کردن

طبق اظهارات مشارکت کنندگان تحقیق، در این مرحله قربانیان راجع به حادثه اتفاق افتاده درگیری فکری پیدا می کنند و بیشترین افکار آنها مربوط به چگونگی اتفاق و اقدامات جزئی آن می باشد. در این مرحله، قربانیان مکرراً حادثه را برای خود مرور و بیشترین درگیری ذهنی را با خود دارد. در واقع، بیشتر قربانیان اظهار می داشتند که حسرت کارهایی که می توانستند انجام بدهند را می خورند و اینکه چرا به صورت مناسبی که می توانستند از حادثه قربانی شدن پیشگیری نکرده اند. آنها اغلب خود را با پرسش های زیر مورد بازخواست قرار می دهند: چرا این اتفاق برای من افتاده است؟ چرا باید من در آن لحظه آنجا باشم؟ چی می شد اگر این گونه می شد...؟ اگر اینکار را می کردم و... .

برای مثال، یکی از قربانیان ۲۴ ساله (مونث) می گوید:

«اگر آن زمان من قصد رفتن به منزل را نداشتم و شب را در منزل دوستم سپری می کردم، دیگر امکان این اتفاق (سرقت وسایل و کیف) پیش نمی آمد...»
یا اینکه قربانی دیگر ۲۹ ساله (مذکر) می گوید:
«من نمی فهمم چرا صاف باید طرف بیاد و تو اون ساعت روز خفت منو بگیره. بارها به خودم بعدش گفتم کاش قلم پام می شکست و نمی رفتم تو اون ساعت...»

احساس کردن

قربانی شدن می تواند اثرات جدی روانی و اجتماعی را به بار بیاورد و نخست افراد این پیامدها را از طریق احساسات، بعد از تفکر در باب حادثه تجربه می کنند. مصاحبه های صورت گرفته نشان می دهد که قربانیان احساسات مختلفی را در جریان قربانی شدن بروز داده اند. برخی از افراد احساسات شدید شامل ترس، عصبانیت و نارضایتی را از خود نشان داده اند و احساس اضطراب، آسیب پذیری و احساس بی حرمتی هم در بسیاری از گفته های قربانیان مشاهده می شد. برخی دیگر از قربانیان احساس شرم و خجالت راجع به جزئیات حادثه داشتند و از اینکه نتوانسته بودند مقاومت و پیشگیری کنند، بسیار آزرده خاطر بودند. احساس تنهایی، احساس عدم توانایی ارتباط بعد از قربانی شدن و شکسته شدن روابط، از دیگر احساسات ناخوشایندی بود که قربانیان تجربه آن را داشتند. در نهایت بسیاری از قربانیان احساس تفرق و از هم گسیختگی ذهنی و عدم تمرکز بر امور فکری را تجربه کرده بودند و به کرات اظهار نموده اند که در روزهای نخست تجربه قربانی شدن از اینکه بتوانند به مسائل دیگری همچون امور تحصیلی و امور شغلی بپردازند، عاجز بوده اند.

تجربه کردن پیامد

در ادامه به طور مفصل به بیان پیامدهای ناشی از قربانی شدن بر فرد می پردازیم.

پیامدهای فیزیکی

اثرات فیزیکی قربانی شدن در این تحقیق طیف وسیعی را شامل می شد. در برخی از قربانیان سرقت به علت مقاومت، اثرات خراش، بریدگی و شکستن بینی مشاهده می شد. نکته قابل تامل در این بعد از پیامدها، عدم مشارکت فرد به آسیب دیدگی در امور روزانه و فعالیت های روزمره بود. برای مثال، قربانی که بینی اش به دلیل مقاومت در برابر سرقت آسیب دیده بود، اظهار می دارد:

« خدا خیرش نده باعث که من تا به ماه بیرون نرم، حتی تو آینه نگاه می کردم خودم رو سرزنش می کردم که چرا من؟ »

بخش دیگری از پیامدهای فیزیکی که افراد قربانی تجربه کرده بودند شامل اختلالاتی جسمانی برآمده از اختلالات روانی بود. برای مثال، سردردهای جسمانی، تغییر در اشتهای خوردن و آسیب های ناشی از آثار قابل مشاهده (مانند سرزنش کردن خود در مقابل آینه، تخریب روحیه به علت آسیب فیزیکی) که قربانیان اظهار می کردند ناشی از اثرات روانی فرایند قربانی شدن بوده که به صورت جسمانی بروز پیدا می کرده است.

پیامدهای روانشناختی

عدم تمرکز در انجام وظایف و مسئولیت ها، کابوس و خاطره بد، سوگ، سوء ظن، افسردگی، اختلال استرس پس از حادثه، نگرانی دائمی راجع به امنیت شخصی، درماندگی و ناتوانی و سرزنش و مواخذه خود، از مهمترین پیامدهای روانشناختی بودند که قربانیان با آن روبه رو بودند. مضامین زیر از دیگر پیامدهای قربانی شدن بود که از مصاحبه با قربانیان استخراج گردید:

درماندگی روانشناختی

قربانیان در بیان پیامدهای اتفاق حادث شده احساسات خود را منفی توصیف می کردند و اکثریت احساس نامطلوب و ناخوشایندی را تجربه کرده بودند. برای مثال، در نخستین مراحل قربانی شدن، اشخاصی که مورد سواستفاده قرار گرفته بود احساس مسخ شخصیت و واماندگی داشتند؛ یعنی نسبت به اتفاق حادث شده درک درستی نداشتند و واکنش مناسب را تشخیص نمی دادند و در مورد اقدام مقتضی و چگونگی مواجهه با قربانی شدن، برداشت صحیحی نداشتند. برای مثال، قربانی مذکر ۲۰ ساله می گوید:

«موقعی که گوشیم رو دزدیدند، اصلاً نفهمیدم چیکار باید بکنم و خیلی سریع اتفاق افتاد و برام قابل باور نبود. آدم های دور و ورم رو نگاه می کردم و بهشون توجهی نداشتم. بعد که رفتم خونه، خانوادم گفتن چرا شکایت نکردی و اون موقع بود که فهمیدم باید چیکار می کردم...»

در این وجه روانشناختی، پس از گذشت مدت زمان ۱ الی ۳ روز افراد به لحاظ احساسی دچار افسردگی و اضطراب می شدند. این افسردگی و اضطراب ناشی از فقدان وسیله (موبایل، لب تاب...) برای پیشبرد امور روزانه و امور دانشگاهی بود؛ یعنی افراد از اینکه ابزار لازم را برای انجام تکالیف و مسئولیت هایشان نداشتند، به شدت دچار احساس ناامیدی می شدند و مدتی را در حالت ناامیدی و ناراحتی عمیق سپری می کردند. برای مثال، قربانی دیگری می گوید:

«واقعاً خسته شده بودم و به شدت ناراحت و کلافه بودم. نمی توانستم تحقیقات کلاسیم رو پیش ببرم و از طرفی بدجور ناراحت بودم که به این زودی نمی توانستم دوباره لب تاب بگیرم. فکر کنم قریب به یه ماهی اعصاب نداشتم و از همه چی خسته شده بودم...»

بسیاری از قربانیان، افسردگی خود را به مسائل اقتصادی و مسائل اجتماعی مرتبط می دانستند. در وجه اقتصادی آنان اظهار می داشتند که به علت فقدان توان اقتصادی و از دست دادن قسمتی از سرمایه خود ابراز ناراحتی و افسوس می کردند و از طرفی دیگر، برای وضعیت پایین امنیت اجتماعی و نبود ارزش های اخلاقی در جامعه اسلامی ابراز تاسف و ناراحتی می نمودند. برای مثال، یکی از قربانیان می گوید:

«خیلی ناراحت بودم از اینکه پول زیادی رو از دست داده بودم. به هر حال اون مبلغ پول تو جیبی کل ماه بود

که بابام دیشبش به من داده بود. خدا رو شکر بابام خیلی حمایت کرد هم اقتصادی و هم روانی، ولی به هر حال حس بدی نسبت به موقعیت پیش اومده داشتم...»

یا شخص دیگری می گوید:

«خیلی ناراحت بودم که ازم دزدی شده، ولی از طرفی ناراحت بودم و برای این جامعه احساس تاسف و ناراحتی می کنم که با انواع شعار و ادعا هنوز آمار این اتفاقات تو کشور آنقدر بالاست...»

سرزنش خویشن

قریب به اکثریت مشارکت کنندگان تحقیق بعد از قربانی شدن، احساسات ناخوشایندی را راجع به خود و شایستگی های خود داشتند و با الفاظ مختلفی راجع به خود اظهار نظرات منفی را بیان می نمودند و در این اتفاق خود را مقصر اصلی می دانستند، زیرا معتقد بودند که می توانستند از قربانی شدن پیشگیری کنند و سهل انگاری شخصی مانع این مسئله شده است. برای مثال، قربانی (مونث) ۲۱ ساله در حادثه دزدیده شدن موبایلش می گوید:

«همش تقصیر بی عرضگی خودمه. اگر خودم یه ذره هوشیار بودم، این اتفاق نمی افتاد. سهل انگاری کردم و اگر روم رو به این سمت پیاده رو بود، به این راحتی نمی تونست کش بره. آخه هر جور نگاه می کنم، می بینم که خودم مراقب نبودم...»

شخص دیگری، ۲۴ ساله در دزدیده شدن لب تاپش معتقد است:

«خاک بر سرم کنن که اون بی عرضه ها تونستند به این راحتی وسایلم ازم بگیرند. آخه کدوم آدم عاقلی ساعت ۱۲ نصف شب برمی گرده خونه. فکر می کنم اگر می موندم و صبح می رفتم خونه، هرگز این اتفاق برای من پیش نمی اومد. آره خودم مقصرم...»

در وجهی دیگر، افراد قربانی شده توانایی فیزیکی خود را عامل مهمی در قربانی شدن قلمداد می کردند و از این حیث معتقد بودن که جثه کوچک، ضعف بدنی و جنسیت آنها در قربانی شدن و سوء استفاده شدن تاثیرگذار بوده است؛ یعنی تصور آن ها این گونه بود که با قدرت سخنوری و جواب دادن، قدرت بدنی زیاد و جثه بزرگتر، یا اگر زن (زنان قربانی شده) نبودند، بی شک می توانستند از این اتفاق پیشگیری کنند و همین فقدان قدرت بدنی تبدیل به عاملی برای سرزنش شخصی شده بود. برای مثال، دانشجوی قربانی ۲۰ ساله می گوید:

«فکر می کنم، اگر می تونستم که کیفم رو یه کم محکم تر به سمت خودم بکشم، می تونستم از دزدیده شدنش جلوگیری کنم. آخه زورم نرسید و خیلی تونستم کشیده شدن رو تحمل کنم. چون داشتم زمین می خوردم، مجبور شدم ولش کنم، شاید یه مرد بود، نمی تونستن ازش بدزدن...»

فردی که قربانی خشونت جنسی گفتاری شده است، می گوید:

«خوب شد که اون بنده خدا (یه خانم دیگر) سریع دید که اون آقا داره برای من مزاحمت ایجاد می کنه و زود اومد منو از شرش نجات داد. اگه کمر و نبودم، شاید می تونستم دکش کنم. آخه مجبور بودم تا اون ساعت بشینم بیمارستان...»

مواجهه جنون آمیز

برخی از قربانیانی که مورد حمله قرار گرفته بودند، از پیامدها و اثراتی صحبت به میان می آوردند که جنبه پرخاشگرانه و برخورد نرووتیک با اجتماع داشته است؛ چنان که حادثه اتفاق افتاده برای آنها اثرات روانشناختی

عمیقی در پی داشته و به ارتباطات و تعاملات اجتماعی آنها لطمه وارد کرده است. به عبارت دیگر، فرد پس قربانی شدن حالتی از مکانیسم دفاعی جابجایی را از خود بروز داده و خشونت و عصبانیت خویش را از شخص مجرم و خطاکار به افراد حاضر در حلقه اجتماعی خود منتقل می کرده است یا در بسیاری از مواقع خشونت درونی خویش را بر روی موانع فیزیکی تخلیه نموده و سعی در پرت و شکستن اجسام و اشیاء داشته است و حتی در برخی از موارد، به بدن خود نیز آسیب جسمانی غیر عمد وارد نموده است. برای مثال، قربانی مذکور ۲۶ ساله پس از سرقت اتومبیلش می گوید:

«به زمین و زمان فحش می دادم و به شدت عصبانی شده بودم. خوب کلی پول جمع کرده بودم که تونستم یه پراید بخرم، ولی تو یه چشم بهم زدن زدنش. البته اینم بگم ناراحت بودم که چرا من احمق قفل فرمون نزدم. یادمه که پام انقدر محکم زدم به در که ضرب شدیدی دید و مجبور شدم برم عکس بگیرم که ببینم نشکسته باشد...»

قربانی دیگری، ۲۷ ساله بعد از خشونت جنسی گفتاری در پارک می گوید:

«خیلی ناراحت شده بودم. بعد از اون داستان که به پیشنهاد دوستی اون مرتیکه جواب رد داده بودم، هر چی از دهنش دراومد گفت و هر فحش زشتی بلد بود بر زبون آورد؛ یعنی چهره واقعیش همین بود. رفتم خونه با چشمای قرمز گریون. تا مادرم پرسید چی شده، بهش پریدم و خیلی خیلی بد جواب دادم و تا سه روز با همه به تندی و پرخاش برخورد می کردم. از فکر کردن به اون موضوع و اینکه چجوری اولش نشناختمش، داشتم دیونه می شدم...»

در برخی مواقع فرد قربانی شده، خشونت و عصبانیت خود را در موقعیت ها و تعاملات اجتماعی دیگر، مانند برخورد با نهادها و مواجهه با ادارات تخلیه می نموده است و در اینجا شخص بین اتفاق حادث شده و نهادی که به علت مسئله دیگری به آنجا رجوع کرده، ارتباط برقرار می نموده است. برای مثال، یکی از قربانیان بعد از زدیده شدن کیف پولش به علت عصبانیت، در هنگام رجوع برای حل مشکلی دیگر در دادگاه خطاب به کارمند اداری می گوید:

«تو این مملکت خراب شده، هیچی سر جاش نیست. خدا نکنه هیچی با شما سروکار داشته باشه. اونجا که باید کار کنید، نمی کنید و اونجام که باید کار مردم رو راه بندازید، همش سنگ میندازید جلوی پای مردم...»

پیامدهای اجتماعی قربانی شدن

از مهمترین آثار اجتماعی - اقتصادی قربانی شدن می توان به سرزنش شدن قربانی توسط اطرافیان، تخریب رابطه با اشخاص مهم در زندگی، انزوای اجتماعی، تغییرات منفی در سرمایه اجتماعی، افزایش مصرف مسکن ها و مخدرها، هزینه های پزشکی و دارویی و از دست دادن سرمایه اقتصادی اشاره نمود. در ادامه به مهمترین مضامین استخراج شده از مصاحبه های به عمل آمده با قربانیان به تفصیل اشاره خواهیم کرد.

انگاره انحطاط هنجارهای اجتماعی

یکی از پیامدهای قربانی شدن برای بسیاری از مشارکت کنندگان در تحقیق، زوال هنجارها و ارزش های اجتماعی مثبت بود؛ بدین صورت که مشارکت کنندگان اظهار می داشتند که در جامعه دیگر نمی توان به کسی اعتماد کرد، زیرا هیچ کس از ارزش های مثبت و اصول اخلاقی جامعه پیروی نمی کند و ارزش های اخلاقی در وجه اجتماعی و شخصی در حال سقوط است. در نگاه کلان این افراد به صورت هر چند موقت و در برخی موارد دائمی، سرمایه اجتماعی خود از جمله اعتماد به دیگران و مشارکت در فعالیت های اجتماع محور را به

طور کلی و یا در برخی موارد، روابط اجتماعی را در شبکه‌های درونی و بیرونی ارتباطات از دست داده بودند. این امر به علت سرزنش‌های مداوم اطرافیان، احساس شرم و خجالت، احساسات مخرب روانشناختی و برخی از بیماری‌های روانشناختی همچون افسردگی و... اتفاق افتاده بود و آنها ترجیح می‌دادند که زمان زیادی را در انزوا و خلوت خود سپری کنند. برای مثال، قربانی مونث ۲۶ ساله می‌گوید:

«آدم نمی‌دونه چیکار کنه. خدا خیرشون نده این آدم‌ها رو، چون هیچ اخلاقی ندارند و پیرو هیچی نیستند، میان زندگیتو می‌برن... خوب معلومه. منم نگاهم به جامعه منفی شده و احساس می‌کنم دیگه اخلاق و اسلامی تو جامعه نمونه که کسی پیروی کنه...»

در وجهی دیگر می‌توان گفت بسیاری از مشارکت‌کنندگان تحقیق، وجه فروپاشیدگی ارزش‌های سنتی و هنجارهای مرسوم اجتماعی را مورد تاکید قرار می‌دهند و از این محمل، وضعیت اجتماعی جامعه را به باد انتقاد می‌گیرند. آنها مسئله قربانی شدن را با وضعیت مسائل اجتماعی دیگر همچون بیکاری، فقدان جامعه پذیري مناسب و فقدان نظارت و کنترل مرتبط می‌دانند و معتقدند دلایل مناسبی برای سلب اعتماد در جامعه وجود دارد؛ یعنی به علت وسعت آسیب‌های اجتماعی دیگری که در جامعه وجود دارد، وضعیت قربانی شدن پیش می‌آید و به موازات همه این مسائل، افراد از لحاظ ارزشی هم خودشان به ورطه بی‌احساسی و بی‌اهمیتی کشیده شوند. برای مثال، زهره ۲۱ ساله می‌گوید:

«متأسفانه هیچی سر جاش نیست؛ این همه بیکار تو جامعه هست و این همه آدم که اخلاق و تربیت ندارند. خوب معلومه وقتی این شرایط تو جامعه هست، فردا پسر فردا منم به هیچکی تو جامعه اعتماد نمی‌کنم. هر اتفاقی هم بیوفته، سر مو میندازم پایین میرم و خودم درگیر کمک کردن به دیگران نمی‌کنم، چون من این همه داد زدم، ولی کسی به دادم نرسید...»

به عبارت دیگر، افراد از انحطاط ارزشی سخن به میان می‌آورند که علت کاهش ارتباط آنها با جامعه می‌شود. حتی این عقیده ابراز می‌شود که در آینده حضور کمتری را در جامعه و گروه‌های دوستان تجربه نمایند و علت آن را شرایط فعلی اجتماع تلقی می‌نمایند. افراد در اینجا وضعیتی را تجربه می‌کنند که به لحاظ احساسی درهم شکسته شده‌اند و به صورت اختیاری مطرودیت را در اولویت قرار داده‌اند. پس مشارکت خود را در وجوه وسیع‌تری از جامعه باز می‌دارند و خود این مسئله زمینه را برای کاهش سرمایه اجتماعی در جامعه فراهم می‌آورد. برای مثال، دانشجوی ۲۳ ساله بعد از دیدن لب تاپش می‌گوید:

«خیلی اوضاع جامعه بی‌ریخت شده. شما نمی‌تونن تو مترو راحت ایستی. همه دنبال دزد و دودره بازی‌ان. باید محکم کیفیت رو بچسبی. آنقدرم تو جامعه بی‌اخلاقی زیاد شده که تا نت به یکی می‌خوره، همه فکر می‌کنن می‌خوان ازشون دزدی کنی. آدم داغون می‌شه این همه بی‌اخلاقی رو می‌بینی. همون بهتر که بشینی تو خونت فیلم نگاه کنی و نری بیرون. هم خودت در امانی هم اعصاب راحت. آخه بعد اون ماجرا چون واقعا پول نداشتم به لب تاپ دیگه بخرم، نابود شدم...»

اضمحلال سرمایه اقتصادی

مهمترین و مورد تاکیدترین پیامد قربانی شدن برای قربانیانی که مورد جرم سرقت قرار گرفته بودند، تخریب شدن وضعیت اقتصادی یا به عبارتی از هم پاشیدگی وضعیت مالی آنان بود. قربانیان اظهار می‌کردند که بعد از قربانی شدن به علت اینکه وضعیت اقتصادی شخصی و همچنین وضعیت اقتصادی جامعه نامساعد بوده،

در مضیقه قرار گرفته اند و کارکردهای شخصی و اجتماعی شان دچار اختلال شده و نتوانسته اند مسئولیت ها و امور روزانه خود را به درستی انجام دهند. به عبارتی دیگر، وضعیت اقتصادی آنان به علت شرایط جامعه و ناموزون بودن وضعیت اقتصاد و غیرقابل پیش بینی بودن آن، به شدت بهم ریخته است. برای مثال، علیرضا ۲۰ ساله می گوید:

«بعد از دزدیده شدن لب تاپ، دیگه نمی تونستم یکی دیگه بخرم و بدجور ضربه اقتصادی خوردم، چون لب تاپی که من ۳ تومن خریده بودم، دو ماه پیش قیمتش شده ۷ تومن و هنوزم نخریدم. خوب خیلی از تکالیف و تحقیقای کلاسیم عقب افتاده اند و متاسفانه یه تحقیق برای یه کلاسی که نمره خوبی هم تو امتحان کتبی گرفتم، انجام ندادم...».

سمانه ۲۴ ساله بعد از دزدیده شدن کیف پولش می گوید:

«واقعیتش چون حقوق اون ماهم رو تقریباً از دست داده بودم، ناراحت شدم. خوب تا سه ماه بعدش من نتونستم خریدامو بکنم. از طرفی حتی نتونستم تو تولد یکی از دوستانم شرکت کنم...»

در وجهی دیگر پیامد قربانی شدن بسیار وخیم تر بود؛ یعنی از بعد کارکردی، فرد دچار اختلال شده بود. برای مثال، قربانیان سرقت بیشتر با این مسئله گریبان گیر بودند و از آنجایی که وسیله ای که مورد سرقت قرار گرفته بود کارکرد درآمدزایی و اقتصادی داشت، وضعیت برای آنها دشوارتر بوده است. برای مثال، محمد امین ۲۶ ساله، بعد از سرقت خودرو اش که با آن مسافركشی می کرد، می گوید:

«بعدش واقعاً زندگی من سخت شد، چون من با ماشینم کار می کردم، حتی مجبور شدم قرض و قوله کنم و زندگیم رو نگه دارم و تا یه مدتی که کار پیدا کردم، واقعاً سخت بود و فکر می کردم همه چی رو از دست دادم...»
درنهایت هزینه های مشاوه روانشناختی و روانپزشکی برای قربانیان مسئله ساز بوده است؛ چنان که بسیاری از قربانیان اظهار می داشتند که بعد از حادثه مجبور شده اند، برای هزینه های فیزیکی و جسمانی و تهیه برخی داروهای ضد افسردگی تا ماه های متمادی هزینه های گزافی متحمل شوند.

راهبردهای مواجهه با قربانی شدن

در مورد چگونگی مواجهه با جرم حادث شده، قربانیان طیف متفاوتی از واکنش ها و راهبردها شامل مراجعه به نهادهای انتظامی، رجوع به خانواده، طرح مسئله در گروه دوستان، در خود نگاه داشتن، مشاوه روانشناختی و دور شدن از مسئله را به کار برده اند. ۹ نفر از قربانیان که عمدتاً قربانی سرقت شده بودند جهت پیگیری قضایی به پلیس مراجعه کرده بودند. این نوع مواجهه بیشتر در مورد سرقت موبایل انجام شده بود و قربانیان اظهار داشتند که به امید پیدا شدن وسایل مورد نظر از طریق پیگیری شماره سریال و... بوده اند که تنها یک مورد (سرقت موبایل) قادر به بازپس گیری اموال خود شده بود. در برخی موارد این گونه مواجهه را اتلاف وقت می دانستند؛ چنان که قربانی مونث، ۲۵ ساله درباره پیگیری از مراجع انتظامی می گوید:

«دنبال کردن این گونه مسائل در نهادهای انتظامی و قضایی بسیار دشوار است و همان بهتر که براش وقتی نگذاریم، زیرا به نظرم هم ضعیفن و هم برایشان اهمیتی ندارد که تو وسیله ات رو دزدیدن...»

همچنین عمده پاسخگویان مسئله حادث شده را برای خانواده خود بازگو کرده بودند. ۳ نفر از قربانیان به روانپزشک و مشاور مراجعه و جلسات روان درمانی را گذرانده و داروهای رانیز مصرف کرده بودند. برخی از افراد جهت پیگیری مسئله، به نهادهای مرتبط که مسئول پیگیری روند قضایی بودند، مراجعه نمودند، اما در

برخی موارد همین افراد یا به تبع آن قربانیان دیگری که روند قضایی را طی نکرده بودند، به صرف مطرح کردن پدیده قربانی شدن در گروه‌های دوستان و همچنین در داخل خانواده به منظور حمایت‌های مالی و اقتصادی جهت تهیه و خرید مجدد وسایل دزدیده شده بسنده می‌کردند. برای مثال، قربانی ۲۵ ساله مونث می‌گوید: «خیلی پیگیرش نشدم، چون بعد اینکه مجرا رو برای خانوادم تعریف کردم، گفتن خدا روشکر سالمی و... کیفم هم مبلغ زیادی توش نبود».

در برخی افراد نیز، فرآیند قربانی شدن به این جهت که عمومی نشود و نگرانی از جهت آبرو و... وجود داشته و فرد قربانی در درون خودش مسئله را حل و فصل کرده یا آن را سرکوب نموده است؛ یعنی قربانی جرم اتفاق افتاده را به صورت شخصی در خود نگاه داشته و کسی را در این فرآیند دخالت نداده یا در برخی موارد مسئله برای فرد قربانی اهمیت چندانی نداشته و ترجیح داده که از مسئله جرم و یادآوری آن به دور باشد. اما در برخی موارد که فرد قربانی از لحاظ اقتصادی یا عاطفی شکست بیشتری را تجربه نموده است، مراجعه به روانشناس نیز دیده شد. برای مثال، یک قربانی مذکر ۲۷ ساله می‌گوید:

«تنوستم مجرا رو برا کسی تعریف کنم، چون احساس می‌کردم تحقیر می‌شم و دوستانم مسخره ام می‌کنن. برای همین با پس اندازم رفتم یه لب تاپ دیگه گرفتم...»

شکل ۲: راهبردهای مواجهه با پدیده قربانی شدن

همچنین، قربانی مونث ۲۲ ساله می‌گوید:
«ترسیدم به خانواده ام بگم. بابام آدم زودرنجیه و زود عصبانی می‌شه. هرچند که حالم خیلی مساعد نبود، ولی بعد از دو جلسه‌ای که با مشاور دانشگاه داشتم، کم‌کم قضیه یادم رفت...»

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج تحقیق نشان داد که قربانی شدن در مقابل جرم سرقت در میان دانشجویان بیشتر از هرگونه جرم دیگری رواج دارد؛ یعنی به صورت کلی دانشجویان قربانی جرائمی مثل سرقت موبایل، ماشین، پول و... می‌شوند. همچنین بیشتر قربانیان در ساعات پایانی روز و شب هنگام قربانی جرم می‌شوند؛ چنان که کمترین بزه‌دیدگی در ساعات اولیه صبح و بیشترین جرائم از ساعات ۱۲ بعد از ظهر تا ۱۲ شب اتفاق افتاده است. از آنجا که در کشور ما مراکز اداری و امنیتی بعد از ظهرها تا ساعات مشخصی فعال هستند و بعد از ساعت ۱۶ فعالیت و نظارت آنها به کمترین سطح ممکن می‌رسد، می‌توان گفت که بیشترین میزان جرم در ساعاتی از روز اتفاق می‌افتد که کمترین میزان کنترل و نظارت اعمال می‌شود. همان‌طور که شاو و مک‌کی یادآور می‌شوند اجرای ضعیف کنترل اجتماعی رسمی یا غیر رسمی، روند جرم را تسهیل می‌بخشد (Uttenbogard 2013: 11). آن چنان که نتایج تحقیقات مهدنژاد و پرهیز (۱۳۹۶) نشان داد بیشتر جرائم منطقه ۱۲ شهر تهران در سطح کوچه و خیابان متراکم شده است. نتایج این پژوهش نیز نشان می‌دهد که بیشتر قربانیان در خیابان‌های سطح شهر تهران قربانی جرم شده‌اند که این نشان دهنده سطح پایین نظارت و کنترل و ناامنی محیط شهر تهران است.

همچنین، بیشتر دانشجویان قربانی در مقاطع سنی پایین (۱۸-۲۱ سال) و تحصیلی پایین (کارشناسی بیشتر از ارشد و دکتری) بوده‌اند. لذا می‌توان گفت که افزایش آگاهی و تجربه و آشنایی با محیط‌های بیرون، متغیر مهمی در احتمال کاهش بزه‌دیدگی می‌باشد. بر اساس رویکرد آسیب‌پذیری، شرایط فیزیکی در افراد در کنار شرایط اجتماعی و زمینه‌ای دیگر نظیر سن، جنسیت، تحصیلات و طبقه اجتماعی در آسیب‌پذیری افراد موثر است و می‌تواند آنان را به اهداف سهل‌الوصول بزه‌کاران تبدیل نماید. برای مثال، افراد سالخورده بیشتر در معرض قربانی شدن هستند. در این دیدگاه، توانایی مالی عامل مهمی در کاهش قربانی شدن محسوب می‌شود، زیرا افراد متمول و تحصیل کرده‌های بهتر و مناسب‌تر برای محافظت از خود برمی‌گزینند و بدین جهت از میزان بزه‌دیدگی آنان کاسته می‌شود (Skogan 1987: 140).

چگونگی مواجهه با وضعیت قربانی شدن بستگی زیادی به وضعیت شخصی فرد، ویژگی‌های شخصیتی و اجتماعی، مکان و زمان قربانی شدن و مواردی از این قبیل دارد. در تحقیق حاضر بیشتر قربانیان اظهار داشتند که ترجیح می‌دهند به شیوه‌ای شخصی با قضیه برخورد کنند؛ یعنی راهبردهای مواجهه شخصی و حل کردن موضوع از طریق مهارت‌های حل مسئله فردی را بر مواجهه‌های ساختاری و مراجعه به نهادها ترجیح می‌دهند. همان‌گونه که صادقی فسانی و حسینی (۱۳۹۰) در تایید این موضوع بیان می‌دارند

قربانیان زن راهکارهای فردی و موقعیتی را به عنوان راهبردهای مواجهه با قربانی شدن بر راهبردهای ساختاری به علت عدم حمایت‌های ساختی و اجتماعی ترجیح می‌دهند.

بزه‌دیدگی می‌تواند پیامدهای وسیعی را برای قربانیان از جمله تهدید سلامت روانی و اجتماعی، تهدید امنیت در ابعاد مختلف مالی، جانی و اجتماعی داشته باشد. در نقطه مقابل، اگر حمایت اجتماعی و حفاظت‌های

نهادی و خانوادگی برای افراد قربانی میسر نباشد، وخامت مسئله دو چندان خواهد شد. مطابق نتایج تحقیق حاضر، یک نوع ذهنیت برای افراد در حالت قربانی شدن روی می دهد که دیگر نمی توانند به شبکه اجتماعی خود اعتماد داشته باشند و احساس می کنند که جامعه در یک سقوط ارزشی فرو رفته و به سختی قابل احیا شدن است- حتی یک نوع تنفر و انزجار در درون قربانیان نسبت به اجتماع شکل می گیرد که شاید خسران جبران ناپذیری از لحاظ اجتماعی، فردی و روانی به بار بیاورد.

یکی دیگر از پیامدهای تجربه قربانی شدن برای افراد، بروز یاس و ناامیدی و تجربه احساسات روانشناختی ناخوشایند بود که افراد را به حالتی سوق می داد که عدم کارایی و فقدان کارکرد اجتماعی را در درون خود احساس می کردند؛ به طوری که نوعی درماندگی آموخته شده را تجربه کرده و این حالت به علت عدم حفاظت شخصی از خویشتن بوده است. علاوه بر این نوع درماندگی، قربانیان با احساسات مختلفی همچون: احساس گناه، احساس بی لیاقتی، ضعیف بودن و سرزنش خود تا مدت زمان زیادی بعد از تجربه قربانی شدن دست و پنجه نرم می کردند. البته چون جامعه آماری این تحقیق، بیشتر سرعت را تجربه کرده اند، این حالت سرزنش خود نمی تواند وجه خطرناکی به خود بگیرد، اما در آسیب های جدی همچون تجاوز و... قربانی احتمال دارد هزینه خیلی گزافی را شامل خودزنی و حتی خودکشی را بپردازد.

از دیگر پیامدهای قربانی شدن، مواجهه غیرمعارف با تجربه حاصل شده بود؛ به صورتی که فرد قربانی از شدت عصبانیت، واکنش های نابهنجاری نسبت به خود، اطرافیان و محیط فیزیکی و اجتماعی بروز می داد. درهم ریختگی مالی و فروپاشیدن اقتصادی (از دست دادن سرمایه) از دیگر مضامین به دست آمده از تجارب قربانیان بود.

همچنین بر اساس مصاحبه های انجام شده، نوع رفتار و کنش اجتماعی قربانیان نظیر بی دقتی، سهل انگاری و بی احتیاطی، زمینه های «جلب توجه» و «وسوسه» مجرمان را برانگیخته و آنان را نسبت به اعمال مجرمانه «ترغیب» کرده و «فرصت» بزهکاری را فراهم نموده بود که این مسئله معمولاً در کنار محیط های بی دفاع و عدم نظارت و کنترل اجتماعی، زمینه افزایش نرخ بزه دیدگی را ایجاد می کند و در قالب نظریات مربوط به سبک زندگی و مکان قابل تبیین است.

در پایان می توان گفت که تجربه قربانی شدن، علاوه بر آن که بر سلامت جسمی، روحی، روانی و ذهنی افراد اثرات نامطلوبی باقی می گذارد، گاهی دامن گیر سایر افراد خانواده هم می شود و آنان را نیز به قربانیان غیر مستقیم جرم تبدیل می کند؛ چنان که در دراز مدت باعث افزایش ترس از جرم و نگرانی از قربانی شدن در دیگران می شود و زندگی آنان را در هاله ای از ترس و تردید فرو می برد.

به منظور فهم بهتر پیامدهای قربانی شدن در فرآیند وقوع جرم باید این واقعیت را پذیرفت که جرم و قربانی شدن می تواند برای هر شخصی صرف نظر از احتیاط و انجام امور لازم برای پیشگیری در هر زمان و مکانی اتفاقی بیافتد. لذا در سطوح خانوادگی و اجتماعی باید از سرزنش قربانیان پرهیز شود، زیرا تحقیقات (Walklate, 2004) نشان داده است که این امر می تواند آثار مخرب ماندگار روانی و اجتماعی بر آنها برجای بگذارد. همچنین به منظور کمک به قربانیان که اعتماد خود را به جامعه دوباره به دست آورند و همچنین به ارزشمندی خویشتن پی ببرند، لازم است تمام افرادی که با قربانیان در تماس اند، نکات لازم را رعایت نمایند و حتی آموزش داده شوند تا حمایت های مادی و عاطفی اجتماعی را ارائه دهند.

- با توجه به مطالب فوق می توان موارد زیر را به عنوان پیشنهادات پژوهش مطرح کرد:
۱. در بسیاری از کشورها، «مرکز ملی پیمایش قربانی شناسی» وجود دارد. پیشنهاد می شود در دانشگاه علامه طباطبائی نیز - با همکاری سازمان های ذیربط مانند قوه قضائیه و نیروی انتظامی - مرکز پیمایش ملی قربانی شناسی یا بزه دیده شناسی تاسیس شود. هدف این مرکز، رصد ابعاد کمی و کیفی قربانیان جرائم و کاهش میزان رخداد جرائم در سطح کشور خواهد بود.
 ۲. پیشنهاد می شود تا بر اساس تفاوت های پاسخگویان مانند تفاوت های جنسیتی، پژوهش های بیشتری در سطح دانشگاه علامه و سایر مراکز علمی به انجام برسد.
 ۳. با توجه به پیامدهای عدیده روانی، اجتماعی، اقتصادی و... بزه دیدگی، پیشنهاد می شود برای جبران خسارات و آلام احتمالی افرادی که تجربه قربانی شدن دارند از سوی دانشگاه حمایت های حقوقی، روان شناختی و مددکاری اجتماعی بیشتری صورت گیرد. قربانی شناسی یا بزه دیده شناسی بالینی با هدف جبران خسارات و رفع آلام بزه دیدگان و ارائه حمایت های اجتماعی، روانی و اقتصادی به دانشجویان بزه دیده در این راستا می تواند مورد عنایت قرار گیرد.

منابع

- بزرگوار، علیرضا و تمجیدی، زهرا. (۱۳۹۶). نظریه‌ها و روش‌های تحلیل فضایی جرائم شهری. انتشارات آراد کتاب
- زنگی آبادی، علی و رحیمی، نادر حسین. (۱۳۸۹). «تحلیل فضایی جرم در شهرکرج (با استفاده از GIS)». مجله مطالعات حقوق خصوصی. دوره ۴۰، شماره ۲.
- زینالی، حمزه. (۱۳۸۳). «اثرات فقدان حمایت کیفری مناسب از زنان بر بزه دیدگی آن‌ها». فصلنامه رفاه اجتماعی. دوره ۳، شماره ۱۳.
- شمس الدینی، علی و جمینی، داوود. (۱۳۹۶). «واکاوی فضایی جرم در استان‌های ایران با تأکید بر شاخص‌های سرقت». مجله مهندسی جغرافیایی سرزمین. دوره ۱، شماره ۲.
- صادقی فسائی، سهیلا. (۱۳۹۰). «بررسی عوامل موثر بر بزه دیدگی زنان شهر تهران». فصلنامه زن در توسعه و سیاست. دوره ۹، شماره یک.
- فیروزی، گلناز. (۱۳۸۸). «حمایت از اطفال بزه دیده خشونت خانوادگی در قوانین ماهوی ایران». فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم. سال چهارم، شماره دوازدهم.
- مالجو، محسن. (۱۳۸۹). «تجاوز به محارم: زمینه‌ها، استراتژی‌های متجاوز و واکنش‌های بزه دیده». فصلنامه رفاه اجتماعی. سال نهم، شماره ۳۴.
- مهدنژاد، حافظ و پرهیز، فریاد. (۱۳۹۶). «تبیین خوشه‌ای شدن جرم در منطقه ۱۲ شهر تهران بر اساس نظریه نابسامانی اجتماعی». فصلنامه انتظام اجتماعی. سال نهم، شماره چهارم
- نصیری، اسماعیل؛ احمدی، علی؛ رحمانی، محمد حسن و کماسی، حسین. (۱۳۹۶). «تحلیل جغرافیایی- فضایی جرم و مکان‌های جرم خیز با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS (مطالعه موردی: بزه سرقت در شهر قزوین)». مجله مهندسی جغرافیایی سرزمین. دوره ۱، شماره ۲.
- Maskaly, Jon and Boggess, Lyndsay N. (2014). **Broken Windows Theory. The Encyclopedia of Theoretical Criminology**. John Wiley & Sons, Ltd
- Jenny, Korkodeilou. (2017). “**‘No place to hide’ Stalking victimization and its psycho-social effects**”. International Review of Victimology, Volume: 23 issue: 1, page(s): 17-32.
- Jung Jin Choi, Diane L. Green, Stephen A. Kapp. (2010). “**Victimization, Victims’ Needs, and Empowerment**”. International Review of Victimology, Volume: 17, issue: 3, page(s): 267-290.
- Matthew Cawvey, Matthew Hayes, Damarys Canache, Jeffery, J. Mondak. (2018). “**Personality and victimization in the Americas**, International Review of Victimology, Volume: 24 issue: 1, page(s): 123-139.
- Siegel, Larry. (2017). **Criminology: Theories, Patterns, and Typologies (MindTap Course List)**.Thamson-Wadsworth
- SkoganG. Wesley. (1987). “**The Impact of Victimization on Fear**”. Crime & Delinquency. Vol 33, Issue 1

- Tinkara PavšičMrevlje, Johanna Nivala. (2016). **“Victimisation of the elderly in the municipalities of Ljubljana and Uppsala”**. International Review of Victimology, Volume: 23 issue: 1, page(s): 33-46
- Tyler, Kimberly. Danr. Hoyt and Les Whitbeck. (2000). **“The Effects of Early Sexual Abuse on Later Sexual Victimization Among Female Homeless and Runaway Adolescents”**.
- Uittenbogaard, Adriaan Cornelis. (2013). **“Clusters of Urban Crime and Safety in Transport Nodes”**. KTH Royal Institute of Technology School of Architecture and the Build Environment Dept of Real Estate and Construction Management, Stockholm 2013.
- Walklate, S. (2004). **“Justice for all in the 21st century: the political context of the policy focus on victims”**. In E. Capes *Reconciling Rights in Criminal Justice: Analysing the Tension between Victims and Defendants*. London: Legal Action
- Walsh, Anthony and Ellis, Lee. (2007). **Criminology: an interdisciplinary approach**. Sage publication
- Willem de Lint, Marinella Marmo, Andrew Groves, Adam Pocrnic. (2017). **“Crime victims’ self-medication”**. International Review of Victimology, Volume: 23, issue: 2, page(s): 159-177.

از رویا تا واقعیت؛ مطالعه‌ای انتقادی از پیامدهای مشارکت جوانان در شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای

علی روحانی^۱
سهیلا حاجی حیدری^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۲/۱۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۳/۴

فروش شبکه‌ای از دو دهه قبل در ایران آغاز شد. هرچند این نوع تجارت از همان ابتدا مسائل فراوانی را برای کشور به وجود آورده بود و از فعالیت آنان جلوگیری شد، اما با این حال در سال‌های اخیر به شیوه‌های جدیدی ادامه فعالیت می‌دهد. پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد کیفی و بهره‌مندی از روش مردم‌نگاری انتقادی تدوین شده است. در این روش، از رویکرد پنجگانه کارسپیکن بهره گرفته شده و سعی گردیده است با استفاده از مشاهده مشارکتی پنهان و همچنین مصاحبه‌های عمیق از تجربه افراد از حضور در شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای، پیامدهای مشارکت جوانان در این شبکه‌ها مورد واکاوی و بررسی قرار گیرد. در طول پژوهش نیز سعی شد قابلیت اعتماد و اتکاپذیری پژوهش حفظ شود. همچنین ملاحظات بازاریابانه نیز به کار گرفته شدند. یافته‌ها در قالب مفاهیم و مقولاتی چون سود و هزینه نامتوازن، حذف دو سویه سیستمی، تردیدهای فراخود، خلق فاصله با جامعه، آوار آرزوها، دغدغه‌های فرساینده، فرسایش امید و آرزو، آسیب‌پذیری عاطفی اعضا، کاریکاتوری بودن بازاریابی شبکه‌ای و ... استخراج شدند. یافته‌ها در نهایت مورد بحث قرار گرفتند.

واژگان کلیدی: بازاریابی شبکه‌ای، جوانان، مردم‌نگاری انتقادی، پیامد و پارادایم انتقادی

امروزه نقش و اهمیت راهبردهای بازاریابی در موفقیت یا شکست سازمان‌ها بر همگان آشکار است، زیرا نقش اصلی را در تعامل سازمان با محیط (به ویژه مشتریان) ایفا می‌کند. بازاریابی، پدیده قرن بیستم است که در طول حیات خود به شدت متأثر از فناوری‌های اعصار خود بوده است (مشایخ و اقدامی، ۱۳۹۵: ۷۵) و با گذشت زمان به صورت‌های گوناگونی عرضه شده است. از این صور گوناگون باید به بازاریابی شبکه‌ای اشاره کرد. بازاریابی که با نام‌های مختلفی چون: بازاریابی چند سطحی، بازاریابی نفر به نفر، بازاریابی مستقیم مصرف‌کننده و... نامیده می‌شود، به آن علت نام شبکه‌ای به خود گرفته است که تکیه اصلی آن بر عوامل و معاملات به هم پیوسته در یک شبکه می‌باشد و در واقع ساختاری شبکه‌ای و زنجیره‌ای دارد. این نوع بازاریابی، سبک یا شیوه‌ای از تجارت نامیده می‌شود که در حدود یک قرن قبل مطرح شد و از همان زمان با کشف قابلیت‌های بی‌شمار آن، عده کثیری از افراد سودجو و منفعت طلب را به استفاده سوء از این سبک تجارت، در سرتاسر دنیا واداشت (اصغری و فقیه، ۱۳۸۷: ۲۱).

به این ترتیب، این امر اتفاقات مشابهی را در کشورهای مختلف رقم زد. به عنوان نمونه، طی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۸ در آلبانی با استفاده از این سبک تجارت، طرح‌های هرمی گسترش یافت که منجر به سقوط دولت و استعفای رئیس جمهور وقت، انحلال مجلس و کشته شدن ۲۰۰۰ نفر در جریان درگیری‌ها و ناامنی‌های ناشی از فروپاشی این طرح‌ها و در نهایت ورشکستگی اقتصادی این کشور شد. همچنین، در کلمبیا در سال ۱۳۸۷ شرکت DMG منجر به آشوب‌های خیابانی، خسارت به اموال دولتی، کلاهبرداری ۲۰۰ میلیون دلاری از مردم و وارد آمدن خسارت یک میلیارد دلاری به اقتصاد این کشور گردید. در روسیه در دهه ۱۹۹۰ شرکت MMM که بیش از ۲ میلیون نفر را درگیر و نزدیک به ۱/۵ میلیارد دلار سرمایه جمع‌آوری کرد، یکی از معروف‌ترین شرکت‌هایی است که در ردیف این سری از کلاهبرداری‌ها (شرکت‌های هرمی) معرفی شده است (طباطبایی‌راد، ۱۳۸۸: ۷۸-۷۲). در سال ۲۰۰۸ یکی از بزرگترین اختلاس‌های تاریخ توسط شرکت سرمایه‌گذاری برنارد میداف در آمریکا رخ داد که از سیستم پانزی برای پرداخت سود به سرمایه‌گذاران خود استفاده می‌کرد (میلان، ۲۰۱۸).

این سبک از تجارت در پایان سال ۱۳۷۹ یعنی از اواخر دهه ۷۰ و اوایل دهه ۸۰ خورشیدی وارد کشور ایران شد. این شرکت‌ها در ایران با نام‌های مختلفی فعالیت می‌کردند. در دو دهه گذشته، شرکت‌های عمدتاً خارجی نظیر مای‌سون دایاموند، گلدماين و گلدکوئست توسط برخی افراد سودجو و فرصت طلب، فعالیت خود را در ایران آغاز کردند و به مرور زمان، اشکالات اساسی و آسیب‌های اقتصادی و اجتماعی مختلفی را برجای گذاشتند (قلی، ۱۳۹۰: ۱). این پدیده بخش زیادی از افراد کشور به ویژه جوانان و خانواده ایشان را درگیر کرد و سبب ثروتمند شدن عده‌ای محدود و ضرر اقتصادی کثیری از افراد و در نهایت شکل‌گیری پرونده‌های قضایی متعدد برای شکایت افراد از یکدیگر و در نهایت نابودی پیوندهای دوستی و خانوادگی به دلیل عضوگیری‌های مبتنی بر اعتبار گردید (حاجیانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۲).

لذا قانون ممنوعیت فعالیت این شرکت‌ها در ۲۷ بهمن ۱۳۸۴ صادر و اجرا گردید، اما با وجود سختگیری‌ها و ممنوعیت‌های قانونی در سال ۱۳۸۴ بازاریابی شبکه‌ای در اشکال جدید آن در سال ۱۳۹۰ مجدداً فعالیت خود را آغاز کرد. این شرکت‌ها این بار با مجوزهای قانونی از طرف وزارت صنعت، معدن

و تجارت فعالیت های خود را گسترش دادند و تا هم اکنون شاهد رشد این گونه شرکت ها در کشور هستیم. هدف آنها، جذب جوانان و زنان کم درآمد یا بی درآمد است. لذا آنها از کلمه «بازاریابی شبکه ای» به جای واژه قدیمی تر و معمول تر «بازاریابی چندسطحی» استفاده می کنند. آنها با شکلی جدید ولی فرمولی قدیمی دست به فعالیت زده اند و با ارائه دلایلی به تحریک، جذب، اقناع و توجیه افراد برای پیوستن و فعالیت به این نوع تجارت مشغول اند. در این نوع بازاریابی، شرکت های تولید کننده از یک سو به دنبال حداقل سازی هزینه های خود هستند و از طرف دیگر، تمام راهکارهای موجود را برای حداکثر سازی سود خود اعمال می کنند. به همین دلیل به طور مستقیم فروشنده ها را در تیم ها و گروه هایی که اغلب خود شرکت ها دارند، سازماندهی می کنند و با آموزش ها و روش های مختلف سعی می کنند محصولات را به طور مستقیم از طریق بازار یابان در اختیار شهروندان قرار دهند.

هر چند در ظاهر به نظر می رسد چنین روندی به نفع تولید کننده و مصرف کننده است، اما در پس این فرآیند و این شرکت های بازاریابی شبکه ای، روابطی شکل می گیرد که نه تنها کنشگران این عرصه پیامدهای منفی بالایی را تجربه می کنند، بلکه خریداران و مصرف کنندگان نیز از اجناس خریداری شده رضایت ندارند. در کنار آن جوانان به ویژه دختران و زنان خانه دار نیز به شدت از شرکت در این گونه فعالیت ها استقبال می کنند که آنها نیز در اکثر مواقع از فعالیت در این شرکت ها ضررها و آسیب هایی را تجربه می کنند. با توجه به اینکه این شرکت ها ظاهراً قانونی و دارای مجوز هستند، به همین دلیل پیامدهای فعالیت آنان همانند شرکت های هر می پیشین به سادگی قابل مشاهده نیست. در حالی که روزانه تعداد زیادی از افراد زمان و سرمایه خود را در این شرکت ها از دست می دهند و همراه با آن بسیاری از آسیب های اجتماعی، اقتصادی و عاطفی فراوان را تجربه می کنند. در نتیجه این پژوهش سعی کرده است پیامدهای فعالیت در شرکت های بازاریابی شبکه ای بر اعضا را مورد تحقیق و بررسی قرار دهد.

چارچوب مفهومی پژوهش

با توجه به وجود تفاوت های پارادایمی و تفسیری در روش های کمی و کیفی پژوهش های اجتماعی، در پژوهش های کیفی از چارچوب نظری همچون تحقیقات کمی - با عناوین مبانی نظری و یا چارچوب نظری شناخته می شوند - که فرضیه ها، سوالات و دیگر اجزای پژوهش بر مبنای آن شکل می گیرند، استفاده نمی شود؛ ولی این به این معنا نیست که قرار است محقق با ذهن خالی وارد میدان شود. نظریه ها به عنوان راهنما و چراغی، به مدد محققان کیفی می آیند تا محقق با چشم و فکری بازتر، گسترده تر و موشکافانه تر در میدان تحقیق گام بردارد. بر همین اساس، ما از چارچوب مفهومی در پژوهش خود بهره برده ایم. در این مسیر سعی شد نظریه هایی که با پژوهش حاضر مرتبط بودند، انتخاب شوند و مورد بررسی قرار گیرند. در نتیجه به نظریاتی که حول محور مفاهیم اقتصادی و انتقادی بودند، نظریه هایی که به چگونگی شکل گیری روابط اجتماعی و شکل گیری گروه توجه داشتند، نظریه هایی که به عواطف افراد می پرداختند و ... به طور اجمالی اشاره شده است. در واقع، انتخاب و توضیح مختصر این نظریه ها برای آگاهی از نحوه شکل دهی به رفتارهای اجتماعی و اقتصادی کنشگران در میدان است، زیرا این نظریه ها چنین فرایندی را به خوبی نشان می دهند.

بورديو در کتاب «تمایز» خود بیان می کند که مردم به همان اندازه که بر اساس ظرفیت شان در «تولید»

ارزیابی می‌شوند، بر حسب ظرفیت‌شان در «مصرف» نیز ارزیابی خواهند شد. وی گروه‌های فرادست و فرودست طبقات متوسط را درگیر مبارزه‌ای بی‌پایان، اما ملایم برای تثبیت هویت، ارزش و موقعیت اجتماعی خود می‌داند و معتقد است مصرف به ویژه مصرف فرهنگی ابزاری برای تولید فرهنگی، مشروعیت‌سازی و مبارزه در فضای اجتماعی است و مصرف، بیش از برآوردن خواسته‌های زیستی است. طبقات مسلط نیز قادرند شیوه زیستن خود را به عنوان فرهیختگی، مشروعیت بخشند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۴۳).

نظریه انتقادی نیز مصرف کنندگان را به عنوان عروسک خیمه‌شب‌بازی در دستان تولید و بازاریابی انبوه می‌داند. مک کندریک، عامل اصلی مصرف‌گرایی را تقلید از طبقه ثروتمند می‌داند که باعث می‌شود طبقه متوسط جامعه بیش از پیش نیاز به مصرف کردن در خود احساس کنند. افراد در برابر فریب و اغوای تبلیغات تجاری که محرک مصرف کالا هستند، سر فرود می‌آورند. مک کندریک برای تقلید اجتماعی سه عامل نزدیکی طبقات به یکدیگر، مد، اندازه جمعیت و طبیعت را بسیار مهم می‌داند (بهار، ۱۳۹۰: ۶۵).

از نظر دورکیم، عواطف و احساسات که از طریق فرآیندهای جمعی تولید می‌شود مهم هستند و به واسطه تأیید دیگران تقویت و حتی قانونی می‌گردد و پایه‌های همبستگی اجتماعی را شکل می‌دهد. از منظر رندال کالینز، در قلب کنش اجتماعی، انرژی عاطفی وجود دارد که برای کل زندگی نیرویی انگیزاننده است. کالینز، انجام کنش‌های متقابل را نیازمند مقدار انرژی عاطفی می‌داند. بدین ترتیب، زندگی اجتماعی شامل مجموعه به هم پیوسته‌ای از کنش‌های متقابل اجتماعی با کنشگران عقلانی/عاطفی است که احساسات خود را از یک کنش متقابل پرانرژی و اجتماعی به سوی کنش انرژی‌زای دیگری حرکت می‌دهد. آرلی هوشیلد نیز همانند گافمن معتقد است که زندگی اجتماعی، نمایش‌نامه‌ای است که کنشگران اجتماعی در آن به نقش‌های متفاوتی می‌پردازند (روحانی، ۱۳۹۴: ۵۵-۵۴). هوشیلد همچنین از شیء‌شدگی عواطف و احساسات سخن می‌گوید؛ زمانی که حالت‌ها و ژست‌های عمیق احساسی وارد مبادلات بازار می‌شوند و به عنوان جنبه‌ای از نیروی کار به خرید و فروش می‌رسند. به این ترتیب احساسات مبدل به کالا می‌گردند.

همچنین احساسات را می‌توان در نظریات مختلف بیان کرد. احساسات در نظریه تضاد، عامل مهم و تعیین کننده، عضویت در گروه‌ها و طبقات اجتماعی رقیب است. هنگامی که افراد عضو گروه‌هایی که با یکدیگر در اختلاف و تضاد می‌باشند، شوند می‌توان با برانگیختن احساسات اعضای گروه‌ها، آن‌ها را برضد یکدیگر به شورش و عصیان واداشت و احساسات آن‌ها را در راستای پیشبرد اهداف کشمکش به کار بست (ربانی و کیانپور، ۱۳۸۸: ۴۱-۴۰).

احساسات در نظریه کنش متقابل نمادین، به عنوان اشیای اجتماعی مطرح می‌شود که افراد و گروه‌ها نسبت به آن دست به کنش می‌زنند. این نظریه بر فعال بودن انسان در تولید احساسات و قرارگیری در برابر رهیافت‌هایی که انسان را در تجربه احساسات منفعل می‌دانند، تأکید دارد (ربانی و کیانپور، ۱۳۸۸: ۴۹-۳۸).

نوربرت الیاس در «تاریخ آداب» به تغییرات در نحوه تفکر، عمل و تعامل افراد می‌پردازد. الیاس گاهی به طور کلی از این تغییرات به مثابه تغییر در «ساختار شخصیت» نام می‌برد، اما به نظر می‌آید وی به شرح چیزی بیش از تغییرات در شخصیت می‌پردازد. الیاس تغییرات در نحوه عمل و تعامل مردم را هم شرح می‌دهد و می‌گوید ساختارهای شخصیت و جامعه در رابطه متقابل تجزیه‌ناپذیر تحول می‌یابند (ریتزر، ۱۳۹۳: ۶۹۰-۶۸۹).

استرایکر بر این باور است که با مورد تأیید قرار گرفتن هویت، احساس رضایت از خود و هویت مورد نظر

فرونی می‌یابد و فرد تعهدش به هویت نیز هم زمان افزایش خواهد یافت. این عامل نیز موجب می‌شود که هویت در سلسله مراتب برجستگی در سطح بالایی قرار گیرد. در مقابل چنانچه هویت نقشی فرد مورد تأیید دیگران قرار نگیرد، فرد سایر احساس‌های منفی چون احساس گناه، خجالت زدگی، عصبانیت و ... را تجربه خواهد کرد که این امر منجر به عدم تعهد فرد به هویت خاص آینده‌اش می‌شود و فرد با کاستن از میزان تعهد خود، در پی هویت جدیدی برآید. در نتیجه استرایکر به طور کلی بیان می‌کند که احساسات درک شده افراد، نشانه اصلی برای شناسایی و ترتیب بندی سلسله مراتب هویت‌ها در فرد محسوب می‌گردد (ترنر، ۲۰۰۳: ۴۳۸-۴۳۷).

روش‌شناسی پژوهش

بازاریابی شبکه‌ای چند سالی است به عنوان سبکی از تجارت مطرح است. این نوع تجارت با به کارگیری شبکه‌ای از افراد در جهت تحقق اهداف سیستمی، افراد را در زیست جهان شبکه‌ای موجود محدود و محصور کرده و به استثمار می‌کشاند. این نوع تجارت که با وجود سابقه‌ای نه چندان طولانی، گستردگی چشمگیری در جامعه یافته است، لزوم انجام پژوهشی با روشی متناسب در این زمینه از بعد اجتماعی را آشکار می‌نماید. حال نظر به اینکه در پارادایم انتقادی هدف تحقیق اجتماعی نیز، نقد و دگرگونی همین ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، قومی و جنسیتی است که انسان را محدود کرده و به استثمار کشیده است و همچنین این پارادایم معیار توسعه معرفت را، احیا، رهایی و آگاه‌سازی انسان‌های محصور در دام ساختارهای نابرابر بیان می‌کند (محمدرپور، ۱۳۹۲: ۵۷-۵۶)، لذا بهره‌گیری از این رویکرد بیشتر در کانون توجه قرار می‌گیرد. از طرفی، از آنجا که مردم نگاری انتقادی نیز به نحو موثری مردم نگاری متعارف را با ساختار اجتماعی و اشکال مختلف قدرت مرتبط می‌سازد و از این طریق، امر فردی را به ساختارهای اجتماعی کلان‌تر مرتبط می‌سازد (هاروی، نقل شده در گرگی، ۱۳۹۴: ۱۶۱) لذا در انجام این پژوهش از روش مردم نگاری انتقادی و رویکرد پنج مرحله‌ای کارسپیکن بهره گرفته شد. طبق رویکرد مردم نگاری انتقادی، در مرحله اول، مشاهده مشارکتی انجام گرفت. بدین ترتیب محقق به عنوان فردی ناشناس به میدان تحقیق وارد شد و به ثبت و ضبط تمامی ملاحظات، مشاهدات، برداشت‌ها، یافته‌ها و کشفیات خود پرداخت. این مرحله با رویکرد اتیک محور دنبال شد. در مرحله دوم که در حقیقت تحلیل بازساختی اولیه از مشاهدات خود محقق است، مشاهدات تنظیم و سامان‌مند گشت و تحلیل‌های اولیه ارائه شد. در این مرحله تلاش شد با مشخص شدن روابط و مناسبات قدرت، تمامی تعاملات، شبکه تصمیم‌سازی‌ها، روابط پشت پرده و ... مورد تجزیه و تحلیل و بررسی قرار گیرد و مقوله‌های اولیه استخراج گردد. این مرحله نیز «اتیک» نام دارد. از آنجا که برخی مواضع رادیکال‌تر در پارادایم انتقادی بر این باورند که قضاوت در مورد دگرگونی‌های مورد نیاز باید توسط کسانی که زندگی آن‌ها بیشترین تأثیر را از این دگرگونی می‌پذیرد (یعنی خود مشارکت‌کنندگان در تحقیق) صورت گیرد (محمدرپور، ۱۳۹۲: ۵۷-۵۶)، لذا در مرحله بعدی به منظور گفتگوهای آشکار و بلاواسطه، با آگاه ساختن مشارکت‌کنندگان از پژوهش، بار دیگر ورود به میدان حاصل شد و به جمع‌آوری داده‌های مورد نظر بر اساس گفتگوهای مصاحبه محور مبادرت گردید. در حقیقت مصاحبه، نقش محوری ایفا می‌کند و سبب می‌شود مشارکت‌کنندگان، کشفیات و یافته‌های مستخرج محقق را به چالش بکشند (کارسپیکن، ۱۹۹۶: ۱۵۵؛ نقل شده در گرگی، ۱۳۹۴). محصول مصاحبه، حصول مضامین داده‌هایی است که شناخت حاصله محقق را

حفظ و یا مورد تردید قرار می‌دهد. داده‌های به دست آمده، با رکوردهای اولیه محقق مقایسه و مورد ارزیابی قرار گرفتند. در مرحله چهارم و پنجم که بین رویکرد امیک و اتیک در رفت و برگشت است و به همین دلیل نیز با هم انجام می‌گیرد، داده‌های نهایی با دیدگاه کلان‌نگر و جامعه‌شناسانه تجزیه و تحلیل شدند. رویکرد پنج مرحله‌ای کارسپیکن به اختصار در جدول زیر آمده است:

جدول ۱: مراحل پنجگانه کارسپیکن در مردم‌نگاری انتقادی

مرحله	توصیف	جمع‌آوری داده‌ها	تحلیل
۱	ایجاد رکودهای اولیه	کار میدانی، مشاهده غیرمشارکتی، تکسویه، غیرتزامنی، تأمل	بازسازی فرهنگی (اتیک)
۲	تفسیر محقق	تحلیل بازسازی اولیه	بازسازی فرهنگی (اتیک)
۳	تولید داده‌های گفتگویی	کارمیدانی، مشاهده مشارکتی، مصاحبه، تعامل و تأمل	بازسازی فرهنگی (امیک)
۴	توصیف روابط سیستم‌ها با زمینه کلان‌تر	انجام تحلیل سیستمی (اکتشاف)	تحلیل سیستمی (اتیک)
۵	تبیین نظام‌های رابطه‌ای	مرتب نمودن یافته‌ها با نظریه‌های سطح کلان (تبیین)	تحلیل سیستمی (اتیک)

هاردکسل و همکاران، ۲۰۰۶: ۱۵۳

میدان تحقیق یا در اصطلاح کارسپیکن سایت اجتماعی که محققان در آن به مشاهده مشارکتی و جمع‌آوری داده پرداختند، چهار شرکت از شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای بود که بر مبنای پایداری به اخلاق پژوهش، نام آنها فاش نمی‌گردد. سه شرکت در شهر اصفهان و یک شرکت در شهر یزد قرار داشت و در شرکت بازاریابی شبکه‌ای در شهر یزد ثبت اصلی محقق به عنوان بازاریاب شبکه‌ای به منظور تکمیل فرآیند جمع‌آوری اطلاعات رقم خورد. مصاحبه‌شوندگان نیز از شرکت‌های بازاریابی گوناگونی انتخاب شدند تا در حد امکان اطلاعات همه‌جانبه‌تری به دست آید. تعداد قابل ملاحظه‌ای از مشارکت‌کنندگان به ویژه چند تن از لیدرها، سابقه فعالیت در چند شرکت بازاریابی را داشتند. در این قسمت طی جدول ۲ مشارکت‌کنندگان در قالب اسامی مستعار معرفی می‌شوند. لازم به ذکر است که از تمامی مشارکت‌کنندگان در محیطی کاملاً آرام و به دور از هرگونه استرس، مزاحمت، تنش و ... در کمال آرامش گفتگوهای مصاحبه‌محور صورت گرفت.

جدول ۲: مشارکت کنندگان پژوهش

نام مستعار	سال تولد	وضعیت شغلی	وضعیت تأهل	میزان فعالیت	سمت
مصطفی	۱۳۷۱	دانشجو کارشناسی	مجرد	۲ سال	لیدر
محدثه	۱۳۷۳	دانشجو کارشناسی	مجرد	۸ ماه	پرزنتور
اسماعیل	۱۳۷۲	سرباز	مجرد	۱ سال و ۱ ماه	لیدر
یوسف	۱۳۷۰	دانشجو کارشناسی	مجرد	۲ سال	لیدر
فریده	۱۳۷۴	دانشجو	مجرد	۱ سال و ۸ ماه	مشاور، پرزنتور
فرزانه	۱۳۶۷	خانه دار	متاهل	۶ ماه	عضو عادی
فاطمه	۱۳۷۴	دانشجو کارشناسی	مجرد	۵ ماه	عضو عادی
مهسا	۱۳۷۱	دانشجو کارشناسی ارشد	مجرد	۳ ماه	عضو عادی
منصوره	۱۳۶۵	خانه دار	متاهل	۱ سال	مشاور
زهره	۱۳۷۴	دانشجو کارشناسی	مجرد	۴ ماه	عضو عادی
مهران	۱۳۷۶	دانشجو کارشناسی	مجرد	۱۱ ماه	عضو عادی
یاسمین	۱۳۷۱	خانه دار	متاهل	۶ ماه	عضو عادی
طاهره	۱۳۷۱	گریمر	مطلقه	۱ سال و ۴ ماه	مشاور
شهره	۱۳۷۴	دانشجو کارشناسی	متاهل	۱ سال	عضو عادی
احسان	۱۳۶۸	آشپز رستوران	متاهل	۱ سال و ۳ ماه	عضو عادی
مهناز	۱۳۵۳	آرایشگر	متاهل	۶ ماه	عضو عادی

قابلیت اعتماد^۱ یافته‌های حاصله به وسیله مشارکت طولانی^۲، مشاهده مداوم در میدان تحقیق، بررسی همکاران^۳، تأیید مشارکت کنندگان^۴ و توصیف غنی^۵ مورد تأیید قرار گرفت. تأیید اتکاپذیری^۶ پژوهش نیز با رعایت اصول و نکات مصاحبه، ثبت کامل رخدادها و پیاده‌سازی دقیق و با جزئیات انجام گرفت. در تمامی مراحل تحقیق نیز از تکنیک بازاندیشی ماثتر و دوئت^۷ (۲۰۰۳) بهره گرفته شد.

1. Credibility or Trustworthiness
2. Prolonged Engagement
3. Peer Review
4. Member Checking
5. External Audit
6. Dependability
7. mauthner and doucet

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاضر بر مبنای رویکرد پنج مرحله‌ای کارسپیکن انجام شده است. در مرحله اول، محققان به صورت پنهان وارد میدان تحقیق شدند و فرآیند مشاهده مشارکتی پنهان آغاز گشت. این امر در دی ماه ۱۳۹۵ انجام شد و با گذشت کمتر از ۳ هفته از این زمان، عملیات ثبت نام رسمی سیستمی در یکی از شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای در شهر یزد انجام شد. از آن پس، یکی از محققان به منظور شناخت عام و کلی از موضوع مورد مطالعه و جمع‌آوری و ثبت مشاهدات خود، به عنوان ناظر و مشاهده‌گر بیرونی، به مشارکت و تماس با افراد فعال در میدان تحقیق مبادرت ورزید. محقق به صورت مشارکتی و پنهان به جمع‌آوری داده‌ها در میدان مورد نظر پرداخت. محقق مشارکتی همه‌جانبه داشت و در تمامی جلسات، کارگاه‌ها و ... حضوری فعالانه داشت. حتی خرید بسته‌هایی برای فروش (شامل جوراب، لوازم آرایشی، بهداشتی و ...) همچون دیگر اعضا انجام گرفت. سپس تمرکز و مشاهدات از افراد و اعضا به سمت رفتارها و گروه‌های اجتماعی معطوف گردید. در تمامی این مراحل کلیه یافته‌ها ثبت و ضبط می‌شد. همچنین تمامی حالات، رفتار، گفتار و ... افراد به تمامی ثبت و ضبط می‌شد. تمامی روابط و مناسبات به ویژه روابط قدرت مورد توجه بود و تحلیل و بررسی می‌شد. همچنین هرچند روز یکبار کلیه وقایع، یافته‌ها و فرایندها مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گرفت تا مشاهده‌ها منظم‌تر و نواقص برطرف گردد و ابعاد گسترده‌تری مورد بررسی قرار گیرد. این فرآیند تا زمانی که دیگر امکان جمع‌آوری اطلاعات جدید در میدان و از طریق مشاهده وجود نداشت، یعنی تا اوایل سال ۱۳۹۷ تداوم یافت. پس از آن به توصیف کلی میدان پژوهش پرداخته شد. در این مرحله کلیه تعاملات افراد در سیستم، حوزه‌ها، قلمروها، تعاملات روابط قدرت، نقش‌ها، تصمیم‌سازی‌ها و ... مورد تفحص و ارزیابی قرار گرفت و تحلیل‌های کلی‌تر ارائه گشت. همچنین تم‌های اولیه، موضوعات کلیدی و قلمروهایی مستخرج گردید و سپس به کمک آنها در مراحل بعدی مقولات بیشتری شناسایی شد. جنبه‌های غیر زبان‌شناختی از جمله حالات چهره، ژست‌ها، زبان بدن و بستری که این اعمال در آن به وقوع پیوسته است، مورد تجزیه و بررسی قرار گرفتند. کلیه این فرآیند به طور مختصر در جدول مقولات زیر ارائه شده است و توضیحات آن به صورت خط داستان^۱ ارائه می‌گردد. لازم به توضیح است که بنا به محدودیت حجم مقاله از ذکر گزاره‌ها و مفاهیم در جدول مفهومی صرف نظر شده است و تنها مقولات فرعی و مقولات عمده گزارش می‌شود.

جدول ۳: مفاهیم و مقولات مستخرج

مقولات عمده	مقولات فرعی	مقولات عمده	مقولات فرعی
کوتاه‌های سیستمی	عدم شفاف‌سازی پلن	بازدکس‌های اجتماعی - اقتصادی	پورسانت کلان گیران حداقلی
	ابزارانگاری اعضا		پورسانت‌های حداقلی
	مسئولیت‌ناپذیری سیستمی		سود و هزینه نامتوازن
	تیم‌سازی نافرجام		متضرر شدن اعضا
	جذب افراد در حاشیه مانده		سیری ناپذیری مالی
	جذب آرم‌گران		عدم ارائه مزایا به جایگاه‌های شبکه‌ای
	جذب برای سرگرمی		عدم بازنشستگی و بیمه اعضا
	جذب برای شغل خانگی		ترویج مصرف گرایی
	انگیزه‌های مالی جذب		عدم مالکیت سرمایه مادی و معنوی در شبکه
	جذب برای رهایی از فشارهای اقتصادی زندگی		حذف دوسویه اعضا
	ورود به شبکه با هدف تغییر زندگی		نگرش منفی عمومی به بازاریابی شبکه‌ای
	جذب در تاریکی		به رسمیت شناخته نشدن کار توسط خانواده
	جزوه‌های گلدکونستی		تردیدهای فراخود
	لگ‌های گلدکونستی		آسیب‌پذیری عاطفی اعضا
	آگاهی‌پیشینی لیدر از باگ‌های اعضا		غرق شدگی اعضا در کار
	ارزشگذاری مضاعف لیدرها		آوار آرزوها
	اغراق مالی لیدرها		دلزدگی از بازاریابی شبکه‌ای
	لزوم شالوده‌شکنی در تورک		دغدغه‌های کاری ذهنی
	شعارهای پوپولیستی		فرسایش امید
	برجسته‌سازی استثناهای درآمدی		اپوخته‌تحصیل
	مارپیچ سکوت درآمد		نارضایتی از شیوه کاری
	بی‌ثباتی رفتاری لیدر با اعضا	انتخاب‌رذایی سیستمی	فشار مضاعف برای درآمدزایی از شبکه‌سازی و تیم‌سازی
	گران‌فروشی		موفقیت در گرو اهرم تضاعد
	نارضایتی از محصولات		فشار سیستمی برای خرید
	نابه‌سامانی در عرضه محصولات		محدودیت‌های فزاینده سیستمی
	عوارض محصولی		فروش سیز و فوسی
	تخصص‌گرایی نمایشی جعلی		قدرت‌زدایی افراطی سیستمی
	اطلاعات بروشوری		حصار کاری
	محصولات غیرانحصاری		بازنشستگی مشروط به استقلال مالی نسبی
	کیفیت پایین محصولات		پلن‌های متغیر
	عدم اعتماد متخصصان به محصولات شرکت	وعده‌های سیستمی نادرست	قانون دست‌سنگین سودزدا
	بی‌توجهی لیدرها به انتقادات محصولی		لزوم تراز زیر مجموعه‌ها
	انبار شدگی محصولات		نادیده‌انگاری دست‌های سنگین در محاسبه درآمد
	فریب‌کاری سیستمی		رشد عرضی سودزدا
	فریب‌کاری اعضای اصلی		پلن‌های بی‌قاعده
	ناتوانی لیدرها در خودبازنمایی مالی		پلن‌های بی‌قائده تخریبی سودزدا
	تقلید کورکورانه از لیدرها		طرح‌های جداشونده سودزدا
	راهبردهای غیرشفاف در لیدرسازی		قانون ذی‌نفعانه انتخاب وارث
	تحریک سیستمی تیم در جهت حذف و تخریب لیدر		فروش کالای خارجی

کاریکاتور بودن بازاریابی شبکه‌ای در ایران	
دفاتر رسمی و غیررسمی	
دافعه پذیرش به دلیل بی مکانی کاری	
غلبه جوانان مجرد بیکار	
عضویت طبقات پایین	
خلق فاصله اجتماعی اعضا با جامعه	
تلاش‌های مستمر بی ثمر	
غلبه زنان خانه دار	
حمایت‌های جنسیت مدار	
بی اعتمادی به بستر مردانه تیمی	
انحرافات اخلاقی	
التقاط فرهنگی	
حمایت دولت به دلیل فروش محصولات ایرانی	
ابلاغیه فروش محصولات مصرفی	
شیفت کاری اعضا	
ثبت و جا به جایی با هویت جعلی	
تبلیغات منفی درون سیستمی	
عدم دسترسی به تعداد فعالان نتورک	
ورود و خروج نابه سامان	
بی تدبیری کمیته نظارت	
سربازدن دولت از رفع مشکل بیکاری	
محدودشدگی بازاریابی شبکه‌ای به مرزهای ملی	

در این بخش سعی خواهد شد یافته‌های اصلی پژوهش ارائه شود. در واقع، مقولات مستخرج از پژوهش به صورت مبسوط ارائه و بررسی شود، اما این بررسی به صورت داستانی و روایتی خواهد بود.

پارادوکس‌های اجتماعی - اقتصادی، اختیارزدایی سیستمی

افراد در سیستم بازاریابی شبکه‌ای، با عضویت در شبکه، محصور در فشارهای مضاعف سیستمی می‌گردند. این فشارها از جانب بالاسری‌ها و لیدرها به افراد تحمیل می‌گردد و بر مبنای آن الزام اقدام به عضوگیری و خرید صورت می‌گیرد. در این سیستم، موفقیت را مدام با بهره‌گیری از تمثیل‌های گوناگون، در گرو اهرم تصاعد^۱ به افراد گوشزد می‌کنند. شبکه‌سازی‌ها، سریع و بر اساس جایگاه اجتماعی افراد صورت می‌گیرد. با وجود شبکه‌سازی‌ها و ورود تعداد کثیری از افراد، ولی شاید فقط تعداد محدود و ناچیزی به سودسازی خوب دست می‌یابند و اکثریت اعضا پورسانت‌های حداقلی از سیستم دریافت می‌کنند. اکثریت اعضا محاسبه دقیقی از سود و سرمایه خود ندارند و هر چه کسب می‌کنند، در راه خرید بیشتر از سیستم صرف می‌نمایند. اعضای که فعالیت در بازاریابی شبکه‌ای را به عنوان شغل دوم برگزیده‌اند نیز معتقدند که حتی از درآمد کار اول خود نیز در این سیستم سرمایه‌گذاری کرده‌اند و تماماً در این شبکه اقدام به خرید می‌نمودند. اسماعیل می‌گوید:

«من ۱ میلیون خودم می‌خریدم. بعد ببینید تیمم ۱۸ میلیون فروخته بود حدوداً ۶۰۰ تومن پورسانت به من دادند».

۱. اشاره به تصاعد زیر مجموعه‌ها در شبکه‌سازی است.

وعده‌های سیستمی نادرست

بازاریابان شبکه‌ای این تجارت را تنها تجارتي می‌دانند که افراد بین ۳ تا ۵ سال فعالیت در آن به بازنشستگی می‌رسند. در مورد بازنشستگی نیز ابهامات گوناگونی وجود دارد و اکثریت، بازنشستگی را برحسب پلن و برخی رسیدن به استقلال مالی بیان می‌کنند. مشروط بودن بازنشستگی به استقلال مالی نیز، خود مشکلات فزاینده‌ای را در بر خواهد داشت، زیرا استقلال مالی افراد با یکدیگر متفاوت است و معمولاً زیرمجموعه‌ها و اعضای پایین مجموعه‌ها، قربانی زیاده‌خواهی‌ها و حرص و آز اعضای بالای هرم می‌شوند.

پلن شرکت، همان برنامه تدوین شده سیستمی است که درآمد اعضا بر مبنای آن شکل می‌گیرد و محاسبه می‌گردد. هر شرکت بازاریابی شبکه‌ای براساس پلن مورد تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت مجوز می‌گیرد و سپس شرکت‌ها پس از گذشت مدت زمانی از فعالیت، پلن درآمدزایی خود را تغییر می‌دهند. تقریباً مبنای پایه تمامی پلن‌های طراحی شده در شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای یکسان است و قواعد و اصول مشخصی نیز در تمامی آن‌ها عملیاتی می‌شود و تنها تفاوت‌های جزئی با یکدیگر دارند. همچنین در تمامی پلن‌ها، قانون حذف دست سنگین نیز تعریف شده است. این قانون بدین ترتیب است که در خریدهای تیمی، خرید اعضا باید حدی از تعادل را در بر گیرد و هر لیدر یا بالاسری باید دست‌های تیم خود را تراز کند، در غیر این صورت دستی که خرید بیشتری دارد یا سقف خریدش تفاوت قابل توجهی با بقیه اعضای شبکه دارد، حذف می‌شود. این بدین معناست که سود حاصل از آن در پورسانت تیمی محاسبه نمی‌گردد و سود آن مستقیماً از آن شرکت می‌گردد که همین وضعیت نشان‌دهنده اوج سودزدایی سیستمی است که صورت می‌گیرد. قانون طرح‌های جدا شونده نیز در پلن‌ها تعریف شده‌اند که این قانون نیز باعث سودزدایی از اعضا می‌شود. یوسف این قانون را چنین تعریف می‌کند:

«حالا طرح جداشونده، می‌گه که شما اگر این دست رو کامل کنید یعنی ۱ تا ۷ شو پر کنی، از شما جدا میشه میره برا خودش که یعنی پورسانتم ازش نمی‌گیری. دست بعدی را کامل کردی جدا می‌شه میره تو استخر پاداش. چیزی که ما از این پلنه فهمیدیم این که اصلاً حالت محاسبه هم نداره، نمیشه محاسبش کرد. طرح جداشونده استپ مدیریتی می‌رسه به رأس؛ یعنی این آدمه باید وایسه دوباره به محور جدید وارد کنه. یعنی دوباره از اول. بری‌گیری کلاً همینه. طرح جداشونده همینه. باید همینو انجام بدی. باید بیاری هی دست بچینی».

در تمامی پلن‌ها، درآمدزایی از طریق رشد عرضی تعریف می‌گردد. رشد عرضی به معنای رشد تیم از عرض و به شکل خطی است؛ یعنی اینکه یک فرد با ورود خود می‌تواند بی‌نهایت عضو را به صورت خطی به عنوان زیرمجموعه خود در سیستم ثبت کند و تعداد مشخصی برای آن در پلن‌ها تعریف نشده است که این رشد عرضی خود مشکلات عدیده‌ای را به همراه دارد. یحیی مشکلات رشد عرضی را به خوبی بیان می‌کند:

«شما وقتی که وارد بازاریابی mlm می‌شید باید رشد عرضی کنید؛ سوددهی شما از عرضه نه از طول در صورتی که ذات نتورک طولی رشد کرده!».

کژکارکردهای سیستمی

پلن‌های درآمدزایی شرکت‌ها، مدام در حال تغییرند و اعضا از این تغییرات مداوم اظهار نارضایتی دارند. تغییرات مداوم، پورسانت‌های ماهیانه را تحت تأثیر قرار می‌دهد و هر ماه درآمد اعضا را دستخوش تغییر می‌کند و بر خلاف تلاش‌های بی‌وقفه اعضا، درآمدها کمتر می‌شوند. لیدرها ابراز می‌دارند که پلن‌ها در

حال آزمایش‌اند و تغییرات آن‌ها به منظور بهبود هر چه بیشتر آن‌ها می‌باشد، این در حالی است که اعضا این تغییرات مداوم را حاصل منفعت طلبی بی‌حد و حصر سیستمی می‌دانند و اظهار می‌دارند که با تغییرات مداوم پلن‌ها، پلن‌ها به سود خود شرکت تغییر می‌یابند؛ پلن‌هایی که پیچیده نیستند، ولی به صورتی پیچیده برای اعضا ابلاغ می‌گردند تا برای آنها قابل فهم نباشند.

از دیدگاه اعضا، فعالیت در سیستم بازاریابی شبکه‌ای افراد را حریص می‌کند. بالاسری‌ها و لیدرها برای دستیابی به منافع شخصی، زیرمجموعه خود را تحت فشار قرار می‌دهند و در قالب طراحی قوانینی خودساخته برای مجموعه خود، آن‌ها را تحت کنترل در می‌آورند و در اکثر اوقات، اعضا با مواجهه با فشارهای سیستمی قربانی سیری ناپذیری مالی بالاسری‌های خود می‌گردند. در سیستم بازاریابی شبکه‌ای، اعضا با محدودیت‌های فزاینده سیستمی مواجه هستند. یوسف این مسئله را چنین بیان می‌کند:

«شما محدودیت لول داری، محدودیت انتخابم داری حتی در انتخاب محصول. زمانی که محدودیت لول داشته باشی، محدودیت خدمات هم از طرف بازاریاب‌ها به همدیگه به وجود میاد، خدمات آموزش، خدمات لیدرسازی».

این سیستم افراد را مبدل به خرده‌فروشی می‌کند که در واقع خود دچار فقدان راهبرد لازم برای این خرده‌فروشی است. یوسف می‌گوید:

«ما حتی به درآمد که برسیم خرده‌فروشی‌مونو باید انجام بدیم. من می‌گم منو و شما می‌تونیم خرده‌فروشی کنیم، آیا همه هم می‌تونند خرده‌فروشی کنند؟ خب دیگه حالا این سواله؟ آیا همه افرادی که ما وارد می‌کنیم باید خرده‌فروش بشند؟ این سیستم می‌گه آره باید خرده‌فروش بشند!».

در این سیستم با وجود ارائه جایگاه‌های مختلف به اعضا از جمله مشاور، پرزنتور، لیدر و غیره، ولی این جایگاه‌ها صرفاً جنبه ظاهری دارد و مزایای خاصی را برای اعضا در بر ندارد. همچنین سیستم، با وجود داشتن انتظارات افراطی از اعضا، به طرز فاحشی از آنها قدرت‌زدایی می‌کند و اعضا در روند تصمیمات سیستمی از هیچ‌گونه اختیار و قدرتی برخوردار نیستند. بازاریابی شبکه‌ای، سیستمی پول‌محور است که نگاهی ابزارانگارانه به اعضا عرضه می‌دارد. یاسمین می‌گوید:

«تو نتورک همه چیز پوله. تو نتورک فقط اینه که خرید کنی و خریدتو به فروش برسونی تا نهایتاً به درآمد برسی. پورسانت و همچنین درآمد همون چیزیه که آدمارو جذب این سیستم می‌کنه».

بازاریابی شبکه‌ای عموماً افراد بیکار را به سمت خود جذب می‌کند. افرادی که اغلب از طبقه متوسط و بیشتر متوسط رو به پایین جامعه هستند. افرادی که در زندگی خود دچار خلاءهایی هستند و بعضاً از آن خلاءها رنج می‌برند و به دنبال مرتفع نمودن آن‌ها هستند. همچنین این تجارت، عموماً افراد آرمان‌خواه را به سمت خود جذب می‌کند. اکثریت افراد به واسطه انگیزه‌های مالی و تغییر شرایط زندگی‌شان وارد این تجارت می‌شوند. بیشتر افراد بدون تحقیق و بررسی‌های اولیه و حتی بدون مشورت و آگاهی خانواده وارد این سیستم می‌شوند. در این سیستم جزوه‌های آموزشی مورد استفاده، همان جزوه‌های آموزشی طراحی شده در گلدکوئست بودند، زیرا پایه‌های اصلی (اعضای اصلی) بازاریابی شبکه‌ای را لیدرهای گلدکوئستی تشکیل داده‌اند. اسماعیل می‌گوید:

«علی نجمی^۱ که من می‌دونم اکثر این جزوه‌ها رو اون طراحی کرده بود».

۱. تمامی اسامی مستعار است

همچنین اسماعیل ادامه می دهد:

«علی دشتی هم یه آدم کله گنده گلدکوئست بود که اومد تو شرکت ایکس^۱. وزارت یخورده به پر و پاشون پیچید، بعد اومد مجوز شرکت بهش دادند. بعد این علی دشتی زمانی که مجوزها رو می دن میاد. وقتی شرکت ها تأسیس می شه، زنگ می زنه به چندتا از بچه هایی که توی گلدکوئست بودند. رضا احمدزاده مثلا، کسانی که من میدونم، مجید فدوی، حمید میرجانی، سجاد حسینی، حتی کانال اینستاگرامیشونم فکر کنم من دارم. بعد میاد زنگ می زنه به اینا می گه بچه ها بیاید کوئست خودمون قانونی شد!».

در این سیستم ها همه چیز براساس راهبردهای سودمحورانه شرکت و سیستم شکل می گیرد؛ از ارائه اطلاعات اعضا به لیدر (قبل از مواجهه لیدر با اعضا) تا ارزشگذاری و بر ساخت یک چهره کاریزمایی از لیدر. لیدرها به طور مداوم سعی می کنند در همه چیز اغراق کنند، از درآمدهای بسیار بالا تا امیدواری دادن های اغلب ناکام. این کار برای تحریک اعضای عادی سیستم رخ می دهد. در این میان، آنها میزان درآمد خود را پنهان می کنند. حتی سیستم نیز لیدرها را به پنهان کاری و محافظه کاری در این زمینه هدایت می کند. این وضعیت به گونه ای پیش می رود که لیدرها برای فروش محصولات درمانی، حتی نقش متخصص درمانی به خود می گیرند و از اعضا نیز می خواهند که چنین کنند. فاطمه می گوید:

«جالبه با همین سطح اندک اطلاعاتی که دارند خودشون رو مشاور پوست و مو معرفی می کنند. یه جزوه ای شرکت تهیه کرده که اومده توی اون همه اینا رو توضیح داده؛ انواع پوست، انواع مو، خاصیت هاشون و غیره. اونا می خوندند میومندن واسه نفر بعدی همینهارو توضیح می دادند. آزمون و هیچی هم ازشون نگرفته بودند». اعضا، خود اظهار می کنند که محصولات شرکت ها انحصاری نیست و مشابه آن حتی با قیمت هایی بعضا ارزان تر و مارک هایی بهتر در بازار یافت می شود- حتی مشتریان نیز مدام این نکته را یادآور می شوند. علاوه بر کیفیت، تنوع محصولات نیز در شرکت های بازاریابی شبکه ای بسیار پایین است. این وضعیت در نهایت منجر به عدم فروش محصولات و انباشتگی آنان می شود. در این مسیر است که آنها آرام آرام با واقعیت مواجه می شوند. احسان می گوید:

«اومد {گفت} آقای پویا فخری مازراتی خریده! بعد فهمیدیم با پورسانتش نبوده، خود دکتر نیری رییس شرکت جدا بهش پول می داده! پویا فخری یکی از تاب لیدرای شرکتی که تقریبا نمیدونم ۴ الی ۵ ساله که از ورودیش می گذره ... تیم و مجموعه داشته که میگم بین ۱۰۰-۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار نفر تیم داره. می گفتند مازراتی خریده. بعدش مثلا متوجه شدیم که آره خود دکتر کمکش می کرده! خانم محدثه بارانی اومد یزد و جلسه برگزار کرد. گفت من افغانستان ۵۰ تا {تیم} دارم، من ترکیه ۵ تا تیم دارم اونور ۶۰ تا تیم دارم. بعد متوجه شدیم که در این شرکت ایکس اصلا همیشه بین المللی عضو زد».

در این سیستم با وجود فعالیت اعضا، خودشان از مزایای خاصی بهره نمی برند، حتی از ابتدایی ترین مزایا چون بیمه و حتی بازنشستگی بی بهره اند. حتی افرادی که به خاطر این کار از شغل قبلی خود دست کشیده اند، اکنون با ناکامی در این کار نیز دچار حذف دو سویه می گردند. همچنین به دلیل نگرش منفی عمومی به این نوع تجارت، به رسمیت شناخته نشدن آن توسط خانواده ها و حتی مخالفت همسران اعضا، همچنان ترس از پس زده شدن و ترس از نه شنیدن در وجود افراد وجود دارد و در واقع افراد دچار تضاد نهاد و فراخود هستند.

۱. نام شرکت مستعار است.

آن‌ها همچنین تمامی ناکامی‌های خود در این سیستم را ناشی از کاریکاتوری بودن این نوع تجارت در ایران بیان می‌کنند. اکثر اعضای شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای را جوانان و به‌ویژه زنان خانه‌دار و دختران تشکیل می‌دهند. جوانانی که بیشتر آنان مجرد، فاقد کار و از اقشار متوسط رو به پایین جامعه هستند - قشر کثیری که اکثریت جامعه را تشکیل می‌دهند. این جوانان به لحاظ عاطفی بسیار آسیب‌پذیر هستند و کنش‌های آنها بیشتر عاطفی است. در این سیستم با محصور کردن ذهن و کنش جوانان، باعث می‌شوند افراد از خود واقعی و زندگی عینی فاصله بگیرند و شخصیت خیالی - محاسباتی و پول محور به خود گیرند. همچنین سیستم با ترویج روان‌شناسی‌های عامیانه و غیرآکادمیک در قالب قانون جذب، مثبت‌اندیشی، موفقیت و غیره، اعضا را به تخیل‌گرایی و غرق شدن در آرزوهای خیالی سوق می‌دهد. بدین ترتیب با قرار دادن اعضا در محیطی خیالی افراد را از جامعه جدا می‌کند و درواقع به خلق فاصله اجتماعی اعضا با جامعه مبادرت می‌ورزد. با گذشت مدت زمان قابل توجهی از فعالیت، با عدم تحقق آرزوهای افراد، اعضا با کوله‌باری از آرزوهای بر باد رفته رو به رو می‌شوند که علی‌رغم تلاش‌های مستمر، ثمره‌ای برای آن‌ها نداشته است.

افراد معتقدند به واسطه راهبردهای سودزدایی که در سیستم وجود دارد، اعضا دچار عدم تمرکز، خستگی و در نهایت دزدگی از کار می‌شوند و در کمال ناامیدی به کار قبلی خود باز می‌گردند. از آنجا که در این نوع تجارت، سیستم بیشتر بر تأثیرگذاری بر افکار انسان‌ها سر و کار دارد، لذا اعضا با دغدغه‌های اخلاقی، فکری و کاری آزاددهنده درگیرند که خود این امر فرسایش امید، انگیزه و عدم تمایل اعضا برای فعالیت در این سیستم را برای آنها به ارمغان می‌آورد. در سیستم‌های شبکه‌ای به طور مستقیم از تحصیل ارزش‌زدایی می‌گردد و همین امر از جمله عوامل مهم و تأثیرگذار بر ترک تحصیل و افت تحصیلی اعضا می‌باشد. همچنین مدام همه چیز به ویژه ارزش‌های تحصیلی را به ارزش‌های مالی تقلیل می‌دهند. از بارزترین مشکلات بازاریابی شبکه‌ای در ایران این است که با وجود مطرح شدن به عنوان شغلی پاره وقت، ولی اعضا تمام وقت تحت اختیار سیستم موجود قرار می‌گیرند. کلیه عوامل فوق، در حقیقت همان وعده‌های سیستمی هستند که به هنگام عضوگیری و جذب به افراد القا می‌گردید و اکنون با برملا شدن آن‌ها، افراد خود را در برابر عدم تحقق وعده‌های سیستمی می‌بینند و با گمان به متفاوت بودن روند سایر شرکت‌های شبکه‌ای بار دیگر جذب وعده‌های فریبنده آن‌ها می‌شوند و به همراه تیم سامان داده خود، اقدام به شیف‌ت در سایر شرکت‌ها می‌نمایند.

عدم نظارت کافی در سیستم بازاریابی شبکه‌ای، سهولت در عضوگیری و فعالیت در این سیستم به گونه‌ای است که افراد با هویت جعلی اقدام به ثبت نام و حتی جابه‌جایی در شرکت‌های شبکه‌ای موجود می‌نمایند و با وجود ممنوعیت ثبت نام افراد زیر ۱۸ سال، این افراد به راحتی با هویت دیگر افراد اقدام به ثبت نام و فعالیت می‌نمایند. خود سیستم نیز از این امر برای رسیدن به مقاصد منفعت طلبانه خود بهره می‌گیرد. اسماعیل می‌گوید:

«جالب اینجا بود زیر ۱۸ سال نمیتونه تو این شرکت ثبت جایگاه کنه، ولی طرف ۱۶ سالش بود با کارت ملی مامانش اومده بود ثبت جایگاه کرده بود و به اسم مامانش کار می‌کرد. فقط کد ملی را باید می‌زدی. دیگه طرف به اسم مادرش ثبت جایگاه کرده بود. مثلاً شرکت فکر می‌کرد یه خانمه، اما این پسر داشت کار می‌کرد».

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش همچون بورديو در پی فهم برهمکنش بین ساختارهای اجتماعی مثل قدرت نهادی و عاملیت فردی و پیامدهای آن بر اعضا در بازاریابی شبکه‌ای برآمديم. سعی شد در مطالعه این میدان اجتماعی، نه فقط به ساختار، بلکه به کنش‌های فردی و معانی میان ذهنی نیز پرداخته شود. در جوامع سنتی، قدرت، بی‌واسطه از طرف یک عامل بر دیگری اعمال می‌شود، ولی همان‌طور که فوکو می‌گوید قدرت در بخش‌ها و لایه‌های متفاوت اجتماعی گسترده می‌شود. در شبکه‌های بازاریابی موجود نیز قدرت به اشکال غیرمستقیم آن سیطره دارد. این شبکه‌های موجود، قدرت را به وسیله میانجی‌هایی بر اعضا اعمال می‌کنند. سیستم، اجماع بر سر قدرت خود را از طریق وسایل ایدئولوژیک تأمین می‌کند. آپ‌لاین‌ها یا بالاسری‌ها و همچنین لیدرها، از ابزارهای هژمونیک و در خدمت طبقه حاکم (مدیران شرکتی) برای اعمال قدرت هستند. لیدرها به مدد هژمونی و با بهره‌مندی از روان‌شناسی‌های عامیانه و غیرآکادمیک به تولید رضایت خودساخته و خودانگیخته می‌پردازند و آن را چنان در اعضا نهادینه می‌سازند که در تمام ابعاد زندگی اعضا تنیده می‌شود. مجموعه‌ای از عادات، حرکات، صحبت کردن، رفتار و... همگی قالبی عادت‌واره پیدا می‌کنند؛ به طوری که افراد متوجه نمی‌شوند در سیطره آن هستند.

این میدان با تحت سیطره قرار دادن اعضا و محصور کردن آنها در شبکه در قالب انواع جلسات، آموزش‌ها، تفریحات و... آنان را در زیست‌جهانی شبکه‌ای قرار می‌دهند. این زیست‌جهان شبکه‌ای در واقع یک جهان نسبی است که در آن افرادی با فرهنگ غیر مشترک قرار گرفته‌اند؛ این زیست‌جهان اعضا را با هم، هم‌فرهنگ و هم‌هدف می‌سازد و کنش‌های ارتباطی شبکه‌ای را در اعضا درونی کرده و در پرتو کنش ارتباطی به برجسته‌سازی ارزش کار می‌پردازد. بدین ترتیب نوعی هراس پایگاهی در افراد شکل می‌دهد که نباید در پایگاهی که هم‌اکنون هستند باقی بمانند و باید در پی ایجاد تغییر باشند. به آنها این باور القا می‌شود که آنها منادیان تغییر هستند و می‌توانند با چند حرکت هوشمندانه پایگاه و جایگاه اجتماعی خود را تغییر دهند. سپس مطابق نظریه استراتیگر با عنوان «هویت عاطفه» که در آن از اعتماد به نفس افراد سخن می‌گوید، به تحریک و افزایش اعتماد به نفس اعضا می‌پردازند. در پی این دیالکتیک اعضا و میدان شبکه‌ای، هویتی شبکه‌ای به افراد القا می‌دارند و از آنجا که فرد هویت خود را از دیدگاه دیگران ارزیابی می‌کند، شبکه از طریق تزریق ارزیابی مثبت به افراد، اعتماد به نفس اعضا را فزونی می‌بخشد و این امر باعث افزایش تعهد به هویت القا شده می‌گردد.

بازاریابی شبکه‌ای به گفته خود، افراد فاقد سرمایه اقتصادی (ثروت)، سرمایه فرهنگی (صلاحیت، دانش)، سرمایه نمادین (افتخار، پرستیژ) و سرمایه اجتماعی (پیوندهای اجتماعی، اعتماد) را به سمت خود جذب می‌کند و تمامی این سرمایه‌ها را در افراد تعالی می‌بخشد و لازمه این مهم را در افزایش سرمایه اجتماعی اعضا بیان می‌کند؛ بدین صورت که درواقع با بهره‌مندی از اعتبار اعضای خود، سایر نزدیکان، خویشان، دوستان و... با پیش‌زمینه‌های اقتصادی مشابه را برای پیوستن به شبکه در قالب روابط دوستانه، تجاری و... تشویق و توصیه می‌کند. در این میدان شبکه‌ای، احساس و عواطف را در پی محرک‌های اجتماعی و اقتصادی برانگیخته می‌سازند. با تلفیق احساسات، کار را از حالت طبیعی خود خارج می‌کنند و حالت‌ها، ژست‌ها، احساسات، کلام‌ها و... کالایی می‌گردند. اینجاست که شیء‌شدگی احساسات و عواطف انسانی به وضوح

قابل رویت است. علاوه بر این مالکیت سرمایه‌ای آنها نیز ضعیف‌تر می‌شود. همچنین به اعضا می‌آموزند که انرژی عاطفی را به عنوان نیرویی انگیزاننده برای تحریک افراد و استفاده از اعتبار به کار گیرند. بدین ترتیب احساسات به عنوان اشیایی اجتماعی مطرح می‌گردد که افراد و گروه‌ها آن را خرید و فروش می‌کنند.

این زیست جهان شبکه‌ای، منش یا عادت‌واره‌هایی را در افراد شکل می‌دهد و دستورالعمل‌هایی را برای کنش ارائه می‌کند. این منش‌های القا شده، مولد و انسجام‌بخش اعمال و صورت درونی شده شرایط طبقاتی است و به این ترتیب ذائقه مصرفی اعضا جهت داده می‌شود. از آنجا که مصرف، نشانه الگوی ارزشی و ذهنی است، اعضا با تقلید مصرف سعی می‌کنند پایگاه خود را ارتقا بخشند و از آنجا که به گفته و بلن کالا‌های مصرفی، نشانه‌هایی برای پرستیژ اجتماعی و تثبیت موقعیت‌های اجتماعی فرض می‌شود، به مصرف متظاهرانه روی می‌آورند و بدین ترتیب مصداق نوکیسه‌های آمریکایی قرن ۱۹ در ذهن تداعی می‌شود که مدام در پی آن بودند که از طرز زندگی طبقات بالای جامعه در اروپا تقلید کنند و مصرف‌گرایی را ترویج و توسعه می‌بخشند.

این امور، جملگی هویت القا شده را انسجام و آذین می‌بخشند و با تزریق اطلاعات محدود و تخصص‌گرایی‌های افراطی، اعضا را مبدل به تکنوکرات‌های شبکه‌ای می‌کنند که با فرمانروایی در راستای تداوم پروژه ناتمام امید و آرزو می‌توانند زمامداری هر چیزی را در دست گیرند. بدین ترتیب هویت شبکه‌ای القا شده در یک حباب فراواقعیت قرار می‌گیرد و اعضا را به بیگانگی از خود و از واقعیت‌ها می‌کشاند. حال چیزی که بسیار اهمیت دارد، واقعیت‌ها و حقایقی است که اعضا با آن مواجه می‌شوند. فرد برای رسیدن به اهداف القا شده سیستمی همه چیز خود را حتی ارزشمندترین چیزهای زندگی خود را (تحصیلات، خانواده و...) در اپوخه (تعلیق) قرار می‌دهد. در پی گذشت زمان و فعالیت‌های مستمر، تمامی این حباب‌سازی‌ها، ارزش‌گذاری‌ها، شعارهای انگیزشی، برجسته‌سازی‌ها، مارپیچ‌های سکوت درآمدی، گران‌فروشی‌ها، نارضایتی و شکایت‌های محصولی، تخصص‌گرایی‌های نمایشی، اطلاعات محدود و بروشوری، عوارضات محصولی، اعتماد ناپذیری متخصصان به محصولات، ناتوانی‌های مالی لیدرها در بازنمایی خود و... بر اعضا هویدا می‌گردد. پس اعضا دچار واپس ماندگی می‌شوند و علی‌رغم فعالیت و صرف زمان، واقعیت عدم محاسبه سابقه در بازار، عدم مالکیت سرمایه مادی و معنوی، عدم بازنشستگی و عدم بیمه را درک و تجربه می‌کنند. چنانچه اعضا توسط شبکه حذف دو سویه گردند، دچار تردیدها و تضادهای نهاد و فراخود می‌شوند و با آوار آرزوهایشان رو به رو می‌گردند. سپس بنا به مفهومی که گافمن بیان می‌کند، دچار «سرافکنندگی» خواهند شد.

به همین دلیل پژوهش حاضر پیشنهاد می‌کند که مسئولان و سیاست‌گذاران این عرصه به بازبینی و بازاندیشی در نحوه و چگونگی کار شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای بپردازند و نظارت بهینه خود را در روند اعطای مجوز و نیز نحوه کار این شرکت‌ها به کار گیرند.

منابع

- اصغری، جمشید و فقیه، صدیقه سادات. (۱۳۸۷). بررسی علمی و حقوقی بازاریابی شبکه‌ای. تهران: مجد بهار، مهری. (۱۳۹۰). فرهنگ و مصرف. چاپ اول، تهران: نشر سمت
- حاجیان، ابراهیم؛ نصر اصفهانی، آرش و غلامی پور، اسماعیل. (۱۳۹۴). «بررسی تجربه افراد از عضویت در شبکه‌های هرمی کوئست: علل جذب، شیوه فعالیت و پیامدها». بررسی مسائل اجتماعی ایران. دوره ۶، شماره ۱، صص: ۷۱-۹۴
- ربانی خوراسگانی، علی و کیانپور، مسعود. (۱۳۸۸). «جامعه‌شناسی احساسات». جامعه‌شناسی کاربردی. سال بیستم، شماره پیاپی ۳۴، شماره ۲، صص ۳۵-۶۴.
- روحانی، علی. (۱۳۹۴). «کاوش فرایندهای اجتماعی چگونگی شکل‌گیری عواطف نسبت به مهاجرین افغان مقیم شهر شیراز، ارائه یک نظریه زمینه‌ای». رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی.
- ریتزر، جورج. (۱۳۹۳). نظریه جامعه‌شناسی. هوشنگ نایی. تهران: نشر نی
- طباطبایی‌راد، سید مصطفی. (۱۳۸۸). تاجران کلاهبردار؛ شرکت‌های هرمی و بازاریابی شبکه‌ای در ایران و سایر کشورها. تهران: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد
- فاضلی، محمد. (۱۳۸۲). مصرف و سبک زندگی. تهران: نشر صبح صادق
- قلی، کمال ا... (۱۳۹۰). «بررسی تطبیقی ماهیت قراردادهای بازاریابی شبکه‌ای». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- گرگی، عباس. (۱۳۹۴). رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی
- محمدپور، احمد. (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی ضد روش. جلد اول، چاپ دوم، تهران: نشر جامعه‌شناسان
- مشایخ، محمدرضا و اقدامی، سعید. (۱۳۹۵). «بازاریابی ویروسی و اثرات آن بر تمایل خرید مصرف‌کنندگان». مطالعات مدیریت و کارآفرینی. سال دوم، شماره ۲/۱، صص ۷۱-۹۷.
- هاروی، دیوید. (۱۳۹۲). معمای سرمایه و بحران‌های سرمایه‌داری. مجید امینی. تهران: نشرکلاغ

- Carspecken, Phil. Francis. (1996). **Critical Ethnography In Educational Research: A Theoretical And Practical Guide**. New York: Routledge
- Hardcastle, Ann, Mary, Usher, Kim and Colin, Holmes. (2006). "Carspeckens Five-Stage Critical Qualitative Research Method: an Application to Nursing".
- Mauthner, Natasha & Andrea, Doucet. (2003). "Reflexive Accounts and Accounts of Reflexivity in Qualitative Data Analysis". Sociology, No. 37, Vol. 3, pp. 413-431.
- milan, milad. (2018). www.bigwallet.ir
- Turner, Jonathan. (2003). **Structure of Sociological Theory**. New York: Wadsworth Publication

بررسی رابطه دینداری و حمایت اجتماعی با سلامت روانی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز)

عبدالرضا نواح^۱
حسین ملتفت^۲
مریم قلیچی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۶/۳۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۷/۲۰

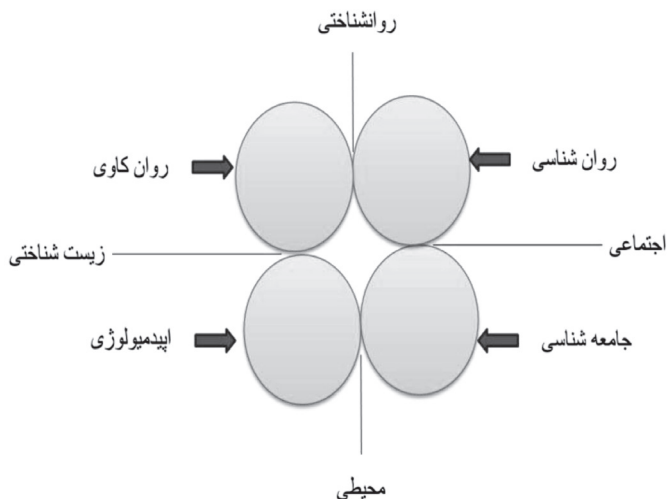
هدف پژوهش حاضر، بررسی ارتباط حمایت اجتماعی و دینداری با سلامت روانی می‌باشد. مورد مطالعه، دانشجویان (کارشناسی و کارشناسی ارشد) دانشگاه شهید چمران اهواز در سال ۱۳۹۵ بود که تعداد آن‌ها مطابق آمار برابر با ۱۳۳۱۴ نفر اعلام گردید. روش تحقیق، پیمایش و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه خودساخته است. نمونه‌گیری به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم نمونه و با استفاده از فرمول کوکران ۳۷۳ نفر تعیین شد. چارچوب نظری پژوهش با استفاده از دیدگاه دورکیم، سارافینو، برکمن و سیم طراحی شده است. مدل گلدبرگ از سلامت روانی (GHQ28) به عنوان تعریف عملیاتی در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که دینداری در دو بعد اعتقادی و مناسکی و حمایت اجتماعی در سه بعد عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی رابطه معناداری با سلامت روانی دارد. در این پژوهش رابطه معناداری بین سن دانشجویان و سلامت روانی آنان مشاهده نشد، اما یافته‌های پژوهش نشان داد که رابطه معناداری بین وضعیت تاهل، جنس و وضعیت سکونت دانشجویان با سلامت روانی آنان وجود دارد؛ به این ترتیب که افراد متأهل، دختران و دانشجویانی که در مدت تحصیل با خانواده زندگی می‌کردند، از سلامت روانی بالاتری نسبت به گروه‌های

دیگر برخوردار بودند. نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره نشان داد که شش متغیر (دینداری اعتقادی، دینداری مناسکی، حمایت اجتماعی ابزاری، حمایت اجتماعی عاطفی، جنسیت و وضعیت سکونت) در مجموع ۱۹/۵ درصد از تغییرات مربوط به سلامت روانی را تبیین می‌کنند. در نتیجه عدم توجه به تقویت مبانی سلامت روانی در بین دانشجویان منجر به پیامدهای منفی و هزینه‌های اقتصادی برای دولت خواهد شد و نیز اثرات روانی و اجتماعی آن بر روی نیروی انسانی تحمیل می‌گردد.

واژگان کلیدی: دینداری، حمایت اجتماعی، اختلالات روانی، سلامت روانی و دانشجویان

مقدمه

انسان، موجودی پیچیده و دارای ابعاد مختلفی است که حیات وی در اثر تعامل نسبی این ابعاد تضمین شده و دوام می‌یابد. در برقراری چنین تعادلی، عوامل بی‌شماری به طور مستقیم و غیرمستقیم تأثیر می‌گذارند که ممکن است نقش برخی از آن‌ها برجسته‌تر و مهم‌تر از عوامل دیگر باشد. نکته مهم این است که برقراری تعادل اغلب سبب بهبود رفتار و رضایت خاطر از زندگی و خشنودی می‌گردد و کیفیت زندگی را ترقی می‌بخشد؛ چیزی که برخی دانشمندان از آن با واژه «سلامت روانی» یاد می‌کنند. سلامت خود مفهومی کلی و پیچیده و دارای ابعاد و مؤلفه‌های فراوانی است که اگر چه هرکدام عملکرد مستقلی دارند، اما از جهات مختلفی با هم مرتبط هستند و بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. سلامتی و رفاه در گسترده‌ترین معنی آن، پدیده‌ای است که مورد علاقه و توجه تمامی انسان‌ها، گروه‌های اجتماعی و جوامع بشری می‌باشد. سلامتی در گفتمان‌های متنوعی توصیف و تبیین شده است که این گفتمان‌ها به طور اجتماعی ساخت یافته‌اند. گرچه مفاهیم سلامتی، ذهن و بدن طی مکان‌ها و زمان‌های مختلف، متفاوت بوده‌اند، اما برای تمامی فرهنگ‌ها و جوامع، نقش اساسی در تجارب زندگی انسان‌ها بازی کرده‌اند (مارکس^۱ و همکاران، ۲۰۰۰: ۳). با در نظر گرفتن سلامتی به عنوان مفهومی متأثر از مجموعه پیچیده‌ای از عوامل زیستی، روانی - اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، مذهبی و محیطی باید اذعان داشت که در این معنا، سلامتی دیگر تنها دغدغه دست‌اندرکاران علوم پزشکی نیست، بلکه تمامی دانشمندان علوم اجتماعی، به ویژه جامعه‌شناسان و روان‌شناسان به بررسی آن علاقمند هستند. سویتزر^۲ و همکاران (۱۹۹۹) مهم‌ترین حوزه‌های علاقمند به سلامت روان را به شکل نمودار زیر نمایش داده‌اند:

نمودار ۱: مهم‌ترین حوزه‌های علمی علاقمند به سلامت روان

1. Marx
2. Svytzer

امروزه در سراسر جهان بر اهمیت بهداشت روانی تأکید می‌شود و روز به روز با انجام تحقیقات وسیع و گوناگون اهمیت و نقش آن در زندگی فردی و اجتماعی آشکارتر می‌گردد؛ به طوری که سال ۲۰۰۱ میلادی از طرف سازمان بهداشت جهانی با عنوان «سال بهداشت روانی» اعلام گردید (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۰۱؛ به نقل از آقاجانی، ۱۳۸۱). سلامت روانی، بخش اصلی یک زندگی شاد است و دانشگاه‌ها نقش مهمی در آگاه ساختن دانشجویان پیرامون مسائل بهداشتی، سلامتی و آموزش علوم زندگی به آنان دارند. بنابراین، سلامت روانی به عنوان یکی از موضوعات مهم در عصر حاضر، کانون توجه بسیاری از جوامع جهانی است. در سازمان‌ها و جوامعی که تجمع زندگانی جمعی مطرح است، به دلیل اثرپذیری و خطر شیوع مشکلات روانی، موضوع بهداشت روانی بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد. بر این اساس محیط‌های دانشجویی نیز با توجه به سن افراد و نقش آینده‌ساز جوانان باید مورد توجه قرار گیرد. از آن‌جا که دانشجویان در هر جامعه‌ای از مهم‌ترین نیروهای تأثیرگذار بر توسعه کشور محسوب می‌گردند و شیوع هرگونه اختلال روانی در بین آنان می‌تواند به هدر رفتن سرمایه‌گذاری‌های مادی و معنوی منجر گردد، از این‌رو شناسایی وضعیت سلامت روان آنان و تجزیه و تحلیل عوامل مرتبط و مؤثر بر آن می‌تواند در بالندگی این قشر مؤثر واقع شود و در درازمدت، آثار مثبت و فوائد آن نصیب کل جامعه گردد. برخورداری از حمایت اجتماعی جهت تعمیق روابط و کاستن نگرانی‌ها نیز از جمله استراژی‌های عمده‌ای است که می‌تواند به بهبود سطح سلامت روان در دوران پراسترس دانشجویی کمک کند. همچنین روند گرایش به دین و معنویت و نیز آثار و پیامدهای دین‌داری بر جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی و فردی توسط پژوهش‌های متعددی در جوامع مختلف جهان، مورد بررسی قرار گرفته است. تجربه جوامع غربی نشان داده است که مادی‌گرایی در ایجاد شادی و احساس خوشبختی، کاملاً موفق نبوده است (چراغی، ۱۳۸۵: ۳).

مسئله بهداشت روان از مهم‌ترین مسائل دانشجویان است. بنابراین توجه به مسائل بهداشت روانی دانشجویان در کشور ایران که آستان رشد و ترقی است، از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد که نباید از آن غفلت کرد. اهمیت بررسی رابطه حمایت اجتماعی و دینداری با سلامت روانی در ایران از آن‌روست که تحقیقات پیشین عمدتاً یا در کشورهای صنعتی (آمریکا، اروپای غربی و استرالیا) انجام شده یا کشورهای با درآمد پایین را در نظر گرفته است. لازم به ذکر است که مرور تحقیقات انجام شده در زمینه سلامت روانی در پایگاه‌های اطلاعاتی کشور نشان می‌دهد در تحقیقاتی که در نشریات علمی-پژوهشی روان‌شناسی توسط روان‌شناسان انجام شده، رابطه سلامت روانی با متغیرهای جمعیت‌شناختی یا دیگر متغیرهای روان‌شناختی بررسی شده و متغیرهایی که صبغه جامعه‌شناختی داشته باشند به عنوان عامل تعیین‌کننده سلامت روانی کمتر مورد توجه قرار گرفته است (رضوی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۵). بر این اساس، در تحقیق حاضر با توجه به اهمیت نقش عوامل اجتماعی و به ویژه حمایت اجتماعی و دینداری در سلامت روان، سعی شده تا ارتباط بین میزان حمایت اجتماعی و دینداری با سلامت روانی دانشجویان مورد بررسی قرار گیرد. درواقع سؤالاتی که این پژوهش در پی پاسخ‌گویی به آن خواهد بود این است که توزیع سلامت روان در بین دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز چگونه است؟ میانگین حمایت (عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی) توسط دانشجویان و دینداری مناسکی و اعتقادی به چه میزان با توزیع میانگین سلامت روان در بین دانشجویان هم‌خوانی و همبستگی

دارد؟ و چه ارتباطی بین سن، جنس، وضعیت تأهل و وضعیت سکونت در ایام دانشجویی با سلامت روانی دانشجویان وجود دارد؟

پیشینه تجربی پژوهش

بررسی پایگاه‌های جامع مقالات علمی داخلی ایران نشان می‌دهد که علی‌رغم اهمیت مسئله سلامت روانی در بین دانشجویان و جوانان، تعداد پژوهش‌های جامعه‌شناختی مرتبط با این موضوع بسیار اندک می‌باشد. با این حال، برخی از پژوهش‌های انجام شده درخور استناد است که در ادامه به آنها اشاره می‌گردد. در زمینه نقش واسطه‌ای متغیرهای حمایت اجتماعی و خوش بینی در ارتباط با دینداری و اثرات ترکیبی آن‌ها بر سلامت روان، پژوهش‌های اندکی صورت گرفته‌اند. قشقائی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با میزان سلامت روانی دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی» به تعیین عوامل اجتماعی مرتبط با میزان سلامت روانی دانشجویان مقطع لیسانس دانشکده علوم اجتماعی پرداختند. یافته‌ها حاکی از رابطه مثبت بین حمایت اجتماعی، مهارت اجتماعی و پایگاه اجتماعی با سلامت روان دانشجویان بود.

حاجیلو و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «تأثیر معنویت در سلامت روان دانشجویان فخری مصری دانشگاه پیام‌نور واحد سلماس» پرداختند به این نتایج رسیدند که میان اعتقادات معنوی جوانان و سلامت روان آن‌ها رابطه وجود دارد.

بزرگ‌پوی (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه کیفیت روابط و حمایت اجتماعی با سلامت روانی در دانشجویان پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین حمایت اجتماعی و سلامت روانی دانشجویان و کیفیت روابط و سلامت روانی دانشجویان رابطه همبستگی مثبت و معنادار است و این دو متغیر به میزان ۴۰ درصد از واریانس نمره سلامت روانی در دانشجویان را به صورت معناداری پیش بینی می‌کند.

قلمی و همکاران (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «بررسی سلامت روان، سبک زندگی و هویت دینی بین کاربران فعال و عادی شبکه‌های اجتماعی» انجام دادند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که سطح سلامت روان، سطح سبک زندگی و هویت دینی در کاربران عادی در مقایسه با کاربران فعال از لحاظ آماری به طور معناداری بیشتر است. درواقع، کاربران عادی از سلامت روان بیشتر، سبک زندگی مناسب‌تر و هویت دینی منسجم‌تری برخوردار می‌باشند.

ویلیام لی^۱ و همکاران (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان «حمایت اجتماعی به عنوان سپر استرس‌های فرهنگ‌پذیری» به مطالعه رابطه حمایت‌های اجتماعی و سلامت روان دانشجویان کره پرداختند. نتایج حاکی از رابطه مثبت و معناداری بین حمایت اجتماعی و سلامت روانی بود.

موریا المدیبا و همکاران (۲۰۰۶) نیز در مطالعه‌ای کیفی و به صورت فراتحلیل، به بررسی شواهد علمی رابطه بین مذهب و سلامت روان پرداخته‌اند. یافته‌های این فراتحلیل نشان داده است که در اکثر مطالعات، رفتارهای مذهبی رابطه معناداری با شاخص‌های سلامت روان (از جمله: رضایت از زندگی، خشنودی، احساس مثبت و روحیه بالا) داشته‌اند.

کیم^۱ (۲۰۱۰) پژوهشی با عنوان «توسعه نیافتگی محل و بهداشت روان: نقش به هم گسیختگی نظام همسایگی و روابط اجتماعی» انجام داده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد ساکنان محله‌هایی که روابط اجتماعی ضعیف و اختلال محله‌ای بیشتری دارند، سطوح بالاتری از پریشانی روانی نسبت به ساکنان محله‌هایی که روابط اجتماعی بهتر و اختلال محله‌ای کمتری دارند، نشان می‌دهند.

دایان وینید^۲ و همکاران (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان «سکوت پیرامون مسائل مربوط به بهداشت روانی در محیط دانشگاه: مطالعه کمی» انجام داده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که سکوت پیرامون مشکلات روحی و روانی بر محیط دانشگاه، رفتار کمک طلبانه دانشجویان و احساس حمایت، تندرستی و شادابی دانشجویان مبتلا به مشکلات روحی-روانی تأثیر سوء داشته است و دانشگاه می‌تواند با ارائه خدمات مشاوره‌ای احساس عزت نفس دانشجویان را ارتقا دهد.

بررسی و جمع‌بندی تحقیقات پیشین نشان می‌دهد:

بیشتر پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور در زمینه سلامت روان، با نگاهی روان‌شناختی یا پزشکی و... انجام شده و بنابر ماهیت این رشته‌های علمی، از توجه به ابعاد ساختاری و کلان اجتماعی غفلت ورزیده‌اند. بنابراین، پژوهش‌های اندکی با نگاهی جامعه‌شناختی به بررسی رابطه عوامل اجتماعی و از جمله حمایت اجتماعی و دینداری بر سلامت روان در کشور پرداخته‌اند و نیاز به پژوهش‌های بیشتر در این زمینه کاملاً احساس می‌شود. از سوی دیگر، کمیت پژوهش‌های داخلی انجام شده در زمینه رابطه دینداری و سلامت روان، در مقایسه با پژوهش‌های خارجی اندک بوده و به لحاظ کیفی نیز بخش اعظم آن‌ها از منظر روان‌شناسی و یا پزشکی صورت گرفته و عمدتاً به صورت توصیفی انجام شده‌اند.

موضوع «بررسی تأثیر دینداری و حمایت اجتماعی بر سلامت روانی» توسط محققان داخلی در مقالات و پژوهش‌هایی در شهرها و دانشگاه‌های مختلف کشور کار شده، اما متأسفانه در شهر اهواز و در مورد دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز هرگز بررسی نشده است. با توجه به اهمیت این مسئله در مورد دانشجویان که سرمایه‌های هر کشوری هستند و با توجه به شرایط محیطی، فرهنگی و قومی متفاوتی که شهر اهواز دارد و می‌تواند زمینه‌ساز شیوع بسیاری از اختلالات روانی به ویژه در بین دانشجویان باشد، انجام این تحقیق ضرورت می‌یابد.

چارچوب نظری پژوهش

عموماً دو رویکرد متفاوت در تعریف سلامت وجود دارد که عبارت‌اند از:

رویکرد بیماری‌محور: این رویکرد با حضور و عدم حضور بیماری در مقوله‌های مخالف جسمانی و روانی محدود شده است. از این منظر، سلامتی حالتی است که علائم بیماری در فرد وجود نداشته باشد و سلامت هدف نهایی پزشکی بود. در این دیدگاه نقش عوامل تعیین‌کننده زیست‌محیطی - اجتماعی و روان‌شناختی نادیده گرفته می‌شود.

رویکرد سلامتی‌محور: که در آن سلامت را به عنوان برخورداری از درجه بالایی از بهزیستی تعریف می‌کنند. با توجه به دو رویکرد مذکور، دو نوع الگو برای سلامت مطرح است: اول الگوی زیست‌شناختی که

1. Kim

2. Dinne wynaden

نقش عوامل تعیین کننده زیست محیطی - اجتماعی و روان شناختی را دست کم گرفته است و در حل بسیاری از مسائل اساسی بهداشتی مانند اعتیاد، بیماری های روانی و... نارسا بوده است. دومین مورد الگوی «کلیت سلامت» نام دارد. این الگو همه عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، زیست محیطی و... را شناسایی می کند. در این دیدگاه، عوامل متعددی در تعیین سلامتی فرد دخالت دارد و سلامتی حالتی فراتر از تعادل کامل اعمال به شمار می رود (محمدزاده، ۱۳۹۴: ۱۴۷).

به طور کلی چهار سبک اندیشه جامعه شناختی راجع به اختلال روانی مطرح می شود که هر کدام از آن ها واکنشی در مقابل مدل فردگرایانه سلامتی و بیماری روانی اند که توسط روان شناسان و دانشمندان علوم رفتاری به کار گرفته می شوند:

سبک سبب شناختی^۱، تعریف رایج از بیماری روانی را می پذیرد و علل آشفتگی های روانی در افراد را جستجو می کند. سبک روان شناسی جامعه شناختی^۲، این مطلب را مورد بررسی قرار می دهد که چگونه نشانه های اختلال روانی، محصولات فرهنگی بافت های تاریخی و اجتماعی خاص هستند. سبک پاسخ اجتماعی^۳، شاخص های سنتی بیماری روانی را به عنوان یک مبنای پذیرفته شده به کار می برد و تغییرات اجتماعی در واکنش به این نشانه ها را مطالعه می کند و رویکرد تفسیرگرایی اجتماعی^۴ که به اختلال روانی جدا از ساختارهای فرهنگی و کنش گران اهمیت نمی دهد - در این منظر اختلالات روانی در واقع تعاریف اجتماعی هستند.

در یک مقایسه کلی، می توان گفت که ابعاد سبب شناختی، روان شناسی و جامعه شناختی به مطالعه این موضوع می پردازند که چگونه اختلالات روانی در افراد خاص ظاهر می گردد. در مقابل، مکاتب پاسخ اجتماعی و تفسیرگرایی اجتماعی به تبیین شیوه هایی می پردازند که گروه اجتماعی برای پاسخ و واکنش نسبت به نشانه های روانی تعریف می کنند. در مطالعات سبب شناختی و مطالعات پاسخ اجتماعی، نشانه های اختلال روانی به طور مستقل از فرهنگ ظاهر می شوند، ولی در مطالعات روان شناسی، جامعه شناختی و تفسیرگرایی اجتماعی نشانه ها به طور فرهنگی تولید می شوند یا به عبارتی تولیدات فرهنگی هستند (هورویتز^۵، ۱۹۹۹: ۲۵). جنبه جامعه شناختی رویکرد سبب شناختی آن است که نشانه ها و حالات روانی، از موقعیت های افراد در ساختار اجتماعی ناشی می شوند. این رویکرد بر نقش سبب شناختی فشارهای مزمن (نظیر فقر یا زندگی در خانواده های تک والد)، حوادث حاد زندگی (نظیر بیکاری یا فسخ زناشویی)، جنبه هایی از نقش های اجتماعی (نظیر تعارض نقش، گرانباری نقش یا فشار نقش) و میزان حمایت اجتماعی به هنگام درگیری با عوامل تنش زا، تأکید دارد. مطالعات جامعه شناختی، همچنین بیشتر به دنبال بررسی میزان های متفاوت اختلال روانی در میان مکان ها (ملت ها، شهرها و مناطق) یا گروه های اجتماعی متفاوت (طبقه اجتماعی، گروه اجتماعی، منزلت اجتماعی، جنس و سن) هستند تا این که چرا افراد خاص، نشانه های بیماری های روانی را تجربه می کنند. در چهارچوب سبب شناختی در این پژوهش از ترکیبی از نظریات دورکیم، برکمن و سیم جهت بررسی رابطه دینداری (مناسکی و اعتقادی) و حمایت اجتماعی ادراکی با سلامت روان استفاده شده است. همبستگی یا انسجام اجتماعی، نقش مهمی در نظریه های امیل دورکیم دارد. دورکیم، نظریه انسجام اجتماعی خود را در

1. Etiological
2. Sociological psychology
3. Social response
4. Social constructionist
5. Horowitz

بررسی آن چه که او آن را کنش نهایی فرد، یعنی خودکشی می دانست، به کار برد (آرمسترانگ، ۱۳۷۰: ۶۱). او چنین استدلال کرده است که خودکشی، به رغم ماهیت به ظاهر فردی اش، مبتنی بر فرآیندهای بنیادی اجتماعی است. دورکیم، تبیین های روان شناختی ارائه شده در مورد خودکشی را رد می کند و خودکشی را نتیجه عوامل گوناگونی از جمله تضعیف شدن نقش حمایتی نهادهای اجتماعی مثل خانواده، مذهب و...، در هم ریختن و از هم پاشیدگی نظام اجتماعی و احساس تنهایی و مطرود بودن فرد می داند. بنابراین تمام عوامل اجتماعی که پدید آورنده جریان های خودکشی را هستند، آمادگی روانی را برای این عمل به وجود می آورند (گیدنز، ۱۳۶۳: ۳۷-۳۸). از آنجا که خودکشی، واضح ترین شکل از ناسلامتی است که در نهایت به مرگ افراد منجر می گردد، نظریه پردازان متأخر سعی کرده اند تبیین دورکیم راجع به اثرات انسجام اجتماعی بر خودکشی را به بحث اختلالات روانی نیز تعمیم دهند. پژوهشگران کنونی با استفاده از فرضیه های دورکیم، کوشیده اند تا رابطه بین حمایت اجتماعی و بیماری را بیابند. استدلال آن ها از این قرار است که اگر یگانگی و انسجام اجتماعی در جامعه ای ضعیف باشد در این صورت، افراد از حمایت اجتماعی بی بهره اند و از همین رو، بیشتر در معرض بیماری (جسمی و روانی) قرار می گیرند. برعکس، حمایت اجتماعی (ناشی از انسجام و یگانگی اجتماعی قوی)، افراد را از بیماری (جسمی و روانی) در امان نگه می دارد (آرمسترانگ، ۱۳۷۰: ۶۱). در واقع، انسجام اجتماعی از طریق فراهم آوردن حمایت اجتماعی مناسب، شرایطی را فراهم می کند که می تواند به سلامت روان افراد منجر گردد. کوشش های انجام شده برای اندازه گیری کیفیت روابط حمایت کننده منجر به این اندیشه شد که شاید این کیفیت، به شکل واقعی وجود ندارد، بلکه در ادراکات و توقعات شخصی که مورد حمایت قرار می گیرد، نهفته است. اگر حمایت اجتماعی صرفاً عبارت از عقیده به وجود آن باشد، در این صورت افرادی که شدیداً به آن اعتقاد دارند باید بیش از آن هایی که فاقد چنین اعتقادی هستند، از بیماری محافظت شوند. نمونه این پدیده اعتقاد مذهبی است که ضمن آن شخص از حمایت ادراک شده خداوند برخوردار است و هم از حمایت جامعه مذهبی ای که به آن تعلق دارد. علاوه بر این، مذهب می تواند از لحاظ پرورش نگرش هایی که به فرد، دیدگاهی کمک کننده در روبه رو شدن با وضعیت هایی پرتنش می بخشد، مفید باشد. این امر با نظریه دورکیم که معتقد است خودکشی ها در میان گروه های مذهبی ای که بر احساس همبستگی خود تأکید می کنند کمتر متداول است، مطابقت دارد (همان: ۶۴). علاوه بر این، به نظر دورکیم دین یک پدیده سراسر جمعی، و وسیله ای است که انسان ها را به همدیگر پیوند می دهد. به اعتقاد او، دین تنها یک نظام عقاید نیست. دین قبل از هر چیز نظامی از نیروهاست. انسانی که زندگی مذهبی دارد، قبل از هر چیز کسی است که قدرتی را احساس می کند که به طور معمول، خود فاقد آن است و وقتی که در حالت مذهبی نیست، احساسش نمی کند. انسانی که حیات مذهبی دارد، باور دارد که در نیروی مسلط بر خویش مشارکت می کند، نیرویی که در عین حال حمایتش می کند و او را به فراسوی خود می خواند. با تکیه بر همین نیروهاست که به نظرش می رسد می تواند بهتر با ابتلائات و مشکلات زندگی مواجه شود و حتی می تواند طبیعت را در برابر خود به زانو در آورد (دورکیم، ۱۳۸۱: ۲۰۵). به عقیده دورکیم، آیین های دینی با تقویت باورهای جمعی و اخلاقیات و نیز با پیوند شرکت کنندگان به یکدیگر، باعث همبستگی جامعه می شود. کارکرد دین در جامعه، یک پارچه کردن و انسجام آن است (استونز، ۱۳۷۹: ۸۴-۸۵).

هاری آلپر^۱، پژوهشگر دورکیمی، چهار کارکرد عمده را برای دین به عنوان نیروهای اجتماعی از نظر دورکیم چنین بر می‌شمرد: ۱- انضباط بخشی (آماده سازی انسان‌ها برای زندگی اجتماعی از طریق تحمیل انضباط بر نفس و خویشتن داری)؛ ۲- انسجام بخشی (تحکیم همبستگی اجتماعی از طریق گرد هم آوردن مردم در مراسم مذهبی و تصدیق مجدد پیوندهای مشترک)؛ ۳- حیات بخشی (احیا و ابقای میراث اجتماعی گروه از طریق اجرای مراسم دینی و انتقال ارزش‌های پایدار آن به نسل‌های آینده) و ۴- خوشبختی بخشی (مقابله با احساس ناکامی و فقدان ایمان با برانگیختن احساس خوشبختی در میان مؤمنان و احساس اطمینان به حقانیت جهان اخلاقی‌شان) (کوزر، ۱۳۸۵: ۲۰۰). جامعه‌شناسان نوین، افکار امیل دورکیم را تکمیل کرده و کارکردهای اجتماعی متعددی برای مذهب تشخیص داده‌اند؛ از جمله: همبستگی اجتماعی، دادن معنی به زندگی، کنترل اجتماعی و حمایت روانی (مذهب افراد را در دنیای ناامنی‌ها، به ویژه ناامنی‌های روانی مورد حمایت عاطفی قرار می‌دهد و آن‌ها را در حوادث مهم زندگی یاری می‌دهد) (رابرتسون، ۱۳۷۲: ۳۳۶-۳۳۷). برای تبیین و توضیح چگونگی تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامتی، دو مدل نظری مطرح گردیده است: مدل تأثیر مستقیم^۲ یا تأثیر کلی^۳ حمایت اجتماعی و مدل تأثیر غیر مستقیم^۴ یا فرضیه ضربه گیر^۵.

مدل تأثیر مستقیم حمایت اجتماعی: مطابق این مدل نظری، برخورداری از حمایت اجتماعی برای سلامتی مفید است. حمایت اجتماعی، صرف نظر از این‌که فرد تحت تأثیر استرس و فشارهای روانی باشد یا نه، باعث می‌شود فرد از تجارب منفی زندگی پرهیز کند و این امر، اثرات سودمندی بر سلامتی دارد. اثرات سودمند حمایت اجتماعی برای سلامتی افراد، تحت شرایط و موقعیت‌های پرتنش و یا آرام و کم استرس، یکسان و مشابه می‌باشند (سارافینو، ۱۹۹۸: ۲۱). مطالعات متأثر از این مدل، بیان می‌کنند افرادی که در شبکه‌های حمایتی قرار دارند، کمتر افسرده‌اند و عمدتاً سلامت روانی بهتری را نسبت به افراد فاقد چنین شبکه‌های حمایتی نشان می‌دهند. مدل تأثیر مستقیم حمایت اجتماعی، همچنین در قالب فرضیه دارایی‌ها - منافع مطرح شده است. طبق این فرضیه، فقدان حمایت اجتماعی، فی نفسه زیان‌آور و استرس‌زاست (قدسی، ۱۳۸۲: ۱۰).

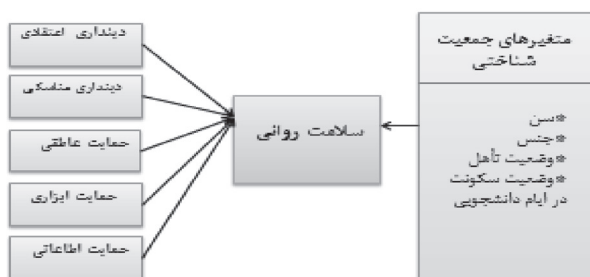
مدل تأثیر غیر مستقیم یا فرضیه ضربه گیر: براساس این مدل، حمایت اجتماعی صرفاً برای افرادی مفید و مؤثر است که تحت فشار روانی و استرس قرار دارند. در این حال، حمایت اجتماعی همانند سپری در مقابل ضربات ناشی از استرس، عمل می‌کند و نقش تعدیل‌کننده آثار منفی حوادث استرس‌زا را بازی می‌نماید. به تعبیری دیگر، مدل ضربه‌گیری حمایت اجتماعی، بیان می‌کند حمایت اجتماعی، عمدتاً هنگامی که سطح استرس بالاست، بر سلامت روانی تأثیر می‌گذارد. فقدان حمایت در این مدل، ضرورتاً استرس‌زا به حساب نمی‌آید، لذا این کارکرد حفاظتی حمایت اجتماعی، تنها زمانی رخ می‌دهد که فرد با یک عامل تش‌زای قوی روبرو می‌گردد. (سیم، ۲۰۰۰: به نقل از قدسی، ۱۳۸۲) و تحت شرایط و موقعیت‌های کم استرس، اثر ضربه‌گیری حمایت اجتماعی یا بسیار کم است یا اصلاً عمل نمی‌کند. با مقایسه دو مدل، می‌توان گفت که در مدل تأثیر مستقیم، فقدان یا کاهش در حمایت اجتماعی موجب آسیب‌ها و اختلالات جسمی و روانی می‌شود، در حالی که در مدل ضربه‌گیر یا تأثیر غیر مستقیم، فقدان یا کاهش حمایت اجتماعی به اضافه حضور استرس و افزایش

1. Harry Alpert
2. Direct effect
3. Main effect
4. Indirect effect
5. Buffering hypothesis

آن است که موجب بروز چنین اختلالاتی می‌گردد. شواهد موجود نشان‌دهنده تأیید هردو مدل می‌باشد (کوهن و ویلز؛ ۱۹۸۵، به نقل از علی‌پور، ۱۳۸۵؛ گاجل و همکاران، ۱۳۷۷).

مدل تحلیلی پژوهش

مدل تحلیلی، یک الگوی تحلیلی است مبتنی بر روابط تنوریک میان شماری از عوامل که در پژوهش با اهمیت تشخیص داده شده‌اند. این مدل با بررسی سوابق پژوهشی در قلمرو مسئله به گونه‌ای منطقی جریان پیدا می‌کند. مدل تحلیلی در پژوهش حاضر با توجه به تعاریف مبانی ارائه شده پیرامون موضوع پژوهش و با بررسی ادبیات تحقیق به تأثیر متغیرهای مستقل (دینداری و حمایت اجتماعی) بر متغیر وابسته (سلامت روانی) ارائه الگوی ساختاری پرداخته است.

شکل ۱: مدل نظری پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

- میان دینداری مناسکی و سلامت روانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- میان دینداری اعتقادی و سلامت روانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- میان حمایت اجتماعی عاطفی و سلامت روانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- میان حمایت اجتماعی ابزاری و سلامت روانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- میان حمایت اجتماعی اطلاعاتی و سلامت روانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- میان سن و سلامت روانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- میان جنس و سلامت روانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- میان وضعیت تأهل و سلامت روانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- میان وضعیت سکونت دانشجویان در ایام دانشجویی و سلامت روانی آنان رابطه وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

روش مورد استفاده در این پژوهش، کمی و از نوع پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانشجویان (کارشناسی و کارشناسی ارشد) دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ می‌باشد که تعداد آن‌ها مطابق گزارش دفتر آمار دانشگاه ۱۳۳۱۴ نفر می‌باشد. حجم نمونه پس از محاسبه با استفاده از

فرمول کوکران، با توجه به خطای نمونه‌گیری ۰/۰۵ و سطح اطمینان ۹۵ درصد مقدار $n=373$ به دست آمد. در انتخاب جمعیت نمونه در این تحقیق از نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شده است. همچنین در این پژوهش جهت سنجش اعتبار گویه‌ها از اعتبار صوری (مراجعه به اساتید جامعه‌شناسی) استفاده شده است و پس از تهیه و تدوین شاخص‌ها و طراحی اولیه پرسشنامه، مطالعه مقدماتی بر روی یک نمونه ۴۰ نفری دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز به اجرا در آمد. هدف از این مطالعه مقدماتی، تعیین میزان پایایی پرسشنامه پژوهش بوده است. از این تعداد ۳۹ پرسشنامه تکمیل شده به دست آمد. بعد از محاسبه جمع نمرات پاسخگویان، برای سنجش میزان پایایی و همسانی دورنی گویه‌ها، از آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱ ارائه گردیده است. از آن جا که ضرایب به دست آمده برای پرسشنامه، بالای ۰/۶ درصد می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت که ابزار پژوهش، ابزاری پایا و اعتماد پذیر می‌باشد.

جدول ۱: ضرایب آلفای کرونباخ به تفکیک متغیرها در مطالعه مقدماتی

متغیر	آلفای کرونباخ
سلامت روانی	۰/۸۵
علائم جسمانی	۰/۷۱
اضطراب	۰/۸۸
کارکرد اجتماعی	۰/۷۹
افسردگی	۰/۸۹
دینداری اعتقادی	۰/۸۹
دینداری مناسکی	۰/۸۱
حمایت اجتماعی عاطفی	۰/۸۲
حمایت اجتماعی ابزاری	۰/۷۶
حمایت اجتماعی اطلاعاتی	۰/۸۵

تعریف مفهومی و سنجش متغیرها

سلامت روانی

متغیر سلامت روانی عبارت است از: توانایی اخذ تصمیم‌های درست، احساس مسئولیت در برابر محیط انسانی و مالی، کنترل هیجان و اضطراب، عدم اختلال در نقش‌های اجتماعی و نداشتن نقص جسمانی (هو، ۱۹۹۹؛ به نقل از عنایت و آقاپور، ۱۳۸۹: ۳۴). سلامت روانی تنها شامل نداشتن بیماری روانی نیست، بلکه

واکنش در برابر انواع گوناگون تجربیات زندگی به صورت قابل انعطاف و معنی دار است (پارک و پارک، ۱۳۷۲: ۳۶). برای اندازه گیری آن از پرسش نامه استاندارد سلامت عمومی^۱ استفاده شده است. این مقیاس که گلدبرگ^۲ در سال ۱۹۷۲ طراحی کرده است، با دامنه نمرات صفر تا ۴ و متشکل از ۲۸ گویه است که سلامت روان را در چهار بعد نشانه های جسمانی، اضطراب و بی خوابی، نارسایی کنشوری اجتماعی^۳ و افسردگی می سنجد. در مجموع دامنه نمره های این مقیاس از صفر تا ۱۱۲ است. در این مقیاس هر چه نمره فرد بیشتر باشد، از سلامت روانی پایین تری برخوردار است. اعتبار و پایایی این مقیاس در ایران ارزیابی و تأیید شده است.

جدول ۲: تعریف عملیاتی متغیر سلامت روان

متغیر	تعریف عملیاتی
سلامت روان	مجموع نمرات دانشجویان در علائم جسمانی، اضطراب، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی که توسط پرسشنامه اندازه گیری می شود. GHQ28
علائم جسمانی	تجربه احساس سلامتی و بیماری توسط فرد طی یک ماه گذشته
اضطراب	علائم بی خوابی، احساس فشار، ترس و وحشت بی دلیل به همراه ناتوانایی در انجام کارها طی یک ماه گذشته
اختلال در کارکرد اجتماعی	ناتوانی در انجام کارهای روزمره، احساس نارضایتی در انجام وظایف، عدم احساس مفید بودن طی یک ماه گذشته
افسردگی	احساس بی ارزشی، ناامیدی، احساس بی ارزش بودن زندگی، آرزوی مرگ، افکار خودکشی طی یک ماه گذشته

منبع: پورافکاری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۷۷

دینی بودن

عنوان عامی است که به هر فرد یا پدیده ای که ارزش ها و نشانه های دینی در آن متجلی باشد، اطلاق می شود. تجلی ارزش ها و نشانه های دینی بودن فرد را در نگرش، گرایش و کنش های آشکار و پنهان او می توان جست و جو کرد. فرد دیندار خود را مقید به رعایت دستورات و توصیه های دینی می داند. همین تقید و اهتمام او به آموزه ها و دستورات دینی، او را از انسان های دیگر متمایز می سازد. بر این اساس می توان، به دو طریق فرد دیندار را از دیگران بازشناخت: نخست، پابندی و التزام دینی اش و دوم، «پیامد» دینداری، آثار آن در فکر و جان و عمل فردی و اجتماعی او (سراج زاده، ۱۳۸۷: ۱۷). برای سنجش میزان دینداری از مقیاس ۱۲ سؤالی سروش (۱۳۸۰) استفاده به عمل آمد که در پژوهش حاضر، دینداری در دو بعد اعتقادی یا باورهای دینی (عبارت است از باورهایی که انتظار می رود پیروان آن دین به آن ها اعتقاد داشته باشند) و مناسکی یا اعمال دینی (شامل اعمال دینی مشخصی شامل عبادات و اعمال مورد تأکید دین است) مورد سنجش قرار گرفت. کلیه عبارات پرسش نامه، سؤالات نگرشی بوده و در طول یک طیف پنج قسمتی از نوع لیکرت ارزش گذاری شده اند: (۱) کاملاً موافق (۲) موافق (۳) بی نظر (۴) موافق (۵) کاملاً موافق.

1. GHQ
2. Goldberg
3. Social dysfunction

حمایت اجتماعی

حمایت اجتماعی، مفهومی چند بعدی است که به اشکال و طرق مختلفی تعریف شده است. برای مثال، می‌توان آن را به عنوان یک منبع فراهم شده توسط دیگران، به عنوان امکاناتی برای مقابله با استرس یا یک مبادله‌ای از منابع تعریف نمود (شولتز و شوارتز، ۲۰۰۴: ۱۸). برخی از پژوهشگران، حمایت اجتماعی را میزان برخورداری از محبت همراهی، مراقبت، احترام، توجه و کمک دریافت شده توسط فرد از سوی افراد یا گروه‌های دیگر نظیر اعضای خانواده، دوستان و دیگران تعریف کرده‌اند (سارافینو، ۱۹۹۸: ۲۱). حمایت اجتماعی به میزان برخورداری از محبت، همراهی و توجه به اعضای خانواده، دوستان و سایر افراد تعریف شده است. برخی حمایت اجتماعی را واقعیتی اجتماعی و برخی دیگر آن را ناشی از ادراک فرد می‌دانند. سارافون حمایت اجتماعی را مفهومی چند بعدی می‌داند که هر دو را در بر می‌گیرد (علی‌پور، ۱۳۸۵: ۳۱). در پژوهش حاضر برای سنجش حمایت اجتماعی، مقیاس بهرامی نژاد (۱۳۸۷) مورد استفاده قرار گرفت. حمایت اجتماعی کارکردی، جنبه کیفی ارتباطات اجتماعی را مورد توجه قرار می‌دهد. اغلب پژوهشگران برای حمایت اجتماعی کارکردی سه بعد ابزاری، عاطفی و اطلاعاتی در نظر گرفته‌اند (لوچر و دیگران، ۲۰۰۵: ویس، ۱۹۷۴ به نقل از برکمن، ۲۰۰۰). در این پژوهش نیز با استفاده از نظریات یاد شده، سه بعد عملکردی (کارکردی) حمایت اجتماعی شامل حمایت ابزاری، حمایت اطلاعاتی و حمایت عاطفی ملاک عمل قرار گرفته‌اند و مورد سنجش واقع می‌شوند.

حمایت اجتماعی عاطفی

عبارت است از: دسترسی فرد به حمایت روانی زمانی که بدان نیاز دارد (صادقی و همکاران، ۲۰۰۰: ۲۱) مانند دریافت اطمینان خاطر (شوارتز و دیگران، ۲۰۰۳)، ایجاد نوعی رابطه صمیمی همراه با محبت (معمدی شلمزاری و همکاران، ۱۳۸۱)، دوست داشتن و مراقبت کردن (برکمن و همکاران، ۲۰۰۰). حمایت اجتماعی ابزاری: عبارت است از: دسترسی به منابع مالی و خدماتی (صادقی و همکاران، ۲۰۰۰: ۲۱) زمانی که فرد بدان نیاز دارد. همچنین به دریافت کمک مالی و کاری از دیگران گفته می‌شود (هوس، ۱۹۸۱ به نقل از برکمن، ۲۰۰۰).

حمایت اجتماعی اطلاعاتی

عبارت است از: دسترسی به اطلاعات زمانی که فرد به آن‌ها نیاز دارد (صادقی و همکاران، ۲۰۰۰: ۲۱)، مانند دریافت مشاوره و راهنمایی (شوارتز و دیگران، ۲۰۰۳).

یافته‌های پژوهش

آماره‌های توصیفی متغیرها (سن، جنس، وضعیت تأهل، وضعیت سکونت در دوران دانشجویی)
آماره‌های توصیفی سن بدین قرار است که میانگین نمره‌ای که پاسخگویان از مجموع نمرات این متغیر کسب کرده‌اند ۲۲/۹۹ و انحراف معیار ۲/۸۷۱ می‌باشد. حداقل نمره برای این متغیر (سن پاسخگویان) ۱۶ و حداکثر آن ۳۹ می‌باشد. توزیع پاسخگویان بر حسب جنس نشان می‌دهد که ۶۰ درصد پاسخگویان زن و ۴۰ درصد مرد می‌باشند. توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل نشان می‌دهد ۸۹/۴ درصد پاسخگویان مجرد و ۱۰/۶ درصد متأهل می‌باشند. توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت سکونت در ایام دانشجویی نشان

می‌دهد که ۲۰/۶ درصد پاسخگویان همراه خانواده، ۱۰ درصد در منزل اجاره‌ای همراه دوستان و ۶۹/۴ درصد پاسخگویان در خوابگاه‌های دانشجویی زندگی می‌کنند. میانگین سلامت روانی ۴۱/۹۸۲۲ و انحراف معیار ۱۴/۴۸۱ می‌باشد. حد پایین آن ۱۵ که نشان دهنده میزان بالای سلامت روانی و حد بالای آن ۸۸ که نشان دهنده میزان پایین سلامت روانی می‌باشد.

جدول ۳: میانگین، انحراف معیار، بیشترین و کمترین نمره آزمودنی‌ها در متغیرهای مستقل و متغیر وابسته

شاخص	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین	تعداد گویه
سلامت روانی	۴۱/۹۸۲۲	۱۴/۴۸۱	۱۵	۸۸	۲۸
علایم جسمانی	۱۰/۹۳	۴/۷۱۳	۷	۲۶	۷
علایم اضطراب	۱۰/۵۱	۶/۳۱۳	۷	۲۸	۷
کارکرد اجتماعی	۱۵/۴۷	۴/۶۵۷	۷	۲۸	۷
افسردگی	۷/۳۶	۶/۶۵۵	۷	۲۸	۷
دینداری اعتقادی	۲۹/۸۶	۶/۲۴۵	۸	۳۵	۷
دینداری پیامدی	۱۵/۱۶	۶/۳۱۵	۵	۲۵	۵
حمایت اجتماعی عاطفی	۱۰/۰۸	۳/۲۴۴	۳	۱۵	۳
حمایت اجتماعی ابزاری	۱۰/۰۹	۳/۰۱۲	۳	۱۵	۳
حمایت اجتماعی اطلاعاتی	۶/۷۵	۲/۲۲۲	۲	۱۰	۲

نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه: بین متغیرهای مستقل (دینداری در دو بعد و حمایت اجتماعی در سه بعد و سن) و سلامت روانی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج جدول ۴ نشان دهنده نتایج آزمون همبستگی بین متغیرهای مستقل پژوهش (دینداری در دو بعد و حمایت اجتماعی در سه بعد و سن) با متغیر وابسته (سلامت روانی) می‌باشد. همان‌گونه که داده‌های جدول نشان می‌دهد متغیرهای مستقل دینداری در دو بعد اعتقادی و مناسکی و حمایت اجتماعی در سه بعد عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی دارای رابطه مستقیم، مثبت و معناداری با متغیر سلامت روانی می‌باشند. بدین معنا که هرچه بر میزان دینداری در دو بعد اعتقادی و مناسکی و حمایت اجتماعی در سه بعد عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی افزوده شود، بر میزان سلامت روانی دانشجویان نیز افزوده می‌شود. همچنین بین متغیرهای سن و سلامت روانی رابطه معناداری مشاهده نشد؛ بدین معنا که پایین بودن یا بالا بودن سن دانشجویان، تاثیری بر میزان سلامت روانی آنها نداشته است. لذا این فرضیه مورد تایید قرار نگرفت. تمامی متغیرهای تأیید شده در این

جدول در سطح ۹۹ درصد اطمینان تأیید شده‌اند. سطح معناداری و ضرایب همبستگی هر یک از متغیرها در جدول ۴ به تفکیک آمده است.

جدول ۴: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل (دینداری در دو بعد و حمایت اجتماعی در سه بعد و سن) و سلامت روانی

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
دینداری اعتقادی و سلامت روانی	۰/۲۰۷	۰/۰۰۰	تأیید
دینداری مناسکی و سلامت روانی	۰/۲۰۶	۰/۰۰۰	تأیید
حمایت اجتماعی عاطفی و سلامت روانی	۰/۱۷۷	۰/۰۰۱	تأیید
حمایت اجتماعی ابزاری و سلامت روانی	۰/۲۰۲	۰/۰۰۰	تأیید
حمایت اجتماعی اطلاعاتی و سلامت روانی	۰/۱۴۹	۰/۰۰۶	تأیید
سن و سلامت روانی	-۰/۰۳۹	۰/۴۴۷	عدم تأیید

فرضیه: میان جنس و سلامت روانی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد.

مناسب‌ترین آزمون برای بررسی رابطه متغیر جنس و سلامت روانی، آزمون T-Test می‌باشد. همان گونه که در جدول ۵ مشاهده می‌گردد، بین زنان و مردان به لحاظ سلامت روانی ($\text{Sig} = ۰/۰۴۳$) تفاوت معناداری وجود دارد. مقایسه میانگین‌های دو گروه نشان می‌دهد که میانگین سلامت روانی زنان ($۷۳/۵۵$) و میانگین سلامت روانی مردان ($۷۰/۳۳$) است. در نتیجه زنان از سلامت روانی بالاتری برخوردار هستند. بنابراین فرضیه محقق مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ۵: نتایج آزمون تی برای دو متغیر جنس و سلامت روانی

متغیر	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	T	F	درجه آزادی	سطح معناداری
سلامت روانی	زن	۷۳/۵۳	۱۴/۰۲۶	۲/۰۲۷	۰/۶۳۰	۳۳۷	۰/۰۴۳
	مرد	۷۰/۳۳	۱۴/۶۹۴				

فرضیه: میان وضعیت تأهل و سلامت روانی رابطه معناداری وجود دارد.

مناسب‌ترین آزمون برای بررسی رابطه متغیر وضعیت تأهل و سلامت روانی، آزمون T-Test می‌باشد. همان گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌گردد، بین مجردها و متأهلان به لحاظ سلامت روانی ($\text{Sig} = ۰/۰۴۲$) تفاوت معناداری وجود دارد.

تفاوت معناداری وجود دارد. مقایسه میانگین‌های دو گروه نشان می‌دهد که میانگین سلامت روانی افراد مجرد (۷۱/۶۹) و میانگین سلامت روانی افراد متأهل (۷۶/۴۴) است، در نتیجه افراد متأهل از سلامت روانی بالاتری برخوردار هستند. بنابراین فرضیه محقق مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ۶: نتایج آزمون تی برای دو متغیر وضعیت تأهل و سلامت روانی

متغیر	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	T	F	درجه آزادی	سطح معناداری
سلامت روانی	مجرد	۷۱/۶۹	۱۴/۰۶۸	-۲/۰۳۹	۱/۸۳۲	۳۳۷	۰/۰۴۲
	متأهل	۷۶/۴۴	۱۵/۷۶۱				

فرضیه: میان وضعیت سکونت و سلامت روانی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد. برای تحلیل این فرضیه از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه استفاده شده است. با توجه به مقدار $F=۴/۰۸۴$ و $\text{sig}=۰/۰۱۸$ در جدول ۷، می‌توان ادعا کرد که افراد در گروه‌های مختلف از لحاظ وضعیت سکونت در دوران دانشجویی دارای نمره‌های متفاوتی از سلامت روانی هستند و از طریق آزمون تکمیلی شفه مشخص شد که از بین این سه گروه، افرادی که همراه با خانواده زندگی می‌کنند نسبت به دو گروه دیگر از سلامت روانی بالاتری برخوردار هستند.

جدول ۷: نتایج آزمون آنالیز واریانس بین وضعیت سکونت و سلامت روانی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	میزان معنی داری
بین گروهی	۱۶۵۳/۵۲۵	۲	۸۲۶/۷۶۳	۴/۰۸۴	۰/۰۱۸
درون گروهی	۶۸۰۱۴/۱۴۴	۳۳۶	۲۰۲/۴۲۳		
کل	۶۹۶۶۷/۶۷۰	۳۳۸	--		

تحلیل رگرسیون

برای تعیین سهم تأثیرگذاری نسبی هریک از متغیرهای مستقل بر روی سلامت روانی دانشجویان، تحلیل رگرسیونی چند متغیره به روش گام به گام استفاده گردید. همان گونه که در جدول ۸ مشاهده می‌شود تحلیل رگرسیون تا شش گام پیش رفته است. در گام اول متغیر دینداری اعتقادی وارد معادله شده است که میزان ضریب همبستگی چندگانه آن (R) با متغیر سلامت روانی ۰/۲۰۷ به دست آمده است. در این مرحله میزان ضریب تعیین برابر با ۰/۴۳ و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۴۰ به دست آمده است. در گام دوم با وارد شدن

دومین متغیر یعنی متغیر دینداری مناسکی، ضریب همبستگی چندگانه به $۰/۳۵۲$ ، ضریب تعیین به $۰/۱۲۴$ و ضریب تعیین تعدیل شده به $۰/۱۱۹$ افزایش یافته است. به عبارت دیگر، براساس ضریب تعیین به دست آمده، $۱۲/۴$ درصد از تغییرات متغیر سلامت روانی به وسیله دو متغیر دینداری مناسکی و دینداری اعتقادی تبیین می شود. در گام سوم با وارد شدن سومین متغیر، یعنی متغیر حمایت اجتماعی ابزاری ضریب همبستگی چندگانه به $۰/۳۹۹$ ، ضریب تعیین به $۰/۱۵۹$ و ضریب تعیین تعدیل شده به $۰/۱۵۱$ افزایش یافته است. به عبارتی دیگر، براساس ضریب تعیین $۱۵/۹$ درصد از تغییرات متغیر سلامت روانی به وسیله سه متغیر دینداری اعتقادی، دینداری مناسکی و حمایت اجتماعی ابزاری تبیین می شود. در گام چهارم، متغیر حمایت اجتماعی عاطفی وارد معادله شده است که میزان ضریب همبستگی چندگانه آن (R) با متغیر سلامت روانی $۰/۴۱۹$ به دست آمده است. در این مرحله میزان ضریب تعیین برابر با $۰/۱۷۶$ و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با $۰/۱۶۶$ به دست آمده است. به عبارتی دیگر، براساس ضریب تعیین، $۱۷/۶$ درصد از تغییرات متغیر سلامت روانی به وسیله چهار متغیر دینداری اعتقادی، دینداری مناسکی و حمایت اجتماعی ابزاری و حمایت اجتماعی عاطفی تبیین می شود. در گام پنجم با وارد شدن پنجمین متغیر یعنی متغیر جنس ضریب همبستگی چندگانه به $۰/۴۳۱$ ، ضریب تعیین به $۰/۱۸۵$ و ضریب تعیین تعدیل شده به $۰/۱۷۳$ افزایش یافته است. به عبارت دیگر، براساس ضریب تعیین به دست آمده $۱۸/۵$ درصد از تغییرات متغیر سلامت روانی به وسیله پنج متغیر دینداری مناسکی و دینداری اعتقادی، حمایت اجتماعی ابزاری، حمایت اجتماعی عاطفی و جنس تبیین می شود. در گام ششم با وارد شدن ششمین متغیر، یعنی متغیر وضعیت سکونت ضریب همبستگی چندگانه به $۰/۴۴۲$ ، ضریب تعیین به $۰/۱۹۵$ و ضریب تعیین تعدیل شده به $۰/۱۸۱$ افزایش یافته است. به عبارتی دیگر، براساس ضریب تعیین، $۱۹/۵$ درصد از تغییرات متغیر سلامت روانی به وسیله شش متغیر دینداری اعتقادی، دینداری مناسکی و حمایت اجتماعی ابزاری، حمایت اجتماعی عاطفی، جنسیت و وضعیت سکونت تبیین می شود.

جدول ۸: آزمون رگرسیون به روش گام به گام برای متغیر سلامت روانی

متغیرها	شاخص ها	B	اشتباه استاندارد	Beta	مقدار t	سطح معناداری	ضریب تعیین هر گام
مقدار ثابت	۹۴/۲۶۵	۵/۷۹۰	-	-	۱۶/۲۸۲	۰/۰۰۰	-
دینداری اعتقادی	۰/۵۸۶	۰/۱۲۳	۰/۲۵۵	۴/۷۷۲	۰/۰۰۰	۰/۰۴۳	
دینداری مناسکی	۰/۵۵۳	۰/۱۲۲	۰/۲۴۴	۴/۵۴۸	۰/۰۰۰	۰/۱۲۴	
حمایت اجتماعی ابزاری	۱/۰۱۳	۰/۲۳۸	۰/۲۱۳	۴/۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۱۵۹	
حمایت اجتماعی عاطفی	۰/۵۶۸	۰/۲۲۵	۰/۱۲۹	۲/۵۲۲	۰/۰۱۲	۰/۱۷۶	
جنس	- ۳/۰۱۶	۱/۴۸۳	- ۰/۱۰۳	- ۲/۰۳۳	۰/۰۴۳	۰/۱۸۵	
وضعیت سکونت	- ۱/۷۱۱	۰/۸۵۷	- ۰/۱۰۰	- ۱/۹۹۷	۰/۰۴۷	۰/۱۹۵	

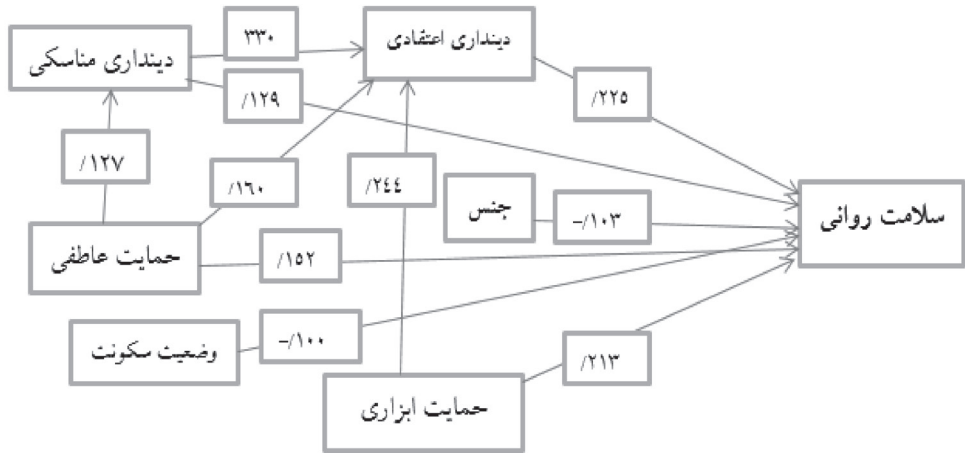
تحلیل مسیر

تحلیل مسیر برای آزمون مدل‌های علی به کار می‌رود و مستلزم تنظیم مدلی به صورت نمودار علی است و به ما کمک می‌کند تا ببینیم در پی چه چیزی هستیم. در تحلیل مسیر، می‌توان مناسب بودن مدل را ارزیابی کرد و با استفاده از وزن بتا (ضریب تأثیر استاندارد) که در تحلیل مسیر، ضریب مسیر^۱ نامیده می‌شود، مقدار اثر هر متغیر را تعیین کرد. علاوه بر این، تحلیل مسیر ما را قادر می‌سازد به سازوکار اثر متغیرها بر یکدیگر پی ببریم. تحلیل مسیر مشخص می‌کند اثر هر متغیر تا چه حد مستقیم است و تا چه حد غیرمستقیم (دواس، ۱۳۷۶: ۲۲۲). براساس تحلیل مسیر که در جدول ۹ ارائه شده است، مدل اصلی تبیین کننده سلامت روانی دانشجویان به این صورت رسم می‌شود.

جدول ۹: آثار مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مدل تحلیلی بر میزان سلامت روان دانشجویان

متغیرهای مستقل	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل	معناداری	اثرات تبیین شده	اثرات تبیین نشده
دینداری اعتقادی	۰/۲۵۵	-	۰/۲۵۵	تأیید شده	۱۴/۳	۸۵/۷
دینداری مناسکی	۰/۲۴۴	۰/۸۴	۰/۳۲۸	تأیید شده		
حمایت اجتماعی ابزاری	۰/۲۱۳	-	۰/۲۱۳	تأیید شده		
حمایت اجتماعی عاطفی	۰/۱۲۹	۰/۸۱	۰/۲۱۰	تأیید شده		
جنس	-۰/۱۰۳	-	-۰/۱۰۳	تأیید شده		
وضعیت سکونت	-۰/۱۰۰	۰/۳۸	-۰/۰۶۱	تأیید شده		

جدول مذکور نشان‌دهنده تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم و تأثیرات کل هر یک از متغیرهای مدل تحلیلی تحقیق می‌باشد. متغیرهای مستقل به طور کلی ۱۹/۵ درصد واریانس سلامت روانی را تبیین می‌کنند و ۸۰/۵ درصد از واریانس متغیر وابسته، به صورت تبیین نشده باقی می‌ماند که متأثر از متغیرهای دیگر می‌باشد. متغیر دینداری مناسکی، قوی‌ترین و مهم‌ترین پیش‌بینی کننده میزان سلامت روان دانشجویان می‌باشد.

1. Silvera
2. Pery

خود را در سلامت روان نشان داده است. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که افراد متأهل از سلامت روانی بالاتری نسبت به افراد مجرد برخوردارند. نتیجه این پژوهش با نتایج قاسمی پور و همکاران (۱۳۸۸)، احمدی و همکاران (۱۳۸۹) و حلوائی پور و همکاران (۱۳۹۳) همسو بوده است. همچنین نتایج پژوهش حاکی از این بود که افرادی که در طول دوران دانشجویی همراه با خانواده زندگی می کنند، از سلامت روانی بالاتری نسبت به افرادی که در منزل استیجاری همراه با دوستان یا خوابگاه های دانشجویی ساکن هستند، برخوردارند. نتیجه این پژوهش با تحقیق بخشی پور رودسری و همکاران (۱۳۸۴) همسو بوده است.

بررسی و آزمون فرضیه تأثیر دینداری اعتقادی بر سلامت روانی دانشجویان نشان داد که بین دینداری اعتقادی دانشجویان و سلامت روانی آنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ به این معنا که هر چه میزان دینداری اعتقادی (باورهای دینی) دانشجویان بالاتر باشد، از سلامت روانی بالاتری نیز برخوردارند که همسو با تحقیقات بهرامی چگنی (۱۳۸۹)، عنایت و آقاپور (۱۳۸۹) و نورمحمدیان (۱۳۹۵) می باشد. نتایج آزمون های آماری مختلف برای بررسی رابطه میان دینداری و سلامت، گویای آن است که دینداری در ارتقای سلامت کل و ابعاد آن، به طور مستقیم و غیرمستقیم اثر معنی داری دارد. نتایج این آزمون ها با توجه به بحث های نظری مطرح شده در باب نسبت میان دینداری و سلامت چندان دور از انتظار نبود. بعد اعتقادی یکی از مؤلفه های دینی است که می تواند نقش مهمی در تأمین سلامت روحی و روانی افراد داشته باشد. ایمان به خدا، آثار نیک فراوانی دارد؛ از جمله تولید بهجت و انبساط، نیکو ساختن روابط اجتماعی، کاهش و رفع ناراحتی های روحی و دنیوی (مطهری، ۱۰۷). خداوند در قرآن کریم فرموده است: «اجابت کنید دعوت مرا و به من ایمان بیاورید تا رشد کنید» (بقره، ۱۸۶). در اینجا، نتیجه ایمان به خدا و اجابت دعوت خداوند رشد، تکامل و دستیابی به سلامت روان است. انسانی که در این مسیر حرکت می کند، معیار ایده آل سلامت فکر را دارد (حسینی، ۱۳۹۳، ۳۳). زندگی قاطعانه و هدفمند، احساس شایستگی و توانایی به همراه می آورد؛ بدین معنا که فرد از تمام نیروی خود برای رسیدن به هدف های زندگی استفاده می کند و این دیدگاه تلاش را به دنبال دارد (براندن، ۱۳۸۸: ۱۲۸).

همچنین بررسی و آزمون فرضیه تأثیر دینداری مناسکی بر سلامت روانی دانشجویان حاکی از تأثیر مثبت و معنادار دینداری مناسکی بر سلامت روانی دانشجویان بود؛ بدین معنا که با افزایش میزان دینداری مناسکی دانشجویان (اعمال دینی) سلامت روانی آنان نیز افزایش می یابد. یافته های این پژوهش با تحقیقات جوايخت و همکاران (۱۳۸۸)، بهرامی چگنی (۱۳۸۹)، سراج زاده و همکاران (۱۳۹۲) همسو بوده است. بعد رفتاری یا مناسکی به عنوان مجموعه ای از رفتارها و واکنش ها در سلامت روان و حفظ آن بسیار مؤثرند. اسلام به دلیل نقش و تأثیر اساسی رفتار در بهداشت روانی، اهمیت بسیاری به تصحیح رفتار و انطباق آن با اصول ساده و اسلامی می دهد و حتی انسان از راه شناخت صحیح تفکرات و باورهای سازنده را در خود شکل می دهد. بی شک باید رفتار خود را به جهت آن باورها سوق دهد.

بر اساس یافته های این تحقیق، حمایت اجتماعی در سه بعد عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی تأثیر مستقیم و معکوسی با شیوع اختلالات روانی داشت؛ به این معنا که با افزایش میزان حمایت اجتماعی عاطفی و ابزاری و اطلاعاتی دانشجویان از اختلالات روانی آنان کاسته می شود. حمایت اجتماعی میزان دسترسی فرد به شبکه ای از افراد و منابع حمایتی را نشان می دهد و به عنوان یکی از عوامل حفاظت کننده فرد در برابر آسیب های روانی شناخته شده است. برخورداری از حمایت اجتماعی جهت تعمیق روابط و کاستن از نگرانی ها نیز از جمله

راهبردهای عمده‌ای است که می‌تواند در بهبود سطح سلامت روان در دوران پر استرس دانشجویی کمک‌کننده باشد. کوهن و ویلز^۱ در ارتباط با تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامت روان دو مدل را مطرح نموده‌اند. در مدل اثرات محافظتی^۲، حمایت اجتماعی موقعیت سلامتی فرد را با اثرگذاری بر پیامدهای استرس بهبود می‌بخشد و در مدل اثرات بنیادی^۳، حمایت اجتماعی بدون در نظر گرفتن مقدار استرس، بر آن‌هایی که تجربه استرس را داشته‌اند تأثیر می‌گذارد (کوهن و ویلز، ۱۹۸۵). تحقیقات متعددی نشان داده است که فراهم بودن حمایت اجتماعی در این دوران، اثرات مستقیمی بر سلامت روان دارد؛ به گونه‌ای که حمایت اجتماعی بالاتر با اختلال روانی پایین‌تر همراه بوده است (لاندمن پیترز^۴ و همکاران، ۲۰۰۵؛ پیتکین^۵ و همکاران، ۲۰۰۹؛ کامران و همکاران، ۱۳۸۸ و مهری و همکاران، ۱۳۹۰).

با عنایت به نتایج این پژوهش، پیشنهاد می‌گردد تا سیاست‌گذاران و مجریان حوزه سلامت روان (به‌ویژه در میان دانشجویان)، به طراحی سیاست‌های عملی‌ای بپردازند که با افزایش میزان حمایت اجتماعی (عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی) و تقویت باورهای دینی منجر به کاهش فشارهای روانی و ارتقای سلامت روان گردند. همچنین از آنجا که هر چه محل تحصیل دانشجویان به محل سکونتشان نزدیک‌تر باشد و همراه با خانواده زندگی کنند از سلامت روانی بالاتری برخوردارند، شایسته است که در گزینش دانشجو به طرح بومی‌گرایی اهمیت بیشتری داده شود.

-
1. Cohen & wiles
 2. Protective effects
 3. Fundamental effects
 4. Land man peters
 5. Pitkin

منابع

- استونز، راب. (۱۳۷۹). متفکران بزرگ جامعه‌شناسی. مهرداد میردامادی. تهران: نشر مرکز
- آقاجانی، سعید و اسدی نوقابی، احمد علی. (۱۳۸۱). نظریه مشاوره و روان درمانی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی
- آمسترانگ، دیوید و توکل، محمد. (۱۳۷۰). جامعه‌شناسی پزشکی. احمد خزاعی. تهران: مؤسسه انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف
- براندن، ن. (۱۳۸۸). انسان بدون خویشتن یا روانشناسی از خودبیگانگی. مهدی هاشمی.
- بزرگ پوری، مروارید. (۱۳۹۵). «بررسی رابطه حمایت اجتماعی و کیفیت روابط با سلامت روان دانشجویان». سومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم تربیتی، شادگان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شادگان.
- پارک، جی. ای و پارک، ک. (۱۳۷۲). کلیات خدمات بهداشتی در برنامه پزشکی پیشگیری و اجتماعی. حسین شجاعی تهرانی. نشر دانشگاه علوم پزشکی گیلان.
- پورافکاری، نصرالله و شکری، کبری. (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر سلامت روان دانشجویان». فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شوشتر، شماره ۱۶.
- چراغی، منا و مولوی، حسین. (۱۳۸۵). «رابطه بین ابعاد مختلف دینداری و سلامت عمومی در دانشجویان دانشگاه اصفهان».
- حاجیلو، جلیل و همکاران. (۱۳۹۳). «بررسی تأثیر معنویت در سلامت روان دانشجویان فخری مصری دانشگاه پیام نور واحد سلماس». نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روان‌شناسی آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران.
- حسینی، سید ابوالقاسم. (). مفاهیم اول بهداشت روانی. ش ۱.
- خدا رحیمی، سیامک. (۱۳۸۰). مفهوم سلامت روان شناختی. چاپ اول، مشهد: انتشارات جاودان فرد
- دورکیم، امیل. (۱۳۸۱). صور بنیادی حیات دینی. باقر پرهام. تهران: نشر مرکز
- رابرتسون، یان. (۱۳۷۲). درآمدی بر جامعه. حسین بهروان. مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی
- رضوی‌زاده، ندا و همکاران. (۱۳۹۱). «رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت روان در بین دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد». مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، سال نهم.
- سراج‌زاده، سید حسن. (۱۳۸۷). «دین و نظم اجتماعی: بررسی رابطه دینداری با احساس انومی و کجروی مسائل اجتماعی ایران». ویژه نامه علوم اجتماعی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت معلم، سال ۱۶ شماره ۶۳.
- صادقی، محمدرضا؛ کاستنگه، سوزان و رجوعی، مریم. (۱۳۸۷). «تأثیر وضعیت فشار روانی و حمایت اجتماعی در افسردگی سالمندان». نشریه پژوهش‌های روانشناختی. دوره ۵.
- علی پور، احمد. (۱۳۸۵). «ارتباط حمایت اجتماعی با شاخص‌های ایمنی بدن در افراد سالم: بررسی مدل تأثیر کلی». مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران. دوره ۱۲، شماره ۲.
- عنایت، حلیمه و آقاپور، اسلام. (۱۳۸۹). «بررسی عوامل‌های اجتماعی- فرهنگی مرتبط با کیفیت سلامت

روانی خانواده و نمونه مورد مطالعه: خانواده‌های ساکن شهر شیراز». فصلنامه زن و جامعه. سال اول، شماره ۲.

- قدسی، علی محمد. (۱۳۸۲). «بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین حمایت اجتماعی و افسردگی». پایان نامه مقطع دکتری، دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- قریشی راد، ف. (). «اعتباریابی مقیاس مقابله با موقعیت‌های استرس‌زای اندلر و پارکر». علوم رفتاری. ش ۱.

• قشقای، هما و همکاران. (۱۳۹۰). «بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با میزان سلامت روانی دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹». مجله علمی پژوهشی پژوهان. دوره ۱۲، شماره ۲.

• قلمی، زهرا و شعاع، اصغر. (۱۳۹۷). «بررسی سلامت روان، سبک زندگی و هویت دینی بین کاربران فعال و عادی شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشکده حقوق و علوم سیاسی و علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی)». مجله پژوهش‌های ارتباطی. شماره ۹۶.

• کوزر، لوئین. (۱۳۸۵). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی. محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی گاجل، رابرت. جی و دیگران. (۱۳۷۷). زمینه روان‌شناسی تندرستی. غلام‌رضا خوی‌نژاد. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی

• گیدنز، آنتونی. (۱۳۶۳). جامعه‌شناسی و نظریه اجتماعی. منوچهر صبوری. تهران: نشر نی

• مطهری، مرتضی. (). بیست گفتار. ص ۱۰۷.

• معتمدی شلمزاری، عبدالله؛ اژهای، پرویز؛ فلاح، جواد و کیامنش، علیرضا. (۱۳۸۱). «بررسی نقش حمایت اجتماعی در رضایت مندی از زندگی، سلامت عمومی و احساس تنهایی در بین سالمندان بالاتر از ۶۰ سال شهرکرد». مجله روان‌شناسی. شماره ۲۲، صص ۱۸-۲۰.

• مهری، علی و همکاران. (۱۳۸۸). «بررسی وضعیت سلامت روانی و برخی عوامل مرتبط با آن در دانشجویان دانشگاه‌های سبزوار در سال ۱۳۸۸». مجله علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی. دوره ۲۱، شماره ۴

• موری، کریستوفر و لوپز، آلن. (۱۳۷۷). بار جهانی بیماری‌ها. پژمان شادپور. تهران: انتشارات وزارت بهداشت و یونیسف

- (1985). "Adolescents: An Exploratory Study". Journal of Health Psychology, Vol, 15, N.1. 98(2):310-57.
- Berekman , Lisa , tomas, brissette , ian, seaman , Teresa. (2000) "from social integration to health: Durkheim the new millennium". Social science & medicine, 51, 813- 857.
- Cohen, S., Wills Ta . (1985). "Stress, social support, and the buffering hypothesis". psychol bull, 98(2). 31-57
- Dianne wynaden. Margaret mcallister. Jenny tohotoa. Omar al onari. Karen heslop. Ravani duggan. Sean murray. Brenda happell. Louise, byrne. (2014). "The silence of mental health issues with in university environments: a quantitative study". Journal home page: www.

- Elsevier. Com/ locate impnu. for the Study of Religious and Spiritual Problems (NEPER), Department of Psychiatry, Universidade de São Paulo (USP), São Paulo (SP), Brazil:131-11.
- (2003). **“Health of Filipinas in Queensland”**. Australian and New Zealand Journal of Helgeson VS. Social support and quality of life, *Quality of Life Research*, 12(2):25–31=
 - Horwitz, A. (1999). **The Sociological Study of Mental Illness**.
 - Kim, joongbaeck. (2010). **Neighbourhood disadvantage and mental health**.
 - Locher, J., Ritchie, C., Roth, D., Sawyer, P., Bodner, E., Allman, R. (2005). **“Social isolation, support, and capital and nutritional risk in an older sample: ethnic and gender differences”**. *Social science medicine*, 60, 747-761
 - Marks, david f. et al. (2000). **Health psychology: theory, research and practice**. London, sage publications 1 td.
 - Moreira-Almeida, at. Al. (2006). **“Religiousness and Mental Health: a review”**. *Center Psychology*, Vol. 36.
 - Sarafino, Edward. P. (1998). **Health Psychology**. Third Edition, New York,
 - Schulz, Ute & Schwartzberg, Ralf. (2004). **“Long- term effects of spousal support on coping with cancer after surgery”**. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23 (5), pp 716- 32.
 - Schwarzer , ralf , knoll , nina , rieckmann , Nina. (2003). **“Social support”**. Introduction to health psychology, oxford , England : blach well.
 - **“Synthesis of Four Perspectives”**. In *Handbook of Sociology of Mental health*, New York, Kluwer Academic/Plenum Publishers, pp: 57-74
 - Thompson, S, et al. (2002). **“The Social and Cultural Context of the Mental”**. William Li, Ho Cheung, Siu Long Polly Chan, Oi Kwan Joyce Chung
 - Wiley & Sons. (). **“The role of neighbourhood disorder and social relationship”**. *Social science research*, 39: 260 – 271.
 - World health organization. (1999). **Health promotion glossary**. Geneva

بررسی عوامل مرتبط با نگرش جوانان شهر یزد به آسیب‌های احتمالی روابط دختر و پسر^۱

سیدعلیرضا افشانی^۲

لیدا هاتفی راد^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۴/۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۴/۲۵

معاشرت‌های دختر و پسر در دوران پیش از ازدواج، یکی از پدیده‌های پیچیده در جامعه کنونی است که تحت تأثیر فرهنگ و مذهب و عرف جامعه مدام در حال کنترل و محدودسازی است. در برخی موارد این روابط می‌تواند آسیب‌های زیادی به بار آورد و جوانان و جامعه را تحت تأثیرات منفی خود قرار دهد. از این رو، پژوهش حاضر با هدف آسیب‌شناسی روابط دختر و پسر یا به بیان دیگر، بررسی نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر در بین جوانان شهر یزد انجام گرفته است. روش مورد استفاده در این تحقیق، از نوع پیمایشی می‌باشد. داده‌ها با ابزار پرسشنامه و با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای از ۲۴۶ نفر از جوانان شهر یزد گردآوری شده است. اعتبار ابزار به وسیله روش اعتبار محتوا مورد تأیید قرار گرفت و برای سنجش پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماری SPSS مورد تحلیل قرار گرفتند. در پژوهش حاضر آسیب‌های ناشی از روابط دو جنس مخالف در شش گروه آسیب‌های روانی-عاطفی، آسیب به زندگی مشترک آینده، آسیب‌های اجتماعی، تحصیلی، خانوادگی و جسمی مورد نگرش سنجی قرار گرفتند. با توجه به نتایج به دست آمده بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی (-۰/۲۳۸)، سن (-۰/۲۵۰) و میزان تحصیلات (-۰/۲۶۶) نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر رابطه‌ای منفی و معنادار وجود داشت. همچنین، بین نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر به تفکیک جنس، وضعیت اشتغال و تجربه دوستی با جنس مخالف تفاوتی معنادار برقرار بود ($P < ۰/۰۵$).

واژگان کلیدی: آسیب، روابط، دختر و پسر، جوانان و یزد

۱. این مقاله مستخرج از پژوهشی است که با حمایت اداره کل ورزش و جوانان استان یزد انجام شده است.

۲. دانشیار، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

۳. کارشناس ارشد، جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی است و در زندگی اجتماعی، ارتباط از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برقراری ارتباط به شکل موثر و یا ضعیف، بخش اصلی زندگی ما را تشکیل می‌دهد و همه فعالیت‌های ما نوعی ارتباط محسوب می‌گردد. مطالعات بیانگر آن است که مردم به طور متوسط ۷۰ درصد از اوقات خود را صرف ارتباط با دیگران می‌کنند و قسمت اعظم رفتار آن‌ها تحت عنوان رفتار ارتباطی است (روشن نیا، ۱۳۹۵: ۴۳).

رابطه پیش از ازدواج، یکی از پدیده‌های اجتماعی - فرهنگی است که در سال‌های اخیر صورت گسترده‌ای در جامعه پیدا کرده است. پدیده مذکور در دهه‌های گذشته (قبل از انقلاب) صرفاً میان طبقات بالای شهر، آن‌هم در شهرهای بزرگ به طور محدود دیده می‌شد، اما با شکل‌گیری انقلاب اسلامی و تأکید بر ارزش‌های اسلامی چنین روابطی نفی گردید. در اوایل دهه هفتاد همراه با دگرگونی‌های ساختی مانند گسترش شهرنشینی، صنعتی شدن، افزایش میزان سواد، مشارکت زنان در اجتماع و گسترش کمی و کیفی وسایل ارتباط جمعی، این پدیده به شکلی نو از بطن تعامل اجتماعی جوانان مجدداً پدیدار شد (موحد و دیگران، ۱۳۸۵: ۱۴۷).

به طور کلی، رفتارهای ارتباطی با اهداف مختلفی صورت می‌گیرد. گاهی هدف آن، عقلانی و در جست‌وجوی به حداکثر رساندن شانس افراد در رسیدن به هدف است و گاهی بر مبنای ارزش و سنتی است که علت دوام و استمرار آن وجه اعتقادی و سنتی آن است. همچنین در برخی موارد این رفتارها عاطفی است که شامل دوستی، خویشاوندی و روابط همسایگی است و این رابطه عاطفی و دوستی، در ارتباط با جنس مخالف شرایط متفاوتی را به وجود می‌آورد. زمانی که این ارتباط پیش از ازدواج برقرار می‌شود ممکن است چندین هدف مختلف را داشته باشد یا برحسب شرایط و انگیزه‌ها، نوع شخصیت و جنسیت افراد نیازهای متفاوتی را تعقیب نماید (زارع شاه‌آبادی و سلیمانی، ۱۳۹۱: ۳۴۰).

«منظور از معاشرت و دوستی دختر و پسر در این مطالعه، گستره‌ای از روابط میان دو جنس مخالف، پیش از ازدواج و بدون محرمیت است که با انگیزه‌های مختلفی مانند صمیمیت، رفاقت، دلبستگی، فعالیت جنسی، تعهد، مراقبت و مبادله طرفین شکل می‌گیرد و در قالب دوستی و قرارهای عاشقانه به منظور ازدواج، دوستی‌های خیابانی، هم‌خانگی و شکل‌های دیگر تداوم می‌یابد» (موحد و دیگران، ۱۳۸۵).

آن‌چه نسل امروز ما را دچار نوعی سرگردانی و پریشانی می‌کند، از یک سوزندگی در جامعه اسلامی و آمیخته با فرهنگ و رسوم ایرانی است که قدمتی کهن دارد و از سوی دیگر، رویارویی با مسئله ارتباط تمدن‌ها از طریق شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنت است که ملل مختلف را به گونه‌ای شگرف به یکدیگر نزدیک می‌سازد. نسل امروز ما باید قادر باشد از طرفی بین عرف، نگرش‌های سنتی و دیرینه جامعه، ارزش‌های دینی و مذهبی و حتی شرایط خانواده‌ای که در آن پرورش یافته است و از طرف دیگر، با افکار و گرایش‌های جدیدی که خاص ذهن پویای او و نشأت گرفته از پیچیدگی‌های دنیای امروز است، هماهنگی ایجاد کند. بنابراین امروزه یکی از مسائلی که جوان ما را در تضاد و تنش قرار می‌دهد، چگونگی روابط دختر و پسر با توجه به گرایش‌های فرهنگی، مذهبی، عرفی، اجتماعی و خانوادگی او می‌باشد (جاودانی، ۱۳۸۶: ۸). بدیهی است که ارتباط نداشتن با جنس مخالف غیرممکن است. روان‌شناسان و جامعه‌شناسان دلایل و فواید نظیر همراهی، معاشرت، افزایش منزلت اجتماعی و انتخاب همسر را برای برقراری ارتباط میان دختر و پسر مطرح کرده‌اند، اما در بسیاری از مواقع همین فوائد تبدیل به آسیب می‌شود و این مسئله به دلیل ناآگاهی و عدم اطلاع از چگونگی برخورد با

جنس مخالف و پیامدهای منفی ناشی از آن است.

به طور کلی آسیب‌های ناشی از روابط دختر و پسر عبارت اند از: آسیب‌های جسمی، روان‌شناختی یا عملکردی. از آسیب‌های جسمی می‌توان به انواع بیماری‌های مقاربتی و ضرب و شتم اشاره کرد. بارداری ناخواسته، خطر اضافه‌ای است که دختران متحمل می‌شوند. از آسیب‌های روانی و عاطفی می‌توان به از دست دادن اعتماد به نفس، افسردگی، اضطراب، بدبینی، احساس تنهایی، اشتغالات ذهنی و نشخوارهای فکری در رابطه شکست خورده اشاره کرد. از جمله آسیب‌های عملکردی نیز افت تحصیلی و شغلی و ایجاد اختلاف در بستر خانواده می‌باشد (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۰۲).

بنابراین شناخت آسیب‌های رابطه با جنس مخالف و آموزش ارتباطات و آگاهی دادن به جوانان، به منظور تصمیمات آگاهانه از جانب فرد برای زندگی مستقل، سالم و مطمئن ضروری است و می‌تواند جوانان را در یافتن مسیر صحیح در روابط خود راهنمایی کند. از این رو، با توجه به اهمیت مقوله روابط دختر و پسر و گسترش هرچه بیشتر این روابط در جامع امروزی و همچنین ویژگی‌های فرهنگی جامعه شهری یزد پژوهش حاضر در صدد است به بررسی نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر در میان جوانان شهر یزد بپردازد.

پیشینه پژوهش

از میان پژوهش‌هایی که در مورد روابط دختر و پسر در ایران انجام گرفته است و ارتباط بیشتری با موضوع پژوهش حاضر دارد، نتایج بررسی وثوقی و دائمی (۱۳۸۴) نشان داد که متغیرهای درجه دینداری والدین، رسانه‌های داخلی، گرایش به فرهنگ غرب، نیاز والدین به ازدواج موفق فرزندان و نوع جنسیت فرزند، دارای روابط معناداری با متغیر وابسته هستند. بر اساس یافته‌های پژوهش موحد، عنایت و عباسی شوازی (۱۳۸۵) تفکیک نتایج بر حسب جنسیت، حاکی از نگرش بسیار منفی تر دختران دانشجو به نسبت نگرش پسران می‌باشد. یافته‌های صالحی و دیوبند (۱۳۸۹) نشان داد که هرچه سطح تحصیلات والدین و مرتبه شغلی آن‌ها بیش تر شود، نگرش آنان به رابطه دختران با جنس مخالف مثبت تر شده و مخالفت آنان با رابطه دختران با جنس مخالف کم تر می‌شود. متغیرهای سن و امکانات رفاهی خانواده نیز با نگرش مثبت والدین به این گونه روابط، ارتباط فراوانی دارد. نتایج بررسی زارع شاه آبادی و سلیمانی (۱۳۹۱) نشان داد که حدود ۶۰ درصد از پاسخگویان به روابط پیش از ازدواج نگرش مثبت داشته و ۲۲/۵ درصد از پاسخگویان با جنس مخالف رابطه نداشته‌اند. همچنین گرایش به رابطه پیش از ازدواج با درآمد خانواده، تحصیلات پدر و سن فرد رابطه مستقیم دارد. بر اساس یافته‌های رفاهی، گودرزی و میرزایی چهارراهی (۱۳۹۱) رابطه معناداری بین عوامل موثر بر شکل‌گیری رابطه دوستی پیش از ازدواج با متغیرهای جنسیت، وضعیت اشتغال و وضعیت تأهل وجود ندارد. همچنین بر اساس نتایج پژوهش روشن نیا (۱۳۹۵) تمایل مردان به برقراری دوستی و معاشرت با جنس مخالف در مقایسه با زنان بیشتر بوده است. از میان پژوهش‌های خارجی انجام شده در مورد روابط دو جنس مخالف، پژوهش بلسک و باس^۱ (۲۰۰۱) نشان داد که انگیزه مردان برای آشنایی و شروع چنین روابطی، تمایلات جنسی است؛ اما زنان بیش تر با انگیزه به دست آوردن حمایت و مراقبت فیزیکی برای خودشان، به دنبال چنین روابطی هستند. هوارد و وانگ^۲ (۲۰۰۳) در بررسی خود به این نتیجه دست یافتند که ارائه آموزش

1. Blesk & Buss

2. Howard & Wang

مهارت زندگی در حیطه مدیریت رابطه با جنس مخالف باعث کاهش خطر حاملگی و افزایش ابراز وجود در مقابل جنس مخالف و نگرش مثبت‌تر به ازدواج می‌شود. همچنین کربشنا و همکاران^۱ (۲۰۰۶) نتیجه گرفتند که موقعیت‌های اجتماعی، نبود آموزش درباره آسیب رابطه با غیرهمجنس و رفتارهای پرخطر جنسی، تصویری از رابطه جنسی و اجبار جنسی در بین پسران خیابانی به وجود می‌آورد. همچنین پژوهش ویتنی^۲ (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که فضای مجازی، محیط منحصر به فردی را برای افراد به منظور یادگیری و تجربه در مورد روابط و تمایلات جنسی در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد و همچنین به بررسی خصوصیات افراد، مقدار زمان مصرف شده در دوستی‌های آنلاین، طول مدت ارتباط و تأثیر گذاری این ارتباط بر فعالیت‌های آفلاین افراد می‌پردازد. با عنایت به پژوهش‌های انجام شده می‌توان دریافت که مسئله روابط دختر و پسر در کشورهای خارجی نسبت به کشور ما بسیار زودتر آغاز شده است و شکلی متفاوت به خود گرفته است و بحث از روابط دختر و پسر و آسیب‌های این نوع روابط بیش از هر چیز حول محول روابط جنسی، آسیب‌ها و آموزش‌های جنسی می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

از میان نظریات موجود در زمینه روابط دختر و پسر، «نظریه تحولی» در پی فهم و توضیح تحولات و تغییراتی است که در طول زمان در رابطه‌ها رخ می‌دهد و با استفاده از این تحولات شکل و چیستی دوستی را توضیح می‌دهد. لوینگر و همکارانش از نظریه پردازان تحولی در تئوری خود به نام «ای بی سی دی ای» نظریه‌ای چند مرحله‌ای درباره شکل‌گیری ارتباطات مطرح می‌کنند. در مراحل اولیه، افراد یکدیگر را در مجموعه‌های طبیعی یا گروه‌های اجتماعی و گاه گذرا ملاقات و کم‌کم از وجود یکدیگر آگاهی پیدا می‌کنند، اما تعامل خاصی با هم ندارند. در واقع، یکدیگر را در موقعیت‌های گذرا ملاقات می‌کنند، اما تعاملات خلاصه و اطلاعات حاشیه‌ای است. اگر به یکدیگر کشش پیدا کنند، ارتباطات به سمت صمیمیت پیش می‌رود. دو نفر به تدریج اطلاعات و احساسات خود را برای یکدیگر افشا می‌کنند و تعاملات از حداقل به سمت حداکثر پیش می‌رود. در دوره جوانی و نوجوانی، فرد در آغاز راه برای انتخاب زوج قرار دارد. در این سنین همچنین فرد با وظایفی از دوران جوانی مانند تحقق حس خود، کسب هویت جدایی از خانواده، والدین و دیگر بزرگسالان رو به رو است (شاد، ۱۳۹۵: ۴). جوانان در این سنین به عشق و رابطه جنسی به گونه‌ای تخیلی می‌نگرند. زمانی که روابط دو طرفه و عشق با سائق جنسی جفت می‌شود، زنگ خطر به صدا در می‌آید و خطرهای حاصل از ارتباط نیز افزایش می‌یابد (وودی^۳، ۱۹۹۷). بنابراین زمانی که روابط میان دو جنس با احساسات و عواطف درگیر شد می‌تواند آسیب‌های زیادی به دنبال داشته باشد به ویژه برای دختران که از احساسات و عواطف بیشتری برخوردار هستند و در برقراری ارتباط با جنس مخالف بیشتر آسیب‌پذیر می‌باشند. همچنین بر اساس نظریه مبادله اجتماعی و انصاف، سود باید بر هزینه بچربد تا فرد از رابطه‌اش راضی باشد. براساس این نگاه، رضایت ما در یک رابطه بستگی دارد به این که بازده تا چه حد از سطح مقایسه ما فراتر رود. راسبالت^۴ از متفکران این نظریه گفته است که اندازه سرمایه‌گذاری‌های ما در یک رابطه (زمان، پول و انرژی عاطفی) عامل تعیین‌کننده در تعهدمان به آن

1. Ramakrishna et al

2. Whitty

3. Woody

4. Rusbult

رابطه است؛ هر چه سرمایه گذاری بیش تری کرده باشیم، تعهد بیشتری هم خواهیم داشت. اما «نظریه انصاف» هم رساندن بیش ترین سود و متحمل شدن کمترین هزینه را مفروض می گیرد، اما فرض دومی که وارد می کند این است که در هر رابطه دوستانه ای، نسبت سود و هزینه ما باید با نسبت سود و هزینه طرف مقابلمان برابری کند. در این حالت، رابطه ای منصفانه شکل می گیرد که موجب رضایت از رابطه با دوستان می شود. رابطه های بد دقیقاً از آنجا ناشی می شود که ما - یا طرف مقابل - گمان می کنیم بازده حاصل شده برای یک طرف بیشتر شده است و همین موضوع یکی از عواملی است که باعث می شود در برخی موارد دختران آسیب های بیشتری را در روابط متحمل شوند؛ از جمله آسیب های عاطفی - روانی، آسیب های جسمی و غیره (روزنامه جام جم، ۱۳۹۲). با توجه به اینکه تغییرات در روابط به ویژه ارتباطات دو جنس مخالف، نتیجه تغییرات اجتماعی و فرهنگی است که در عصر حاضر روی داده، از جمله نظریاتی که می تواند تغییرات دنیای مدرن از جمله تغییر در ارتباطات و معاشرت ها را تبیین کند، «نظریه تحول و دگرگونی فرهنگی و ارزشی» رونالد اینگلهارت است که به دنبال فهم چگونگی و چرایی تغییر و تحولات فرهنگی و ارزش ها و نگرش های جوامع است. وی درباره تغییر فرهنگ ها بر این باور است که هر فرهنگ، رهیافت مردم را در تطابق با محیط شان نشان می دهد و این رهیافت در بلند مدت دگرگونی های سیاسی، اقتصادی و تکنولوژی را تبیین میکند. بنابر تعبیر اینگلهارت، فرامادیون کسانی هستند که در دوران شکل گیری شخصیت شان (پیش از بلوغ)، دارای امنیت سازنده بوده اند؛ یعنی دارای امنیت اقتصادی و جانی. این افراد کسانی هستند که اولویت های ارزشی شان فرامادی گرایانه است، چرا که آن ها از امنیت مادی و جانی برخوردار می باشند و یک دسته نیازهای دیگری برای آن ها مطرح می شود - نیازهایی چون خودشکوفایی، عشق و دلبستگی که نیازهای سطح بالا هستند. آن ها کسانی هستند که به انتخاب انسانی اهمیت بسیار زیادی می دهند، ولی مادی گرایان افرادی هستند که به دلیل نداشتن احساس امنیت سازنده - ناشی از دوران شکل گیری شخصیت شان و وضعیت اقتصادی فعلی - دارای اولویت های مادی گرایانه هستند. اینان بیش تر بر امنیت اقتصادی و جانی تأکید می کنند (اینگلهارت و دیگران، ۲۰۰۴: ۱۱). همین امر منجر به جهت گیری های بسیار متفاوت مادیون و فرامادیون نسبت به بسیاری از مسائل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی می شود و نگرش های آن ها را نسبت به بسیاری از هنجارهای سنتی جنسیتی مانند روابط جنسی نامشروع، فحشا، سقط جنین، طلاق و غیره متفاوت می کند. به منزله یک تعمیم گسترده، می توان اظهار داشت مادیون بسیار بیش تر از فرامادیون از هنجارهای سنتی حمایت می کنند (اینگلهارت، ۱۳۸۳: ۲۲۲) و کمتر به دنبال تغییرات ارزشی میباشند.

فرضیه های پژوهش

۱. بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر رابطه منفی وجود دارد.
۲. بین سن و نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر رابطه منفی وجود دارد.
۳. بین میزان تحصیلات و نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر رابطه وجود دارد.
۴. بین نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر در میان دختران و پسران تفاوت وجود دارد.
۵. بین نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر در میان جوانان شاغل و غیرشاغل تفاوت وجود دارد.
۶. بین نگرش به آسیب های دختر و پسر بر حسب تجربه دوستی با جنس مخالف تفاوت وجود دارد.
۷. بین نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر در ابعاد مختلف، تفاوت وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

در پژوهش حاضر که با هدف آسیب‌شناسی روابط دختر و پسر از دید جوانان شهر یزد انجام گرفته، از روش پیمایش استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، جوانان ۱۵-۲۹ سال شهر یزد بودند که تعداد کل آنها ۱۵۱۹۲۷ نفر است که با استفاده از فرمول کوکران و با توجه به واریانس به دست آمده از پیش‌آزمون و با اطمینان ۹۵ درصد و دقت احتمالی ۵ درصد، حجم نمونه ۲۴۶ نفر محاسبه شده است. در این تحقیق، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده گردید؛ بدین صورت که ابتدا پنج منطقه شهرداری یزد به‌عنوان پنج خوشه اصلی در نظر گرفته شد و در مرحله بعد، از هر منطقه، سه خیابان انتخاب شدند و در هر خیابان، چهار بلوک مشخص گردید. در مرحله آخر به روش تصادفی سیستماتیک، منازل انتخاب شدند. در صورتی که هر کدام از خانوارهای انتخابی، فردی با مشخصات مورد نیاز حضور نداشت، خانه‌های مجاور جایگزین می‌شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه است که جهت سنجش متغیر نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر از ۲۲ گویه استفاده گردید و پس از ارائه هر یک از سؤالات، گزینه‌های جواب در قالب طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از «کاملاً موافقم» تا «کاملاً مخالفم» قرار گرفت. این پرسشنامه پس از احراز اعتبار و پایایی در مراحل مقدماتی تحقیق، برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز در مرحله نهایی مورد استفاده قرار گرفت. در تحقیق حاضر جهت افزایش درجه اعتبار از اعتبار محتوایی استفاده شده است. بدین منظور پرسشنامه بعد از تدوین در اختیار ۶ نفر از اساتید دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه یزد قرار گرفت و پس از جمع‌آوری نقطه نظرات آن‌ها، اصلاحات لازم انجام شد و پایایی گویه‌ها از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ به دست آمد که میزان آلفای کرونباخ برای سازه اصلی پژوهش یعنی نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر ۰/۸۴ بود. همچنین میزان آلفا برای ابعاد مختلف بدین صورت بوده است: آسیب روانی-عاطفی ۰/۷۲، آسیب به زندگی مشترک آینده ۰/۷۱، آسیب اجتماعی ۰/۷۶، آسیب تحصیلی ۰/۷۴، آسیب خانوادگی ۰/۷۳ و آسیب جسمی ۰/۷۵ که همگی حکایت از همبستگی درونی گویه‌ها و مطلوبیت پایایی ابزار دارد. سپس اطلاعات جمع‌آوری شده با کمک نرم‌افزار SPSS با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و آزمون T مورد سنجش و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌های پژوهش

اطلاعات توصیفی مربوط به آزمودنی‌های پژوهش

از مجموع ۲۴۶ نفر پاسخگوی این پژوهش که همه آن‌ها جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال شهر یزد می‌باشند، میانگین سن پاسخگویان ۲۰/۵۰ و حداقل سن پاسخگویان ۱۵ و حداکثر سن ۲۹ بوده است. از نظر جنسیت، ۵۲/۴ درصد زن و ۴۷/۶ درصد مرد می‌باشند. به لحاظ وضعیت تأهل، ۸۱/۷ درصد پاسخگویان مجرد و ۱۸/۳ درصد آن‌ها متأهل بوده‌اند. از نظر محل سکونت، ۹۴/۳ درصد از پاسخگویان در شهر و ۵/۷ درصد در روستا ساکن می‌باشند. میانگین تعداد سال‌های تحصیل پاسخگویان ۱۴/۰۷ (معادل فوق دیپلم) با انحراف معیار ۳/۵۰۵ و دامنه تغییرات ۱۶ است که حداقل ۵ و حداکثر آن ۲۱ می‌باشد. از نظر شغلی، ۷/۷ درصد از پاسخگویان کارمند، ۸/۹ درصد دارای شغل آزاد، ۶/۵ درصد کارگر و مابقی ۷۲/۸ درصد محصل و دانشجو و ۴/۱ درصد بیکار بوده‌اند. از نظر وضعیت درآمد، ۳/۳ درصد از کل پاسخگویان، در گروه درآمدی کمتر از ۳۰۰ هزار تومان، ۱۰/۶ درصد در گروه درآمدی بین ۳۰۰ تا ۶۰۰ هزار تومان، ۲۴/۰ درصد در گروه درآمدی

بین ۶۰۱ تا یک میلیون تومان، ۲۸/۵ درصد در گروه درآمدی يك میلیون تا یک و نیم میلیون تومان و ۳۳/۷ درصد آن‌ها در گروه درآمدی بیش‌تر از یک و نیم میلیون تومان در ماه قرار داشتند. به لحاظ وضعیت پایگاه اجتماعی - اقتصادی، ۵۵/۳ درصد پاسخگویان در رده متوسط، ۲۰/۷ درصد در رده پایین و ۲۴ درصد در رده بالا قرار گرفته‌اند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد ۵۰ درصد از پاسخگویان تجربه دوستی با جنس مخالف را داشته‌اند و ۵۰ درصد تاکنون این نوع از روابط را تجربه نکرده بودند.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی

ابعاد	میانگین	انحراف معیار	دامنه تغییرات	حداقل نمره	حداکثر نمره	امتیاز نظری
آسیب روانی - عاطفی	۱۵/۶۶	۴/۲۶۸	۲۰	۵	۲۵	۵-۲۵
آسیب به زندگی مشترک آینده	۱۳/۵۷	۳/۶۵۲	۱۶	۴	۲۰	۴-۲۰
آسیب اجتماعی	۸/۶۵	۳/۲۳۹	۱۲	۳	۱۵	۳-۱۵
آسیب تحصیلی	۱۰/۳۳	۲/۸۲۴	۱۲	۳	۱۵	۳-۱۵
آسیب خانوادگی	۱۳/۶۸	۳/۷۰۲	۱۶	۴	۲۰	۴-۲۰
آسیب جسمی	۱۰/۹۸	۳/۱۲۳	۱۲	۳	۱۵	۳-۱۵
آسیب‌های روابط دختر و پسر	۷۲/۹۰	۱۷/۱۲۲	۷۹	۲۹	۱۰۸	۲۲-۱۱۰

آماره‌های توصیفی در جدول ۱ نشان می‌دهد آسیب‌های ناشی از روابط دختر و پسر در پژوهش حاضر در ۶ بعد مجزا سنجیده شده است. در حالت کلی، میانگین نگرش به آسیب‌های ناشی از روابط دختر و پسر بیش‌تر از حد متوسط است، این درحالی است که در بین ابعاد مختلف آسیب‌ها میانگین بعد روانی - عاطفی، آسیب به زندگی مشترک آینده، تحصیلی، خانوادگی و جسمی بالاتر از حد متوسط و فقط بعد اجتماعی کمتر از متوسط می‌باشد. این امر نشان می‌دهد که از دید جوانان شهر یزد در بین انواع مختلف آسیب‌های ناشی از رابطه با جنس مخالف، آسیبی که کمتر از همه جوانان را درگیر می‌سازد آسیب‌های اجتماعی می‌باشد، چرا که برقراری ارتباطات چه با همجنس و چه با غیرهمجنس تا حدی موجب ارتقای فرد از نظر روابط اجتماعی می‌شود و در این زمینه آسیب‌های کمتری به بار می‌آورد. در حالی که بر اساس نگرش نمونه مورد مطالعه این پژوهش رابطه با جنس مخالف به میزان زیادی با اختلالات روانی و عاطفی، مشکلات تحصیلی، درگیری‌های خانوادگی و آسیب‌های جسمی و جنسی رابطه دارد.

جدول ۲: ماتریس همبستگی بین متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی و ابعاد مختلف نگرش به آسیب

ابعاد	روانی- عاطفی	زندگی مشترک آینده	اجتماعی	تحصیلی	خانوادگی	جسمی	نگرش به آسیب‌ها (شاخص کل)
پایگاه اجتماعی- اقتصادی	ضریب پیرسون	-۰/۲۵۶	-۰/۰۹۸	-۰/۲۲۹	-۰/۱۲۳	-۰/۲۳۹	-۰/۲۳۸
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۱۲۷	۰/۰۰۰	۰/۰۵۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

چنان که در جدول ۲ مشاهده می‌گردد، سطح معناداری آزمون پیرسون $-۰/۲۳۸$ می‌باشد که حکایت از وجود همبستگی منفی و معنادار بین متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی و نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر دارد؛ بدین معنی که هرچه افراد پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالاتری داشته باشد، نگرش مثبت‌تری به روابط میان دختر و پسر دارند و آسیب‌های روابط دو جنس مخالف را کمتر می‌دانند. از طرفی، بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و تمامی ابعاد نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر به جز بعد آسیب به زندگی مشترک آینده رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد. بنابراین با توجه به نتایج به دست آمده، فرضیه اول مبنی بر وجود همبستگی معنادار بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر تأیید می‌شود.

جدول ۳: ماتریس همبستگی بین متغیر سن و ابعاد مختلف نگرش به آسیب

ابعاد	روانی- عاطفی	زندگی مشترک آینده	اجتماعی	تحصیلی	خانوادگی	جسمی	نگرش به آسیب‌ها (شاخص کل)
سن	ضریب پیرسون	-۰/۲۵۸	-۰/۲۳۲	-۰/۲۱۵	-۰/۱۷۹	-۰/۱۶۹	-۰/۲۵۰
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۵	۰/۰۰۸	۰/۰۰۰

چنان که جدول ۳ نشان می‌دهد، سطح معناداری آزمون پیرسون $-۰/۲۵۰$ می‌باشد که حکایت از وجود همبستگی منفی و معنادار بین متغیر سن و نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر دارد؛ بدین معنی که هرچه سن جوانان بیش‌تر باشد، آسیب‌های روابط دختر و پسر را کمتر می‌دانند و نگرش مثبت‌تری نسبت به روابط دختر و پسر پیدا می‌کنند. از سوی دیگر، بین سن و تمامی ابعاد نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد که این امر نشان می‌دهد متغیر سن بر نگرش نسبت به تمامی ابعاد آسیب‌های روابط شامل ابعاد روانی - عاطفی، آسیب به زندگی مشترک آینده، اجتماعی، تحصیلی، خانوادگی و جسمی

تأثیرگذار می باشد. بنابراین با توجه به سطح معناداری به دست آمده، یافته های پژوهش حاضر از فرضیه دوم مبنی بر وجود همبستگی معنادار سن و نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر حمایت می کند.

جدول ۴: ماتریس همبستگی بین متغیر میزان تحصیلات و ابعاد مختلف نگرش به آسیب

ابعاد	روانی- عاطفی	زندگی مشترک آینده	اجتماعی	تحصیلی	خانوادگی	جسمی	نگرش به آسیب ها (شاخص کل)
میزان تحصیلات	ضریب پیرسون	-۰/۲۳۶	-۰/۱۷۴	-۰/۲۷۲	-۰/۱۴۱	-۰/۲۵۷	-۰/۲۶۶
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۲۷	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

چنان که در جدول ۴ مشاهده می گردد، سطح معناداری آزمون پیرسون $0/266$ - می باشد که حکایت از وجود همبستگی منفی و معنادار بین متغیر میزان تحصیلات و نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر دارد؛ بدین معنی که هرچه میزان تحصیلات فرد بالاتر باشد، نگرش مثبت تری به روابط میان دختر و پسر دارد و آسیب های روابط دو جنس مخالف را کمتر می داند. از طرفی بین میزان تحصیلات و تمامی ابعاد نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر نیز رابطه منفی و معنی داری وجود دارد. این امر نشان می دهد تحصیلات بر نگرش افراد بر تمامی ابعاد آسیب های روابط دختر و پسر تأثیر می گذارد. به طور کلی، شواهد تحقیق دال بر تأیید فرضیه سوم مبنی بر وجود همبستگی معنادار بین میزان تحصیلات و نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر است.

جدول ۵: خروجی آزمون تی جهت مقایسه نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر بر حسب متغیرهای زمینه ای

متغیر	گروه ها	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	سطح معنی داری
نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر	دختر	۷۷/۹۶	۱۵/۶۷۳	۲۴۳	۵/۱۲۳	۰/۰۰۰
	پسر	۶۷/۲۸	۱۶/۹۶۹			
نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر	غیر شاغل	۷۴/۶۸	۱۷/۸۳۵	-۳/۰۴۰	۲۴۳	۰/۰۰۳
	شاغل	۶۶/۸۹	۱۶/۵۳۷			
نگرش به آسیب های روابط دختر و پسر	داشتن تجربه	۶۵/۸۹	۱۶/۸۸۰	-۷/۰۴۴	۲۴۳	۰/۰۰۰
	نداشتن تجربه	۷۹/۹۷	۱۴/۲۶۹			

همان‌طور که نتایج آزمون تی مستقل و یافته‌های نمایش داده شده در جدول ۵ نشان می‌دهد، بین میانگین نگرش به آسیب‌های روابط دو جنس در بین دختران و پسران جوان یزد تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ بدین صورت که دختران (با میانگین ۷۷/۹۶) آسیب‌های روابط بین دو جنس را بیش‌تر از پسران (با میانگین ۶۷/۲۸) می‌دانند. بین میانگین نگرش به آسیب‌های روابط بین دو جنس در بین دختران و پسران جوان یزد نیز تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ بدین صورت که افراد غیرشاغل آسیب‌های این نوع از روابط را بیش‌تر از افراد شاغل می‌پندارند و نگرش منفی‌تری نسبت به روابط بین دختر و پسر دارند. همچنین بین میانگین نگرش به آسیب‌های روابط بین دو جنس در بین افرادی که تجربه رابطه دوستی با جنس مخالف را دارند و افرادی که رابطه با جنس مخالف را تجربه نکرده‌اند، تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ بدین صورت که افراد دارای تجربه دوستی، آسیب‌های این نوع روابط را کمتر می‌دانند و از نگرش مثبت‌تری در این زمینه برخوردارند.

جدول ۶: خروجی آزمون فریدمن برای مقایسه نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر در ابعاد مختلف

میانگین رتبه	ابعاد
۲/۹۲	روانی
۳/۷۲	زندگی مشترک آینده
۲/۲۹	اجتماعی
۳/۹۹	تحصیلی
۳/۸۲	خانوادگی
۴/۲۵	جسمی
Chi-Square = ۲۰۴/۹۲۵	df = ۵ Sig = ۰/۰۰۰

اطلاعات جدول فوق بیانگر این است که بین نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر در ابعاد مختلف، تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P < ۰/۰۰۱$)؛ به طوری که جوانان بیشترین آسیب روابط دختر و پسر را در حوزه جسمی (۴/۲۵) و کمترین آسیب روابط دختر و پسر را در حوزه اجتماعی (۲/۲۹) می‌دانند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر در پی بررسی عوامل موثر بر نگرش جوانان به آسیب‌های روابط دختر و پسر شامل آسیب‌های روانی- عاطفی، آسیب به زندگی مشترک آینده، آسیب‌های اجتماعی، تحصیلی، خانوادگی و جسمی بود. بررسی‌ها نشان داد که فرضیه اول تحقیق مبنی بر رابطه پایگاه اجتماعی- اقتصادی و نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر مورد تأیید قرار گرفت و نتایج نشان داد که بین این دو متغیر رابطه‌ای منفی و معنادار وجود دارد. این یافته‌ها با نتایج صالحی و دیوبند (۱۳۸۹) و زارع شاه‌آبادی و سلیمانی (۱۳۹۱) به نوعی همخوانی دارد. همچنین با توجه به نظریات ویلن، نگرش از پایگاه اجتماعی شخص سرچشمه می‌گیرد بنابراین پایگاه اجتماعی- اقتصادی افراد به منزله سنجش اجتماعی حاوی هنجارها و ارزش‌هایی است که شخص ناگزیر

است هنگام اخذ نگرش آن‌ها را رعایت کند (وثوقی و دائمی، ۱۳۸۴: ۱۶۶). این نتیجه به نوعی با فرضیه کمپابی «نظریه تغییر ارزشی و نگرشی» اینگلهارت سازگاری دارد؛ بدین صورت که بنابر تعبیر اینگلهارت، فرامادیون کسانی هستند که در دوران شکل‌گیری شخصیت‌شان (پیش از بلوغ)، دارای امنیت سازنده بوده‌اند - یعنی دارای امنیت اقتصادی و جانی. این افراد کسانی هستند که اولویت‌های ارزشی‌شان فرامادی‌گرایانه است و یک دسته نیازهای دیگری برای آن‌ها مطرح می‌شود. نیازهایی چون: خودشکوفایی، عشق و دلبستگی که نیازهای سطح بالا هستند، ولی مادی‌گرایان افرادی هستند دارای اولویت‌های مادی‌گرایانه هستند و بیش‌تر بر امنیت اقتصادی و جانی تأکید می‌کنند (اینگلهارت و دیگران، ۲۰۰۴: ۱۱). همین امر منجر به جهت‌گیری‌های بسیار متفاوت مادیون و فرامادیون نسبت به بسیاری از مسائل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی می‌شود و نگرش‌های آن‌ها را نسبت به بسیاری از هنجارهای سنتی جنسیتی مانند روابط جنسی نامشروع، فحشا، سقط جنین، طلاق و غیره متفاوت می‌کند. به منزله یک تعمیم گسترده، می‌توان اظهار داشت مادیون بسیار بیش‌تر از فرامادیون از هنجارهای سنتی حمایت می‌کنند و کمتر به دنبال تغییرات ارزشی می‌باشند (اینگلهارت، ۱۳۸۳: ۲۲۲). بنابراین نگرش به آسیب‌ها نیز در بین این دو گروه متفاوت است.

نتایج تحقیق در مورد آزمون فرضیه دوم مبنی بر رابطه سن و نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر نیز در جهت تأیید این فرضیه عمل نموده است و نتایج نشان داد که بین این دو متغیر رابطه‌ای منفی و معنادار وجود دارد. نتیجه به دست آمده از آزمون این فرضیه با نتایج زارع شاه‌آبادی و سلیمانی (۱۳۹۱) و صالحی و دیوبند (۱۳۸۹) مبنی بر رابطه مستقیم و معنادار سن با گرایش به رابطه پیش از ازدواج و همچنین نگرش والدین به این روابط، همخوانی دارد. بنابراین هر چه سن جوانان بالاتر رود، گرایش بیش‌تری به برقراری رابطه با جنس مخالف دارند و آسیب‌های روابط دختر و پسر را کمتر می‌دانند.

فرضیه سوم مبنی بر رابطه میزان تحصیلات و نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر مورد تأیید قرار گرفت و رابطه بین این دو متغیر معنی‌دار گردید. این نشان می‌دهد که با افزایش تحصیلات و ارتقای جایگاه اجتماعی، افراد آسیب‌های برقراری رابطه با جنس مخالف را کمتر می‌دانند. این نتیجه نشان می‌دهد با افزایش سطح تحصیلات، رابطه دوستی با غیرهم‌جنس به صورتی معنادار افزایش پیدا می‌کند و به تدریج ارزش‌های مدرن جایگزین ارزش‌های سنتی می‌شود و این تقابل، بخشی از موانع و محدودیت‌های هنجاری و ذهنی در برقراری رابطه با غیرهم‌جنس را مرتفع می‌کند، همخوانی دارد. از طرفی نتیجه به دست آمده در این پژوهش با نتایج بررسی زارع شاه‌آبادی و سلیمانی (۱۳۹۱) مبنی بر رابطه مستقیم تحصیلات پدر و مادر و گرایش به رابطه دختر و پسر به نوعی همخوانی دارد؛ به این معنی که خانواده‌هایی با تحصیلات بیش‌تر گرایش بیش‌تری به روابط دوستانه با جنس مخالف داشته‌اند و همین موضوع در مورد خود جوانان نیز صدق می‌کند.

نتیجه آزمون فرضیه چهارم مبنی بر تفاوت نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر در میان دختران و پسران نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار میان این دو متغیر است. در واقع آزمون این فرضیه نشان می‌دهد نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر در بین دختران و پسران جوان متفاوت است و دختران آسیب‌های رابطه با جنس مخالف را بیش‌تر از پسران می‌دانند و نسبت به برقراری این نوع روابط نگرش منفی‌تری دارند. با توجه شرایط فرهنگی حاکم بر جامعه ما، دختران نسبت به پسران نگرانی بیش‌تری در روابط با جنس مخالف دارند و آسیب‌های این روابط را بیش‌تر ارزیابی می‌کنند. نتیجه این بررسی با یافته‌های پژوهش وثوقی و دائمی (۱۳۸۴)

در زمینه تأثیر جنسیت فرزند بر نگرش والدین نسبت به روابط میان دختران و پسران و همچنین پژوهش موحد، عنایت و عباسی شوازی (۱۳۸۵) مبنی بر نگرش بسیار منفی تر دختران دانشجو به نسبت نگرش پسران و پژوهش روشن نیا (۱۳۹۵) در مورد تمایل بیشتر مردان به برقراری دوستی و معاشرت با جنس مخالف در مقایسه با زنان همخوانی دارد. در مقابل، این نتیجه با یافته‌های پژوهش رفاهی، گودرزی و میرزایی چهارراهی (۱۳۹۱) در زمینه فقدان رابطه معنادار بین عوامل موثر بر شکل‌گیری رابطه دوستی پیش از ازدواج با متغیر جنسیت ناسازگار است. پژوهش بلسک و باس (۲۰۰۱) نیز در زمینه تفاوت نگرش مردان و زنان در برقراری رابطه با جنس مخالف می‌تواند به نوعی با نتایج این فرضیه همسو باشد.

فرضیه پنجم مبنی بر تفاوت نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر در میان جوانان شاغل و غیرشاغل می‌باشد که در تحقیق حاضر مورد تأیید قرار گرفت. در واقع این نتیجه نشان می‌دهد نگرش به آسیب‌های روابط میان دختر و پسر در میان جوانان شاغل و غیر شاغل متفاوت است؛ بدین صورت که افراد غیر شاغل آسیب‌های این نوع از روابط را بیش تر از افراد شاغل می‌پندارند و نگرش منفی تری نسبت به روابط بین دختر و پسر دارند. نتیجه این پژوهش با نتایج یافته‌های رفاهی، گودرزی و میرزایی چهارراهی (۱۳۹۱) مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار بین عوامل موثر بر شکل‌گیری رابطه دوستی پیش از ازدواج با وضعیت اشتغال ناسازگار است.

تفاوت نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر بر حسب داشتن یا نداشتن تجربه دوستی با جنس مخالف با عنوان فرضیه ششم تحقیق مورد آزمون قرار گرفته است که نتایج آن بیانگر وجود تفاوت معنادار بین این دو متغیر می‌باشد و نشان می‌دهد افرادی که تجربه دوستی با جنس مخالف نداشتند، آسیب‌های روابط دختر و پسر را بیش تر از افرادی می‌دانستند که تجربه رابطه دوستی با جنس مخالف داشته‌اند. بنابراین می‌توان گفت همین نگرش آن‌ها در زمینه رابطه با جنس مخالف و آسیب‌های این نوع از روابط، گرایش و تمایل آن‌ها را به برقراری رابطه کاهش داده است.

فرضیه هفتم مبنی بر تفاوت نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر در ابعاد مختلف آسیب‌ها می‌باشد که در تحقیق حاضر مورد تأیید قرار گرفت. در واقع این نتیجه نشان می‌دهد نگرش به آسیب‌های روابط میان دختر و پسر در ابعاد مختلف آسیب‌ها شامل بعد روانی - عاطفی، زندگی مشترک آینده، تحصیلی، اجتماعی، خانوادگی و جسمی متفاوت است؛ به طوری که جوانان بیشترین آسیب روابط دختر و پسر را در حوزه جسمی (۴/۲۵) و کمترین آسیب روابط دختر و پسر را در حوزه اجتماعی (۲/۲۹) می‌دانند. نتیجه به دست آمده از بررسی این فرضیه با توجه به ساختارهای اجتماعی و فرهنگی شهر یزد منطقی می‌نماید.

بنابر یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهاد می‌گردد با توجه به وجود رابطه بین سن و پایگاه اجتماعی - اقتصادی با نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر لازم است که کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی در زمینه چگونگی برقراری ارتباط سالم با جنس مخالف از جانب سازمان‌هایی که به نوعی در زمینه نوجوانان و جوانان فعالیت دارند - نظیر ادارات کل ورزش و جوانان، امور فرهنگی شهرداری‌ها، صدا و سیما، کانون‌های پرورش فکری و دانشگاه‌ها و در سطوح مختلف تحصیلی و در مناطق مختلفی از شهر و روستاها برگزار گردد. همچنین جلسات مشاوره و پرسش و پاسخ در زمینه روابط دختر و پسر با توجه به گروه‌های سنی مختلف در اماکن عمومی، نظیر پارک‌ها، نمایشگاه‌ها و غیره تشکیل شود و همایش‌ها و نشست‌های علمی - تخصصی با محوریت آسیب‌های جوانان از جمله معاشرت‌های دختر و پسر تشکیل گردد. ادارات مختلف نیز با چاپ

نشریات، بروشور، فصلنامه‌های علمی- پژوهشی و نصب بنرهای آموزشی فرهنگی با همکاری وزارت ورزش جوانان و شهرداری در زمینه آسیب‌های روابط دوجنس مخالف از ابعاد مختلف، ذهن افراد جامعه را با این پدیده و آسیب‌هایی که می‌تواند در پی داشته باشد آشنا کنند. همچنین با توجه به نقش تربیتی خانواده‌ها در هویت‌یابی جنسی کودکان، برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی برای والدین جهت آگاه‌سازی و توجیه‌سازی آن‌ها در زمینه نحوه برخورد مناسب با کودکان و نوجوانان در سنین مختلف و آموزش راه‌های ایجاد آمادگی در آن‌ها جهت ورود به جامعه و برقراری ارتباطات اجتماعی به ویژه با جنس مخالف از اهمیت زیادی برخوردار است. همچنین با توجه به تفاوت نگرش دختران و پسران در مورد آسیب‌های روابط دختر و پسر لازم است با ارائه آموزش‌های لازم به دختران در جهت افزایش شناخت و عزت نفس آن‌ها اقدام نمود.

با توجه به وجود رابطه بین تجربه دوستی با جنس مخالف و نگرش به آسیب‌های روابط دختر و پسر، انجام پژوهش‌های کیفی و مصاحبه با افرادی که تجربیات زیادی در دوستی با جنس مخالف دارند جهت دستیابی به اطلاعاتی ارزشمند و واقعی در زمینه اهداف و علل برقراری رابطه، نکات مثبت و منفی برقراری رابطه با جنس مخالف و غیره از اهمیت زیادی برخوردار است. همچنین انجام مطالعات تطبیقی آسیب‌های روابط دختر و پسر در شهرهای مختلف ایران با توجه به مقتضیات اجتماعی و فرهنگی هر شهر و بررسی علل بومی این روابط و همچنین انجام تحقیقات پل در این زمینه می‌تواند سودمند باشد.

منابع

- اینگلهارت، رونالد. (۱۳۸۳). تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی. مریم وتر. تهران: انتشارات کویر
- جاودانی، نیاز. (۱۳۸۶). روابط دختر و پسر در جامعه امروز. تهران: کتاب درمانی
- رفاهی، ژاله؛ گودرزی، محمود و میرزایی چهارراهی، مرتضی. (۱۳۹۱). «بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری رابطه دوستی پیش از ازدواج بین دختران و پسران از دیدگاه دانشجویان». جامعه‌شناسی زنان. سال ۳: ۱۱۷-۱۳۳.
- روزنامه جام جم. (۱۳۹۲). «روانشناسی دوستی و عوامل شکل‌گیری آن». کد خبر: ۱۰۳۲۱۶۳۰۷۱۶۱۰۳۳۰۴۵۸.
- روشن‌نیا، مریم. (۱۳۹۵). «بررسی عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانی دوستی و معاشرت دختر و پسر قبل از ازدواج». مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری. دوره اول، شماره اول: ۵۱-۴۲.
- زارع‌شاه‌آبادی، اکبر و سلیمانی، زکیه. (۱۳۹۱). «بررسی عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به روابط پیش از ازدواج در دانشگاه یزد». رفاه اجتماعی. سال ۱۲، شماره ۴۵، ۳۳۹-۳۶۴.
- شاد، فاطمه. (۱۳۹۵). «بررسی رابطه پایگاه اجتماعی دانشجویان و برقراری ارتباط و دوستی با جنس مخالف». سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی، باتومی گرجستان: ۱-۱۴.
- صالحی، عصمت و دیوبند، فایزه. (۱۳۸۹). «نگرش، شناخت و عملکرد والدین نسبت به شکل‌گیری نگرش دختران دبیرستانی درخصوص ارتباط دختر و پسر». طرح پژوهشی، سازمان جوانان استان یزد.
- موحد، مجید؛ عباسی شوازی، محمدتقی. (۱۳۸۵). «بررسی رابطه جامعه‌پذیری و نگرش دختران نسبت به ارزش‌های سنتی و مدرن در زمینه روابط بین شخصی دوجنس پیش از ازدواج». مجله مطالعات زنان. ۴(۱): ۱-۳۴.
- موحد، مجید؛ عنایت، حلیمه و عباسی شوازی، محمدتقی. (۱۳۸۵). «بررسی رابطه عوامل اجتماعی و فرهنگی با نگرش دانشجویان نسبت به معاشرت و دوستی دختر و پسر پیش از ازدواج». مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز. دوره ۲۵، شماره ۲: ۱۴۷-۱۶۵.
- وثوقی، منصور و دائمی، اکرم. (۱۳۸۴). «عوامل اجتماعی - فرهنگی موثر بر نگرش والدین نسبت به روابط میان نوجوانان دختر و پسر در شهر تهران». نامه انسان‌شناسی. سال ۴، شماره ۷: ۱۶۱-۱۸۸.
- یوسفی، زهرا؛ عابدی، محمدرضا؛ نشاط دوست، حمید طاهر. (۱۳۸۶). «بررسی نگرش والدین شهر اصفهان نسبت به روابط دوستانه دختران و پسران». خانواده پژوهی، سال سوم، شماره ۱۰: ۶۰۹-۶۰۱.

- Blesk, A. L. and Buss, D. M. (2001). "Opposite-Sex Friendship: Sex Differences and Similarities in Initiation, Selection and Dissolution". Personality and Social Psychology Bulletin, 27: 1310-1323.
- Dupas, P. (2006). "Relative education and the Market for Sex: Teenagers, Sugar Daddies and HIV in Kenya". Journal of Adolescence, 152(4): 183-191.

- Howard, D. & Wang, M.Q. (2003). **“Life skills training gender relation based in girls, Adolescence”**. Roslyn Heights, 138(5): 1-17.
- Inglehart, R., et al. (2004). **Human Beliefs and Values**. Buenos Aires, Argentina: Siglo Veintiuno Editors.
- Ramakrishna, Iyashree, Karpott, Mani and Radha srinivasa Murthy. (2006). **“Experiences of sexual coercion among street boys in Bangalore”**. India. Available at: www.who.int/.
- Whitty, M.T. (2008). **“Liberating or debilitating? An examination of romantic relationships, sexual relationships and friendships on the Net”**. computers in Human Behavior, Vol. 24: 1837-1850.
- Woody, J. (1997). **“Emotions and motivations in first adolescent intercourse: an exploratory study based on object relations theory”**. The Canadian journal of Human Sexuality, 25: 24-35

مطالعه جامعه شناختی تاثیر سرمایه فرهنگی مادران بر ازدواج موفق دختران (مورد مطالعه: زنان متاهل شهر تهران)

ملیحه عابدی^۱
مهسا لاریجانی^۲
سارا مدرس قرچه داغی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۲/۱۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۴/۹

ازدواج نقش مهمی در زندگی بشر دارد و عوامل متعددی در چگونگی کیفیت این امر مهم موثر می باشند و بر موفقیت و عدم موفقیت ازدواج تاثیر می گذارد. از آنجا که در جامعه ایران نقش مادران در تربیت و جامعه پذیری فرزندان قابل توجه می باشد، هدف از این پژوهش بررسی تاثیر سرمایه فرهنگی مادران بر ازدواج موفق دختران می باشد. این پژوهش از نوع توصیفی - تبیینی می باشد که به روش پیمایش در بین زنان متأهل ۲۰ تا ۳۵ ساله انجام شده است. نمونه این پژوهش ۳۲۳ نفر می باشد. ابزار سنجش، پرسشنامه محقق ساخته می باشد که بر روی ۳۰ نفر اجرا شد و آلفای کرونباخ آن ۰/۸۴۸ به دست آمد. برای سنجش فرضیه ها، داده ها پس از جمع آوری با استفاده از نرم افزار spss تحلیل گردید و آزمون های همبستگی و رابطه سنجی اسپیرمن نشانگر تأیید فرضیه های تحقیق به ویژه فرضیه اصلی پیرامون تاثیر سرمایه فرهنگی مادران بر ازدواج موفق دختران بوده است. همچنین نتایج رگرسیون خطی گرفته شده نشان می دهد ۰/۴۱۴ از تغییرات در ازدواج موفق توسط مدل ترسیم شده قابل تبیین است. از بین عوامل مورد نظر، تنها اعتقادات مذهبی مادران و تحصیلاتشان است که ازدواج موفق را می توانند تبیین کنند و سایر عوامل نمی توانند تبیین معناداری داشته باشند.

واژگان کلیدی: ازدواج موفق، سرمایه فرهنگی و دختران جوان

۱. کارشناس ارشد، پژوهش علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
E-mail: Nh.abedi65@gmail.com

۲. استادیار، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران
۳. کارشناس ارشد، پژوهش علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مقدمه

ازدواج، یک نهاد اجتماعی است که در لوای آن یک مرد و زن از طریق تعهدی قانونی، مذهبی و اخلاقی تصمیم می‌گیرند به عنوان زن و شوهر زندگی کنند. ازدواج، نقش مهمی در عملکرد جامعه از طریق ایجاد شرایطی برای رفع نیازهای عاطفی، جسمی و روانی اعضای خود دارد (دیکسون، ۲۰۱۳). اغلب جامعه‌های شناخته شده شیوه‌های قانونی، دینی یا فرهنگی برای به رسمیت شناختن زندگی مشترک دارند که معادل ازدواج به حساب می‌آید (برناردز، ۱۳۹۶: ۲۳۷). ازدواج در ایران هنوز به شکل سنتی و تحت نظارت خانواده‌ها صورت می‌گیرد؛ به صورتی که خانواده‌ها از لحاظ طبقاتی، خانوادگی و اجتماعی زوج‌ها را انتخاب و باهم آشنا می‌کنند و انتخاب نهایی با خود دختر و پسر است. هرچند این امکان هم هست که دختر و پسر خودشان یکدیگر را انتخاب کرده باشند (اعزازی: ۱۳۹۴: ۱۰۲).

مسائل و تغییرات نسلی در حوزه‌های ازدواج، باروری و خانواده یکی از موضوعات عمده تحقیقات جمعیت‌شناسی در سالیان اخیر بوده است. در عصر تحولات پرشتاب اجتماعی و تغییرات سریع فرهنگی، تفاوت‌های بین نسلی در نگرش‌ها منجر به ایجاد شکاف و فاصله بین نسل‌ها می‌گردد و باعث می‌شود که هر نسل فلسفه و شیوه زندگی متفاوتی پیدا کند. به تبع اهمیت نهاد خانواده، ازدواج به عنوان بنیان تشکیل این نهاد اهمیتی مشابه دارد. سلامت خانواده در وهله اول در گرو سلامت ازدواج، نگرش‌ها و الگوهای حاکم بر نحوه تصمیم‌گیری در مورد این امر مهم و عوامل دیگری از این دست می‌باشد. ازدواج موفق و سالم در گرو وجود عواملی از قبیل صمیمیت، تعهد و احترام می‌باشد و شناسایی این عوامل و تقویت آنها در کامیابی ازدواج تأثیر به سزایی دارد (فاطمی^۱، ۲۰۱۲؛ نیمتز^۲، ۲۰۱۱؛ فینچام و همکاران^۳، ۲۰۰۷). شناخت عوامل مؤثر بر ازدواج می‌تواند برای برنامه‌ریزی‌های مرتبط با ازدواج جوانان کمک خوبی باشد. همچنین می‌توان اینگونه بیان کرد که تغییرات ایجاد شده در زمینه طلاق، افزایش ارتباطات خارج از چارچوب خانواده، عدم رضایت از انتخاب همسر و آسیب‌های به وجود آمده در امر خانواده و ازدواج، بررسی علل و عوامل مؤثر بر موفقیت ازدواج را ضروری می‌کند (عظیمی هاشمی، ۱۳۹۴؛ حسینی و همکارانش، ۱۳۹۲؛ عسکری ندوشن، ۱۳۸۸ و دهکردی، ۱۳۸۶). با توجه به آمارهای سازمان ثبت احوال، سن ازدواج در سال‌های ۱۳۹۰ به بعد افزایش یافته است. در این مدت آهنگ طلاق پرشتاب نبوده است. در سال ۱۳۹۶، ۶۷ درصد طلاق‌های ثبت شده با طول عمر زندگی مشترک کمتر بیشتر از ۱۰ سال بود و ۴۵ درصدشان کمتر از ۵ سال بوده است (سایت رسمی سازمان ثبت احوال کشور). مطالعات فراوان در زمینه عوامل مؤثر بر ازدواج، چگونگی انتخاب همسر و ازدواج موفق انجام پذیرفته است؛ به عنوان مثال، شارما و همکارانش^۴ (۲۰۰۵) در مطالعه‌ای تفاوت‌های بین نسلی در زمینه نگرش نسبت به ازدواج به ویژه در ارتباط با ازدواج‌های عاشقانه و بین طبقاتی در میان دو نسل دختران و مادران در هند را نشان می‌دهند. یانگ^۵ (۲۰۱۳) در پژوهش خود به عوامل فرهنگی و اجتماعی و تشابه خانوادگی در ازدواج موفق پرداخته است. همچنین توماس^۶ (۲۰۱۲) در پژوهشی که در برزیل انجام داد، به

1. Fatima, M
2. Nitmtz, M.
3. Fincham, F.D
4. sharma
5. Yang mirabelle
6. Tomas carolinamaria

بررسی تأثیر شخصیت والدین بر ازدواج موفق پرداخته است. دمیرا آمبرسون و همکاران^۱ (۲۰۱۰) در تحقیقی به این نتیجه رسیده اند که والدین و رفتارشان در کودکی با فرزندان و روابط فرزندان با والدین بر ازدواج موفق اثرگذار است. از آنجا که ازدواج از رویدادهای مهم و سرنوشت ساز زندگی است، والدین در امر ازدواج و انتخاب همسر فرزندان نقش خطیری برعهده دارند. ازدواج در جامعه ایرانی وصلت دو خانواده است نه دو نفر و این یعنی نقش خانواده در انتخاب همسر خیلی مهم تر از آن چیزی است که نشان می دهد. پژوهشگران طبق تحقیقات خود به تاثیر نقش والدین و به خصوص مادران بر روی ازدواج فرزندان تأکید دارند (مخبریان و همکار، ۱۳۹۵؛ نمازی، ۱۳۹۵؛ شکرکن؛ حاتمی ورزنه، ۱۳۹۵ و کریمی ثانی، ۱۳۹۱). آنچه که می توان در زمینه مؤثر بودن نقش مادران بر موفقیت ازدواج دخترانشان در نظر گرفت، دسترسی ایشان به سرمایه فرهنگی است که منجر به سبک های خاصی از زندگی می شود و بر مجموعه تفکرات، ادراکات و تفاسیر ایشان مؤثر می باشد. درست است که در جامعه مدرن امروز همچون گذشته والدین و به ویژه مادران به تنهایی بر تربیت و سبک زندگی فرزندان تأثیر ندارند، ولی نمی توان قاطعانه گفت تأثیری هم ندارند؛ بلکه عوامل دیگری هم در کنار اثر بخشی والدین وارد این حیطه شده اند و بر انتخاب های فرزندان برای سبک زندگی شان اثر می گذارند. بنا به نظر بوردیو، فرزندان با زمینه های اجتماعی و فرهنگی بالا در منزل در معرض فعالیت های فرهنگی بلند مرتبه تری قرار می گیرند و همین فعالیت های فرهنگی بر انتخاب های آینده شان از جمله ازدواج، شغل، تحصیلات و غیره اثرگذار است.

ازدواج نقش مهمی در زندگی بشر دارد و عوامل متعددی وجود دارد که بر کیفیت این امر مهم مؤثر می باشد. باتوجه به مطالب ذکر شده و نگاهی به تحقیقات پیشین می توان گفت بیشتر تحقیقات در مورد ملاک های همسرگزینی است که یکی از این ملاک ها، تأثیر خانواده بر انتخاب همسر بوده است. نگارندگان پژوهش پیش رو با توجه به این مورد که ایران کشوری بر مبنای روابط خانوادگی است و مادران رکن اساسی در خانواده می باشند، جای خالی تأثیر مادران بر موفقیت ازدواج را احساس کرده اند و از این رو به بررسی جامعه شناختی تأثیر سرمایه فرهنگی مادران بر ازدواج موفق دختران پرداخته اند. سوال اصلی این پژوهش آن است که آیا سرمایه فرهنگی مادران می تواند بر موفقیت ازدواج دخترانشان اثر گذار باشد. در کنار این مسئله به بررسی عواملی فردی که منجر به موفقیت ازدواج می شود نیز پرداخته می شود.

چارچوب نظری پژوهش

مفهوم ازدواج و موفق بودن ازدواج، مقارن با تاریخ زندگی بشری است؛ به طوری که اکثر صاحب نظران و بزرگان حوزه های مختلف به خصوص جامعه شناسی نکاتی در این باره گفته اند که ما در اینجا به مهمترین آنها اشاره خواهیم کرد:

گافمن برای حصول به ازدواج موفق چهار مورد زیر را که مربوط به علائق مشترک می شود پیشنهاد می کند:

- ۱- هماهنگی عقلی و عاطفی؛ ۲- سازگاری جنسی؛ ۳- توافق در موضوعات اقتصادی و فرهنگی؛ ۴- وحدت نظر در روابط خانوادگی. وی معتقد است پژوهش هایی که در مورد علت طلاق صورت گرفته نشان می دهد که اگر یکی از چهار مورد بالا مورد توافق زن و مرد نباشد، ازدواج به مخاطره نمی افتد. حداقل دو تاسه مورد از موارد

یاد شده باید بین زن و مرد وجود داشته باشد وگرنه چنین ازدواجی مشکل‌آفرین و در درسر ساز خواهد شد (بارت، ۱۳۷۹: ۵۹). بسیاری از جامعه‌شناسان معتقدند که افراد مایل اند همسری برگزینند که بیشتر همسانشان باشد تا ناهمسانشان؛ از جمله باور من^۱ (۱۹۳۷) می‌گوید: «انسان دانسته یا ندانسته در پی گزینش همسری است که صفتی همگون با او داشته باشد». به گمان لاک و برگس^۲ (۱۹۵۸) افراد در لحظه انتخاب بیشتر به سمت ازدواجی می‌روند که طرف مقابلشان همسان با خودشان باشد. اما در مقابل نظریه همسان همسری، نظریه دیگری وجود دارد که براساس آن افراد به ازدواج با کسانی تن می‌دهند که نیازهایشان برآورده شود و زندگی شان تکمیل شود. به سخن دیگر، به عقیده مدافعان این نظریه شباهت و همسان بودن زوجین نیست که منجر به ازدواج می‌شود، بلکه نداشتن شباهت و دارا بودن صفات مکمل است که به وصلت دو نفر منجر می‌شود (ساروخانی، ۱۳۹۳: ۴۶).

بسیاری از اندیشمندان به مفهوم عشق پرداخته‌اند و سعی کرده‌اند که اعلام کنند که در زندگی مشترک زوجین باید عشق باشد کما اینکه به گفته هالینگر، فقدان عشق موجب زوال خانواده نمی‌شود، اما وجود عشق سعادت خانوادگی را تأمین می‌کند و برای سعادت خانوادگی ضروری است؛ این بدان معناست که عشق به پر بار شدن زندگی و محکم‌تر شدن روابط خانوادگی کمک می‌کند، ولی نبودش به تنهایی عامل فروپاشی خانواده نمی‌شود؛ اما بودنش عاملی اثرگذار بر سعادت خانواده است. به گفته کارلسون نیز وجود عشق و علاقه برای ادامه زندگی مشترک ضروری است (همان، ۶۱). به بیان دیگر، می‌توان گفت وجود عشق لازم است، ولی کافی نیست. باتوجه به نظریات بررسی شده، عوامل مؤثر بر ازدواج موفق متفاوت هستند. ازدواجی را می‌توان موفق دانست که مجموعه‌ای از نیازهای روانی زوجین از قبیل عشق و علاقه، مصاحبت و همراهی و تأمین امنیت برای زوجین را فراهم آورده باشد (ستیر، ۱۳۷۶: ۱۴). برای سنجش یک ازدواج موفق با در نظر گرفتن نظرات مطرح شده عواملی همچون: عشق و علاقه، احساس امنیت، هم صحبتی زوجین، روابط جنسی (میل به تولید مثل) و داشتن عقاید مشترک را می‌توان برشمرد.

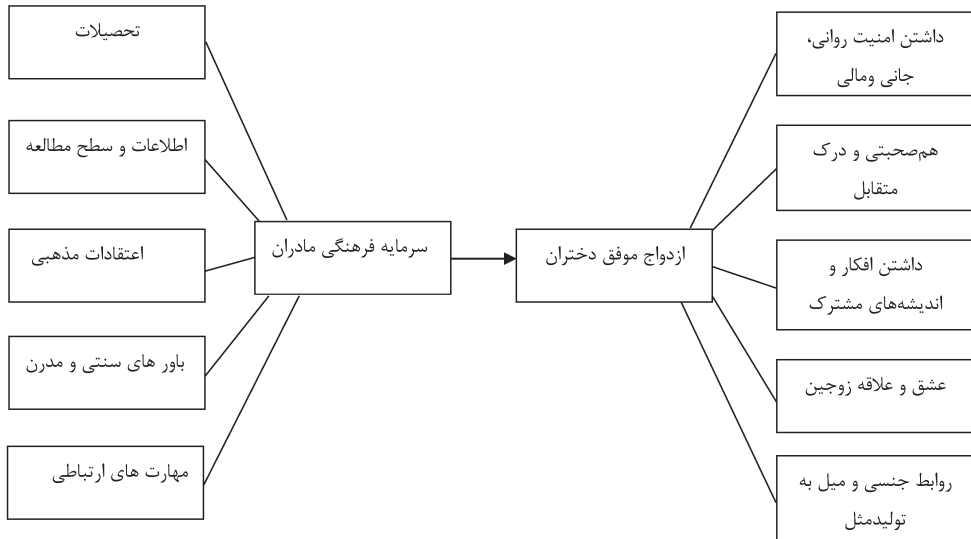
در بحث مربوط به سرمایه فرهنگی برای اولین بار این مفهوم توسط بورديو مطرح شد. سرمایه فرهنگی، بخشی از یک چارچوب تحلیلی و باز تولید قدرت و امتیاز طبقاتی است که در فرآیند تأثیر فرهنگ در نابرابری‌های اجتماعی بیان شده است. سرمایه فرهنگی به عنوان شکلی از سرمایه ارزشی و فرهنگ برجسته طبقات والاست که متفاوت از سرمایه اقتصادی و اجتماعی می‌باشد (بورديو، ۲۰۰۷). سرمایه فرهنگی را می‌توان با مواردی چون: داشتن مهارت‌های خاص، سلیقه، تفریحات متمایز از بقیه، مدرک تحصیلی و سطح روابط با دیگران بررسی کرد. طبق تعریف بورديو، سرمایه فرهنگی شایستگی فهم و کاربست کدهای فرهنگی مسلط جامعه است و اعمال و دارایی‌هایی را شامل می‌شود که از طریق آن پیش زمینه اجتماعی نابرابری برای دسترسی به مدارک تحصیلی متفاوت تدارک می‌یابد که خود منجر به نابرابری اجتماعی و اقتصادی در جامعه می‌شود. سرمایه فرهنگی در پیوندی محکم با موقعیت طبقاتی است (همان).

1. Bowerman

2. Burgess and Lock

مدل تحلیلی پژوهش

با توجه به مرور نظریات مرتبط با متغیرهای پژوهش و تعاریف ارائه شده توسط صاحب نظران، در این پژوهش از نظریات «مبادله» و نظریات گافمن و دیگر نظریات یاد شده در زمینه ازدواج موفق برای سنجش ازدواج موفق دختران استفاده می‌کنیم. همچنین از نظریه «سرمایه فرهنگی» جهت بررسی سرمایه فرهنگی مادران بهره می‌جویم.

فرضیه‌های پژوهش

- بین سرمایه فرهنگی مادران و ازدواج موفق دختران رابطه معناداری مستقیم وجود دارد.
- بین تحصیلات مادران و موفقیت ازدواج دختران رابطه مستقیم معنادار وجود دارد.
- بین داشتن اطلاعات و مطالعه کردن مادران و موفقیت ازدواج دختران رابطه مستقیم معناداری وجود دارد.
- بین داشتن اعتقادات مذهبی مادران و موفقیت ازدواج دختران رابطه مستقیم معناداری وجود دارد.
- بین باورهای سنتی و مدرن مادران و موفقیت ازدواج دختران رابطه مستقیم معناداری وجود دارد.
- بین داشتن مهارت‌های ارتباطی مادران و موفقیت در ازدواج دختران رابطه مستقیم معناداری وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر با رویکرد کمی و روش پیمایش صورت گرفته است. نظر به این که مدلی تدوین شده و به دنبال آزمون تجربی این مدل در دنیای واقعی می‌باشیم، رویکرد کمی مناسب بوده و برای سنجش متغیرها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. گویه‌ها متناسب با شاخص‌ها طراحی و پس از بررسی اولیه توسط

اساتید و تحقیقات پیشین در بین نمونه ۳۰ نفره توزیع شد که میزان پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۴۸ برآورد شده است.

جامعه آماری مورد مطالعه زنان متأهل جوان (۲۰ تا ۳۵ سال) شهر تهران در نظر گرفته شده است. طبق بررسی در بین آمارهای موجود، بیشتر مادران این گروه از زنان متأهل در دسته کهنسالان قرار نمی‌گرفتند و فاصله سنی خیلی بالایی با دختران خود ندارند و دختران بهتر می‌توانستند در مورد سرمایه فرهنگی مادران خود صحبت کنند. جمعیت کل زنان متأهل شهر تهران ۷۷۱۲۲۴ نفر می‌باشد که طبق فرمول کوکران، تعداد نمونه این پژوهش ۳۲۳ نفر در نظر گرفته می‌شود. برای اینکه توزیع مناسبی در بین اقشار متفاوت جامعه داشته باشیم، شهر تهران را به سه طبقه بالا، متوسط و پایین تقسیم کردیم. سپس با یک تناسب حجم نمونه را تقسیم بندی کردیم که به طور تصادفی به تکمیل پرسشنامه‌ها پرداختند.

متغیر وابسته این پژوهش، ازدواج موفق دختران می‌باشد که برای موفق بودن ازدواج تعریف واحدی وجود ندارد، زیرا که هر کس با توجه به میل و خواسته‌هایش به موفقیت ازدواجش اذعان می‌کند. در واقع، داشتن یک رابطه شاد و مناسب که طرفین احساس رشد و بلوغ کنار هم را داشته باشند را می‌توان ازدواج موفق دانست؛ اما شاخصه‌هایی که از تئوری‌های مطرح شده استخراج شده‌اند، به شرح زیراند:

- ۱- عشق و علاقه زوجین: یک حس متقابل نسبت به هم که همراه با دوست داشتن عمیق و از خود گذشتگی و تلاش برای سلامت و رفاه و شادی طرف مقابل می‌باشد.
 - ۲- امنیت روانی، مالی و جانی: امنیت به معنای آزادی نسبی از خطر است و امنیت روانی که شامل آسایش و آرامش در کنار همسر و اطمینان از برآورده شدن نیازهای روحی روانی در اینجا مورد نظر ماست. امنیت جانی به معنای داشتن حس اعتماد به همسر از ندیدن هرگونه آزار جسمی و امنیت مالی به معنای اطمینان از برآورده شدن نیازهای اولیه و واجب توسط همسر است.
 - ۳- هم صحبتی و درک متقابل: هم صحبت و دوست بودن همسران و نیز درک به معنای فهمیدن آنچه طرف مقابل می‌اندیشد، می‌باشد.
 - ۴- داشتن افکار و اندیشه‌های مشترک: تبادل نظر و به یک اتفاق نظر رسیدن بدون بحث و دعوا و همفکر و همسو بودن خواسته و اندیشه‌ها.
 - ۵- روابط جنسی (میل به تولید مثل): یک رابطه سالم که زن و مرد به صورت شرعی و قانونی متعلق به هم باشند و از این رابطه طرفین رضایت کافی را داشته باشند و نیازهایشان برآورده شود. همچنین این رابطه میل به تولید مثل را هم در پی داشته باشد.
- متغیرهای مستقل این پژوهش عبارت‌اند از: سرمایه فرهنگی مادران به معنای میزان سرمایه‌های نمادین و ظاهری فرد در جامعه است؛ از قبیل فعالیت‌های فرهنگی و مهارت‌های ارتباطی، نوع اوقات فراغت، میزان مطالعه، تحصیلات، مهارت‌ها و اعتقادات مذهبی و باورهای سنتی و مدرن.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد میانگین سن پاسخگویان ۲۹/۵۳ سال می‌باشد. تحصیلات

پاسخگویان شامل ۲۰/۳ درصد زیر دیپلم، ۳۷ درصد دیپلم، ۳۲/۸ درصد فوق دیپلم و لیسانس و ۱۰ درصد فوق لیسانس و بالاتر می‌باشد.

جدول ۱: مشخصات فردی پاسخگویان

درصد	متغیر مورد سوال	
۲۰/۳٪	زیر دیپلم	مقطع تحصیلی
۳۷٪	دیپلم	
۳۲/۸٪	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۰٪	فوق لیسانس و بالاتر	
۶۲/۴٪	خانه دار	شغل
۱۵/۸٪	کارمند امور اداری و دفتری	
۶/۱٪	کارکنان خدماتی و فروشندگان	
۶/۱٪	دانشجو	
۴/۸٪	تکنسین و دستیار	
۱/۸٪	کارگر ساده	
۰/۶٪	متخصص	
۲/۴٪	سایر	
۴۸/۲٪	مستاجر	وضعیت مسکن
۳۷/۶٪	مالک	
۳/۶٪	سازمانی	
۷٪	سایر	

نتایج توصیفی گویای آن است که ۳۹ درصد افراد نمونه، مهمانی و دوره‌های دوستانه از تفریحات مورد علاقه‌شان می‌باشد و ۱۲/۱ درصد سینما و تئاتر رفتن، ۱۱/۲ درصد رستوران رفتن، ۵/۸ درصد ورزش‌های خاص و ۴/۶ درصد سایر تفریحات را برای اوقات فراغت انتخاب کرده‌اند. فراوانی بیشتر را در نام بردن هنر مورد علاقه و مسلط، هنر آشپزی با ۳۵/۵ درصد، خیاطی با ۱۵/۸ درصد و نقاشی با ۱۴/۸ درصد به خود اختصاص داده‌اند. سایر هنرها با فراوانی‌های پایین و انفرادی نشان داده شد و هدف سنجش سطح فرهنگی نمونه مورد بررسی بوده است.

جدول ۲: معیارهای ازدواج موفق

معیارها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
عشق و علاقه طرفین	٪۳۷/۶	٪۳۲/۷	٪۱۴/۲	٪۸/۲	٪۷/۳
داشتن امنیت روانی، جانی و مالی	٪۳۲/۱	٪۳۵/۲	٪۱۷/۰	٪۹/۴	٪۶/۴
هم صحبتی و درک متقابل	٪۱۴/۸	٪۳۰/۹	٪۲۷/۰	٪۱۸/۵	٪۸/۸
داشتن افکار و اندیشه‌های مشترک	٪۲۴/۲	٪۳۲/۱	٪۲۶/۱	٪۵/۵	٪۱۲/۱
روابط جنسی (میل به تولید مثل)	٪۳۷/۶	٪۳۲/۷	٪۱۴/۲	٪۸/۲	٪۷/۳

در جدول ۲ به معیارهایی که منجر به موفقیت ازدواج می‌شود در نمونه مورد تحقیق پرداخته‌ایم. با توجه به پاسخ‌ها، سطح معیارها در نمونه مورد نظر درصد بیشتر رو به زیاد می‌باشد. از بررسی این نتایج می‌توان برداشت کرد که نمونه مورد بررسی اذعان دارند که در ازدواج خود موفق هستند. برای سنجش ازدواج موفق در تحقیق حاضر، با جمع کردن پنج بعد نام برده شده در جدولی مجزا به توصیف نمونه بر حسب موفقیت ازدواج پرداخته شده است:

جدول ۳: توصیف ازدواج موفق

	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
ازدواج موفق	٪۷/۶	٪۴۸/۵	٪۳۰/۳	٪۸/۲	٪۵/۲

میانگین: ۴ میانه: ۳/۴ مد: ۴ انحراف استاندارد: ۰/۹۴

با توجه به جدول ۳، میانگین افراد نمونه حاضر ازدواج خود را موفق گزارش کرده اند، اما نکته قابل توجه این است که موفقیت ازدواج خود را در سطح خیلی زیاد بیان نکرده اند و بیشتر میزان موفقیت ازدواج نمونه مورد بررسی با توجه به میانه و مد و میانگین در سطح متوسط رو به زیاد و زیاد گزارش شده است.

جدول ۴: مشخصات فردی مادران

درصد	متغیر مورد سوال	میانگین سنی مادران ۵۴/۳۹ سال می باشد
متقطع تحصیلی	زیر دیپلم	٪۷۶/۷
	دیپلم	٪۱۷/۹
	فوق دیپلم و لیسانس	٪۵/۴
	فوق لیسانس و بالاتر	۰
شغل	خانهدار	٪۸۵/۲
	بازنشسته	٪۷/۲
	کارکنان خدماتی و فروشندگان	٪۲/۷
	کارگر ساده	٪۲/۴
	کارمنداموراداری ودفتری	٪۱/۸
	تکنسین ودستیار	٪۰/۶
وضعیت مالکیت	مالک	٪۶۸/۲
	مستاجر	٪۱۸/۲
	سازمانی	٪۱/۲
	سایر	٪۹/۴
اطلاعات و سطح مطالعه	کمتر از یک ساعت	٪۸۶/۷
	بین یک تا سه ساعت	٪۱۰/۳
	بیش از سه ساعت	٪۰/۳

در جدول ۴ به توصیف ویژگی های مادران نمونه مورد پژوهش پرداخته شده است. میانگین سن مادران پاسخگویان ۵۴ سال گزارش شده است که می توان نتیجه گرفت نسبتاً جوان هستند. تحصیلات ۷۶ درصدشان زیردیپلم است و ۸۲ درصدشان خانه دار هستند.

متوسط میزان مطالعه در بین مادران کمتر از یک ساعت است که نشان دهنده میزان بسیار پایین مطالعه در بین این قشر می باشد.

جدول ۵: شاخص‌های سرمایه فرهنگی

معیارها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
سرمایه فرهنگی مادران	۱۵/۲٪	۵۳/۶٪	۲۲/۱٪	۱/۸٪	۷/۳٪
اعتقادات مذهبی	۴۱/۸٪	۳۶/۴٪	۱۰/۳٪	۳/۶٪	۷/۹٪
باورهای سنتی و مدرن	۱۳/۰٪	۳۳/۳٪	۴۱/۵٪	۵/۲٪	۷/۰٪
مهارت‌های ارتباطی	۳۰/۰٪	۳۹/۴٪	۱۹/۷٪	۳/۶٪	۷/۳٪

در نمونه مورد بررسی سرمایه فرهنگی مادران به شرح جدول ۵ توصیف می‌شود که تقریباً ۵۴ درصد از ایشان دارای سطح متوسطی از سرمایه فرهنگی می‌باشند. جهت آشنایی بیشتر با نوع افکار و عقاید مادران، سوال‌هایی در زمینه اعتقادات مذهبی و همچنین باورهای سنتی و مدرن و مهارت‌های ارتباطی پرسیده شد که طبق نتایج ۷۸/۲ درصد از مادران به اصول دینی معتقد و پایبند هستند، اما از لحاظ پایبندی به اصول سنتی تقریباً جامعه به سمت سنتی سنگینی می‌کند.

یافته‌های تحلیلی

در سنجش فرضیه‌های پژوهش حاضر از آزمون همبستگی اسپیرمن به دلیل رتبه‌ای بودن متغیرها استفاده شده و معناداری روابط نیز سنجیده شده است که طبق آن فرضیه اول مبنی بر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی مادران و ازدواج موفق دختران تأیید شده و نتایج نشان می‌دهد با همبستگی مثبت ۰/۳۱۸ و sig صفر رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم که رابطه بین تحصیلات مادر و ازدواج موفق را می‌سنجد نیز با همبستگی ۰/۲۹۷ و sig صفر تأیید شده است.

فرضیه سوم با عنوان رابطه بین اطلاعات و سطح مطالعه با ازدواج موفق نیز با همبستگی مثبت ۰/۲۲۶ و sig صفر تأیید گردیده است.

فرضیه چهارم نیز که به سنجش رابطه داشتن اعتقادات مذهبی و زوجین با ازدواج موفق می‌پردازد با همبستگی مثبت ۰/۳۰۱ و sig صفر تأیید شده و وجود رابطه مثبت را نمایش می‌دهد.

در مورد فرضیه پنجم با عنوان بررسی باورهای سنتی و مدرن با ازدواج موفق، رابطه با همبستگی مثبت ۰/۳۱۴ و sig صفر تأیید می‌شود.

در فرضیه ششم مبنی بر رابطه بین مهارت‌های ارتباطی با ازدواج موفق نیز رابطه با همبستگی مثبت ۰/۴۲۶ و sig صفر تأیید می‌شود.

جدول ۶: رابطه ازدواج موفق با متغیرها

Spearman's	Sig	
۰/۳۱۸	۰/۰۰۰	سرمایه فرهنگی مادران
۰/۲۹۷	۰/۰۰۰	تحصیلات مادران
۰/۲۲۶	۰/۰۰۰	اطلاعات و سطح مطالعه مادران
۰/۳۰۱	۰/۰۰۰	اعتقادات مذهبی مادران
۰/۲۲۷	۰/۰۰۰	باورهای سنتی و مدرن مادران
۰/۲۱۴	۰/۰۰۰	مهارت‌های ارتباطی مادران

رگرسیون خطی

برای نتیجه‌گیری بهتر و سنجش اثرات متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، با استفاده از رگرسیون خطی، میزان تبیین تغییرات توسط انحراف استاندارد متغیرها را به دست آوردیم:

جدول ۷: نتایج رگرسیون خطی

sig	T	beta	SE	B	مدل ازدواج موفق
۰/۰۰۰	۴/۱۰۶		۰/۱۹۷	۰/۸۰۷	
۰/۸۶۲	-۰/۱۷۴	-۰/۰۲۳	۰/۱۲۴	۰/-۰۰۲۲	سرمایه فرهنگی مادران
۰/۰۰۰	۴/۳۸۹	۰/۴۲۴	۰/۰۷۷	۰/۳۴۰	اعتقادات مذهبی مادران
۰/۱۵۸	۱/۴۱۶	۰/۰۸۵	۰/۰۵۶	۰/۰۷۹	باورهای سنتی و مدرن مادران
۰/۱۲	۲/۵۲۲	۰/۱۶۹	۰/۵۶	۰/۱۴۱	مهارت‌های ارتباطی مادران
۰/۵۴۴	۰/۶۰۷	۰/۰۲۸	۰/۰۹۹	۰/۰۶۰	اطلاعات و سطح مطالعه مادران
۰/۰۰۰	۶/۰۱۶	۰/۲۸۳	۰/۰۳۴	۰/۲۰۵	تحصیلات مادران

R:0.662

R Square: 0.425

Adjusted R Square: 0.414sig: 0.000

با توجه به جدول ۷ می‌توان نتیجه گرفت که مدل ارائه شده نتوانسته در واقعیت ازدواج موفق را تبیین کند و فقط بخشی از مدل تبیین‌کننده موفقیت ازدواج به شمار می‌آید. مدل مطرح شده تنها ۴۱۴ درصد از موفقیت ازدواج را تبیین می‌کند و به طور کلی سرمایه فرهنگی سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ بوده و تبیین معناداری ندارد. از بین شاخص‌های سرمایه فرهنگی مادران، تنها اعتقادات مذهبی آنها با بتای ۰/۴۲۴ و سطح معناداری

صفر درصد و تحصیلات مادران با بتای ۰/۲۸۳ درصد و سطح معناداری صفر درصد موفقیت ازدواج دختران را تبیین می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این تحقیق، بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی مادران بر ازدواج موفق دختران بوده است. با توجه به سرعت تغییرات اجتماعی و گسترش روابط با افرادی غیر از خانواده، به نوعی شاهد این موضوع هستیم که نقش خانواده بر انتخاب‌های فرزندان شاید کمرنگ شده باشد؛ اما نمی‌توان گفت به طور کامل بی‌تأثیر شده‌اند. بنابراین در این تحقیق تصمیم بر بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی مادران بر ازدواج موفق دختران گرفته شد.

در ذیل این بررسی، چند عامل یاد شده در سایر تحقیقات و نیز نظریات مطروحه در مورد ازدواج موفق هم بررسی گردید. این پژوهش که با رویکرد کمی و مقطعی بوده، با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته به گردآوری داده‌ها و با استفاده از نرم افزار آماری به تحلیل آنها پرداخته است که نتایج حاکی از تأیید این فرضیه می‌باشد که سرمایه فرهنگی مادران با ازدواج موفق دختران رابطه معناداری دارد. در مورد سایر فرضیات نیز تحصیلات، اطلاعات، اعتقادات مذهبی، باورهای سنتی و مهارت‌های ارتباطی مادران با موفقیت ازدواج دختران رابطه معناداری دارند. نکته قابل توجه آن که این مدل به طور کلی ۴۴ درصد ازدواج موفق را تبیین می‌کند و سرمایه فرهنگی مادران به طور کلی تبیین معناداری از ازدواج موفق دختران ندارد، اما در بحث سایر متغیرها، متغیر تحصیلات و اعتقادات مذهبی به ترتیب با بتای ۰/۲۸۳ و ۰/۴۲۴ درصد از ازدواج موفق را تبیین می‌کنند که این تبیین با سطح معناداری صفر تبیین معناداری دارد. رستگار خالد (۱۳۹۵) به نقش دین داری مادران بر تربیت فرزندان پرداخته و اشاره دارد که اعتقادات مذهبی مادران نقش بسزایی در ابعاد مختلف زندگی فرزندان دارد. همچنین ایران نژاد (۱۳۸۵) به این نتیجه رسیده است که تحصیلات والدین بر کسب مهارت‌های مختلف فرزندان مؤثر بوده است و به موفقیت فرزندان در زمینه‌های مختلف زندگی شان کمک می‌کند. در زمینه شاخص‌های ازدواج موفق نیز در این پژوهش به طور ضمنی رابطه سنجی شده است که نشان می‌دهد بین عشق و علاقه زوجین، احساس امنیت کردن در کنار همسر، درک متقابل، داشتن افکار مشترک و روابط جنسی با موفقیت ازدواج رابطه معناداری وجود دارد. نتایج بدست آمده از این رابطه سنجی با نتایج پژوهش عسگری ندوشن و همکارانش (۱۳۸۸) مبنی بر اینکه ارزش‌های خانواده تأثیر مستقیم بر روی ازدواج موفق فرزندان دارد و همچنین با نتایج پژوهش عظیمی هاشمی و همکاران (۱۳۹۴)، عباسی شوازی و ترابی (۱۳۸۵) و شارما و همکاران (۲۰۰۵) که نشان دادند تفاوت‌های نسلی والدین و مادران و سرمایه‌های والدین بر روی ازدواج فرزندان مؤثر است و اثرگذاری نقش والدین و مادران را نمی‌توان نادیده گرفت، همخوانی دارد. باید گفت چنانچه مادری به سرمایه‌های فرهنگی دسترسی داشته باشد، راحت‌تر می‌تواند فرزندش را به سمت به دست آوردن سرمایه‌های بهتر هدایت کند و از طرفی داشتن برخی سرمایه‌های فرهنگی مادران می‌تواند به ایجاد موقعیت‌های ازدواج موفق‌تر و راضی‌کننده‌تر برای دختران کمک کند- ولی به تنهایی خود عامل کافی نمی‌باشد. پیرامون عوامل منجر به ازدواج موفق، پژوهش‌هایی صورت پذیرفته است؛ چنان که شکرکن و همکاران (۱۳۸۵) عوامل شخصیتی و دلبستگی و تعهد را تبیین‌کننده ازدواج موفق دانستند و کریمی ثانی و همکاران (۱۳۹۱) عوامل خانوادگی، اخلاقی، معنوی، فرهنگی و اجتماعی را در موفقیت ازدواج مؤثر برشمرده‌اند.

همچنین، شاکرایان (۱۳۹۱) رزاقی و همکاران (۱۳۹۰) به تأثیر بعد روانی و تعهد و احساس امنیت و سازگاری در ازدواج موفق رسیده‌اند. با توجه به نتایج جداول توصیفی، پاسخ نمونه تحقیق به سوال فرعی پژوهش که شامل ارزیابی موفقیت ازدواج پاسخگویان بوده، نشانگر رضایت آنها از ازدواجشان و متمایل به موفقیت است- یعنی افراد ازدواج خود را موفق می‌دانستند. با توجه به نتایج به دست آمده، سرمایه فرهنگی مادران با ازدواج موفق دختران رابطه معناداری دارد و این نتیجه به ما نشان می‌دهد که مادران یکی از عوامل در موفقیت ازدواج‌های صورت گرفته هستند و از این منظر با نتایج پژوهش‌های عسگری ندوشن و همکاران (۱۳۸۲)، مخبریان و همکاران (۱۳۹۵)، نمازی (۱۳۹۵)، کاظمی (۱۳۸۹) و کارولینا توماس (۲۰۰۱۲) که در مورد نقش والدین و نقش بیشتر مادران در شیوه همسرگزینی و موفقیت در ازدواج و یا داشتن ازدواج سالم فرزندان همسویی دارد. همچنین، با نتایج پژوهش برجی نژاد (۱۳۸۹) که به طور اختصاصی به اهمیت نقش مادری در آمادگی برای زندگی مشترک سالم پرداخته، همخوان است.

۳۱۷

با توجه به نتایج به دست آمده و مطالعه سایر تحقیقات صورت گرفته در برنامه‌های مربوط به ازدواج جوانان علاوه بر عوامل شخصی همچون: تحصیلات زوجین، سطح اجتماعی، افکار مشترک، احساس امنیت و... باید به تأثیر و نقش مادران هم توجه شود. نکته قابل توجه آن که این عوامل در کنار هم باعث موفقیت ازدواج می‌شوند و همه عوامل نامبرده لازمه یک ازدواج موفق هستند، اما به تنهایی کافی نیستند. بنابراین می‌توان با توانمندسازی مادران چه به لحاظ فکری و چه به لحاظ فرهنگی و اجتماعی امیدوار بود که شاهد ازدواج‌های موفق‌تری در سطح جامعه باشیم.

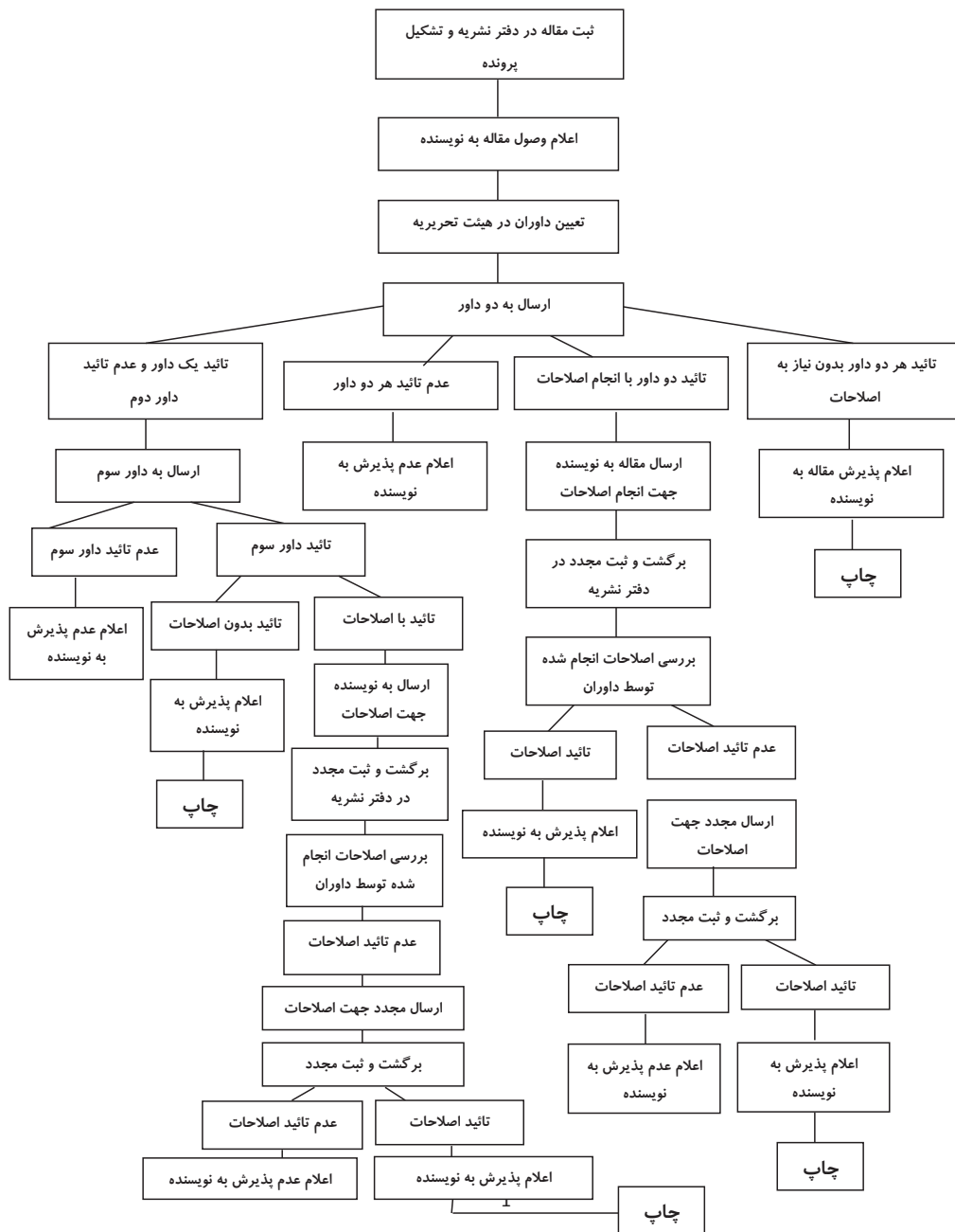
همچنین، باید توجه داشت که با وجود پیشرفت‌های ارتباطی و جهان شمول، نمی‌توان به تأثیرات مادران بر فرزندان به خصوص دختران بی تفاوت بود. با توجه به نتایج پژوهش، اعتقادات مذهبی مادران بر موفقیت ازدواج دختران اثر دارد. همچنین تحصیلات مادران می‌تواند بر تربیت و دسترسی دختران به ازدواج‌های موفق موثر واقع شود. نقش مادری، مهارتی است که در وجود زن نهاده شده است و غفلت از آن موجب فساد و تباهی جامعه می‌شود و مراقبت از آن جامعه‌ای خیر خواه و متکامل پدید می‌آورد. امید است با عنایت به عوامل متعددی که در پژوهش‌های مختلف پرداخته شده است شاهد ازدواج‌های پایدارتر و انتخاب‌های مناسب‌تری باشیم.

منابع

- برجی‌نژاد، زینب. (۱۳۸۹). «نقش مادر در تربیت فرزند». فصلنامه طهورا. شماره ۶، ص ۱۸۳-۲۱۰.
- بارت، تئودور. (۱۳۷۹). راهنمای ازدواج. امیرحسین سلیمی. انتشارات ساحل
- چلبی، مسعود. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی نظم: تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی. تهران: انتشارات کیهان
- حاتمی‌ورزنده، ابوالفضل؛ اسماعیلی، معصومه و برجعلی، احمد. (۱۳۹۵). «ارائه الگوی ازدواج پایدار رضایتمند؛ یک پژوهش گراند تئوری». مشاوره و روان درمانی خانواده. دوره ۶ شماره ۱/ ص ۱۲۰-۱۴۹.
- حسینی، حاتم و گراوند، مریم. (۱۳۹۲). «سنجش عوامل موثر بر شکاف رفتار و نگرش زنان به سن مناسب ازدواج در شهر کوه‌دشت». نشریه زن در توسعه و سیاست. دوره ۱۱/ شماره ۱/ ص ۱۰۱-۱۱۸.
- دهکردی، مهناز. (۱۳۸۶). «بررسی مقایسه‌ای ملاک‌های همسرگزینی در دختران جوان شهر اهواز». دانشور رفتار. دوره ۱۴، شماره ۱، ص ۷۵-۸۳.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۹۳). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده. تهران: انتشارات سروش
- سرایی، حسن. (۱۳۸۵). «تداوم و تغییر خانواده در جریان گذار جمعیتی ایران». نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران. دوره ۱، شماره ۲، ص ۳۷-۶۰.
- سیدمن، استیون. (۱۳۹۵). کشاکش آرا در جامعه‌شناسی. هادی جلیلی. تهران: نشر نی
- سیتز، ویرجینیا. (۲۰۰۰). آدم‌سازی در روانشناسی خانواده. بهروز بیرشک. تهران: نشر رشد
- شکرکن، حسین؛ خجسته مهر، غلامرضا؛ عطاری، یوسفعلی و شهتی ییلاق، منیجه. (۱۳۸۵). «بررسی ویژگی‌های شخصیتی، مهارت‌های اجتماعی، سبک‌های دلبستگی و ویژگی‌های جمعیت‌شناسی به عنوان پیش‌بینی‌های موفقیت و شکست رابطه زناشویی در زوج‌های متقاضی طلاق و عادی در اهواز». مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز. دوره ۱۳، شماره ۱، ص ۱-۳۰.
- عسگری‌ندوشن، عباس؛ عباسی‌شوازی، محمد جلال و صادقی، رسول. (۱۳۸۸). «مادران، دختران و ازدواج (تفاوت نسلی در ایده‌ها و نگرش‌های ازدواج در شهر یزد)». مطالعات راهبردی زنان. سال یازدهم/ شماره ۴۴/ تابستان ۱۳۸۸. ص ۷-۳۶.
- عظیمی‌هاشمی، مژگان؛ اعظم‌کاری، فائزه؛ بیگانه، معصومه و رضامنش، فاطمه. (۱۳۹۴). «ارزش‌ها و نگرش‌ها و الگوهای کنش جوانان در خصوص همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج». راهبرد فرهنگ. شماره ۲۹، ص ۱۷۹-۲۱۲.
- عباسی‌شوازی، محمد جلال و ترابی، فاطمه. (۱۳۸۵). «تفاوت‌های بین نسلی ازدواج خویشاوندی در ایران». مجله جامعه‌شناسی ایران. شماره ۷، دوره ۱۱.
- کاظمی‌پور، شهلا. (۱۳۸۸). «سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج و شناخت آثار و پیامدهای آن با تأکید بر ازدواج‌های دانشجویی». فرهنگ در دانشگاه اسلامی. سال سیزده، ص ۷۵-۹۵.
- کاظمی، زهرا. (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای بر شکاف بین نگرش‌های دختران و مادران آنها نسبت به ازدواج و خانواده». فصلنامه خانواده‌پژوهی. سال ۶، شماره ۲۳، ص ۳۰۰.
- کریمی‌ثانی، پ؛ احیایی، ک؛ اسمعیلی، م و فلسفی‌نژاد، م. ر. (۱۳۹۱). «عوامل تعیین‌کننده موفقیت در ازدواج؛ پژوهشی کیفی». مجله پژوهش‌های مشاوره. شماره ۴۵، ص ۷۵-۹۳.

- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۳). جامعه شناسی. منوچهر صبوری. تهران: نشرنی
- نمازی، زهره. (۱۳۹۵). «بررسی شکاف بین نسلی معیارهای ازدواج در بین دختران و زنان شهرستان کاشم».
- اولین کنگره ملی توانمندسازی جامعه در حوزه جامعه شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- Fatima, M, and Ajmal, M, A. (2012). **“Happy Marriage: A qualitative study”**. Pakistan journal of social and clinical Psychologh, 9, 37-49.
- Fincham, F.D, stanley, S.M, and Beach, S, R. (2007). **“Transformative perocesses in marriage : An analysis of emerging trends”**. Journal of marriage and family, 69 , 275-292.
- Olsson, H. David. (2001). **“Personal communication cited in Stanley, S.M .Making a case for Premarital Education”**. Family Relations, 50, 272-280.
- Malhotra, A, A. Tsui, and V. de Silva. (1992). **“Mothers, Daughters and Marriage: Explaining Similarity in Generational Perceptions in Sri Lanka”**. Unpublished Report. In www.popline.org.
- Nimt, M .A. (2011). **“Satisfaction and contributing factors in satisfying long – term marriage: A phenomenological study”**. A doctoral dissertation in psychology. Liberty University.
- Siemienka, R. (2002). **“Inter generational Differences in Political Values and Attiudes in Stabel and New Democracies”**. International Journal of Comparative Sociology, Vol 43 No 3-5 .368 -390.
- Sharma, N, V. Sumati, and A. Kesar. (2005). **“Intergenerational Differences in the Conceot of Marriage among Dogra Brahmin Females (Mothers and Daughters)”**. Anthropologist .7(4): 253-256.
- Tomas, Carolina Maria. (2012). **The Influence of parental characteristics on a childs probability of interracial marriage in Brazil**. Universidad Federal de Minas Gerais. UFMG PhD Candidate in Sociology and Demography at UC Berkeley.
- Umberson Debra, Hui Liu, Corinne Reczek. (2010). **“Just the Two of Us? How Parents Influence Adult Childeren s Marital Quality”**. Journal of marriage and the family, 72 (5): 1205-1219.
- Yang Mirabelle, Tinghui. (2013). **“Romance, Dating and Marriage in Singapore: Youth Attitudes, Ideals and the “Checklist Syndrome”**. A Thesis Presented to faculty of the Graduate School of Cornell University. In Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Science.

فرآیند چاپ مقاله در فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان

A Sociological Study on the Effect of Mother's Cultural Capital on Successful Marriage of their Daughters (Case Study: Married Women in Tehran)

Malihe Abedi

Master Degree in Research in Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Mahsa Larijani

Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Sara Modares Gharche Daghi

Master Degree in Research in Social Sciences, Rudehen Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Received: 5 May 2019

Accepted: 30 Jun. 2019

Marriage plays an important role in human life. There are many factors that affect the quality of this important issue and also affect its success and failure. Since in Iran society, the role of mothers in education and socialization of children is significant, the research is to study the effect of mothers' cultural capital on girls' successful marriage. This research is descriptive-textual which is carried out among married women aged 20 to 35 years. The sample was consisted of 323 People. A questioner was designed by the researcher which was carried out among 30 women and showed Cronbach's alpha at 0/848. To assess the hypothesis, SPSS software has been used to analyses the data after data collection. Spearman's correlation and affinity tests proved the research hypotheses that generally showed the relation between the effect of mothers' values and attitudes and girls' successful marriage and also it showed that one of the factors affecting to successful marriage can be mothers with different cultural backgrounds. The linear regression results showed that 0.414 of the changes in successful marriage are explained by the model. Among the factors considered, only the religious beliefs and education of mothers can explain successful marriages and other factors can't provide a meaningful explanation.

Key Words: Successful Marriage, Cultural Capital and Young Girls

Investigating of Factors Related to Yazdian Youth Attitude to Possible Damage to Girl-Boy Relationships

Seyyed Alireza Afshani

Ph.D., Associate Professor, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Lida Hatefi Rad

Ph.D. Student in Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Received: 22 Jun. 2019

Accepted: 16 Jul. 2019

22

The interactions among boys and girls in pre-marital is one of the complex phenomena in the society which is influenced by culture, religion and customs that are of control and limitation. In some cases, these relationships can cause great damages and negative impacts on youth and society. The study is a kind of pathology on girl- boy relationships. In other words, it examines the attitude to negative impacts of girl- boy relationships in the city of Yazd. Research method was survey and data was collected by a questionnaire and 246 youth selected by cluster sampling method. Research instrument was approved by content validity and Cronbach's alpha was used to evaluate the reliability. Data was analyzed by the statistical software's, namely SPSS. In this study damage of relations between the two sexes measured and evaluated in six groups psycho-emotional injuries, damage to future marital life, social pathologies, educational, family and physical. Findings of the study showed there was significant relationship among attitude to damages of girl- boy relationships with socioeconomic status, age and education. Also there is significant relationship among attitude to damages of girl- boy relationships according to sex, occupation, experience friendship with the opposite sex and dimensions of injuries.

Key Words: Damage, Relations, Girl and Boy, youth and Yazd

Effect of Social Support and Religiosity on Students' Mental Health (A Case Study: Students of Shahid Chamran University of Ahvaz)

Abdolreza Navah

Ph.D., Associate Professor, Sociology Department, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Hossein Moltafet

Ph.D., Assistant Professor, Sociology Department, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Maryam Ghelichi

Master Degree in Sociology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

21

Received: 22 Sep. 2019

Accepted: 12 Oct. 2019

The study is to investigate the relationship between the social support and religiosity with mental health. It is a case study on students who are studying in Shahid Chamran University of Ahvaz in academic year 2016 which according to statistics, they were 13314. The method is a survey one and a questionnaire was used to collect the data. To select the size of sample the Cochran formula was used, by which 373 people were selected through a stratified sampling. The theoretical framework was developed using scholars' views such as Durkheim, Sarafynv, Berkman and Sim. In this research the Goldberg's Mental Health Model GHQ-28 was used as a practical definition. The findings showed that religiosity in two dimensions of belief, ritual and social support in three dimensions of emotional, means and informational has a significant correlation with mental health dimensions. In turn, there will be adverse effects and a heavily economic burden imposed on government if the foundations of mental health are not strengthen and there may be a negative social and mental impact on prospective human resources

Key Words: Religiosity, Social Support, Mental Disorder, Mental Health and Students

From Dream to Reality: A Critical Study on the Consequences of Youth Participation in Network Marketing Companies

Ali Ruhani

Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Soheila Haji Heidari

Master Degree in Research in Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Received: 4 May 2019

Accepted: 25 May 2019

20

The entry of network sales to Iran back in 1379 (Hijri Shamsi), which was declared illegitimate in 1384, causing many problems in the country. Subsequently, in spite of the many hardships, a number of representatives of the Ministry of Intelligence, the Ministry of Industry, Mine and Trade, the Ministry of Defense, and the Prosecutor General's Office were formed as a monitoring committee for network marketing activities over the course of several years, and its secretariat at the Department of Affairs Tradesmen and merchants of the Ministry of Industry, Mining and Trade. Eventually, on 6/6/1390, the first license was given to one of the network marketing companies, and since that time, we continue to see the growth of such companies. In this paper, we have tried to use the qualitative approach and the benefit of the critical ethnographic approach in the framework of the five-dimensional business approach, the experience of individuals from the presence of network marketing companies and the process that they understand and experience and, ultimately, the results that they are concerned with. To be Hence, a one-year obscure collaborative observation was conducted in four of the network marketing companies. During this process, interviews were conducted by interviewing and identifying people who refused to respond to profound interviews with 16 people who had a long history of withdrawal from network marketing companies. Findings In the form of concepts and categories such as unbalanced profit and cost, the elimination of two systems of system, extra ambiguity, the creation of distance with society, debris of desires, erosion concerns, erosion of hope and wish, affective vulnerability of members, caricature of network marketing, and ... extracted and explained.

Key Words: Network Marketing, Youth, Critical Ethnography, Outcome and Critical Paradigm

Understanding and Interpreting the Process of Victimization from the Viewpoint of Students at Allameh Tabataba'i University

Sattar Parvin

Ph.D., Associate Professor, Social Work Department, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Behzad Khedri

Ph.D. Student in Social Work, Social Work Department, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Ghobad Kazemi

Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Law and Political Sciences, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

Received: 2 Mar. 2019

Accepted: 28 May 2019

One of the most important threats to the security of the various classes of the society is the occurrence of crimes within the community, which bring to victims a variety of psychological, economic and social consequences. The research examines the victimization of juveniles among students according to the context and of the problem. Therefore, the study is to understand and interpret the victimization process.

The statistical population was all three graded students who studied at Allameh Tabataba'i University in the academic year of 2018-2019. The sampling method was purposeful and the sample size equals to 30 students. The research method was qualitative and the data were collected by using semi-structured interview and analyzed with the technique of thematic. The results showed that the robbery is more prevalence than any other crime. As well as, most victims have been victimized in the late hours of the day and at night. Most of the victims believed they prefer to deal with the case in a personal way, which would prefer personalized face-to-face strategies. It means, they more utilize problem-solving skills than structural encounters and referral to judge institutions. Victims have been confronted three stages of thinking, feeling and experiencing, in the victimization process. Also, the most important consequences of victimization were including: the erosion of social norms, psychological distress, and self-reproach, and insanity, loss of capital and economic issues.

Key Words: Victimization, Youth, Crime, Qualitative Method, Strategies and Outcomes

Probability of Occurrence and Sensitivity Analysis of Singleness Drivers in Iran 1414

Sara Shaha Navaz

Ph.D. Student in Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Mansourah Azam Azadeh

Ph.D., Associate Professor in Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Maryam Ghazi Nejad

Ph.D., Associate Professor in Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Received: 6 Aug. 2019

Accepted: 26 Aug. 2019

Marriage as a way of forming a family has always been the focus of cultures and societies. In recent decades, the pattern of marriage has undergone many changes. Singleness and delay in marriage are important changes in this regard. In our country, the delay in getting married and staying single has been an increasing trend over the years too. The study is to investigate the probability of occurrence and sensitivity analysis of singleness drivers in Iran 1414. Using the drivers of singleness in Iran, assumptions were made for the future of singleness. The assumptions were matrixed by experts to comment on their probability of occurrence. Data were analyzed by Smic-Prob Expert software. The probability of the six hypotheses being plotted was obtained. The assumption of “the increasing influence of mass media and social networks on changing youth attitudes” has the highest chance of occurring. Probability of potential scenarios showed that a future in which all assumptions occur, has the highest probability of occurrence. The results of the sensitivity analysis also showed that the assumption of the influence of the mass media has the highest effect on other assumptions. This analysis showed the importance of this assumption and revealed the need for special attention to it in planning and policy making.

Key Words: Singleness, Future Assumptions, Probability of Occurrence, Drivers and Sensitivity Analysis

Effect of Knowledge Management on Customer Relationship Management in Sportswear Manufacturers in Iran

Firouzeh Haj Ali Akbari

Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Management, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran

Jahan Afrouz Ahmadzadeh

Ph.D. in Marketing Management, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran

Received: 21 Apr. 2018

Accepted: 2 Jun. 2018

17

The study is to investigate the effect of knowledge management on customer relationship management in sportswear manufacturers in Iran. The research method is a descriptive-correlation type. The statistical population of this study was the employees of the unofficial Dae and Majid companies of 140 people they give. Using 105 Cochran formula and simple random sampling method, 105 individuals were selected as the statistical sample. In this research, the knowledge management questionnaire by Sheron Lawson (2003) and the standardized entrepreneurship orientation questionnaire were used to collect data. To analyze the data, descriptive statistics and inferential statistics (Pearson correlation coefficient and regression) were used.

The findings of the research showed that there is a positive and significant relationship between knowledge management and its dimensions with the success of customer relationship in sportswear manufacturing companies. The results of regression analysis also revealed that knowledge management components have been predicted the variance of customer relationship success by 38% with the subsequent application of knowledge as the most contributing factor in this prediction.

Key Words: Knowledge Management, Customer Relationship Management and Sportswear Manufacturer

Investigation of the Performance of Iran's Sports Goods Export Industry and Some Developing Countries

Abdolhossein Ebrahimi

PH.D. in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Amin khatibi

Ph.D., Assistant Professor in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Abdolrahman Mehdi Pour

Ph.D., Associate Professor in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Hossein Marashian

Ph.D., Assistant Professor in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Received: 22 Sep. 2018

Accepted: 2 Dec. 2018

Today, one of the important strategies for gross domestic product growth is the export development strategy. The development of sports goods export is also one of the major issues in the sports economics. The study is to investigate the performance of Iran's sports goods export industry and some developing countries. This research is an applied research and, in terms of statistics and information gathering, is a type of documentary research. The statistical population of the study is 9 selected developing countries that their human development indexes are close to each other. Because of the small size of the community, 9 countries were selected as sample. Export data of five sports goods categories (Shoes, clothing, balls, sports boats and other goods) and some economic growth indicators were extracted from the World Bank and the International Trade Center based on the classification and codification of customs goods. Eviews9 software was used to analyze the data based on econometric methods and panel data and using Granger causality test, unit root test, co-integration test and static test. The results showed that the highest export volume of sports goods belonged to Indonesia, India, Turkey, Thailand, Pakistan, Malaysia, Russia, Iran and Oman respectively. There is also a bilateral short-term causality relationship between the exports growth of sports products and GDP growth. In general, and according to research findings, the development of sports products export has led to Iran's economic growth, increased productivity in manufacturing sectors, and the proper use of available resources in the economy.

Key Words: Export, Sports Industry and Sport Goods

Investigating the Distribution and Emission of Air Pollutants in Relation to the Location of Urban Sports Complexes Using GIS

Ahmad Nameni

Ph.D. in Sport Management, Physical Education Department, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran

Seyyed Mostafa Tayebi Sani

Ph.D., Assistant Professor, Physical Education Department, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran

Ali Fahimi Nejad

Ph.D., Assistant Professor, Physical Education Department, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran

Bagher Morsal

Ph.D., Assistant Professor, Physical Education Department, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran

Received: 9 May 2018

Accepted: 11 Jul. 2018

The city of Tehran is known as one of the most polluted cities in the world which is due to the inadequate urbanization, developmental and heterogeneous system without evaluation. In this situation, if a reliable model can be predicted for the future status of pollutants in the city, a more accurate understanding of the pollutants can be found in the context of sustainable urban management. The study is to identify the air pollutants in relation to the sports complexes of eastern Tehran (districts 4, 7, 8, 13). For this purpose, data from pollution sensing stations around the region were interpolated for the last 6 years by Kriging method. As a standard, the Air Quality Index (AQI) was used. Layering overlay was performed using ArcGIS 9.2 software. The results showed that the variability of the concentration of this pollutant in different stations is different and the distribution of pollutants in the study area does not follow the same pattern. The most severe degree of pollution was registered at the Crisis Headquarters Station (90.49). The maximum number of clean air days at the Golbarg Station (488 days) and the lowest at the Chief of Staff (160 days). Also, the headquarters of the crisis has the highest number of days of “unhealthy” and “unhealthy weather” for sensitive groups. In the meantime, the station has less number of infected days. Finally, 22 sports complexes are exposed to severe air pollution in the study area.

Key Words: Air Pollution, Sport Complex, Air Quality Index and Urban Sustainable Development

Modeling and Spatial Analysis of Sport Places in Kerman Using Geographic Information System (GIS)

Mahtab Pirayesh

Ph.D. in Sport Management, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran

Esmail Sharifian

Ph.D., Associate Professor, Sport Management Department, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran

Mostafa Khabazi

Ph.D., Assistant Professor, Geography Department, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran

Received: 4 Apr. 2018

Accepted: 5 May 2018

The study is to analyze the location of the existing sports venues in Kerman and provide scientific and practical models for finding the best lands for the construction of sporting grounds based on the criteria of outdoor sports facilities, population density, proximity to the main centers of the city and the optimal access, the appropriate distance from industrial centers are polluting and insecure. In order to perform spatial analysis operations, the GIS was used based on which spatial and descriptive data collection, database formation and spatial position of available sports venues were determined based on each criterion. In order to prioritize the area of the area based on the criteria, after creating a database for each criterion, a map was prepared. Finally, by summarizing the maps, the lands of the range of 5 spectrums with a very favorable, appropriate, moderate, inappropriate and very desirable degree Inappropriate for building various sports venues. Based on the results of the research, 70% of the sports venues in the Kerman area are in a suitable and perfectly suitable location and 30% have moderate and inappropriate status. It is suggested that sport managers, based on the results of this research, in addition to being aware of the status of sports venues in the range, can be more confident than building a variety of places.

Key Words: Sports Places, Optimal Locations, Fuzzy Hierarchy Analysis and Geographic Information Systems

Drafting a Strategic Plan for the Deaf Sports Federation in Islamic Republic of Iran

Masoud Farahani Tajar

Master Degree in Sport Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Frough Fattahi Masroor

Ph.D., Assistant Professor in Sport Management, Yadegare Imam Khomeini Shahre Rey Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Habib Honari

Ph.D., Associate Professor in Sport Management, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Received: 12 May 2018

Accepted: 6 Jul. 2018

The study is to develop a strategic and operational program for the Deaf Sports Federation in Islamic Republic of Iran. The statistical population of the study was the officials and managers of the Deaf Sports Federation, the heads of the provincial councils, the members of the Deaf Sports Council, and the trainers of the national deaf teams, as well as a group of experts (N = 142). The statistical samples were chosen according to the total number of the society and its classes. Because of their low number, the total number method was used. In order to collect the information, this research was designed using the background and documentation, theoretical foundations, literature, books, articles and theses, consulting and reviewing the views and opinions of experts, and the formation of a strategic committee of an open questionnaire. Then, according to the information obtained from the open questionnaire completed by the elites and members of the Strategic Council, the study of theoretical and literature foundations and the research background, a closed questionnaire including strength, disadvantage, opportunity and threat was extracted. A questionnaire consisting of 28 items based on the 5 Likert spectrum was developed and presented to the sample for ranking the items in this questionnaire. The questionnaire was verified according to some professors and experts, and its reliability was also obtained by Cronbach's alpha of %89. The results of the internal factors evaluation matrix showed that the total score of this matrix was more than 2.5. Also, the results of the external factors evaluation matrix showed that the total score of this matrix was less than 2.5. The internal and external forces of the Deaf Sport Federation in Islamic Republic of Iran are potentially threatening and competing in the area. Finally, following the SWAT analysis, the strategies of the Deaf Sport Federation were extracted, resulting in the selection of 15 strategies. In the final stage, the strategies derived from the QSPM matrix were ranked.

Key Words: Strategic Plan, Operational Program and Deaf Sport Federation.

Role of Sports in Promotion of Patriotic Sense

Amin khatibi

Ph.D., Assistance Professor, Sport Management Department, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Seyyed Hossein Marashian

Ph.D., Assistance Professor. Sport Management Department, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Esmaeel Veisia

Ph.D. Student in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Received: 7 Jan. 2018

Accepted: 15 Apr. 2018

The study is to examine the role of sport in promotion of patriotic sense that has been done in exploratory mixed method in Khuzestan province. In order to identify the role of sport in the first part of the research, semi structured qualitative interviews with experts was used and based on achieved results, the conceptual model of research was designed and sport role's questionnaire was designed. After confirmation of its validation, in second section (quantities section), conceptual model of research was examined. Statistical population of this research was all individuals living in Khuzestan Province between 15 to 65 years old ($N = 4853000$). 400 questionnaires in five cluster of Khuzestan province were distributed and at all 322 questionnaires of them were used for analysis. Structural equation was used for data analysis. Findings showed the effect of sport on patriotic sense. Four factors were identified as sports roles which included presence, performance, and atmosphere and participate in managing sport events and among these factors, the atmosphere around sport events played greater roles. Research findings express the social capacity of sport can have valuable achievements for our country.

Key Words: Sport, Patriotic Sense, Sport Event and Khuzestan Province

Structural Equation Modeling Knowledge Management, Innovation and Organizational Efficiency of staff in Iran's Ministry of Sports and Youth

Maryam Mokhtari Dinani

Ph.D., Assistant Professor, Sport Management Department, Faculty Sport Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Vida Mansouri Boroujeni

Master Degree in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Nahid Atghia

Ph.D., Associate Professor, Sport Management Department, Faculty of Sport Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Abbas Nazarian Madavani

Ph.D., Assistant Professor, Sport Management Department, Faculty of Sport Sciences, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran

Received: 6 May 2018

Accepted: 28 Jul. 2018

The research is to study the structural equation modeling knowledge management, innovation and organizational efficiency of staff in Iran's Ministry of Sports and Youth. The statistical population was consisted of all employees of Ministry of Sport and Youth (N=430) from whom 203 subjects were selected according to Krejcie and Morgan Table. Structural Equation Modeling (SEM) was used for modeling. The results showed that knowledge management has a direct impact upon organizational innovation and efficiency with path coefficient (pc) of 0.65 and 0.78, respectively. Application of knowledge, knowledge transfer, and acquisition of knowledge and recording of knowledge played the most important roles with impact factors of 0.79, 0.72, 0.41 and 0.32, respectively. Also, organizational innovation had a direct impact on organizational efficiency with path coefficient of 0.56. In addition to direct impact on organizational efficiency, knowledge management had an indirect impact through organizational innovation that was less effective than the direct impact. Based on the results, Knowledge Application and Knowledge Transfer must be promoted among the staff of the Ministry of Sports and Youth. So. it can increase the organizational innovation and effectiveness among the m.

Key Words: Organizational Efficiency, Knowledge Management, Organizational Innovation and Ministry of Sports and Youth

Evaluation of Technical Affairs Performance in Elite Sports in Federations of Tennis, Table Tennis, Badminton and Squash in Islamic Republic of Iran

Farideh Ashraf Ganjouei

Ph.D., Associate Professor, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Hamid Sajadi Hazaveh

Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Zahra Haji Anzhaei

Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Seyyed Mohammad Hossein Sanaei

Ph.D. in Sport Management, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Received: 1 Oct. 2018

Accepted: 4 Nov. 2018

The study is to compare performance evaluation in the field of the success indicators of technical affairs in the racket federations (tennis, table tennis, badminton and squash) between the status quo and the desired situation. The statistical population consisted of 207 heads and vice chairmen, secretaries, heads of provincial councils and heads of specialized committees of four Islamic Republic of Iran racket sporting federations. Based on the sampling formula, the sample size of the study were 134 people. The used method was targeted sampling. Is a high reliability and desirable questionnaire. In order to extract the load, exploratory factor analysis method was used. For analyzing the data, descriptive statistics and Friedman test were used. The results of the research indicated that the benchmarking model for elite sport; in the Squash Federation, the two sub criteria (for acquiring executive boards in the World Federation and Asia and the results achieved in international competitions); in the tennis federation, two sub criteria (Increasing the number of Asian and international tournaments); in the Badminton Federation, two sub criteria (annual program developed by the National Team and the Attendance in Thousands of Athletes ranking); in tennis federation, two sub criteria (annual program developed by the National Team and the Attendance of Thousands of Athletes ranking); In the results of the general evaluation of the performance of racket federations, two sub criteria for holding national teams competitions and organizing national leagues were important.

Key Words: Elite Sport, Success Sport, Performance Evaluation, Racket Sports Federations and Iran

Compilation Indicators Assessment of Olympic Federations of the Country with Balanced Scorecard and Data Envelopment Analysis Approaches

Loghman Keshavarz

Ph.D., Full Professor, Sport Management Department, Payam-e- Noor University, Tehran, Iran

Abolfazl Farahani

Ph.D., Full Professor, Sport Management Department, Payam-e- Noor University, Tehran, Iran

Hamid Ghasemi

Ph.D., Associate Professor, Sport Management Department, Payam-e- Noor University, Tehran, Iran

Mohammad Ali Mardani

Ph.D. in Sport Management, Payam-e- Noor University, Tehran, Iran

Received:13 Mar. 2018

Accepted:28 Apr. 2018

The research is to study the indicators assessment of Olympic Federations of the country with BSC and DEA Approaches. The study was descriptive-analytic and it was practical purpose and due to its nature, it was done in quantitative and qualitative terms. In the quantitative part, to achieve the perspectives and input or output strategies of the Olympic federations were made using a researcher-made questionnaire. In the qualitative section, interviews were done with experts to reach theoretical saturation. Statistical population was included managers of Olympic federations, managers of department assistance Sport Championship and manager of National Olympic Committee which in total Contains 425 people. In the qualitative section, targeted sampling was used and 21 people were selected and in the quantitative part, random sampling method was used based on Morgan's table and 220 people were selected to complete the questionnaires. Data collected in the quantitative section was analyzed by Chi-square test and SPSS software. In the qualitative section, for analysis of the data, the method of logical induction was used for conceptualization.

The results showed that the Olympic federations of the country in financial perspective have 2 strategies, in the customer perspective 1 strategy, in the internal processes perspective 3 strategies, in learning and development perspective 2 strategies and in communication perspective 1 strategy. Also the results showed Of the 9 strategies of the Olympic federations, 4 strategies are as inputs and 5 strategies are output.

Key Words: BSC, DEA, Federation and Index Evaluation

Success Model of the Iranian Sports Caravan in the Tokyo Olympics 2020 through Grounded Theory

Katayoon Kamkari

Ph.D. in Sport Management, Alborz Campus, University of Tehran, Tehran, Iran

Nasrolah Sajjadi

Ph.D., Full Professor, Faculty of Physical Education and Sport Science, University of Tehran, Tehran, Iran

Mehrzaad Hamidi

Ph.D., Associate Professor, Faculty of Physical Education and Sport Science, University of Tehran, Tehran, Iran

Majid Jalali Farahani

Ph.D., Associate Professor, Faculty of Physical Education and Sport Science, University of Tehran, Tehran, Iran

Received: 12 Feb. 2018

Accepted: 2 Jul. 2018

Today Olympic games is the most important worry of managers and official in sport. Therefore, the research is to study the success model of the Iranian sports caravan to the Tokyo Olympics 2020 in depth procedure. Recent research has been done in the framework of qualitative approach by using Strauss & Corbin theory in data theory. Targeted sampling was carried out & participants included 17 Olympians were interviewed. The data analysis was done by Strauss's instruction & Corbin coding about the successful components in Olympics with using MAXQDA12 software. 54 Codes were achieved in management axes, communication, educational, economic, motivational, political-social, demographic, cultural, motivational, geographic, ideological, political-social, talent, and the medal records. Then, the selective codes are identified as casual factors: economic factors, talent identification, political and social factors, underlying factors such as population and geographical, interventional factors that include the background of mediation, culture, strategies, including management, education, communications and contexts, including optimal performance, achieving the goals set, gaining numerous medals, ranking, winning gold and increasing the number of participants.

Finally, it is suggested that the reliance on the technical associations & coaches of federations, the reliance on the technical knowledge of coaches & athletes, the efforts to increase the per capita country, increase the life expectancy of individuals, pay attention to the changing of laws, efforts to obtain additional quotas, rich culture. Managers should plan short and long term programs and also monitor, coordinate and allocate sports appropriate to support Olympic project to gain significant successes in the 2020 Olympic.

Key Words: Success Factors, Olympic Model and Grounded Theory

Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran / **Jahan Afrouz Ahmadzadeh:** h.D. in Marketing Management, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran **17**

Probability of Occurrence and Sensitivity Analysis of Singleness Drivers in Iran 1414

Sara Shaha Navaz: Ph.D. Student in Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran / **Mansoureh Azam Azadeh:** Ph.D., Associate Professor in Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran / **Maryam Ghazi Nejad:** Ph.D., Associate Professor in Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran **18**

Understanding and Interpreting the Process of Victimization from the Viewpoint of Students at Allameh Tabataba'i University

Sattar parvin: Ph.D., Associate Professor, Social Work Department, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran / **Behzad Khedri:** Ph.D. Student in Social Work, Social Work Department, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran / **Ghobad Kazemi:** Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Law and Political Sciences, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran **19**

From Dream to Reality: A Critical Study on the Consequences of Youth Participation in Network Marketing Companies

Ali Ruhani: Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran / **Soheila Haji Heidari:** Master Degree in Research in Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran **20**

Effect of Social Support and Religiosity on Students' Mental Health (A Case Study: Students of Shahid Chamran University of Ahvaz)

Abdolreza Navah: Ph.D., Associate Professor, Sociology Department, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran / **Hossein Moltafet:** Ph.D., Assistant Professor, Sociology Department, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran / **Maryam Ghelichi:** Master Degree in Sociology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran **21**

Investigating of Factors Related to Yazdian Youth Attitude to Possible Damage to Girl-Boy Relationships

Seyyed Alireza Afshani: Ph.D., Associate Professor, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran / **Lida Hatefi Rad:** Ph.D. Student in Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran **22**

A Sociological Study on the Effect of Mother's Cultural Capital on Successful Marriage of their Daughters (Case Study: Married Women in Tehran)

Malihe Abedi: Master Degree in Research in Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran / **Mahsa Larijani:** Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Economics and Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran / **Sara Modares Gharache Daghi:** Master Degree in Research in Social Sciences, Rudehen Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran **23**

Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran / **Seyyed Hossein Marashian:** Ph.D., Assistance Professor. Sport Management Department, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran / **Esmael Veisia:** Ph.D. Student in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran **12**

Drafting a Strategic Plan for the Deaf Sports Federation in Islamic Republic of Iran

Masoud Farahani Tajar: Master Degree in Sport Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran / **Frough Fattahi Masroor:** Ph.D., Assistant Professor in Sport Management, Yadegare Imam Khomeini Shahre Rey Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran / **Habib Honari:** Ph.D., Associate Professor in Sport Management, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran **13**

Modeling and Spatial Analysis of Sport Places in Kerman Using Geographic Information System (GIS)

Mahtab Pirayesh: Ph.D. in Sport Management, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran / **Esmail Sharifian:** Ph.D., Associate Professor, Sport Management Department, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran / **Mostafa Khabazi:** Ph.D., Assistant Professor, Geography Department, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran **14**

Investigating the Distribution and Emission of Air Pollutants in Relation to the Location of Urban Sports Complexes Using GIS

Ahmad Nameni: Ph.D. in Sport Management, Physical Education Department, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran / **Seyyed Mostafa Tayebi Sani:** Ph.D., Assistant Professor, Physical Education Department, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran / **Ali Fahimi Nejad:** Ph.D., Assistant Professor, Physical Education Department, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran / **Bagher Morsal:** Ph.D., Assistant Professor, Physical Education Department, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran **15**

Investigation of the Performance of Iran's Sports Goods Export Industry and Some Developing Countries

Abdolhossein Ebrahimi: Ph.D. in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran / **Amin khatibi:** Ph.D., Assistant Professor in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran / **Abdolrahman Mehdi Pour:** Ph.D., Associate Professor in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran / **Hossein Marashian:** Ph.D., Assistant Professor in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran **16**

Effect of Knowledge Management on Customer Relationship Management in Sportswear Manufacturers in Iran

Firouzeh Haj Ali Akbari: Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Management, Zanjan

CONTENTS

Success Model of the Iranian Sports Caravan in the Tokyo Olympics 2020 through Grounded Theory

Katayoon Kamkari: Ph.D. in Sport Management, Alborz Campus, University of Tehran, Tehran, Iran / **Nasrolah Sajjadi:** Ph.D., Full Professor, Faculty of Physical Education and Sport Science, University of Tehran, Tehran, Iran / **Mehrzad Hamidi:** Ph.D., Associate Professor, Faculty of Physical Education and Sport Science, University of Tehran, Tehran, Iran / **Majid Jalali Farahani:** Ph.D., Associate Professor, Faculty of Physical Education and Sport Science, University of Tehran, Tehran, Iran **8**

Compilation Indicators Assessment of Olympic Federations of the Country with Balanced Scorecard and Data Envelopment Analysis Approaches

Loghman Keshavarz: Ph.D., Full Professor, Sport Management Department, Payam-e- Noor University, Tehran, Iran / **Abolfazl Farahani:** Ph.D., Full Professor, Sport Management Department, Payam-e- Noor University, Tehran, Iran / **Hamid Ghasemi:** Ph.D., Associate Professor, Sport Management Department, Payam-e- Noor University, Tehran, Iran / **Mohammad Ali Mardani:** Ph.D. in Sport Management, Payam-e- Noor University, Tehran, Iran **9**

Evaluation of Technical Affairs Performance in Elite Sports in Federations of Tennis, Table Tennis, Badminton and Squash in Islamic Republic of Iran

Farideh Ashraf Ganjouei: Ph.D., Associate Professor, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran / **Hamid Sajadi Hazaveh:** Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran / **Zahra Haji Anzhaei:** Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran / **Seyyed Mohammad Hossein Sanaei:** Ph.D. in Sport Management, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran **10**

Structural Equation Modeling Knowledge Management, Innovation and Organizational Efficiency of staff in Iran's Ministry of Sports and Youth

Maryam Mokhtari Dinani: Ph.D., Assistant Professor, Sport Management Department, Faculty Sport Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran/ **Vida Mansouri Boroujeni:** Master Degree in Sport Management, Faculty of Sport Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran / **Nahid Atghia:** Ph.D., Associate Professor, Sport Management Department, Faculty of Sport Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran / **Abbas Nazarian Madavani:** Ph.D., Assistant Professor, Sport Management Department, Faculty of Sport Sciences, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran **11**

Role of Sports in Promotion of Patriotic Sense

Amin khatibi: Ph.D., Assistance Professor, Sport Management Department, Faculty of Sport

Editorial Board:

Seyyed Abdol Hamid Ahmadi

Associate Professor in Physical Education (Sport Physiology) Academic Center for Education, Culture and Research (ACECR)

Mohammad Javadipour

Associate Professor in Educational Planning Curriculum Development & Instruction Methods Department Faculty of Psychology and Educational Sciences University of Tehran

Seyyed Nasrollah Sajjadi

Full Professor in Physical Education (Management and Planning) Sport Management Department Faculty of Physical Education and Sport Sciences University of Tehran

Gholam Reza Shabani Bahar

Full Professor in Physical Education (Management and Planning) Management and Planning in Physical Education Department Physical Education and Sport Sciences Department Allameh Tabatabai University

Rasoul Sadeghi

Associate Professor in Sociology Demography Department Faculty of Social Sciences University of Tehran

Farzad Ghafouri

Associate Professor in Physical Education (Management and Planning) Management and Planning in Physical Education Department Faculty of Physical Education and Sport Sciences Allameh Tabatabai University

Kourosh Fathi Vajargah

Full Professor in Educational Planning Higher Education Department Faculty of Education and Psychology Shahid Beheshti University

Reza Gharakhanlou

Full Professor in Physical Education (Sport Physiology) Physical Education Department Faculty of Humanities Tarbiat Modares University

Shahla Kazemipour

Associate Professor in Sociology Demography Department Faculty of Social Sciences University of Tehran

Abbass Ali Gaeini

Full Professor in Physical Education (Sport Physiology) Sport Physiology Department Faculty of Physical Education and Sport Sciences University of Tehran

QUARTERLY OF STRATEGIC STUDIES ON YOUTH AND SPORTS

● **No.46** ● **Winter 2019** ●

● **Concessionaire:** Ministry Of Sports and Youth ●

● **Director:** Mohammad Reza Fazli Zanjani ●

● **Editor-in-Chief:** Seyyed Nasrollah Sadjadi ●

● **Office Manager:** Zahra Kamalian ●

● **Typist:** Jafar Khodady ●

● **Publication:** Iranian Student Book Agency ●

**MINISTRY OF SPORTS AND YOUTH
STRATEGIC STUDIES AND RESEARCHES CENTER**

● **Add:** No.4. Sayeh St. Afriqa Blvd. Tehran, Iran ●

● **Tel:**+98(21)22662369 ●

● **Fax:** +98(21)22662260 ●

● **<http://faslname.msy.gov.ir>** ●

*In The Name Of Allah
The Beneficent and the
Merciful*